ספרי דברים

ספרי דברים

geulaquiz.com

פיסקא א

א (דברים א א) **אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה** – וְכִי לֹא נִתְנַבֵּא מֹשֶׁה אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד? וַהֲלֹא הוּא כָּתַב כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא כב): ״וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת״! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה**? מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב טו) ״וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט״.

ב כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (עמוס א א): ״דִּבְרֵי עָמוֹס אֲשֶׁר הָיָה בַּנּוֹקְדִים מִתְּקוֹעַ אֲשֶׁר חָזָה עַל יִשְׂרָאֵל בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וּבִימֵי יָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׁנָתַיִם לִפְנֵי הָרַעַשׁ״, וְכִי לֹא נִתְנַבֵּא עָמוֹס אֶלָּא עַל אֵלּוּ בִּלְבַד? וַהֲלֹא יוֹתֵר מִכָּל חֲבֵרָיו נִתְנַבֵּא! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״דִּבְרֵי עָמוֹס״? מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת. וּמִנַּיִן שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ל ה-ז): ״כִּי כֹה אָמַר ה׳ קוֹל חָרָדָה שָׁמַעְנוּ פַּחַד וְאֵין שָׁלוֹם, שַׁאֲלוּ נָא וּרְאוּ אִם יֹלֵד זָכָר, מַדּוּעַ רָאִיתִי כָל גֶּבֶר יָדָיו עַל חֲלָצָיו כַּיּוֹלֵדָה וְנֶהֶפְכוּ כָל פָּנִים לְיֵרָקוֹן, הוֹי כִּי גָדוֹל הַיּוֹם הַהוּא מֵאַיִן כָּמֹהוּ וְעֵת צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ״.

ד כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמואל ב כג א): ״וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָוִד הָאַחֲרוֹנִים״, וְכִי לֹא נִתְנַבֵּא דָּוִד אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמואל ב כג ב): ״רוּחַ ה׳ דִּבֶּר בִּי וּמִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנִי״! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָוִד הָאַחֲרוֹנִים״? מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת, וּמִנַּיִן שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כג ו): ״וּבְלִיַּעַל כְּקוֹץ מֻנָּד כֻּלָּהֶם כִּי לֹא בְיָד יִקָּחוּ״.

ה כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (קהלת א א): ״דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָם״, וְכִי לֹא נִתְנַבֵּא שְׁלֹמֹה אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד? וַהֲלֹא שְׁלֹשָׁה סְפָרִים כָּתַב, וַחֲצִי חָכְמָתוֹ מָשָׁל הָיָה! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״דִּבְרֵי קֹהֶלֶת״? מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת. וּמִנַּיִן שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א ה-ז): ״וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ״ וְגוֹ׳, ״הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן סוֹבֵב סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ״ – זֶה הוּא מִזְרָח וּמַעֲרָב וְגוֹ׳, ״כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם״, כְּנֶה אֶת הָרְשָׁעִים בַּחַמָּה וּבַלְּבָנָה וּבַיָּם, שֶׁאֵין לָהֶם מַתַּן שָׂכָר.

ו **אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל**, אֵלּוּ הוֹכִיחַ מִקְצָתָם הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבַּשּׁוּק אוֹמְרִים: כָּךְ הָיִיתֶם שׁוֹמְעִים מִבֶּן עַמְרָם וְלֹא הֱיִיתֶם מְשִׁיבִים לוֹ דָּבָר? כָּךְ מִכָּךְ! אֵלּוּ הָיִינוּ שָׁם הָיִינוּ מְשִׁיבִים לוֹ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר!

ז דָּבָר אַחֵר: **אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל**, מְלַמֵּד שֶׁכִּנָּסָם מֹשֶׁה מִגְּדוֹלָם וְעַד קְטַנָּם וְאָמַר לָהֶם: הֲרֵינִי מוֹכִיחֲכֶם! כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּשׁוּבָה יָבוֹא וְיֹאמַר!

ח דָּבָר אַחֵר: **אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל**, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ כֻּלָּם בַּעֲלֵי תוֹכָחָה וְיכוֹלִים לַעֲמֹד בַּתּוֹכָחוֹת. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: הָעֲבוֹדָה, אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁיָּכוֹל לְהוֹכִיחַ! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הָעֲבוֹדָה, אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁיָּכוֹל לְקַבֵּל תּוֹכָחוֹת! אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה: הָעֲבוֹדָה, אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה שֶׁיּוֹדֵעַ הֵיאַךְ מוֹכִיחִים. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁיּוֹתֵר מֵחֲמִשָּׁה פְּעָמִים נִתְקַנְּתַר עַל יָדֵי עֲקִיבָה לְפָנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּיַבְנֶה, שֶׁהָיִיתִי קוֹבֵל עָלָיו וְהָיָה מְקַנְּתְרוֹ, וְכָל כָּךְ יוֹדֵעַ אֲנִי בּוֹ שֶׁהָיָה מוֹסִיף בִּי אַהֲבָה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (משלי ט ח): ״אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ״.

ט **בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן**, מְלַמֵּד שֶׁהוֹכִיחָם עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ **בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן**.

י **בַּמִּדְבָּר**, מְלַמֵּד שֶׁהוֹכִיחָם עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ **בַּמִּדְבָּר**. דָּבָר אַחֵר: **בַּמִּדְבָּר**, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ נוֹטְלִים בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם קְטַנִּים וְזוֹרְקִים לְתוֹךְ חֵיקוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְאוֹמְרִים לוֹ: בֶּן עַמְרָם מָה אַנּוּנָה הִתְקַנְּתָּ לָהֶם לְאֵלּוּ? מָה פָּרַנְסָה הִתְקַנְּתָּ לָהֶם לְאֵלּוּ? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲרִיהוּ אוֹמֵר (שמות טז ג): ״וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד ה׳ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם״.

יא דָּבָר אַחֵר: **בַּמִּדְבָּר**, זֶה הַכְּלָל עַל כָּל מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּמִּדְבָּר.

יב **בָּעֲרָבָה**, מְלַמֵּד שֶׁהוֹכִיחָם עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כה א): ״וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים״ וְגוֹ׳.

יג **מוֹל סוּף**, מְלַמֵּד שֶׁהוֹכִיחָם עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ עַל הַיָּם, שֶׁהִמְרוּ עַל הַיָּם וְהָפְכוּ עֶרֶף כְּלַפֵּי מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ מַסָּעוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הִמְרוּ עַל הַיָּם וְהִמְרוּ בְּתוֹךְ הַיָּם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קו ז): ״וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף״. יָכוֹל לֹא הוֹכִיחָם אֶלָּא בְּתְחִלַּת מַסָּע, בֵּין מַסָּע לְמַסָּע מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בֵּין פָּארָן וּבֵין תֹּפֶל וְלָבָן** – דִּבְרֵי תּוֹכָחוֹת שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כא ה): ״וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל״. אָמַר לָהֶם: שׁוֹטִים! כָּל עַצְמָם שֶׁל מְלָכִים אֵין בּוֹרְרִים

לָהֶם אֶלָּא לֶחֶם קַל שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד מֵהֶם גּוֹסֶה וְדַלָּרְיָא אוֹחֲזוֹתוֹ, אֲבָל אַתֶּם בַּטּוֹבָה שֶׁהִיטַבְתִּי לָכֶם בָּהּ אַתֶּם מִתְרַעֲמִים לְפָנַי? חֲזוּ בִּשְׁטוּת אֲבִיכֶם הַלַּכְתֶּם, שֶׁאָמַרְתִּי (בראשית ב יח): "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ", בַּטּוֹבָה שֶׁהִיטַבְתִּי לוֹ – בָּהּ נִתְרַעֵם לְפָנַי, וְאָמַר (בראשית ג יב): "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּ עִמָּדִי הִוא נָתְנָה לִי מִן הָעֵץ וָאֹכֵל".

יד **וַחֲצֹרֹת**, אָמַר לָהֶם: לֹא הָיָה לָכֶם לִלְמֹד מִמַּה שֶּׁעָשִׂיתִי לְמִרְיָם בַּחֲצֵרוֹת? אִם לְמִרְיָם הַצַּדֶּקֶת לֹא נָשָׂאתִי לָהּ פָּנִים בַּדִּין, קַל וָחוֹמֶר לִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם.

טו דָּבָר אַחֵר: וּמַה מִּרְיָם שֶׁלֹּא דִבְּרָה אֶלָּא בְּאָחִיהָ הַקָּטָן מִמֶּנָּה כָּךְ נֶעֱנְשָׁה, הַמְדַבֵּר בְּמִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

טז דָּבָר אַחֵר: וּמַה מִּרְיָם שֶׁכְּשֶׁדִּבְּרָה דָּבָר לֹא שָׁמְעָה כָּל בְּרִיָּה אֶלָּא הַמָּקוֹם בִּלְבַד, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב ב) "וַיִּשְׁמַע ה'", כָּךְ נֶעֱנְשָׁה – הַמְדַבֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

יז **וְדַי זָהָב**, אָמַר לָהֶם: הָא וּתְרָה! כָּל מַה שֶּׁעָשִׂיתֶם – מַעֲשֵׂה עֶגֶל קָשֶׁה עָלַי מִן הַכֹּל. הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאֶחָד שֶׁעָשָׂה לַחֲבֵרוֹ צָרוֹת הַרְבֵּה. בָּאַחֲרוֹנָה הוֹסִיף לוֹ צָרָה אַחַת, אָמַר לוֹ: הָא וַתְּרָה! כָּל מַה שֶּׁעָשִׂיתָה לִי – זוֹ קָשָׁה עָלַי יוֹתֵר מִן הַכֹּל. כָּךְ אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל: הָא וַתְּרָה! כָּל מַה שֶּׁעֲשִׂיתֶם – מַעֲשֵׂה עֶגֶל קָשֶׁה עָלַי יוֹתֵר מִן הַכֹּל. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאֶחָד שֶׁהָיָה מְקַבֵּל חֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם – וְהָיוּ הַכֹּל מְאַשְּׁרִים אוֹתוֹ. בָּאוּ גּוֹיִם וְקִבְּלָם, בָּאוּ לִסְטִים וְקִבְּלָם; הָיוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים: כָּךְ הִיא וִסְתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, לְקַבֵּל אֶת הַכֹּל. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: **וְדַי זָהָב** – לַמִּשְׁכָּן, **וְדַי זָהָב** – לָעֶגֶל. רַבִּי בְּנָיָה אוֹמֵר: עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדָה זָרָה – חֲרֵי הֵם חַיָּבִים כְּלָיָה! יָבוֹא זָהָב מִשָּׁכָן וְיִכַּפֵּר עַל זָהָב עֶגֶל. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה אוֹמֵר: (שמות כה יז) "וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר", יָבֹא זָהָב כַּפֹּרֶת וְיכַפֵּר עַל זָהָב עֶגֶל.

יח רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲרֵיהוּ אוֹמֵר **בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה** וְגוֹ', אִלּוּ עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת שֶׁנִּסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם בַּמִּדְבָּר, וְאֵלּוּ הֵם: שְׁנַיִם בַּיָּם, שְׁנַיִם בַּמַּיִם, שְׁנַיִם בַּמָּן, שְׁנַיִם בַּשְּׂלָו, אֶחָד בָּעֶגֶל, וְאֶחָד בְּמִדְבַּר פָּארָן בַּמְרַגְּלִים. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוֹרְמַסְקִית: יְהוּדָה בְּרַבִּי, לָמָּה אַתָּה מְעַוֵּת עָלֵינוּ אֶת הַכְּתוּבִים? מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁאֲנִי מְדַמֶּשְׁקִי, וְיֵשׁ שָׁם מָקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ חַדְרָךְ!

אָמַר לוֹ: מָה אַתָּה מְקַיֵּם "וְדַמֶּשֶׂק מְנוּחָתוֹ"? מִנַּיִן שֶׁעֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לִהְיוֹת מַגַּעַת עַד דַּמֶּשֶׂק? שֶׁנֶּאֱמַר "וְדַמֶּשֶׂק מְנוּחָתוֹ", וְאֵין מְנוּחָתוֹ אֶלָּא יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב יד) "זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד"!

אָמַר לוֹ: מָה אַתָּה מְקַיֵּם "וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ"? אָמַר לוֹ: שֶׁאֵין עֲתִידָה לָזוּז מִמְּקוֹמָהּ! אָמַר לוֹ, מָה אֲנִי מְקַיֵּם (יחזקאל מא ז) "וְרָחְבָה וְנָסְבָה לְמַעְלָה לְמַעְלָה לָצְלָעוֹת כִּי מוֹסַב הַבַּיִת לְמַעְלָה לְמַעְלָה סָבִיב סָבִיב לַבַּיִת עַל כֵּן רֹחַב הַבַּיִת לְמָעְלָה"? שֶׁעֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת מַרְחֶבֶת וְעוֹלָה מִכָּל צְדָדֶיהָ, כְּתִאֲנָה זוֹ שֶׁצָּרָה מִלְּמַטָּה וּרְחָבָה מִלְּמַעְלָה, וְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם עֲתִידִים לִהְיוֹת מַגִּיעִים עַד דַּמֶּשֶׂק!

וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שיר השירים ז ה): "אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק". וְגָלְיוֹת בָּאוֹת וְחוֹנוֹת בְּתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ט א): "וְדַמֶּשֶׂק מְנוּחָתוֹ", וְאוֹמֵר (ישעיה ב ב–ג): "וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נָכוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הֶהָרִים וְנִשָּׂא מִגְּבָעוֹת וְנָהֲרוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם", וְאוֹמֵר: "וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים" וְגוֹ'.

כ כַּיּוֹצֵא בּוֹ דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה: (בראשית מא מג) "וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ" – זֶה יוֹסֵף, שֶׁהָיָה אָב בְּחָכְמָה וְרַךְ בְּשָׁנִים. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוֹרְמַסְקִית: יְהוּדָה בְּרַבִּי, לָמָּה אַתָּה מְעַוֵּת עָלֵינוּ אֶת הַכְּתוּבִים? מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁאֵין "אַבְרֵךְ" אֶלָּא לְבִרְכַּיִם אַבְּרִיכֶם [אַל בַּרְכִּיס], שֶׁהָיוּ הַכֹּל נִכְנָסִים וְיוֹצְאִים מִתַּחַת יָדוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא מג): "וְנָתוֹן אֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם".

פיסקא ב

א (דברים א ב) **אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ**, וְכִי אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחוֹרֵב לְקִבְרוֹת הַתַּאֲוָה, וּמִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה לַחֲצֵרוֹת, וּמֵחֲצֵרוֹת לְמִדְבַּר פָּארָן? וַהֲלֹא אֵינוֹ אֶלָּא מַהֲלַךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י לג) "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים"! רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וְכִי לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְהַלְּכִים אַחַד עָשָׂר מַסָּעוֹת? וַהֲלֹא אֵינוֹ אֶלָּא מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵלִיָּהוּ (מלכים א יט ח): "וַיָּקָם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתְּ וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה"! אַחַר שֶׁאָמַרְתָּ אִי אֶפְשָׁר, חֲזוֹר לְךָ לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן.

ב **אַחַד עָשָׂר יוֹם**, אִלּוּ זְכוּ יִשְׂרָאֵל – לְאַחַד עָשָׂר יוֹם הָיוּ נִכְנָסִים לָאָרֶץ, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁקִּלְקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם גִּלְגֵּל הַמָּקוֹם עֲלֵיהֶם אַרְבָּעִים יוֹם אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד לד): ״בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תַּרְתֶּם אֶת הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה״. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִלּוּ זְכוּ יִשְׂרָאֵל – לִשְׁלֹשָׁה יָמִים הָיוּ נִכְנָסִים לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י לג): ״וַאֲרוֹן בְּרִית ה׳ נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה״, וְאֵין מְנוּחָה אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב ט): ״כִּי לֹא בָאתֶם עַד עָתָּה אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ״. רַבִּי בְּנָיָה אוֹמֵר: אִלּוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְיוֹם אֶחָד הָיוּ נִכְנָסִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג ד-ה) ״הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי״ – מַיִד. אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן אִישׁ יָנוֹחַ אוֹמֵר מִשּׁוּם אַבָּא כֹּהֵן בֶּן דְּלָיָה: אִלּוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל, כֵּינָן שֶׁהֶעֱלוּ פַּרְסוֹת רַגְלֵיהֶם מִן הַיָּם הָיוּ נִכְנָסִים לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א כא): ״עֲלֵה רֵשׁ״, מַיִד, ״עֲלֵה רֵשׁ״, מַיִד, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אַל תִּירָא וְאַל תֵּחָת״.

ג (דברים א ג) **וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ** – מִלַּמֵּד שֶׁהַשָּׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁהַשָּׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (אסתר ג יג): ״בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר״, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א ד ז): ״וְלִשְׁלֹמֹה שְׁנֵים עָשָׂר נְצִיבִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל״, וְאוֹמֵר (מלכים א ד יט): ״וּנְצִיב אֶחָד אֲשֶׁר בָּאָרֶץ״. אֵיזֶהוּ אֶחָד? זֶה חֹדֶשׁ הָעִבּוּר. רַבִּי בְּנָיָה אוֹמֵר: וְכִי עַד שֶׁלֹּא עָמַד שְׁלֹמֹה לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים שֶׁהַשָּׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים לא ב): ״וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם״, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ״הַיּוֹם״, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״הַיּוֹם״? – הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי. דָּבָר אַחֵר: ״הַיּוֹם״, מְלַמֵּד שֶׁבָּאוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁלְמוּ לוֹ מֵעֵת לְעֵת, וְאוֹמֵר (יהושע ד יט): ״וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן״, הָא צֵא וּמְנֵה שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יוֹם לְמַפְרֵעַ, וְאַתָּה מוֹצֵא שֶׁהַשָּׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

ד דָּבָר אַחֵר: **וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה**, מִלַּמֵּד שֶׁלֹּא הוֹכִיחָם אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה. מִמִּי לָמַד? מִיַּעֲקֹב, שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת בָּנָיו אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט א): ״וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים״, (בראשית מט ג): ״רְאוּבֵן בְּכֹרִי״. וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁרְאוּבֵן בְּכוֹר? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁאָמַר לוֹ: רְאוּבֵן בְּנִי, אוֹמַר לְךָ מִפְּנֵי מָה לֹא הוֹכַחְתִּיךָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ: כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּנִּיחֵנִי וְתֵלֵךְ וְתִדְבַּק בְּעֵשָׂו אָחִי! וּמִפְּנֵי אַרְבָּעָה דְבָרִים אֵין מוֹכִיחִים אֶת הָאָדָם אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה: כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מוֹכִיחוֹ וְחוֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ, וְשֶׁלֹּא יְהֵא חֲבֵרוֹ רוֹאֶהוּ וּמִתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ, וְשֶׁלֹּא יְהֵא בְּלִבּוֹ עָלָיו, וּכְדֵי שֶׁיִּפָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ בְּשָׁלוֹם, שֶׁהַתּוֹכָחָה מְבִיאָה לִידֵי שָׁלוֹם!

ה וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כא כה): ״וְהוֹכִיחַ אַבְרָהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ״, מַהוּ אוֹמֵר? (בראשית כא כז) ״וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית״! וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּיִצְחָק (בראשית כו כז): ״וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם״; מַהוּ אוֹמֵר? (בראשית כו לא) ״וַיִּשָּׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם״!

ו וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּיהוֹשֻׁעַ, שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד טו): ״וְאִם רַע בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֶת ה׳ בַּחֲרוּ לָכֶם הַיּוֹם אֶת מִי תַעֲבֹדוּן״, וְאוֹמֵר (יהושע כד כא): ״וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֹא כִּי אֶת ה׳ נַעֲבֹד וְגוֹ׳ וַיֹּאמְרוּ עֵדִים״. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּשְׁמוּאֵל, שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יב ג-ד) ״הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד ה׳ וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ, וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְגוֹ׳ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד ה׳ בָּכֶם הַיּוֹם וַיֹּאמְרוּ עֵד״.

ז וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּדָוִד, שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ב א): ״וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לֵאמֹר אָנֹכִי הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ״.

ח **דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל** כָּל יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֹא נִתְנַבֵּא מֹשֶׁה אֶלָּא ׳אֵלֶּה הַדְּבָרִים׳ בִּלְבַד? מִנַּיִן לְכָל הַדִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת, הַגְּזֵרוֹת שָׁווֹת הַכְּלָלוֹת וְהַפְּרָטוֹת הַגּוּפִים וְהַדְּקְדּוּקִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **דִּבֶּר מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֹתוֹ אֲלֵהֶם**.

פיסקא ג

א (דברים א ד) **אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֶת סִיחֹן**, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁיָּצָא הוּא וְחֵילוֹתָיו לַמִּדְבָּר. אָמְרוּ לוֹ חֵילוֹתָיו: תֵּן לָנוּ גְּלוּסְקָאוֹת חַמּוֹת! אָמַר לָהֶם: אֲנִי נוֹתֵן! שׁוּב אָמְרוּ לוֹ חֵילוֹתָיו: תֵּן לָנוּ גְּלוּסְקָאוֹת חַמּוֹת! אָמַר לָהֶם הַפְרָכוֹס שֶׁלּוֹ: בִּשְׁבִיל שֶׁהַמֶּלֶךְ כָּשֵׁר, מֵאַיִן לוֹ רַחֲמִים, מֵאַיִן לוֹ תַּנּוּרִים בַּמִּדְבָּר?

ב כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה: אִם מוֹכִיחַ אֲנִי אֶת יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה, עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ עָלַי: בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ לְהַכְנִיסָנוּ לָאָרֶץ וּלְהַפִּיל סִיחוֹן וְעוֹג לְפָנֵינוּ הוּא מוֹכִיחֵנוּ. הוּא לֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא לְאַחַר שֶׁהִכְנִיסָם לָאָרֶץ וְהִפִּיל סִיחוֹן וְעוֹג לִפְנֵיהֶם – אַחַר כָּךְ הוֹכִיחָם. לְכָךְ נֶאֱמַר: **אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי**.

ג **אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן**, אִלּוּ לֹא הָיָה סִיחוֹן קָשֶׁה, וְשָׁרוּי בְּחֶשְׁבּוֹן – קָשֶׁה הָיָה, שֶׁהַמְּדִינָה קָשָׁה. וְאִלּוּ לֹא הָיְתָה מְדִינָה קָשָׁה, וְסִיחוֹן שָׁרוּי בְּתוֹכָהּ – קָשֶׁה הָיָה, שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה!

ד **וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן**, אִלּוּ לֹא הָיָה עוֹג קָשֶׁה, וְשָׂרוּי בְּעַשְׁתָּרוֹת – קָשֶׁה הָיָה, וְאִלּוּ לֹא הָיְתָה מְדִינָה קָשָׁה, וְעוֹג שָׂרוּי בָּהּ – קָשָׁה הָיְתָה, שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה!

ה **בְּעַשְׁתָּרוֹת** – שֶׁהָיָה קָשֶׁה כְּעַשְׁתָּרוֹת. **בְּאֶדְרֶעִי** – זֶה מְקוֹם מַלְכוּת.

פיסקא ד

א (דברים א ה) **בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר** רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין הוֹאָלָה אֶלָּא הַתְחָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יט ו): "הוֹאֶל נָא וְלִין וְיִיטַב לִבֶּךָ", וְאוֹמֵר (דברי הימים א יז כז): "וְעַתָּה הוֹאַלְתָּ לְבָרֵךְ אֶת בֵּית עַבְדְּךָ לִהְיוֹת לְעוֹלָם לְפָנֶיךָ". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הוֹאָלָה אֶלָּא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב כא): "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ", וְאוֹמֵר (שמואל א יד כד): "וַיַּאֶל שָׁאוּל אֶת הָעָם לֵאמֹר".

ב **בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר**, אָמַר לָהֶם: כְּבָר אֲנִי סָמוּךְ לַמִּיתָה. מִי שֶׁשָּׁמַע פָּסוּק אֶחָד וּשְׁכָחוֹ – יָבוֹא וְיִשְׁנָנוּ, פָּרָשָׁה אַחַת וּשְׁכָחָהּ – יָבוֹא וְיִשְׁנְנָהּ, פֶּרֶק אֶחָד וּשְׁכָחוֹ – יָבֹא וְיִשְׁנְנוּ, הֲלָכָה אַחַת וּשְׁכָחָהּ – יָבֹא וְיִשְׁנְנָהּ. לְכָךְ נֶאֱמַר **בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר**.

פיסקא ה

א (דברים א ו) **ה' אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר**, אָמַר לָהֶם: לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם.

ב **רַב לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה**, אָמַר לָהֶם: שָׂכָר הוּא לָכֶם, יְשִׁיבַתְכֶם בָּהָר הַזֶּה: עֲשִׂיתֶם לָכֶם אֶת הַמִּשְׁכָּן, עֲשִׂיתֶם לָכֶם אֶת הַשֻּׁלְחָן, עֲשִׂיתֶם לָכֶם אֶת הַמְּנוֹרָה. דָּבָר אַחֵר: הֲנָיָה הִיא לָכֶם יְשִׁיבַתְכֶם בָּהָר הַזֶּה: קִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם אֶת הַתּוֹרָה, מִנִּיתֶם עֲלֵיכֶם שִׁבְעִים זְקֵנִים, מִנִּיתֶם עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת. הָא הֲנָיָה גְּדוֹלָה הִיא לָכֶם יְשִׁיבַתְכֶם בָּהָר הַזֶּה!

ג דָּבָר אַחֵר: רַע הוּא לָכֶם יְשִׁיבַתְכֶם בָּהָר הַזֶּה!

ד (דברים א ז) **פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ**, רַע הוּא הַבַּטָּלָה.

פיסקא ו

א (דברים א ז) **פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ**, זֶה דֶּרֶךְ עֲרַד וְחָרְמָה. **הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל כָּל שְׁכֶנָיו**, זֶה עַמּוֹן וּמוֹאָב וְהַר שֵׂעִיר. **בָּעֲרָבָה**, זֶה מִישׁוֹר שֶׁל צוֹעַר. **בָּהָר**, זֶה הַר הַמֶּלֶךְ. **וּבַשְּׁפֵלָה**, זֶה שְׁפֵלַת לוֹד וּשְׁפֵלַת דָּרוֹם. **וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם**, זֶה עַזָּה וְאַשְׁקְלוֹן וְקֵסָרִין. **אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי**, זֶה גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית י יט): "וַיְהִי גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן" וְגוֹ'.

ב **וְהַלְּבָנוֹן**, אָמַר לָהֶם: כְּשֶׁאַתֶּם נִכְנָסִים לָאָרֶץ צְרִיכִים אַתֶּם לְהַעֲמִיד לָכֶם מֶלֶךְ וְלִבְנוֹת לָכֶם בֵּית הַבְּחִירָה. מִנַּיִן שֶׁאֵין לְבָנוֹן אֶלָּא מֶלֶךְ? שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל יז ג): "בָּא אֶל הַלְּבָנוֹן וַיִּקַּח אֶת צַמֶּרֶת הָאֶרֶז", וְאוֹמֵר (מלכים ב יד ט): "הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן", וְאֵין לְבָנוֹן אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כב ו): "גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ הַלְּבָנוֹן", וְאוֹמֵר (ישעיה י לד): "וְנִקַּף סְבָכֵי הַיַּעַר בַּבַּרְזֶל וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל".

ג דָּבָר אַחֵר: לָמָּה קוֹרִים אוֹתוֹ לְבָנוֹן? שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א יח): "אִם יִהְיוּ חַטָּאֵיכֶם כַּשָּׁנִים – כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ".

ד **עַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר פְּרָת**, מְלַמֵּד שֶׁרָבוּ וְתָקְפוּ כְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מְשַׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר: עֵבֶד מֶלֶךְ – מֶלֶךְ! הִדָּבֵק לִשְׁחִין – וְיִשְׁתַּחֵן לָךְ!

ה דָּבָר אַחֵר: שְׁמַפְרִיד וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁכָּלָה בַּמַּגְרֵפָה. דָּבָר אַחֵר: **נְהַר פְּרָת** שֶׁפּוֹרֶה וְרָב עַד שֶׁעוֹבְרִים אוֹתוֹ בִּסְפִינוֹת. חֲרֵי כָּל הַנְּהָרוֹת אוֹמְרִים לִפְרָת: מִפְּנֵי מָה אֵין אַתָּה מַשְׁמִיעַ קוֹלְךָ כְּדַרְכְּךָ שֶׁקּוֹלֵנוּ הוֹלֵךְ מֵרָחוֹק? אָמַר לָהֶם: מַעֲשַׂי מוֹכִיחִים עָלַי: אָדָם זוֹרֵעַ בִּי זְרִיעָה – עוֹלָה לִשְׁלֹשָׁה יָמִים; נוֹטֵעַ בִּי נְטִיעָה – עוֹלָה לִשְׁלֹשִׁים יוֹם! חֲרֵי הַכָּתוּב מְשַׁבְּחֵנִי: **עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת**.

פיסקא ז

א (דברים א ח) **רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת הָאָרֶץ**, אָמַר לָהֶם: אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם לֹא מֵאֶמֶד וְלֹא מִשְׁמוּעָה, אֶלָּא מַה שֶּׁאַתֶּם רוֹאִים בְּעֵינֵיכֶם. **בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ**, אָמַר לָהֶם: כְּשֶׁאַתֶּם נִכְנָסִים לָאָרֶץ אֵין אַתֶּם צְרִיכִים כְּלֵי זַיִן, אֶלָּא קוֹבֵעַ דִּיוֹפְטִין – וּמְחַלֵּק.

פיסקא ח

א (דברים א ח) **אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה׳ לַאֲבֹתֵיכֶם**, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב**? אִם לְעִנְיַן שְׁבוּעוֹת אָבוֹת, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (חבקוק ג ט): ״שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת אֹמֶר סֶלָה״! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב**? כְּדֵי אַבְרָהָם בְּעַצְמוֹ, כְּדֵי יִצְחָק בְּעַצְמוֹ, כְּדֵי יַעֲקֹב בְּעַצְמוֹ.

מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן לְעַבְדּוֹ שָׂדֶה אַחַת בְּמַתָּנָה; לֹא נִתְּנָה לוֹ אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהִיא. עָמַד הָעֶבֶד הַהוּא וְהִשְׁבִּיחָהּ, וְאָמַר: מַה בְּיָדִי? לֹא נִתְּנָה לִי אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהִיא!

חָזַר וּנְטָעָהּ כֶּרֶם, וְאָמַר: מַה בְּיָדִי? לֹא נִתְּנָה לִי אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהִיא!

כָּךְ כְּשֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת הָאָרֶץ, לֹא נִתְּנָה לוֹ אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג יז): ״קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה״. עָמַד אַבְרָהָם וְהִשְׁבִּיחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כא לג): ״וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע״. עָמַד יִצְחָק וְהִשְׁבִּיחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו יב): ״וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים״. עָמַד יַעֲקֹב וְהִשְׁבִּיחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לג יט): ״וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה״.

ב **לָתֵת לָהֶם** – אֵלּוּ בָּאֵי הָאָרֶץ, **וּלְזַרְעָם** – אֵלּוּ בְּנֵיהֶם, **אַחֲרֵיהֶם** – אֵלּוּ שֶׁכָּבְשׁוּ דָּוִד וְיָרָבְעָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים ב יד כה): ״הוּא הֵשִׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל מִלְּבוֹא חֲמָת״ וְגוֹ׳.

ג רַבִּי אוֹמֵר: **לָתֵת לָהֶם** – אֵלּוּ עוֹלֵי בָבֶל, **וּלְזַרְעָם** – אֵלּוּ בְּנֵיהֶם, **אַחֲרֵיהֶם** – אֵלּוּ יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ.

פיסקא ט

א (דברים א ט) **וָאֹמַר אֲלֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר**, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדֹשׁ.

ב **לֹא אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם**, אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יָכוֹל לָדוּן אֶת יִשְׂרָאֵל? אָדָם שֶׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָהֶם אֶת הַמָּן וְהֵגִיז לָהֶם אֶת הַשְּׂלָו, וְעָשָׂה לָהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת – וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְדוּנָם? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם: (דברים א י) ״ה׳ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם״ עַל גַּבֵּי דַיָּנֵיכֶם, וְכֵן שְׁלֹמֹה אוֹמֵר (מלכים א ג ט) ״וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ״, אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיָה שְׁלֹמֹה יָכוֹל לָדוּן אֶת יִשְׂרָאֵל? אָדָם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (מלכים א ה כו): ״וַה׳ נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה״, וְאוֹמֵר (מלכים א ה י-יא): ״וַתֶּרֶב חָכְמַת שְׁלֹמֹה מֵחָכְמַת כָּל בְּנֵי קֶדֶם וּמִכָּל חָכְמַת מִצְרָיִם וַיֵּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם מֵאֵיתָן הָאֶזְרָחִי וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וְדַרְדַּע בְּנֵי מָחוֹל וַיְהִי שְׁמוֹ בְכָל הַגּוֹיִם סָבִיב״, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְדוּנָם? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם: אֵינִי כִּשְׁאָר כָּל הַדַּיָּנִים, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם יוֹשֵׁב עַל בִּימָה שֶׁלּוֹ, דָּן לַהֲרִיגָה לַחֲנִיקָה לִשְׂרֵפָה וְלִסְקִילָה – וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם, וְאִם חַיָּב לִטּוֹל סֶלַע – נוֹטֵל שְׁנַיִם, שְׁנַיִם – נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה, דִּינָר – נוֹטֵל מָנֶה. אֵינִי כֵן, אֶלָּא אִם חַיַּבְתִּי מָמוֹן – נְפָשׁוֹת אֲנִי נִתְבָּע! וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי כב כב): ״אַל תִּגְזָל דַּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר כִּי ה׳ יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ״.

פיסקא י

א (דברים א י) **וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב**, הֲרֵי אַתֶּם קַיָּמִים כַּיּוֹם. מִכָּן אָמְרוּ: שֶׁבַע כִּתּוֹת שֶׁל צַדִּיקִים בְּגַן עֵדֶן זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. רִאשׁוֹנָה (תהלים קמ יד): ״אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ״, שְׁנִיָּה (תהלים סה ה): ״אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ״, שְׁלִישִׁית (תהלים פד ה): ״אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ״, רְבִיעִית (תהלים טו א): ״ה׳ מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ״, חֲמִישִׁית (תהלים טו א): ״מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ״, שִׁשִּׁית (תהלים כד ג): ״מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה׳״, שְׁבִיעִית (תהלים כד ג): ״וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ״.

ב רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: לְשֶׁבַע שְׁמָחוֹת פָּנֶיהָם שֶׁל צַדִּיקִים דּוֹמִים לָעָתִיד לָבוֹא – לַחַמָּה, לַלְּבָנָה, לָרָקִיעַ, וְלַכּוֹכָבִים, וְלַבָּרָקִים, לַשּׁוֹשַׁנִּים, וְלִמְנוֹרַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. לַחַמָּה מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה לא): ״וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ״, לַלְּבָנָה מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ו י): ״יָפָה כַלְּבָנָה״, לָרָקִיעַ (דניאל יב ג): ״וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִירוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ״, לַכּוֹכָבִים (דניאל יב ג): ״וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים״, לַבָּרָקִים (נחום ב ה): ״כַּבָּרָקִים יְרוּצֻצוּ״, לַשּׁוֹשַׁנִּים (תהלים מה א): ״לַמְנַצֵּחַ עַל שׁוֹשַׁנִּים״, לִמְנוֹרַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ד ג): ״וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגָּלָה וְאֶחָד עַל שְׂמֹאלָהּ״.

פיסקא יא

א (דברים א יא) **ה׳ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים**, אָמְרוּ לוֹ: רַבֵּינוּ מֹשֶׁה, אִי אֶפְשָׁנוּ שֶׁתְּבָרְכֵנוּ! הַמָּקוֹם הִבְטִיחַ אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ (בראשית כב יז): ״כִּי בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל״, וְאַתָּה נוֹתֵן קִצְבָּה לִבְרָכָתֵינוּ! מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ נְכָסִים הַרְבֵּה, וְהָיָה לוֹ בֵּן

קָטָן, וְהָיָה צָרִיךְ לָצֵאת לְמִדִינַת הַיָּם. אָמַר: אִם אֲנִי מַנִּיחַ נָכְסַי בְּיַד בְּנִי הוּא עוֹמֵד וּמְבַזְבְּזָם, אֶלָּא הֲרֵינִי מְמַנֶּה לוֹ אֶפִּיטְרוֹפּוֹס עַד שֶׁיִּגְדַּל. מִשֶּׁהִגְדִּיל הַבֵּן הַהוּא אָמַר לוֹ לָאֶפִּיטְרוֹפּוֹס: תֵּן לִי כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִנִּיחַ לִי אַבָּא בְּיָדְךָ! עָמַד וְנָתַן לוֹ מִשֶּׁלּוֹ כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ. הִתְחִיל אוֹתוֹ הַבֵּן מְצַר, אָמַר לוֹ: הֲרֵי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִנִּיחַ לִי אַבָּא בְּיָדְךָ? אָמַר לוֹ: כָּל מַה שֶׁנָּתַתִּי לְךָ – לֹא נָתַתִּי לְךָ אֶלָּא מִשֶּׁלִּי; אֲבָל מַה שֶּׁהִנִּיחַ לְךָ אָבִיךָ – הֲרֵיהוּ שָׁמוּר! כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: **ה׳ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים** – זוֹ מִשֶּׁלִּי, וְשֶׁלָּכֶם – **וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם** כְּחוֹל יַמִּים וּכְצִמְחֵי אֲדָמָה וְכִדְגֵי הַיָּם וּ״כְכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב״.

פיסקא יב

א (דברים א יב) **אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם**, מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ טְרָחָנִים. הָיָה אֶחָד מֵהֶם רוֹאֶה שְׁנֵי נוֹצוֹת בַּדִּין, אוֹמֵר: יֵשׁ לִי עֵדִים לְהָבִיא, יֵשׁ לִי רְאָיוֹת לְהָבִיא, לְמָחָר אֲנִי דָן, מוֹסִיף אֲנִי עֲלֵיכֶם דַּיָּנִים. לְכָךְ נֶאֱמַר **טָרְחֲכֶם**, מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ טְרָחָנִים.

ב **וּמַשַּׂאֲכֶם**, מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ אֶפִּיקוֹרְסִים. הִקְדִּים מֹשֶׁה לָצֵאת – אָמְרוּ: מָה רָאָה בֶּן עַמְרָם לָצֵאת? שֶׁמָּא אֵינוֹ שָׁפוּי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ? אֹחֶר לָצֵאת – אָמְרוּ: מָה רָאָה בֶּן עַמְרָם שֶׁלֹּא לָצֵאת? מָה אַתֶּם סְבוּרִים? יוֹשֵׁב וְיוֹעֵץ עֲלֵיכֶם עֵצוֹת, וּמְחַשֵּׁב עֲלֵיכֶם מַחֲשָׁבוֹת קָשׁוֹת וַחֲמוּרוֹת מִשֶּׁל בֵּית אוֹן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טז א): ״וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן״, לְכָךְ נֶאֱמַר **וּמַשַּׂאֲכֶם**, מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ אֶפִּיקוֹרְסִים.

ג **וְרִיבְכֶם**, מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ רוֹנְנִים. הָיָה אֶחָד מֵהֶם מוֹצִיא מָנֶה בִּשְׁבִיל לִטּוֹל שְׁנַיִם, שְׁנַיִם בִּשְׁבִיל לִטּוֹל שְׁלֹשָׁה. לְכָךְ נֶאֱמַר **וְרִיבְכֶם**, מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ רוֹנְנִים.

ד דָּבָר אַחֵר: **טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם וְרִיבְכֶם**, אִם הִקְדִּים מֹשֶׁה לָצֵאת, אוֹמְרִים: מָה רָאָה בֶּן עַמְרָם שֶׁמִּהֵר לָצֵאת? וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ מְלֻקָּטִים הַגֵּז שֶׁבַּמָּן! אֹחֶר לָצֵאת – אוֹמְרִים: אָכַל וְשָׂתָה וְיָשַׁן. הָלַךְ מֹשֶׁה בָּאֶמְצַע – אוֹמְרִים: מְבַקֵּשׁ לַעֲמוֹד מִפָּנָיו. הָלַךְ לַצְּדָדִים – אוֹמְרִים: מִצָּוָה הָיָה לָנוּ מֵעֲמִידַת זָקֵן, וְהוּא מְבַקֵּשׁ לְעָקְרָהּ מִמֶּנּוּ. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: הָלַכְתִּי בָּאֶמְצַע – לֹא יָצָאתִי יְדֵיכֶם, הָלַכְתִּי לַצְּדָדִים – לֹא יָצָאתִי יְדֵיכֶם!

פיסקא יג

א (דברים א יג) **הָבוּ לָכֶם**, אֵין הָבוּ אֶלָּא עֵצָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב טז כ): ״הָבוּ לָכֶם עֵצָה מַה נַּעֲשֶׂה״, (שמות א י) ״הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ״.

ב **אֲנָשִׁים**, וְכִי עָלְתָה עַל דַּעְתֵּנוּ נָשִׁים? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **אֲנָשִׁים**? בַּחֲתִיכָה וּבִכְפִיפָס, אֲנָשִׁים וָתִיקִים וּכְשֵׁרִים.

ג **חֲכָמִים**, זוֹ שֶׁשָּׁאַל אַרְיוֹס אֶת רַבִּי יוֹסִי, אָמַר לוֹ: אִי זֶה הוּא חָכָם? אָמַר לוֹ: הַמְקַיֵּם תַּלְמוּדוֹ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא **נָבוֹן**? אָמַר לוֹ: כְּבָר נֶאֱמַר **וּנְבֹנִים**. מַה בֵּין חָכָם לְנָבוֹן? חָכָם דּוֹמֶה לְשַׁלְחָנִי עָשִׁיר: כְּשֶׁמְּבִיאִים לוֹ לִרְאוֹת – רוֹאֶה, וּכְשֶׁאֵין מְבִיאִים לוֹ לִרְאוֹת – מוֹצִיא מִשֶּׁלּוֹ וְרוֹאֶה. נָבוֹן דּוֹמֶה לְשַׁלְחָנִי עָנִי: כְּשֶׁמְּבִיאִים לוֹ לִרְאוֹת – רוֹאֶה; כְּשֶׁאֵין מְבִיאִין לוֹ לִרְאוֹת – יוֹשֵׁב וְתוֹהֶה!

ד **וִידֻעִים לִשְׁבָטֵיכֶם**, שֶׁיִּהְיוּ יְדוּעִים לָכֶם. הֲרֵי שֶׁנִּתְעַטֵּף בְּטַלִּיתוֹ וּבָא וְיָשַׁב לְפָנַי; אֵינִי יוֹדֵעַ מֵאַיְזֶה שֵׁבֶט הוּא, אֲבָל אַתֶּם מַכִּירִים אוֹתוֹ, שֶׁאַתֶּם גְּדָלְתֶּם בֵּינֵיהֶם. לְכָךְ נֶאֱמַר **וִידֻעִים לִשְׁבָטֵיכֶם**, שֶׁיִּהְיוּ יְדוּעִים לָכֶם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין כָּל יְשִׁיבָה וִישִׁיבָה יוֹשֶׁבֶת עַד שֶׁהַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנוֹת אַחֲרֶיהָ, וְאוֹמְרוֹת: מָה רָאָה אִישׁ פְּלוֹנִי לֵישֵׁב, וּמָה רָאָה אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁלֹּא לֵישֵׁב? לְכָךְ נֶאֱמַר **וִידֻעִים לִשְׁבָטֵיכֶם**, שֶׁיִּהְיוּ יְדוּעִים לָכֶם.

ה **וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם**, יָכוֹל אִם מִנִּיתֶם אַתֶּם אוֹתָם מְמוּנִים, וְאִם לָאו אֵינָם מְמוּנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר **וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם**: אִם מִנִּיתִים – הֲרֵי הֵם מְמוּנִים, אִם לָאו – אֵינָם מְמוּנִים. יָכוֹל אִם גִּדַּלְתֶּם אַתֶּם אוֹתָם הֲרֵי הֵם גְּדוֹלִים, וְאִם לָאו אֵינָם גְּדוֹלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר **וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם**: אִם גִּדַּלְתִּים – הֲרֵי הֵם גְּדוֹלִים, וְאִם לָאו – אֵינָם גְּדוֹלִים.

ו דָּבָר אַחֵר: אִם שְׁמַרְתֶּם אֶת דַּבָּרֵיכֶם – הֲרֵי רָאשֵׁיכֶם שְׁמוּרִים, וְאִם לָאו – אֵין רָאשֵׁיכֶם שְׁמוּרִים. דָּבָר אַחֵר: אַל תְּהִי קוֹרֵא **וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם** אֶלָּא ״וַאֲשָׁמָם בְּרָאשֵׁיכֶם״; מִלַּמֵּד שֶׁאַשְׁמוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּלוּיִים בְּרָאשֵׁי דַּיָּנֵיהֶם; וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל לג ז-ט): ״בֶּן אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם מִמֶּנִּי, בְּאָמְרִי לָרָשָׁע וְגוֹ׳ וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתָּ רָשָׁע״ וְגוֹ׳ (דברים א יד).

פיסקא יד

א **וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת.** הָיָה לָכֶם לוֹמַר: רַבֵּינוּ מֹשֶׁה, מִמִּי נָאֶה לִלְמֹד תּוֹרָה: מִמְּךָ, אוֹ מִתַּלְמִידְךָ, אוֹ מִתַּלְמִיד תַּלְמִידְךָ? לֹא מִמְּךָ, שֶׁנִּצְטַעַרְתָּ עָלֶיהָ? כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד כח) ״וַיְהִי שָׁם עִם ה׳ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה״, (דברים ט ט) ״וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם״ וְגוֹ׳; אֶלָּא יוֹדֵעַ אֲנִי מַה שֶּׁתַּחַת עִקְּבֵי רַגְלֵיכֶם; הֱיֵיתֶם אוֹמְרִים: עַכְשָׁיו הוּא מְמַנֶּה עָלֵינוּ דַּיָּנִים, שְׁמוֹנִים אֶלֶף חָסֵר פְּרוֹטְרוֹט, וְאִם אֵין אֲנִי – בְּנִי, וְאִם אֵין בְּנִי – בֶּן בְּנִי; וְאָנוּ מְבִיאִים לוֹ דּוֹרוֹן – וְהוּא נוֹשֵׂא לָנוּ פָּנִים בַּדִּין!׳ לְכָךְ נֶאֱמַר **וַתַּעֲנוּ אֹתִי**: כְּשֶׁהָיִיתִי מִתְעַצֵּל בַּדְּבָרִים הֱיֵיתֶם אוֹמְרִים: יֵעָשֶׂה הַדָּבָר בִּמְהֵרָה!

פיסקא טו

א (דברים א טו-טז) **וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וגו׳, וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם**, מְשַׂכְתִּים בִּדְבָרִים, אָמַרְתִּי לָהֶם: אַשְׁרֵיכֶם! עַל מִי אַתֶּם בָּאִים לְהִתְמַנּוֹת? עַל בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּקְרְאוּ אַחִים וְרֵעִים, כֻּלָּם חֻמְדָּה וְנַחֲלָה, צֹאן מַרְעִית – וְכָל לְשׁוֹן חִבָּה!

ב **אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְיֹדְעִים**, זוֹ אַחַת מִשֶּׁבַע מִדּוֹת שֶׁאָמַר לוֹ יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה. הָלַךְ וְלֹא מָצָא אֶלָּא שָׁלֹשׁ: **אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְיֹדְעִים**.

ג **וְאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם**, שֶׁיִּהוּ מְכֻבָּדִים עֲלֵיכֶם: רָאשִׁים בְּמִקָּח, רָאשִׁים בְּמִמְכָּר, רָאשִׁים בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, רָאשִׁים בִּכְנִיסָה וִיצִיאָה: נִכְנָס רִאשׁוֹן וְיוֹצֵא אַחֲרוֹן. לְכָךְ נֶאֱמַר **וְאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם** – שֶׁיִּהְיוּ מְכֻבָּדִים עֲלֵיכֶם.

ד **שָׂרֵי אֲלָפִים**, שֶׁאִם הָיוּ אֶלֶף תִּשַּׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה אֵינוֹ נִתְפָּס אֶלָּא שַׂר אֶלֶף. **שָׂרֵי מֵאוֹת**, שֶׁאִם הָיוּ מֵאָה וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה אֵינוֹ נִתְפָּס אֶלָּא שַׂר מֵאָה. **שָׂרֵי חֲמִשִּׁים**, שֶׁאִם הָיוּ חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה אֵינוֹ נִתְפָּס אֶלָּא שַׂר חֲמִשִּׁים. **שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת**, שֶׁאִם הָיוּ תִּשְׁעָה עָשָׂר אֵינוֹ נִתְפָּס אֶלָּא שַׂר עֲשָׂרָה.

ה **וְשֹׁטְרִים**, אֵלּוּ הַלְוִיִּם הַמַּכִּים בְּרְצוּעָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב יט יא): ״וְשׁוֹטְרִים הַלְוִיִּם לִפְנֵיכֶם״, וְאוֹמֵר (נחמיה ח יא): ״וְהַלְוִיִּם מַחְשִׁים לְכָל הָעָם לֵאמֹר הַסּוּ״.

פיסקא טז

א (דברים א טז) **וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק**, אָמַרְתִּי לָהֶם: הֱיוּ מְתוּנִים בַּדִּין, שֶׁאִם בָּא דִין לְפָנֶיךָ פַּעַם שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ אַל תֹּאמַר כְּבָר בָּא דִין זֶה לְפָנַי וּשְׁנִיתִיו וְשִׁלַּשְׁתִּיו, אֶלָּא הֱיוּ מְתוּנִים בַּדִּין. וְכָךְ הָיוּ אַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה אוֹמְרִים (אבות א א): הֱיוּ מְתוּנִים בַּדִּין וְהַעֲמִידוּ תַּלְמִידִים הַרְבֵּה וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה.

ב **בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר**, לְשֶׁעָבַר הֱיִיתֶם בִּרְשׁוּת עַצְמְכֶם; עַכְשָׁיו חֲרֵי אַתֶּם עֲבָדִים מְשֻׁעְבָּדִים לַצִּבּוּר!

ג מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי וּבְרַבִּי אֶלְעָזָר חַסְמָא, שֶׁהוֹשִׁיבָם רַבָּן גַּמְלִיאֵל בִּישִׁיבָה וְלֹא הִרְגִּישׁוּ בָּהֶם הַתַּלְמִידִים. לְעִתּוֹתֵי עֶרֶב הָלְכוּ וְיָשְׁבוּ לָהֶם אֵצֶל הַתַּלְמִידִים. וְכָךְ הָיְתָה מִדָּתוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל: כְּשֶׁהָיָה נִכְנָס וְאוֹמֵר ׳שַׁאֲלוּ׳ – בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין שָׁם קִנְתּוּר, כְּשֶׁהָיָה נִכְנָס וְלֹא הָיָה אוֹמֵר ׳שַׁאֲלוּ׳ – בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם קִנְתּוּר. נִכְנַס וּמָצָא אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי וְאֶת רַבִּי אֶלְעָזָר חַסְמָא שֶׁיָּשְׁבוּ לָהֶם אֵצֶל הַתַּלְמִידִים. אָמַר לָהֶם: יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי וְאֶלְעָזָר חַסְמָא, חֲרַעְתֶּם לַצִּבּוּר, שֶׁאִי אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לַעֲשׂוֹת שְׁרָרָה עַל הַצִּבּוּר! לְשֶׁעָבַר הֱיִיתֶם בִּרְשׁוּת עַצְמְכֶם, מִכָּאן וְאֵילָךְ חֲרֵי אַתֶּם עֲבָדִים מְשֻׁעְבָּדִים לַצִּבּוּר.

ד **שָׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם**, כָּךְ הָיְתָה מִדָּתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כְּשֶׁהָיוּ בָּאִים אֶצְלוֹ לִדְין לְפָנָיו, אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד גּוֹי, אִם בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל – הָיָה מְזַכֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִם בְּדִינֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם – הָיָה מְזַכֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל. אָמַר: מָה אֶכְפֹּת לִי? לֹא כָךְ אָמְרָה תּוֹרָה **שָׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם**? רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, אִם בָּא לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל – הָיָה דָּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל; בְּדִינֵי אֻמּוֹת – הָיָה דָּן בְּדִינֵי אֻמּוֹת.

ה **וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק**, צַדִּיק בְּצִדְקוֹ תּוֹבֵעַ וּמֵבִיא רְאָיוֹת. מָשָׁל: זֶה עוֹטֶה בְּטַלִּיתוֹ וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הִיא, זֶה חוֹרֵשׁ בְּפָרָתוֹ וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הִיא, זֶה מַחֲזִיק בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הוּא, זֶה יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הוּא. לְכָךְ נֶאֱמַר **וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק**, צַדִּיק בְּצִדְקוֹ תּוֹבֵעַ וּמֵבִיא רְאָיוֹת!

ו **בֵּין אִישׁ** – לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן, מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין דָּנִים יְתוֹמִים.

ז **בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו** – אֵין לִי אֶלָּא בֵּין אִישׁ לְאִישׁ, בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה, בֵּין אִשָּׁה לְאִישׁ, בֵּין אַמָּה לְמִשְׁפָּחָה, בֵּין מִשְׁפָּחָה לַחֲבֶרְתָּהּ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו** – מִכָּל מָקוֹם.

ח **וּבֵין גֵּרוֹ** – זֶה שֶׁאוֹגֵר עָלָיו דְּבָרִים: אָמַר לוֹ, חָרַשְׁתָּ תֶּלֶם בְּתוֹךְ שָׂדִי – וְהוּא אוֹמֵר, לֹא חָרַשְׁתִּי; הֵמִית שׁוֹרִי – וְהוּא אוֹמֵר, לֹא הֵמִית; הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי – וְהוּא אוֹמֵר, לֹא הֵמִית. לְכָךְ נֶאֱמַר **וּבֵין גֵּרוֹ** – זֶה שֶׁאוֹגֵר עָלָיו דְּבָרִים.

ט דָּבָר אַחֵר: **וּבֵין גֵּרוֹ** – זֶה שִׁכְנוֹ; דָּבָר אַחֵר: זֶה שׁוֹשְׁבִינוֹ; דָּבָר אַחֵר: זֶה תּוֹתָבוֹ.

פיסקא יז

א (דברים א יז) **לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט** – זֶה הַמְמֻנֶּה לְהוֹשִׁיב דַּיָּנִים. שֶׁמָּא תֹּאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן; אִישׁ פְּלוֹנִי גִּבּוֹר, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן; אִישׁ פְּלוֹנִי קָרוֹבִי, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן; אִישׁ פְּלוֹנִי הִלְוַנִי מָמוֹן [וֶהֱלִיניְסְטוֹן] אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן; נִמְצָא מְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּי, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ הִכִּיר פָּנִים בַּדִּין.

ב **כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן**, שֶׁמָּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְעָנִי זֶה – עָשִׁיר זֶה מְצֻוֶּה לְפַרְנְסוֹ; אֲזַכֶּנּוּ וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בְּנָקִיּוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר: **כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן**.

ג דָּבָר אַחֵר: **כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן**, שֶׁמָּא תֹּאמַר: הֵיאַךְ אֲנִי פּוֹגֵם כְּבוֹדוֹ שֶׁל עָשִׁיר זֶה בִּשְׁבִיל דִּינָר? אֲזַכֶּנּוּ, וְלִכְשֶׁיֵּצֵא לַחוּץ אֲנִי אוֹמֵר לוֹ ׳תֵּן לוֹ שֶׁאַתָּה חַיָּב׳. תַּלְמוּד לוֹמַר: **כַּקָּטָן כַּגָּדוֹל תִּשְׁמָעוּן**.

ד **לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ**, שֶׁאִם בָּאִים שְׁנַיִם לְפָנֶיךָ, עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע לְדִבְרֵיהֶם – אַתָּה רַשַּׁי לִשְׁתּוֹק, מִשֶּׁתִּשְׁמַע לְדִבְרֵיהֶם – אִי אַתָּה רַשַּׁי לִשְׁתּוֹק. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי יז יד) ״פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ״, עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה הַדִּין אַתָּה רַשַּׁי לִשְׁתּוֹק. מִשֶּׁנִּתְגַּלָּה הַדִּין אִי אַתָּה רַשַּׁי לִשְׁתּוֹק. שָׁמַעְתָּ אֶת הַדִּין וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב – אַתָּה רַשַּׁאי לִשְׁתּוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ח טז): ״וְאֶלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ אֱמֶת אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם״. אֵיזֶה הוּא שָׁלוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִשְׁפַּט אֱמֶת – הֱוֵי אוֹמֵר זֶה בִּצּוּעַ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַמַּעֲלֶה אֶת הַקָּטָן לִמְקוֹם גָּדוֹל וְהַגָּדוֹל לִמְקוֹם קָטָן – זֶה בִּצּוּעַ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הַמְבַצֵּעַ – הֲרֵי זֶה חוֹטֵא! שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים י ג): ״וּבֹצֵעַ בֵּרַךְ נִאֵץ ה׳״, נִמְצָא זֶה מְשַׁבֵּחַ אֶת הַדַּיָּן – וְזֶה מְנָאֵץ אֶת יוֹצְרוֹ!

ה **לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ**, שֶׁמָּא תֹּאמַר: מִתְיָרֵא אֲנִי מִפְּלוֹנִי שֶׁמָּא יַהֲרֹג אֶת בְּנִי, אוֹ שֶׁמָּא יְדַלִּיק אֶת גְּדִישִׁי, אוֹ שֶׁמָּא יְקַצֵּץ אֶת נְטִיעוֹתַי – תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא**.

ו וְכֵן יְהוֹשָׁפָט אוֹמֵר (דברי הימים ב יט ו): ״וַיֹּאמֶר אֶל הַשּׁוֹפְטִים רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים כִּי לֹא לָאָדָם תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַה׳״.

ז **וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקָּשֶׁה מִכֶּם**, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: אַתָּה דָן דִּין קָשֶׁה? חַייֶךָ שֶׁאֲנִי מוֹדִיעֲךָ שֶׁאִי אַתָּה דָן דִּין קָשֶׁה! אֲנִי מֵבִיא עָלֶיךָ דִּין שֶׁתִּלְמִיד תַּלְמִידְךָ יָכוֹל לְשָׁמְעוֹ וְאַתָּה אִי אַתָּה יָכוֹל לְשָׁמְעוֹ, וְאֵיזֶה זֶה? זֶה דִּינָן שֶׁל בְּנוֹת צְלָפְחָד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כז ה): ״וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה׳״. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמואל א ט יח-יט): ״וַיִּגַּשׁ שָׁאוּל אֶת שְׁמוּאֵל בְּתוֹךְ הַשָּׁעַר וגו׳ וַיַּעַן שְׁמוּאֵל אֶת שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָרֹאֶה״, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַתָּה הוּא רוֹאֶה? אֲנִי מוֹדִיעֲךָ שֶׁאִי אַתָּה רוֹאֶה! אֵימָתַי הוֹדִיעוֹ? בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ (שמואל א טז א): ״מַלֵּא קַרְנְךָ שֶׁמֶן וְלֵךְ אֶשְׁלָחֲךָ אֶל יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי כִּי רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ״, מַהוּ אוֹמֵר? (שמואל א טז ו) ״וַיְהִי בְּבוֹאָם וַיַּרְא אֶת אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אַךְ נֶגֶד ה׳ מְשִׁיחוֹ״, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא אָמַרְתָּ ״אָנֹכִי הָרֹאֶה״? (שמואל א טז ז) ״אַל תַּבֵּט אֶל מַרְאֵהוּ וְאֶל גְּבַהּ קוֹמָתוֹ כִּי מְאַסְתִּיהוּ״.

פיסקא יח

א (דברים א יח) **וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא** לֵאמֹר **אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן**, אִלּוּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת.

ב (דברים א יט) **וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא**, בְּנֵי אָדָם שֶׁרָאוּ נְחָשִׁים כְּקוֹרוֹת וְעַקְרַבִּים כְּקֻשָּׁתוֹת סְרוּחִים וּמְשֻׁלָּכִים לִפְנֵיהֶם, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר **אֵת כָּל הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא**? וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה דְּבָרִים שֶׁאֵינָם הִימִירִין – כְּבֵשְׁתִּים לִפְנֵיהֶם, דְּבָרִים שֶׁהֵם הִימִירִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! לְכָךְ נֶאֱמַר **וַנִּסַּע מֵחֹרֵב**.

פיסקא יט

א (דברים א כ) **וָאֹמַר אֲלֵיכֶם**, אָמַר לָהֶם: לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם.

ב **בָּאתֶם עַד הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ**, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁמָּסַר אֶת בְּנוֹ לְפִידָגוֹג וְהָיָה מְחַזְּרוֹ וּמַרְאֶה אוֹתוֹ, וְאוֹמֵר לוֹ: כָּל הַגְּפָנִים הָאֵלּוּ שֶׁלְּךָ! כָּל הַזֵּיתִים הָאֵלּוּ שֶׁלְּךָ! מִשֶּׁיָּצָא לְהַרְאוֹתוֹ אָמַר לוֹ: כָּל מַה שֶּׁאַתָּה רוֹאֶה שֶׁלְּךָ הוּא! כָּךְ כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר לָהֶם (דברים ח ז): ״כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנוֹת וּתְהֹמוֹת יוֹצְאִים בַּבִּקְעָה וּבָהָר״, כֵּינָן שֶׁבָּאוּ לָאָרֶץ אָמַר לָהֶם: **בָּאתֶם עַד הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ**. אִם תֹּאמְרוּ, לֹא הִגִּיעַ זְמַן – הִגִּיעַ זְמַן!

ג **רְאֵה נָתַן ה׳ אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת הָאָרֶץ**, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם לֹא מֵאוֹמֶד וְלֹא מִשְּׁמוּעָה, אֶלָּא מַה שֶּׁאַתֶּם רוֹאִים בְּעֵינֵיכֶם. **עֲלֵה רַשׁ** מְיֻד! (דברים א כא) **עֲלֵה רַשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֶיךָ לָךְ**!

פיסקא כ

א (דברים א כב) **וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ** – בְּעִרְבּוּבְיָא. לְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים ה כ): ״וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם״, יְלָדִים מְכַבְּדִים אֶת הַזְּקֵנִים, זְקֵנִים מְכַבְּדִים אֶת הָרָאשִׁים, וְכָאן הוּא אוֹמֵר: **וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם, וַתֹּאמְרוּ** בְּעִרְבּוּבְיָא, יְלָדִים דּוֹחֲפִים אֶת הַזְּקֵנִים, זְקֵנִים דּוֹחֲפִים אֶת הָרָאשִׁים.

ב **וַתֹּאמְרוּ נְשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ**, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: עֲלוּבִים בְּנֵי אָדָם שֶׁכָּךְ בִּקְּשׁוּ לָהֶם מְרַגְּלִים, אָמַר לָהֶם: אִם כְּשֶׁהֵיִיתֶם בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה (ירמיה ב ו) – לֹא בִקַּשְׁתֶּם לָכֶם מְרַגְּלִים, עַכְשָׁיו שֶׁאַתֶּם נִכְנָסִים לְאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה, לְאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ – בִּקַּשְׁתֶּם לָכֶם מְרַגְּלִים?

ג **וְיָשִׁיבוּ אֹתָנוּ דָּבָר**, בְּאֵיזֶה לָשׁוֹן הֵם מְדַבְּרִים.

ד **אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָּהּ**, אֵין לְךָ דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ עֲקֵמוֹת, אֵין לְךָ דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ כְּמָנוֹת, אֵין לְךָ דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ פָּרְשׁוֹת.

ה **וְאֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבוֹא אֲלֵיהֶן**, לְיַדֵּעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ אָנוּ בָּאִים עֲלֵיהֶם.

פיסקא כא

א (דברים א כג) **וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר**, בְּעֵינַי הָיָה טוֹב, וְלֹא בְּעֵינֵי מָקוֹם. אִם בְּעֵינָיו הָיָה טוֹב, לָמָּה נִכְתַּב עִם דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת? מָשָׁל לְאָחָד שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: מְכוֹר אַתָּה לִי חֲמוֹרְךָ זֶה? אָמַר לוֹ הֵן; נוֹתֵן אַתָּה לִי לְנִסָּיוֹן? אָמַר לוֹ הֵן, בֹּא אַתָּה וַאֲנִי אַרְאֶךָּ כַּמָּה נוֹשֵׂא בָּהָר, כַּמָּה נוֹשֵׂא בַּבִּקְעָה! כֵּינָן שֶׁרָאָה שֶׁאֵין מְעַכְּבוֹ כְּלוּם אָמַר: אוֹי לִי, דּוֹמֶה זֶה שֶׁאֵין מְעַכֵּב עָלַי אֶלָּא בִּשְׂבִיל לְשֹׂאת אֶת מָעוֹתַי! לְכָךְ נֶאֱמַר **וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר**.

ב **וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים**, מִן הַבְּרוּרִים שֶׁבָּכֶם, מִן הַמְסֻלָּתִים שֶׁבָּכֶם.

ג **אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט**, מָה אֲנִי צָרִיךְ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר **וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים**! מַגִּיד שֶׁלֹּא הָיָה שֵׁבֶט לִוִּי עִמָּהֶם.

פיסקא כב

א (דברים א כד) **וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה**, מַגִּיד שֶׁדֶּרֶךְ מְרַגְּלִים לַעֲלוֹת בָּהָר. וְכֵן רָחָב אוֹמֶרֶת לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ב טז): ״הָהָרָה לְכוּ פֶּן יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרוֹדְפִים״, מַגִּיד שֶׁשָּׁרַת עָלֶיהָ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאִלּוּ לֹא שָׁרַת עָלֶיהָ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מֵאַיִן הָיְתָה יוֹדַעַת שֶׁעֲתִידִים לַחֲזֹר לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁשָּׁרַת עָלֶיהָ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ.

ב **וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכֹּל**, מְלַמֵּד שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם סוֹפוֹ. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמות ג א): ״וַיָּבֹא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה״, מַגִּיד שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם סוֹפוֹ.

ג **וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ**, מְלַמֵּד שֶׁהָלְכוּ בָהּ אַרְבָּעָה אוֹמָנִים שְׁתֵּי וָעֶרֶב.

פיסקא כג

א (דברים א כה) **וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ**, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: עֲלוּבִים בְּנֵי אָדָם שֶׁכָּךְ נִטְלוּ בְיָדָם, כְּאָדָם שֶׁנּוֹטֵל בְּאִסָּר תְּאֵנִים, בְּאִסָּר עֲנָבִים – כָּךְ נִטְלוּ בְיָדָם.

ב **וַיּוֹרְדוּ אֲלֵינוּ**, מַגִּיד שֶׁאֶרֶץ כְּנַעַן גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג ל): ״עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ״, (במדבר יג כא) ״וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת הָאָרֶץ״, (במדבר יג כב) ״וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב״, (בראשית מה כה) ״וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרָיִם״.

ג **וַיָּשִׁיבוּ אֹתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ**, וְכִי לְטוֹבָתָהּ אָמְרוּ? וַהֲלֹא לֹא אָמְרוּ אֶלָּא לְרָעָתָהּ! מִי אָמַר טוֹבָתָהּ? יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, אַף עַל פִּי כֵן (דברים א כו) ״וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלוֹת וַתַּמְרוּ אֶת פִּי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״!

פיסקא כד

א (דברים א כז) **וַתֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת**, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּתוֹךְ מִשְׁכְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים דְּבָרִים כְּמִתְלַהֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כו כב): ״דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים״, אֲבָל סַפִּין יָרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם וּבָקְעָה אֶת כְּרֵסָם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי בָטֶן״.

ב דָּבָר אַחֵר: מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּתוֹךְ מִשְׁכְּנֵיהֶם, וּמְבַכִּים כְּמַת לָהֶם. נוֹטְלִים אֶת בְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים לָהֶם: אוֹי לָכֶם דְּוַיִּים, אוֹי לָכֶם סְגוּפִים, לְמָחָר יְהוּ הוֹרְגִים מִכֶּם, יְהוּ שׁוֹבִים מִכֶּם, יְהוּ צוֹלְבִים מִכֶּם עַל הַצְּלוּב. נוֹטְלִים אֶת בְּנוֹתֵיהֶם וְאוֹמְרִים לָהֶן: אוֹי לָכֶן דְּוַיּוֹת, אוֹי לָכֶן סְגוּפוֹת, לְמָחָר יְהוּ הוֹרְגִים מִכֶּן, יְהוּ שׁוֹבִים מִכֶּן, יְהוּ מַעֲמִידִים מִכֶּן בְּקָלוֹן.

ג **בְּשִׂנְאַת ה׳ אֹתָנוּ**, אֵיפְשָׁר שֶׁהַמָּקוֹם שׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (מלאכי א ב): ״אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה׳״! אֶלָּא הֵם שֶׁשּׂוֹנְאִים אֶת הַמָּקוֹם! מָשָׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר: מָה דִּבְלְבָּךְ עַל רָחֵמָךְ – מָה דִּבְלִבֵּהּ עָלָךְ.

ד **לָתֵת אוֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ**, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז ט): ״וְיִשְׁמְעוּ הַכְּנַעֲנִי וְכָל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְנָסַבּוּ עָלֵינוּ וְהִכְרִיתוּ אֶת שְׁמֵנוּ מִן הָאָרֶץ, וּמַה תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל״?

פיסקא כה

א (דברים א כח) **אָנָה אֲנַחְנוּ עֹלִים אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת לְבָבֵנוּ לֵאמֹר**, אָמְרוּ לוֹ, רַבֵּינוּ מֹשֶׁה, אִלּוּ מִבְּנֵי אָדָם אֲחֵרִים הָיִינוּ שׁוֹמְעִים דְּבָרִים הַלָּלוּ לֹא הָיִינוּ מַאֲמִינִים, אֶלָּא מִבְּנֵי אָדָם שֶׁבָּנִינוּ בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵינוּ בְּנוֹתֵיהֶם.

ב **עַם גָּדוֹל**, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ גְּבוֹהִים בְּקוֹמָה.

ג **וָרָב**, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מְרֻבִּים בְּאוּכְלוּסִים.

ד **עָרִים גְּדוֹלוֹת וּבְצוּרוֹת בַּשָּׁמָיִם**, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: דִּבְּרוּ כְתוּבִים לְשׁוֹן חֲבֵרַי, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט א): ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת הַיַּרְדֵּן״, אֲבָל מַה שֶּׁאָמַר הַמָּקוֹם לְאַבְרָהָם אָבִינוּ (בראשית כו ד): ״וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם״, (בראשית יג טז) ״וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ״ – אֵינָם דִּבְרֵי חֲבֵרַי.

ה **וְגַם בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם**, מְלַמֵּד שֶׁרָאוּ שָׁם עֲנָקִים עַל גַּבֵּי עֲנָקִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עג ו): ״לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַּאֲוָה״.

ו (דברים א כט) **וָאֹמַר אֲלֵכֶם**, אָמַר לָהֶם: לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם.

ז **לֹא תַעַרְצוּן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם**, מִפְּנֵי מָה? – כִּי (דברים א ל) **ה׳ אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם**, אָמַר לָהֶם: מִי שֶׁעָשָׂה לָכֶם נִסִּים בְּמִצְרַיִם וְכָל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ הוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת לָכֶם נִסִּים בִּכְנִיסַתְכֶם לָאָרֶץ.

ח **כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם**, אִם אֵין אַתֶּם מַאֲמִינִים לְהַבָּא – הַאֲמִינוּ לְשֶׁעָבַר.

פיסקא כו

א (דברים ג כג) **וָאֶתְחַנַּן אֶל ה׳ בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר**, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי יח כג) ״תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוּת״.

ב שְׁנֵי פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: מֹשֶׁה וְדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. מֹשֶׁה אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲבֵרָה שֶׁעָבְרוּ תִּכָּתֵב אַחֲרַי, שֶׁלֹּא יִהוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים: הוֹמָה שֶׁזִּיֵּף מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה אוֹ שֶׁאָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר וְאָמַר: כָּל מִי שֶׁאוֹכֵל פִּגֵּי שְׁבִיעִית יִהְיוּ מְחַזְּרִים אֹתוֹ

בַּקָּנְפּוֹן. הָלְכָה אִשָּׁה אַחַת בַּת טוֹבִים, לִקְטָה וְאָכְלָה פַּגֵּי שְׁבִיעִית, וְהָיוּ מְחַזְּרִים אוֹתָהּ בַּקָּנְפּוֹן. אָמְרָה לוֹ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, הוֹדִיעַ סִרְחוֹנִי, שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה אוֹמְרִים דּוֹמֶה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ דָּבָר נְאוּף אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ דָּבָר כְּשָׁפִים. הֵם רוֹאִים פַּגִּים תְּלוּיִים בְּצִוָּארִי וְיוֹדְעִים שֶׁבִּשְׁבִילָם אֲנִי מְחַזֶּרֶת. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם: עֲבֵרָה שֶׁעָבַרְתִּי – תִּכָּתֵב אַחֲרַי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: חֲרִיגִי כּוֹתְבָהּ, שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא עַל הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כז יד): ״כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי״ וְגוֹ׳.

ג רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּבָנוֹ עִמּוֹ בִּקְרוּכִין שֶׁלּוֹ. הִגִּיעַ לְמָקוֹם צַר – נֶהֱפְכָה קְרוּכִין שֶׁלּוֹ עַל בְּנוֹ, נִסְּמֵת עֵינוֹ, נִקְטְעָה יָדוֹ, נִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ. כְּשֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ מַגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם אוֹמֵר: כָּאן נִזַּק בְּנִי, כָּאן נִסְּמֵת עֵינוֹ, כָּאן נִקְטְעָה יָדוֹ, כָּאן נִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ. אַף כָּךְ הַמָּקוֹם מַזְכִּיר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים מֵי מְרִיבָה מֵי מְרִיבָה מֵי מְרִיבָה: כָּאן הָרַגְתִּי אֶת מִרְיָם, כָּאן הָרַגְתִּי אֶת אַהֲרֹן, כָּאן הָרַגְתִּי אֶת מֹשֶׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קמא ו): ״נִשְׁמְטוּ בִידֵי סְלַע שׁוֹפְטֵיהֶם״.

ד דָּוִד אָמַר לִפְנֵי הַמָּקוֹם: עֲבֵרָה שֶׁעָבַרְתִּי – לֹא תִכָּתֵב אַחֲרַי! אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: לֹא שָׁוֶה לְךָ! שֶׁיִּהוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים, בִּשְׁבִיל שֶׁאָהַבוֹ מָחַל לוֹ. מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁלָּוָה מִן הַמֶּלֶךְ אֶלֶף כּוֹרִים חִטִּים בְּשָׁנָה. הָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים: אֶפְשָׁר שֶׁזֶּה יָכוֹל לַעֲמֹד בְּאֶלֶף כּוֹרִים חִטִּים בְּשָׁנָה וְאֵינוֹ מְמַשְׁכְּנוֹ הַמֶּלֶךְ? אֶלָּא כָּתַב לוֹ אֲפוֹכִי! פַּעַם אַחַת שִׁיֵּר וְלֹא שָׁקַל לוֹ כְּלוּם. נִכְנַס הַמֶּלֶךְ לְבֵיתוֹ וְנָטַל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו וְהֶעֱמִידָם עַל אֶבֶן הַמֶּכֶר. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יָדְעוּ הַכֹּל שֶׁלֹּא שִׁיֵּר בְּיָדוֹ כְּלוּם. אַף כָּל פֻּרְעָנֻיּוֹת שֶׁהָיוּ בָּאוֹת עַל דָּוִד הָיוּ מְכֻפָּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב יב ו): ״וְאֶת הַכִּבְשָׂה יְשַׁלֵּם אַרְבַּעְתָּיִם״. רַבִּי חֲנִינָה אוֹמֵר: ״אַרְבַּעְתָּיִם״ – שִׁשָּׁה עָשָׂר.

ה אַף נָתָן הַנָּבִיא בָּא וְהוֹכִיחוֹ עַל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה. דָּוִד אָמַר (שמואל ב יב יג): ״חָטָאתִי לַה״׳! מֶה אָמַר לוֹ? ״גַּם ה׳ הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת״. וְאוֹמֵר (תהלים נא ו): ״לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי״.

ו שְׁנֵי פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: מֹשֶׁה וְדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ יְכוֹלִים לִתְלוֹת אֶת הָעוֹלָם בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים, וְלֹא בִקְּשׁוּ מִן הַמָּקוֹם שֶׁיִּתֵּן לָהֶם אֶלָּא חִנָּם. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אֵלּוּ, שֶׁיְּכוֹלִים לִתְלוֹת אֶת הָעוֹלָם בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים לֹא בִקְּשׁוּ מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּתֵּן לָהֶם אֶלָּא חִנָּם, מִי שֶׁאֵינוֹ אֶחָד מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת מִתַּלְמִידֵי תַּלְמִידֵיהֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא יְבַקֵּשׁ מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶלָּא חִנָּם!

ז דָּבָר אַחֵר: **וָאֶתְחַנַּן אֶל ה׳**, עֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת נִקְרֵאת תְּפִלָּה: זְעָקָה, שַׁוְעָה, נְאָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב כג-כד): ״וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם, וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם״. נִקְרֵאת בַּצַּר וּקְרִיאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כב ז): ״בַּצַּר לִי אֶקְרָא ה׳״. נִקְרֵאת רִנָּה וּפְגִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ז טז): ״וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי״. נִקְרֵאת נְפוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט כה): ״וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה׳״. נִקְרֵאת פְּלִיל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט כו): ״וָאֶתְפַּלֵּל אֶל ה׳״. נִקְרֵאת עֲתִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה כא): ״וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַה׳ לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ״. נִקְרֵאת עֲמִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו ל): ״וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל״ וְגוֹ׳. נִקְרֵאת חִלּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב יא): ״וַיְחַל מֹשֶׁה״ וְגוֹ׳. נִקְרֵאת תְּחִנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: **וָאֶתְחַנַּן אֶל ה׳**.

ח **בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר**, מָשָׁל לִבְנֵי מְדִינָה שֶׁהָיוּ מְבַקְּשִׁים מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת מְדִינָתָם קְלוֹנְיָא. פַּעַם אַחַת הָיוּ לוֹ שְׁנֵי אוֹיְבִים וְנָפְלוּ לְפָנָיו. אָמְרוּ: חֲרֵי שָׁעָה שֶׁנִּבְקֵשׁ בָּהּ מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת מְדִינָתֵנוּ קְלוֹנְיָא! כָּךְ מֹשֶׁה הָיָה מְבַקֵּשׁ מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּכָּנֵס לָאָרֶץ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁנָּפְלוּ סִיחוֹן וְעוֹג לְפָנָיו, אָמַר: חֲרֵי שָׁעָה שֶׁאֲבַקֵּשׁ בָּהּ מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֶכָּנֵס לָאָרֶץ! לְכָךְ נֶאֱמַר **בָּעֵת הַהִוא**.

ט **לֵאמֹר**, זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם: הוֹדִיעֵנִי אִם אַתָּה עוֹשֶׂה לִי אִם אִי אַתָּה עוֹשֶׂה לִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי עוֹשֶׂה. (שמות יז ד) ״וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה׳ לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה״, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֵאמֹר״, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לֵאמֹר**? אָמַר לוֹ: הוֹדִיעֵנִי אִם נוֹפֵל אֲנִי בְּיָדָם אִם לָאו. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמות ו יב): ״וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה׳״, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֵאמֹר״, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לֵאמֹר**? אָמַר לוֹ: הוֹדִיעֵנִי אִם אַתָּה גּוֹאֲלָם אִם לָאו. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (במדבר יב יג): ״וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה׳ לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא״, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֵאמֹר״, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לֵאמֹר**? הוֹדִיעֵנִי אִם אַתָּה מְרַפֵּא אוֹתָהּ וְאִם לָאו. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (במדבר כז טו-טז) ״וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה׳ לֵאמֹר יִפְקֹד ה׳״, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֵאמֹר״, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לֵאמֹר**? אָמַר לוֹ: הוֹדִיעֵנִי אִם אַתָּה מְמַנֶּה עֲלֵיהֶם פַּרְנָסִים אִם לָאו. אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר **בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר**, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֵאמֹר״, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לֵאמֹר**? אָמַר לוֹ: הוֹדִיעֵנִי אִם אֶכָּנֵס לָאָרֶץ אִם לָאו.

י (דברים ג כד) **ה׳**, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ה׳ – זוֹ מִדַּת רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד ו): ״ה׳ ה׳ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן״. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהִים – זוֹ מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב ח): ״עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם״, וְאוֹמֵר (שמות כב כז): ״אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל״ (דברים ג כד).

פיסקא כז

א **אַתָּה הַחִלּוֹתָ** – אַתָּה הִתְרֵיתָ לִי נִדְרֵי בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי (שמות ג י): ״לֵךְ וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם״, אָמַרְתִּי לְפָנֶיךָ: אֵינִי יָכוֹל, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּעְתִּי לְיִתְרוֹ שֶׁאֵינִי זָז מֵאֶצְלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב כא): ״וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ״, וְאֵין הוֹאָלָה אֶלָּא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יד כד): ״וַיּוֹאֶל שָׁאוּל אֶת הָעָם״.

ב דָּבָר אַחֵר: **אַתָּה הַחִלּוֹתָ** – אַתָּה פָּתַחְתָּ לִי פֶּתַח שֶׁאֶעֱמֹד וְאֶתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ עַל בָּנֶיךָ בְּשָׁעָה שֶׁפָּרְחוּ בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט יד): ״הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם״, וְכִי מֹשֶׁה תָּפוּס הָיָה בַּקֹּדֶשׁ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַתָּה פָּתַחְתָּ לִי פֶּתַח שֶׁאֶעֱמֹד וְאֶתְפַּלֵּל עַל בָּנֶיךָ, וְעָמַדְתִּי וְהִתְפַּלַּלְתִּי עֲלֵיהֶם, וְשָׁמַעְתָּ תְּפִלָּתִי וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנָם. הָיִיתִי סָבוּר שֶׁאֲנִי עִמָּהֶם בִּתְפִלָּה, וְהֵם לֹא הִתְפַּלְּלוּ עָלַי. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: אִם תְּפִלַּת יָחִיד עַל הָרַבִּים כָּךְ נִשְׁמַעַת, תְּפִלַּת הָרַבִּים עַל הַיָּחִיד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

ג **לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ** – יֵשׁ שֶׁקָּרְאוּ עַצְמָם עֲבָדִים וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאָם עֲבָדִים, וְיֵשׁ שֶׁקָּרְאוּ עַצְמָם עֲבָדִים וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא קָרָאָם עֲבָדִים, וְיֵשׁ שֶׁלֹּא קָרְאוּ עַצְמָם עֲבָדִים וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאָם עֲבָדִים. אַבְרָהָם קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח ג): ״אַל נָא תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ״, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו כד): ״בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי״. יַעֲקֹב קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב יא): ״קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדֶּךָ״, וְהַמָּקוֹם קָרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא ח): ״וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי״. מֹשֶׁה קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: **לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ**, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב ז): ״לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה״. דָּוִד קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קטז טז): ״אֲנִי עַבְדֶּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ״, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יט לד): ״וְגַנּוֹתִי עַל הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָהּ לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי״, (יחזקאל לז כה) ״וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם״. יְשַׁעְיָה קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מט ה): ״וְעַתָּה פֹּה אָמַר ה׳ יוֹצְרִי מִבֶּטֶן לְעֶבֶד לוֹ״, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כ ג): ״כַּאֲשֶׁר הָלַךְ עַבְדִּי יְשַׁעְיָהוּ עָרוֹם וְיָחֵף״. שְׁמוּאֵל קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ג י): ״וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל דַּבֵּר כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ״, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא קָרָאוֹ עֶבֶד. שִׁמְשׁוֹן קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים טו יח): ״אַתָּה נָתַתָּ בְיַד עַבְדְּךָ אֶת הַתְּשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה״, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא קָרָאוֹ עֶבֶד. שְׁלֹמֹה קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ג ט): ״וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ״, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא קָרָאוֹ עֶבֶד אֶלָּא תְּלָאוֹ בְּדָוִד אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יא יג): ״לְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי״. אִיּוֹב לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ב ג): ״הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ אֶל עַבְדִּי אִיּוֹב״. יְהוֹשֻׁעַ לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ עֶבֶד (יהושע כד כט): ״וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן עֶבֶד ה׳״. כָּלֵב לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד כד): ״וְעַבְדִּי כָלֵב״. אֶלְיָקִים לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כב כ): ״וְקָרָאתִי לְעַבְדִּי לְאֶלְיָקִים״. זְרֻבָּבֶל לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (חגי ב כג): ״בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה׳ צְבָאוֹת אֶקָּחֲךָ זְרֻבָּבֶל בֶּן שְׁאַלְתִּיאֵל עַבְדִּי נְאֻם ה׳ וְשַׂמְתִּיךָ כַּחוֹתָם כִּי בְךָ בָחַרְתִּי נְאֻם ה׳״. דָּנִיֵּאל לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ו כא): ״דָּנִיֵּאל עֶבֶד אֱלָהָא חַיָּא״. חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה לֹא קָרְאוּ עַצְמָם עֲבָדִים וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאָם עֲבָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ג כו): ״שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֶד נְגוֹ עַבְדּוֹהִי דִּי אֱלָהָא עִלָּאָה פֻּקוּ וְאֵתוֹ״. נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים לֹא קָרְאוּ עַצְמָם עֲבָדִים וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאָם עֲבָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ג ז): ״כִּי לֹא יַעֲשֶׂה ה׳ אֱלֹהִים דָּבָר כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים״.

ד **אֶת גִּדְלֶךָ** – זֶה בִּנְיַן אָב לְכָל ״גִּדְלֶךָ״ שֶׁבַּתּוֹרָה.

ה **וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה** – אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (שמות ח א): ״נְטֵה אֶת יָדְךָ״.

ו **אֲשֶׁר מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ** – שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם: אֲפַרְכוֹס יוֹשֵׁב עַל אֲפַרְכְיָא שֶׁלּוֹ – מִתְיָרֵא הוּא מִן סַנְקְתִּידְרוֹס שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא יַחֲזִירֶנּוּ. אַתָּה שֶׁאֵין לְךָ סַנְקְתִּידְרוֹס, מִפְּנֵי מָה אֵין אַתָּה מוֹחֵל לִי? מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם יוֹשֵׁב עַל בֵּימָה שֶׁלּוֹ – מִתְיָרֵא הוּא מִפְּנֵי דִּיתוּכוֹס שֶׁלּוֹ, שֶׁלֹּא יַחֲזִירֶנּוּ. אַתָּה שֶׁאֵין לְךָ דִּיתוּכוֹס, מִפְּנֵי מָה אֵין אַתָּה מוֹחֵל לִי?

ז **אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֶׂיךָ** – בְּמִצְרַיִם, **וְכִגְבוּרֹתֶיךָ** – עַל הַיָּם. דָּבָר אַחֵר: **כְּמַעֲשֶׂיךָ** – בְּמִצְרַיִם, **וְכִגְבוּרֹתֶיךָ** – עַל הַיַּרְדֵּן.

פיסקא כח

א (דברים ג כה) **אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה**, אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְבַקֵּשׁ מִלִּפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁיִּכָּנֵס לָאָרֶץ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים ג כז): ״כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה״! מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים, וְגָזַר עַל אֶחָד מֵהֶם שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם. אָמַר: מָה גָּזַר עָלַי, שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם? – אֵינִי טוֹעֲמוֹ

אֲפִלּוּ שָׁנָה אַחַת, אֲפִלּוּ שְׁתֵּי שָׁנִים. וְכָל כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי לָפִיג דִּבְרֵי רַבּוֹ. חָזַר וְגָזַר עַל הַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן שִׁלְשִׁים יוֹם. אָמַר: אֶפְשָׁר שֶׁאֲנִי יָכוֹל לִהְיוֹת בְּלֹא יַיִן אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת? וְכָל כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי לְחַבֵּב דִּבְרֵי רַבּוֹ. כָּךְ מֹשֶׁה הָיָה מְחַבֵּב דִּבְרֵי הַמָּקוֹם, וּמְבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו שֶׁיִּכָּנֵס לָאָרֶץ. לְכָךְ נֶאֱמַר **אֲעִבְרָה נָּא וְאֶרְאָה**.

ב **הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן**, הַכֹּל קָרְאוּ אוֹתוֹ הָר: אַבְרָהָם קָרָאוֹ הָר, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב יד): ״אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר ה׳ יֵרָאֶה״, מֹשֶׁה קָרָאוֹ הָר, שֶׁנֶּאֱמַר: **הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה**, דָּוִד קָרָאוֹ הָר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כד ג): ״מִי יַעֲלֶה בְהַר ה׳״, יְשַׁעְיָה קָרָאוֹ הָר, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב ב): ״וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נָכוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה׳״, גּוֹיִם קָרְאוּ אוֹתוֹ הָר, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב ג): ״וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה׳״.

ג **וְהַלְּבָנוֹן**, מִנַּיִן שֶׁאֵין לְבָנוֹן אֶלָּא מִקְדָּשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כב ו): ״גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ הַלְּבָנוֹן״, וְאוֹמֵר (ישעיה י לד): ״וְנִקַּף סְבָכֵי הַיַּעַר בַּבַּרְזֶל וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל״, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ לְבָנוֹן? שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א יח): ״אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ״

פיסקא כט

א (דברים ג כו) **וַיִּתְעַבֵּר ה׳ בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נִתְמַלֵּא עָלַי חֵמָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּאִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לָשׂוּחַ מִפְּנֵי עֲבָרָהּ.

ב **לְמַעַנְכֶם**, בִּשְׁבִילְכֶם נַעֲשָׂה לִי כָּךְ. **וְלֹא שָׁמַע אֵלָי**, וְלֹא קִבֵּל תְּפִלָּתִי. **וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלַי רַב לָךְ**, אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה, אָדָם נוֹדֵר, לְאָן הוֹלֵךְ? לֹא אֶצֶל רַבּוֹ שֶׁיַּתִּיר לוֹ נִדְרוֹ? מָה עָלֶיךָ? לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי רַבָּךְ!

ג דָּבָר אַחֵר: **וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלַי רַב לָךְ**, אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה, דּוּגְמָא אַתָּה עָשׂוּי לְדַיָּנִים שֶׁיֹּאמְרוּ: מָה מֹשֶׁה, שֶׁהוּא חָכָם חָכְמִים, גְּדוֹל גְּדוֹלִים – לֹא נָשָׂא לוֹ פָּנִים, עַל יְדֵי שֶׁאָמַר (במדבר כ י) ״שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים״, נִגְזְרָה גְּזֵרָה שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָאָרֶץ, הַמְעַנִּים אֶת הַדִּין וְהַמְעַוְּתִים אֶת הַדִּין – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּמָה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ **רַב לָךְ אַל תּוֹסֶף** – לֹא נִמְנַע מִלְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שְׁאָר בְּנֵי אָדָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וּמָה חִזְקִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (מלכים ב כ א) ״צַו לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה״ לֹא נִמְנַע מִלְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים; שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ: אֲפִלּוּ חֶרֶב חַדָּה עַל צַוָּארוֹ שֶׁל אָדָם אַל יִמְנַע עַצְמוֹ מִן הָרַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לח ב): ״וַיַּסֵּב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל״, שְׁאָר יִשְׂרָאֵל עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

ד דָּבָר אַחֵר: **וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלַי רַב לָךְ**, אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה, הַרְבֵּה לְךָ בְּיָדֵי לָעוֹלָם הַבָּא, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הַרְבֵּה לְךָ בְּיָדַי, אַל תְּבַיְּשֵׁנִי. דָּבָר אַחֵר: **וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלַי רַב לָךְ**, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עְבֹר פְּלוֹנִי דֶּרֶךְ עַל פְּלוֹנִי.

ה (דברים ג כז) **אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי... עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה**, מִכָּן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: יָפָה תְּפִלָּה אַחַת יוֹתֵר מִמְּאָה מַעֲשִׂים טוֹבִים, שְׁבְּכָל מַעֲשָׂיו שֶׁל מֹשֶׁה לֹא נֶאֱמַר לוֹ ״עֲלֵה״, וּבְדָבָר זֶה נֶאֱמַר לוֹ ״עֲלֵה״. מִכָּן אָמְרוּ: הָעוֹמְדִים בְּחוּצָה לָאָרֶץ הוֹפְכִים פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמִתְפַּלְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח מח) ״וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ אַרְצָם״; הָעוֹמְדִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוֹפְכִים פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם וּמִתְפַּלְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ו לד): ״וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ הָעִיר״; הָעוֹמְדִים בִּירוּשָׁלַיִם הוֹפְכִים פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמִתְפַּלְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ו לב): ״וְהִתְפַּלְלוּ אֶל הַבַּיִת הַזֶּה״; הָעוֹמְדִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מְכַוְּנִים אֶת לִבָּם כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וּמִתְפַּלְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ו כו): ״וְהִתְפַּלְלוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה״. נִמְצְאוּ עוֹמְדִים בַּצָּפוֹן הוֹפְכִים פְּנֵיהֶם לְדָרוֹם, בַּדָּרוֹם הוֹפְכִים פְּנֵיהֶם לַצָּפוֹן, בַּמִּזְרָח פְּנֵיהֶם לַמַּעֲרָב, בַּמַּעֲרָב פְּנֵיהֶם לַמִּזְרָח, נִמְצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִים לְמָקוֹם אֶחָד.

ו **וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ**, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר עַל בְּנוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵית לֵינָה שֶׁלּוֹ. נִכְנַס לְפֶתַח פַּלְטוֹרִין שֶׁלּוֹ – מָשְׁכוֹ וְדִבֵּר עִמּוֹ. נִכְנַס לְפֶתַח טְרִיקְלִין שֶׁלּוֹ – מָשְׁכוֹ וְדִבֵּר עִמּוֹ. כֵּיוָן שֶׁבָּא לִכָּנֵס לַקִּיטוֹן, אָמַר לוֹ: מִכָּן וְאֵילָךְ אַתְּ אָסוּר. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כָּל עַצְמִי אֵינִי מָשׁוּךְ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא מִלֹּא הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, מִלֹּא חֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה! אָמַר לוֹ: **וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ כִּי לֹא תַעֲבֹר**.

ז (דברים ג כח) **וְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ**, אֵין צַוָּאָה אֶלָּא זְרוּז, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא ז): ״וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ״, חֲזַק בַּתּוֹרָה וֶאֱמָץ בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

ח **כִּי הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה**, אִם עוֹבֵר לִפְנֵיהֶם – עוֹבְרִים, וְאִם לָאו – אֵינָם עוֹבְרִים.

ט **וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם**, אִם מַנְחִילָם – נוֹחֲלִים, וְאִם לָאו – אֵינָם נוֹחֲלִים. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁהָלְכוּ לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה בָּעַי, נָפְלוּ מֵהֶם כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה צַדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז ה-י): ״וַיַּכּוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ וַיִּרְדְּפוּם, וַיִּקְרַע יְהוֹשֻׁעַ שִׂמְלוֹתָיו וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אַרְצָה לִפְנֵי אֲרוֹן ה׳ עַד הָעֶרֶב, וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֲהָהּ ה׳ אֱלֹהִים לָמָּה הֵעֲבַרְתָּ הַעֲבִיר... בִּי אֲדֹנָי מָה אֹמַר אַחֲרֵי אֲשֶׁר הָפַךְ... וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל יְהוֹשֻׁעַ קוּם לְךָ לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ״, לֹא כָּךְ אָמַרְתִּי

לְמֹשֶׁה רַבֵּךְ מִתְּחִלָּה: אִם עוֹבֵר לִפְנֵיהֶם – עוֹבְרִים, וְאִם לָאו – אֵינָם עוֹבְרִים, אִם מַנְחִילָם – נוֹחֲלִים, וְאִם לָאו – אֵינָם נוֹחֲלִים? שְׁלַחְתָּם וְלֹא הָלַכְתָּ אַחֲרֵיהֶם!

פיסקא ל

א (דברים ג כט) **וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא**, אָמַר לָהֶם: מִי גָּרַם לָנוּ שֶׁנֵּשֶׁב בַּגָּיְא? מַעֲשִׂים רָעִים שֶׁעָשִׂינוּ בְּפְעוֹר!

ב דָּבָר אַחֵר: אָמַר לָהֶם: רְאוּ כַּמָּה בֵּינֵיכֶם לְבֵינִי, שֶׁכַּמָּה תְּפִלּוֹת וְכַמָּה בַּקָּשׁוֹת וְכַמָּה תַּחֲנוּנִים עָשִׂיתִי – וְנִגְזְרָה עָלַי גְּזֵרָה שֶׁלֹּא אֶכָּנֵס לָאָרֶץ, אֲבָל אַתֶּם הִכְעַסְתֶּם לְפָנַיו אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צה י) "אַרְבָּעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר", וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁגְּדוֹלִים שֶׁבָּכֶם מִשְׁתַּחֲוִים לִפְעוֹר – וִימִינוּ פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׂבִים! (דברים ד א) "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֻקִּים", הֲרֵי אַתֶּם חֲדָשִׁים, כְּבָר מָחוּל לְשֶׁעָבַר!

פיסקא לא

א (דברים ו ד) **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה ב): "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", דַּבֵּר אֶל בְּנֵי אַבְרָהָם, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִצְחָק – אֵין כָּתוּב כָּאן; אֶלָּא "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְכָה אָבִינוּ יַעֲקֹב שֶׁיֵּאָמֵר דִּבּוּר לְבָנָיו! לְפִי שֶׁהָיָה אָבִינוּ יַעֲקֹב מְפַחֵד כָּל יָמָיו וְאוֹמֵר: אוֹי לִי שֶׁמָּא תֵּצֵא מִמֶּנִּי פְּסֹלֶת כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאָת מֵאֲבוֹתַי, אַבְרָהָם – יָצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כא ט): "וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגָר הַמִּצְרִית... ", שֶׁהָיָה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה; רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אַרְבָּעָה דְבָרִים הָיָה רַבִּי עֲקִיבָה דּוֹרֵשׁ, וַאֲנִי דּוֹרְשָׁם, וּדְבָרַי נִרְאִים מִדְּבָרָיו. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגָר הַמִּצְרִית", שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, וַאֲנִי אוֹמֵר לֹא הָיוּ צָרִים אֶלָּא לְעִנְיַן שָׂדוֹת וּכְרָמִים, שֶׁכְּשֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק הָיָה יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁאֲנִי בְּכוֹר. וְכֵן שָׂרָה אָמְרָה לְאַבְרָהָם (בראשית כא י): "גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ" וְגוֹ', וּדְבָרַי אֲנִי רוֹאֶה מִדְּבָרָיו.

ב כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (במדבר יא כב): "הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם" – שֶׁוֶה לָהֶם, (במדבר יא כב) "אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם" – שֶׁוֶה לָהֶם, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה. וַאֲנִי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אַתָּה מַכְנִיס לָהֶם כָּל צֹאן וּבָקָר שֶׁבָּעוֹלָם – סוֹפָם לְרַנֵּן אַחֲרֶיךָ! הֵשִׁיבָה אוֹתוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ (במדבר יא כג): "עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם לֹא!" וּדְבָרַי אֲנִי רוֹאֶה מִדְּבָרָיו.

ג כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (יחזקאל לג כד): "בֶּן אָדָם יֹשְׁבֵי הֶחֳרָבוֹת הָאֵלֶּה עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לֵאמֹר: אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם וַיִּירַשׁ אֶת הָאָרֶץ, וַאֲנַחְנוּ רַבִּים – לָנוּ נִתְּנָה הָאָרֶץ לְמוֹרָשָׁה!" וַהֲרֵי דְבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא עָבַד אֶלָּא אֱלוֹהַּ אֶחָד – יָרַשׁ אֶת הָאָרֶץ, אָנוּ, שֶׁעוֹבְדִים אֱלוֹהוֹת הַרְבֵּה – אֵינוֹ דִין שֶׁנִּירַשׁ אֶת הָאָרֶץ? וַאֲנִי אוֹמֵר: וּמָה אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה אֶלָּא מִצְוָה יְחִידִית – יָרַשׁ אֶת הָאָרֶץ, אָנוּ, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ מִצְוֹת הַרְבֵּה – אֵינוֹ דִין שֶׁנִּירַשׁ אֶת הָאָרֶץ? וּמָה נָבִיא מְשִׁיבָם עַל כָּךְ? (יחזקאל לג כה) "כֹּה אָמַר ה', עַל הַדָּם תֹּאכֵלוּ וְעֵינֵכֶם תִּשָּׂאוּ אֶל גִּלּוּלֵיכֶם, וְדָם תִּשְׁפֹּכוּ, וְהָאָרֶץ תִּירָשׁוּ? עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם, עֲשִׂיתֶם תּוֹעֵבָה, וְאִישׁ אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ טִמֵּא – וְהָאָרֶץ תִּירָשׁוּ?" וּדְבָרַי רוֹאֶה אֲנִי מִדְּבָרָיו.

ד כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (זכריה ח יט): "כֹּה אָמַר ה' צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי". צוֹם הָרְבִיעִי – זֶה שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, שֶׁבּוֹ הֻבְקְעָה הָעִיר; וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ רְבִיעִי? שֶׁהוּא חֹדֶשׁ רְבִיעִי. צוֹם הַחֲמִישִׁי – זֶה תִּשְׁעָה בְּאָב, שֶׁבּוֹ חָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשְּׁנִיָּה; וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חֲמִישִׁי? שֶׁהוּא חֹדֶשׁ חֲמִישִׁי. צוֹם הַשְּׁבִיעִי – זֶה שִׁלְשָׁה בְּתִשְׁרֵי, שֶׁבּוֹ נֶהֱרַג גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם, וּמִי הָרָגוֹ? יִשְׁמָעֵאל בֶּן נְתַנְיָה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁקָּשָׁה מִיתָתָם שֶׁל צַדִּיקִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּחָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ צוֹם הַשְּׁבִיעִי? שֶׁהוּא חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי. צוֹם הָעֲשִׂירִי – זֶה עֲשָׂרָה בְּטֵבֵת, שֶׁבּוֹ סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל עַל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כד א-ב): "וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ לֵאמֹר: בֶּן אָדָם, כְּתָב לְךָ אֶת שֵׁם הַיּוֹם, אֶת עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל עַל יְרוּשָׁלַיִם". וַאֲנִי אוֹמֵר: צוֹם הָעֲשִׂירִי הוּא יוֹם הַחֲמִישִׁי, אֶלָּא שֶׁבִּיהוּדָה מִתְעַנִּים עַל הַמַּעֲשֶׂה וּבַגּוֹלָה עַל הַשְּׁמוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לג כא): "וַיְהִי בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּעֲשִׂירִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ לְגָלוּתֵנוּ בָּא אֵלַי הַפָּלִיט" וְגוֹ'. וְשָׁמְעוּ וְעָשׂוּ יוֹם שְׁמוּעָה כְּיוֹם שִׂרְפָה, וּדְבָרַי רוֹאֶה אֲנִי מִדְּבָרָיו.

ה אַבְרָהָם יָצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל, יִצְחָק יָצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו, אֲבָל אֲנִי – לֹא תֵּצֵא מִמֶּנִּי פְּסֹלֶת כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאָת מֵאֲבוֹתַי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית כח כ) "וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר". עָלַת עַל לֵב שֶׁהָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ אוֹמֵר: "וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים", אִם לָאו אֵינוֹ לִי לֵאלֹהִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית כח כא): "וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים" מִכָּל מָקוֹם. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים"? – שֶׁיִּיחֵד שְׁמוֹ עָלַי, שֶׁלֹּא תֵּצֵא מִמֶּנִּי פְּסֹלֶת מִתְּחִלָּה עַד סוֹף!

ו וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית לה כב): "וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִיא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּלֶגֶשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל". כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע יַעֲקֹב כֵּן – נִזְדַּעְזַע, אָמַר: אוֹי לִי שֶׁמָּא אֵרַע פְּסוֹלֶת בְּבָנַי, עַד שֶׁנִּתְבַּשֵּׂר מִפִּי הַקָּדֹשׁ שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר". וַהֲלֹא בְּיָדוּעַ שֶׁשְּׁנֵים עָשָׂר הֵם! אֶלָּא שֶׁנִּתְבַּשֵּׂר מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן תְּשׁוּבָה. לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיָה רְאוּבֵן מִתְעַנֶּה כָּל יָמָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז כה): "וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם". וְכִי עָלַת עַל לֵב שֶׁהָיוּ אַחִים יוֹשְׁבִים וְאוֹכְלִים לֶחֶם, וַאֲחִיהֶם הַגָּדוֹל אֵינוֹ עִמָּהֶם? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה כָּל יָמָיו, עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה וְקִבְּלוֹ בִּתְשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג ו): "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁהָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם, קָרָא לָהֶם לְבָנָיו וְהוֹכִיחָם כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט א-ח): "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו... רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה... שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים... יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ". מֵאַחַר שֶׁהוֹכִיחָם כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, חָזַר וְקָרָאָם כֻּלָּם כְּאֶחָד. אָמַר לָהֶם: שָׁמָא יֵשׁ בִּלְבַבְכֶם מַחֲלֹקֶת עַל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם? אָמְרוּ לוֹ: **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל** אָבִינוּ, כְּשֵׁם שֶׁאֵין בְּלִבְּךָ מַחֲלֹקֶת – כָּךְ אֵין בְּלִבֵּנוּ מַחֲלֹקֶת עַל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, אֶלָּא **ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד**!" וְעַל כֵּן הוּא אוֹמֵר (בראשית מז לא): "וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה". וְכִי עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה הִשְׁתַּחֲוָה? אֶלָּא שֶׁהוֹדָה וְשִׁבַּח שֶׁלֹּא יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסוֹלֶת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: "וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה" – שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן תְּשׁוּבָה. דָּבָר אַחֵר: שֶׁאָמַר "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יַעֲקֹב, חֲרֵי שֶׁהָיִיתָ מִתְאַוֶּה כָּל יָמֶיךָ שֶׁיִּהְיוּ בָנִים מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים וְקוֹרִים קְרִיַּת שְׁמַע.

ז **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל**, מִכָּן אָמְרוּ: הַקּוֹרֵא קְרִיַּת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ – לֹא יָצָא.

ח **ה' אֱלֹהֵינוּ**, לָמָּה נֶאֱמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר **ה' אֶחָד**, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **אֱלֹהֵינוּ**? עָלֵינוּ הֵחֵל שְׁמוֹ בְּיוֹתֵר. כַּיּוֹצֵא בוֹ (שמות לד כג) "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", מָה אֲנִי צָרִיךְ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן ה'", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל"? עַל יִשְׂרָאֵל הֵחֵל שְׁמוֹ בְּיוֹתֵר. כַּיּוֹצֵא בוֹ (ירמיה לב יד) "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", מָה אֲנִי צָרִיךְ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ירמיה לב כז): "אֲנִי ה' אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר הֲמִמֶּנִּי יִפָּלֵא כָל דָּבָר"! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל"? – עַל יִשְׂרָאֵל הֵחֵל שְׁמוֹ בְּיוֹתֵר.

ט כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (תהלים נ ז): "שְׁמָעָה עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ, אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי" – עָלֶיךָ הוּחַל שְׁמִי בְּיוֹתֵר.

י דָּבָר אַחֵר: **ה' אֱלֹהֵינוּ** – עָלֵינוּ; **ה' אֶחָד** – עַל כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם. **ה' אֱלֹהֵינוּ** – בָּעוֹלָם הַזֶּה; **ה' אֶחָד** – לָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (זכריה יד ט): "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד".

פיסקא לב

א (דברים ו ה) **וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ**, עֲשֵׂה מֵאַהֲבָה. הִפְרִישׁ בֵּין הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה: הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה שְׂכָרוֹ כְּפוּל וּמְכֻפָּל! לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים י כ): "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאוֹתוֹ תַעֲבֹד", יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מֵחֲבֵרוֹ, כְּשֶׁהוּא מַצְרִיכוֹ – מַנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ, אֲבָל אַתָּה – עֲשֵׂה מֵאַהֲבָה! שֶׁאֵין לְךָ אַהֲבָה בְּמָקוֹם יִרְאָה וְיִרְאָה בְּמָקוֹם אַהֲבָה אֶלָּא בְּמִדַּת מָקוֹם בִּלְבַד.

ב דָּבָר אַחֵר: **וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ** – אֲהֵבֵהוּ עַל הַבְּרִיּוֹת כְּאַבְרָהָם אָבִיךָ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב ה) "וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן". וַהֲלֹא אִם מִתְכַּנְּסִים כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם לִבְרֹאת יַתּוּשׁ אֶחָד וּלְהַכְנִיס בּוֹ נְשָׁמָה אֵינָם יְכוֹלִים! אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ מְגַיְּרָם וּמַכְנִיסָם תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה.

ג **בְּכָל לְבָבְךָ** – בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ: בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר רָע.

ד דָּבָר אַחֵר: **בְּכָל לְבָבְךָ** – בְּכָל לֵב בָּךְ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִבְּךָ חָלוּק עַל הַמָּקוֹם.

ה **וּבְכָל נַפְשְׁךָ** – אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים מד כג): "כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מַנְסְיָא אוֹמֵר: וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לוֹ לָאָדָם לֵיהָרֵג בְּכָל יוֹם? אֶלָּא מַעֲלֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַצַּדִּיקִים כְּאִלּוּ הֵם נֶהֱרָגִים בְּכָל יוֹם! שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּי אוֹמֵר: **בְּכָל נַפְשְׁךָ**, אֲהֵבֵהוּ עַד מְצוּי נֶפֶשׁ.

ו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם נֶאֱמַר **בְּכָל נַפְשְׁךָ** לָמָּה נֶאֱמַר **בְּכָל מְאֹדֶךָ**? וְאִם נֶאֱמַר **בְּכָל מְאֹדֶךָ** לָמָּה נֶאֱמַר **בְּכָל נַפְשְׁךָ**? יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁגּוּפוֹ חָבִיב עָלָיו מִמָּמוֹנוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר **בְּכָל נַפְשְׁךָ**, וְיֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמָּמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר **בְּכָל מְאֹדֶךָ**.

ז רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: אִם נֶאֱמַר **בְּכָל נַפְשְׁךָ** קַל וָחֹמֶר **בְּכָל מְאֹדֶךָ**, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **בְּכָל מְאֹדֶךָ**? בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ, בֵּין בְּמִדַּת הַטּוֹב וּבֵין בְּמִדַּת פֻּרְעָנוּת. וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר (תהלים קטז יג): "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא", (תהלים קטז ג-ד) "צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא". וְכֵן אִיּוֹב

אוֹמֵר (איוב א כא): ״ה׳ נָתַן וַה׳ לָקַח יְהִי שֵׁם ה׳ מְבֹרָךְ״ – עַל מִדַּת הַטּוֹב, קַל וָחֹמֶר עַל מִדַּת פֻּרְעָנוּת. מָה אִשְׁתּוֹ אוֹמֶרֶת לוֹ? (איוב ב ט): ״עוֹדְךָ מַחֲזִיק בְּתֻמָּתֶךָ, בָּרֵךְ אֱלֹהִים וָמֻת״. וּמָה אָמַר לָהּ? (איוב ב י) ״כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי, גַּם אֶת הַטּוֹב נְקַבֵּל מֵאֵת הָאֱלֹהִים וְאֶת הָרָע לֹא נְקַבֵּל?״ אַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ כְּעוּרִים בַּטּוֹבָה, וּכְשֶׁבָּאת עֲלֵיהֶם פֻּרְעָנוּת קִבְּלוּהָ בְּעַל כָּרְחָם. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: אִם מִי שֶׁכָּעוּר בַּטּוֹבָה נָאֶה בַּפֻּרְעָנוּת, אָנוּ, שֶׁנָּאִים בַּטּוֹבָה, לֹא נֶהֱא נָאִים בַּפֻּרְעָנוּת? וְהוּא שֶׁאָמַר לָהּ ״כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי״.

ח וְעוֹד יֶהֱא אָדָם שָׁמֵחַ בַּיִּסּוּרִים יוֹתֵר מִן הַטּוֹבָה, שֶׁאִלּוּ אָדָם בְּטוֹבָה כָּל יָמָיו – אֵינוֹ נִמְחָל לוֹ מֵעָוֹן שֶׁבְּיָדוֹ; וּבַמֶּה נִמְחָל לוֹ? בַּיִּסּוּרִים.

ט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: חֲבֵרַי הוּא אוֹמֵר (משלי ג יב): ״כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה׳ יוֹכִיחַ וּכְאָב אֶת בֵּן יִרְצֶה״, מִי גָּרַם לַבֵּן שֶׁיִּרָצֶה לָאָב? הֱוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ יִסּוּרִים.

י רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חֲבֵרַי הוּא אוֹמֵר (דברים ח ה) ״וְיָדַעְתָּ עִם לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ״, אַתָּה וְלִבְּךָ יוֹדְעִים מַעֲשִׂים שֶׁעָשִׂיתָ, וְיִסּוּרִים שֶׁהֵבֵאתִי עָלֶיךָ, שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד מַעֲשֶׂיךָ שֶׁעָשִׂיתָ הֵבֵאתִי עָלֶיךָ!

יא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲבִיבִים יִסּוּרִים, שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם חָל עַל מִי שֶׁיִּסּוּרִים בָּאִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: ״ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ״.

יב רַבִּי נָתָן בְּרַבִּי יוֹסֵף אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לָאָרֶץ, כָּךְ בְּרִית כְּרוּתָה לַיִּסּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר ״ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ״, וְאוֹמֵר (דברים ח ז): ״כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה״.

יג רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: חֲבִיבִים יִסּוּרִים, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת נִתְּנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם מִתְאַוִּים לָהֶן – וְלֹא נִתְּנוּ לָהֶם אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִים, וְאֵלּוּ הֵם: תּוֹרָה וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָעוֹלָם הַבָּא.

יד תּוֹרָה מִנַּיִן? (משלי א ב) ״לָדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר״, וְאוֹמֵר (תהלים צד יב): ״אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ״.

טו אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִנַּיִן? (דברים ח ה-ז) ״ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָ... כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה״.

טז הָעוֹלָם הַבָּא מִנַּיִן? (משלי ו כג) ״כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוּסָר״, אִי זֶה הוּא דֶּרֶךְ שֶׁמְּבִיאָה הָאָדָם לָעוֹלָם הַבָּא? הֱוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ יִסּוּרִים.

יז רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: חֲבִיבִים יִסּוּרִים, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁקָּרְבָּנוֹת מְרַצִּים כָּךְ יִסּוּרִים מְרַצִּים. בַּקָּרְבָּנוֹת הוּא אוֹמֵר (ויקרא א ד): ״וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו״, בַּיִּסּוּרִים הוּא אוֹמֵר (איוב ב ד): ״עוֹר בְּעַד עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לָאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ״.

יח וּכְבָר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חוֹלֶה, וְנִכְנְסוּ רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָה לְבַקְּרוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן: רַבִּי, חָבִיב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל מִמַּתַּן גְּשָׁמִים, שֶׁגַּלְגַּל חַמָּה מֵאִיר בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַתָּה הֵאַרְתָּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: רַבִּי, חָבִיב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל מִמַּתַּן גְּשָׁמִים, שֶׁגְּשָׁמִים נוֹתְנִים חַיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַתָּה נָתַתָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: רַבִּי, חָבִיב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל מֵאָב וְאֵם, שֶׁאָב וְאֵם מְבִיאִים לָעוֹלָם הַזֶּה, וְאַתָּה הֵבֵאתָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָה: רַבִּי, חֲבִיבִים יִסּוּרִים! אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְתַלְמִידָיו: סָמְכוּנִי! יָשַׁב לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר לוֹ: אֱמוֹר, עֲקִיבָה! אָמַר לוֹ: חֲבֵרַי הוּא אוֹמֵר (דברי הימים ב לג א): ״בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְמָלְכוֹ, וַחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם״, וְאוֹמֵר (משלי כה א): ״גַּם אֵלֶּה מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה״, וְכִי עָלַת עַל לֵב שֶׁחִזְקִיָּהוּ לְמֵד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְלִמְנַשֶּׁה בְנוֹ לֹא לְמֵד תּוֹרָה? אֶלָּא כָּל תַּלְמוּד שֶׁלְּמִדוֹ וְכָל עָמָל שֶׁעָמַל בּוֹ לֹא הוֹעִיל לוֹ, אֶלָּא יִסּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לג י-יג): ״וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מְנַשֶּׁה וְאֶל עַמּוֹ וְלֹא הִקְשִׁיבוּ וַיָּבֵא ה׳ עֲלֵיהֶם אֶת שָׂרֵי הַצָּבָא אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיִּלְכְּדוּ אֶת מְנַשֶּׁה בַּחוֹחִים וַיַּאַסְרֻהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיּוֹלִיכֻהוּ בָּבֶלָה, וּכְהָצֵר לוֹ חִלָּה אֶת פְּנֵי ה׳ אֱלֹהָיו וַיִּכָּנַע מְאֹד מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֵּעָתֶר לוֹ וַיְשִׁיבֵהוּ לִירוּשָׁלַם לְמַלְכוּתוֹ״, הָא חֲבִיבִים יִסּוּרִים!

יט רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חֲבֵרַי הוּא אוֹמֵר **וְאָהַבְתָּ אֵת ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ**, אֱהֳבֵהוּ בְּכָל לְבָבְךָ כְּאַבְרָהָם אָבִיךָ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא ח): ״וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי״.

כ **וּבְכָל נַפְשְׁךָ** – כְּיִצְחָק שֶׁעָקַד עַצְמוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב י): ״וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת״.

כא **בְּכָל מְאֹדֶךָ** – הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ כְּיַעֲקֹב אָבִיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב יא): ״קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת״.

פיסקא לג

א (דברים ו ו) **וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ**, רַבִּי אוֹמֵר: לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו ה): "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ", אֵינִי יוֹדֵעַ: כֵּיצַד אוֹהֲבִים אֶת הַמָּקוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ**, תֵּן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל לִבְּךָ, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה מַכִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם וּמִדְּבֵק בִּדְרָכָיו!

ב **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם** – שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כְּדִיוּטַגְמָא יְשָׁנָה, שֶׁאֵין אָדָם סוֹפְנָהּ, אֶלָּא כְּדִיוּטַגְמָא חֲדָשָׁה שֶׁהַכֹּל רָצִים לִקְרוֹתָהּ.

ג **עַל לְבָבֶךָ**, מִכָּן הָיָה רַבִּי יְאשִׁיָּה אוֹמֵר: צָרִיךְ אָדָם לְהַשְׁבִּיעַ אֶת יְצָרוֹ, שֶׁכֵּן אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַצַּדִּיקִים מַשְׁבִּיעִים אֶת יְצָרָם.

ד בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר (בראשית יד כב-כג): "הֲרִימֹתִי יָדִי אֶל ה' אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אִם מִחוּט עַד שְׂרוֹךְ נַעַל וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ". בְּבֹעַז הוּא אוֹמֵר (רות ג יג): "וּגְאַלְתִּיךְ אָנֹכִי חַי ה' שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר". בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (שמואל א כו י): "וַיֹּאמֶר דָּוִד חַי ה' כִּי אִם ה' יִגָּפֶנּוּ אוֹ יוֹמוֹ יָבוֹא וָמֵת אוֹ בַמִּלְחָמָה יֵרֵד וְנִסְפָּה". בֶּאֱלִישָׁע הוּא אוֹמֵר (מלכים ב ה טז): "חַי ה' אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם אֶקָּח". וּכְשֵׁם שֶׁהַצַּדִּיקִים מַשְׁבִּיעִים אֶת יְצָרָם שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, כָּךְ הָרְשָׁעִים מַשְׁבִּיעִים אֶת יְצָרָם לַעֲשׂוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ה כ): "חַי ה' כִּי אִם רַצְתִּי אַחֲרָיו וְלָקַחְתִּי מֵאִתּוֹ מְאוּמָה".

פיסקא לד

א (דברים ו ז) **וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ** – שֶׁיְּהוּ מְחֻדָּדִים בְּתוֹךְ פִּיךָ, שֶׁכְּשֶׁאָדָם שׁוֹאֲלְךָ דָּבָר לֹא תְּהֵא מְגַמְגֵּם בּוֹ, אֶלָּא תְּהֵא אוֹמְרוֹ לוֹ מִיָּד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ז ד): "אֱמוֹר לַחָכְמָה אֲחוֹתִי אָתְּ וּמוֹדָע לַבִּינָה תִּקְרָא", וְאוֹמֵר (משלי ז ג): "קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעוֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ", וְאוֹמֵר (תהלים מה ו): "חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים". מַה שָּׁכָר לָזֶה? (תהלים מה ו) "עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ בְּלֵב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ", וְאוֹמֵר (תהלים קכז ד): "כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים", מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם? (תהלים קכז ה) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר".

ב דָּבָר אַחֵר: **וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ** – אֵלּוּ בְּשִׁנּוּן, וְאֵין (שמות יג ב) "קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר", (שמות יג יא) "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ" בְּשִׁנּוּן. שֶׁהָיָה בַדִּין: אִם (במדבר טו לז) "יַאֲמֶר", שֶׁאֵינוֹ בְּקִשְׁיָרָה – חֵרִי הוּא בְּשִׁנּוּן, "קַדֶּשׁ לִי", "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ", שֶׁהֵם בְּקִשְׁיָרָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ בְּשִׁנּוּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְשִׁנַּנְתָּם**: אֵלּוּ בְּשִׁנּוּן, וְאֵין "קַדֶּשׁ לִי" "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ" בְּשִׁנּוּן.

ג וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: אִם "יַאֲמֶר", שֶׁקָּדְמוּהוּ מִצְוֹת אֲחֵרוֹת – חֵרִי הוּא בְּשִׁנּוּן, עֶשֶׂר הַדִּבְּרוֹת, שֶׁלֹּא קָדְמוּם מִצְוֹת אֲחֵרוֹת, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ בְּשִׁנּוּן? אָמַרְתָּ: קַל וָחוֹמֶר הוּא, אִם "קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר", "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ", שֶׁהֵם בְּקִשְׁיָרָה – אֵינָם בְּשִׁנּוּן, עֶשֶׂר הַדִּבְּרוֹת, שֶׁאֵינָם בְּקִשְׁיָרָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהוּ בְּשִׁנּוּן? חֵרִי "יַאֲמֶר" יוֹכִיחַ לְעֶשֶׂר הַדִּבְּרוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם בְּקִשְׁיָרָה שֶׁיְּהוּ בְּשִׁנּוּן! תַּלְמוּד לוֹמַר **וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ**: אֵלּוּ בְּשִׁנּוּן וְאֵין עֶשֶׂר הַדִּבְּרוֹת בְּשִׁנּוּן!

ד **לְבָנֶיךָ**, אֵלּוּ תַּלְמִידֶיךָ, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ב ג): "וַיֵּצְאוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּבֵית אֵל אֶל אֱלִישָׁע", וְכִי בְּנֵי נְבִיאִים הָיוּ? וַהֲלֹא תַּלְמִידִים הָיוּ! אֶלָּא מִכָּן לַתַּלְמִידִים שֶׁקְּרוּיִים בָּנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים ב ב ה): "וַיִּגְּשׁוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בִּירִיחוֹ אֶל אֱלִישָׁע", וְכִי בְּנֵי נְבִיאִים הָיוּ? וַהֲלֹא תַּלְמִידִים הָיוּ! אֶלָּא שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים בָּנִים.

ה וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁלִּמֵּד כָּל הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, וּקְרָאָם בָּנִים שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב כט יא): "בָּנַי עַתָּה אַל תִּשָּׁלוּ". וּכְשֵׁם שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים בָּנִים כָּךְ הָרַב קָרוּי אָב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ב יב): "וֶאֱלִישָׁע רֹאֶה וְהוּא מְצַעֵק אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו וְלֹא רָאָהוּ עוֹד", וְאוֹמֵר (מלכים ב יג יד): "וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ וַיֵּרֶד אֵלָיו מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּבְךְּ עַל פָּנָיו וַיֹּאמַר אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו".

ו **וְדִבַּרְתָּ בָּם**, עֲשֵׂם עִקָּר וְאַל תַּעֲשֵׂם טְפֵלָה, שֶׁלֹּא יֵהֵא מַשָּׂאֲךָ וּמַתָּנְךָ אֶלָּא בָּהֶם, שֶׁלֹּא תְּעָרֵב בָּהֶם דְּבָרִים אֲחֵרִים כִּפְלוֹנִי. שֶׁמָּא תֹּאמַר: לָמַדְתִּי חָכְמַת יִשְׂרָאֵל, אֵלֵךְ וְאֶלְמַד חָכְמַת הָאֻמּוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יח ד): "לֻקֳּטָ בָּהֶם", וְלֹא לְפֻטָּר מִתּוֹכָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ה יז): "יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ".

ז וְאוֹמֵר (משלי ו כב): "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ, בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ, וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ". "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ" – בָּעוֹלָם הַזֶּה, "בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ" – בִּשְׁעַת מִיתָה, "וַהֲקִיצוֹתָ" – בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ, "הִיא תְשִׂיחֶךָ" – לָעוֹלָם הַבָּא.

ח **וּבְשָׁכְבְּךָ**, יָכוֹל אֲפִלּוּ שָׁכַב בַּחֲצִי הַיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּבְקוּמֶךָ**, יָכוֹל אֲפִלּוּ עָמַד בַּחֲצִי הַלַּיְלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּשָׁכְבְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדָּרֶךְ** – דֶּרֶךְ אֶרֶץ דִּבְּרָה תּוֹרָה.

ט וּכְבָר הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מֵשֶׁה וְדוֹרֵשׁ, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה זָקוּף. הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, נִזְקַף רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְהִטָּה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָה זֶּה אֶלְעָזָר? אָמַר לוֹ: יִשְׁמָעֵאל אָחִי, אָמְרוּ לְאֶחָד: מִפְּנֵי מָה זְקֵנְךָ מְגֻדָּל? אָמַר לָהֶם: יְהִי כְּנֶגֶד הַמַּשְׁחִיתִים! אָמַר לוֹ: אַתָּה הִטֵּיתָה כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּיי, וַאֲנִי נִזְקַפְתִּי כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל.

י דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יִקַּבַּע הַדָּבָר חוֹבָה; שֶׁבֵּית שַׁמַּיי אוֹמְרִים: בָּעֶרֶב כָּל אָדָם יַטּוּ וְיִקְרְאוּ, וּבַבֹּקֶר יַעַמְדוּ!

פיסקא לה

א (דברים ו ח) **וּקְשַׁרְתָּם**, אֵלּוּ בְּקָשִׁירָה וְאֵין (במדבר טו לז) "וַיֹּאמֶר" בְּקָשִׁירָה, שֶׁהָיָה בַּדִּין: אִם (שמות יג ב) "קַדֶּשׁ לִי", (שמות יג יא) "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ", שֶׁאֵינָם בְּשִׁנּוּן – הֲרֵי הֵם בְּקָשִׁירָה, "וַיֹּאמֶר", שֶׁהוּא בְּשִׁנּוּן – אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא בְּקָשִׁירָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּקְשַׁרְתָּם**. אֵלּוּ בְּקָשִׁירָה וְאֵין "וַיֹּאמֶר" בְּקָשִׁירָה.

ב עֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: אִם "קַדֶּשׁ לִי", "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ", שֶׁקָּדְמוּ מִצְוֹות אֲחֵרוֹת – הֲרֵי הֵם בְּקָשִׁירָה, עֲשֵׂה הַדִּבְּרוֹת, שֶׁלֹּא קָדְמוּם מִצְוֹות אֲחֵרוֹת – אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא בְּקָשִׁירָה? אָמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר הוּא: אִם "וַיֹּאמֶר" שֶׁהוּא בְּשִׁנּוּן – אֵינוֹ בְּקָשִׁירָה, עֲשֵׂה הַדִּבְּרוֹת שֶׁאֵינָם בְּשִׁנּוּן – אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהוּ בְּקָשִׁירָה? הֲרֵי "קַדֶּשׁ לִי", "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ" יוֹכִיחוּ, שֶׁאֵינָם בְּשִׁנּוּן – וַהֲרֵי הֵם בְּקָשִׁירָה! וְהֵם יוֹכִיחוּ לַעֲשֶׂרֶת דִּבְּרוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם בְּשִׁנּוּן – שֶׁיְּהוּ בְּקָשִׁירָה! תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּקְשַׁרְתָּם** – אֵלּוּ בְּקָשִׁירָה וְאֵין עֲשֵׂה דִּבְּרוֹת בְּקָשִׁירָה!

ג **וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ** – כְּרֵךְ אֶחָד שֶׁל אַרְבַּע טוֹטָפוֹת, שֶׁהָיָה בַּדִּין: הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה, תֵּן תְּפִלִּין בַּיָּד וְתֵן תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ, מַה בָּרֹאשׁ אַרְבַּע טוֹטָפוֹת אַף בַּיָּד אַרְבַּע טוֹטָפוֹת! תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ** – כְּרֵךְ אֶחָד שֶׁל אַרְבַּע טוֹטָפוֹת.

ד אוֹ כְּשֵׁם שֶׁבַּיָּד כְּרֵךְ אֶחָד אַף שֶׁל רֹאשׁ כְּרֵךְ אֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר **וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת** – טוֹטֶפֶת טוֹטָפוֹת, הֲרֵי אַרְבַּע טוֹטָפוֹת אֲמוּרוֹת. אוֹ יַעֲשֶׂה אַרְבָּעָה כִּיסִים שֶׁל אַרְבַּע טוֹטָפוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יג ט): "וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ" – כִּיס אֶחָד שֶׁל אַרְבַּע טוֹטָפוֹת.

ה **עַל יָדֶךָ** – בְּגוֹבַהּ שֶׁבַּיָּד. אַתָּה אוֹמֵר בְּגוֹבַהּ שֶׁבַּיָּד, אוֹ **עַל יָדֶךָ** כְּמַשְׁמָעוֹ? הַדִּין נוֹתֵן: הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה תֵּן תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ תֵּן תְּפִלִּין בַּיָּד, מַה בָּרֹאשׁ בְּגוֹבַהּ שֶׁבָּרֹאשׁ, אַף בַּיָּד בְּגוֹבַהּ שֶׁבַּיָּד.

ו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: **עַל יָדֶךָ** – בְּגוֹבַהּ שֶׁל יָד, אַתָּה אוֹמֵר בְּגוֹבַהּ שֶׁל יָד אוֹ **עַל יָדֶךָ** כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת **עַל יָדֶךָ**, לְךָ לְאוֹת, וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת.

ז רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: בְּגוֹבַהּ שֶׁבַּיָּד. אַתָּה אוֹמֵר בְּגוֹבַהּ שֶׁבַּיָּד, אוֹ **עַל יָדֶךָ** כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל לְבָבֶךָ", דָּבָר שֶׁכְּנֶגֶד לִבְּךָ, וְאֵיזֶה? זֶה גּוֹבַהּ שֶׁבַּיָּד.

ח **עַל יָדֶךָ** – זֶה שְׂמֹאל. אַתָּה אוֹמֵר זֶה שְׂמֹאל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יָמִין? אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר (ישעיה מח יג): "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם", וְאוֹמֵר (שופטים ה כו): "יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחְצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ", הָא אֵין יָדְךָ הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא שְׂמֹאל!

ט רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: **וּקְשַׁרְתָּם – וּכְתַבְתָּם**, מַה כְּתִיבָה בִּימִין – אַף קְשִׁירָה בִּימִין.

י רַבִּי יוֹסֵי הֶחָרוּם אוֹמֵר: מָצִינוּ שֶׁאַף יָמִין קְרוּיָה יָד, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מח יז): "וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי יָשִׁית אָבִיו יַד יְמִינוֹ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמֹךְ יַד אָבִיו לְהָסִיר אוֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה", אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **עַל יָדֶךָ**? לְהָבִיא אֶת הַגִּדֵּם, שֶׁיְּהֵא נוֹתֵן בַּיָּמִין.

יא **וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ**, כָּל זְמַן שֶׁלְּיָד בַּיָּד תֵּן שֶׁלְּרֹאשׁ בָּרֹאשׁ. מִכָּן אָמְרוּ: כְּשֶׁנּוֹתֵן תְּפִלִּין – נוֹתֵן שֶׁלְּיָד תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ שֶׁלְּרֹאשׁ, כְּשֶׁחוֹלֵץ – חוֹלֵץ שֶׁל רֹאשׁ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ שֶׁל יָד.

יב **בֵּין עֵינֶיךָ** – בְּגוֹבַהּ שֶׁבָּרֹאשׁ. אַתָּה אוֹמֵר בְּגוֹבַהּ שֶׁבָּרֹאשׁ, אוֹ **בֵּין עֵינֶיךָ** כְּמַשְׁמָעוֹ? הַדִּין נוֹתֵן: הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה, תֵּן תְּפִלִּין בַּיָּד תֵּן תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ, מַה בַּיָּד מָקוֹם שָׁרָאוּי לְטָמֵא בְּנֶגַע אֶחָד, אַף בָּרֹאשׁ – מָקוֹם שָׁרָאוּי לְטָמֵא בְּנֶגַע אֶחָד.

פיסקא לו

א (דברים ו ט) **וּכְתַבְתָּם**, כְּתָב שָׁלֵם, מִכָּן אָמְרוּ: כָּתַב לְאַלְפִּים עֲיָנִים וּלְעֲיָנִים אַלְפִּים, לְבֵיתִים כָּפִים וּלְכָפִים בֵּיתִים, לְגַמָּלִים צָדִים וּלְצָדִים גַּמָּלִים, לְדָלְתִים רֵישִׁים לְרֵישִׁים דָּלְתִים, לְהֵיהִים חֵיתִים לְחֵיתִים הֵיהִים, לְוָווִים יוֹדִים לְיוֹדִים וָווִים, לְזַיָּנִים נוּנִים לְנוּנִים זַיָּנִים, לְטֵיתִים פֵּיפִים לְפֵיפִים טֵיתִים, לְכְפוּפִים פְּשׁוּטִים לְפְשׁוּטִים כְּפוּפִים, לְמֵימִים סָמְכִים לְסָמְכִים מֵימִים, לִסְתוּמִים פְּתוּחִים לִפְתוּחִים סְתוּמִים, כָּתַב לְפָרָשָׁה סְתוּמָה פְּתוּחָה לִפְתוּחָה סְתוּמָה, כָּתַב שֶׁלֹּא בִדְיוֹ, אוֹ שֶׁכָּתַב שִׁירָה כַּיּוֹצֵא בָהּ, אוֹ שֶׁכָּתַב אֶת הָאַזְכָּרוֹת בְּזָהָב – חֲרֵי אֵלּוּ יִגָּנְזוּ.

ב **וּכְתַבְתָּם**, שׁוֹמֵעַ אֲנִי עַל גַּבֵּי אֲבָנִים? חֲרֵי אַתָּה דָן: נֶאֱמַר כָּאן כְּתָב וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כז ח) כְּתָב, מַה כְּתָב הָאָמוּר לְהַלָּן עַל גַּבֵּי אֲבָנִים אַף כְּתָב הָאָמוּר כָּאן עַל גַּבֵּי אֲבָנִים! אוֹ כְלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נֶאֱמַר כָּאן כְּתָב וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר ה כג) כְּתָב, מַה כְּתָב הָאָמוּר לְהַלָּן עַל הַסֵּפֶר בִּדְיוֹ אַף כְּתָב הָאָמוּר כָּאן עַל הַסֵּפֶר בִּדְיוֹ! אַתָּה דָן בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה וַאֲנִי אָדוּן בְּלָשׁוֹן שֶׁבַּעַל דִּין חוֹלֵק, נֶאֱמַר כָּאן כְּתָב וְנֶאֱמַר לְהַלָּן כְּתָב, מַה כְּתָב הָאָמוּר לְהַלָּן עַל גַּבֵּי אֲבָנִים אַף כְּתָב הָאָמוּר כָּאן עַל גַּבֵּי אֲבָנִים. אָמַרְתָּ, הֻקְּשׁ: אֶלְמוֹד דָּבָר מִדָּבָר וְאָדוּן דָּבָר מִדָּבָר, אֶלְמוֹד דָּבָר שֶׁהוּא מִנְהָג לְדוֹרוֹת מִדָּבָר שֶׁהוּא מִנְהָג לְדוֹרוֹת וְלֹא אֶלְמוֹד דָּבָר שֶׁהוּא מִנְהָג לְדוֹרוֹת מִדָּבָר שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְשָׁעָה! נֶאֱמַר כָּאן כְּתָב וְנֶאֱמַר לְהַלָּן כְּתָב, מַה כְּתָב הָאָמוּר לְהַלָּן עַל הַסֵּפֶר בִּדְיוֹ – אַף כְּתָב הָאָמוּר כָּאן עַל הַסֵּפֶר בִּדְיוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֵכֶר לַדָּבָר (ירמיה לו יח): ״וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹּותֵב עַל הַסֵּפֶר בַּדְּיוֹ״.

ג עַל **מְזוּזוֹת**, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שְׁתֵּי מְזוּזוֹת! תַּלְמוּד לוֹמַר בַּשְּׁנִיָּה (דברים יא כ) ״מְזוּזוֹת״; רִבּוּי אַחַר רִבּוּי – לְמַעֵט, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.

ד רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: אֵין צָרִיךְ, חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות יב ז): ״וְלָקְחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמַּשְׁקוֹף״, זֶה בָּנָה אָב: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר **מְזוּזוֹת**, – חֲרֵי בִכְלָל אַחַת, עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב שְׁתֵּי מְזוּזוֹת!

ה **בֵּיתֶךָ**, עַל יָמִין בַּכְּנִיסָה. אַתָּה אוֹמֵר עַל יָמִין בַּכְּנִיסָה, אוֹ עַל יָמִין בִּיצִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ**, עַל בִּיאָתְךָ, עַל יָמִין בַּכְּנִיסָה.

ו **וּבִשְׁעָרֶיךָ**, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שַׁעֲרֵי בָתִּים וְחֵילוֹלִים וְהֶרֶפֶת וּמִתְבֶּן וּבֵית הַבָּקָר וּבֵית הָאוֹצָרוֹת וּבֵית הָעֵצִים וְאוֹצָרוֹת יַיִן וְאוֹצָרוֹת תְּבוּאָה וְאוֹצָרוֹת שֶׁמֶן בַּמַּשְׁמָע? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בֵּיתֶךָ**, מָה **בֵּיתֶךָ** בֵּית דִּירָה – אַף שְׁעָרֶיךָ בֵּית דִּירָה.

ז שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף שַׁעֲרֵי בְּסִילְקָאוֹת וּדְמְסָאוֹת וּמֻרְחָצָאוֹת בַּמַּשְׁמָע? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בֵּיתֶךָ**, מָה **בֵּיתֶךָ** מָקוֹם כָּבוֹד וּבֵית דִּירָה – אַף **שְׁעָרֶיךָ** מָקוֹם כָּבוֹד וּבֵית דִּירָה.

ח שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף שַׁעֲרֵי מִקְדָּשׁ בַּמַּשְׁמָע? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בֵּיתֶךָ**, מָה **בֵּיתֶךָ** חוֹל אַף מִקְדָּשׁ חוֹל. מִכָּן אָמְרוּ (מע״ש ג ח): ״הַלְּשָׁכוֹת פְּתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ – קֹדֶשׁ, פְּתוּחוֹת לַחוֹל – חוֹל״.

ט חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל שֶׁפִּתְּבָם הַכָּתוּב בְּמִצְוֹות: תְּפִלִּין בְּרָאשֵׁיהֶם וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹתֵיהֶם, מְזוּזָה בְּפִתְחֵיהֶם, צִיצִית בִּבְגָדֵיהֶם. וְעַלֵּיהֶם אָמַר דָּוִד (תהלים קיט קסד): ״שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ״. נִכְנַס לַמֶּרְחָץ – רָאָה עַצְמוֹ עָרוֹם. אָמַר: אוֹי לִי שֶׁאֲנִי עָרוֹם מִן הַמִּצְוֹות! נִסְתַּכֵּל בַּמִּילָה, הִתְחִיל סוֹדֵר עָלֶיהָ אֶת הַשֶּׁבַח, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יב א): ״לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד״.

י מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: חֲוִי מִתְקַשֶּׁטֶת בְּכָל תַּכְשִׁיטַיִךְ, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא רְצוּיָה לִי. כָּךְ אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: בָּנַי, הֱיוּ מְצֻיָּנִים בַּמִּצְוֹות, כְּדֵי שֶׁתִּהְיוּ רְצוּיִים לִי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שיר השירים ו ד): ״יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה״, יָפָה אַתְּ כְּשֶׁאַתְּ רְצוּיָה לִי.

פיסקא לז

א (דברים יא י) **כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ**, חֲרֵי זוֹ נֶאֱמְרָה הַפָּסָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: שָׁמָּא לֹא נִכָּנֵס לְאֶרֶץ יָפָה כָּזוֹ? אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם: **כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם**, מַגִּיד שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְשֻׁבַּחַת מִמֶּנָּה.

ב בְּשֶׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר אוֹ בְּשֶׁבַח אֶרֶץ מִצְרַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר יג כב): ״וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם״, צֹעַן מָה הָיָה? – מָקוֹם מַלְכוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ל ד): ״כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו״ וְגוֹ׳, חֶבְרוֹן מָה הָיְתָה? פִּסֹּלֶת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לה כז): ״מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן״, וַהֲרֵי דְבָרִים קַל וָחֹמֶר: אִם חֶבְרוֹן פִּסֹּלֶת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, חֲרֵי הִיא מְשֻׁבַּחַת בְּשֶׁבַח אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁמְּשֻׁבַּחַת מִכָּל הָאֲרָצוֹת. קַל וָחֹמֶר לִשְׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל!

ג וְאִם תֹּאמַר: לֹא מִי שֶׁבָּנָה אֶת זוֹ בָּנָה אֶת זוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית י ו): "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן", חָם, לְפִי שֶׁבָּנָה אֶת זוֹ – בָּנָה אֶת זוֹ; אִפְשָׁר שֶׁבָּנָה אֶת הַכָּעוּר וְאַחַר כָּךְ בָּנָה אֶת הַנָּאֶה? אֶלָּא בָּנָה אֶת הַנָּאֶה וְאַחַר כָּךְ בָּנָה אֶת הַכָּעוּר; מָשָׁל לְאָדָם שֶׁבָּנָה שְׁנֵי טְרַקְלִינִים, אֶחָד נָאֶה וְאֶחָד כָּעוּר. אֵין בּוֹנֶה אֶת הַכָּעוּר וְאַחַר כָּךְ בּוֹנֶה אֶת הַנָּאֶה, אֶלָּא בּוֹנֶה אֶת הַנָּאֶה וְאַחַר כָּךְ בּוֹנֶה אֶת הַכָּעוּר; שֶׁפִּסְלָת שֶׁל רִאשׁוֹן מַכְנִיס בַּשֵּׁנִי; הָא לְפִי שֶׁהָיְתָה חֲבֵרוֹן מְשֻׁבַּחַת מִמֶּנָּה הֵיא נִבְנֵית תְּחִלָּה,

ד וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּדַרְכֵי מָקוֹם, שֶׁכָּל מִי שֶׁחָבִיב קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ: תּוֹרָה, לְפִי שֶׁחֲבִיבָה מִכֹּל – נִבְרֵאת קוֹדֶם לַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח כב): "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז", וְאוֹמֵר (משלי ח כג): "מֵעוֹלָם נִסַּכְתִּי מֵרֹאשׁ מִקַּדְמֵי אָרֶץ"; בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְפִי שֶׁחָבִיב מִכֹּל – נִבְרָא לִפְנֵי כֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז יב): "כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ"; אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁחֲבִיבָה מִכֹּל – נִבְרֵאת לִפְנֵי כֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח כו): "עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת", ("אֶרֶץ" – אֵלּוּ שְׁאָר אֲרָצוֹת, "וְחוּצוֹת" – אֵלּוּ מִדְבָּרוֹת, "תֵּבֵל" – זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל).

ה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: "תֵּבֵל" זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח לא): "מְשַׂחֶקֶת בְּתֵבֵל אַרְצוֹ". לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ תֵּבֵל? – שֶׁהִיא מְתֻבֶּלֶת בַּכֹּל, שֶׁכָּל הָאֲרָצוֹת יֵשׁ בָּזוֹ מַה שֶּׁאֵין בָּזוֹ, וְיֵשׁ בָּזוֹ מַה שֶּׁאֵין בָּזוֹ; אֲבָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ חֲסֵרָה כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח ט): "לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ".

ו דָּבָר אַחֵר: "אֶרֶץ" – אֵלּוּ שְׁאָר אֲרָצוֹת, "וְחוּצוֹת" – אֵלּוּ מִדְבָּרוֹת, "תֵּבֵל" – זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "תֵּבֵל"? – עַל שֵׁם תֵּבֵל שֶׁבְּתוֹכָהּ. אֵיזֶהוּ תֵּבֵל שֶׁבְּתוֹכָהּ? – זוֹ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב ט): "בַּגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה". מִכָּן שֶׁהַתּוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ז וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּסַנְחֵרִיב, כְּשֶׁבָּא לְפַתּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל מָה אָמַר לָהֶם? (מלכים ב יח לב) "עַד בּוֹאִי וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם", אֶל אֶרֶץ יָפָה מֵאַרְצְכֶם אֵין כָּתוּב כָּאן, אֶלָּא אֶל אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם, וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחוֹמֶר: אִם מִי שֶׁבָּא לוֹמַר שִׁבְחָהּ שֶׁל אַרְצוֹ לֹא אָמַר גְּנָיָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קַל וָחוֹמֶר לִשְׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ח רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: שׁוֹטֶה הָיָה זֶה, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ לְפַתּוֹת, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָלַךְ לִשְׂא אִשָּׁה, אָמַר לָהּ: אֲבִיךְ מֶלֶךְ וַאֲנִי מֶלֶךְ, אֲבִיךְ עָשִׁיר וַאֲנִי עָשִׁיר, אֲבִיךְ מַאֲכִילֵךְ בָּשָׂר וְדָגִים וּמַשְׁקֵךְ יַיִן יָשָׁן וַאֲנִי מַאֲכִילֵךְ בָּשָׂר וְדָגִים וּמַשְׁקֵךְ יַיִן יָשָׁן – אֵין זֶה פִּתּוּי, כְּיצַד אוֹמֵר לָהּ? – אֲבִיךְ הֶדְיוֹט וַאֲנִי מֶלֶךְ, אֲבִיךְ עָנִי וַאֲנִי עָשִׁיר, אֲבִיךְ מַאֲכִילֵךְ יָרָק וְקִטְנִית וַאֲנִי מַאֲכִילֵךְ בָּשָׂר וְדָגִים, אֲבִיךְ מַשְׁקֵךְ יַיִן חָדָשׁ וַאֲנִי מַשְׁקֵךְ יַיִן יָשָׁן, אֲבִיךְ מוֹלִיכֵךְ לַמֶּרְחָץ בְּרַגְלֵךְ וַאֲנִי מוֹלִיכֵךְ בְּגַלְגַּטִיקָא; וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחוֹמֶר: אִם מִי שֶׁבָּא לוֹמַר שִׁבְחָהּ שֶׁל אַרְצוֹ לֹא אָמַר גְּנָיָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קַל וָחוֹמֶר לִשְׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ט חֲבֵרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים ג ט): "צִידוֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיוֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ לוֹ שְׂנִיר", וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (דברים ד מח): "וְעַד הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן", נִמְצָא קְרוּי אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת. וְכִי מַה צֹּרֶךְ לָבְאֵי הָעוֹלָם לְכָךְ? אֶלָּא שֶׁהָיוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת מִתְכַּתְּשׁוֹת עָלָיו – זוֹ אוֹמֶרֶת יִקָּרֵא עַל שְׁמִי וְזוֹ אוֹמֶרֶת יִקָּרֵא עַל שְׁמִי. וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחוֹמֶר: אִם פִּסְלָת חֲבֵרֵי יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת מִתְכַּתְּשׁוֹת עָלֶיהָ, קַל וָחוֹמֶר לִשְׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

י כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (יהושע טו מט): "וְדַנָּה וְקִרְיַת סַנָּה הִיא דְבִיר", וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (יהושע טו טו): "וְשָׁם דְּבִיר לְפָנִים קִרְיַת סֵפֶר", נִמְצְאוּ קְרוּיָה שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת. וְכִי מַה צֹּרֶךְ לָבְאֵי הָעוֹלָם בְּכָךְ? אֶלָּא שֶׁהָיוּ שָׁלֹשׁ מַלְכֻיּוֹת מִתְכַּתְּשׁוֹת עָלֶיהָ, זוֹ אוֹמֶרֶת תִּקָּרֵא עַל שְׁמִי וְזוֹ אוֹמֶרֶת תִּקָּרֵא עַל שְׁמִי. וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחוֹמֶר: אִם פִּסְלָת עָרֵי יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת מִתְכַּתְּשׁוֹת עָלֶיהָ, קַל וָחוֹמֶר לִשְׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

יא כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (דברים לב מט) "עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר נְבוֹ", וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (דברים ג כז) "עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה", נִמְצָא קְרוּי שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת, וְכִי מַה צֹּרֶךְ לָבְאֵי הָעוֹלָם בְּכָךְ? אֶלָּא שֶׁהָיוּ שָׁלֹשׁ מַלְכֻיּוֹת מִתְכַּתְּשׁוֹת עָלָיו; זוֹ אוֹמֶרֶת יִקָּרֵא עַל שְׁמִי וְזוֹ אוֹמֶרֶת יִקָּרֵא עַל שְׁמִי, וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחוֹמֶר: אִם פִּסְלָת הָרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁלֹשׁ מַלְכֻיּוֹת מִתְכַּתְּשׁוֹת עָלָיו קַל וָחוֹמֶר לִשְׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

יב חֲבֵרֵי הוּא אוֹמֵר (ירמיה ג יט) "וָאֶתֶּן לָךְ אֶרֶץ חֶמְדָּה נַחֲלַת צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם", אֶרֶץ שֶׁעֲשׂוּיָה חֲוִילָאוֹת חֲוִילָאוֹת לִמְלָכִים וּלְשַׁלְטוֹנִים, שֶׁכָּל מֶלֶךְ וְשַׁלְטוֹן שֶׁלֹּא קָנָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹמֵר לֹא עָשִׂיתִי כְלוּם.

יג רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וְכִי אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים מֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לְשֶׁעָבַר, כֻּלָּם הָיוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים בְּרוֹמִי עַכְשָׁו, שֶׁכָּל מֶלֶךְ וְשַׁלְטוֹן שֶׁלֹּא קָנָה בְּרוֹמִי אוֹמֵר לֹא עָשִׂיתִי כְלוּם, כָּךְ כָּל מֶלֶךְ וְשַׁלְטוֹן שֶׁלֹּא קָנָה פַּלְטִירוֹת וַחֲוִילָאוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹמֵר לֹא עָשִׂיתִי כְלוּם.

יד נַחֲלַת צְבִי, מַה צְּבִי זֶה קַל בְּרַגְלָיו מִכָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה – כָּךְ פֹּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַלִּים לָבוֹא מִכָּל פֵּרוֹת אֲרָצוֹת.

טו דָּבָר אַחֵר: מָה צְּבִי זֶה כְּשֶׁאַתָּה מַפְשִׁיטוֹ אֵין עוֹרוֹ מַחֲזִיק אֶת בְּשָׂרוֹ, כָּךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין מַחֲזֶקֶת פֵּרוֹתֶיהָ בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים אֶת הַתּוֹרָה.

טז מַה צִּבְיוֹ זֶה קַל לְאֶכֹל מִכָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה – כָּךְ פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַלִּים לְאֶכֹל מִכָּל הָאֲרָצוֹת. אִי קַלִּים לֹא יְהוּ שְׁמֵנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יא ט): ״אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ״, שְׁמֵנִים כְּחָלָב וּמְתוּקִים כִּדְבָשׁ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ה א): ״אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי שִׁירַת דּוֹדִי לְכַרְמוֹ כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן״, מַה שּׁוֹר זֶה אֵין בּוֹ גְּבוֹהַּ מִקַּרְנָיו – כָּךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת. אוֹ מַה שּׁוֹר זֶה אֵין בּוֹ פְּסֹלֶת מִקַּרְנָיו – כָּךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פְּסוּלָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן״, שְׁמֵנָה הִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְלַמֶּדְךָ שֶׁגְּבוֹהַּ מֵחֲבֵרוֹ מְשֻׁבָּח מֵחֲבֵרוֹ, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְפִי שֶׁגְּבוֹהָה מִכֹּל – מְשֻׁבַּחַת מִכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג ל): ״עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ״, (במדבר יג כא) ״וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת הָאָרֶץ״, (במדבר יג כב) ״וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב״, (בראשית מה כה) ״וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרָיִם״. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁגְּבוֹהַּ מִכֹּל – מְשֻׁבָּח מִכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז ח): ״וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם״, וְאוֹמֵר (ישעיה ב ג): ״וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר בֵּית ה׳״, וְאוֹמֵר (ירמיה לא ה): ״כִּי יֶשׁ יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים״ וְגוֹ׳.

פיסקא לח

א (דברים יא י) **לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא**, אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מִן הַנָּמוּךְ וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה מִן הַגָּבוֹהַּ. אֶרֶץ מִצְרַיִם: נָמוּךְ שׁוֹתֶה, גָּבוֹהַּ אֵין שׁוֹתֶה; אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: נָמוּךְ וְגָבוֹהַּ שׁוֹתֶה. אֶרֶץ מִצְרַיִם: נָמוּךְ שׁוֹתֶה וְאַחַר כָּךְ גָּבוֹהַּ; אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: שׁוֹתֶה נָמוּךְ וְגָבוֹהַּ כְּאַחַת.

ב **אֶרֶץ מִצְרַיִם**: גָּלוּי שׁוֹתֶה, שֶׁאֵינוֹ גָלוּי אֵינוֹ שׁוֹתֶה; אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: גָּלוּי וְשֶׁאֵינוֹ גָלוּי שׁוֹתֶה.

ג **אֶרֶץ מִצְרַיִם**: שׁוֹתֶה וְאַחַר כָּךְ נִזְרַעַת; אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתֶה וְנִזְרַעַת, נִזְרַעַת וְשׁוֹתֶה, שׁוֹתֶה בְּכָל יוֹם וְנִזְרַעַת בְּכָל יוֹם.

ד **אֶרֶץ מִצְרַיִם**: אִם אַתָּה עָמֵל בָּהּ בְּפֶסֶל וּבְקַרְדּוֹם וְנוֹתֵן שְׂנַת עֵינְךָ עָלֶיהָ, וְאִם לָאו – אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אֲבָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא הֵם יְשֵׁנִים עַל מְטוֹתֵיהֶם וְהַמָּקוֹם מוֹרִיד לָהֶם גְּשָׁמִים. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְרָאָה בֶּן טוֹבִים אֶחָד וּמְסַר לוֹ עֶבֶד אֶחָד לְשַׁמְּשׁוֹ, שׁוּב רָאָה בֶּן טוֹבִים אַחֵר מְעַדֵּן וּמְפַנֵּק וְעָסוּק בִּפְעֻלָּה וּמַכִּירוֹ וְאֶת אֲבוֹתָיו, אָמַר: גְּזֵרָה שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה בְּיָדֵי וּמַאֲכִילוֹ! כָּךְ כָּל הָאֲרָצוֹת נִתְּנוּ לָהֶן שַׁמָּשִׁים לְשַׁמְּשָׁן: **מִצְרַיִם** שׁוֹתָה מִן הַנִּילוּס, בָּבֶל שׁוֹתָה מִן הַנְּהָרוֹת, אֲבָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא הֵם יְשֵׁנִים עַל מְטוֹתֵיהֶם וְהַמָּקוֹם מוֹרִיד לָהֶם גְּשָׁמִים. וּלְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכֵּי בָשָׂר וָדָם דַּרְכֵי מָקוֹם: בָּשָׂר וָדָם קוֹנֶה לוֹ עֲבָדִים שֶׁהֵם זָנִים וּמְפַרְנְסִים אוֹתוֹ, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם קוֹנֶה לוֹ עֲבָדִים שֶׁיְּהֵא הוּא זָן וּמְפַרְנְסָם!

ה וּכְבָר הָיוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק מְסֻבִּים בְּבֵית מִשְׁתֵּה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל. מָזַג רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֶת הַכּוֹס לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלֹא רָצָה לִטְעֹם; נָטְלוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה זֶּה יְהוֹשֻׁעַ? בְּדִין שֶׁאָנוּ מְסֻבִּים וְגַמְלִיאֵל בְּרַבִּי עוֹמֵד וּמְשַׁמְּשֵׁנוּ? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הַנַּח לוֹ וְיִשַּׁמֵּשׁ! אַבְרָהָם גְּדוֹל הָעוֹלָם שִׁמֵּשׁ מַלְאֲכֵי שָׁרֵת, וּכְתִיב שֶׁהֵם עֲרֵבִיִּים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח ב): ״וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים״. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אַבְרָהָם גְּדוֹל הָעוֹלָם שִׁמֵּשׁ מַלְאֲכֵי שָׁרֵת, וּכְתִיב שֶׁהֵם עֲרֵבִיִּים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי לֹא יְשַׁמְּשֵׁנוּ? אָמַר לָהֶם רַבִּי צָדוֹק: הִנַּחְתֶּם כְּבוֹד מָקוֹם וְאַתֶּם עֲסוּקִים בִּכְבוֹד בָּשָׂר וָדָם? אִם מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם מֵשִׁיב רוּחוֹת וּמַעֲלֶה עֲנָנִים וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּמְגַדֵּל צְמָחִים וְעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי לֹא יְשַׁמְּשֵׁנוּ?

ו אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ בָּא הַכָּתוּב, אוֹ לְפִי שֶׁאֶרֶץ מִצְרַיִם פְּסוּלָה כָּל הָאֲרָצוֹת הִקִּישָׁהּ הַכָּתוּב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית יג י): ״כְּגַן ה׳ כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם״, ״כְּגַן ה׳״ – בָּאִילָנוֹת, ״כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם״ – בַּזְּרָעִים!

ז אוֹ אֵינוֹ מַקִּישָׁהּ אֶלָּא לְמַגֵּפָה שֶׁבָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יח ג): ״אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ״, מָקוֹם שֶׁיְּשַׁבְתֶּם בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז ו): ״בְּמֵיטַב הָאָרֶץ״! אוֹ אֵינוֹ מַקִּישָׁהּ אֶלָּא לְשַׁעַת גְּנוּתָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר יָצָאתֶם מִשָּׁם**, כְּשֶׁהֱיִיתֶם שָׁם הָיְתָה מִתְבָּרֶכֶת בִּשְׁבִילְכֶם, וְלֹא עַכְשָׁיו, שֶׁאֵין בְּרָכָה עָלֶיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁהֱיִיתֶם אַתֶּם שָׁם.

ח וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַצַּדִּיקִים הוֹלְכִים – בְּרָכָה בָאת לְרַגְלָם. יִצְחָק יָרַד לִגְרָר – בְּרָכָה בָאת לְרַגְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו יב): ״וַיִּזְרַע יִצְחָק״. יָרַד יַעֲקֹב אָצֶל לָבָן – בְּרָכָה בָאת לְרַגְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל כז): ״נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי ה׳ בִּגְלָלֶךָ״. יָרַד יוֹסֵף אֵצֶל פּוֹטִיפַר – בְּרָכָה בָאת לְרַגְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לט ה): ״וַיְבָרֶךְ ה׳ אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף״. יָרַד יַעֲקֹב אֵצֶל פַּרְעֹה – בְּרָכָה בָאת לְרַגְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז י): ״וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה״. בַּמֶּה בֵּרְכוֹ? שְׁנִמְנְעוּ מִמֶּנּוּ שְׁנֵי רָעָב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית נ כא) ״וְעַתָּה אַל תִּירָאוּ אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם״, מַה כְּלְכּוּל הָאָמוּר לְהַלָּן בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף כְּלְכּוּל הָאָמוּר כָּאן בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר!

ט רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אֵין זֶה קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, שֶׁדִּבְרֵי צַדִּיקִים קַיָּמִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְטֵלִים לְאַחַר מִיתָתָם! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי מִדִּבְרֵי אַבָּא, שֶׁזֶּה הוּא קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהַצַּדִּיקִים קַיָּמִים בָּעוֹלָם בְּרָכָה בָּעוֹלָם, נִסְתַּלְּקוּ צַדִּיקִים מִן הָעוֹלָם – נִסְתַּלְּקָה בְּרָכָה מִן הָעוֹלָם. וְכֵן

אַתָּה מוֹצֵא בַּאֲרוֹן הָאֱלֹהִים שֶׁיָּרַד לְבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם הַגִּתִּי, וְנִתְבָּרֵךְ בִּשְׁבִילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ו יב): ״וַיַּגֶּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ ה׳ אֶת בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים״, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אֲרוֹן שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לֹא לְשָׂכָר וְלֹא לְהֶפְסֵד אֶלָּא לְשַׁבְּרֵי לוּחוֹת שֶׁבּוֹ – נִתְבָּרֵךְ בִּשְׁבִילוֹ, קַל וָחֹמֶר לַצַּדִּיקִים שֶׁבַּעֲבוּרָם נִבְרָא הָעוֹלָם.

י אֲבוֹתֵינוּ בָּאוּ לָאָרֶץ – בָּאת בְּרָכָה לְרַגְלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו יא): ״וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב אֲשֶׁר לֹא מִלֵּאתָ וּבֹרוֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא חָצַבְתָּ״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: וַהֲלֹא בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא מִלֵּאתָ, שֶׁעַכְשָׁו בָּאתָ לָאָרֶץ, ״וּבֹרוֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא חָצַבְתָּ״, וַהֲלֹא בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא חָצַבְתָּ, שֶׁעַכְשָׁו בָּאתָ לָאָרֶץ, (דברים ו יא) ״כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נָטָעְתָּ״, וַהֲלֹא בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא נָטַעְתָּ, שֶׁעַכְשָׁו בָּאתָ לָאָרֶץ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״מִלֵּאתָ״, ״חָצַבְתָּ״, ״נָטַעְתָּ״? – זְכוּתְךָ הִיא שֶׁגָּרְמָה ! וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, הָיוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ בּוֹנִים בָּתִּים וְחוֹפְרִים בּוֹרוֹת שִׂיחִים וּמְעָרוֹת, נוֹטְעִים שָׂדוֹת וּכְרָמִים וְכָל עֵץ מַאֲכָל, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ אֲבוֹתֵינוּ לָאָרֶץ וְיִמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלֵאָה בְּרָכָה. אוֹ לְפִי שֶׁבְּרָכָה זוֹ עֲלֵיהֶם יָכוֹל יְהוּ אוֹכְלִים וּשְׂבֵעִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ו יא): ״וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ״, אַתָּה אוֹכֵל וְשׂוֹבֵעַ, וְהֵם מוֹנְעִים מִנְּשֵׁיהֶם מִבְּנֵיהֶם וּמִבְּנוֹתֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ אֲבוֹתֵינוּ לָאָרֶץ וְיִמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלֵאָה בְּרָכָה. זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ **אַשֶּׁר יָצָאתֶם מִשָּׁם**: כְּשֶׁהֱיִיתֶם שָׁם הָיְתָה מִתְבָּרֶכֶת בִּשְׁבִילְכֶם, וְלֹא עַכְשָׁו שֶׁאֵין בְּרָכָה עָלֶיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁהֱיִיתֶם אַתֶּם שָׁם.

יא אַתָּה אוֹמֵר: לְכָךְ בָּא הַכָּתוּב, אוֹ לְהַקִּישׁ בִּיאָתָהּ שֶׁל זוֹ לְבִיאָתָהּ שֶׁל זוֹ? אֶרֶץ מִצְרַיִם הֱיִיתֶם עָלֶיהָ מְנַיָּן שְׁנַיִם שְׁמִטִּים וְיוֹבְלוֹת, יָכוֹל אַף בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לָרֶשֶׁתָהּ, לָרֶשֶׁתָהּ** אַתֶּם בָּאִים, לֹא לִהְיוֹת עָלֶיהָ מְנַיָּן שְׁנַיִם שְׁמִטִּים וְיוֹבְלוֹת. אֶלָּא הֶפְרֵשׁ בֵּין בִּיאָתָהּ שֶׁל זוֹ לְבִיאָתָהּ שֶׁל זוֹ: בִּיאַת אֶרֶץ מִצְרַיִם רְשׁוּת, בִּיאַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוֹבָה; אֶרֶץ מִצְרַיִם, בֵּין שֶׁעוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם וּבֵין שֶׁאֵין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם – חֲרֵי לָכֶם אֶרֶץ מִצְרַיִם, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ כֵן, אִם אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם – חֲרֵי לָכֶם אֶרֶץ כְּנַעַן, וְאִם לָאו – חֲרֵי אַתֶּם גּוֹלִים מֵעָלֶיהָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא יח כח): ״וְלֹא תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אוֹתָהּ״.

פיסקא לט

א (דברים יא יא) **וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת**, בְּשֶׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר ! אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אוֹ בִּגְנוּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁמַּזְכִּיר בָּהּ הָרִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּבְקָעֹת**, מַה בְּקָעוֹת לְשֶׁבַח אַף הָרִים לְשֶׁבַח; וְעוֹד שֶׁנּוֹתֵן טַעַם בָּהָר, טַעַם בַּבְּקָעָה – שֶׁפְּרוֹת הָהָר קַלִּים וּפֵרוֹת הַבְּקָעָה שְׁמֵנִים.

ב רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: כְּשֶׁהִיא בְּקָעָה – עוֹשָׂה בֵּית כּוֹר, כְּשֶׁהוּא הַר – חֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה בֵּית כּוֹר מִן הַצָּפוֹן, בֵּית כּוֹר מִן הַדָּרוֹם, בֵּית כּוֹר מִן הַמִּזְרָח, בֵּית כּוֹר מִן הַמַּעֲרָב, בֵּית כּוֹר מִלְמַעְלָה, וְנִמְצָא חֲמִשָּׁה מְכֻפָּלוֹת ! שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ה ה): ״כֹּה אָמַר ה׳ אֱלֹהִים זֹאת יְרוּשָׁלַם בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם שַׂמְתִּיהָ וּסְבִיבוֹתֶיהָ אֲרָצוֹת״, וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרֵא אוֹתָהּ ״אֶרֶץ״; כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ? אֶרֶץ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִינֵי אֲרָצוֹת הַרְבֵּה: בֵּית הָאָדָמָה, בֵּית הַחוּלּוֹת, בֵּית הֶעָפָר.

ג דָּבָר אַחֵר: **אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת**, מַגִּיד שֶׁלֹּא שָׁווּ טַעַם פֵּרוֹת הָר לְטַעַם פֵּרוֹת בְּקָעָה וְלֹא טַעַם פֵּרוֹת בְּקָעָה לְטַעַם פֵּרוֹת הָר. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא שָׁווּ טַעַם פֵּרוֹת הָר לְטַעַם פֵּרוֹת בְּקָעָה וְלֹא טַעַם פֵּרוֹת בְּקָעָה לְטַעַם פֵּרוֹת הָר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא שָׁווּ טַעַם פֵּרוֹת הָר זֶה לְטַעַם פֵּרוֹת הָר אַחֵר, וְלֹא טַעַם פֵּרוֹת בְּקָעָה זוֹ לְטַעַם פֵּרוֹת בְּקָעָה אַחֶרֶת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת**, הָרִים – הָרִים הַרְבֵּה; בְּקָעוֹת – בְּקָעוֹת הַרְבֵּה.

ד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: שְׁתִּים עֶשְׂרֵה אֲרָצוֹת נִתְּנוּ, כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא שָׁווּ טַעַם פֵּרוֹת שִׁבְטוֹ שֶׁל זֶה לְטַעַם פֵּרוֹת שִׁבְטוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא טַעַם פֵּרוֹת שִׁבְטוֹ שֶׁל זֶה לְטַעַם פֵּרוֹת שִׁבְטוֹ שֶׁל זֶה ! וְאִלּוּ הֵם: (דברים ו י-יא) ״כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ״, **וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ, אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת**, ״אֶרֶץ אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ״, (דברים ח ז-י) ״כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה״, ״אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם״, ״אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה״, ״אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ״, ״אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת״, ״אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל״, ״עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ״, ״אֶרֶץ זֵבַת חָלָב וּדְבָשׁ״ – חֲרֵי שִׁתִּים עֶשְׂרֵה אֲרָצוֹת נִתְּנוּ כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא שָׁווּ טַעַם פֵּרוֹת שִׁבְטוֹ שֶׁל זֶה לְטַעַם פֵּרוֹת שִׁבְטוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא טַעַם פֵּרוֹת שִׁבְטוֹ שֶׁל זֶה לְטַעַם פֵּרוֹת שִׁבְטוֹ שֶׁל זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת**, הָרִים – הָרִים הַרְבֵּה, בְּקָעוֹת – בְּקָעוֹת הַרְבֵּה.

ה רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשֻׁלָּם אוֹמֵר: מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר, שֶׁכָּשֵׁם שֶׁנּוֹתֵן מַטְעַמִּים בָּאָרֶץ כָּךְ נוֹתֵן מַטְעַמִּים בַּיָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית א י): ״וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים״, וַהֲלֹא יָם אֶחָד הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א ט): ״יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד״, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים״? מַגִּיד שֶׁלֹּא שָׁוָה טַעַם דָּג הָעוֹלֶה מֵעִבּוּ לְטַעַם דָּג הָעוֹלֶה מִצִּידוֹן, וְלֹא הָעוֹלֶה מִצִּידוֹן לָעוֹלֶה מִפַּמְיָס !

ו לְפִי שֶׁעָפְרוֹ שֶׁל הַר קַל וְשֶׁל בִּקְעָה שָׁמֵן, יָכוֹל יְהֵיוּ מַיִם גּוֹרְשִׁים אֶת הֶעָפָר לְמָקוֹם בִּקְעָה וְתְהֵא בִּקְעָה מְחֻפֶּרֶת מַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר **אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת**, הַר לְפִי מַה שֶּׁהוּא וּבִקְעָה לְפִי מַה שֶּׁהִיא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (זכריה י א): ״שַׁאֲלוּ מֵה׳ מָטָר בְּעֵת מַלְקוֹשׁ״.

ז אוֹ לְפִי שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְכֻפֶּלֶת בָּהָרִים, יְהֵא גָּלוּי שׁוֹתֶה, שֶׁאֵין גָּלוּי אֵין שׁוֹתֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם**, גָּלוּי וְשֶׁאֵין גָּלוּי שׁוֹתֶה! וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב לז יא): ״אַף בְּרִי יַטְרִיחַ עָב יָפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ״, וְאוֹמֵר (איוב לז יב): ״וְהוּא מְסִבּוֹת מִתְהַפֵּךְ״, שֶׁיְּהוּ עֲנָנִים מַקִּיפוֹת אוֹתָהּ וּמַשְׁקוֹת אוֹתָהּ מִכָּל רוּחַ.

ח אוֹ לְפִי שֶׁשּׁוֹתָה מֵי גְּשָׁמִים, אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹתָה מֵי שְׁלוּחִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם**, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **מָיִם** אַף מֵי שְׁלוּחִים שׁוֹתָה! וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים ח ז): ״כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם״.

ט אוֹ לְפִי שֶׁשּׁוֹתָה מֵי שְׁלוּחִים, אֲבָל אֵינָהּ שׁוֹתָה מֵי שְׁלָגִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם**, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **מָיִם** אַף מֵי שְׁלָגִים שׁוֹתָה! וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה נה י): ״כִּי כַאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם״, וְאוֹמֵר (איוב לז ו): ״כִּי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר הֱוֵי אָרֶץ״.

י אוֹ לְפִי שֶׁשּׁוֹתָה מֵי שְׁלָגִים, אֲבָל אֵינָהּ שׁוֹתָה מֵי טְלָלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם**, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **מָיִם** אַף מֵי טְלָלִים שׁוֹתָה!

יא דָּבָר אַחֵר: מָה גְּשָׁמִים לִבְרָכָה אַף טְלָלִים לִבְרָכָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית כז כח): ״וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם״, וְאוֹמֵר (דברים לב ב): ״יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי״, וְאוֹמֵר (הושע יד ו): ״אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל״, וְאוֹמֵר (מיכה ה ו): ״וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב כְּטַל מֵאֵת ה׳״.

פיסקא מ

א (דברים יא יב) **אֶרֶץ אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ דוֹרֵשׁ אוֹתָהּ**, וְכִי אוֹתָהּ בִּלְבַד הוּא דוֹרֵשׁ? וַהֲלֹא כָּל הָאֲרָצוֹת הוּא דוֹרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח כו): ״לְהַמְטִיר עַל אֶרֶץ לֹא אִישׁ... לְהַשְׂבִּיעַ שֹׁאָה וּמְשׁוֹאָה״, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **אֶרֶץ אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ דוֹרֵשׁ אוֹתָהּ**? כְּבָיְכוֹל אֵין דּוֹרֵשׁ אֶלָּא אוֹתָהּ; וּבִשְׁבִיל דְּרִישָׁה שֶׁדּוֹרְשָׁהּ – דּוֹרֵשׁ כָּל הָאֲרָצוֹת עִמָּהּ.

ב כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (תהלים קכא ד): ״הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל״, וְכִי יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד הוּא שׁוֹמֵר? וַהֲלֹא הוּא שׁוֹמֵר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב י): ״אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ״, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל״? כְּבָיְכוֹל שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר אֶלָּא יִשְׂרָאֵל; וּבִשְׁבִיל שְׁמִירָה שֶׁשּׁוֹמְרָם – שׁוֹמֵר אֶת הַכֹּל עִמָּהֶם.

ג כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (מלכים א ט ג): ״וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים״, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (זכריה ד י): ״עֵינֵי ה׳ הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ״, וְאוֹמֵר (משלי טו ג): ״בְּכָל מָקוֹם עֵינֵי ה׳ צוֹפוֹת רָעִים וְטוֹבִים״, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים״? כְּבָיְכוֹל אֵין עֵינַי וְלִבִּי אֶלָּא שָׁם.

ד כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (תהלים כט ח): ״קוֹל ה׳ יָחִיל מִדְבָּר״, ״יָחִיל ה׳ מִדְבַּר קָדֵשׁ״ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? זֶה בְּיוֹתֵר.

ה **דוֹרֵשׁ אוֹתָהּ** – נִתְּנָה לִדְרִישָׁה, לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת. אוֹ אַף שְׁאָר אֲרָצוֹת נִתְּנוּ לִדְרִישָׁה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אוֹתָהּ**, אוֹתָהּ נִתְּנָה לִדְרִישָׁה, וְלֹא שְׁאָר אֲרָצוֹת נִתְּנוּ לִדְרִישָׁה.

ו דָּבָר אַחֵר: **דוֹרֵשׁ אוֹתָהּ**, מַגִּיד שֶׁנִּתְּנָה בִּשְׂכַר דְּרִישָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא יט-כא): ״וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם״ וְגוֹ׳ ״לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם״, וְאוֹמֵר (תהלים קה מד-מה): ״וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם״ וְגוֹ׳ ״בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו״ וְגוֹ׳.

ז **תָּמִיד עֵינֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ**, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: **תָּמִיד עֵינֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ**, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (תהלים קד לב): ״הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד יִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ״, כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ? כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם **תָּמִיד עֵינֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ**, וְאֵינָם נִזּוֹקִים, וּכְשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם ״הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד״. לְעִנְיַן טוֹבָה הוּא אוֹמֵר: **תָּמִיד עֵינֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ**, לְעִנְיַן רָעָה הוּא אוֹמֵר: ״הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד״, לְעִנְיַן טוֹבָה כֵּיצַד? הָיוּ רְשָׁעִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנִגְזְרוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים מוּעָטִים – וְחָזְרוּ בָּהֶם, לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם אִי אֶפְשָׁר, אֶלָּא **תָּמִיד עֵינֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ**, מוֹרִידָם בְּזִמְנָם וּמְשַׁלַּחַ בָּהֶם אֶת הַבְּרָכָה, וּמוֹרִידָם עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהִיא צְרִיכָה לָהֶם. לְעִנְיַן רָעָה כֵּיצַד? הָרֵי שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנִגְזְרוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים מְרֻבִּים – וְחָזְרוּ בָּהֶם, לִפְחוֹת מֵהֶם אִי אֶפְשָׁר, אֶלָּא ״הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד״, מוֹרִידָם שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּם וְשׁוֹלֵחַ בָּהֶם אֶת הַמְּאֻחָרָה, וּמוֹרִידָם עַל הָאָרֶץ שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לָהֶם, לַיָּמִים וְלַמִּדְבָּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כד יט): ״צִיָּה גַּם חֹם יִגְזְלוּ מֵימֵי שֶׁלֶג שְׁאוֹל חָטָאוּ״, מַעֲשִׂים שֶׁעָשׂיתֶם עִמְּדֵי בֵּימוֹת הַחַמָּה, שֶׁלֹּא הִפְרַשְׁתֶּם תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת – מָנְעוּ מִכֶּם אֶת הַגְּשָׁמִים.

ח **מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה**, מַגִּיד שֶׁמֵּרֵאשִׁית הַשָּׁנָה נִגְזְרוּ עָלֶיהָ כַּמָּה גְּשָׁמִים, כַּמָּה טְלָלִים, כַּמָּה חַמָּה תִּזָּרַח עָלֶיהָ, כַּמָּה רוּחוֹת נוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ.

ט דָּבָר אַחֵר: **מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה** – אֲנִי אֲבָרֵךְ אֶתְכֶם בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, בְּבִנְיָן וּבִנְטִיעָה, בְּאֵרוּסִים וּבִנְשׂוּאִים, וּבְכָל מַה שֶּׁאַתֶּם שׂוֹלְחִים בּוֹ אֶת יְדֵיכֶם אֲנִי אֲבָרֵךְ אֶתְכֶם.

י דָּבָר אַחֵר: **מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה**, וְכִי יֵשׁ פֵּרוֹת בַּשָּׂדֶה מִתְּחִלַּת הַשָּׁנָה וְעַד סוֹפָהּ? אֶלָּא הֵם בִּרְשׁוּתִי לִתֵּן בָּהֶם בְּרָכָה בַּבַּיִת, כְּשֶׁם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן בָּהֶם בְּרָכָה בַּבַּיִת, כְּשֶׁם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן בָּהֶם בְּרָכָה בַּשָּׂדֶה, כָּךְ אֲנִי נוֹתֵן בָּהֶם בְּרָכָה בַּבַּיִת. כְּשֶׁם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן בָּהֶם בְּרָכָה בַּשָּׂדֶה מִתְּחִלַּת הַשָּׁנָה וְעַד סוֹפָהּ, כָּךְ אֲנִי נוֹתֵן בָּהֶם בְּרָכָה בַּבַּיִת. כְּשֶׁם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן בָּהֶם בְּרָכָה בַּשָּׂדֶה לֹא כֵּנָּה וְרַקְבּוּבִית בַּפֵּרוֹת, וְלֹא יַיִן מַחְמִיץ, וְלֹא שֵׁמֶן מַבְאִישׁ.

יא אוֹ, לְפִי שֶׁמִּדַּת טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, יָכוֹל לֹא יְהוּ בִּרְשׁוּתִי לִתֵּן בָּהֶם מְאֵרָה בַּבַּיִת כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן בָּהֶם מְאֵרָה בַּשָּׂדֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר (חגי א ט): ״וַהֲבֵאתֶם הַבַּיְתָה וְנָפַחְתִּי בוֹ״, וְאוֹמֵר (דברים כח כ): ״יְשַׁלַּח ה׳ בְּךָ אֶת הַמְּאֵרָה אֶת הַמְּהוּמָה וְאֶת הַמִּגְעֶרֶת״. מִנַּיִן אַף בָּאוֹצָר? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כח טז): ״אָרוּר אַתָּה בָּעִיר״. מִנַּיִן אַף בָּעִיר? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כח יז): ״אָרוּר טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ״. מִנַּיִן אַף בַּכְּנִיסָה וּבִיצִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כח יט): ״אָרוּר אַתָּה בְּבֹאֶךָ וְאָרוּר אַתָּה בְּצֵאתֶךָ״. מִנַּיִן אַף בָּאֲכִילָה וּבִשְׁבִיעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כו כו): ״וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ״. מִנַּיִן לִכְשֶׁיֵּרְדוּ לְתוֹךְ מֵעַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר (מיכה ו יד): ״וְיֶשְׁחֵךְ בְּקִרְבֶּךָ״, הֵם בִּרְשׁוּתִי לִתֵּן בָּהֶם מְאֵרָה בַּבַּיִת כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן בָּהֶם מְאֵרָה בַּשָּׂדֶה, כְּנָה וְרַקְבּוּבִית בַּפֵּרוֹת, וְיַיִן מַחְמִיץ וְשֶׁמֶן מַבְאִישׁ.

יב רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים וַעֲבָדִים הַרְבֵּה, וְהָיוּ נִזּוֹנִים וּמִתְפַּרְנְסִים מִתַּחַת יָדוֹ וּמַפְתְּחוֹת שֶׁל אוֹצָר בְּיָדוֹ. כְּשֶׁהֵם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ הוּא פּוֹתֵחַ אֶת הָאוֹצָר, וְהֵם אוֹכְלִים וּשְׂבֵעִים, וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ הוּא נוֹעֵל אֶת הָאוֹצָר, וְהֵם מֵתִים בָּרָעָב. כָּךְ יִשְׂרָאֵל: כְּשֶׁעוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם (דברים כח יב) – ״יִפְתַּח ה׳ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם״, וּכְשֶׁאֵינָם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ, מָה הוּא אוֹמֵר? (דברים יא יז) ״וְחָרָה אַף ה׳ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר״.

יג רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: כְּפָר וּמַקֵּל יָרְדוּ כְּרוּכִים מִן הַשָּׁמַיִם, אָמַר לָהֶם: אִם עֲשִׂיתֶם אֶת הַתּוֹרָה – חֲרֵי כְּפָר לָאֳכֶל, וְאִם לָאו – חֲרֵי מַקֵּל לַלְקוֹת בּוֹ, הֵיכָן פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל דָּבָר? (ישעיה א יט) ״אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ, וְאִם תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי פִּי ה׳ דִּבֵּר״.

יד רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר: סֶפֶר וְסִיחַ יָרְדוּ כְּרוּכִים מִן הַשָּׁמַיִם, אָמַר לָהֶם: אִם עֲשִׂיתֶם אֶת הַתּוֹרָה הַכְּתוּבָה בָּזֶה – חֲרֵי אַתֶּם נִצּוֹלִים מִזֶּה, וְאִם לָאו – חֲרֵי אַתֶּם לוֹקִים בּוֹ. הֵיכָן פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל דָּבָר? (בראשית ג כד) ״וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אֶת הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים״.

פיסקא מא

א (דברים יא יג) **וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה א) ״וּלְמַדְתֶּם אוֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם״, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁלֹּא נִתְחַיְּבוּ בַּתַּלְמוּד עַד שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בַּמַּעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי**, מַגִּיד שֶׁמִּיָּד נִתְחַיְּבוּ בַּתַּלְמוּד.

ב וְאֵין לִי אֶלָּא מִצְוֹת עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, כְּגוֹן בְּכוֹרוֹת וְקָרְבָּנוֹת וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. מִצְוֹת מִשֶּׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, כְּגוֹן הָעוֹמֶר וְהַחַלָּה וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי**, לְרַבּוֹת שְׁאָר מִצְוֹת.

ג אֵין לִי אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא כָּבְשׁוּ וְיָשְׁבוּ, מִשֶּׁכָּבְשׁוּ וְיָשְׁבוּ, כְּגוֹן לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשְׂרוֹת וּתְרוּמָה שְׁמִטִּים וְיוֹבְלוֹת, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי**, לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם מִצְוֹת אֲחֵרוֹת.

ד וּלְמַדְתֶּם אוֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם, מַגִּיד שֶׁמַּעֲשֶׂה תָּלוּי בַּתַּלְמוּד, וְאֵין תַּלְמוּד תָּלוּי בַּמַּעֲשֶׂה. וְכֵן מָצִינוּ, שֶׁעָנַשׁ עַל הַתַּלְמוּד יוֹתֵר מִן הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד א): ״שִׁמְעוּ דְּבַר ה׳ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי רִיב לַה׳ עִם יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּי אֵין אֱמֶת וְאֵין חֶסֶד וְאֵין דַּעַת אֱלֹהִים בָּאָרֶץ״.

ה אֵין אֱמֶת – אֵין דִּבְרֵי אֱמֶת נֶאֱמָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג כג): ״אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר״.

ו וְאֵין חֶסֶד – אֵין דִּבְרֵי חֶסֶד נֶאֱמָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט סד): ״חַסְדְּךָ ה׳ מָלְאָה הָאָרֶץ״.

ז וְאֵין דַּעַת – אֵין דִּבְרֵי דַּעַת נֶאֱמָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד ו): ״נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדָּעַת כִּי אַתָּה הַדַּעַת מָאַסְתָּ״.

ח וְאוֹמֵר (ישעיה ה כד): ״לָכֵן כְּאֵכֶל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ וַחֲשַׁשׁ לְהָבָה יִרְפֶּה״, וְכִי יֵשׁ לְךָ קַשׁ שֶׁהוּא אוֹכֵל אֵשׁ? אֶלָּא קַשׁ זֶה הוּא עֹשֶׂה עֲשָׂו הָרָשָׁע, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְרַפִּים יְדֵיהֶם מִן הַמִּצְוֹת – שׁוֹלֵט בָּהֶם.

ט וְאוֹמֵר (ירמיה ט יא-יב): ״מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֶן אֶת זֹאת וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי ה׳ אֵלָיו וְיַגִּדָהּ, עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ נִצְּתָה כַמִּדְבָּר מִבְּלִי עוֹבֵר? וַיֹּאמֶר ה׳ עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם, וְלֹא שָׁמְעוּ בְקוֹלִי וְלֹא הָלְכוּ בָהּ״.

י וְאוֹמֵר (עמוס ב ד): ״כֹּה אָמַר ה׳ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יְהוּדָה וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל מָאֲסָם אֶת תּוֹרַת ה׳ וְחֻקָּיו לֹא שָׁמָרוּ״.

יא וּכְבָר הָיוּ רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָה וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מְסֻבִּים בְּבֵית עָרִיס בְּלוֹד. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה זוֹ לִפְנֵיהֶם: מִי גָּדוֹל, תַּלְמוּד אוֹ מַעֲשֶׂה? אָמַר ר׳ טַרְפוֹן: גָּדוֹל מַעֲשֶׂה! ר׳ עֲקִיבָה אוֹמֵר: גָּדוֹל תַּלְמוּד! עָנוּ כֻלָּם וְאָמְרוּ: גָּדוֹל תַּלְמוּד, שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה!

יב רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: גָּדוֹל תַּלְמוּד, שֶׁקּוֹדֶם לַחֲלָה אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְלַמַּעֲשְׂרוֹת חֲמִשִּׁים וְאַרְבַּע, וְלַשְּׁמִטּוֹת שִׁשִּׁים וְאַחַת, וְלַיּוֹבְלוֹת מֵאָה וְשָׁלֹשׁ.

יג וּכְשֵׁם שֶׁעָנַשׁ עַל הַתַּלְמוּד יוֹתֵר מִן הַמַּעֲשֶׂה, כָּךְ נָתַן שָׂכָר עַל הַתַּלְמוּד יוֹתֵר מִן הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם״, מַהוּ אוֹמֵר? ״לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם״, וְאוֹמֵר (תהלים קה מד-מה): ״וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו״ וְגוֹ׳.

יד **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶתְכֶם הַיּוֹם**, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם שָׁמַע אָדָם דָּבָר מִפִּי קָטָן שֶׁבִּיְשְׂרָאֵל יְהֵא בְּעֵינָיו כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי חָכָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶתְכֶם**, וְלֹא כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי חָכָם, אֶלָּא כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת יב יא): ״דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבוֹנוֹת״. מָה דָּרְבָן זֶה מְכַוֵּן אֶת הַפָּרָה לְתַלְמֶיהָ, לְהָבִיא חַיִּים לְבָעָלֶיהָ, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְכַוְּנִים דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם לְדַעַת הַמָּקוֹם. וְלֹא כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי חֲכָמִים, אֶלָּא כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי סַנְהֶדְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: ״בַּעֲלֵי אֲסֻפוֹת״, וְאֵין אֲסֻפוֹת אֶלָּא סַנְהֶדְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא טז): ״אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל״. וְלֹא כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי סַנְהֶדְרִין, אֶלָּא כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת יב יא): ״נִתְּנוּ מֵרוֹעֶה אֶחָד״, וְאוֹמֵר (ישעיה סג יא): ״וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ״. וְלֹא כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי מֹשֶׁה, אֶלָּא כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״נִתְּנוּ מֵרוֹעֶה אֶחָד״, וְאוֹמֵר (תהלים פ ב): ״רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה״, וְאוֹמֵר (דברים ו ד): ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד״.

טו חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שיר השירים ז ה): ״עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל שַׁעַר בַּת רַבִּים״. ״עֵינַיִךְ״ – אֵלּוּ זְקֵנִים הַמִּתְמַנִּים עַל הַצִּבּוּר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה כט י): ״כִּי נָסַךְ עֲלֵיכֶם ה׳ רוּחַ תַּרְדֵּמָה וַיַּעֲצֹם אֶת עֵינֵיכֶם״. ״בְּרֵכוֹת״ – מָה בְּרֵכָה זוֹ, אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ – כָּךְ אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים. ״בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת״ – בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁנּוֹגְעִים בְּעֵצָה וּבְמַחֲשָׁבָה; הֵיכָן נִגְמָרִים? בְּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, ״עַל שַׁעַר בַּת רַבִּים״. מָה הוּא אוֹמֵר (שיר השירים ז ה): ״אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק״? אִם עָשִׂיתָם אֶת הַתּוֹרָה – קָוִוי לְאֵלְיָהוּ, שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ (מלכים א יט טו): ״לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבְּרָה דַמָּשֶׂק״, וְאוֹמֵר (מלאכי ג כב–כד): ״זִכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי״ וְגוֹ׳ ״הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ״ וְגוֹ׳ ״וְהֵשִׁיב״ וְגוֹ׳.

טז **לְאַהֲבָה אֶת ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, שֶׁמָּא תֹּאמַר: הֲרֵינִי לוֹמֵד תּוֹרָה בִּשְׁבִיל שֶׁאֲעַשִּׁיר, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּרֵא רַבִּי, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּבֵל שָׂכָר לָעוֹלָם הַבָּא? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לְאַהֲבָה אֶת ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, כָּל שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים – לֹא תִּהְיוּ עוֹשִׂים אֶלָּא מֵאַהֲבָה.

יז **וּלְעָבְדוֹ** – זֶה תַּלְמוּד. אַתָּה אוֹמֵר זֶה תַּלְמוּד, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֲבוֹדָה? חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (בראשית ב טו): ״וַיִּקַּח ה׳ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ״, וְכִי מָה עֲבוֹדָה לְשֶׁעָבַר וּמָה שְׁמִירָה לְשֶׁעָבַר? הָא לָמַדְתָּ: ״לְעָבְדָהּ״ – זֶה תַּלְמוּד; ״וּלְשָׁמְרָהּ״ – אֵלּוּ מִצְוֹות! וּכְשֵׁם שֶׁעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ קְרוּיָה עֲבוֹדָה – כָּךְ תַּלְמוּד קְרוּי עֲבוֹדָה!

יח דָּבָר אַחֵר: **וּלְעָבְדוֹ** – זוֹ תְּפִלָּה; אַתָּה אוֹמֵר זוֹ תְּפִלָּה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֲבוֹדָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם**; וְכִי יֵשׁ עֲבוֹדָה בַּלֵּב? הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וּלְעָבְדוֹ** – זוֹ תְּפִלָּה; וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר (תהלים קמא ב): ״תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עָרֶב״, וְאוֹמֵר (דניאל ו יא): ״וְדָנִיֵּאל כְּדִי יָדַע דִּי רְשִׁים כְּתָבָא עַל לְבַיְתֵהּ״ וְגוֹ׳, וְאוֹמֵר (דניאל ו כא): ״וּכְמִקְרְבֵהּ לְגֻבָּא לְדָנִיֵּאל בְּקָל עֲצִיב זְעֵק עָנָא מַלְכָּא וְאָמַר לְדָנִיֵּאל עַבֶד אֱלָהָא חַיָּא אֱלָהָךְ דִּי אַנְתְּ פָּלַח לֵהּ בְּתְדִירָא הֲיָכֵל לְשֵׁיזָבוּתָךְ מִן אַרְיָוָתָא״ וְכִי יֵשׁ פּוּלְחָן בְּבָבֶל? הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וּלְעָבְדוֹ** – זוֹ תְּפִלָּה! וּכְשֵׁם שֶׁעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ קְרוּיָה עֲבוֹדָה – כָּךְ תְּפִלָּה קְרוּיָה עֲבוֹדָה!

יט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: **וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם** – חֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה לַכֹּהֲנִים שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּם חוֹלֵק בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה.

כ דָּבָר אַחֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם**? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים ו ה) "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ"? לְהַלָּן לַיָּחִיד, כָּאן לַצִּבּוּר. לְהַלָּן לַתַּלְמוּד, כָּאן לַמַּעֲשֶׂה. הוֹאִיל וְשָׁמַעְתָּ – עֲשֵׂה! עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעֲלֵיכֶם – אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי: (דברים יא יד) "וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ"!

פיסקא מב

א (דברים יא יד) **וְנָתַתִּי** – אֲנִי, לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׂלִיחַ. **מְטַר אַרְצְכֶם** – וְלֹא מְטַר כָּל הָאֲרָצוֹת. כֵּן הוּא אוֹמֵר (איוב ה י): "הַנּוֹתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אֶרֶץ וְשׁוֹלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת".

ב רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: **בְּעִתּוֹ** – מִלֵּילֵי שַׁבָּת לְלֵילֵי שַׁבָּת, כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּרְדוּ בִּימֵי שְׁלֹמְצוֹ הַמַּלְכָּה. וְכָל כָּךְ לָמָּה? רַבִּי אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבָאֵי הָעוֹלָם לוֹמַר חֲרֵי שְׁכַר כָּל הַמִּצְוֹוֹת, אֶלָּא (ויקרא כו ג-ד) "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ... וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם", "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ".

ג וּמִנַּיִן שֶׁנִּתְּנָה בְּרָכָה אַחַת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת כְּלוּלוֹת בָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר (קהלת ה ט): "אוֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף וּמִי אוֹהֵב בֶּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה", וְאוֹמֵר (קהלת ה ח): "וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד". מֶלֶךְ זֶה שׁוֹלֵט בְּאוֹצָרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, וְאֵינוֹ מְשֻׁעְבָּד אֶלָּא לַיּוֹצֵא מִן הַשָּׂדֶה. הָא לָמַדְתָּ שֶׁנִּתְּנָה בְּרָכָה אַחַת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת כְּלוּלוֹת בָּהּ.

ד **יוֹרֶה**, שֶׁיּוֹרֵד וּמוֹרֶה אֶת הַבְּרִיּוֹת לְהַכְנִיס פֵּרוֹתֵיהֶם וּלְהָטִיחַ גַּגּוֹתֵיהֶם וְלַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר: **יוֹרֶה** – שֶׁמַּתְכִּין לָאָרֶץ וְאֵינוֹ יוֹרֵד בְּזַעַף. דָּבָר אַחֵר: **יוֹרֶה** – שֶׁיּוֹרֵד וּמַרְוֶה אֶת הָאָרֶץ וּמַשְׁקֶה עַד תְּהוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים סה יא): "תַּלְמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶיהָ".

ה יוֹרֶה בְּמַרְחֶשְׁוָן וּמַלְקוֹשׁ בְּנִיסָן. אַתָּה אוֹמֵר יוֹרֶה בְּמַרְחֶשְׁוָן וּמַלְקוֹשׁ בְּנִיסָן, אוֹ יוֹרֶה בְּתִשְׁרֵי וּמַלְקוֹשׁ בְּאִיָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּעִתּוֹ** – יוֹרֶה בְּמַרְחֶשְׁוָן וּמַלְקוֹשׁ בְּנִיסָן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל לד כו): "וְהוֹרַדְתִּי הַגֶּשֶׁם בְּעִתּוֹ" וְגוֹ'. אוֹ מַה יוֹרֶה מַשִּׁיר פֵּרוֹת, שׁוֹטֵף זְרָעִים, שׁוֹטֵף גְּרָנוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מַלְקוֹשׁ** – מַה מַּלְקוֹשׁ לִבְרָכָה אַף יוֹרֶה לִבְרָכָה. אוֹ מַה מַּלְקוֹשׁ, מַפִּיל בָּתִּים וְעוֹקֵר אִילָנוֹת וּמַעֲלֶה סַקָּאִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: **יוֹרֶה** – מַה יוֹרֶה לִבְרָכָה אַף מַּלְקוֹשׁ לִבְרָכָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יואל ב כג): "וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּה' אֱלֹהֵיכֶם כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה".

ו **וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ**, דְּגָנְךָ מָלֵא, תִּירוֹשְׁךָ מָלֵא, יִצְהָרְךָ מָלֵא. אַתָּה אוֹמֵר דְּגָנְךָ מָלֵא, תִּירוֹשְׁךָ מָלֵא, יִצְהָרְךָ מָלֵא, אוֹ "וְאָסַפְתָּ דְגָנְךָ תִּירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" מִפְּנֵי מִיעוּט הַפֵּרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כו ה): "וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת בָּצִיר", מַקִּישׁ דַּיִשׁ לְבָצִיר: מָה בָּצִיר מִשֶּׁאַתָּה מַתְחִיל בּוֹ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַנִּיחוֹ, אַף דַּיִשׁ מִשֶּׁאַתָּה מַתְחִיל בּוֹ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַנִּיחוֹ.

ז דָּבָר אַחֵר: שֶׁיְּהֵא חוֹרֵשׁ בְּשָׁעַת קָצִיר וְקוֹצֵר בְּשָׁעַת חָרִישׁ, וְכֵן אִיּוֹב אוֹמֵר (איוב כט יט): "וְטַל יָלִין בְּקְצִירִי".

ח דָּבָר אַחֵר: **וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א ח): "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָסַפְתָּ** וְגוֹ', דֶּרֶךְ אֶרֶץ דִּבְּרָה תּוֹרָה! דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אֵין לַדָּבָר סוֹף! קוֹצֵר בְּשָׁעַת קָצִיר, חוֹרֵשׁ בְּשָׁעַת חָרִישׁ, דָּשׁ בְּשָׁעַת שָׁרָב, זוֹרֶה בְּשָׁעַת הָרוּחַ! אִימָתַי אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה? אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם – מְלַאכְתָּם נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סא ה): "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם" וְגוֹ'. וּכְשֶׁאֵינָם עוֹשִׂים רְצוֹן הַמָּקוֹם – מְלַאכְתָּם נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי עַצְמָם, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּלַאכֶת אֲחֵרִים נַעֲשֵׂית עַל יָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח מח): "וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ" וְגוֹ'.

ט דָּבָר אַחֵר: **וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ**, שֶׁתְּהֵא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְלֵאָה דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר, וְכָל הָאֲרָצוֹת דּוֹבְאוֹת לְמַלְאוֹת אוֹתָהּ כֶּסֶף וְזָהָב, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז יד): "וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף", וְאוֹמֵר (דברים לג כה): "וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ", שֶׁיִּהְיוּ כָּל הָאֲרָצוֹת דּוֹבְאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

י דָּבָר אַחֵר: **דְגָנֶךָ** כְּמַשְׁמָעוֹ, **תִּירֹשְׁךָ** זֶה הַיַּיִן, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סה ח): "כֹּה אָמַר ה' כַּאֲשֶׁר יִמָּצֵא הַתִּירוֹשׁ" וְגוֹ', **יִצְהָרֶךָ** זֶה הַשֶּׁמֶן, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ב כד): "וְהַשִּׂיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר". דָּבָר אַחֵר: **דְגָנֶךָ** לְךָ, **תִּירֹשְׁךָ** לְךָ, **יִצְהָרֶךָ** לְךָ, לֹא כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ו ג): "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְיָן וַעֲמָלֵק וּבְנֵי קֶדֶם וְעָלוּ עָלָיו", אֶלָּא כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סב ח-ט): "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם אֶתֵּן אֶת דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל... כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֵהוּ וְהִלְלוּ אֶת ה', וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתּוּהוּ בְּחַר קָדְשִׁי".

פיסקא מג

א (דברים יא טו) **וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ**, שֶׁלֹּא תְּהֵא מִצְטַעֵר לַמִּדְבָּרוֹת. אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא תְּהֵא מִצְטַעֵר לַמִּדְבָּרוֹת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא **וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ** כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ**. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם **וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ**? שֶׁלֹּא תְּהֵא מִצְטַעֵר לַמִּדְבָּרוֹת.

ב רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר: **וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ** – בֵּין הַתְּחוּמִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: **וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ** – שֶׁתְּהֵא גוֹזֵז וּמַשְׁלִיךְ לִפְנֵי בְּהֵמְתְּךָ כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים, וְאַתָּה מוֹנֵעַ יָדְךָ מִמֶּנָּה קוֹדֶם לַקָּצִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם – וְהִיא עוֹשָׂה וְאֵינָהּ פּוֹחֶתֶת מִדְּגָנָהּ.

ג רַבִּי אוֹמֵר: **וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ** – זֶה פִּשְׁתָּן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קד יד): "מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ".

ד **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ** – סִימָן טוֹב לָאָדָם כְּשֶׁבְּהֶמְתּוֹ אוֹכֶלֶת וּשְׂבֵעָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי יב י): "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ".

ה דָּבָר אַחֵר: **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ** – כְּשֶׁבְּהֶמְתְּךָ אוֹכֶלֶת וּשְׂבֵעָה, עוֹבֶדֶת בְּכֹחַ הָאֲדָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יד ד): "וְרֹב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר".

ו דָּבָר אַחֵר: **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ** – מִן הַוִּלְדוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֶכֶר לַדָּבָר (ירמיה לא יא): "וּבָאוּ וְרָנְנוּ בִּמְרוֹם צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל טוּב ה' עַל דָּגָן וְעַל תִּירוֹשׁ וְעַל יִצְהָר".

ז (דברים יא טו-טז) **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ, הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם**, אָמַר לָהֶם: הִזָּהֲרוּ שֶׁמָּא תִּמְרְדוּ בַּמָּקוֹם! שֶׁאֵין אָדָם מוֹרֵד בַּמָּקוֹם אֶלָּא מִתּוֹךְ שׂוֹבַע, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח יב-יג): "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים טוֹבִים תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ, וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה לָךְ", מַהוּ אוֹמֵר? (דברים ח יד) "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ"! כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (דברים לא כ): "כִּי אֲבִיאֶנּוּ אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ", מַהוּ אוֹמֵר? "וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים"! כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמות לב ו): "וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתֹה", מַהוּ אוֹמֵר? "עָשׂוּ לָהֶם עֶגֶל מַסֵּכָה"!

ח וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁלֹּא מָרְדוּ בַּמָּקוֹם אֶלָּא מִתּוֹךְ שׂוֹבַע. מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם? (איוב כא ט-יג) "בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד וְכוּ' שׁוֹרוֹ עִבֵּר וְגוּ' יְשַׁלְּחוּ כַצֹּאן עֲוִילֵיהֶם וְגוּ' יְבַלּוּ בַטּוֹב יְמֵיהֶם". הֵיאַךְ גָּרְמָה לָהֶם (איוב כא יד-טו): "וַיֹּאמְרוּ לָאֵל סוּר מֶמֶּנּוּ, מַה שַּׁדַּי כִּי נַעַבְדֶנּוּ" וְגוּ'. אָמְרוּ: טִפָּה אַחַת שֶׁל גְּשָׁמִים הִיא, אֵין אָנוּ צְרִיכִים לוֹ! (בראשית ב ו) "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ"! אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם: בַּטּוֹבָה שֶׁהִיטַבְתִּי לָכֶם, בָּהּ אַתֶּם מִתְגָּאִים לְפָנַי? – בָּהּ אֲנִי נִפְרָע מִכֶּם! (בראשית ז יב) "וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה"! רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוֹרְמַסְקִית אוֹמֵר: הֵם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם עֶלְיוֹנָה וְתַחְתּוֹנָה כְּדֵי לַעֲשׂוֹת תַּאֲוָתָם, אַף הַמָּקוֹם פָּתַח עֲלֵיהֶם מַעְיְנוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים כְּדֵי לְאַבְּדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז יא): "בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ".

ט וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי מִגְדָּל, שֶׁלֹּא מָרְדוּ בַּמָּקוֹם אֶלָּא מִתּוֹךְ שׂוֹבַע. מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם? (בראשית יא א-ב) "וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים, וַיְהִי בְנָסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם". וְאֵין יְשִׁיבָה הָאֲמוּרָה כָּאן אֶלָּא אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב ו): "וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתֹה וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק". הֵיאַךְ גָּרְמָה לָהֶם שֶׁאָמְרוּ (בראשית יא ד): "הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר" וְגוּ'. מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם? (בראשית יא ח) "וַיָּפֶץ ה' אוֹתָם מִשָּׁם"!

י וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם, שֶׁלֹּא מָרְדוּ בַּמָּקוֹם אֶלָּא מִתּוֹךְ שׂוֹבַע. מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם? (איוב כח ה-ח) "אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא לָחֶם, מְקוֹם סַפִּיר אַבְנֶיהָ, נָתִיב לֹא יְדָעוֹ עָיִט, לֹא הִדְרִיכוּהוּ בְּנֵי שָׁחַץ" וְגוּ'. אָמְרוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם: חֲרֵי מָזוֹן אֶצְלֵינוּ, חֲרֵי כֶּסֶף וְזָהָב אֶצְלֵינוּ, נַעֲמֹד וּנְשַׁכֵּחַ אֶתְכֶם תּוֹרַת הָרֶגֶל מֵאַרְצֵנוּ! אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם: בַּטּוֹבָה שֶׁהֵיטַבְתִּי לָכֶם אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לְשַׁכַּח תּוֹרַת הָרֶגֶל מִבֵּינֵיכֶם? אֲנִי מְשַׁכֵּחַ אֶתְכֶם מִן הָעוֹלָם! מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם (איוב כח ד) "פָּרַץ נַחַל מֵעִם גָּר", (איוב יב ה-ו) "לַפִּיד בּוּז וְגוּ' יִשְׁלְיוּ אֹהָלִים לְשׁוֹדְדִים וּבֹטְחוֹת לְמַרְגִּיזֵי אֵל" הֵיא גְּרָמָה לָהֶם "לַאֲשֶׁר הֵבִיא אֱלוֹהַּ בְּיָדוֹ"! וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל טז מח-נ): "חַי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם עָשְׂתָה סְדֹם... הִנֵּה זֶה הָיָה עֲוֹן סְדֹם אֲחוֹתֵךְ" וְגוּ' כָּל כָּךְ "וַיַּרְא עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה וַתִּגְבְּהֶינָה".

יא כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (בראשית יג י): "כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה", מַהוּ אוֹמֵר? (בראשית יט לג) "וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת אֲבִיהֶם יַיִן", וּמֵאַיִן הָיָה לָהֶן יַיִן בַּמְּעָרָה? אֶלָּא שֶׁנִּזְדַּמֵּן לָהֶן לְשָׁעָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יואל ד יח): "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִטְפּוּ הֶהָרִים עָסִיס". אִם כָּךְ נָתַן לְמַכְעִיסָיו – קַל וָחֹמֶר לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (אסתר א ו): "חוּר כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת", וְכִי מַה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ עָשְׂרוֹ שֶׁל אַחַשְׁוֵרוֹשׁ? אֶלָּא אִם כָּךְ נָתַן לְמַכְעִיסָיו קַל וָחֹמֶר לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ!

יב וּכְבָר הָיוּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָה נִכְנָסִים לְרוֹמִי, שָׁמְעוּ קוֹל הֶמְיָה שֶׁל מְדִינָה מִפִּיטְיוֹלִיס עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִיל. הִתְחִילוּ הֵם בּוֹכִים וְרַבִּי עֲקִיבָה מְצַחֵק. אָמְרוּ לוֹ: עֲקִיבָה, מִפְּנֵי מָה אָנוּ בּוֹכִים וְאַתָּה מְצַחֵק? אָמַר לָהֶם: אַתֶּם לָמָּה בְּכִיתֶם? אָמְרוּ לוֹ: וְלֹא נִבְכֶּה? שֶׁהַגּוֹיִם

עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, מְזַבְּחִים לָאֱלִילִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לָעֲצַבִּים – יוֹשְׁבִים בֶּטַח שַׁלְוָה וְשַׁאֲנָן, וּבֵית הַדּוֹם רַגְלָיו שֶׁל אֱלֹהֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וּמָדוֹר לַחַיּוֹת הַשָּׂדֶה! אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לְכָךְ צָפִיתִי; אִם כָּךְ נָתַן לְמַכְעִיסָיו קַל וָחֹמֶר לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ!

יג שׁוּב פַּעַם אַחַת הָיוּ עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם. הִגִּיעוּ לַצּוֹפִים – קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת וְרָאוּ שׁוּעָל יוֹצֵא מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. הִתְחִילוּ הֵם בּוֹכִים וְרַבִּי עֲקִיבָה מְצַחֵק. אָמְרוּ לוֹ: עֲקִיבָה, לְעוֹלָם אַתָּה מַתְמִיהַּ, שֶׁאָנוּ בּוֹכִים וְאַתָּה מְצַחֵק! אָמַר לָהֶם: וְאַתֶּם לָמָּה בְּכִיתֶם? אָמְרוּ לוֹ: לֹא נִבְכֶּה עַל מָקוֹם שֶׁכָּתוּב בּוֹ (במדבר א נא) "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", וְהֵרֵי שׁוּעָל יוֹצֵא מִתּוֹכוֹ! עָלֵינוּ נִתְקַיְּמִים (איכה ה יז-יח): "עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הָלְכוּ בוֹ"! אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לְכָךְ צָפִיתִי: הֵרֵי הוּא אוֹמֵר (ישעיה ח ב) "וְאָעִידָה לִי עֵדִים נֶאֱמָנִים אֵת אוּרִיָּה הַכֹּהֵן וְאֵת זְכַרְיָהוּ בֶּן יְבֶרֶכְיָהוּ", וְכִי מָה עִנְיַן אוּרִיָּה אֵצֶל זְכַרְיָה? מָה אָמַר אוּרִיָּה? (ירמיה כו יח) "צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ וִירוּשָׁלַם עִיִּים תִּהְיֶה, וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר", מָה אָמַר זְכַרְיָה? (זכריה ח ד) "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת עוֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת וְגוֹ' וּרְחֹבוֹת הָעִיר" וְגוֹ', אָמַר הַמָּקוֹם: הֵרֵי לִי שְׁנֵי עֵדִים הָאֵלּוּ; אִם קַיָּמִים דִּבְרֵי אוּרִיָּה – קַיָּמִים דִּבְרֵי זְכַרְיָה, וְאִם בָּטְלוּ דִּבְרֵי אוּרִיָּה – בָּטְלוּ דִּבְרֵי זְכַרְיָה! שָׁמַחְתִּי שֶׁנִּתְקַיְּמוּ דִּבְרֵי אוּרִיָּה, לְסוֹף שֶׁדִּבְרֵי זְכַרְיָה עַתִּידִים לָבוֹא! בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה אָמְרוּ לוֹ: עֲקִיבָה נִחַמְתָּנוּ!

יד דָּבָר אַחֵר: **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ, הִשָּׁמְרוּ לָכֶם**, אָמַר לָהֶם: הִזָּהֲרוּ שֶׁמָּא יַטְעֶה אֶתְכֶם יֵצֶר הָרַע וְתִפְרְשׁוּ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה – הוֹלֵךְ וּמַדְבִּיק בַּעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב ח): "סָרוּ מַהֵר מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִים – עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה", וְאוֹמֵר (שמואל א כו יט): "אִם ה' הֱסִיתְךָ בִּי יָרַח מִנְחָה, וְאִם בְּנֵי אָדָם – אֲרוּרִים הֵם לִפְנֵי ה' כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה', לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים"! וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה? אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁפּוֹסֵק מִדִּבְרֵי תוֹרָה – הוֹלֵךְ וּמַדְבִּיק בַּעֲבוֹדָה זָרָה.

טו **וְסַרְתֶּם**, מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדֶרֶךְ מָוֶת.

טז **וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים**, וְכִי אֱלֹהִים הֵם? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה לז יט): "וְנָתוֹן אֶת אֱלֹהֵיהֶם בָּאֵשׁ כִּי לֹא אֱלֹהִים הֵמָּה", וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם אֱלֹהִים אֲחֵרִים? שֶׁמְּאַחֲרִים אֶת הַטּוֹבָה מִלָּבוֹא בָּעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר: **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – שֶׁעוֹשִׂים אֶת עוֹבְדֵיהֶם אֲחֵרִים. דָּבָר אַחֵר: **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – שֶׁאֲחֵרִים קוֹרִים אוֹתָם אֱלוֹהוֹת.

יז דָּבָר אַחֵר: **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – שֶׁאֲחֵרִים הֵם לְעוֹבְדֵיהֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה מו ז): "אַף יְצַעֲק אֵלָיו וְלֹא יַעֲנֶה מִצָּרָתוֹ לֹא יוֹשִׁיעֶנּוּ".

יח רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם **אֱלֹהִים אֲחֵרִים**? שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לָבָאֵי הָעוֹלָם לוֹמַר, אִלּוּ נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ הָיָה בָּהֶם צוֹרֶךְ, וַהֲרֵי נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ – וְלֹא הָיָה בָּהֶם צוֹרֶךְ! אִימָתַי נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ? בִּימֵי אֱנוֹשׁ בֶּן שֵׁת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד כו): "אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם ה'"

יט בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָלָה אוֹקְיָינוֹס וְהֵצִיף שְׁלִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַתֶּם עֲשִׂיתֶם מַעֲשֶׂה חָדָשׁ וּקְרָאתֶם לְעַצְמְכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַעֲשֶׂה חָדָשׁ וְאֶקְרָא לְעַצְמִי, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ה ח) "הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֵם" וְגוֹ'. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: אִלּוּ נִפְרַט שְׁמָהּ שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה לֹא סִפְּקוּ לָהֶם כָּל עֲיָירוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם "אֱלֹהִים אֲחֵרִים"? שֶׁמְּחַדְּשִׁים לָהֶם אֱלוֹהוּת בְּכָל יוֹם, שֶׁאִם הָיָה שֶׁל זָהָב וְצָרִיךְ לוֹ – עוֹשֵׂהוּ שֶׁל כֶּסֶף, שֶׁל כֶּסֶף – עוֹשֵׂהוּ שֶׁל נְחֹשֶׁת, שֶׁל נְחֹשֶׁת – עוֹשֵׂהוּ שֶׁל בַּרְזֶל, בַּרְזֶל – עוֹשֵׂהוּ שֶׁל בְּדִיל, בְּדִיל – עוֹשֵׂהוּ שֶׁל עוֹפֶרֶת, שֶׁל עוֹפֶרֶת וְצָרִיךְ לוֹ – עוֹשֵׂהוּ שֶׁל עֵץ.

כ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: צֵא וּרְאֵה לָשׁוֹן שֶׁתְּפָסָה תּוֹרָה – מוּלָהּ, כָּל שֶׁתַּמְלִיכֵהוּ עָלֶיהָ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת.

כא רַבִּי אוֹמֵר: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם **אֱלֹהִים אֲחֵרִים**? שֶׁהֵם אֲחֵרִים לָאַחֲרוֹן שֶׁבַּמַּעֲשִׂים, שֶׁמִּי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן בַּמַּעֲשִׂים קָרָאם אֱלָהוּת.

כב **וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם**, לָהֶם אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים, לִי אִי אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות לב ח): "וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אִלּוּ לֹא שִׁתְּפוּ יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם בַּעֲבוֹדָה זָרָה – כְּלִים הָיוּ מִן הָעוֹלָם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: וַהֲלֹא כָּל הַמְשַׁתֵּף שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם בַּעֲבוֹדָה זָרָה הֲרֵי הוּא חַיָּב כְּלָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב יט): "זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם" וְגוֹ'! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **אֱלֹהִים אֲחֵרִים**? מְלַמֵּד שֶׁעָשׂוּ לָהֶם עֲגָלִים הַרְבֵּה! וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים ב כט ז): "גַּם סָגְרוּ דַּלְתוֹת הָאוּלָם וַיְכַבּוּ אֶת הַנֵּרוֹת וּקְטֹרֶת לֹא הִקְטִירוּ וְעוֹלָה לֹא הֶעֱלוּ בַּקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" – מִקְצָתָם הֵם לְדָבָר אַחַר, "וְעוֹלָה לֹא הֶעֱלוּ" – מַעֲלִים הֵם לְדָבָר אַחַר. "בַּקֹּדֶשׁ" לֹא הֶעֱלוּ, בַּחוּל הֶעֱלוּ. "לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" לֹא הֶעֱלוּ, מַעֲלִים הֵם לְדָבָר אַחֵר.

כג אִם עֲשִׂיתֶם כֵּן (דברים יא יז) **וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם**. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁשִּׁגֵּר אֶת בְּנוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה, וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְפַקְּדוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: בְּנִי, אַל תֹּאכַל יוֹתֵר מִצָּרְכְּךָ, אַל תִּשְׁתֶּה יוֹתֵר מִצָּרְכְּךָ, כְּדֵי שֶׁתָּבוֹא נָקִי לְבֵיתְךָ. לֹא הִשְׁגִּיחַ הַבֵּן הַהוּא, אָכַל יוֹתֵר מִצָּרְכּוֹ וְשָׁתָה יוֹתֵר מִצָּרְכּוֹ וְהֵקִיא וְטִנֵּף אֶת בְּנֵי מְסִבָּה. נְטָלוּהוּ בְּיָדָיו

וּבְרִגְלָיו וּזְרִקוּהוּ לְאַחַר פַּלְטוֹרִין ; כָּךְ אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל : הִכְנַסְתִּי אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה, לְאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ, לֶאֱכֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ, וּלְבָרֵךְ שְׁמִי עָלֶיהָ. לֹא הֱיִיתֶם בְּטוֹבָה – הֱיוּ בְּפוּרְעָנוּת : **וְחָרָה אַף ה׳ בָּכֶם**.

כד **וְחָרָה אַף ה׳ בָּכֶם**, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהֵם כָּלִים מִן הָעוֹלָם ? תַּלְמוּד לוֹמַר : ״וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם״ מִינֵי פֵּרָעָנִיּוֹת הֵם כָּלִים ! וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים לב כג) : ״חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם״, חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איכה ד יא) : ״כִּלָּה ה׳ אֶת חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ״.

כה נֶאֱמַר כָּאן חָרִי אַף, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות כב כג) חָרִי אַף, מָה חָרִי אַף הָאָמוּר לְהַלָּן חֶרֶב – אַף חָרִי אַף הָאָמוּר כָּאן חֶרֶב, מָה (ויקרא כו טז) חָרִי אַף הָאָמוּר לְהַלָּן דֶּבֶר וְחַיָּה רָעָה – אַף חָרִי אַף הָאָמוּר כָּאן דֶּבֶר וְחַיָּה רָעָה, מָה חָרִי אַף הָאָמוּר כָּאן עַצִירַת גְּשָׁמִים וְגָלוּת, אַף (שמות כב כג) חָרִי אַף הָאָמוּר לְהַלָּן עַצִירַת גְּשָׁמִים וְגָלוּת. נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר חָרוֹן אַף – חֲמִשָּׁה מִינֵי פֵּרָעָנִיּוֹת הֵם : חֶרֶב וְדֶבֶר וְחַיָּה רָעָה וַעֲצִירַת גְּשָׁמִים וְגָלוּת.

כו דֶּבֶר אַחַר : **וְחָרָה אַף ה׳ בָּכֶם** – וְלֹא בְּאֵמוֹת הָעוֹלָם, שֶׁיְּהֵיוּ אֵמוֹת הָעוֹלָם שְׁרוּיִים בְּטוֹבָה וְהֵם שְׁרוּיִים בְּפֵרָעָנוּת. אֵמוֹת הָעוֹלָם אֵין קוֹבְרִים בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם, וְהֵם קוֹבְרִים בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם.

כז **וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם**, שֶׁיְּהוּ עֲנָנִים טְעוּנִים וְעוֹמְדִים, וְאֵין מוֹרִידִים אֲפִלּוּ טִפַּת גְּשָׁמִים. מִנַּיִן אֲפִלּוּ טְלָלִים וְרוּחוֹת ? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כו יט) : ״וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל״. אוֹ בֵּית הַשְּׁלָחִים יְהֵא עוֹשֶׂה פֵּרוֹת ? תַּלְמוּד לוֹמַר : ״וְאֶת אַרְצְכֶם כַּנְּחֹשֶׁה״.

כח **וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ**, אַף לֹא נִפְלָה. **וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ** – אַף מַה שֶּׁאַתָּה מֵבִיא לָהּ. אוֹ יְהֵא אֵילָן עוֹשֶׂה פֵּרוֹת ? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כו כ) : ״וְעֵץ הָשָּׂדֶה לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ״. אוֹ יְהוּ עוֹשִׂים עֵצִים לְהַסִּיק בָּהֶם תַּנּוּר וְכִירַיִם ? תַּלְמוּד לוֹמַר : ״וְעֵץ הַשָּׂדֶה לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ״. אוֹ יֵלֵךְ לְחוּצָה לָאָרֶץ וְיִהֵא שָׂרוּי בְּטוֹבָה ? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כח כג) : ״וְהָיוּ שָׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּחְתֶּיךָ בַּרְזֶל״, בְּכָל מָקוֹם.

כט דָּבָר אַחֵר : **וְחָרָה אַף ה׳**, אַחַר כָּל הַיִּסּוּרִים שֶׁאֲנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם אֲנִי מַגְלֶה אֶתְכֶם. קָשָׁה גָּלוּת, שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כט כז) : ״וַיַּיְתְּשֵׁם ה׳ מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִיכֵם אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה״, וְאוֹמֵר (ירמיה טו ב) : ״וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ אָנָה נֵצֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה׳ : אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת, וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לַחֶרֶב, וַאֲשֶׁר לָרָעָב לָרָעָב, וַאֲשֶׁר לַשֶּׁבִי לַשֶּׁבִי״. וְאוֹמֵר (עמוס ז יז) : ״כֹּה אָמַר ה׳ : אִשְׁתְּךָ בָּעִיר תִּזְנֶה, וּבָנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ, וְאַדְמָתְךָ בַּחֶבֶל תְּחַלֵּק וְאַתָּה עַל אֲדָמָה טְמֵאָה תָּמוּת, וְיִשְׂרָאֵל גָּלֹה יִגְלֶה מֵעַל אַדְמָתוֹ״. וְאוֹמֵר (ירמיה כב י) : ״אַל תִּבְכּוּ לְמֵת וְאַל תָּנֻדוּ לוֹ ; בְּכוֹ בָכוֹ לַהֹלֵךְ כִּי לֹא יָשׁוּב עוֹד וְרָאָה אֶת אֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ״. ״אַל תִּבְכּוּ לְמֵת״ – זֶה יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה ; מַה נֶּאֱמַר בּוֹ ? (ירמיה כב יט) : ״קְבוּרַת חֲמוֹר יִקָּבֵר״ וְגוֹ׳.

ל (ירמיה כב י) ״בְּכוּ בָכוֹ לַהוֹלֵךְ״ – זֶה יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה ; מַה נֶּאֱמַר בּוֹ ? (ירמיה נב לג-לד) ״וְשִׁנָּה אֶת בִּגְדֵי כִלְאוֹ, וַאֲרֻחָתוֹ״ וְגוֹ׳. נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁנִּבְלַת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁהָיְתָה מֻשְׁלֶכֶת לַחֹרֶב בַּיּוֹם וְלַקֶּרַח בַּלַּיְלָה חֲבִיבָה מִחַיָּיו שֶׁל יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁהָיָה כִּסְאוֹ מֵעַל כִּסֵּא הַמְּלָכִים וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּטַרְקְלִיני מְלָכִים.

לא **וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה** – מִיָּד אֲנִי מַגְלֶה אֶתְכֶם וְאֵינִי נוֹתֵן לָכֶם אַרְכָּה. אִם תֹּאמְרוּ : אַנְשֵׁי מַבּוּל נָתַן לָהֶם אַרְכָּה מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה ! אַנְשֵׁי מַבּוּל לֹא הָיָה לָהֶם מִמִּי שֶׁיִּלְמְדוּ, אַתֶּם יֵשׁ לָכֶם מִמִּי שֶׁתִּלְמְדוּ !

לב דָּבָר אַחֵר : **וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה** – גּוֹלָה אַחַר גּוֹלָה ; וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּעֲשָׂרֶת שְׁבָטִים – גּוֹלָה אַחַר גּוֹלָה, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁבְטוֹ יְהוּדָה וּבִנְיָמִן, גּוֹלָה אַחַר גּוֹלָה. גָּלוּ בִּשְׁנַת שֶׁבַע לְנְבוּכַדְנֶאצַּר, וּבִשְׁנַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, וּבִשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר : מָשָׁל לְלִסְטִים שֶׁנִּכְנַס לְשָׂדֶה שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, קָצַר קָפָּתוֹ – וְלֹא הִקְפִּיד בַּעַל הַבַּיִת, קָצַר בְּשִׁבֳּלִים – וְלֹא הִקְפִּיד בַּעַל הַבַּיִת, עַד שֶׁגָּדַשׁ בְּקָפָּתוֹ וְיָצָא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ח כג) : ״כִּי לֹא מוּעָף לַאֲשֶׁר מוּצָק לָהּ כְּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבוּלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד״.

לג רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר : אִם מִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם **מְהֵרָה** לֹא גָּלוּ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן, קַל וָחוֹמֶר לְמִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם מְהֵרָה.

לד דָּבָר אַחֵר : **וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה, וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה** וְגוֹ׳, אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מַגְלֶה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ – הֱיוּ מְצַיְּנִים בַּמִּצְווֹת, שֶׁכְּשֶׁתַּחְזְרוּ לֹא יְהוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים. מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁכָּעַס עַל אִשְׁתּוֹ וּטְרָפָהּ בְּבֵית אָבִיהָ, אָמַר לָהּ : הֱוֵי מְקֻשֶּׁטֶת בְּתַכְשִׁיטַיִךְ, שֶׁכְּשֶׁתַּחְזְרִי לֹא יְהוּ עָלַיִךְ חֲדָשִׁים. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל : בָּנַי, הֱיוּ מְצַיְּנִים בַּמִּצְווֹת, שֶׁכְּשֶׁתַּחְזְרוּ לֹא יְהוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים. הוּא שֶׁיִּרְמְיָהוּ אוֹמֵר (ירמיה לא כ) : ״הָשִׂיבִי לָךְ צִיּוּנִים״ וְגוֹ׳ – אֵלּוּ הַמִּצְווֹת שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצַיְּנִים בָּהֶם, ״שִׂימִי לָךְ תַּמְרוּרִים״ – זֶה חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קלז ה-ו) : ״אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָם וְגוֹ׳

תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי״ וְגוֹ׳, (ירמיה לא כ) ״שִׂיתִי לִבִּךְ לַמְסִלָּה דֶּרֶךְ הָלָכְתְּ״. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: רְאוּ בְּאֵלּוּ דְּרָכִים הֲלַכְתֶּם וַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, מִיָּד אַתֶּם חוֹזְרִים לְעָרֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שׁוּבִי בְתוּלַת יִשְׂרָאֵל שׁוּבִי אֶל עָרַיִךְ אֵלֶּה.״

לה דָּבָר אַחֵר: **וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ**, מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אַתֶּם גּוֹלִים וְאֵין אַתֶּם נִכְנָסִים לְאֶרֶץ טוֹבָה כַּיּוֹצֵא בָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: ״טוֹבָה״ זוֹ תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ד ב): ״כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם – בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ״תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ״ וְגוֹ׳ – בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

פיסקא מד

א (דברים יא יח) **וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם** – זֶה תַּלְמוּד תּוֹרָה, **וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם** – אֵלּוּ תְּפִלִּין. אֵין לִי אֶלָּא תְּפִלִּין וְתַלְמוּד תּוֹרָה, שְׁאָר מִצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה מִנַּיִן? הֲרֵי אַתָּה דָּן מִבִּנְיַן אָב שֶׁבֵּין שְׁנֵיהֶם: לֹא רְאֵי תְּפִלִּין כִּרְאֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה וְלֹא רְאֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה כִּרְאֵי תְּפִלִּין. הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם – שֶׁהֵם מִצְוֹות הַגּוּף שֶׁאֵין תְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ, וְנוֹהֲגוֹת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. כָּךְ כָּל מִצְוֹות הַגּוּף שֶׁאֵין תְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ – נוֹהֲגוֹת בָּאָרֶץ וְחוּצָה לָאָרֶץ, וְשֶׁתְּלוּיָה בָּאָרֶץ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ, חוּץ מִן הָעָרְלָה וְהַכִּלְאַיִם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הֶחָדָשׁ.

פיסקא מה

א **וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם**, מַגִּיד שֶׁנִּמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה בְּסַם חַיִּים. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁפָּצַע עַל בְּנוֹ וְהִכָּהוּ מַכָּה רָעָה, וְנָתַן רְטִיָּה עַל גַּבֵּי מַכָּתוֹ וְאָמַר לוֹ: בְּנִי, כָּל זְמַן שֶׁרְטִיָּה זוֹ עַל גַּבֵּי מַכָּתְךָ, אֱכוֹל מַה שֶּׁהֲנָאֲךָ וּשְׁתֵה מַה שֶּׁהֲנָאֲךָ וּרְחוֹץ בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן וְאֵין אַתָּה נִזּוֹק כְּלוּם, אֲבָל אִם הִגְבַּהְתָּ אוֹתָהּ – מִיָּד הוּא מַעֲלֶה נוֹמִי. כָּךְ אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: בָּנַי, בָּרָאתִי לָכֶם יֵצֶר הָרָע, שֶׁאֵין רַע הֵימֶנּוּ (בראשית ד ז), ״הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת״; וְיֵשׁ עֲסוּקִים בְּדִבְרֵי תוֹרָה – וְאֵינוֹ שׁוֹלֵט בָּכֶם, וְאִם פּוֹרְשִׁים אַתֶּם מִדִּבְרֵי תוֹרָה – הֲרֵי הוּא שׁוֹלֵט בָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ, וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ״ – אֵין מַשָּׁאוֹ וּמַתָּנוֹ אֶלָּא בְּךָ, אֲבָל אִם רְצֵה – אַתָּה תִּשְׁלֹט בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ״. וְאוֹמֵר (משלי כה כא-כב): ״אִם רָעֵב שׂוֹנַאֲךָ הַאֲכִילֵהוּ לָחֶם... כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל רֹאשׁוֹ״. רַע הוּא יֵצֶר הָרָע, שֶׁמִּי שֶׁבָּרָא אוֹתוֹ מֵעִיד עָלָיו שֶׁהוּא רַע, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ח כא): ״כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע״.

פיסקא מו

א (דברים יא יט) **וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם** – בְּנֵיכֶם וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בֶּן עֲקִיבָה. מִכָּן אָמְרוּ: כְּשֶׁהַתִּינוֹק מַתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו מְדַבֵּר עִמּוֹ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, וְאִם אֵין מְדַבֵּר עִמּוֹ בִּלְשׁוֹן קֹדֶשׁ וְאֵינוֹ מְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, רָאוּי לוֹ כְּאִלּוּ קוֹבְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: **וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם**. אִם לְמַדְתָּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם – (דברים יא כא) ״לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם״, וְאִם לָאו – לְמַעַן יִקְצְרוּ יְמֵיכֶם, שֶׁכָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה נִדְרָשִׁים: מִכְּלָל הֵן לָאו וּמִכְּלָל לָאו הֵן.

פיסקא מז

א (דברים יא כא) **לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם** – בָּעוֹלָם הַזֶּה, **וִימֵי בְנֵיכֶם** – לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ.

ב **כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ** – לָעוֹלָם הַבָּא. ״אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה׳ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָכֶם״ אֵין כָּתוּב כָּאן אֶלָּא **לָתֵת לָהֶם**, נִמְצִינוּ לְמֵדִים תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה.

ג **כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ** – שֶׁיִּהוּ פְּנֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים כַּיּוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים ה לא) ״וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: לְשֶׁבַע שְׁמָחוֹת פְּנֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים עֲתִידִים לְהַקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה לֶעָתִיד לָבֹא, וְאֵלּוּ הֵן: ״וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ״, (שיר השירים ו י) ״יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה״, (דניאל יב ג) ״וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִירוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ״, ״וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד״, (נחום ב ה) ״כַּבְּרָקִים יְרוּצֵצוּ״, (תהלים מה א) ״לַמְנַצֵּחַ עַל שׁוֹשַׁנִּים״, (הושע יד ז) ״יִהְיוּ כַּזַּיִת הוֹדוֹ״ וְגוֹ׳.

ד וְאוֹמֵר (תהלים קכא א): ״שִׁיר לַמַּעֲלוֹת״ – לְמִי שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת מַעֲלוֹת לַעֲבָדָיו הַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שִׁיר לַמַּעֲלָה אֵין כָּתוּב כָּאן, אֶלָּא שִׁיר לַמַּעֲלוֹת: שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. רַבִּי אוֹמֵר: שִׁיר לַמַּעֲלָה אֵין כָּתוּב כָּאן, אֶלָּא שִׁיר לַמַּעֲלוֹת: שִׁשִּׁים מַעֲלוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ; אוֹ לְפִי שֶׁיֵּשׁ מַעֲלוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אֵיבָה וְשִׂנְאָה קִנְאָה וְתַחֲרוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר (דניאל יב ג): ״וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד״; מָה כּוֹכָבִים אֵין בֵּינֵיהֶם אֵיבָה שִׂנְאָה קִנְאָה וְתַחֲרוּת – כָּךְ צַדִּיקִים, מָה כּוֹכָבִים אֵין אוֹרוֹ שֶׁל זֶה דּוֹמֶה לְאוֹרוֹ שֶׁל זֶה – כָּךְ צַדִּיקִים.

ה דָּבָר אַחֵר: ״וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים״ – אֵלּוּ גַּבָּאֵי צְדָקָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: אֵלּוּ זְקֵנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים ה לא): ״וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ״; מִי גָּדוֹל: הָאוֹהֲבִים אוֹ הַמַּאֲהִיבִים? תֵּרֵי אוֹמֵר הַמַּאֲהִיבִים, אִם הָאוֹהֲבִים ״וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ״, קַל וָחוֹמֶר הַמַּאֲהִיבִים.

ו (דניאל יב ג) ״וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד״ – מָה כּוֹכָבִים רָמִים וּמְנוּטָלִים עַל כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם – כָּךְ הַצַּדִּיקִים, מָה כּוֹכָבִים רָדִים וְשׁוֹלְטִים מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ – כָּךְ הַצַּדִּיקִים, מָה כּוֹכָבִים פְּעָמִים נִכְסִים פְּעָמִים נִגְלִים – כָּךְ הַצַּדִּיקִים, מָה כּוֹכָבִים כְּתוֹת כְּתוֹת שֶׁאֵין לָהֶם מְנָיָן – כָּךְ הַצַּדִּיקִים; אוֹ בֵּין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם בֵּין אֵין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית כח יד): ״וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ״ – אִם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם חֲרֵי הֵם כַּכּוֹכָבִים, וְאִם לָאו חֲרֵי הֵם כַּעֲפַר הָאָרֶץ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים ב יג ז): ״כִּי אִבְּדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיְשִׂימֵם כֶּעָפָר לָדוּשׁ״.

ז דָּבָר אַחֵר: **כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ**, שֶׁיִּהְיוּ חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה סו כב): ״כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים״ וְגוֹ׳. וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחוֹמֶר: וּמָה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ אֶלָּא לִכְבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים – קַל וָחוֹמֶר לַצַּדִּיקִים, שֶׁבַּעֲבוּרָם נִבְרָא הָעוֹלָם;

ח רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ישעיה סה כב): ״כִּי כִימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי״, וְאֵין עֵץ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג יח): ״עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ״. וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחוֹמֶר: וּמָה הַתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִבְרֵאת אֶלָּא לִכְבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, חֲרֵי הִיא קַיֶּמֶת לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, קַל וָחוֹמֶר לַצַּדִּיקִים, שֶׁבַּעֲבוּרָם נִבְרָא הָעוֹלָם;

ט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (קהלת א ד): ״דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא״, אַל תְּהִי קוֹרֵא כָּאן אֶלָּא ״אֶרֶץ הוֹלֶכֶת וְאֶרֶץ בָּאת וְדוֹר לְעוֹלָם עוֹמֵד״; וּלְפִי שֶׁשִּׁנּוּ מַעֲשֵׂיהֶם, שִׁנָּה הַמָּקוֹם עֲלֵיהֶם סִדּוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם. חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (הושע ב א): ״וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, וְכָתוּב: ״כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר״. כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם – ״כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר״, וְאִם לָאו – ״וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״. וְאוֹמֵר (ישעיה ל יז): ״עַד אִם נוֹתַרְתֶּם כַּתֹּרֶן״, וְאוֹמֵר (עמוס ה ג): ״כִּי כֹה אָמַר ה׳ הָעִיר הַיּוֹצֵאת אֶלֶף תַּשְׁאִיר״ וְגוֹ׳. דָּבָר אַחֵר: ״וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ – זֶה מִסְפַּר שָׁמַיִם; ״כְּחוֹל הַיָּם״ – זֶה מִסְפַּר אָדָם.

פיסקא מח

א (דברים יא כב) **כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא יג) ״וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי״, שׁוֹמֵעַ אֲנִי כֵּינָן שֶׁשָּׁמַע אָדָם דִּבְרֵי תוֹרָה יֵשֵׁב לוֹ וְלֹא יִשְׁנֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן**, מַגִּיד שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָדָם צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּסַלְעוֹ שֶׁלֹּא תֹּאבַד כָּךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּתַלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יֹאבַד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ב ד) ״אִם תְּבַקְשֶׁנָּה כַכָּסֶף״: מַה כֶּסֶף קָשֶׁה לְקָנוֹתוֹ כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה קָשִׁים לְקָנוֹתָם, אוֹ מַה כֶּסֶף קָשֶׁה לְאַבְּדוֹ כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה קָשִׁים לְאַבְּדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר (איוב כח יז): ״לֹא יַעַרְכֶנָּה זָהָב וּזְכוּכִית״, קָשִׁים לְקָנוֹתָם כְּזָהָב וְנוֹחִים לְאַבְּדָם כִּכְלִי זְכוּכִית, (איוב כח יז) ״וּתְמוּרָתָהּ כְּלִי פָז״.

ב הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: (דברים ד ט) ״רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד״ – מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁצָּד צִפּוֹר וּנְתָנָהּ בְּיַד עַבְדּוֹ. אָמַר לוֹ: חֲזֵי זָהִיר בְּצִפּוֹר זוֹ לְבָנַי, אִם אֲבַדְתָּ אוֹתוֹ – לֹא תְּהֵא סָבוּר צִפּוֹר בְּאִסָּר אֲבַדְתָּ, אֶלָּא כְּאִלּוּ נַפְשְׁךָ אֲבַדְתָּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים לב מז) ״כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם״ – דָּבָר שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים רֵיק הוּא – ״הוּא חַיֵּיכֶם״.

ג רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: מָשָׁל לִשְׁנֵי אַחִים שֶׁהָיוּ מְסַגְּלִים אַחַר אֲבִיהֶם, אֶחָד מִצָּרַף דִּינָר וְאוֹכְלוֹ, וְאֶחָד מִצָּרַף דִּינָר וּמַנִּיחוֹ. זֶה שֶׁהָיָה מִצָּרַף דִּינָר וְאוֹכְלוֹ נִמְצָא אֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם, וְזֶה שֶׁמִּצָּרַף דִּינָר וּמַנִּיחוֹ נִמְצָא מַעֲשִׁיר לְאַחַר זְמַן. כָּךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לָמֵד שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה דְבָרִים בַּיּוֹם, שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשַּׁבָּת, שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיוֹת בַּחֹדֶשׁ – נִמְצָא מַעֲשִׁיר לְאַחַר זְמַן, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר (משלי יג יא) ״וְקֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה״. וְזֶה שֶׁאוֹמֵר: הַיּוֹם אֲנִי לָמֵד, לְמָחָר אֲנִי לָמֵד; הַיּוֹם אֲנִי שׁוֹנֶה, לְמָחָר אֲנִי שׁוֹנֶה – נִמְצָא אֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם. וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר (משלי י ה): ״אֹגֵר בַּקַּיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל, נִרְדָּם בַּקָּצִיר בֵּן מֵבִישׁ״, וְאוֹמֵר (משלי כ ד): ״מֵחֳרֶף עָצֵל לֹא יַחֲרֹשׁ וְשָׁאַל בַּקָּצִיר וְאָיִן״, וְאוֹמֵר (קהלת יא ד): ״שׁוֹמֵר רוּחַ לֹא יִזְרָע״, וְאוֹמֵר (משלי כד ל-לא) ״עַל שְׂדֵה אִישׁ עָצֵל עָבַרְתִּי וְגוֹ׳ וְהִנֵּה עָלָה כֻלּוֹ קִמְשׂוֹנִים״ וְגוֹ׳. ״עַל שְׂדֵה אִישׁ עָצֵל עָבַרְתִּי״ – זֶה שֶׁקָּנָה שָׂדֶה כְּבָר, ״וְעַל כֶּרֶם אָדָם חָסַר לֵב״ – זֶה שֶׁקָּנָה כֶּרֶם כְּבָר. הוֹאִיל וְקָנָה שָׂדֶה וְקָנָה כֶּרֶם, וְקָרוּי אִישׁ וְקָרוּי אָדָם, לָמָּה נִקְרָא עָצֵל וַחֲסַר לֵב? שֶׁקָּנָה שָׂדֶה וְקָנָה כֶּרֶם וְלֹא עָמַל בָּהֶם; מִנַּיִן שֶׁסּוֹפוֹ לְהַנִּיחַ שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה דְבָרִים בַּפָּרָשָׁה? שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהִנֵּה עָלָה כֻלּוֹ קִמְשׂוֹנִים״. וּמִנַּיִן שֶׁמְּבַקֵּשׁ פִּתְחָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה וְאֵינוֹ מוֹצֵא? שֶׁנֶּאֱמַר ״כָּסוּ פָנָיו חֲרֻלִּים״, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר ״וְגֶדֶר אֲבָנָיו נֶהֱרָסָה״.

מִתּוֹךְ שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא עָמְדָה בְּיָדוֹ – הוּא יוֹשֵׁב, מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר וּמְטַהֵר אֶת הַטָּמֵא וּפוֹרֵץ גְּדֵרָם שֶׁל חֲכָמִים. מָה עָנְשׁוֹ שֶׁל זֶה? בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ עָלָיו בַּקֹּהֶלֶת (קהלת י ח): ״וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכֶּנּוּ נָחָשׁ״. הָא כָּל הַפּוֹרֵץ גְּדֵרָם שֶׁל חֲכָמִים – לְסוֹף שֶׁפּוֹרְעָנִיּוֹת בָּאוֹת עָלָיו.

ד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (משלי כז ז): ״נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תָּבוּס נֹפֶת״ – תַּלְמִיד מִתְחַלָּתוֹ לָמֵד כָּל דָּבָר, לֹא הָיָה אֶלָּא מַה שֶּׁלָּמַד. דָּבָר אַחֵר: ״נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תָּבוּס נֹפֶת״, מָה נָּפָה זוֹ מוֹצִיאָה קֶמַח בִּפְנֵי עַצְמוֹ, סוּבִין בִּפְנֵי עַצְמָם, קִבָּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כָּךְ תַּלְמִיד יוֹשֵׁב וּמְבָרֵר דִּבְרֵי תוֹרָה וּמְסַקְּלָם: אִישׁ פְּלוֹנִי אוֹסֵר, אִישׁ פְּלוֹנִי מַתִּיר, אִישׁ פְּלוֹנִי מְטַמֵּא, אִישׁ פְּלוֹנִי מְטַהֵר.

ה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תַּלְמִיד שֶׁכִּחַוּ יָפָה דּוֹמֶה לִסְפוֹג, שֶׁסּוֹפֵג אֶת הַכֹּל. שֶׁנִּי לוֹ דּוֹמֶה לְמוֹךְ, שֶׁאֵינוֹ סוֹפֵג אֶלָּא צָרְכּוֹ – זֶה שֶׁאוֹמֵר ״דַּיּוֹ מַה שֶּׁשָּׁנָה לִי רַבִּי״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (משלי ה טו) ״שְׁתֵּה מַיִם מִבּוֹרֶךָ״ וְגוֹ׳ – שְׁנֵה מִמִּי שֶׁעִמְּךָ בָּעִיר, וְאַחַר כָּךְ הִפָּרֵשׁ בְּכָל מָקוֹם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי לא יד): ״הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר״.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר ״שְׁתֵּה מַיִם מִבּוֹרֶךָ״ – שְׁתֵּה מֵימָיו שֶׁבִּרְאָךְ, וְאַל תִּשְׁתֶּה מַיִם עֲכוּרִים וְתִמָּשֵׁךְ עִם דִּבְרֵי מִינִים.

רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר ״שְׁתֵּה מַיִם מִבּוֹרֶךָ״ – בְּאֵר מִתְחַלָּתוֹ אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא טִפַּת מַיִם מֵאֵלָיו, לֹא הָיָה אֶלָּא מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. כָּךְ תַּלְמִיד מִתְחַלָּתוֹ לֹא לָמַד כָּל דָּבָר – לֹא הָיָה אֶלָּא מַה שֶּׁלָּמַד. ״וְנוֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ״ – דּוֹמֶה לִבְאֵר: מָה בְּאֵר מְנַזֶּלֶת מַיִם חַיִּים מִכָּל צְדָדֶיהָ, כָּךְ בָּאִים תַּלְמִידִים וְלוֹמְדִים הֵימֶנּוּ.

וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ה טז) ״יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ״ וְגוֹ׳. נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה לְמַיִם: מַה מַּיִם חַיִּים לָעוֹלָם – כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה חַיִּים לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד כב): ״כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם״. מַה מַּיִם מַעֲלִים אֶת הַטְּמֵאִים מִטֻּמְאָתָם – כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מַעֲלִים אֶת הַטְּמֵאִים מִטֻּמְאָתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט קמ): ״צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ״. מַה מַּיִם מְשִׁיבִים נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כה כה): ״מַיִם קָרִים עַל נֶפֶשׁ עֲיֵפָה״ – כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְשִׁיבִים נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט ח): ״תּוֹרַת ה׳ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ״. מַה מַּיִם חִנָּם לָעוֹלָם – כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה חִנָּם לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה א): ״הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם״. מַה מַּיִם אֵין לָהֶם דָּמִים – כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין לָהֶם דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג טו): ״יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים״.

ו אוֹ מָה מַּיִם אֵין מְשַׁמְּחִים אֶת הַלֵּב – כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין מְשַׁמְּחִים אֶת הַלֵּב? תַּלְמוּד לוֹמַר (שיר השירים א ב): ״כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ מִיָּיִן״. מַה יַּיִן מְשַׁמֵּחַ אֶת הַלֵּב – כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְשַׁמְּחִים אֶת הַלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט ט): ״פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב״. מַה יַּיִן אִי אַתָּה טוֹעֵם בּוֹ טַעַם מִתְחַלָּתוֹ, וְכָל זְמַן שֶׁמִּתְיַשֵּׁן בַּקָּנְקַן סוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ – כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה כָּל זְמַן שֶׁמִּתְיַשְּׁנִים בַּגּוּף סוֹפָם לְהַשְׁבִּיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב יב): ״בִּישִׁישִׁים חָכְמָה״ וְגוֹ׳. מַה יַּיִן אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִתְקַיֵּם לֹא בִּכְלִי כֶּסֶף וְלֹא בִּכְלִי זָהָב, אֶלָּא בִּירוּד שֶׁבַּכֵּלִים – בִּכְלִי חֶרֶס, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין מִתְקַיְּמִים בְּמִי שֶׁהוּא בְּעֵינָיו כִּכְלִי כֶּסֶף וְכִכְלִי זָהָב, אֶלָּא בְּמִי שֶׁהוּא בְּעֵינָיו כִּירוּד שֶׁבַּכֵּלִים – כִּכְלִי חֶרֶס.

ז אוֹ מָה יַּיִן פְּעָמִים שֶׁהוּא רַע לָרֹאשׁ וְרַע לַגּוּף, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר (שיר השירים א ג): ״לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים״. מַה שֶּׁמֶן יָפֶה לָרֹאשׁ וְיָפֶה לַגּוּף – כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה יָפִים לָרֹאשׁ וְיָפִים לַגּוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א ט): ״כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרוֹתֶיךָ״ וְגוֹ׳, וְאוֹמֵר (משלי ד ט): ״תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת חֵן״. נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה בְּשֶׁמֶן וּדְבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט יא): ״וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים״.

ח דָּבָר אַחֵר: **כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת**, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם שָׁמַע אָדָם דָּבָר מִדִּבְרֵי תוֹרָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וּמְקַיְּמוֹ, כְּשֶׁם שֶׁרִאשׁוֹנִים מִתְקַיְּמִים בְּיָדוֹ כָּךְ הָאַחֲרוֹנִים מִתְקַיְּמִים בְּיָדוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: **כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן**. וּמִנַּיִן שֶׁאִם שׁוֹמֵעַ רִאשׁוֹן וּמְשַׁכְּחוֹ, כְּשֵׁם שֶׁאֵין הָרִאשׁוֹנִים מִתְקַיְּמִים בְּיָדוֹ כָּךְ אֵין הָאַחֲרוֹנִים מִתְקַיְּמִים בְּיָדוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ח יט): ״וְהָיָה אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח״. אִי אַתָּה מַעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיֵּלֵךְ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג ה): ״הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ״, וְכָתוּב בְּמִגִּלַּת חֲרִיסִים: ״יוֹם תַּעַזְבֵנִי יוֹמַיִם אֶעֱזָבֵךְ״.

ט דָּבָר אַחֵר: **כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת**, שֶׁמָּא תֹּאמַר: יִשְׁנוּ בְּנֵי הַזְּקֵנִים, יִשְׁנוּ בְּנֵי הַגְּדוֹלִים, יִשְׁנוּ בְּנֵי הַנְּבִיאִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן**, מַגִּיד שֶׁהַכֹּל שָׁוִים בַּתּוֹרָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים לג ד): ״תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב״ – כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים אֵין כָּתוּב כָּאן, אֶלָּא ״קְהִלַּת יַעֲקֹב״. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים כט ט): ״אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם״. מָה אִלּוּ זֶה שֶׁעָמַד וְקִיֵּם תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל – לֹא הָיְתָה תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת, מָה אִלּוּ לֹא עָמַד שָׁפָן בְּשַׁעְתּוֹ, עֻזְּרָא בְּשַׁעְתּוֹ, רַבִּי עֲקִיבָה בְּשַׁעְתּוֹ – לֹא הָיְתָה תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת. וְאוֹמֵר (משלי טו כג): ״וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב״, דָּבָר שֶׁאָמַר זֶה – שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל. חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (עמוס ח יב): ״יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה׳ וְלֹא יִמְצָאוּ״, רַבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּ שֶׁהוֹלְכִים מֵעִיר לְעִיר וּמִמְּדִינָה לִמְדִינָה עַל שֶׁרֶץ שָׁנָגַע בְּכִכָּר, לְיַדַּע אִם תִּחְלָה הוּא אִם שְׁנִיָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אִם לוֹמַר שֶׁהַתּוֹרָה עֲתִידָה לְהִשְׁתַּכַּח מִיִּשְׂרָאֵל, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים לא כא): ״כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ״, אֶלָּא: אִישׁ פְּלוֹנִי אוֹסֵר, אִישׁ פְּלוֹנִי מַתִּיר, אִישׁ פְּלוֹנִי מְטַמֵּא, אִישׁ פְּלוֹנִי מְטַהֵר – וְלֹא יִמְצְאוּ דָּבָר בָּרוּר.

י דָּבָר אַחֵר: **כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן**, שֶׁמָּא תֹּאמַר הֲרֵינִי לוֹמֵד פָּרָשָׁה קָשָׁה וּמַנִּיחַ אֶת הַקַּלָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים לב מז): ״כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם״ – דָּבָר שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים רֵיקָן הוּא – הוּא חַייֵכֶם! שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לָמַדְתִּי הֲלָכוֹת דַּיַּי; תַּלְמוּד לוֹמַר: **הַמִּצְוָה, הַמִּצְוָה, כָּל הַמִּצְוָה**. לְמוֹד מִדָּרָשׁ הֲלָכוֹת וְהַגָּדוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים ח ג): ״כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם״ – זֶה מִדָּרָשׁ, ״כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי ה׳״ – אֵלּוּ הֲלָכוֹת וְהַגָּדוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי כז יא): ״חֲכַם בְּנִי״ וְגוֹ׳, וְאוֹמֵר (משלי כג טו): ״בְּנִי אִם חָכַם לִבְּךָ יִשְׂמַח לִבִּי גַּם אָנִי״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: אֵין לִי אֶלָּא אָבִיו שֶׁבָּאָרֶץ, אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר ״גַּם אָנִי״, לְרַבּוֹת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

יא **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: **כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן**, שׁוֹמֵעַ אֲנִי כֵּינָן שֶׁשּׁוֹמֵר אָדָם דִּבְרֵי תוֹרָה, יֵשֵׁב לוֹ וְלֹא יַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לַעֲשֹׂתָהּ**, תְּשׁוּבָתָהּ **לַעֲשֹׂתָהּ**. לָמַד אָדָם תּוֹרָה – חֲבֵרַי בְּיָדוֹ מִצְוָה אַחַת; לָמַד וְשָׁמַר – חֲבֵרַי בְּיָדוֹ שְׁתֵּי מִצְוֹות; לָמַד וְשָׁמַר וְעָשָׂה – אֵין לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ.

יב **לְאַהֲבָה**, שֶׁמָּא תֹּאמַר: הֲרֵינִי לָמֵד תּוֹרָה בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּרֵא חָכָם, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶשֵּׁב בִּישִׁיבָה, בִּשְׁבִיל שֶׁאַאֲרִיךְ יָמִים לָעוֹלָם הַבָּא – תַּלְמוּד לוֹמַר **לְאַהֲבָה**, לְמוֹד מִכָּל מָקוֹם וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבוֹא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ג יח): ״עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ״ וְגוֹ׳, וְאוֹמֵר (משלי ד כב): ״כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם״, וְאוֹמֵר (משלי ד ט): ״תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת חֵן״ – בָּעוֹלָם הַזֶּה, ״עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ״ – בָּעוֹלָם הַבָּא! (משלי ג טז) ״אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ״ – לָעוֹלָם הַבָּא; ״בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד״ – בָּעוֹלָם הַזֶּה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: עֲשֵׂה דְבָרִים לְשֵׁם פְּעֻלָּתָם, דַּבֵּר בָּהֶם לִשְׁמָם. הוּא הָיָה אוֹמֵר: וּמָה בְּלִשַּׁעַר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי בֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּכְלֵי חוֹל הָיוּ, נֶעֱקְרוּ חַייָו מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא – הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי שֻׁנְבְּרָא בּוֹ הָעוֹלָם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיֶּעֱקְרוּ חַייָו מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא!

פיסקא מט

א (דברים יא כב) **לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו**, אֵלּוּ הֵן דַּרְכֵי מָקוֹם? (שמות לד ו) ״ה׳ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן״, וְאוֹמֵר (יואל ג ה): ״וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר יִקְרָא בְּשֵׁם ה׳ יִמָּלֵט״. וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לוֹ לָאָדָם לִקְרֹא בִּשְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם? אֶלָּא נִקְרָא הַמָּקוֹם רַחוּם – אַף אַתָּה הֱיֵה רַחוּם; הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא חַנּוּן – אַף אַתָּה הֱיֵה חַנּוּן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמה ח): ״חַנּוּן וְרַחוּם ה׳״ וְגוֹ׳, וַעֲשֵׂה מַתְּנוֹת חִנָּם. נִקְרָא הַמָּקוֹם צַדִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יא ז): ״כִּי צַדִּיק ה׳ צְדָקוֹת אָהֵב״ – אַף אַתָּה הֱיֵה צַדִּיק. נִקְרָא הַמָּקוֹם חָסִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ג יב): ״כִּי חָסִיד אֲנִי נְאֻם ה׳״ – אַף אַתָּה הֱיֵה חָסִיד. לְכָךְ נֶאֱמַר (יואל ג ה): ״וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר יִקְרָא בְּשֵׁם ה׳ יִמָּלֵט״, וְאוֹמֵר (ישעיה מג ז): ״כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי״ וְגוֹ׳; וְאוֹמֵר (משלי טז ד): ״כֹּל פָּעַל ה׳ לַמַּעֲנֵהוּ״.

ב **וּלְדָבְקָה בּוֹ**, וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לוֹ לָאָדָם לַעֲלוֹת לַמָּרוֹם וְלִדְבֹּק בָּאֵשׁ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים ד כד): ״כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא״, וְאוֹמֵר (דניאל ז ט): ״כַּרְסְיֵהּ שְׁבִיבִין דִּי נוּר״! אֶלָּא הִדָּבֵק בַּחֲכָמִים וּבְתַלְמִידֵיהֶם, וּמַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ עָלִיתָ לַמָּרוֹם וְנָטַלְתָּה, וְלֹא שָׁעָלִיתָ וְנָטַלְתָּ בְּשָׁלוֹם, אֶלָּא כְּאִלּוּ עָשִׂיתָה מִלְחָמָה וְנָטַלְתָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים סח יט): ״עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֵׁבִי״.

ג דּוֹרְשֵׁי הַגָּדוֹת אוֹמְרִים: רְצוֹנְךָ לְהַכִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם? לְמוֹד הַגָּדָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה מַכִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם וּמִדַּבֵּק בִּדְרָכָיו. עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעֲלֵיכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי (דברים יא כג): ״וְהוֹרִישׁ ה׳״.

פיסקא נ

א (דברים יא כג) **וְהוֹרִישׁ ה׳** – ה׳ מוֹרִישׁ וְאֵין בָּשָׂר וָדָם מוֹרִישׁ.

ב **אֶת כָּל הַגּוֹיִם**, שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר **הָאֵלֶּה**. אֵין לִי אֶלָּא אֵלֶּה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת מְסַיְּעֵיהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר **אֶת כָּל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם**, שֶׁתְּהוּ אַתֶּם רַבִּים וְהוֹלְכִים וְהֵם מִתְמַעֲטִים וְהוֹלְכִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות כג ל) ״מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ״, וְאוֹמֵר (שמות כג כט) ״לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת [פֶּן תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה]״, דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: אוֹ לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל צַדִּיקִים הֵם, לָמָּה יְרֵאִים מִן הַחַיָּה? וַהֲלֹא אִם צַדִּיקִים הֵם אֵין יְרֵאִים מִן הַחַיָּה! שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (איוב ה כג): ״כִּי עִם אַבְנֵי הַשָּׂדֶה בְּרִיתֶךָ״! אִם תֹּאמַר: מִפְּנֵי מָה יָגַע יְהוֹשֻׁעַ כָּל הַיְגִיעָה הַהִיא? אֶלָּא לְפִי שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל – נִגְזַר עֲלֵיהֶם ״מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ״.

ג **וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים**, גְּדוֹלִים בְּקוֹמָה, וַעֲצוּמִים בְּכֹחַ. **מִכֶּם**, אַף אַתֶּם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים; אֶלָּא שֶׁהֵם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים מִכֶּם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאוֹמֵר אִישׁ פְּלוֹנִי גִּבּוֹר – וְזֶה גִּבּוֹר, אֶלָּא שֶׁהַלָּה גִּבּוֹר מִמֶּנּוּ!

ד דָּבָר אַחֵר: **מִכָּם** עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים ז א): "שִׁבְעָה גוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **מִכֶּם**? מְלַמֵּד שֶׁאֶחָד מִשִּׁבְעָה עַמָּמִים גָּדוֹל וְקָשֶׁה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ב ט): "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלוֹנִים".

פיסקא נא

א (דברים יא כד) **כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלְכֶם בּוֹ**, אִם לְלַמֵּד עַל תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר **מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן**. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ**? אָמַר לָהֶם: כָּל מָקוֹם שֶׁתִּכְבְּשׁוּ חוּץ מִמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ – הֲרֵי הוּא שֶׁלָּכֶם, אוֹ רְשׁוּת בְּיָדֶם לִכְבֹּשׁ חוּצָה לָאָרֶץ עַד שֶׁלֹּא יִכְבְּשׁוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יא כג): "וְירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים מִכֶּם", וְאַחַר כָּךְ: **כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלְכֶם בּוֹ**; שֶׁלֹּא תְהֵא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּאָה בְּגִלּוּלִים – וְאַתֶּם חוֹזְרִים וּמְכַבְּשִׁים חוּצָה לָאָרֶץ, אֶלָּא מְשֶׁתִּכְבְּשׁוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – תְּהוּ רַשָּׁאִים לִכְבֹּשׁ חוּצָה לָאָרֶץ. הֲרֵי שֶׁכָּבְשׁוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מִנַּיִן שֶׁהַמִּצְוֹות נוֹהֲגוֹת שָׁם? הֲרֵי אַתָּה דָן: נֶאֱמַר כָּאן **יִהְיֶה** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "יִהְיֶה" – מַה יִּהְיֶה הָאָמוּר לְהַלָּן – מִצְוֹות נוֹהֲגוֹת שָׁם, אַף יִהְיֶה הָאָמוּר כָּאן – מִצְוֹות נוֹהֲגוֹת שָׁם. וְאִם תֹּאמַר: מִפְּנֵי מָה כָּבַשׁ דָּוִד אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה, וְאֵין מִצְוֹות נוֹהֲגוֹת שָׁם? אָמַרְתָּ: דָּוִד עָשָׂה שֶׁלֹּא כַּתּוֹרָה! הַתּוֹרָה אָמְרָה מִשֶּׁתִּכְבְּשׁוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תְּהוּ רַשָּׁאִים לִכְבֹּשׁ חוּצָה לָאָרֶץ וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא חָזַר וְכָבַשׁ אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה, וְאֶת הַיְבוּסִי סָמוּךְ לִירוּשָׁלַם לֹא הוֹרִישׁ. אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: אֶת הַיְבוּסִי סָמוּךְ לְפַלְטוֹרִין שֶׁלְּךָ לֹא הוֹרַשְׁתָּ; הֵיאַךְ אַתָּה חוֹזֵר וּמְכַבֵּשׁ אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה?

ב הֲרֵי שֶׁכָּבְשׁוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מִנַּיִן שֶׁכִּנְגְּדוֹ בַּיָּם הֲרֵי הוּא שֶׁלָּהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן** – מִן הַמִּדְבָּר גְּבוּלְכֶם, וְאֵין הַמִּדְבָּר גְּבוּלְכֶם, אֶלָּא כִּבְשׁוּתָם – יְהִי גְּבוּלְכֶם וְ"הַמִּדְבָּר... גְּבוּלְכֶם"; **מִן הַנָּהָר נְהַר פְּרָת** – מִן הַנָּהָר גְּבוּלְכֶם, וְאֵין הַנָּהָר גְּבוּלְכֶם; וְאִם כִּבְשׁוּתָם – יְהִי גְּבוּלְכֶם וְ"הַנָּהָר... גְּבוּלְכֶם"; "וְעַד הַיָּם גְּבוּלְכֶם" – וְאֵין הַיָּם גְּבוּלְכֶם, וְאִם כִּבְשׁוּתָם – יְהִי גְּבוּלְכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר לד ו): "וּגְבוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וּגְבוּל", יְהִיֶה גְּבֻלְכֶם – וְ"הַיָּם... גְּבוּלְכֶם". נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: (שביעית ו א) "כָּל מָקוֹם שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל, מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעַד כְּזִיב – לֹא נֶאֱכָל וְלֹא נֶעֱבָד; עוֹלֵי מִצְרַיִם – נֶאֱכָל אֲבָל לֹא נֶעֱבָד; אֵילָךְ וְאֵילָךְ – נֶאֱכָל וְנֶעֱבָד".

ג תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד מָקוֹם שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל: פָּרְשַׁת אַשְׁקְלוֹן, חוֹמוֹת מִגְדַּל שָׁרְשָׁן, דּוֹר, וְחוֹמוֹת עַכּוֹ, וְרֹאשׁ מְגִיאָתוֹ, וְגִיאָתוֹ עַצְמוֹ, כַּבְרָתָא, וּבֵית זְנִיתָא, קַצְרָא דְּגָלִילָא, קַבְיָא דְּעַיְתָא, מְצַיָּא דְּעַבְתָּא, כְּמוּתָא דְּבִירְיָין, פְּחוֹרְתָא דְּיֶתֶר, נַחְלָה דְּאַבְצֵל, בֵּית עֵר, מַרְעַשְׁתָּא, לוּלָא רַבְתָּא, כַּרְכָּא דְּבַר סַנְגְּרָא, מֵיסַף סְפַנְתָּא, נְקִיבְתָּא דְּעִיּוֹן, תַּרְנְגוֹלָא עִלָּאָה דְּקֵיסָרִי, בֵּית סוּפוֹת, וְנִנְקַת, וּרְקֶם דְּחַגְרָא, וַטַרְכוֹנָא דְּזִימְרָא דְּבִיתְחוּם בִּיצְרָא, סְקָא וְחֶשְׁבּוֹן, וַנַחְלָא דְּוֶרֶד, סְכוּתָא, נִמְרִין, מַלְיָא זִירְזָא, וּרְקֶם גֵּיאָה, וְגִינְיָא דְּאַשְׁקְלוֹן, וְדֶרֶךְ גְּדוֹלָה הַהוֹלֶכֶת בַּמִּדְבָּר.

פיסקא נב

א (דברים יא כה) **לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֵיכֶם**, אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ. אֻמָּה, וּמִשְׁפָּחָה, אִשָּׁה בִּכְשָׁפֶיהָ מִנַּיִן? – תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ**, מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ"? – אֲפִלּוּ כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג יא): "כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים".

ב **פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם**, וַהֲלֹא אִם נִפְחָדִים הֵם יְרֵאִים הֵם! אֶלָּא **פַּחְדְּכֶם** עַל הַקְּרוֹבִים, **וּמוֹרַאֲכֶם** עַל הָרְחוֹקִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יהושע ה א): "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם, אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ [ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם] – וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָהֶם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכֵן רָחָב הַזּוֹנָה אוֹמֶרֶת לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ב י): "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף מִפְּנֵיכֶם, וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ" וְגוֹ'. תֹּאמַר שֶׁלֹּא הָיוּ אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ גִּדּוֹלִים וְקָשִׁים? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (יהושע ב א): "וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מִן הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְאֶת יְרִיחוֹ"; יְרִיחוֹ בִּכְלָל הָיְתָה וְלָמָּה יָצָאת? מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה קָשָׁה כְּנֶגֶד כֻּלָּם! כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (במדבר לא ו): "וַיִּשְׁלַח אוֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא אוֹתָם וְאֶת פִּינְחָס"; פִּינְחָס בִּכְלָל הָיָה וְלָמָּה יָצָא? מְלַמֵּד שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּם! כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמות טו א): "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל"; מֹשֶׁה בִּכְלָל הָיָה וְלָמָּה יָצָא? מְלַמֵּד שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּם!

ג כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמואל ב כב א): "וַיְדַבֵּר דָּוִד לַה' אֶת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת" וגו' – שָׁאוּל בִּכְלָל הָיָה, וְלָמָּה יָצָא? מְלַמֵּד שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּם! כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמואל ב ב ל): "וַיִּפְקְדוּ מֵעַבְדֵי דָוִד תִּשְׁעָה עָשָׂר אִישׁ וַעֲשָׂהאֵל" – עֲשָׂהאֵל בִּכְלָל הָיָה, וְלָמָּה יָצָא? מְלַמֵּד שֶׁהָיָה קָשֶׁה כְּנֶגֶד כֻּלָּם! כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (מלכים א יא א): "וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהַב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת וְגוֹ' וְאֶת בַּת פַּרְעֹה" – בַּת פַּרְעֹה בִּכְלָל הָיְתָה, וְלָמָּה יָצָאת? מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְחַבְּבָהּ יָתֵר מִכֻּלָּם, וּכְלַפֵּי חֵטְא שֶׁהֶחֱטִיאָה אוֹתוֹ יָתֵר מִכֻּלָּן!

ד **יְתֵן ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז טז): ״שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה״ וְגוֹ׳, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: חֲרֵי אָנוּ עוֹלִים לְהִשְׁתַּחֲוֹוֹת, מִי מְשַׁמֵּר לָנוּ אֶת אַרְצֵנוּ? אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם: עֲלוּ, וְשָׁלָכֶם אֲנִי שׁוֹמֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד כד): ״וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת״. אִם בְּעֵינָיו אֵינָהּ חוֹמְדָהּ, כְּיצַד בָּא לִטּוֹל נְכָסִים וּבְהֵמָה? וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, מָה נַעֲמָן אוֹמֵר לֶאֱלִישָׁע? (מלכים ב ה יז) ״וְלֹא יֻתַּן נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד פְּרָדִים אֲדָמָה״. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר: אִם עָפָר חֲרֵי הוּא מִתְיָרֵא לִטּוֹל מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, כְּיצַד הוּא בָּא לִטּוֹל נְכָסִים וּבְהֵמָה? **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם**, וְהֵיכָן דִּבֶּר? (שמות כג כז) ״אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם״.

פיסקא נג

א (דברים יא כו) **רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל יט) ״הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה״, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: הוֹאִיל וְנָתַן הַמָּקוֹם לְפָנֵינוּ שְׁנֵי דְרָכִים, דֶּרֶךְ חַיִּים וְדֶרֶךְ מָוֶת, נֵלֵךְ בְּאֵיזוֹ מֵהֶם שֶׁנִּרְצֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר ״וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים״!

מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל פָּרְשַׁת דְּרָכִים וְהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים, אֶחָד שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר וְסוֹפוֹ קוֹצִים, וְאֶחָד שֶׁתְּחִלָּתוֹ קוֹצִים וְסוֹפוֹ מִישׁוֹר, וְהָיָה מוֹדִיעַ אֶת הָעוֹבְרִים וְאֶת הַשָּׁבִים וְאוֹמֵר לָהֶם: אַתֶּם רוֹאִים אֶת שְׁבִיל זֶה שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר? כְּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת אַתֶּם מְהַלְּכִים בַּמִּישׁוֹר וְסוֹפוֹ לָצֵאת לַקּוֹצִים! וְאַתֶּם רוֹאִים אֶת שְׁבִיל זֶה שֶׁתְּחִלָּתוֹ קוֹצִים? כְּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת אַתֶּם מְהַלְּכִים בַּקּוֹצִים וְסוֹפוֹ לָצֵאת לַמִּישׁוֹר!

כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: אַתֶּם רוֹאִים אֶת הָרְשָׁעִים שֶׁמַּצְלִיחִים בָּעוֹלָם הַזֶּה? כְּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה יָמִים הֵם מַצְלִיחִים, וְסוֹפָם לִתָּהוֹת בָּאַחֲרוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כד כ): ״כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרִית לָרָע״ וְגוֹ׳, וְאוֹמֵר (קהלת ד א): ״וְהִנֵּה דִּמְעַת הָעֲשׁוּקִים״ וְגוֹ׳, וְאוֹמֵר (קהלת ד ה): ״הַכְּסִיל חוֹבֵק אֶת יָדָיו״ וְגוֹ׳, וְאוֹמֵר (משלי ד יט): ״דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה״. אַתֶּם רוֹאִים צַדִּיקִים שֶׁמִּצְטַעֲרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה? כְּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה יָמִים הֵם מִצְטַעֲרִים וְסוֹפָם לִשְׂמֹחַ בָּאַחֲרוֹנָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים ח טז): ״לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ״, וְאוֹמֵר (קהלת ז ח): ״טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ״, וְאוֹמֵר (ירמיהו כט יא): ״כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת הַמַּחֲשָׁבוֹת אֲשֶׁר אָנֹכִי חֹשֵׁב״, וְאוֹמֵר (משלי ד יח): ״וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ״.

ב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְהִזְמִין אֶת הָאוֹרְחִים, וְהָיָה אוֹהֵבוֹ מֵסֵב בֵּינֵיהֶם, וְהָיָה רוֹמְזוֹ לְטוֹל מָנָה יָפָה, וְלֹא הָיָה בּוֹ דֵּעָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים לב ח): ״אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ זוּ תֵּלֵךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי״. כֵּינָן שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ דֵּעָה, אָחַז אֶת יָדוֹ וְהִנִּיחָהּ עַל מָנָה יָפָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים טז ה): ״ה׳ מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי״. יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁנּוֹתֵן לוֹ חֶלְקוֹ וְאֵינוֹ שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל מוֹדִים מְפַיְּסִים שֶׁאֵין חֵלֶק יָפֶה כְּחֶלְקָם וְלֹא נַחֲלָה כְּנַחֲלָתָם וְלֹא גּוֹרָל כְּגוֹרָלָם, וְהֵם מוֹדִים וּמְשַׁבְּחִים עַל כָּךְ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים טז ו-ז): ״חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בַּנְּעִימִים וְגוֹ׳ אֲבָרֵךְ אֶת ה׳ אֲשֶׁר יְעָצָנִי״.

פיסקא נד

א (דברים יא כו-כח) **בְּרָכָה וּקְלָלָה**, הַבְּרָכָה אִם תִּשְׁמְעוּ, וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ. כֵּיוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (בראשית ד ז): ״הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת״, אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת – בְּרָכָה, וְאִם לֹא תֵיטִיב שְׂאֵת – קְלָלָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִי לְחָשָׁךְ? אָמְרָה תּוֹרָה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה: הַבְּרָכָה אִם תִּשְׁמְעוּ... וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ. כֵּיוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (משלי יח כא): ״מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן וְאֹהֲבֶיהָ יֹאכַל פִּרְיָהּ״, הָאוֹהֵב אֶת הַטּוֹבָה אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ וְהָאוֹהֵב אֶת הָרָעָה אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִי לְחָשָׁךְ? אָמְרָה תּוֹרָה (תהלים לד יד): ״נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע״. כֵּיוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (משלי יא לא): ״הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם אַף כִּי רָשָׁע וְחוֹטֵא״. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִי לְחָשָׁךְ? אָמְרָה תּוֹרָה (משלי טז ד): ״כָּל פָּעַל ה׳ לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה״.

ב (דברים יא כח) **וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ**, נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁלֹּא צִוָּה יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶת בָּנָיו אֶלָּא מִשֶּׁכָּלוּ יָמָיו, מִשֶּׁנָּטָה לָמוּת, מִשֶּׁרָאָה כָּל הַנִּסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ. אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא מִשֶּׁכָּלוּ יָמָיו, מִשֶּׁנָּטָה לָמוּת, מִשֶּׁרָאָה כָּל הַנִּסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ. לְכָךְ נֶאֱמַר (דברים א ד): ״אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֶת סִיחֹן״.

ג **וְסַרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ**, מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדֶרֶךְ מָוֶת.

ד **מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים**, מִכָּן אָמְרוּ: כָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה כּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְכָל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה מוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

פיסקא נה

א (דברים יא כט) **וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ**, אֵין וְהָיָה אֶלָּא מִיָּד. **כִּי יְבִיאֲךָ**, קַבֵּל עָלֶיךָ מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ תִּכָּנֵס לָאָרֶץ. **אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לָרֶשֶׁתָהּ**, בִּשְׂכַר שֶׁתָּבֹא תִּירַשׁ.

ב **וְנָתַתָּ אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְגוֹ'**, וְכִי מַה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ שֶׁהַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְהַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבָל? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים כז יב): ״אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִים״ ״וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל״! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וְנָתַתָּ אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים**? שֶׁיְּכוֹל שֶׁיִּהוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְנָתַתָּ אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים**, בְּרָכָה קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה וְאֵין הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת. וּלְהַקִּישׁ קְלָלוֹת לִבְרָכוֹת: מַה קְּלָלוֹת בַּלָּוִיִּם אַף בְּרָכוֹת בַּלָּוִיִּם, מַה קְּלָלוֹת בְּקוֹל רָם אַף בְּרָכוֹת בְּקוֹל רָם, מַה קְּלָלוֹת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אַף בְּרָכוֹת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, מַה קְּלָלוֹת בִּכְלָל וּפְרָט אַף בְּרָכוֹת בִּכְלָל וּפְרָט, מַה קְּלָלוֹת אֵלּוּ וָאֵלּוּ עוֹנִים וְאוֹמְרִים אָמֵן אַף בְּרָכוֹת אֵלּוּ וָאֵלּוּ עוֹנִים וְאוֹמְרִים אָמֵן, כְּשֶׁהָפְכוּ פְּנֵיהֶם בִּשְׁעַת בְּרָכָה אֶל הַר גְּרִזִים וּבִשְׁעַת קְלָלָה אֶל הַר עֵיבָל.

פיסקא נו

א (דברים יא ל) **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן** – מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

ב **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ** – מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת.

ג **אֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה**, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (בראשית יב ו): ״וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה״, מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן – שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן – שְׁכֶם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי: אָמַרְתִּי לָהֶם לְסוֹפְרֵי כוּתִיִּים: זַיְפְתֶּם אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הֱנֵיתֶם בָּהּ כְּלוּם, שֶׁכְּתַבְתֶּם ״אֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם״; אַף אָנוּ לְמִדִים שֶׁזֶּה הוּא הַר גְּרִזִים וְהַר עֵיבָל שֶׁבֵּין הַכּוּתִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ' אֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה**, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: ״וַיַּעֲבֹר אַבְרָהָם בָּאָרֶץ״ מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן – שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן – שְׁכֶם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא זֶה הוּא הַר גְּרִזִים וְהַר עֵיבָל שֶׁבֵּין הַכּוּתִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן** – הַסְּמוּכִים לְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ** – מְקוֹם שֶׁחַמָּה שׁוֹקַעַת, **בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי** – לֹא הָיָה אֶלָּא מִן הַחוּרִים, **הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה** – לֹא הָיָה אֶלָּא בֵּין הֶהָרִים, **מוּל הַגִּלְגָּל** – אֵין אֵלּוּ רוֹאִים אֶת הַגִּלְגָּל.

ד רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹתָם דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָם בָּרִאשׁוֹנָה, בַּדֶּרֶךְ לְכוּ, אַל תֵּלְכוּ בַּשָּׂדוֹת! **הַיֹּשֵׁב** – בַּיִּשּׁוּב וְלֹא בַמִּדְבָּר! **בָּעֲרָבָה** – בַּמִּישׁוֹר וְלֹא בֶהָרִים!

פיסקא נז

א (דברים יא לא) **כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן**, מְעַבִּירַתְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן אַתֶּם יוֹדְעִים שֶׁאַתֶּם יוֹרְשִׁים אֶת הָאָרֶץ.

ב **אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם** – בִּזְכוּתְכֶם.

ג **וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ** – בִּשְׂכַר שֶׁתִּירַשׁ תֵּשֵׁב.

פיסקא נח

א (דברים יא לב) **וּשְׁמַרְתֶּם** – זוֹ מִשְׁנָה, ״וַעֲשִׂיתֶם״ – זוֹ מַעֲשֶׂה, **אֶת כָּל הַחֻקִּים** – אֵלּוּ הַמִּדְרָשׁוֹת, **וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים** – אֵלּוּ הַדִּינִים, **אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם** – יִהְיוּ חֲבִיבִים עָלֶיךָ הַיּוֹם כְּאֵלּוּ הַיּוֹם קִבַּלְתֶּם אוֹתָם מֵהַר סִינַי, יְהוּ רְגִילִים בְּפִיכֶם כְּאֵלּוּ הַיּוֹם שְׁמַעְתֶּם אוֹתָם.

פיסקא נט

א (דברים יב א) **אֵלֶּה הַחֻקִּים** – אֵלּוּ הַמִּדְרָשׁוֹת,

ב **וְהַמִּשְׁפָּטִים** – אֵלּוּ הַדִּינִים,

ג **אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן** – זוֹ מִשְׁנָה,

ד **לַעֲשׂוֹת** – זוֹ מַעֲשֶׂה,

ה **בָּאָרֶץ**, יָכוֹל כָּל הַמִּצְוֹות כֻּלָּם נוֹהֲגוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ**. יָכוֹל לֹא יְהוּ כָּל הַמִּצְוֹות כֵּלָּן נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בָּאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר **כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאֲדָמָה**. אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב מִיעֵט, חֲרֵי אָנוּ לְמֵדִים אוֹתָן מִן הָאָמוּר בָּעִנְיָן. מָה אָמוּר בָּעִנְיָן? – (דברים יב ב) **אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹומֹות**. מָה עֲבוֹדָה זָרָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא מִצְוֹת הַגּוּף וְאֵינָהּ תְּלוּיָה בָּאָרֶץ – נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, כָּךְ כָּל מִצְוֹת הַגּוּף שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בָּאָרֶץ נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, וְשֶׁתְּלוּיָה בָּאָרֶץ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ, חוּץ מִן הָעָרְלָה וְהַכִּלְאַיִם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הֶחָדָשׁ.

פיסקא ס

א (דברים יב ב) **אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹומֹות**, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם קָצַץ אֲשֵׁרָה וְהֶחְלִיפָהּ אֲפִלּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים, שֶׁחַיָּב לְקַצְּצָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר **אַבֵּד תְּאַבְּדוּן**.

ב **אֶת כָּל הַמְּקֹומֹות אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם**, מַגִּיד שֶׁהָיוּ כְּנַעֲנִים שְׁטוּפִים בַּעֲבוֹדָה זָרָה יוֹתֵר מִכָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

ג **אֲשֶׁר אַתֶּם יוֹרְשִׁים אוֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם**, מִפְּנֵי מָה אַתֶּם יוֹרְשִׁים? – **אֶת אֱלֹהֵיהֶם**! שֶׁלֹּא תַּעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיָבוֹאוּ אֲחֵרִים וְיִירְשׁוּ אֶתְכֶם.

ד (ע״ז פ״ג מ״ה) רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: יָכוֹל אֲפִלּוּ עוֹבְדִים אֶת הֶהָרִים וְאֶת הַגְּבָעוֹת אַתְּ מְצֻוֶּה לְאַבְּדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן**, אֱלֹהֵיהֶם תַּחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן, וְלֹא עֵץ רַעֲנָן אֱלֹהֵיהֶם; אֱלֹהֵיהֶם עַל הַגְּבָעוֹת, וְלֹא הַגְּבָעוֹת אֱלֹהֵיהֶם. וּמִפְּנֵי מָה אֲשֵׁרָה אֲסוּרָה? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תְּפִיסַת יַד אָדָם, וְכָל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּפִיסַת יַד אָדָם אָסוּר. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה: אֲנִי אֶהְיֶה אָבִין לְפָנֶיךָ – כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא הַר גָּבוֹהַּ וְגִבְעָה נִשָּׂאָה וְעֵץ רַעֲנָן, דַּע שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲבוֹדָה זָרָה. לְכָךְ נֶאֱמַר: **עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן**.

פיסקא סא

א (דברים יב ג) **וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם** – זוֹ אֶבֶן שֶׁחֲצָבָהּ מִתְּחִלָּה לַעֲבוֹדָה זָרָה,

ב **וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם** – זוֹ שֶׁהָיְתָה חֲצוּבָה וַעֲבָדָהּ.

ג **וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ** – זוֹ אֲשֵׁירָה שֶׁנַּעֲשֵׂית מִתְּחִלָּה לַעֲבוֹדָה זָרָה,

ד **וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן** – זוֹ שֶׁהָיְתָה נְטוּעָה וַעֲבָדָהּ.

ה דָּבָר אַחֵר: **וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם**, מִכָּן אָמְרוּ (ע״ז פ״ג מ״ז) שְׁלֹשׁ אֲשֵׁרוֹת הֵם: אֵילָן שֶׁנְּטָעוֹ מִתְּחִלָּה לַעֲבוֹדָה זָרָה – חֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: **וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ**. הֶחְלִיף – נוֹטֵל מַה שֶּׁהֶחְלִיף, שֶׁנֶּאֱמַר **וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן**. לֹא הֶחְלִיף, אֶלָּא הֶעֱמִיד תַּחְתָּיו עֲבוֹדָה זָרָה וְסִלְקוֹ – חֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר **וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם**.

ו שְׁלֹשָׁה בָּתִּים הֵם: בַּיִת שֶׁבָּנָאוֹ מִתְּחִלָּה לַעֲבוֹדָה זָרָה – חֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת״, חַדֵּשׁ – נוֹטֵל מַה שֶּׁחִדֵּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם״, לֹא חִדֵּשׁ אֶלָּא הִכְנִיס לְתוֹכוֹ עֲבוֹדָה זָרָה וְהוֹצִיאָהּ – חֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: **וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם[ם] אֶת מַצֵּבֹתָם**. נִתְּצָתָהּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ – הַנַּח לוֹ, שִׁבַּרְתָּהּ אֶת הַמַּצֵּבָה – הַנַּח לָהּ. יָכוֹל אַף מְצֻוֶּה לְרַדֵּף אַחֲרֵיהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא**, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַתָּה מְצֻוֶּה לְרַדֵּף אַחֲרֵיהֶם, וְאֵין אַתָּה מְצֻוֶּה לְרַדֵּף אַחֲרֵיהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

ז רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן לַקּוֹצֵץ אֶת הָאֲשֵׁרָה שֶׁחַיָּב לְשָׂרְשָׁהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם**. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָה: מָה אֲנִי צָרִיךְ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: ״אַבֵּד תְּאַבְּדוּן״, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם**? לְשַׁנּוֹת אֶת שְׁמָם. אוֹ יָכוֹל לְשַׁבֵּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ז כו): ״שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ״.

ח מִנַּיִן לְנוֹתֵץ אֶבֶן אַחַת מִן הַהֵיכָל וּמִן הַמִּזְבֵּחַ וּמִן הָעֲזָרוֹת, שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם**. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מִנַּיִן לְמוֹחֵק אוֹת אַחַת מִן הַשֵּׁם שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: **וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם**. רַבָּן

גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹתְנִים לְמִזְבְּחוֹתֵיהֶם חֵס וְשָׁלוֹם? אֶלָּא שֶׁלֹּא תַּעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיִגְרְמוּ מַעֲשֵׂיכֶם הָרָעִים לְמִקְדַּשׁ אֲבוֹתֵיכֶם שֶׁיֶּחֱרַב.

פיסקא סב

א (דברים יב ה) **כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם** – דִּרֹשׁ עַל פִּי נָבִיא; יָכוֹל תַּמְתִּין עַד שֶׁיֹּאמַר לְךָ נָבִיא? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לְשָׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה** – דִּרֹשׁ וּמְצָא, וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר לְךָ נָבִיא. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב א-ה): "זְכוֹר ה' לְדָוִד אֵת כָּל עֻנּוֹתוֹ, אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַה' נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב, אִם אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי, אִם אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינָי, עַד אֶמְצָא מָקוֹם לַה' מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב". מִנַּיִן שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶלָּא עַל פִּי נָבִיא? שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כד יח): "וַיָּבֹא גָּד אֶל דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ עֲלֵה הָקֵם לַה' מִזְבֵּחַ בְּגֹרֶן אַרְוְנָה הַיְבוּסִי", וְאוֹמֵר (דברי הימים ב ג א): "וַיָּחֶל שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' בִּירוּשָׁלַם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִיד אָבִיהוּ".

ב כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים יב יד): "בְּאַחַד שִׁבְטֶיךָ", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: **מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם**, כֵּיצַד נִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ? יוֹדְעִים הָיוּ שֶׁבֵּית הַבְּחִירָה עָתִיד לִבָּנוֹת בְּחֵלֶק יְהוּדָה וּבִנְיָמִן, לְפִיכָךְ הִפְרִישׁוּ דֶּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ. מִי אָכָלוֹ כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים? – בְּנֵי קֵינִי חוֹתֵן מֹשֶׁה אֲכָלוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים א טז): "וּבְנֵי קֵינִי חוֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים", אֲבָל מִשֶּׁנִּבְנָה הַבַּיִת נָסְעוּ וְהָלְכוּ לָהֶם. דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵצֶל יַעְבֵּץ הָלְכוּ לִלְמֹד תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א ב נה): "וּמִשְׁפְּחוֹת סוֹפְרִים יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים סוּכָתִים הֵמָּה הַקִּינִים".

ג דָּבָר אַחֵר, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "בְּאַחַד שִׁבְטֶיךָ" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: **מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם** – הַכֶּסֶף **מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם**, בֵּית הַבְּחִירָה מִשֵּׁבֶט אֶחָד. דָּבָר אַחֵר, "בְּאַחַד שִׁבְטֶיךָ" – זוֹ שִׁילֹה, **מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם** – זוֹ יְרוּשָׁלַיִם. חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמואל ב כד כד): "וַיִּקֶן דָּוִד אֶת הַגֹּרֶן וְאֶת הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברי הימים א כא כה): "וַיִּתֵּן דָּוִד לְאָרְנָן בַּמָּקוֹם שֶׁקְלֵי זָהָב מִשְׁקָל שֵׁשׁ מֵאוֹת", כֵּיצַד נִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ? הֵם שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים, נָטַל חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, נִמְצְאוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁקָלִים לְכָל הַשְּׁבָטִים.

ד **לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם**, נֶאֱמַר כָּאן "שְׁמוֹ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר ו כז) "שְׁמִי" – מָה שְׁמוֹ הָאָמוּר כָּאן – בֵּית הַבְּחִירָה, אַף שְׁמִי הָאָמוּר לְהַלָּן – בֵּית הַבְּחִירָה. מָה שְׁמִי הָאָמוּר לְהַלָּן בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, אַף שְׁמוֹ הָאָמוּר כָּאן בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. אֵין לִי אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ, בַּגִּבְעוֹנוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כ כא): "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם**? בַּמִּקְדָּשׁ אוֹמְרִים אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ, וּבַמְּדִינָה – בְּכִנּוּיוֹ.

פיסקא סג

א (דברים יב ה-ו) **וּבָאתָ שָּׁמָּה**, וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה", לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג לז): "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה' דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ",

ב יָכוֹל אֵין לְקָרֵב בָּרֶגֶל אֶלָּא קָרְבְּנוֹת רֶגֶל בִּלְבַד? מִנַּיִן לְקָרְבְּנוֹת צִבּוּר שֶׁהוּקְדְּשׁוּ לִפְנֵי הָרֶגֶל שֶׁיָּבוֹאוּ בָרֶגֶל, וְקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד שֶׁהוּקְדְּשׁוּ לִפְנֵי הָרֶגֶל שֶׁיָּבֹאוּ בָרֶגֶל, וְשֶׁהוּקְדְּשׁוּ בָרֶגֶל שֶׁיָּבוֹאוּ בָרֶגֶל? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג לח): "וּמִלְּבַד מַתְּנוֹתֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל נִדְבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַה'", לְרַבּוֹת עוֹפוֹת וּמְנָחוֹת, לְהַתִּיר שֶׁכֻּלָּם יָבוֹאוּ בָרֶגֶל.

ג יָכוֹל רְשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר כט לט): "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם". אִם לְהַתִּיר – כְּבָר הִתִּיר, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם"? לְקָבְעָם, שֶׁכֻּלָּם יָבוֹאוּ בָרֶגֶל.

ד יָכוֹל בְּאֵיזֶה רֶגֶל שֶׁיִּרְצֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּבָאתָ שָּׁמָּה וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה**. אִם לְהַתִּיר – כְּבָר הִתִּיר; אִם לְקַבֵּעַ – כְּבָר קָבַע; אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **וּבָאתָ שָּׁמָּה וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה**? לְקָבְעָם חוֹבָה שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ אֶלָּא בְּרֶגֶל רִאשׁוֹן שֶׁפָּגַע בּוֹ.

ה יָכוֹל אִם עָבַר רֶגֶל אֶחָד וְלֹא הֵבִיא יְהֵא עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם בַּל תְּאַחֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", הָא אֵין עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם בַּל תְּאַחֵר עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו רִגְלֵי שָׁנָה כֻּלָּהּ!

ו **עוֹלוֹתֵיכֶם** – עוֹלַת יָחִיד וְעוֹלַת צִבּוּר.

ז **וְזִבְחֵיכֶם** – זִבְחֵי שַׁלְמֵי יָחִיד וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר.

ח **מַעְשְׂרוֹתֵיכֶם** – רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: בִּשְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר; אֶחָד מַעֲשֵׂר דָּגָן וְאֶחָד מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה.

ט **וּתְרוּמַת יָדְכֶם** – אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו ד): ״וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ״.

י **וּבְכוֹרֹת** – זֶה הַבְּכוֹר.

יא **בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם** – אֵלּוּ חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת.

פיסקא סד

א (דברים יב ז) **וַאֲכַלְתֶּם שָׁם לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** – בַּמִּחִיצָה.

ב **וּשְׂמַחְתֶּם**, נֶאֱמַר כָּאן שִׂמְחָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כז ז) שִׂמְחָה. מָה שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן – שְׁלָמִים, אַף שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן – שְׁלָמִים.

ג **בְּכָל מִשְׁלַח יֶדְכֶם**, בְּכָל מַה שֶּׁאַתֶּם שׁוֹלְחִים בּוֹ יְדֵיכֶם – בְּרָכָה אֶשְׁלַח בּוֹ.

ד **אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם** – זוֹ אִשְׁתּוֹ.

ה **אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ** – הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה הָבֵא.

פיסקא סה

א (דברים יב ח) **לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם** – חוֹבָה בְּבֵית עוֹלָמִים וּרְשׁוּת בַּבָּמָה. דָּבָר אַחֵר: **לֹא תַעֲשׂוּן** – צְאוּ וַעֲשׂוּ! מִכָּן אָמְרוּ: (זבחים פי״ד, מ״ד-ח) עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת וַעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת, מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נֶאֶסְרוּ הַבָּמוֹת וַעֲבוֹדָה בַּכֹּהֲנִים.

ב בָּאוּ לְגִלְגָּל הוּתְּרוּ הַבָּמוֹת. בָּאוּ לְשִׁילֹה נֶאֶסְרוּ הַבָּמוֹת. בָּאוּ לְנוֹב וְגִבְעוֹן הוּתְּרוּ הַבָּמוֹת. בָּאוּ לִירוּשָׁלַם נֶאֶסְרוּ הַבָּמוֹת – מִכָּאן וָאֵילָךְ לֹא הוּתְּרוּ.

ג **לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם**, הַיּוֹם אָנוּ מְטַלְטְלִים אֶת הַמִּשְׁכָּן, הַיּוֹם אָנוּ אֲסוּרִים בַּבָּמָה, מִשֶּׁנִּבְנוֹא לָאָרֶץ אֵין אָנוּ אֲסוּרִים בַּבָּמָה.

ד רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יָכוֹל יְהֵא צִבּוּר מַקְרִיב בַּבָּמָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אִישׁ**, הַיָּחִיד מַקְרִיב בַּבָּמָה וְאֵין הַצִּבּוּר מַקְרִיב בַּבָּמָה.

ה **אִישׁ כָּל הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו**, כָּל שֶׁנִּדַּר וְנִדַּב קָרֵב בְּבָמַת יָחִיד, וְכָל שֶׁאֵין נִדָּר וְנִדָּב אֵין קָרֵב בְּבָמַת יָחִיד.

ו רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: **הַיּוֹם** אָנוּ מַקְרִיבִים חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, מִשֶּׁנִּבְנוֹא לָאָרֶץ אֵין אָנוּ מַקְרִיבִים חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת.

פיסקא סו

א (דברים יב ט) עַד מָתַי? **כִּי לֹא בָאתֶם עַד עָתָּה** וְגוֹ׳, לִתֵּן הֶתֵּר בַּבָּמָה בֵּין מְנוּחָה לְנַחֲלָה.

ב נַחֲלָה זוֹ שִׁילֹה, ״מְנוּחָה״ זוֹ יְרוּשָׁלַם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב יד): ״זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד״. דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חִלּוּף הֵם הַדְּבָרִים.

פיסקא סז

א (דברים יב י) **וַעֲבַרְתֶּם אֶת הַיַּרְדֵּן וישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעַת כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ: לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, לִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה וּלְהַכְרִית זֶרַע עֲמָלֵק.

ב אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה יִקָּדוֹם: אִם לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, אִם לִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה אִם לְהַכְרִית זֶרַע עֲמָלֵק? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יז טז): ״וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַה׳ בַּעֲמָלֵק״ – מִשֶּׁיְּשַׁב הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא ה׳ אַתָּה מַכְרִית זֶרַע עֲמָלֵק. וּמִנַּיִן שֶׁכִּסֵּא ה׳ זֶה הַמֶּלֶךְ? שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כט כג): ״וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה׳ לְמֶלֶךְ״.

ג וַעֲדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה יִקָּדוֹם: אִם לִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה אִם לְהַכְרִית זֶרַע עֲמָלֵק? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֵיכֶם מַנְחִיל אֶתְכֶם**, וְאוֹמֵר (שמואל ב ז א-ב): ״וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַה׳ הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב״, וְאוֹמֵר: ״וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל נָתָן רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה״.

ד (דברים יב יא) **וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תָּבִיאוּ**, שָׁם שָׁמָּה, הָיוּ שָׁם שְׁתֵּי מְחִצּוֹת: מְחִצָּה לְקָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים – וּמְחִצָּה לְקָדָשִׁים קַלִּים. (דברים יב יא)

פיסקא סח

א **עוֹלֹתֵיכֶם** – עוֹלַת יָחִיד וְעוֹלַת צִבּוּר. **וְזִבְחֵיכֶם** – זִבְחֵי שַׁלְמֵי יָחִיד וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר.

ב **מַעְשְׂרֹתֵיכֶם**, רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: בִּשְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר – אֶחָד מַעְשַׂר דָּגָן וְאֶחָד מַעְשַׂר בְּהֵמָה.

ג **וּתְרוּמַת יָדְכֶם** – אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים.

ד **וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַה׳** – לְרַבּוֹת נְדָרִים וּנְדָבוֹת, שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא מִן הַמֻּבְחָר.

ה וְאֵין לִי אֶלָּא נְדָרִים וּנְדָבוֹת, מִנַּיִן לְרַבּוֹת בְּכוֹרוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מִבְחַר נִדְרֵיכֶם** – **וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם**.

ו רַבִּי אוֹמֵר: אִם נֶאֶמְרוּ לְמַעְלָה לָמָּה נֶאֶמְרוּ לְמַטָּה? רִאשׁוֹנָה לְעִנְיַן שִׁילֹה, שְׁנִיָּה לְעִנְיַן יְרוּשָׁלַם.

פיסקא סט

א (דברים יב יב) **וּשְׂמַחְתֶּם**, נֶאֱמְרָה כָּאן שִׂמְחָה וְנֶאֱמְרָה לְהַלָּן (דברים כז ז) שִׂמְחָה. מָה שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן שְׁלָמִים, אַף שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן שְׁלָמִים.

ב **לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** – בַּמִּזְחִיצָה.

ג **אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם וַעֲבָדֵיכֶם וְאַמְהֹתֵיכֶם**, חֻבִּיב חֻבִּיב קוֹדֶם.

ד **וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֵיכֶם**, כָּל מָקוֹם אַתָּה מוֹצֵא הַלֵּוִי הַזֶּה לוֹמַר תֵּן לוֹ מֵחֶלְקוֹ ! **אֵין לוֹ חֵלֶק** – תֵּן לוֹ מַעֲשַׂר עָנִי ! אֵין לוֹ מַעֲשַׂר עָנִי – תֵּן לוֹ שְׁלָמִים !

פיסקא ע

א (דברים יב יג) **הִשָּׁמֶר**, בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. **פֶּן**, בְּלֹא תַּעֲשֶׂה.

ב **פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ**, וְלֹא עוֹלוֹת גּוֹיִם, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וְלֹא עוֹלוֹת גּוֹיִם שֶׁהֻקְדְּשׁוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

ג **בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה**, אֲבָל מַעֲלֶה אַתָּה בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֹּאמַר לְךָ נָבִיא, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶעֱלָה אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל.

ד (דברים יב יד) **כִּי אִם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ**, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: **בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ**, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים יב ה): ״מִכֹּל שִׁבְטֵיכֶם״ ! זוֹ הִיא שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כֶּסֶף – מִכֹּל שִׁבְטֵיכֶם; בֵּית הַבְּחִירָה – מִשֵּׁבֶט אֶחָד.

ה **שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ**, אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה. שְׁאָר קָרְבָּנוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ**.

ו וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: עוֹלָה שֶׁהִיא בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה, שְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יְהוּ אֶלָּא בַּעֲשֵׂה ! תַּלְמוּד לוֹמַר: **שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ**; עוֹלָה בִּכְלָל הָיְתָה, וְלָמָּה יָצָאת? לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ: מָה עוֹלָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה – כָּךְ כָּל שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה חֲרֵי הוּא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה !

פיסקא עא

א (דברים יב טו) **רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ**, בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אִם בִּבְשַׂר תַּאֲוָה – כְּבָר אָמוּר, וְאִם בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים – כְּבָר אָמוּר. הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים שֶׁיִּפָּדוּ. יָכוֹל יִפָּדוּ עַל מוּם עוֹבֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **רַק**.

ב **תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ** וְלֹא גִּזָּה.

ג **בָּשָׂר** וְלֹא חָלָב.

ד יָכוֹל יְהוּ אֲסוּרִים לְאַחַר זְבִיחָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּבְרִכַת ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ**,

ה יָכוֹל אִם קָדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁם וְנִפְדּוּ, יְהוּ אֲסוּרִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יב כו): **רַק**.

ו מִנַּיִן שֶׁאֵין נִשְׁחָטִים אֶלָּא עַל מוּם קָבוּעַ? אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר הוּא: וּמָה בְּכוֹר, שֶׁאֵין נוֹהֵג בְּכָל הַוּלָדוֹת, וְיוֹצֵא לְחֻלִּין שֶׁלֹּא בְּפִדְיוֹן – אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהוּ נִשְׁחָטִים אֶלָּא עַל מוּם קָבוּעַ? לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּבְכוֹר, שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם, וּקְדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ, תֹּאמַר בְּקָדָשִׁים, שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתָם מֵרֶחֶם, וְאֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶם עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר נָתַן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ**, שְׁעָרֶיךָ שְׁעָרֶיךָ לִגְזֵרָה שָׁוָה: מַה (דברים טו כב) "שְׁעָרֶיךָ" הָאָמוּר לְהַלָּן, אֵין נִשְׁחָט אֶלָּא עַל מוּם קָבוּעַ, אַף **שְׁעָרֶיךָ** הָאָמוּר כָּאן אֵין נִשְׁחָט אֶלָּא עַל מוּם קָבוּעַ.

ז טָמֵא יֹאכַל, אֵין לִי אֶלָּא טָמֵא, טָהוֹר מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יב כב): "יַחְדָּו יֹאכֵלֻנּוּ", מַגִּיד שֶׁשְּׁנֵיהֶם אוֹכְלִים מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת.

ח יָכוֹל אַף תְּרוּמָה נֶאֱכֶלֶת מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **יַחְדָּו יֹאכֵלֻנּוּ**, זֶה נֶאֱכָל מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת, וְאֵין תְּרוּמָה נֶאֱכֶלֶת מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת.

ט יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִים בַּמַּתָּנוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כַּצְּבִי**.

י אוֹצִיאוֹ מִכְּלַל מַתָּנוֹת וְלֹא אוֹצִיאוֹ מִכְּלַל חָזֶה וְשׁוֹק! תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְכָאַיָּל**.

יא אוֹ מָה הַצְּבִי כֻּלּוֹ מֻתָּר, יָכוֹל אַף זֶה כֻּלּוֹ מֻתָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **רַק**.

יב רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁנִּתְּנָה תוֹרָה מְחִצָּה בֵּין קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים לְקָדָשִׁים קַלִּים בִּזְמַן שֶׁהֵם תְּמִימִים, כָּךְ נִתְּנָה תוֹרָה מְחִצָּה בֵּין קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים לְקָדָשִׁים קַלִּים בִּזְמַן שֶׁהֵם בַּעֲלֵי מוּמִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כַּצְּבִי וְכָאַיָּל**, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֵׁם שֶׁלֹּא נִתְּנָה תוֹרָה מְחִצָּה בֵּין צְבִי וְאַיָּל, כָּךְ לֹא נִתְּנָה תוֹרָה מְחִצָּה בֵּין קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים לְקָדָשִׁים קַלִּים בִּזְמַן שֶׁהֵם בַּעֲלֵי מוּמִים.

יג (דברים יב טז) **רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִים עַל דָּמָם שְׁנֵי לָאוִין, כְּדַם מֻקְדָּשִׁים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ**, לָאו אֶחָד יֵשׁ בּוֹ וְאֵין בּוֹ שְׁנֵי לָאוִין.

יד **עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ**, וְלֹא לְתוֹךְ יַמִּים וְלֹא לְתוֹךְ נְהָרוֹת וְלֹא לְתוֹךְ כֵּלִים. **כַּמַּיִם** וְלֹא לְתוֹךְ מַיִם עַצְמָם, **כַּמַּיִם** – מַה מַּיִם מְתָרִים בַּהֲנָיָה אַף דָּם מֻתָּר בַּהֲנָיָה, מַה מַּיִם מַכְשִׁירִים אֶת הַזְּרָעִים אַף דָּם מַכְשִׁיר אֶת הַזְּרָעִים, מַה מַּיִם פְּטוּרִים מִלְּכַסּוֹת אַף דָּם פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת.

פיסקא עב

א (דברים יב יז) **לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ**, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: יָכוֹל אֲנִי, אֲבָל אֵינִי רַשַּׁי. כֵּיוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (יהושע טו סג): "וְאֶת הַיְבוּסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לֹא יָכְלוּ בְּנֵי יְהוּדָה לְהוֹרִישָׁם" – יְכוֹלִים הָיוּ, אֲבָל אֵין רַשָּׁיִים.

ב **מַעְשַׂר**, אֵין לִי אֶלָּא טָהוֹר. טָמֵא מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **דְּגָנְךָ**.

ג לָקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תִּירוֹשְׁךָ**.

ד אֵין לִי אֶלָּא טָהוֹר. טָמֵא מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְיִצְהָרֶךָ**.

ה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו יד) "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא", הֵיכָן הוּא מָזֻהָר אֵינִי יוֹדֵעַ! תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר**.

ו יָכוֹל הַנּוֹתֵן בְּמַתָּנָה יְהֵא חַיָּב? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר**, הָאוֹכֵל חַיָּב, וְאֵין הַנּוֹתֵן בְּמַתָּנָה חַיָּב.

ז רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: יָכוֹל לֹא יְהוּ חַיָּבִים אֶלָּא עַל טֶבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמֶּנּוּ כְּלוּם? מִנַּיִן הוּרַם מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וְלֹא הוּרַם מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְלֹא הוּרַם מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וַאֲפִלּוּ מַעֲשֵׂר עָנִי מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ**.

ח רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לִתֵּן מְחִצָּה בֵּין קָדָשִׁים לְקָדָשִׁים.

ט **וּתְרוּמַת יָדֶךָ** – אֵלּוּ הַבְּכוּרִים. וְכִי מַה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ? אִם לְאוֹכֵל בְּכוּרִים חוּץ לַחוֹמָה – קַל וָחֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר: מַה מַּעֲשֵׂר, שֶׁמֻּתָּר לְזָרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ חוּץ לַחוֹמָה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, בְּכוּרִים, שֶׁאֲסוּרִים לְזָרִים, הָאוֹכֵל מֵהֶם חוּץ לַחוֹמָה אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? הָא לֹא בָא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ,

אֶלָּא לְאוֹכֵל בְּכוּרִים עַד שֶׁלֹּא קָרָא עֲלֵיהֶם, שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

י **וְנָדַבְתָּ֖ךְ** – אֵלּוּ תוֹדָה וּשְׁלָמִים. וְכִי מָה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ? אִם לְאוֹכֵל תּוֹדָה וּשְׁלָמִים חוּץ לַחוֹמָה, קַל וָחוֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר: מַה מַּעֲשֵׂר, שֶׁאֵין חַיָּבִים עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא, הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ חוּץ לַחוֹמָה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, תּוֹדָה וּשְׁלָמִים, שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא, הָאוֹכֵל מֵהֶם חוּץ לַחוֹמָה אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? הָא לֹא בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ, אֶלָּא לְאוֹכֵל תּוֹדָה וּשְׁלָמִים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים – שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

יא **וּבְכֹרֹת** – זֶה הַבְּכוֹר. וְכִי מָה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ? אִם לְאוֹכֵל בְּכוֹר חוּץ לַחוֹמָה, קַל וָחוֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר; אִם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, קַל וָחוֹמֶר מִתּוֹדָה וּשְׁלָמִים: מָה תּוֹדָה וּשְׁלָמִים, שֶׁמֻּתָּרִים לְזָרִים, הָאוֹכֵל מֵהֶם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, בְּכוֹר, שֶׁאָסוּר לְזָרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? הָא לֹא בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ, אֶלָּא לָזָר שֶׁאָכַל בְּשַׂר בְּכוֹר בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים בֵּין לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

פיסקא עג

א **בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ** – זוֹ חַטָּאת וְאָשָׁם. וְכִי מָה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ? אִם לְאוֹכֵל חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לַחוֹמָה – קַל וָחוֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר; אִם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים – קַל וָחוֹמֶר מִתּוֹדָה וּשְׁלָמִים; אִם לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים – קַל וָחוֹמֶר מִן הַבְּכוֹר: וּמָה הַבְּכוֹר שֶׁהוּא קָדֶשִׁים קַלִּים, הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁהֵם קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, הָאוֹכֵל מֵהֶם אַחַר זְרִיקַת דָּמִים – אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? הָא לֹא בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ, אֶלָּא לְאוֹכֵל חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לַקְּלָעִים שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

פיסקא עד

א **נִדָּרֶיךָ** – זוֹ עוֹלָה. וְכִי מָה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ? אִם לְאוֹכֵל עוֹלָה חוּץ לַחוֹמָה – קַל וָחוֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר; לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים – קַל וָחוֹמֶר מִתּוֹדָה וּשְׁלָמִים; לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים – קַל וָחוֹמֶר מִן הַבְּכוֹר; חוּץ לַקְּלָעִים – קַל וָחוֹמֶר מֵחַטָּאת וְאָשָׁם: מָה חַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁמּוּתָּרִים בַּאֲכִילָה, הָאוֹכֵל מֵהֶם חוּץ לַקְּלָעִים עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, עוֹלָה, שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה חוּץ לַקְּלָעִים אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? הָא לֹא בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ אֶלָּא לְאוֹכֵל עוֹלָה בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים בֵּין לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, בֵּין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים בֵּין חוּץ לַקְּלָעִים שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

ב (דברים יב יח) **כִּי אִם לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ** – זוֹ שִׁילֹה.

ג **תֹּאכְלֶנּוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ** – זוֹ יְרוּשָׁלַיִם.

ד **אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ**, חֲכִיב חֲכִיב קוֹדֶם.

ה **וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ**, כָּל מָקוֹם אַתָּה מוֹצֵא הַלֵּוִי הַזֶּה, לוֹמַר תֵּן לוֹ מֵחֶלְקוֹ! אֵין לוֹ חֵלֶק – תֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי! אֵין לוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי – תֵּן לוֹ שְׁלָמִים!

ו (דברים יב יט) **הִשָּׁמֶר** – בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

ז **פֶּן** – בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

ח **פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי כָּל יָמֶיךָ** – אַפִּלּוּ שִׁמְּטִים וַאֲפִלּוּ יוֹבְלוֹת.

ט **עַל אַדְמָתֶךָ** – וְלֹא בַּגּוֹלָה.

פיסקא עה

א (דברים יב כ) **כִּי יַרְחִיב ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ**, עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ יַרְחִיב ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלֶךָ.

ב **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ**, מַה דִּבֶּר לָךְ? אֶת אֶרֶץ קֵינִי וּקְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי. רַבִּי אוֹמֵר: כְּבָר אֵלּוּ אֲמוּרִים! מַה דִּבֶּר לָךְ? (יחזקאל מח א-ז) "מִפְאַת קָדִים עַד פְּאַת יָם דָּן אֶחָד... יְהוּדָה אֶחָד אֲשֶׁר אֶחָד".

ג **וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר כִּי תְאַוָּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר**, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מַגִּיד שֶׁבִּשֵּׂר תַּאֲוָה נֶאֱסַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, וּמִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ הִתִּירוּ הַכָּתוּב לָהֶם.

ד רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֵּד מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בּוֹ.

ה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם בָּשָׂר אֶלָּא לְתֵאָבוֹן. יָכוֹל יִקַּח מִן הַשּׁוּק וְיֹאכַל? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יב כא): ״וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ״, הָא אֵין אָדָם אוֹכֵל בָּשָׂר עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּקָר וְצֹאן! יָכוֹל יִזְבַּח כָּל צֹאנוֹ וְכָל בְּקָרוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מִבְּקָרְךָ״, וְלֹא כָל בְּקָרְךָ. ״מִצֹּאנְךָ״, וְלֹא כָל צֹאנְךָ.

ו (דברים יב כא) **כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ**, מָה נֶּדֶשִׁים בִּשְׁחִיטָה – אַף חוּלִּין בִּשְׁחִיטָה.

ז אוֹ מָה נֶּדֶשִׁים בַּמָּקוֹם – אַף חוּלִּין בַּמָּקוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כִּי יַרְחִיב״, בִּרְחוּק מָקוֹם אַתָּה זוֹבֵחַ, וְאִי אַתָּה זוֹבֵחַ בְּקָרוֹב מָקוֹם, פָּרַט לְחוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה.

ח אֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִים, בַּעֲלֵי מוּמִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ג ב): ״וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד״. יָכוֹל אַף חַיָּה וָעוֹף פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ג ח): ״אוֹתוֹ״, אוֹתוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵין חַיָּה וָעוֹף פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד.

ט אוֹ מָה נֶּדֶשִׁים בִּזְמַן אַף חוּלִּין בִּזְמַן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכֹל אַוַּת נַפְשֶׁךָ**.

י אוֹ מָה נֶּדֶשִׁים בִּמְחִיצָה אַף חוּלִּין בִּמְחִיצָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ**. אוֹ מָה נֶּדֶשִׁים בַּיּוֹם אַף חוּלִּין בַּיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכֹל אַוַּת נַפְשֶׁךָ**.

יא אוֹ מָה נֶּדֶשִׁים בְּטָהֳרָה אַף חוּלִּין בְּטָהֳרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יב כב): ״הַטָּמֵא יֹאכַל״. אֵין לִי אֶלָּא טָמֵא, טָהוֹר מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״הַטָּהוֹר יֹאכַל״. ״הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֻנּוּ״, מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם אוֹכְלִים מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת. יָכוֹל אַף תְּרוּמָה תְּהֵא נֶאֱכֶלֶת מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״יַחְדָּו יֹאכְלֻנּוּ״, זֶה נֶאֱכָל מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת וְאֵין תְּרוּמָה נֶאֱכֶלֶת מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת.

יב יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִים בְּחָזֶה וְשׁוֹק? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כַּצְּבִי**.

יג אוֹצִיאוֹ מִכְּלַל חָזֶה וְשׁוֹק וְלֹא אוֹצִיאוֹ מִכְּלַל שְׁתֵּי כְלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כָּאַיָּל**.

יד אוֹ מָה צְּבִי כֵּלּוֹ מֻתָּר – אַף זֶה כֵּלּוֹ מֻתָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אַךְ**.

טו (דברים יב כב) **אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל**, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר בְּרַבִּי אוֹמֵר: וְכִי מַה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ בֵּין צְבִי לְאַיָּל? אֶלָּא חֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד: מַה בְּהֵמָה בִּשְׁחִיטָה – אַף חַיָּה בִּשְׁחִיטָה, אֲבָל עוֹף אֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. רַבִּי אוֹמֵר: ״כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ״, מַגִּיד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַוֶּשֶׁט וְעַל הַגַּרְגֶּרֶת וְעַל רוֹב אֶחָד בָּעוֹף וְעַל רוֹב שְׁנַיִם בַּבְּהֵמָה.

פיסקא עו

א (דברים יב כג) **רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכוֹל הַדָּם**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַגִּיד שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁטוּפִים בַּדָּם קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה.

ב יָכוֹל אַף מְשֻׁקְּבָלוּ אוֹתָהּ בְּשִׁמְחָה מֵהַר סִינַי? תַּלְמוּד לוֹמַר: **רַק**. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּי: וְהֲלֹא שָׁלֹשׁ מֵאוֹת מִצְוֹות עֲשֵׂה בַּתּוֹרָה כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, לוֹמַר: מָה הַדָּם, שֶׁאֵין בְּכָל הַמִּצְוֹות קַל מִמֶּנּוּ, הִזְהִירְךָ הַכָּתוּב עָלָיו; שְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹות – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ג רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל מִצְוָה שֶׁקִּבְּלוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה מֵהַר סִינַי – עוֹשִׂים אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה, וְכָל מִצְוָה שֶׁלֹּא קִבְּלוּ אוֹתָהּ מֵהַר סִינַי בְּשִׂמְחָה – אֵין עוֹשִׂים אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מִצְוָה שֶׁמָּסְרוּ יִשְׂרָאֵל נַפְשָׁם עָלֶיהָ בְּשָׁעַת הַשְׁמָד – נוֹהֲגִים אוֹתָהּ בְּפַרְהֶסְיָא, וְכָל מִצְוָה שֶׁלֹּא מָסְרוּ יִשְׂרָאֵל נַפְשָׁם עָלֶיהָ בְּשָׁעַת הַשְׁמָד – עֲדַיִן הִיא רוֹפָפֶת בְּיָדָם.

ד **כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ** – לְהַגִּיד מָה גָּרַם.

ה **וְלֹא תֹאכַל הַנָּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר** – זֶה אֵבֶר מִן הַחַי, וַהֲלֹא דִין הוּא: מָה בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁמֻּתָּר לִבְנֵי נֹחַ – אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל, אֵבֶר מִן הַחַי, שֶׁאָסוּר לִבְנֵי נֹחַ – אֵינוֹ דִין שֶׁאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל? יָפֵת תֹּאַר וְכָל הַדְּמוּמִים לָהּ תּוֹכִיחַ, שֶׁאֲסוּרָה לִבְנֵי נֹחַ וּמֻתֶּרֶת לְיִשְׂרָאֵל, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל אֵבֶר מִן הַחַי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לִבְנֵי נֹחַ שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלֹא תֹאכַל הַנָּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר** – זֶה אֵבֶר מִן הַחַי.

ו רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: זֶה הַדָּם מִן הַחַי.

ז **לֹא תֹאכְלֶנּוּ** – לְרַבּוֹת בָּשָׂר בְּחָלָב. וַהֲלֹא דִּין הוּא: מָה נְּבֵלָה, שֶׁאֵין חַיָּבִים עַל בִּשּׁוּלָהּ, חַיָּבִים עַל אֲכִילָתָהּ, בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁחַיָּבִים עַל בִּשּׁוּלוֹ, אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיָּבִים עַל אֲכִילָתוֹ? כִּלְאֵי זְרָעִים יוֹכִיחוּ, שֶׁחַיָּבִים עַל זְרִיעָתָם וְאֵין חַיָּבִים עַל אֲכִילָתָם, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁחַיָּבִים עַל בִּשּׁוּלוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חַיָּבִים עַל אֲכִילָתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תֹאכְלֶנּוּ**, לְרַבּוֹת בָּשָׂר בְּחָלָב.

ח רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וּמָה פֶּסַח, שֶׁאֵין חַיָּבִים עַל בִּשּׁוּלוֹ, חַיָּבִים עַל אֲכִילָתוֹ – בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁחַיָּבִים עַל בִּשּׁוּלוֹ, אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיָּבִים עַל אֲכִילָתוֹ? פִּטּוּם הַקֹּטֶרֶת יוֹכִיחַ, שֶׁחַיָּבִים עַל פִּטּוּמָהּ וְאֵין חַיָּבִים עַל רֵיחָהּ, וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁחַיָּבִים עַל בִּשּׁוּלוֹ, שֶׁלֹּא יְהוּ חַיָּבִים עַל אֲכִילָתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֹאכְלֶנּוּ" – לְרַבּוֹת בָּשָׂר בְּחָלָב.

ט רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר **רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם**, מָה דָּם, שֶׁאֵין בְּכָל הַמִּצְווֹת קַל מִמֶּנּוּ, הִזְהִירְךָ הַכָּתוּב עָלָיו – שְׁאָר כָּל הַמִּצְווֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

פיסקא עז

א (דברים יב כו) **רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם**, בְּמָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אִם בְּקָדְשֵׁי הָאָרֶץ – כְּבָר אָמוּר! הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ.

ב **תִּשָּׂא וּבָאתָ** – שֶׁחַיָּב בְּטִפּוּל הֲבָאָתָם עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְבֵית הַבְּחִירָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד בְּאֵר הַגּוֹלָה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָם, מִבְּאֵר הַגּוֹלָה וְאֵילָךְ אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָם.

ג יָכוֹל אַף בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **נְדָרֶיךָ**, קָדָשִׁים שֶׁהֵם בָּאִים בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, יָצְאוּ בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁאֵינָם בָּאִים בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה.

ד יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא חַטָּאת וְאָשָׁם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **קָדָשֶׁיךָ**.

ה מִי לְחָשְׁךָ לְהָבִיא אֶת חַטָּאת וְאָשָׁם וּלְהוֹצִיא אֶת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב – מִעֵט, מֵבִיא אֲנִי חַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁאֵין לָהֶם פַּרְנָסָה אֶלָּא בִּמְקוֹמָם, וּמוֹצִיא אֲנִי בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, שֶׁיְּכוֹלִים לְהִתְפַּרְנֵס בְּכָל מָקוֹם.

ו רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: בִּתְמוּרַת קָדָשִׁים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, **תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם**, יָכוֹל אַף בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּנְדָרֶיךָ**.

ז יָכוֹל יְהֵא מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בְּשֵׁתָּפוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ**.

ח יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הָאַחִים שֶׁקָּנוּ בִּתְפוּסַת הַבַּיִת וְאַחַר כָּךְ חָלְקוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ**.

ט בֶּן עַזַּי אוֹמֵר: יָכוֹל יְהֵא מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בְּיָתוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **רַק**.

פיסקא עח

א (דברים יב כז) **וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם**, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אִם אֵין דָּם אֵין בָּשָׂר, וְאִם אֵין בָּשָׂר אֵין דָּם.

ב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: **וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ**, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּשָׂר. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם **וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם**? מְקַיֵּם בָּשָׂר לְדָם: מַה דָּם בִּזְרִיקָה, אַף בָּשָׂר בִּזְרִיקָה!

ג יָכוֹל יְהֵא עוֹמֵד מֻרְחוֹק וְזוֹרֵק? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא א יב): "וְעָרְכוּ הַכֹּהֲנִים אֶתָּם" – עוֹמֵד בְּקָרוֹב וְסוֹדָרָם עַל גַּבֵּי מַעֲרָכָה.

ד מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א ט) "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה", לְרַבּוֹת הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם, יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרְשׁוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם**.

ה אוֹ **וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם**, יָכוֹל יַחֲלֹץ גִּידִים וַעֲצָמוֹת וְיַעֲלֶה הַבָּשָׂר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת הַכֹּל". הָא כֵּיצַד? מְחֻבָּרִים – יִקָּרְבוּ; פְּרֵשׁוּ, אֲפִלּוּ הֵם בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ – יֵרֵדוּ.

ו מִנַּיִן לְכָל הַקָּדָשִׁים שֶׁטְּעוּנִים מַתַּן יְסוֹד וּשְׁפִיכָה אַחַת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם**.

ז מִנַּיִן לְמַעֲשֵׂר וּפֶסַח, שֶׁאִם נִתָּנָם בְּמַתָּנָה אַחַת כְּפֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ**.

ח וּמִנַּיִן לְמַעֲשֵׂר וּפֶסַח, שֶׁלֹּא יִנָּתְנוּ אֶלָּא בְּמַתָּנָה אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ**.

ט רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: בְּתְמוּרַת קָדָשִׁים הַכָּתוּב מְדַבֵּר (דברים יב כו),

י תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם, הֲרֵי הוּא בָּא אֶל הַמָּקוֹם. מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם**. מָה עוֹלָה טְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים – אַף תְּמוּרָתָהּ כֵּיוֹצֵא בָהּ, מָה עוֹלָה טְעוּנָה מַתַּן יְסוֹד וּשְׁפִיכָה אַחַת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ – אַף תְּמוּרָתָהּ כֵּיוֹצֵא בָהּ – אַף עוֹלָה פָּקְעוּ אֲבָרִים מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ מַחֲזִירָם לַמַּעֲרָכָה – אַף תְּמוּרָתָהּ כֵּיוֹצֵא בָהּ, מָה כָּל הַקָּדָשִׁים אֵינָם מִתְּרִים בַּבָּשָׂר אֶלָּא לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים – אַף תְּמוּרָתָם כֵּיוֹצֵא בָּהֶם.

פיסקא עט

א (דברים יב כח) **שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ**, אִם שָׁמַעְתָּ מְעַט – סוֹפְךָ לִשְׁמוֹעַ הַרְבֵּה, אִם שָׁמַרְתָּ מְעַט – סוֹפְךָ לִשְׁמוֹר הַרְבֵּה, אִם שָׁמַרְתָּ מַה שֶּׁשָּׁמַעְתָּ – סוֹפְךָ לִשְׁמוֹר מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַעְתָּ; שְׁמוֹר מַה שֶּׁבְּיָדְךָ – וְסוֹפְךָ לִלְמוֹד לֶעָתִיד.

ב דָּבָר אַחֵר: זָכָה אָדָם לִלְמוֹד תּוֹרָה – זָכָה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

ג **שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ**, כָּל שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל מִשְׁנָה – אֵינוֹ בִּכְלַל מַעֲשֶׂה.

ד **אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ**, שֶׁתְּהֵא מִצְוָה קַלָּה חֲבִיבָה עָלֶיךָ כְּמִצְוָה חֲמוּרָה.

ה **כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר**, **הַטּוֹב** בְּעֵינֵי שָׁמַיִם, **וְהַיָּשָׁר** בְּעֵינֵי אָדָם, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה.

פיסקא פ

א (דברים יב כט) **כִּי יַכְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם**, עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ יַכְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם.

ב **אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפָּנֶיךָ**, בִּשְׂכַר שֶׁתָּבוֹא – תִּירַשׁ.

ג **וְיָרַשְׁתָּה אוֹתָם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם**, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט א) "וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בְּעָרֶיהָ וּבְבָתֶּיהָ" יָכוֹל אִי אַתָּה רַשַּׁי לְהוֹסִיף עַל הַבִּנְיָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְיָרַשְׁתָּ אוֹתָם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם": כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לִבְנוֹת – בְּנֵה.

ד **וְיָרַשְׁתָּ אוֹתָם וְיָשַׁבְתָּ**, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה וְרַבִּי מַתְיָה בֶּן חָרָשׁ וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן אַחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יוֹנָתָן שֶׁהָיוּ יוֹצְאִים חוּצָה לָאָרֶץ וְהִגִּיעוּ לְפַלַטְנוֹם, וְזָכְרוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; זָקְפוּ עֵינֵיהֶם וְזָלְגוּ דִּמְעוֹתֵיהֶם וְקָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם, וְקָרְאוּ אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה (דברים יא לא): "וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה". אָמְרוּ: יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה.

ה מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים לִנְצִיבִים אֵצֶל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה לִלְמֹד מִמֶּנּוּ תּוֹרָה, וְהִגִּיעוּ לְצַיְדָן וְזָכְרוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. זָקְפוּ עֵינֵיהֶם וְזָלְגוּ דִּמְעוֹתֵיהֶם וְקָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם וְקָרְאוּ אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה (דברים יא לא): "וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ וְשָׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים". אָמְרוּ: יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה! חָזְרוּ וּבָאוּ לָהֶם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

פיסקא פא

א (דברים יב ל) **הִשָּׁמֶר** – בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. **פֶּן** – בְּלֹא תַּעֲשֶׂה.

ב **פֶּן תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם**, שֶׁמָּא תִּמָּשֵׁךְ אַחֲרֵיהֶם, אוֹ שֶׁמָּא תִּדְמֶה לָהֶם, שֶׁמָּא תַּעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיִהְיוּ לְךָ לְמוֹקֵשׁ.

ג **אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ**, מִפְּנֵי מָה אֲנִי מַשְׁמִידָם מִפָּנֶיךָ? שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיָבוֹאוּ אֲחֵרִים וְיַשְׁמִידוּ פָּנֶיךָ!

ד **פֶּן תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר**, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְהֵם יוֹצְאִים בְּטָבָא – אַף אֲנִי אֵצֵא בְּטָבָא, הוֹאִיל וְהֵם יוֹצְאִים בְּאַרְגְּמָן – אַף אֲנִי אֵצֵא בְּאַרְגְּמָן, הוֹאִיל וְהֵם יוֹצְאִים בְּתוֹלְסִין – אַף אֲנִי אֵצֵא בְּתוֹלְסִין, **וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי**.

ה (דברים יב לא) **לֹא תַעֲשֶׂה כֵּן לַה׳ אֱלֹהֶיךָ**, יֵשׁ כֵּן לַעֲבֹדָה וְיֵשׁ כֵּן לַמִּתְעַבֵּד. מִכָּן אָמְרוּ: בְּדָבָר שֶׁמַּקְרִיבִים אוֹתוֹ לַמִּזְבֵּחַ, אִם מַקְרִיבִים אוֹתוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה – חַיָּב. דָּבָר שֶׁמַּקְרִיבִים אוֹתוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אִם הִקְרִיבוֹ לַמִּזְבֵּחַ – פָּטוּר. דָּבָר שֶׁאֵין מַקְרִיבִים אוֹתוֹ לַמִּזְבֵּחַ, וְהִקְרִיבוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אִם מַקְרִיבִים כַּיּוֹצֵא בוֹ – חַיָּב, וְאִם לָאו – פָּטוּר.

ו יָכוֹל לֹא יְהוּ מַקְרִיבִים חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי כָל תּוֹעֲבַת ה׳ אֲשֶׁר שָׂנֵא** – דָּבָר הַשָּׁנוּאִי וּמְתֻעָב לַמָּקוֹם. דָּבָר אַחֵר: לֹא נִתְכַּוְּנוּ לְהַקְרִיב אֶלָּא מַה שֶּׁהַמָּקוֹם שׂוֹנֵא. **כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם**, אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם, אֲבוֹתָם וְאִמּוֹתָם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּנֵיהֶם** – גַּם בְּנֵיהֶם, **בְּנוֹתֵיהֶם** – גַּם בְּנוֹתֵיהֶם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה: אֲנִי רָאִיתִי גּוֹי אֶחָד שֶׁקִּפְּחוֹ לְאָבִיו וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי כַלְבּוֹ – וַאֲכָלוֹ.

פיסקא פב

א (דברים יג א) **אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם**, שֶׁתְּהֵא מִצְוָה קַלָּה חֲבִיבָה עָלֶיךָ כְּמִצְוָה חֲמוּרָה.

ב **אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לִתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל כָּל עֲשֵׂה הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה.

ג **לֹא תוֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ**, מִכָּן אָמְרוּ (זבחים פ״ח מ״י): הַנִּתָּנִים בְּמַתָּנָה אַחַת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּנִּתָּנִים בְּמַתָּנָה אַחַת יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת.

ד דָּבָר אַחֵר: **לֹא תוֹסֵף עָלָיו**, מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹסִיפִים עַל הַלּוּלָב וְעַל הַצִּיצִית? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תוֹסֵף עָלָיו**. מִנַּיִן שֶׁאֵין פּוֹחֲתִים מֵהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ**.

ה מִנַּיִן שֶׁאִם פָּתַח לְבָרֵךְ בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, לֹא יֹאמַר הוֹאִיל וּפָתַחְתִּי לְבָרֵךְ אוֹמַר (דברים א יא) ״ה׳ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יוֹסֵף עֲלֵיכֶם״? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הַדָּבָר** – אֲפִלּוּ דָּבָר לֹא תוֹסֵף עָלָיו.

פיסקא פג

א (דברים יג ב) **כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא**, מָה מֹשֶׁה בְּ״כֹה אָמַר״ – אַף נְבִיאִים בְּ״כֹה אָמַר״, מָה מֹשֶׁה אָמַר מִקָּצָת וְקִיֵּם מִקָּצָת – אַף נְבִיאִים אָמְרוּ מִקָּצָת וְקִיְּמוּ מִקָּצָת, מָה מֹשֶׁה אָמַר כְּלָל וּפְרָט – אַף נְבִיאִים אָמְרוּ כְּלָל וּפְרָט, אוֹ מָה מֹשֶׁה זָקֵן וּבֶן שְׁמוֹנִים וּבֶן עַמְרָם, יָכוֹל אַף הַנְּבִיאִים כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **נָבִיא**, מִכָּל מָקוֹם.

ב **אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם**, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה (במדבר יב ח) ״פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ״, יָכוֹל אַף הַנְּבִיאִים כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם**.

ג **בְּקִרְבְּךָ** – לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה.

ד **וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת** – בַּשָּׁמַיִם; וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית א יד): ״וְהָיוּ לְאֹתוֹת״.

ה **מוֹפֵת** – בָּאָרֶץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים ו לז): ״אִם טַל יִהְיֶה עַל הַגִּזָּה לְבַדָּהּ וְעַל כָּל הָאָרֶץ חֹרֶב״ וְגוֹ׳. מַהוּ אוֹמֵר? (שופטים ו מ) ״וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים כֵּן״.

פיסקא פד

א (דברים יג ג) **וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת**, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: רְאֵה עַד הֵיכָן הִגִּיעַ הַכָּתוּב; סוֹף עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, יִנָּתֵן לָהֶם מֶמְשָׁלָה אֲפִלּוּ עַל חַמָּה וּלְבָנָה כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת – אַל תִּשְׁמַע לָהֶם; מִפְּנֵי מָה? – ״כִּי מְנַסֶּה ה׳ אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים״.

ב אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה: חַס וְשָׁלוֹם שֶׁמַּעֲמִיד הַמָּקוֹם חַמָּה וּלְבָנָה כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה; הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמִי שֶׁהָיוּ נְבִיאֵי אֱמֶת מִתְּחִלָּה וְחָזְרוּ לִהְיוֹת נְבִיאֵי שֶׁקֶר, כַּחֲנַנְיָה בֶן עַזּוּר;

ג (דברים יג ד) **לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא** – וְלֹא הַחוֹזֵר בּוֹ,

ד **אוֹ אֶל חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא** – וְלֹא הֶחְשׁוּד לְמַפְרֵעַ,

ה **כִּי מְנַסֶּה ה׳ אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים**.

פיסקא פה

א (דברים יג ה) **אַחֲרֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ** – זֶה הֶעָנָן.

ב **וְאֹתוֹ תִירָאוּ** – שֶׁיְּהֵא מוֹרָאוֹ עֲלֵיכֶם.

ג **וְאֶת מִצְוֹתָיו** – זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, **תִּשְׁמֹרוּ** – לְתֵת לֹא תַעֲשֶׂה.

ד **וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ** – בְּקוֹל נְבִיאָיו.

ה **וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ** – עִבְדוּ בְּתוֹרָתוֹ, עִבְדוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ.

ו **וּבוֹ תִדְבָּקוּן** – הִפָּרְשׁוּ מֵעֲבוֹדָה זָרָה וְדִבְקוּ בַּמָּקוֹם !

פיסקא פו

א (דברים יג ו) **וְהַנָּבִיא הַהוּא** – וְלֹא אָנוּס.

ב **אוֹ חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא** – וְלֹא מֵטָעֶה.

ג **יוּמַת כִּי דִבֶּר סָרָה עַל ה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחוֹמֶר: וּמָה הַמְזַיֵּף דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ חַיָּב מִיתָה, הַמְזַיֵּף דִּבְרָיו שֶׁל מָקוֹם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה !

ד **הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, אֲפִלּוּ אֵין לוֹ עָלֶיךָ אֶלָּא שֶׁהוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – דַּי.

ה **וְהַפֹּדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים**, אֲפִלּוּ אֵין לוֹ עָלֶיךָ אֶלָּא שֶׁפְּדָאֲךָ מִבֵּית עֲבָדִים – דַּי.

ו **לְהַדִּיחֲךָ מִן הַדֶּרֶךְ**, נֶאֱמַר כָּאן הַדָּחָה וְנֶאֱמְרָה לְהַלָּן (דברים יג יא) הַדָּחָה, מָה הַדָּחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּסְקִילָה – אַף הַדָּחָה הָאֲמוּרָה כָּאן בִּסְקִילָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין מִיתָתוֹ שֶׁל זֶה אֶלָּא בְּחֶנֶק.

ז דָּבָר אַחֵר: **לְהַדִּיחֲךָ מִן הַדֶּרֶךְ** – זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה.

ח **אֲשֶׁר צִוָּךְ ה׳ אֱלֹהֶיךָ** – זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה.

ט **לָלֶכֶת בָּהּ** – לֹא הָאוֹמֵר מִקָּצָת וּמְשַׁיֵּר מִקָּצָת.

י **וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ** – בַּעֵר עוֹשֵׂה הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל.

פיסקא פז

א (דברים יג ז) **כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ**, אֵין הֲסָתָה אֶלָּא טָעוּת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א כא כה): ״אֲשֶׁר הֵסִתָּה אוֹתוֹ אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ״.

ב אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֵין הֲסָתָה אֶלָּא גֵּרוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כו יט): ״וְעַתָּה יִשְׁמַע נָא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֶת דִּבְרֵי עַבְדּוֹ, אִם ה׳ הֱסִיתְךָ בִּי יָרַח מִנְחָה״.

ג מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד טז) ״לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים״, לָמַדְנוּ שֶׁאֵין מְעִידִים זֶה לָזֶה. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְעִידִים זֶה לָזֶה כָּךְ אֵין מְסִיתִים זֶה אֶת זֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ**.

ד **אָחִיךָ** – זֶה אָחִיךָ מֵאָבִיךָ.

ה **בֶּן אִמֶּךָ** – זֶה בֶּן אִמֶּךָ.

ו **אוֹ בִנְךָ** – בִּנְךָ מִכָּל מָקוֹם.

ז **אוֹ בִתְּךָ** – בִּתְּךָ מִכָּל מָקוֹם.

ח **אוֹ אֵשֶׁת** – זוֹ אֲרוּסָה.

ט **חֵיקֶךָ** – זוֹ נְשׁוּאָה.

י **אוֹ רֵעֲךָ** – זֶה הַגֵּר.

יא **אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ** – זֶה אָבִיךָ.

יב **בַּסְּתָר** – מְלַמֵּד שֶׁאֵין אוֹמְרִים דִּבְרֵיהֶם אֶלָּא בַּסֵּתֶר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ז ט): ״בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה״. אֲבָל דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין נֶאֱמָרִים אֶלָּא בְּפַרְהֶסְיָא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי א כ): ״חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרֹנָּה וְגוֹ׳ בְּרֹאשׁ הוֹמִיּוֹת תִּקְרָא״ וְגוֹ׳.

יג (דברים יג ח) **אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ**, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה דִּבֵּר גְּנַי לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵין מַנִּיחִים מַה שֶּׁמָּסְרוּ לָהֶם אֲבוֹתֵיהֶם וְיִשְׂרָאֵל מַנִּיחִים מַה שֶּׁמָּסְרוּ לָהֶם אֲבוֹתֵיהֶם, וְהוֹלְכִים וְעוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה ! (דברים יג ח)

פיסקא פח

א **מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ**, מִכָּאן שֶׁהַקְּרוֹבִים אַתָּה יוֹדֵעַ מַה הֵם רְחוֹקִים.

ב **מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ**, אִלּוּ חַמָּה וּלְבָנָה שֶׁמְּהַלְּכִים מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ.

פיסקא פט

א (דברים יג ט) **לֹא תאבֶה לוֹ**, מִכָּאן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט יח) ״וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ״ יָכוֹל אַתָּה אוֹהֵב לָזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תאבֶה לוֹ**.

ב **וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו**. מִכָּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג ה) ״עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ״, יָכוֹל אַתָּה עוֹזֵב עִם זֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו**.

ג **וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו**. מִכָּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט טז) ״לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ״, יָכוֹל אִי אַתָּה רַשַּׁי לַעֲמֹד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו**.

ד **וְלֹא תַחְמֹל** – לֹא תְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת.

ה **וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו** – אִם אַתָּה יוֹדֵעַ לוֹ חוֹבָה אִי אַתָּה רַשַּׁי לִשְׁתּוֹק.

ו מִנַּיִן שֶׁאִם יָצָא מִבֵּית דִּין חַיָּב שֶׁאֵין מַחֲזִירִים אוֹתוֹ לִזְכוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כִּי הָרֹג״.

ז יָצָא זַכַּי, מִנַּיִן שֶׁמַּחֲזִירִים אוֹתוֹ לְחוֹבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תַּהַרְגֶנּוּ**.

ח (דברים יג י) **יָדְךָ תִּהְיֶה בּוֹ** – מִצְוָה בְּיַד הַנִּפְשָׁת לַהֲמִיתוֹ. מִנַּיִן לֹא מֵת בְּיַד הַנִּפְשָׁת יָמוּת בְּיַד כָּל אָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרֹנָה**.

פיסקא צ

א (דברים יג יא) **וְסָקְלוּהוּ בָאֲבָנִים**, יָכוֹל בַּאֲבָנִים מְרֻבּוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כ כז): ״בָּאֶבֶן״. אִי בָּאֶבֶן, יָכוֹל בְּאֶבֶן אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בָּאֲבָנִים**. אֱמֹר מֵעַתָּה: לֹא מֵת בָּרִאשׁוֹנָה יָמוּת בַּשְּׁנִיָּה.

ב **כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֲךָ**, נֶאֱמַר כָּאן הַדָּחָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן הַדָּחָה. מָה הַדָּחָה הָאֲמוּרָה כָּאן בְּסְקִילָה – אַף הַדָּחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בְּסְקִילָה.

ג **מֵעַל ה׳ אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ**, אַפִלּוּ אֵין לוֹ עָלֶיךָ אֶלָּא שֶׁהוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים – דַּי !

פיסקא צא

א (דברים יג יב) **וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן**, מְשַׁמְּרִים אוֹתוֹ עַד הָרֶגֶל וּמְמִיתִים אוֹתוֹ בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ״, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה.

ב רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין מְעַנְּנִים בְּבֵית דִּין ! אֵין לִי אֶלָּא זֶה בִּלְבַד,

ג מִנַּיִן לָאוֹמֵר ״אֶעֱבֹד״, ״אֹלֵךְ וְאֶעֱבֹד״, ״נֹלַךְ וְנַעַבֹד״, ״אֶזְבַּח״, ״אֹלֵךְ וְאֶזְבַּח״, ״נֹלַךְ וְנִזְבַּח״, ״אֶקְטֵר״, ״אֹלֵךְ וַאֲקַטֵּר״, ״נֹלַךְ וּנְקַטֵּר״, ״אֲנַסֵּךְ״, ״אֹלֵךְ וַאֲנַסֵּךְ״, ״נֹלַךְ וּנְנַסֵּךְ״, ״אֶשְׁתַּחֲוֶה״, ״אֹלֵךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה״, ״נֹלַךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה״? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה**, לֹא כְּדָבָר וְלֹא כְּרָע וְלֹא כְּזֶה!

ד יָכוֹל אַף הַמְגַפֵּף וְהַמְנַשֵּׁק וְהַמַּרְבִּיץ וְהַסָּךְ וְהַמַּלְבִּישׁ וְהַמַּנְעִיל וְהַמַּצְטִיף? תַּלְמוּד לוֹמַר **הַזֶּה**; זֶה בִּסְקִילָה וְאֵין כָּל אֵלּוּ בִּסְקִילָה.

פיסקא צב

א (דברים יג יג) **כִּי תִשְׁמַע** – וְלֹא הַחוֹזֵר וְהַמְצַתֵּת.

ב יָכוֹל יְהֵא רָטוּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב״, ״וְדָרַשְׁתָּ״ – מִן הַתּוֹרָה, ״וְחָקַרְתָּ״ – מִן הָעֵדִים, ״וְשָׁאַלְתָּ״ – מִן הַתַּלְמִידִים.

ג **בְּאַחַת עָרֶיךָ**, עִיר אַחַת עוֹשִׂים עִיר הַנִּדַּחַת, וְאֵין עוֹשִׂים שָׁלֹשׁ עֲיָרוֹת נִדָּחוֹת. יָכוֹל אַף לֹא שְׁתַּיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּאַחַת עָרֶיךָ**.

ד **אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ** – בְּכָל מָקוֹם.

ה **לָשֶׁבֶת שָׁם** – פְּרָט לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁלֹּא נִתְּנָה לְבֵית דִּירָה.

פיסקא צג

א (דברים יג יד) **יָצְאוּ אֲנָשִׁים** – וְלֹא נָשִׁים, **אֲנָשִׁים** – וְלֹא קְטַנִּים, **אֲנָשִׁים** – אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם.

ב **בְּנֵי בְלִיַּעַל** – בְּלִי עוֹל, בְּנֵי אָדָם שֶׁפָּרְקוּ עֲלֵיהֶן שֶׁל מָקוֹם.

ג **מִקִּרְבֶּךָ** – וְלֹא מִן הַסְּפָר.

ד **וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם** – וְלֹא יוֹשְׁבֵי עִיר אַחֶרֶת.

ה **לֵאמֹר** – בְּהַתְרָאָה. **נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם**.

ו (דברים יג טו) **וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב**, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז ד) ״וְהֻגַּד לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב״, הֵיטֵב הֵיטֵב לִגְזֵרָה שָׁוָה, מְלַמֵּד שֶׁבּוֹדְקִים אוֹתוֹ בְּשִׁבַּע חֲקִירוֹת.

ז בְּדִיקוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר**.

ח אִם סוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת בְּדִיקוֹת, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר חֲקִירוֹת? חֲקִירוֹת, אָמַר אֶחָד ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ – עֵדוּתָם בְּטֵלָה. בְּדִיקוֹת, אָמַר אֶחָד ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳, וַאֲפִלּוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים ׳אֵין אָנוּ יוֹדְעִים׳ – עֵדוּתָם קַיֶּמֶת.

ט אֶחָד חֲקִירוֹת וְאֶחָד בְּדִיקוֹת, בִּזְמַן שֶׁמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה – עֵדוּתָם בְּטֵלָה.

י **נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת** – לְרַבּוֹת גֵּרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים.

פיסקא צד

א (דברים יג טז) **הַכֵּה תַכֶּה**, מִנַּיִן לֹא יָכוֹל לְהָמִית בַּמִּיתָה הָאֲמוּרָה בּוֹ, הֲמִיתוֹ בְּאַחַת מִכָּל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בֵּין קַלּוֹת בֵּין חֲמוּרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הַכֵּה תַכֶּה**. מִנַּיִן יָצָא יָדֶךָ לֹא יָצָא יָדִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הַכֵּה תַכֶּה**.

ב **אֶת יוֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִיא**,

ג מִכָּן אָמְרוּ: אֵין מְקַיְּמִים אֶת הַטְּפָלִים. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר (דברים כד טז): ״לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים״ – בְּעִיר הַנִּדַּחַת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **הַכֵּה תַכֶּה אֶת יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִיא** – וְלֹא יוֹשְׁבֵי עִיר אַחֶרֶת. מִכָּן אָמְרוּ: הַחַמָּרֶת וְהַגַּמָּלֶת הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִים אוֹתָהּ. **לְפִי חָרֶב** – לְתוֹךְ פִּיהָ שֶׁל חֶרֶב, שֶׁלֹּא תְּנוֹלֵם.

ד **הַחֲרֵם אֹתָהּ** – פְּרָט לִנְכְסֵי צַדִּיקִים שֶׁבְּחוּצָה לָהּ.

ה **וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ** – לְרַבּוֹת נִכְסֵי צַדִּיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ. מִיכָּן אָמְרוּ: נִכְסֵי צַדִּיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ אוֹבְדִים וְשֶׁבְּחוּצָה לָהּ פּוֹלְטִים, וְשֶׁל רְשָׁעִים בֵּין מִתּוֹכָהּ וּבֵין מִבְּחוּצָה לָהּ אוֹבְדִים.

ו **וְאֶת בְּהֶמְתָּהּ** – וְלֹא בֶּהֱמַת הֶקְדֵּשׁ.

פיסקא צה

א (דברים יג יז) **וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ** – לְרַבּוֹת נִכְסֵי רְשָׁעִים שֶׁבְּחוּצָה לָהּ.

ב **אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ**, אֵין לָהּ רְחוֹב – עוֹשִׂים לָהּ רְחוֹב.

ג הָיָה רְחוֹב חוּצָה לָהּ, מְנַיִן שֶׁכּוֹנְסִים אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ**.

ד **וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ** – וְלֹא שְׁלַל שָׁמַיִם. מִכָּן אָמְרוּ: אֵילָנוֹת הַמְחֻבָּרִים מֻתָּרִים וְהַתְּלוּשִׁים אֲסוּרִים, בּוֹרוֹת שִׂיחִים וּמְעָרוֹת וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מֻתָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: **שְׁלָלָהּ** – וְלֹא שְׁלַל שָׁמַיִם. דָּבָר אַחֵר: **שְׁלָלָהּ** – וְלֹא שְׁלַל שָׁמַיִם.

ה מִכָּן אָמְרוּ (סנהדרין פ״י מ״ו): הַהֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ יִפָּדוּ, תְּרוּמוֹת יֵרָקְבוּ, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ יִגָּנְזוּ.

ו **כָּלִיל לַה׳ אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם**, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יהושע ו כו): ״וַיַּשְׁבַּע יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ לִפְנֵי ה׳ אֲשֶׁר יָקוּם וּבָנָה אֶת הָעִיר הַזֹּאת אֶת יְרִיחוֹ״, וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁיְּרִיחוֹ שְׁמָהּ? אֶלָּא שֶׁלֹּא יִבְנוּ אוֹתָהּ וְיִקְרְאוּ שְׁמָהּ עִיר אַחֶרֶת, וְשֶׁלֹּא יִבְנוּ עִיר אַחֶרֶת וְיִקְרְאוּ שְׁמָהּ יְרִיחוֹ.

ז (יהושע ו כו) ״בִּבְכוֹרוֹ יְיַסְּדֶנָּה וּבִצְעִירוֹ יַצִּיב דְּלָתֶיהָ״. יָכוֹל שׁוֹגֵג? תַּלְמוּד לוֹמַר (מלכים א טז לד): ״כִּדְבַר ה׳ אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן״. אֶמֹר מֵעַתָּה: מֵזִיד הָיָה!

פיסקא צו

א (דברים יג יז) **לֹא תִבָּנֶה עוֹד**, לֹא תַעֲשֶׂה אוֹתָהּ אֲפִלּוּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, אֲפִלּוּ שׁוֹבֵךְ יוֹנֵי הַרְדְּסָאוֹת, כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה.

ב (דברים יג יח) **וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם**, מִכָּן אָמְרוּ (ע״ז ג ט): נָטַל מַקֵּל אוֹ מַלְגֵּז אוֹ כַּרְכַּר אוֹ שַׁרְבִיט – כֻּלָּם אֲסוּרִים בַּהֲנָיָה; נִתְעָרְבוּ בַאֲחֵרִים – כֻּלָּם אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה. מַה יַּעֲשֶׂה לָהֶם? יוֹלִיךְ חֲנָיָה לְיָם הַמֶּלַח. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל הַנֶּהֱנֶה מֵעֲבוֹדָה זָרָה – יוֹלִיךְ חֲנָאָה לְיָם הַמֶּלַח.

ג **לְמַעַן יָשׁוּב ה׳ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ**, כָּל זְמַן שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה בָּעוֹלָם – חֲרוֹן אַף בָּעוֹלָם, נִסְתַּלְּקָה עֲבוֹדָה זָרָה מִן הָעוֹלָם – נִסְתַּלֵּק חֲרוֹן אַף מִן הָעוֹלָם.

ד **וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ**, לְךָ רַחֲמִים וְלֹא לַאֲחֵרִים רַחֲמִים. מִכָּן הָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי אוֹמֵר: כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת – מְרַחֲמִים עָלֶיךָ מִן הַשָּׁמַיִם, אֵין אַתָּה מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת – אֵין מְרַחֲמִים עָלֶיךָ מִן הַשָּׁמַיִם. **וְהִרְבֶּךָּ** – כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו ד): ״וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם״.

ה **כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ** – הַכֹּל בִּזְכוּת אֲבוֹתֶיךָ.

ו (דברים יג יט) **כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, מִכָּן אָמְרוּ: הִתְחִיל אָדָם לִשְׁמֹעַ קִמְעָה – סוֹפוֹ לִשְׁמֹעַ הַרְבֵּה.

ז **לִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם**, שֶׁתְּהֵא מִצְוָה קַלָּה חֲבִיבָה עָלֶיךָ כְּמִצְוָה חֲמוּרָה.

ח **לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, זוֹ הִיא שֶׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: ״הַיָּשָׁר״ – בְּעֵינֵי שָׁמַיִם.

ט (דברים יד א) **בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם נוֹהֲגִים אַתֶּם מִנְהַג בָּנִים – חֲרֵי אַתֶּם בָּנִים, וְאִם לָאו – אֵי אַתֶּם בָּנִים! רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ **בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם**, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (הושע ב א): ״וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ׳.

י **לֹא תִתְגֹּדְדוּ** – לֹא תַעֲשׂוּ אֲגֻדּוֹת, אֶלָּא הֱיוּ כֻּלְּכֶם אֲגֻדָּה אַחַת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ט ו): ״הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָיו וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ״.

יא דָּבָר אַחֵר: **לֹא תִתְגֹּדְדוּ** – לֹא תִתְגּוֹדְדוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַחֵרִים מִתְגּוֹדְדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יח כח): ״וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם״.

יב **וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה**, יָכוֹל לֹא יְהוּ חַיָּבִים אֶלָּא עַל **בֵּין עֵינֵיכֶם** בִּלְבַד? מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הָרֹאשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כא ה): "בְּרֹאשָׁם" – לְרַבּוֹת כָּל הָרֹאשׁ. יָכוֹל הַכֹּהֲנִים, שֶׁרְבָּה בָהֶם הַכָּתוּב מִצְווֹת יְתֵרוֹת, חַיָּבִים עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה וְחַיָּבִים עַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם, אֲבָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא רַבָּה בָהֶם הַכָּתוּב מִצְווֹת יְתֵרוֹת, לֹא יְהוּ חַיָּבִים אֶלָּא אַחַת, וְלֹא יְהוּ חַיָּבִים אֶלָּא עַל בֵּין הָעֵינַיִם בִּלְבַד? תַּלְמוּד לוֹמַר: קָרְחָה קָרְחָה, לִגְזֵרָה שָׁוָה! מַה קָּרְחָה הָאֲמוּרָה בַּכֹּהֲנִים, חַיָּבִים עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה וְחַיָּבִים עַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם, אַף קָרְחָה הָאֲמוּרָה בְּיִשְׂרָאֵל, חַיָּבִים עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה וְחַיָּבִים עַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם. מַה קָּרְחָה הָאֲמוּרָה בְּיִשְׂרָאֵל, אֵין חַיָּבִים אֶלָּא עַל הַמֵּת, אַף קָרְחָה הָאֲמוּרָה בַּכֹּהֲנִים, אֵין חַיָּבִים אֶלָּא עַל הַמֵּת!

פיסקא צז

א (דברים יד ב) **כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ**, קַדֵּשׁ אֶת עַצְמְךָ. **כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ** – קְדֻשָּׁה שֶׁהִיא עָלֶיךָ, הִיא גָּרְמָה לָךְ.

ב דָּבָר אַחֵר: לֹא תִגְרֹם לְעַם אַחֵר לִהְיוֹת קָדוֹשׁ כַּיּוֹצֵא בְּךָ.

ג **וּבְךָ בָּחַר ה'**, (תהלים קלה ד) "כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ". **לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה** – (תהלים קלה ד) "יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ".

ד **וּבְךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים**, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד חָבִיב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִכָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

ה יָכוֹל אַף מֵאָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה**, אֲמֹר מֵעַתָּה: מִשֶּׁלְפָנָיו וּמִשֶּׁלְאַחֲרָיו, וְלֹא מֵאָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים!

פיסקא צח

א (דברים יד ו) **וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת וּמַעֲלַת גֵּרָה**, עַד שֶׁיִּהוּ בָהּ שְׁלֹשָׁה סִימָנִים הַלָּלוּ אֵינָהּ מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה.

ב אַבָּא חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַשְׁסוּעָה – מִין חַיָּה.

ג אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד יא) "צִפּוֹר" – בַּטְּהוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

ד אָמַר רַבִּי יִצְחָק: עוֹף טָהוֹר נִקְרָא 'עוֹף' וְנִקְרָא 'צִפּוֹר', וְהַטָּמֵא – אֵין נִקְרָא אֶלָּא 'עוֹף' בִּלְבַד.

ה (דברים יד יג) "וְהָרָאָה" זוֹ דַּיָּה, וְכֵן מִין דַּיָּה. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: יֵשׁ לוֹ מֵאָה מִינֵי עוֹפוֹת בַּמִּזְרָח, וְכֻלָּן מִין אַיָּה.

ו אַיָּה, "דַּיָּה", "וְהָרָאָה", "וְהַדָּאָה" – לָמָּה נִשְׁנוּ בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה? בַּבְּהֵמָה מִפְּנֵי הַשְׁסוּעָה, וּבָעוֹף מִפְּנֵי הַדַּיָּה.

פיסקא צט

א (דברים יד ג) **לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן לְצוֹרֵם אֹזֶן הַבְּכוֹר וְאוֹכֵל מִמֶּנָּה, שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה**.

ב אֲחֵרִים אוֹמְרִים: בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים הַכָּתוּב מְדַבֵּר; נֶאֱמַר כָּאן **תּוֹעֵבָה** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יז א) "לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה וְגוֹ' כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא"; מַה תּוֹעֵבָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף תּוֹעֵבָה הָאֲמוּרָה כָּאן בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

פיסקא ק

א (דברים יד ד-ה) **זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ, שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים; אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר**, מְלַמֵּד שֶׁחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה.

ב מִנַּיִן שֶׁאַף בְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יא ב): "זֹאת הַחַיָּה" וְגוֹ'. מְלַמֵּד שֶׁחַיָּה קְרוּיָה בְּהֵמָה וּבְהֵמָה קְרוּיָה חַיָּה, וּמְלַמֵּד שֶׁבְּהֵמָה טְמֵאָה מְרֻבָּה מִבְּהֵמָה טְהוֹרָה. בְּכָל מָקוֹם הַכָּתוּב פּוֹרֵט אֶת הַמּוּעָט, שֶׁנֶּאֱמַר **זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ וְגוֹ' אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר** וְגוֹ'.

ג **וְיַחְמוּר**, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: תְּאוֹ זֶה שׁוֹר הַבָּר.

פיסקא קא

א (דברים יד ו) **וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה**, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁרִבָּה טָרְפָה כְּעֵין טְרֵפוֹת, אַף אֲנִי אַרְבֶּה אֶת הַפָּסוּל כְּעֵין הַפְּסוּלִים. וְאֵיזֶה זֶה? זֶה הַחוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר וְחֲמוֹר, וּבְמוּקְדָּשִׁים! תַּלְמוּד לוֹמַר: "שׁוֹר שֵׂה כְּשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים" תֹּאכֵלוּ.

ב מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ, וַעֲדַיִן לֹא אַרְבֶּה אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע, מוּקְצֶה וְנֶעֱבָד, וְאֶתְנָן וּמְחִיר, וְכִלְאַיִם וּטְרֵפָה וְיוֹצֵא דּוֹפֶן (תמורה פ״ו מ״א)? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שׁוֹר שֵׂה כְּשָׂבִים** וְגוֹ׳.

ג מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ, וַעֲדַיִן לֹא אַרְבֶּה אֶת שֶׁנֶּעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שׁוֹר שֵׂה כְּשָׂבִים**.

ד מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ, וַעֲדַיִן לֹא אַרְבֶּה אֶת שֶׁנֶּעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים וַעֲדַיִן לֹא נִגְמַר דִּינוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שׁוֹר שֵׂה כְּשָׂבִים תֹּאכֵלוּ**,

ה מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁגָּדְלוּ בְּטָהֳרָה, וַעֲדַיִן לֹא אַרְבֶּה אֶת וְלַד כְּשֵׁרָה שֶׁיָּנְקָה מִן הַטְּרֵפָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּבְּהֵמָה**,

ו מְרַבֶּה אֲנִי אֶת וְלַד כְּשֵׁרָה שֶׁיָּנְקָה מִן הַטְּרֵפָה, וַעֲדַיִן לֹא אַרְבֶּה אֶת וְלַד טְרֵפָה שֶׁיָּנְקָה מִבְּהֵמָה טְהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּבְּהֵמָה** כָּל הַבְּהֵמָה.

ז **בַּבְּהֵמָה תֹּאכֵלוּ**, לְרַבּוֹת שִׁלְיָה.

ח יָכוֹל אֲפִלּוּ יָצָאת מִקְצָתָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אוֹתָהּ**.

ט **אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ**, אוֹתָהּ בַּאֲכִילָה וְאֵין בְּהֵמָה טְמֵאָה בַּאֲכִילָה. אֵין לִי אֶלָּא בַּעֲשֵׂה; מִנַּיִן אַף בְּלֹא תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד ז-ח): הַגָּמָל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר.

י **מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ**, אֵין לִי אֶלָּא אֶת אֵלּוּ בִּלְבַד, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִנַּיִן? דִּין הוּא: וּמָה אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סִימָנֵי טָהֳרָה חֲרֵי הֵם בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהֶם סִימָנֵי טָהֳרָה אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהוּ בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָם? נִמְצְאוּ הַגָּמָל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר מִן הַכָּתוּב, וּשְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִקַּל וָחוֹמֶר. נִמְצֵאת מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶם מִן הַכָּתוּב וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה מִקַּל וָחוֹמֶר.

פיסקא קב

א (דברים יד ו) **אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ וְגוֹ׳ הַשָּׁסוּעָה**, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה: וְכִי מֹשֶׁה קָנִיגִי הָיָה אוֹ בַּלְיִסְטְרִי הָיָה? אֶלָּא מִכָּן תְּשׁוּבָה לָאוֹמְרִים אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם.

פיסקא קג

א (דברים יד יא) **כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ**, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יד ד) "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהוֹרוֹת", יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁשְּׁחוּטָה אֲסוּרָה כָּךְ מְשֻׁלַּחַת אֲסוּרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ".

ב אוֹ כְּשֵׁם שֶׁמְּשֻׁלַּחַת מֻתֶּרֶת כָּךְ שְׁחוּטָה תְּהֵא מֻתֶּרֶת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם" (דברים יד יב).

ג **הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה**, רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן נֶשֶׁר וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יא יג) נֶשֶׁר. מַה נֶּשֶׁר הָאָמוּר לְהַלָּן, עָשָׂה כָּל הָאֲמוּרִים עִם הַנֶּשֶׁר בְּבַל תַּאֲכִיל וּבְבַל תֹּאכַל, אַף נֶשֶׁר הָאָמוּר כָּאן, נַעֲשָׂה כָּל הָאֲמוּרִים עִם הַנֶּשֶׁר בְּבַל תַּאֲכִיל וּבְבַל תֹּאכַל.

ד רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן (דברים יד יג) "אַיָּה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יא יד) "אַיָּה", מָה אַיָּה הָאָמוּר כָּאן, עָשָׂה אֶת הָרָאָה מִין אַיָּה – אַף אַיָּה הָאָמוּרָה לְהַלָּן, נַעֲשָׂה אֶת הָרָאָה מִין אַיָּה.

ה (דברים יד יד) **עֹרֵב** – זֶה עוֹרֵב הַגָּדוֹל, **וְאֵת כָּל עֹרֵב** – לְהָבִיא אֶת הָעוֹרֵב הָעֲמָקִי וְעוֹרֵב הַבָּא בְּרֹאשׁ יוֹנִים, **לְמִינוֹ** – לְהָבִיא אֶת הַזַּרְזִיר.

ו [הַנֵּץ – זֶה הַנֵּץ,] כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לְמִינֵהוּ" – לְהָבִיא אֶת בֶּן הוֹרְיָה.

ז (דברים יד טו-יז) "וְאֶת בַּת הַיַּעֲנָה וְגוֹ׳ וְאֶת הַכּוֹס וְגוֹ׳ וְהַקָּאַת וְאֶת הָרָחָם וְאֶת הַשָּׁלָךְ", מְלַמֵּד שֶׁעוֹף טָהוֹר מְרַבֶּה מֵעוֹף טָמֵא. בְּכָל מָקוֹם הַכָּתוּב פּוֹרֵט אֶת הַמּוּעָט.

ח (חולין פ״ג מ״ו) סִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה נֶאֶמְרוּ מִן הַתּוֹרָה, סִימָנֵי הָעוֹף לֹא נֶאֶמְרוּ. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל עוֹף דּוֹרֵס טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר ״נֶשֶׁר״ – מַה נֶּשֶׁר מְפֹרָשׁ, אֵין לוֹ זֶפֶק וְאֵין לוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה וְאֵין קָרְקָבָנוֹ נִקְלָף וְדוֹרֵס וְאוֹכֵל – טָמֵא, כָּךְ כָּל שֶׁכַּיּוֹצֵא בּוֹ – אָסוּר; שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בּוֹ – מֻתָּר.

ט (דברים יד כ) **כָּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ** – מִצְוַת עֲשֵׂה.

י (דברים יד יט) ״וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם״ – מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: **כָּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ** – אֵלּוּ חֲגָבִים טְהוֹרִים, ״וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכְלוּ״ – אֵלּוּ חֲגָבִים טְמֵאִים.

פיסקא קד

א (דברים יד כא) **לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה**, אֵין לִי אֶלָּא נְבֵלָה, טְרֵפָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״נְבֵלָה״ – ״כָּל נְבֵלָה״.

ב **לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ** – מְלַמֵּד שֶׁנּוֹתְנָהּ בְּמַתָּנָה לְגֵר תּוֹשָׁב.

ג מִנַּיִן אַף לְנָכְרִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לַנָּכְרִי**.

ד מִנַּיִן שֶׁמּוֹכְרָהּ לְגֵר תּוֹשָׁב? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אוֹ מָכֹר**.

ה מִנַּיִן אַף לְנָכְרִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לַנָּכְרִי**. כְּשֶׁתִּמְצֵי אוֹמֵר: מוֹכְרָהּ וְנוֹתְנָהּ בְּמַתָּנָה לְנָכְרִי וּלְגֵר תּוֹשָׁב.

ו רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: דְּבָרִים כִּכְתָבָם.

ז **כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה׳ אֱלֹהֶיךָ** – קָדֵשׁ אֶת עַצְמְךָ. דְּבָרִים הַמּוּתָּרִים נָהֲגוּ בָּהֶם אִסּוּר – אִי אַתָּה רַשַּׁי לְנַהֵג הֶתֵּר בְּפָנֶיהֶם.

ח **לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ** לָמָּה נֶאֱמַר? כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת שֶׁכָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל שָׁלֹשׁ פְּעָמִים: אַחַת בְּחוֹרֵב, וְאַחַת בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, וְאַחַת בְּהַר גְּרִזִים וּבְהַר עֵיבָל.

ט רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: חַיָּה וָעוֹף אֵינָם מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר **לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ** שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, פָּרַט לְחַיָּה וְעוֹף וּבְהֵמָה טְמֵאָה.

י רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: נֶאֱמַר **לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה** וְנֶאֱמַר **לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ**, [אֶת שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם נְבֵלָה אָסוּר לְבַשֵּׁל בְּחָלָב. עוֹף שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם נְבֵלָה, יָכוֹל יְהֵא אָסוּר לְבַשֵּׁל בְּחָלָב? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּחֲלֵב אִמּוֹ**,] יָצָא עוֹף שֶׁאֵין לוֹ חָלֵב אֵם.

פיסקא קה

א (דברים יד כב) **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה**, מְלַמֵּד שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִים אוֹתוֹ מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ.

ב אֵין לִי אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שְׁבוּ דִּבֵּר הַכָּתוּב. מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מַעֲשְׂרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר**.

ג מִנַּיִן לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִים אוֹתָהּ מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה**.

ד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִנַּיִן לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה שֶׁהוּא בַּעֲמוּד וְעַשֵּׂר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר**.

ה יָכוֹל דָּבָר שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, כְּגוֹן סָטִיס וְקוֹצָה, יְהֵא חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר וְאָכַלְתָּ**,

ו יָכוֹל אַף דָּבָשׁ וְחָלָב? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה**. אֱמֹר מֵעַתָּה: דָּבָר הַיּוֹצֵא מֵרִשׁוּת שָׂדֶה.

ז מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר ״וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ״, יָכוֹל אֵין לְחַיֵּב אֶלָּא דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר? מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר פֵּרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תְּבוּאַת זַרְעֶךָ**.

ח יֹאמַר זֶה, שֶׁאִלּוּ כֵן הָיִיתִי אוֹמֵר: מַה תְּבוּאָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁמַּכְנִיסָהּ לְקִיּוּם וְדָרְכָּהּ לְהֵאָכֵל כְּמוֹת שֶׁהִיא – אַף אֲנִי אֵינִי מְרַבֶּה אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בָהּ. אֶת מָה אֲנִי מְרַבֶּה? אֶת הָאוֹרֶז וְאֶת הַדּוֹחַן וְאֶת הַפְּרָגִים וְהַשּׁוּמְשְׁמִים. מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר קִטְנִיּוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר**.

ט מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַקְּטָנִיּוֹת שֶׁדַּרְכָּן לְהֶאָכֵל כְּמוֹת שֶׁהֵן, וַעֲדַיִן לֹא אֲרַבֶּה אֶת הַתּוּרְמוֹס וְאֶת הַחַרְדָּל, שֶׁאֵין דַּרְכָּם לְהֶאָכֵל כְּמוֹת שֶׁהֵם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עֲשֹׂר תְּעַשֵּׂר**. יָכוֹל אַפְעַלְפֵּי שֶׁלֹּא הִשְׁרִישׁוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָכַלְתָּ**,

י מִנַּיִן לְרַבּוֹת יְרָקוֹת לַמַּעֲשְׂרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז ל): "וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ".

יא (ויקרא כז ל) "מִזֶּרַע הָאָרֶץ" – לְרַבּוֹת שׁוּם, שַׂחְלַיִם וְגַרְגִּיר. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה לְפֶת וּצְנוֹנוֹת וְזַרְעוֹנֵי גִּנָּה שֶׁאֵין נֶאֱכָלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִזֶּרַע הָאָרֶץ", וְלֹא כָּל זֶרַע הָאָרֶץ.

יב (ויקרא כז ל) "מִפְּרִי הָעֵץ" – לְרַבּוֹת פֵּרוֹת הָאִילָן.

יג יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה חָרוּבֵי שִׁקְמָה וְחָרוּבֵי צַלְמוֹנָה וְחָרוּבֵי גְּדוֹרָה, שֶׁאֵין נֶאֱכָלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִפְּרִי הָעֵץ" וְלֹא כָּל פְּרִי הָעֵץ.

יד מִנַּיִן שֶׁאָדָם מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁאוֹכֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר**.

טו יָכוֹל אַפְעַלְפֵּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ בַּשָּׂדֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר יח כז): "כִּדְגָן מִן הַגֹּרֶן", וַהֲרֵי הוּא בַּשָּׂדֶה (במדבר יח כז), "וְכִמְלֵאָה מִן הַיֶּקֶב", עַד שֶׁהִיא בַּיֶּקֶב.

טז יָכוֹל יְהֵא אָדָם אוֹכֵל עֲרֵי בַּשָּׂדֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר**.

יז מִנַּיִן שֶׁזּוֹרֵעַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הֹיצֵא הַשָּׂדֶה**.

יח מִנַּיִן שֶׁכּוֹנֵס? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תְּבוּאַת זַרְעֶךָ**.

יט אָמְרוּ: חֲרֵבוֹ חֲנֻיּוֹת בְּנֵי חָנָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים קֹדֶם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִים פֵּרוֹתֵיהֶם מִידֵי מַעֲשְׂרוֹת, שֶׁהָיוּ דּוֹרְשִׁים לוֹמַר "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר וְאָכַלְתָּ" – וְלֹא מוֹכֵר; "תְּבוּאַת זַרְעֶךָ" – וְלֹא לוֹקֵחַ.

פיסקא קו

א (דברים יד כג) **וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר**, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה זְקֵנִים:

ב רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: יָכוֹל יְהֵא אָדָם מַעֲלֶה בְּכוֹרוֹת מֵחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר**, מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מֵבִיא מַעֲשֵׂר דָּגָן אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹרוֹת; מֵחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁאִי אַתָּה מֵבִיא מַעֲשֵׂר דָּגָן – אִין אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹרוֹת.

ג שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר: יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה מְחִצָּה בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְקָדְשִׁים קַלִּים כָּךְ נִתְּנָה תּוֹרָה מְחִצָּה בֵּין בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי? וְדִין הוּא: בְּכוֹר טָעוּן הֶבְאַת מָקוֹם וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי טָעוּן הֶבְאַת מָקוֹם, מַה בְּכוֹר אֵין נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה – אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֹא יְהֵא נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה. מַה לְּבְכוֹר, מִיעֵט מָקוֹם אֲכִילָתוֹ שֶׁכֵּן מִיעֵט זְמַן אֲכִילָתוֹ, תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁרִבָּה זְמַן אֲכִילָתוֹ? הוֹאִיל וְרִבָּה זְמַן אֲכִילָתוֹ – יְרַבֶּה מָקוֹם אֲכִילָתוֹ! תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר**, מַה בְּכוֹר אֵין נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה – אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֹא יְהֵא נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה.

ד רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יָכוֹל יְהֵא אָדָם מַעֲלֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לִירוּשָׁלַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה וְאוֹכְלוֹ? וְדִין הוּא: בְּכוֹר טָעוּן הֶבְאַת מָקוֹם, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי טָעוּן הֶבְאַת מָקוֹם. מַה בְּכוֹר, אֵין נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת – אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לֹא יְהֵא נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. לֹא: אִם אָמַרְתָּ בִּבְכוֹר, שֶׁיֵּשׁ מִמֶּנּוּ דָּמִים וְאֵמוּרִים לַמִּזְבֵּחַ, תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁאֵין מִמֶּנּוּ דָּמִים וְאֵמוּרִים לַמִּזְבֵּחַ? בִּכּוּרִים יוֹכִיחוּ, שֶׁאֵין מֵהֶם דָּמִים וְאֵמוּרִים לַמִּזְבֵּחַ, וְאֵין נֶאֱכָלִים אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת! לֹא: אִם אָמַרְתָּ בִּבְכוּרִים, שֶׁטְּעוּנִים הַנָּחָה לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁאֵין טָעוּן הַנָּחָה לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר**, מַקִּישׁ אֲכִילַת בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. מַה בְּכוֹר, אֵין נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת – אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לֹא יְהֵא נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.

ה אֲחֵרִים אוֹמְרִים: יָכוֹל בְּכוֹר שֶׁעָבַר זְמַנּוֹ מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ יְהֵא פָּסוּל כִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ**. אִם לְלַמֵּד עַל הַבְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכָל לִפְנִים מִן הַחוֹמָה – אֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (דברים טו כ) "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ". אִם לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנֶּאֱכָל לִפְנִים מִן הַחוֹמָה – אֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (דברים יב יז) "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ**? מַקִּישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, מָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי נֶאֱכָל מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ – אַף בְּכוֹר נֶאֱכָל מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ.

ו **לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ** – מַגִּיד שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מֵבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה. **כָּל הַיָּמִים** – בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

פיסקא קז

א (דברים יד כד) **וְכִי יִרְבָּה מִמְּךָ הַדָּרֶךְ**, יָכוֹל בִּרְחוּק זְמַן הַכָּתוּב מְדַבֵּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם**, בִּרְחוּק מָקוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְלֹא בִּרְחוּק זְמַן.

ב אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא מְרֻבֶּה, מְנַיִן אֲפִלּוּ לַמּוּעָט? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ**.

ג אֵין לִי אֶלָּא עָנִי, עָשִׁיר מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי יְבָרֶכְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ**.

ד (דברים יד כה) **וְנָתַתָּה בַּכָּסֶף** – מְלַמֵּד שֶׁאֵין מִתְחַלֵּל אֶלָּא עַל הַכֶּסֶף. מְנַיִן לַעֲשׂוֹת שְׂאָר מַטְבֵּעַ כַּכֶּסֶף? דִּין הוּא: הוֹאִיל וְהֻקְדַּשׁ מִתְחַלֵּל וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלֵּל, מָה הֻקְדַּשׁ עָשָׂה בּוֹ שְׂאָר מַטְבֵּעַ כַּכֶּסֶף – אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עָשָׂה בּוֹ שְׂאָר מַטְבֵּעַ כַּכֶּסֶף. מָה לְהֻקְדַּשׁ שֶׁעָשָׂה בּוֹ שְׂאָר מַטְבֵּעַ כַּכֶּסֶף, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בּוֹ שְׂאָר מְטַלְטָלִים כַּכֶּסֶף, תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ שְׂאָר מְטַלְטָלִים כַּכֶּסֶף? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף**, דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִצְרוֹר, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: דָּבָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו צוּרָה, פָּרַט לִסְימוֹן שֶׁאֵין עָלָיו צוּרָה.

ה **בְּיָדֶךָ** – פָּרַט לְשֶׁיְּצָא חוּץ מֵרְשׁוּתְךָ.

ו **וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ** – זוֹ שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים.

ז (דברים יד כו) **וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יָכוֹל הַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, שְׁנִטְמָא – טָעוּן פִּדְיוֹן? וְדִין הוּא: וּמָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַצְמוֹ שֶׁנִּטְמָא, חֲרֵי הוּא נִפְדֶּה; הַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שְׁנִטְמָא – אֵינוֹ דִין שֶׁיִּפָּדֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כֶּסֶף** – כֶּסֶף רִאשׁוֹן וְלֹא כֶּסֶף שֵׁנִי. אֵין לִי אֶלָּא טָהוֹר, טָמֵא מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כֶּסֶף** – כֶּסֶף רִאשׁוֹן וְלֹא כֶּסֶף שֵׁנִי; שְׁלֹשָׁה כְסָפִים נֶאֱמְרוּ בָּעִנְיָן: אֶחָד לְמַעֲשֵׂר טָהוֹר וְאֶחָד לְמַעֲשֵׂר טָמֵא וְאֶחָד לַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר.

ח **בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ**, יָכוֹל בַּעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וְקַרְקָעוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּבָּקָר וּבַצֹּאן**.

ט אֵין לִי אֶלָּא אֲכִילָה, שְׁתִיָּה מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר**.

י אֵין לִי אֶלָּא אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, מְנַיִן אַף מַשְׁבִּיחֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, כְּגוֹן הַקּוֹשְׁטָ וְהַחֲמוּם וְרָאשֵׁי בְשָׂמִים וְהַתֵּיאָה וְהַחִלְתִּית וְהַפִּלְפְּלִים וְחַלּוֹת הֲרֵיעַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ**.

יא יָכוֹל אַף מַיִם וָמֶלַח? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר**, מָה אֵלּוּ מְיֻחָדִים, שֶׁהֵם פְּרִי מִן הַפְּרִי וְגִדּוּלָם מִן הָאָרֶץ, אַף אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא פְּרִי מִן הַפְּרִי וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ.

יב בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר: **בַּבָּקָר** – וְלָקַחְתָּ פָּרָה עַל יְדֵי עוֹרָהּ.

יג **בַּצֹּאן** – וְלָקַחְתָּ רָחֵל עַל יְדֵי גִּזָּתָהּ,

יד **בַּיַּיִן** – וְלָקַחְתָּ חָבִית עַל יְדֵי קַנְקַנָּהּ,

טו **וּבַשֵּׁכָר** – וְלָקַחְתָּ תְּמֶד מִשְׁתַּחְמִין.

טז יָכוֹל יִקַּח בְּהֵמָה לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ? – חֲרֵי אַתָּה דָן: נֶאֱמַר כָּאן "שִׂמְחָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כז ז) "שִׂמְחָה", מַה שִּׂמְחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן – שְׁלָמִים, אַף שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן – שְׁלָמִים. אוֹ מַה שִּׂמְחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן עוֹלָה וּשְׁלָמִים, אַף שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן עוֹלָה וּשְׁלָמִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָכַלְתָּ וְשָׂמַחְתָּ**, שִׂמְחָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אֲכִילָה; יָצְאוּ עוֹלוֹת שֶׁאֵין עִמָּהֶן אֲכִילָה.

פיסקא קח

א (דברים יד כז) **וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ**, כָּל מָקוֹם אַתָּה מוֹצֵא לֵוִי הַזֶּה לוֹמַר: תֵּן לוֹ מֵחֶלְקוֹ! אֵין לוֹ חֶלְקוֹ – תֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי! אֵין לוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי – תֵּן לוֹ שְׁלָמִים! אֵין לוֹ שְׁלָמִים – פַּרְנְסֵהוּ מִן הַצְּדָקָה!

ב **כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ**, לְהַגִּיד מָה גֵּרִם.

פיסקא קט

א (דברים יד כח) **מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים**, יָכוֹל בֶּחָג? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כו יב): "כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר". אוֹ "כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר",

ב יָכוֹל בַּחֲנֻכָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "קֵץ", נֶאֱמַר כָּאן "קֵץ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים לא י) "קֵץ"; מַה קֵץ הָאָמוּר לְהַלָּן – רֶגֶל, אַף קֵץ הָאָמוּר כָּאן – רֶגֶל.

ג אוֹ מָה קֵץ הָאָמוּר לְהַלָּן חַג הַסֻּכּוֹת, אַף קֵץ הָאָמוּר כָּאן חַג הַסֻּכּוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר", רֶגֶל שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת כָּלִים בּוֹ – זֶה אוֹמֵר זֶה פֶּסַח! מִכָּן אָמְרוּ: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיָה בְּעוּר, בָּרְבִיעִית מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית, בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשִּׁשִּׁית.

ד יָכוֹל אַף שָׁנָה שְׁבִיעִית תְּהֵא חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כו יב): "שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר" – שָׁנָה שֶׁחַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר; יָצְתָה שָׁנָה שְׁבִיעִית, שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר.

ה יָכוֹל יְהוּ שְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת נוֹהֲגִים בָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר" – מַעֲשֵׂר אֶחָד נוֹהֵג בָּהּ, וְאֵין שְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת נוֹהֲגִים בָּהּ.

ו אֵין לִי אֶלָּא מַעֲשַׂר עָנִי, שְׁבוּ דִּבְּרָה הַכָּתוּב. מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מַעֲשְׂרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מַעְשַׂר תְּבוּאָתֶךָ**, רִבָּה.

ז **תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהִוא**, מְלַמֵּד שֶׁמּוֹצִיאִים אוֹתוֹ מִמְּקוֹם טֻמְאָה לִמְקוֹם טָהֳרָה.

ח יָכוֹל אַף שֶׁל שְׁאָר שָׁנִים יְהוּ מוֹצִיאִים אוֹתוֹ מִמְּקוֹם טֻמְאָה לִמְקוֹם טָהֳרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּשָּׁנָה הַהִוא**, שֶׁל שָׁנָה הַהִיא אַתָּה מוֹצִיא, וְאִי אַתָּה מוֹצִיא שֶׁל שְׁאָר שָׁנִים מִמְּקוֹם טֻמְאָה לִמְקוֹם טָהֳרָה; שֶׁל שָׁנָה הַהִיא אַתָּה מְבַעֵר, וְאִי אַתָּה מְבַעֵר, יָרַק שֶׁיָּצָא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד הַפֶּסַח.

ט **וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ**, אִם אֵין שָׁם עָנִי – הַנִּיחוֹ בָּאוֹצָר.

י אֵינִי יוֹדֵעַ מִי יָדָחֶה מִפְּנֵי מַעֲשַׂר עָנִי: אִם מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן אִם מַעֲשַׂר שֵׁנִי? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד כט): "וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה" – יָבֹא הַלֵּוִי וְיִטֹּל חֶלְקוֹ מִכָּל מָקוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

יא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ! הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (במדבר יח כא): "וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה" – מָה נַחֲלָה אֵינָהּ זָזָה, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אֵין זָז.

יב יָכוֹל אַף לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה יְהוּ חַיָּבִים בְּמַעֲשֵׂר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם", דְּבָרִים שֶׁאֵין לוֹ בָּהֶם חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ אַתָּה נוֹתֵן לוֹ, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהֶם חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ.

פיסקא קי

א (דברים יד כט) **וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ**, יָכוֹל בֵּין חֲסֵרִים וּבֵין שֶׁאֵין חֲסֵרִים? וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים כד יז): "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה" – בֵּין עֲנִיָּה וּבֵין עֲשִׁירָה! תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט י): "עָנִי" – מַה עָנִי חָסֵר אַף כֻּלָּם חֲסֵרִים.

ב יָכוֹל בֵּין בְּנֵי בְרִית וּבֵין שֶׁאֵינָם בְּנֵי בְרִית? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֵוִי**, מָה לֵוִי בֶּן בְּרִית – אַף כֻּלָּם בְּנֵי בְרִית.

ג **וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ** – תֵּן לָהֶם כְּדֵי שָׂבְעָם. מִכָּן אָמְרוּ (תוספתא פאה ד ב): אֵין פּוֹחֲתִים לֶעָנִי בַּגֹּרֶן מֵחֲצִי קַב חִטִּים אוֹ קַב שְׂעוֹרִים.

ד **בִּשְׁעָרֶיךָ** – מְלַמֵּד שֶׁאֵין מוֹצִיאִים אוֹתוֹ מִן הָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ.

ה אָמְרוּ: מִשְׁפַּחַת בֵּית נַבְלָטָה הָיְתָה בִּירוּשָׁלַם, וְנָתְנוּ לָהֶם שֵׁשׁ מֵאוֹת כִּכְּרֵי זָהָב, וְלֹא רָצוּ לְהוֹצִיא חוּץ לִירוּשָׁלַם.

פיסקא קיא

א (דברים טו א) **מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים**, יָכוֹל מִתְּחִלַּת הַשָּׁנָה אוֹ בְּסוֹפָהּ? הֲרֵי אַתְּ דָּן: נֶאֱמַר כָּאן "קֵץ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים לא י) "קֵץ", מָה קֵץ הָאָמוּר לְהַלָּן בְּסוֹפָהּ וְלֹא בִּתְחִלָּתָהּ – אַף קֵץ הָאָמוּר כָּאן בְּסוֹפָהּ וְלֹא בִּתְחִלָּתָהּ.

ב (דברים טו א-ב) **תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה... שָׁמוֹט** – כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לְךָ שְׁמִטָּה אַתָּה מְשַׁמֵּט.

ג **שֶׁבַע שָׁנִים**, יָכוֹל שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: חַיֵּיב שֶׁבַע שָׁנִים בִּשְׁמִטָּה, וְחַיֵּיב שֶׁבַע שָׁנִים בְּמִלְוָה. מָה שֶׁבַע שָׁנִים הָאָמוּר בִּשְׁמִטָּה, שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל הָעוֹלָם – אַף שֶׁבַע שָׁנִים הָאָמוּר בְּמִלְוָה, שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל הָעוֹלָם.

ד אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: חַיֵּיב שֶׁבַע שָׁנִים בְּעֶבֶד עִבְרִי וְחַיֵּיב שֶׁבַע שָׁנִים בְּמִלְוָה, מָה שֶׁבַע שָׁנִים הָאָמוּר בְּעֶבֶד עִבְרִי שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, אַף שֶׁבַע שָׁנִים הָאָמוּר בְּמִלְוָה שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד!

ה נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה: דָּנִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ תָּלוּי בַּיּוֹבֵל מִדָּבָר שֶׁאֵינוֹ תָּלוּי בַּיּוֹבֵל, וְאַל יוֹכִיחַ עֶבֶד עִבְרִי, שֶׁתָּלוּי בַּיּוֹבֵל.

ו אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: דָּנִים דָּבָר שֶׁנּוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ מִדָּבָר שֶׁנּוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, וְאַל יוֹכִיחַ הַשְׁמֵט קַרְקַע, שֶׁאֵין נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ!

ז תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֶׁבַע שָׁנִים" "שֶׁבַע שָׁנִים" לִגְזֵרָה שָׁוָה: מָה שֶׁבַע שָׁנִים הָאָמוּר בִּשְׁמִטָּה, שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל הָעוֹלָם – אַף שֶׁבַע שָׁנִים הָאָמוּר בְּמִלְוָה, שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל הָעוֹלָם.

ח רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים טו ט) "קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה", אִם שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד – הֵיאַךְ הִיא קְרוֹבָה? אֱמוֹר מֵעַתָּה: שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל הָעוֹלָם!

ט יָכוֹל יְהֵא הַשְׁמֵט מִלְוָה נוֹהֵג בַּמִּדְבָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טו א-ב): **תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה... שָׁמוֹט**,

י אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר (דברים טו א-ב) **תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה... שָׁמוֹט** – אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה שְׁמִטָּה לָאָרֶץ – אַתָּה מְשַׁמֵּט [מִלְוָה], בְּחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁאִי אַתָּ עוֹשֶׂה שְׁמִטָּה לָאָרֶץ – אֵין אַתָּ מְשַׁמֵּט מִלְוָה?

יא תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טו ב): "כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַה'", בֵּין בָּאָרֶץ וּבֵין בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

פיסקא קיב

א (דברים טו ב) **וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה**, מִכָּן אָמְרוּ (שביעית פ"י מ"ח): הַמַּחֲזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית יֹאמַר לָהֶם 'מְשַׁמֵּט אֲנִי', וְאִם אָמַר לוֹ 'אַף עַל פִּי כֵן' – יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: **וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה**.

ב **[וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה]**, שְׁמִטָּה מְשַׁמֶּטֶת מִלְוָה וְאֵין יוֹבֵל מְשַׁמֵּט מִלְוָה.

ג שֶׁהָיָה בַּדִּין: מָה שְׁמִטָּה, שֶׁאֵין מוֹצִיאָה עֲבָדִים, מְשַׁמֶּטֶת מִלְוָה, יוֹבֵל, שֶׁמּוֹצִיא עֲבָדִים, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּשַׁמֵּט מִלְוָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה** – שְׁמִטָּה מְשַׁמֶּטֶת מִלְוָה וְאֵין יוֹבֵל מְשַׁמֵּט מִלְוָה.

ד קַל וָחוֹמֶר לַשְּׁמִטָּה שֶׁתּוֹצִיא עֲבָדִים: וּמַה יוֹבֵל, שֶׁאֵין מְשַׁמֵּט מִלְוָה, מוֹצִיא עֲבָדִים שְׁבִיעִית, שֶׁמְּשַׁמֶּטֶת מִלְוָה, אֵינוֹ דִין שֶׁתּוֹצִיא עֲבָדִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כה יג): "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת" – שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת מִלְוָה וְיוֹבֵל מוֹצִיא עֲבָדִים.

ה **שָׁמוֹט כָּל בַּעַל**, יָכוֹל אַף בִּגְזֵלָה וּבְפִקָּדוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מַשֵּׁה יָדוֹ**.

ו אוֹ **מַשֵּׁה יָדוֹ**, יָכוֹל שְׁכַר שָׂכִיר וְהַקֶּפֶת הַחֲנוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ**.

ז אִם סוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת כֻּלָּם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **מַשֵּׁה יָדוֹ**? מַה מַּשֶּׁה יָדוֹ בְּזָקוּף, אַף כֻּלָּם זְקוּפִים.

ח **לֹא יִגֹּשׂ** – לִתֵּן עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה.

ט **אֶת רֵעֵהוּ** – פְּרָט לַאֲחֵרִים.

י **וְאֶת אָחִיו** – פְּרָט לְגֵר תּוֹשָׁב.

יא **כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַה'** – בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

פיסקא קיג

א (דברים טו ג) **אֶת הַנָּכְרִי תִּגֹּשׂ** – זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה.

ב **וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ** – וְלֹא שֶׁל אָחִיךָ בְּיָדְךָ; מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר (שביעית פ״י מ״ב): הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן אֵין מְשַׁמְּטִין.

ג **אֶת אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ** – וְלֹא הַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין. מִכָּן אָמְרוּ (שביעית פ״י מ״ג-ד): הַתְקִין הִלֵּל פְּרוֹסְבּוּל מִפְּנֵי תִקּוּן הָעוֹלָם, שֶׁרָאָה אֶת הָעָם שֶׁנִּמְנְעוּ מִלַּהֲלוֹוֹת זֶה אֶת זֶה, וְעָבְרוּ עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה – עָמַד וְהִתְקִין פְּרוֹסְבּוּל. וְזֶהוּ גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוֹסְבּוּל: מוֹסְרַנִי אֲנִי לָכֶם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַדַּיָּנִים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי כָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי – שֶׁאֶגְבֶּנּוּ כָּל זְמַן שֶׁאֶרְצֶה; וְהַדַּיָּנִים חוֹתְמִים לְמַטָּה אוֹ הָעֵדִים.

פיסקא קיד

א (דברים טו ד) **אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן**, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים טו יא) ״כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ״! בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם – אֶבְיוֹנִים בַּאֲחֵרִים, וּכְשֶׁאֵין אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם – אֶבְיוֹנִים בָּכֶם.

ב **כִּי בָרֵךְ יְבָרֶכְךָ ה׳ בָּאָרֶץ**, מַגִּיד שֶׁאֵין בְּרָכָה תְּלוּיָה אֶלָּא בָּאָרֶץ.

ג **אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ**, בִּשְׁכַר שֶׁתִּירַשׁ – תִּכָּבֵשׁ.

פיסקא קטו

א (דברים טו ה) **רַק אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, מִכָּן אָמְרוּ: שְׁמַע אָדָם קְמָעָה – מַשְׁמִיעִים אוֹתוֹ הַרְבֵּה, שָׁמַע אָדָם דִּבְרֵי תוֹרָה – מַשְׁמִיעִים אוֹתוֹ דִּבְרֵי סוֹפְרִים.

ב **לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת** – שֶׁתְּהֵא מִצְוָה קַלָּה חֲבִיבָה עָלֶיךָ כְּמִצְוָה חֲמוּרָה.

פיסקא קטז

א (דברים טו ו) **כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ**, וּמָה דִּבֶּר לָךְ? (דברים כח ג) ״בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר״ וְגוֹ׳.

ב **וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים**, יָכוֹל תְּהֵא לוֹוֶה בְּסֶלַע וּמַלְוֶה בְּשֶׁקֶל, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲחֵרִים עוֹשִׂים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט**.

ג **וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים**, יָכוֹל תְּהֵא מוֹשֵׁל בַּאֲחֵרִים וַאֲחֵרִים מוֹשְׁלִים בָּךְ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים א ז): ״וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי בֶּזֶק שִׁבְעִים מְלָכִים...״? לְכָךְ נֶאֱמַר: **וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ**.

ד (דברים טו ז) **כִּי יִהְיֶה בְךָ** – וְלֹא בַּאֲחֵרִים.

ה **אֶבְיוֹן** – תָּאֵב קוֹדֶם.

ו אָחִיךָ – זֶה אָחִיךָ מֵאָבִיךָ; כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **מֵאַחַד אַחֶיךָ** – מְלַמֵּד שֶׁאָחִיךָ מֵאָבִיךָ קוֹדֵם לְאָחִיךָ מֵאִמְּךָ.

ז **בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ** – יוֹשְׁבֵי עִירְךָ קוֹדְמִים לְיוֹשְׁבֵי עִיר אַחֶרֶת.

ח **בְּאַרְצְךָ** – יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ קוֹדְמִים לְיוֹשְׁבֵי חוּצָה לָאָרֶץ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ**, הָיָה יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם אֶחָד – אַתָּה מְצַוֶּה לְפָרְנְסוֹ, הָיָה מְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים – אִי אַתָּה זָקוּק לוֹ לְכָל דָּבָר.

ט **אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ** – בְּכָל מָקוֹם.

י **לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ**, יֵשׁ בֶּן אָדָם שֶׁמִּצְטַעֵר אִם יִתֵּן – אִם לֹא יִתֵּן.

יא **וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ**, יֵשׁ בֶּן אָדָם שֶׁפּוֹשֵׁט אֶת יָדוֹ וְחוֹזֵר וְקוֹפְצָהּ.

יב **מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן** – אִם אֵין אַתָּה נוֹתֵן לוֹ – סוֹפְךָ לִטּוֹל הֵימֶנּוּ. מִנַּיִן אִם פָּתַחְתָּ פַּעַם אַחַת פְּתַח אַפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טו ח): ״כִּי פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ״.

יג **וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ, פָּתֹחַ תִּפְתַּח** – פְּתַח לוֹ בִּדְבָרִים, שֶׁאִם הָיָה בִּיכָלְתְּךָ אֵמוֹר לוֹ ׳אַתָּה צָרִיךְ לִלְוֹוֹת׳; מִכָּן אָמְרוּ: צְדָקָה נִתֶּנֶת כְּמִלְוָה.

יד **הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ** – נוֹתְנִים לוֹ וְחוֹזְרִים וּמַמְשְׁכְנִים אוֹתוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אוֹמְרִים לוֹ הָבֵא מַשְׁכוֹן, כְּדֵי לְהָגִיס אֶת דַּעְתּוֹ.

טו **דֵּי מַחְסוֹרוֹ** – אֵין אַתָּה מְצֻוֶּה לְעַשְׁרוֹ.

טז **אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ** – אֲפִלּוּ סוּס וַאֲפִלּוּ עֶבֶד.

יז מַעֲשֶׂה בְּהִלֵּל הַזָּקֵן שֶׁנָּתַן לְעָנִי בֶּן טוֹבִים אֶחָד סוּס שֶׁהָיָה מִתְעַמֵּל בּוֹ וְעֶבֶד שֶׁהָיָה מְשַׁמְּשׁוֹ. שׁוּב מַעֲשֶׂה בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן שֶׁהָיוּ מַעֲלִים לְאוֹרֵחַ לִיטְרָא בָּשָׂר בְּכָל יוֹם.

יח **לוֹ** – זוֹ אִשָּׁה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב יח): "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר".

פיסקא קיז

א (דברים טו ט) **הִשָּׁמֶר לְךָ**, חֲוֵי זָהִיר שֶׁלֹּא תְּמַנַּע רַחֲמִים, שֶׁכָּל הַמּוֹנֵעַ רַחֲמִים מֻקָּשׁ לְעוֹבְרֵי עֲבֵרוֹת וּפוֹרֵק עוֹל שָׁמַיִם מֵעָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר **בְּלִיַּעַל** – בְּלִי עוֹל.

ב דָּבָר אַחֵר: **הִשָּׁמֶר לְךָ, הִשָּׁמֶר** בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, **פֶּן** בְּלֹא תַּעֲשֶׂה.

ג **פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל לֵאמֹר**, זֶה שֶׁקָּרוּי עֲבוֹדָה זָרָה. נֶאֱמַר כָּאן **בְּלִיַּעַל** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יג יד) "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל", מַה בְּנֵי בְלִיַּעַל הָאָמוּר לְהַלָּן – עֲבוֹדָה זָרָה, אַף בְּנֵי בְלִיַּעַל הָאָמוּר כָּאן – עֲבוֹדָה זָרָה.

ד **קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה**, זוֹ הִיא שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי (לעיל פיסקא קיא): אִם שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד הֵיאַךְ הִיא קְרוֹבָה? אֶמֹר מֵעַתָּה שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל הָעוֹלָם.

ה **וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה'**, יָכוֹל מִצְוָה שֶׁלֹּא לִקְרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְקָרָא**, יָכוֹל מִצְוָה לִקְרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כד טו): "וְלֹא יִקְרָא עָלֶיךָ". יָכוֹל אִם קָרָא עָלֶיךָ יִהְיֶה בְּךָ חֵטְא, וְאִם לָאו לֹא יִהְיֶה בְּךָ חֵטְא? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהָיָה בְךָ חֵטְא**, מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה'**? מְמַהֵר אֲנִי לִפָּרַע עַל יְדֵי קוֹרֵא יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא.

ו מִנַּיִן אִם נָתַתָּ פַּעַם אַחַת תֵּן לוֹ אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים טו י) "נָתוֹן תִּתֵּן".

ז **לוֹ**, בֵּינְךָ לְבֵינוֹ. מִכָּן אָמְרוּ (שקלים פ"ה מ"ו): לִשְׁפַּת חֲשָׁאִים הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם.

ח **כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה**, אִם אָמַר לִתֵּן וְנָתַן – נוֹתְנִים לוֹ שְׂכַר אֲמִירָה וּשְׂכַר מַעֲשֶׂה. אָמַר לִתֵּן וְלֹא הִסְפִּיק בְּיָדוֹ לִתֵּן – נוֹתְנִים לוֹ שְׂכַר אֲמִירָה כִּשְׂכַר מַעֲשֶׂה. לֹא אָמַר לִתֵּן, אֲבָל אָמַר לַאֲחֵרִים תְּנוּ – נוֹתְנִים לוֹ שְׂכַר עַל כָּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה". לֹא אָמַר לִתֵּן, וְלֹא אָמַר לַאֲחֵרִים תְּנוּ, אֲבָל נוֹחַ לוֹ בִּדְבָרִים טוֹבִים, מִנַּיִן שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר עַל כָּךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂךָ".

פיסקא קיח

א (דברים טו יא) **כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ**, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים טו ד) "אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן". כֵּיצַד נִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ? בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם – אֲבְיוֹנִים בַּאֲחֵרִים, וּכְשֶׁאֵין אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם – אֲבְיוֹנִים בָּכֶם.

ב **עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר**, "עַל כֵּן" – מִפְּנֵי כֵן. **אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר** – עֵצָה טוֹבָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ מִטּוֹבָתְךָ.

ג **פָּתוֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיוֹנְךָ**, לָמָּה נֶאֱמְרוּ כֻלָּם? הֻקְּשׁוּ לְתֵן לוֹ פֵּת – נוֹתְנִים לוֹ פֵּת. עִיסָּה – נוֹתְנִים לוֹ עִיסָּה. מָעָה – נוֹתְנִים לוֹ מָעָה. לְהַאֲכִילוֹ בְּתוֹךְ פִּיו – מַאֲכִילִים אוֹתוֹ בְּתוֹךְ פִּיו.

ד (דברים טו יב) **כִּי יִמָּכֵר לְךָ**, מִנַּיִן כְּשֶׁאַתָּה קוֹנֶה לֹא תְּהֵא קוֹנֶה אֶלָּא עֶבֶד עִבְרִי? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא ב): "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי". מִנַּיִן כְּשֶׁהוּא נִמְכָּר, אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כה לט): "וְנִמְכַּר לָךְ". מִנַּיִן כְּשֶׁבֵּית דִּין מוֹכְרִים אוֹתוֹ, אֵין מוֹכְרִים אוֹתוֹ אֶלָּא לְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי יִמָּכֵר לְךָ**.

ה **אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה**, יֵשׁ בָּעִבְרִי מַה שֶּׁאֵין בָּעִבְרִיָּה וּבָעִבְרִיָּה מַה שֶּׁאֵין בָּעִבְרִי. עִבְרִי יוֹצֵא בְּשָׁנִים וּבְיוֹבֵל וּבְגֵרָעוֹן כֶּסֶף, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעִבְרִיָּה. עִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּסִימָנִים, וְאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת וְנִשְׁנֵית, וּמַפְדִּים אוֹתָהּ עַל כָּרְחָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעִבְרִי. הָא לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּעִבְרִי מַה שֶּׁאֵין בָּעִבְרִיָּה, וּבָעִבְרִיָּה מַה שֶּׁאֵין בָּעִבְרִי צָרִיךְ לוֹמַר בָּעִבְרִי וְצָרִיךְ לוֹמַר בָּעִבְרִיָּה.

ו **וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים** – אַף אֶת הַבֵּן. יָכוֹל אַף אֶת הַיּוֹרֵשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא ב): ״שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד״ – מִי לְחָשְׁךָ לְהָבִיא אֶת הַבֵּן וּלְהוֹצִיא אֶת הַיּוֹרֵשׁ? מֵבִיא אֲנִי אֶת הַבֵּן, שֶׁבֵּן קָם תַּחַת אָבִיו לִיעִידָה וְלִשְׁדָּה אֲחֻזָּה, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַיּוֹרֵשׁ, שֶׁלֹּא קָם תַּחַת הָאָב לִיעִידָה וְלִשְׁדָּה אֲחֻזָּה.

ז בָּרַח וְחָזַר, מִנַּיִן שֶׁמְּשַׁלֵּם לוֹ שָׁנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד״. חָלָה וְנִתְרַפֵּא, יָכוֹל יַחֲזִיר לוֹ שְׂכַר בַּטָּלָתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא ב): ״יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם״.

פיסקא קיט

א (דברים טו יג-יד) **וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְגוֹ' הַעֲנֵק תַּעֲנִיק לוֹ**, יָכוֹל אֵין מַעֲנִיקִים אֶלָּא לַיּוֹצֵא בְּשֵׁשׁ? מִנַּיִן לַיּוֹצֵא בַּיּוֹבֵל וּבִמְיֻתָּר הָאָדוֹן, וְאָמָה עִבְרִיָּה בְּסִימָנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: תְּשַׁלַּח, כִּי תְשַׁלַּח, **וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ**. יָכוֹל אַף לַמְשְׁתַּלֵּחַ בְּכֶסֶף אַתָּה מַעֲנִיק? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ** וְגוֹ' – לְמִי שֶׁאַתָּה מְשַׁלְּחוֹ אַתָּה מַעֲנִיק, וְאִי אַתָּה מַעֲנִיק לְמִי שֶׁשִּׁלּוּחוֹ מֵעַצְמוֹ.

ב מִנַּיִן שֶׁאִם הֶעֱנַקְתָּ לוֹ פַּעַם אַחַת, הַעֲנֵק לוֹ אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הַעֲנֵק תַּעֲנִיק**.

ג **לוֹ** – וְלֹא לְיוֹרְשָׁיו.

ד **מִצֹּאנְךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ**, יָכוֹל אֵין מַעֲנִיקִים אֶלָּא מִצֹּאן מִגֹּרֶן וּמִיֶּקֶב הַמְיֻחָדִים? מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הַעֲנֵק תַּעֲנִיק**, לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **מִצֹּאנְךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ**? מַה צֹּאן גֹּרֶן וְיֶקֶב מְיֻחָדִים, שֶׁהֵם רְאוּיִים לִבְרָכָה – יָצְאוּ כְּסָפִים, שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לִבְרָכָה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: יָצְאוּ פְּרֵדוֹת, שֶׁאֵינָן יוֹלְדוֹת.

ה **אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, יָכוֹל נִתְבָּרֵךְ בַּיִת בִּגְלָלוֹ מַעֲנִיקִים לוֹ, לֹא נִתְבָּרֵךְ בַּיִת בִּגְלָלוֹ אֵין מַעֲנִיקִים לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״הַעֲנֵק תַּעֲנִיק לוֹ״, מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן לוֹ**? הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה אַתָּה מַעֲנִיק לוֹ.

פיסקא קכ

א (דברים טו טו) **וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם**, מָה בְּמִצְרַיִם, הֶעֱנַקְתִּי לְךָ וְשָׁנִיתִי לְךָ – אַף אַתָּה הַעֲנֵק לוֹ וּשְׁנֵה לוֹ. מָה בְּמִצְרַיִם, נָתַתִּי לְךָ בְּרֹחוּב יָד – אַף אַתָּה תִּתֵּן לוֹ בְּרֹחוּב יָד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים סח יד): ״כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף״ – זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם, ״וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ״ – זוֹ בִּזַּת הַיָּם; (שיר השירים א יא) ״תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ״ – זוֹ בִּזַּת הַיָּם, ״עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף״ – זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם.

ב **עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם** – בַּיּוֹם רוֹצְעִים, וְאֵין רוֹצְעִים בַּלַּיְלָה.

פיסקא קכא

א (דברים טו טז) **וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ**, יָכוֹל פַּעַם אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא ה): ״וְאִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד״, עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה.

ב אִם אָמַר בְּתוֹךְ שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ – הֲרֵי זֶה אֵין נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ה): ״לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי״, עַד שֶׁיֹּאמַר בִּשְׁעַת יְצִיאָה. אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בְּתוֹךְ שֵׁשׁ – הֲרֵי זֶה אֵין נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״וְאִם אָמוֹר יֹאמַר הָעֶבֶד״, עַד שֶׁיֹּאמַר בְּשָׁעָה שֶׁהוּא עֶבֶד.

ג **כִּי אֲהֵבְךָ**, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ה) ״אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי״, [אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאוֹהֵב אֶת רַבּוֹ? אֶלָּא] מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר: הָיָה הוּא אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ וְרַבּוֹ אֵין אוֹהֵבוֹ, הָיָה הוּא אָהוּב עַל רַבּוֹ וְהוּא אֵין אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ – הֲרֵי זֶה אֵין נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: **כִּי אֲהֵבְךָ**. לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וּלְרַבּוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים – אֵין נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: **כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ**.

ד **כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ**, הָא אִם חָלָה הוּא אוֹ רַבּוֹ – הֲרֵי זֶה אֵין נִרְצָע.

פיסקא קכב

א (דברים טו יז) **וְלָקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ**, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַקּוֹף וְאֶת הַזְּכוּכִית וְאֶת הַקְּרוּמִית שֶׁל קָנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: **וְלָקַחְתָּ**, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר: **מַרְצֵעַ**, מַה מַּרְצֵעַ הַמְיֻחָד מִן הַמַּתֶּכֶת – אַף אֵין לִי אֶלָּא מִן הַמַּתֶּכֶת. מִכָּן הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הֲלָכָה עוֹקֶפֶת הַמִּקְרָא. הַתּוֹרָה

אָמְרָה (ויקרא יז יג): ״וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר״, וַהֲלָכָה אָמְרָה: בְּכָל דָּבָר שֶׁמְּגַדֵּל צְמָחִים. הַתּוֹרָה אָמְרָה (דברים כד א): ״וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת״, וַהֲלָכָה אָמְרָה: בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא בְּתָלוּשׁ. הַתּוֹרָה אָמְרָה: **בַּמַּרְצֵעַ**, וַהֲלָכָה אָמְרָה: בְּכָל דָּבָר. רַבִּי אוֹמֵר (שמות כא ו): ״בַּדֶּלֶת אוֹ בַמְּזוּזָה״ – מְעַמֵּד.

ב **מַרְצֵעַ**, זֶה מַרְצֵעַ גָּדוֹל.

ג **וְלָקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ**, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא ו): ״וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים״, אֵצֶל הַדַּיָּנִים, שֶׁיְּמַסֵּר בַּמּוֹכְרִים.

ד **בַּמַּרְצֵעַ** – בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם.

ה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: וַהֲלֹא יוּדָן בְּרַבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ שֶׁאֵין רוֹצְעִים אֶלָּא בְּמִילָת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין כֹּהֵן נִרְצָע, שֶׁמָּא נַעֲשָׂה בַּעַל מוּם. אִם בְּמִילָת הוּא נִרְצָע, הֵיאַךְ נַעֲשָׂה בַּעַל מוּם? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁאֵין רוֹצְעִים אֶלָּא בַּגָּבוֹהַּ שֶׁבָּאָזֶן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף מִן הַסָּחוּס; שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין כֹּהֵן נִרְצָע.

ו **אָזְנוֹ**, נֶאֱמַר כָּאן אָזְנוֹ, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יד יד) אָזְנוֹ, מָה אָזְנוֹ הָאָמוּר לְהַלָּן יְמָנִית, אַף אָזְנוֹ הָאָמוּר כָּאן יְמָנִית, בְּגָבוֹהַּ שֶׁבָּאוֹזֶן.

ז **בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת**, יָכוֹל בְּצַד אָזְנוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת**, מַגִּיד שֶׁנּוֹתֵן בָּאוֹזֶן עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַדֶּלֶת.

ח **וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם**, כָּל יְמֵי עוֹלָמוֹ שֶׁל אָדוֹן, אֲפִלּוּ נִמְכַּר שִׁלְשִׁים שָׁנָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה לִפְנֵי הַיּוֹבֵל. מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר: עֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד אֶת הַבֵּן וְאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הַבַּת, נִרְצָע – לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת. מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר כָּאן לְהַלָּן וְאֶת הָאָמוּר לְהַלָּן כָּאן? – תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא ו) עוֹלָם עוֹלָם לִגְזֵרָה שָׁוָה.

ט **וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן** – לְהַעֲנִיק. יָכוֹל אַף לְרָצִיעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא ה): ״וְאִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד״, הָעֶבֶד וְלֹא הָאָמָה.

פיסקא קכג

א (דברים טו יח) **לֹא יִקְשֶׁה בְעֵינֶיךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ**, מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר: שָׁכִיר עוֹבֵד בַּיּוֹם; זֶה – בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה.

ב **וּבֵרַכְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, יָכוֹל בָּטֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר **בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה**.

ג **וּבֵרַכְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, כָּל מָקוֹם שֶׁהַכָּתוּב עוֹנֵשׁ מָמוֹן – כָּתוּב בְּרָכָה, וּבִיּוֹתֵר מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס.

פיסקא קכד

א (דברים טו יט) **כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ**, מַגִּיד שֶׁהַבְּכוֹר נֶאֱכָל כָּל שְׁנָתוֹ. אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר תָּם, בַּעַל מוּם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כָּל הַבְּכוֹר**. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר **לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ**, מְלַמֵּד שֶׁהַבְּכוֹר אָסוּר בִּגְזָּה וּבַעֲבוֹדָה. אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר תָּם, בַּעַל מוּם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כָּל הַבְּכוֹר**.

ב **אֲשֶׁר יִוָּלֵד** – פָּרַט לְיוֹצֵא דּוֹפֶן.

ג **בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ תַּזְכָּר תַּקְדִּישׁ לַה׳ אֱלֹהֶיךָ**, מְלַמֵּד שֶׁהַבְּכוֹר נֶאֱכָל כָּל שְׁנָתוֹ. אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר כָּל הַקָּדָשִׁים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כָּל הַבְּכוֹר**. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר **לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ**, מְלַמֵּד שֶׁהַבְּכוֹר אָסוּר בִּגְזָּה וַעֲבוֹדָה. אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר, שְׁאָר כָּל הַקָּדָשִׁים מִנַּיִן? וְדִין הוּא: וּמָה הַבְּכוֹר, שֶׁאֵין נוֹהֵג בְּכָל הַוְלָדוֹת, יוֹצֵא לְחֻלִּין שֶׁלֹּא בִּפְדְיוֹן וְאָסוּר בִּגְזָּה וַעֲבוֹדָה, קָדָשִׁים שֶׁנּוֹהֲגִים בְּכָל הַוְלָדוֹת וְאֵין יוֹצְאִים לְחֻלִּין אֶלָּא בִּפְדְיוֹן, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּהוּ אֲסוּרִים בִּגְזָּה וַעֲבוֹדָה? לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּבְכוֹר שֶׁקְּדֻשָּׁתוֹ מֻרֶּחֶם וּקְדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ, תֹּאמַר בְּקָדָשִׁים שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתָם מֻרֶּחֶם וְאֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶם עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ? מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בִּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ תַּקְדִּישׁ וְלֹא תַעֲבֹד וְלֹא תָגֹז**.

ד **תַּקְדִּישׁ לַה׳ אֱלֹהֶיךָ**, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר **תַּקְדִּישׁ** וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (ויקרא כז כו) ״לֹא יַקְדִּישׁ״. [אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר תַּקְדִּישׁ, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר אַל יַקְדִּישׁ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אַל יַקְדִּישׁ, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר תַּקְדִּישׁ. אֱמֹר מֵעַתָּה: מַקְדִּישׁוֹ אַתָּה הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, וְאֵין אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ] הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ. יָכוֹל אַף הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הַבְּכוֹר**. מָה בְּכוֹר מְיֻחָד, הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ [– אַף כָּל הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ]. אוֹ דָבָר שֶׁאַתָּה לִמְדוֹ לְדָרָךְ אֶחָד אַתָּה לִמְדוֹ לְכָל הַדְּרָכִים שֶׁיֵּשׁ בּוֹ: מָה בְּכוֹר מְיֻחָד, שֶׁהוּא קָדָשִׁים קַלִּים, וְנֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים, וְנוֹהֵג בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ – אַף אֲנִי אֵינִי מְרַבֶּה אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בוֹ! מִנַּיִן לְרַבּוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים שֶׁל יָחִיד וְשֶׁל צִבּוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ... תַּקְדִּישׁ. לֹא תַעֲבֹד... וְלֹא תָגֹז**. לֹא יָצָא בְּכוֹר אֶלָּא לְלַמֵּדְךָ: מָה בְּכוֹר מְיֻחָד, שֶׁהוּא הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ – יָצָא הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ.

ה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: **לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ** – עוֹבֵד אַתָּה בְּשֶׁל אֲחֵרִים, **וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ** – גּוֹזֵז אַתָּה בְּשֶׁל אֲחֵרִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: **תַּעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ** – עוֹבֵד אַתָּה בִּבְכוֹר אָדָם, **וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ** – גּוֹזֵז אַתָּה פֶּטֶר חֲמוֹר.

ו אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר שׁוֹר בַּעֲבוֹדָה וּבְכוֹר צֹאן בְּגִזָּה. בְּכוֹר שׁוֹר בְּגִזָּה וּבְכוֹר צֹאן בַּעֲבוֹדָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא שָׁוָה בַּעַל מוּם שֶׁל בָּקָר לְתָמִים שֶׁל בָּקָר, לִקְרַב עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ – שָׁוָה לוֹ בַּעֲבוֹדָה, מָקוֹם שֶׁשָּׁוָה תָּמִים שֶׁל צֹאן לְתָמִים שֶׁל בָּקָר, לִקְרַב עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ – אֵינוֹ דִין שֶׁיִּשְׁוֶה לוֹ בַּעֲבוֹדָה? וְהוּא הַדִּין לְגִזָּה: וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא שָׁוָה בַּעַל מוּם שֶׁל צֹאן לְתָמִים שֶׁל צֹאן, לִקְרַב עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ – שָׁוָה לוֹ בְּגִזָּה, מָקוֹם שֶׁשָּׁוָה תָּמִים שֶׁל בָּקָר לְתָמִים שֶׁל צֹאן, לִקְרַב עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ – אֵינוֹ דִין שֶׁיִּשְׁוֶה לוֹ בְּגִזָּה? וַעֲדַיִן לֹא לָמַדְנוּ אֶלָּא תְּמִימִים. בַּעֲלֵי מוּמִים מִנַּיִן? וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא שָׁוָה תָּמִים שֶׁל בָּקָר לְבַעַל מוּם שֶׁל בָּקָר, לִקְרַב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ – שָׁוָה לוֹ בַּעֲבוֹדָה, מָקוֹם שֶׁשָּׁוָה בַּעַל מוּם שֶׁל צֹאן לְבַעַל מוּם שֶׁל בָּקָר, לִקְרַב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ – אֵינוֹ דִין שֶׁיִּשְׁוֶה לוֹ בַּעֲבוֹדָה? וְהוּא הַדִּין לְגִזָּה: וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא שָׁוָה תָּמִים שֶׁל צֹאן לְבַעַל מוּם שֶׁל צֹאן, לֶיאָכֵל עִמּוֹ בַּגְּבוּלִים – שָׁוָה לוֹ בְּגִזָּה, מָקוֹם שֶׁשָּׁוָה בַּעַל מוּם שֶׁל בָּקָר לְבַעַל מוּם שֶׁל צֹאן, לֶיאָכֵל עִמּוֹ בַּגְּבוּלִים – אֵינוֹ דִין שֶׁיִּשְׁוֶה לוֹ בְּגִזָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ**.

פיסקא קכה

א (דברים טו כ) **לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה**, מְלַמֵּד שֶׁהַבְּכוֹר נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים: יוֹם אֶחָד לְשָׁנָה זוֹ וְיוֹם אֶחָד לַשָּׁנָה הַבָּאָה.

פיסקא קכו

א (דברים טו כא) **וְכִי יִהְיֶה בוֹ מוּם**, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנּוֹלַד תָּמִים וְנַעֲשָׂה בַּעַל מוּם, נוֹלַד בַּעַל מוּם מִמְּעֵי אִמּוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כֹּל מוּם רָע**. מִנַּיִן לְבַעַל גָּרָב וּבַעַל יַבֶּלֶת וּבַעַל חֲזָזִית, וְזֶקֶן וְחוֹלֶה וּמְזוֹהָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מוּם, כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַה' אֱלֹהֶיךָ**. יָכוֹל לֹא יִשְׁחֲטוּ עֲלֵיהֶם בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל יִשְׁחֲטוּ עֲלֵיהֶם בַּגְּבוּלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר**; פִּסֵּחַ וְעִוֵּר בְּכָלָל הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאוּ? לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶם – מַה פִּסֵּחַ וְעִוֵּר מְיֻחָדִים – מוּם שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר, אַף אֵין לִי אֶלָּא מוּם שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר.

ב (דברים טו כג) **רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל**, שְׁתֵּיָה בִּכְלַל אֲכִילָה.

ג **רַק** – זוֹ הַתָּרַת עֲדָיִם;

ד **רַק** – לִתֵּן שִׁיעוּר כַּזַּיִת שֶׁאָמְרָה תוֹרָה.

ה **עַל הָאָרֶץ** – וְלֹא עַל הָעוּקָא, וְלֹא עַל הַגַּמָּא, לֹא עַל הַמַּיִם וְהַנְּהָרוֹת הַמְהַלְּכִים, אֶלָּא נִכְנָס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְשׁוֹחֵט חוּץ לַגַּמָּא, וְהַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד לְתוֹךְ הַגַּמָּא שֶׁלֹּא יְטַנֵּף אֶת כָּל הַבַּיִת. וּבַשּׁוּק לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, שֶׁלֹּא יְחַקֶּה אֶת הַמִּינִים.

ו **תִּשְׁפְּכֶנּוּ** – אֵין שְׁפִיכָה אֶלָּא מִן הַצַּוָּאר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: **עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם**, מַה מַּיִם מַכְשִׁירִים אֶת הַזָּרָעִים – אַף דָּם שְׁחִיטָה מַכְשִׁיר אֶת הַזָּרָעִים. אוֹ דָּם נְחִירָה, דָּם עִקּוּר, דָּם קְלוּחַ, דָּם הַקָּזָה, הַטְּחוֹל הַשָּׁלִיל וְהַתַּמְצִית, הַכָּבֵד הַלֵּב וְהַמִּיתָה בְּמַשְׁמָע? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם**, מִי שֶׁנִּשְׁפָּךְ כַּמַּיִם הוּא שֶׁמַּכְשִׁיר, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָם מַכְשִׁירִים.

פיסקא קכז

א (דברים טז א) **שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב**, שְׁמוֹר אֶת הַחֹדֶשׁ סָמוּךְ לָאָבִיב, מִפְּנֵי אָבִיב שֶׁיִּהְיֶה בִּזְמַנּוֹ.

ב יָכוֹל אִם הָיְתָה שָׁנָה חֲסֵרָה אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם אוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם, אַתָּה נוֹתֵן לָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם אוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **חֹדֶשׁ** – לֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר.

ג יָכוֹל אִם הָיְתָה שָׁנָה חֲסֵרָה אַרְבָּעִים יוֹם אוֹ חֲמִשִּׁים יוֹם, אַתָּה נוֹתֵן לָהּ אַרְבָּעִים יוֹם אוֹ חֲמִשִּׁים יוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **חֹדֶשׁ** – לֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר.

ד **שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב**, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת מַזְכִּיר פָּרָשַׁת מוֹעֲדוֹת: בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִפְּנֵי סִדְרָן,

ה בְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים מִפְּנֵי קָרְבָּן,

ו בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה מִפְּנֵי הָעִבּוּר.

ז לְלַמֶּדְךָ שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה פָּרָשַׁת מוֹעֲדוֹת וַאֲמָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל, וְחָזַר וּשְׁנָאָהּ לָהֶם בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה.

ח דָּבָר אַחֵר: אָמַר לָהֶם הִלְכוֹת הַפֶּסַח בַּפֶּסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת, הִלְכוֹת חַג בֶּחָג. מִכָּן אָמְרוּ: מֹשֶׁה הִזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת שׁוֹנִים בָּעִנְיָן וְדוֹרְשִׁים בּוֹ.

פיסקא קכח

א (דברים טז א) **וְעָשִׂיתָ פֶּסַח**, שֶׁתְּהֵא עֲשִׂיָּתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח; שֶׁאִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ – פָּסוּל.

ב אֵין לִי אֶלָּא שְׁחִיטָתוֹ; מִנַּיִן לְרַבּוֹת קִבּוּל דָּמוֹ וּזְרִיקַת דָּמוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְעָשִׂיתָ**. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה צְלִיָּתוֹ וַהֲדָחַת קְרָבָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז ב): "וְזָבַחְתָּ". זְבִיחָה בִּכְלָל הָיְתָה, וְלָמָּה יָצְאָה? לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ: מָה זְבִיחָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא לְשֵׁם עֲבוֹדָה – יָצְאוּ אֵלּוּ, שֶׁאֵינָן לְשֵׁם עֲבוֹדָה.

ג **לַה' אֱלֹהֶיךָ** – לַשֵּׁם הַמְיֻחָד.

ד **כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב** – חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר: לֹא חַם וְלֹא צוֹנֵן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים סח ז): "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת".

ה **הוֹצִיאֲךָ אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה**, וְכִי בַּלַּיְלָה יָצְאוּ? וַהֲלֹא לֹא יָצְאוּ אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לג ג): "מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח" ! אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּגְאֲלוּ בַּלַּיְלָה.

פיסקא קכט

א (דברים טז ב) **וְזָבַחְתָּ פֶּסַח** – שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח, שֶׁאִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ – פָּסוּל.

ב אֵין לִי אֶלָּא שְׁחִיטָתוֹ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת קִבּוּל דָּמוֹ וּזְרִיקַת דָּמוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז א): "וְעָשִׂיתָ".

ג יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הֶקְטֵר חֲלָבָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְזָבַחְתָּ**.

ד זְבִיחָה בִּכְלָל הָיְתָה, וְלָמָּה יָצְאָה? לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ: מַה זְבִיחָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁמְּעַכֶּבֶת אֶת הַכַּפָּרָה – אַף כָּל שֶׁמְּעַכֵּב אֶת הַכַּפָּרָה; יָצְאָה הַקְטָרָה שֶׁאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת הַכַּפָּרָה.

ה **לַה' אֱלֹהֶיךָ** – לַשֵּׁם הַמְיֻחָד.

ו **צֹאן וּבָקָר**, וַהֲלֹא אֵין פֶּסַח בָּא אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים! אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **צֹאן וּבָקָר**? צֹאן לַפֶּסַח וּבָקָר לַחֲגִיגָה. דָּבָר אַחֵר: לְהַקִּישׁ כָּל הַבָּא מִן הַצֹּאן וּמִן הַבָּקָר לַפֶּסַח: מַה פֶּסַח שֶׁהוּא בָּא חוֹבָה, אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין – כָּךְ כָּל דָּבָר שֶׁהוּא בָּא חוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין.

ז **בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם** – זוֹ שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים.

פיסקא קל

א (דברים טז ג) **לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִנַּיִן לָאוֹכֵל חָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ**.

ב אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: יָכוֹל כֵּן הוּא הַדָּבָר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ, שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת** – אֶת שֶׁהוּא בְּקוּם אֱכֹל מַצָּה – הֲרֵי הוּא בְּבַל תֹּאכַל חָמֵץ, אֶת שֶׁאֵינוֹ בְּקוּם אֱכֹל מַצָּה – אֵינוֹ בְּבַל תֹּאכַל חָמֵץ.

ג **לֶחֶם עֹנִי**, פֵּרֵט לְחָלוּט וְלַאֲשִׁישָׁה.

ד יָכוֹל לֹא יְהֵא אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפַת הַדְּרָאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מַצּוֹת**, אֲפִלּוּ כְּמַצָּה שֶׁל שְׁלֹמֹה. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **לֶחֶם עֹנִי**? פֵּרֵט לְחָלוּט וַאֲשִׁישָׁה.

ה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לָמָּה נִקְרָא **לֶחֶם עֹנִי**? אֶלָּא עַל שֵׁם עִנּוּי שֶׁנִּתְעַנּוּ בְּמִצְרַיִם.

ו **כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, יָכוֹל חִפָּזוֹן לְיִשְׂרָאֵל וּלְמִצְרַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יא ז): "וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ". אֱמֹר מֵעַתָּה: לְמִצְרַיִם הָיָה חִפָּזוֹן, וְלֹא הָיָה חִפָּזוֹן לְיִשְׂרָאֵל.

ז **לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם**, זוֹ הִיא שֶׁאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הֲרֵינִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: **לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ** – הַיָּמִים, **כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ** – הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: **יְמֵי חַיֶּיךָ** – הָעוֹלָם הַזֶּה, **כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ** – לְהָבִיא אֶת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ.

פיסקא קלא

א (דברים טז ד) **לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר**, רוֹאֶה אַתָּה לַאֲחֵרִים; **לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר**, רוֹאֶה אַתָּה לַגְּבוֹהַּ; **לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר**, רוֹאֶה אַתָּה בַּפְּלַטְיָא.

ב **לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר**, בַּשֵּׂל בְּלִבְּךָ; מִכָּאן אָמְרוּ (פסחים ג ז): הַהוֹלֵךְ לִשְׁחוֹט אֶת פִּסְחוֹ וְלָמוּל אֶת בְּנוֹ, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ – אִם יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְבַעֵר וְלַחֲזוֹר לִמְצְוָתוֹ – יַחֲזוֹר; וְאִם לָאו – יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ.

ג (שמות יג ז) "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר" – זֶהוּ חִלּוּק שֶׁבֵּין בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל (ביצה פ"א מ"א) שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׂאוֹר כַּזַּיִת וְחָמֵץ כַּכּוֹתֶבֶת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: זֶה וָזֶה כַּזַּיִת.

ד **וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב**, אֵיזוֹ זְבִיחָה אַתָּה זוֹבֵחַ עַל מְנָת לֶאֱכוֹל לָעֶרֶב? הֱוֵי אוֹמֵר זֶה הַפֶּסַח.

ה **בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר**, לְבָקְרוֹ שֶׁל שִׁלִּישִׁי אוֹ יָכוֹל לְבָקְרוֹ שֶׁל שֵׁנִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶדֶר", (ויקרא ז טז) "אִם נֶדֶר"; "נְדָבָה", (ויקרא ז טז) "אוֹ נְדָבָה", לְרַבּוֹת חֲגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח, שֶׁתֵּאָכֵל לִשְׁנֵי יָמִים. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם **לַבֹּקֶר**? לְבָקְרוֹ שֶׁל שִׁלִּישִׁי.

פיסקא קלב

א (דברים טז ה) **לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִנַּיִן לַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד, שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ**.

ב רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: פְּעָמִים שֶׁהוּא אֶחָד וְשׁוֹחֲטִים אוֹתוֹ עָלָיו, פְּעָמִים שֶׁהֵם עֲשָׂרָה וְאֵין שׁוֹחֲטִים אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם. הָא כֵּיצַד? אֶחָד וְיָכוֹל לְאָכְלוֹ – שׁוֹחֲטִים אוֹתוֹ עָלָיו; עֲשָׂרָה וְאֵין יְכוֹלִים לְאָכְלוֹ – אֵין שׁוֹחֲטִים אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם, שֶׁלֹּא יָבִיאוּ אֶת הַפֶּסַח לִידֵי פְּסוּל.

ג רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָה אוֹמֵר: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהַצִּבּוּר עוֹשִׂים פֶּסַח בְּטֻמְאָה בִּזְמַן שֶׁרֻּבָּם טְמֵאִים, יָכוֹל יְהֵא יָחִיד מַכְרִיעַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד**.

ד רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד בְּטֻמְאָה יָחִיד בִּשְׁעַת אִסּוּר הַבָּמָה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. יָכוֹל אַף בִּשְׁעַת הֶתֵּר הַבָּמָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ**, בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְכֻנָּסִים בְּמָקוֹם אֶחָד בִּשְׁעַת אִסּוּר הַבָּמָה, וְלֹא בִּשְׁעַת הֶתֵּר הַבָּמָה.

פיסקא קלג

א (דברים טז ו) **כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: **בָּעֶרֶב** אַתָּה זוֹבֵחַ, **כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ** אַתָּה אוֹכֵל, **מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם** אַתָּה שׁוֹרֵף.

ב רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: **בָּעֶרֶב** אַתָּה זוֹבֵחַ, **כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ** אַתָּה אוֹכֵל; עַד מָתַי? עַד **מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם**. דָּבָר אַחֵר: **מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם** לִשְׁחִיטָתוֹ, **כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ** לִצְלִיָּתוֹ, **בָּעֶרֶב** לַאֲכִילָתוֹ.

פיסקא קלד

א (דברים טז ז) **וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ**, מְלַמֵּד שֶׁמַּחֲזִיר [אֶת הַשָּׁלֵם, וְאֵינוֹ מַחֲזִיר] אֶת הַחֲתִיכוֹת וְאֶת הָאֵבָרִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּשַׁבָּת בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אָסוּר, בְּיוֹם טוֹב בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מֻתָּר.

ב **וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאָהָלֶיךָ**, מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִים לִינָה.

ג אֵין לִי אֶלָּא אִלּוּ בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת עוֹפוֹת וּמְנָחוֹת, יַיִן וּלְבוֹנָה וְעֵצִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּפָנִיתָ** – כָּל פּוֹנוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה מִן הַבֹּקֶר וְאֵילָךְ.

ד רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יָכוֹל יְהֵא פֶּסַח קָטָן טָעוּן לֵינָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאָהָלֶיךָ. שֶׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת**, אֶת שֶׁטָּעוּן שִׁשָּׁה טָעוּן לֵינָה; יָצָא פֶּסַח קָטָן שֶׁאֵינוֹ טָעוּן אֶלָּא יוֹם אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חֲרֵי הוּא כְּעֵצִים וְכַלְבּוֹנָה, שֶׁטְּעוּנִים לֵינָה.

ה (דברים טז ח) **שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת**, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר **שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת** וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שמות יב טו) "שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ" – מַצָּה נֶאֱכֶלֶת כָּל שִׁבְעָה: אוֹכְלָהּ שִׁשָּׁה מִן הֶחָדָשׁ – וּבַשְּׁבִיעִי מִן הַיָּשָׁן.

פיסקא קלה

א **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ**, רַבִּי אוֹמֵר: יָכוֹל יְהֵא אָדָם עָצוּר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר כט לה): "לָכֶם". יָכוֹל יְהֵא אָדָם אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ**. הָא כֵּיצַד? תֵּן חֵלֶק לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְתֵן חֵלֶק לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה.

ב רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לְפִי שֶׁלֹּא לָמַדְנוּ שְׁיָמֵי מוֹעֵד אֲסוּרִים בִּמְלָאכָה, מִנַּיִן לִימֵי מוֹעֵד שֶׁאֲסוּרִים בִּמְלָאכָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת**, מַה שְּׁבִיעִי עָצוּר – אַף שִׁשֵּׁי עָצוּר.

ג אוֹ מָה שְּׁבִיעִי עָצוּר מִכָּל מְלָאכָה, אַף שִׁשֵּׁי עָצוּר מִכָּל מְלָאכָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ", שְׁבִיעִי עָצוּר מִכָּל מְלָאכָה, וְאֵין שִׁשֵּׁי עָצוּר מִכָּל מְלָאכָה. הָא לֹא מְסָרוֹ הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים, לוֹמַר אֵיזֶה יוֹם אָסוּר וְאֵיזֶה יוֹם מֻתָּר, אֵיזוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה וְאֵיזוֹ מְלָאכָה מֻתֶּרֶת.

פיסקא קלו

א (דברים טז ט) **שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת תִּסְפָּר לָךְ** – בְּבֵית דִּין. מִנַּיִן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג טו): "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" – כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

ב **מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה**, מִשֶּׁתַּתְחִיל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה,

ג שֶׁיְּהֵא הַכֹּל בַּקָּמָה, שֶׁיְּהֵא תְּחִלָּה לְכָל הַנִּקְצָרִים; שֶׁלֹּא תְּהֵא קְצִירָתוֹ אֶלָּא בְּחֶרְמֵשׁ.

ד יָכוֹל יִקְצוֹר וְיָבִיא, וְיִסְפּוֹר כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר**.

ה יָכוֹל יִקְצוֹר וְיִסְפּוֹר, וְיָבִיא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג טו): "מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם תִּסְפְּרוּ".

ו יָכוֹל יִקְצוֹר בַּיּוֹם וְיִסְפּוֹר בַּיּוֹם וְיָבִיא בַּיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג טו): "שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה". אֵימָתַי הֵן תְּמִימוֹת? מִשֶּׁאַתָּה מַתְחִיל מִבָּעֶרֶב.

ז יָכוֹל יִקְצוֹר בַּלַּיְלָה וְיִסְפּוֹר בַּלַּיְלָה וְיָבִיא בַּלַּיְלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג טו): "מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם תִּסְפְּרוּ", אֵין הֲבָאָה אֶלָּא בַּיּוֹם.

ח הָא כֵּיצַד? קְצִירָה וּסְפִירָה בַּלַּיְלָה, וַהֲבָאָה בַּיּוֹם.

פיסקא קלז

א (דברים טז י) **וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ**, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג טז) "וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ" יָכוֹל אִם יֵשׁ לְךָ קָצִיר אַתָּה עוֹשֶׂה יוֹם טוֹב, וְאִם לָאו אִי אַתָּה עוֹשֶׂה יוֹם טוֹב? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ**, בֵּין שֶׁיֵּשׁ לְךָ קָצִיר וּבֵין שֶׁאֵין לְךָ קָצִיר אַתָּה עוֹשֶׂה יוֹם טוֹב.

ב **מִפַּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן**, מְלַמֵּד שֶׁאָדָם מֵבִיא חוֹבָתוֹ מִן הַחֻלִּין.

ג מִנַּיִן שֶׁאִם רָצָה לְהָבִיא מִמַּעֲשֵׂר יָבִיא? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כַּאֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ**.

פיסקא קלח

א (דברים טז יא) **וְשָׂמַחְתָּ**, נֶאֱמְרָה כָּאן שִׂמְחָה וְנֶאֱמְרָה לְהַלָּן (דברים כז ז) שִׂמְחָה. מָה שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן – שְׁלָמִים, אַף שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן – שְׁלָמִים.

ב **אַתָּה וּבְנְךָ וּבִתֶּךָ וַעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְהַגֵּר**, חְבִיב חְבִיב קוֹדֵם.

ג רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ מִצְווֹת נוֹהֲגוֹת בָּרֶגֶל, וְאֵלּוּ הֵן: חֲגִיגָה, רְאִיָּה, וְשִׂמְחָה.

ד יֵשׁ בָּרְאִיָּה שֶׁאֵין בְּשִׂמְחָה וּבַחֲגִיגָה שֶׁאֵין בִּשְׁתֵּיהֶן, בַּשִּׂמְחָה שֶׁאֵין בִּשְׁתֵּיהֶן.

ה רְאִיָּה – כַּלָּה לַגַּבּוֹהַּ, שֶׁאֵין בִּשְׁתֵּיהֶן.

ו חֲגִיגָה – נוֹהֶגֶת לִפְנֵי הַדָּבָר וּלְאַחַר הַדָּבָר, שֶׁאֵין בִּשְׁתֵּיהֶן.

ז שִׂמְחָה – נוֹהֶגֶת בָּאֲנָשִׁים וּבַנָּשִׁים, שֶׁאֵין בִּשְׁתֵּיהֶן.

ח הָא, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּזוֹ מַה שֶּׁאֵין בָּזוֹ, וְיֵשׁ בָּזוֹ מַה שֶּׁאֵין בָּזוֹ – צָרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר אֶת כֻּלָּן.

פיסקא קלט

א (דברים טז יב) **וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ [אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה]**, מִלַּמֵּד שֶׁכָּל שֶׁנּוֹהֲגִים בַּעֲצֶרֶת נוֹהֲגִים בְּפֶסַח וְחַג, אוֹ אַף כָּל שֶׁנּוֹהֲגִים בְּפֶסַח וְחַג יְהוּ נוֹהֲגִים בַּעֲצֶרֶת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֵלֶּה** – אֵלֶּה נוֹהֲגִים בַּעֲצֶרֶת, וְאֵין סֻכָּה וְלוּלָב וְשִׁבְעָה וּמַצָּה נוֹהֲגִים בַּעֲצֶרֶת.

פיסקא קמ

א (דברים טז יג) **חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים** – לְהַדְיוֹט, מְנַיִן אַף לַגַּבּוֹהַּ? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג לד): ״חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה׳״

ב אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **תַּעֲשֶׂה לְךָ**? כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה סֻכָּה – מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ לַגַּבּוֹהַּ אַתָּה עוֹשֶׂה.

ג **תַּעֲשֶׂה לְךָ** – פָּרַט לְסֻכָּה יְשָׁנָה. מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר (סוכה פ״א מ״ד): הִדְלָה עָלֶיהָ אֶת הַגֶּפֶן וְאֶת הַדַּלַּעַת וְאֶת הַקִּיסוֹס, וְסִיכֵּךְ עַל גַּבָּן – פְּסוּלָה.

ד רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג בְּלוּלָבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, כָּךְ אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג בְּסֻכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר **תַּעֲשֶׂה לְךָ**. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּלוּלָבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֵינוֹ יוֹצֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג מ): ״וּלְקַחְתֶּם לָכֶם״ – לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, יוֹצֵא בְּסֻכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג מב): ״כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת״ – כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסֻכָּה אַחַת.

ה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: פֶּסַח וְחַג, שֶׁאֵין עוֹנוֹת מִלְאכָה – עֲשֵׂה זֶה שִׁבְעָה וְזֶה שְׁמוֹנָה. עֲצֶרֶת, שֶׁהִיא עוֹנַת מִלְאכָה – אֵינָהּ אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד; מִלַּמֵּד שֶׁחָסַךְ הַכָּתוּב לְיִשְׂרָאֵל.

ו **בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ**, מַה גֹּרֶן וְיֶקֶב מְיֻחָדִים, שֶׁהֵם גְּדֵלִים עַל מֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה – יָצְאוּ יְרָקוֹת, שֶׁאֵין גְּדֵלִים עַל מֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי.

ז רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: מַה גֹּרֶן וְיֶקֶב מְיֻחָדִים, שֶׁאֵין גְּדֵלִים עַל כָּל מַיִם, לְפִיכָךְ מִתְעַשְּׂרִים לַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה, יָצְאוּ יְרָקוֹת, שֶׁהֵם גְּדֵלִים עַל כָּל מַיִם, לְפִיכָךְ מִתְעַשְּׂרִים לַשָּׁנָה הַבָּאָה.

פיסקא קמא

א (דברים טז יד) **וְשָׂמַחְתָּ**, בְּכָל מִינֵי שִׂמָּחוֹת.

ב יָכוֹל אַף בְּעוֹפוֹת וּבִמְנָחוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּחַגֶּךָ** – בְּמַה שֶׁחַגִּיגָה בָּאָה מֵהֶם, יָצְאוּ עוֹפוֹת וּמְנָחוֹת שֶׁאֵין חֲגִיגָה בָּאָה מֵהֶם.

ג **אַתָּה וּבְנְךָ וּבִתֶּךָ וַעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ** – חְבִיב חְבִיב קוֹדֵם.

פיסקא קמב

א (דברים טז טו) **שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה׳ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳**, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא כג לד) ״חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה׳״? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **שִׁבְעַת יָמִים**? מִלַּמֵּד שֶׁכָּל הֶרֶגֶל תַּשְׁלוּמִים לָרִאשׁוֹן.

ב [יָכוֹל יִטָּעוֹן חֲגִיגָה כָּל שִׁבְעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא כג מא) "אוֹתוֹ",] אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **שִׁבְעַת יָמִים**? תַּשְׁלוּמִים כָּל שִׁבְעָה.

ג **כִּי יְבָרֶכְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, יָכוֹל בּוֹ בַּמִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ**.

ד **וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ**, לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן לְשִׂמְחָה.

ה יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן לְשִׂמְחָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אַךְ**.

ו מִכָּן אָמְרוּ: (חגיגה א, ד) יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים יְדֵי חוֹבָתָם בִּנְדָרִים וּבִנְדָבוֹת. יָכוֹל אַף בְּעוֹפוֹת וּבִמְנָחוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אַךְ**.

פיסקא קמג

א (דברים טז טז) **שָׁלֹשׁ פְּעָמִים**, אֵין פְּעָמִים אֶלָּא זְמַנִּים. [דָּבָר אַחֵר: אֵין פְּעָמִים אֶלָּא רְגָלִים,] וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה כו ו): "תִּרְמְסֶנָּה רֶגֶל רַגְלֵי עָנִי פַּעֲמֵי דַלִּים".

ב **יֵרָאֶה** – כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא לִרְאוֹת כָּךְ בָּא לֵרָאוֹת.

ג **זְכוּרְךָ** – לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים.

ד **כָּל זְכוּרְךָ** – לְהָבִיא אֶת הַקְּטַנִּים.

ה מִכָּן אָמְרוּ (חגיגה פ״א מ״א): אֵי זֶהוּ קָטָן? כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִרְכוֹב עַל כְּתֵפּוֹ שֶׁל אָבִיו לַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַם לְהַר הַבַּיִת, דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, שֶׁנֶּאֱמַר: "זְכוּרְךָ". וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱחוֹז בְּיָדוֹ שֶׁל אָבִיו לַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַם לְהַר הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג יד): "שָׁלֹשׁ רְגָלִים".

ו **אֶת פְּנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, אִם עוֹשֶׂה אַתָּה כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן – פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְאֵינִי עוֹסֵק אֶלָּא בְּךָ.

ז **בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת**, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין תַּלְמוּד לוֹמַר **בְּחַג הַסֻּכּוֹת** שֶׁבּוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **בְּחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת**? מְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר מִשָּׁם בַּל תְּאַחֵר עַד שֶׁיַּעֲבְרוּ רִגְלֵי שָׁנָה כֻּלָּהּ.

ח **וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי ה׳ רֵיקָם**, מִן הַצְּדָקָה; וַחֲכָמִים נָתְנוּ שִׁעוּר: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הָרְאִיָּה שְׁתֵּי כֶסֶף וְשִׂמְחָה מָעָה כֶסֶף, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים הָרְאִיָּה מָעָה כֶסֶף וְשִׂמְחָה שְׁתֵּי כֶסֶף.

ט (דברים טז יז) **אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ**, מִכָּן אָמְרוּ (חגיגה פ״א מ״ה): מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹכְלִים מְרֻבִּים וּנְכָסִים מוּעָטִים – מֵבִיא שְׁלָמִים מְרֻבִּים וְעוֹלוֹת מוּעָטוֹת, אוֹכְלִים מוּעָטִים וּנְכָסִים מְרֻבִּים – מֵבִיא עוֹלוֹת מְרֻבּוֹת וּשְׁלָמִים מוּעָטִים. זֶה וָזֶה מוּעָט – עַל זֶה אָמְרוּ מָעָה כֶסֶף וּשְׁתֵּי כֶסֶף, זֶה וָזֶה מְרֻבֶּה – עַל זֶה נֶאֱמַר **אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ, כְּבִרְכַּת ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ**.

פיסקא קמד

א (דברים טז יח) **שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים**, מִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּים בֵּית דִּין לְכָל יִשְׂרָאֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שֹׁפְטִים... תִּתֶּן לָךְ**. וּמִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּים שׁוֹטְרִים לְכָל יִשְׂרָאֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ**.

ב רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּים אֶחָד עַל גַּבֵּי כֻּלָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תִּתֶּן לָךְ**, וְאוֹמֵר (דברי הימים ב יט יא): "וְשֹׁטְרִים הַלְוִיִּם לִפְנֵיכֶם".

ג וּמִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּים בֵּית דִּין לְכָל עִיר וָעִיר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שֹׁפְטִים... בְּכָל שְׁעָרֶיךָ**, וּמִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּים שׁוֹטְרִים לְכָל עִיר וָעִיר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְשֹׁטְרִים... בְּכָל שְׁעָרֶיךָ**.

ד וּמִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּים בֵּית דִּין לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְשֹׁפְטִים... לִשְׁבָטֶיךָ**. וּמִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּים שׁוֹטְרִים לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְשֹׁטְרִים... לִשְׁבָטֶיךָ**. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: **לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ** – מִצְוָה עַל כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט לְהְיוֹת דָּן אֶת שִׁבְטוֹ.

ה **בְּכָל שְׁעָרֶיךָ**, בָּא לְהַקִּישׁ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה לְסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, מָה גְּדוֹלָה דָּנָה וְהוֹרֶגֶת אַף קְטַנָּה דָּנָה וְהוֹרֶגֶת.

ו **וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם** – בְּעַל כָּרְחָם.

ז **מִשְׁפַּט צֶדֶק**, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים טז יט) "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט"! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **מִשְׁפַּט צֶדֶק**? – זֶה מִנּוּי הַדַּיָּנִים.

ח (דברים טז יט) **לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט**, שֶׁלֹּא תֹּאמַר אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה, אִישׁ פְּלוֹנִי קָרוֹבִי.

ט **לֹא תַכִּיר פָּנִים**, שֶׁלֹּא תֹּאמַר אִישׁ פְּלוֹנִי עָנִי, אִישׁ פְּלוֹנִי עָשִׁיר.

י **וְלֹא תַקַּח שֹׁחַד** – אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְזַכּוֹת אֶת הַחַיָּב וּלְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּי, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּי וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב! **כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים** – וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עֵינֵי טִפְּשִׁים. **וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם** – וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר דִּבְרֵי רְשָׁעִים. דָּבָר אַחֵר: **כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים**, אוֹמְרִים עַל טָמֵא טָהוֹר וְעַל טָהוֹר טָמֵא, **וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם**, אוֹמְרִים עַל אָסוּר מֻתָּר וְעַל מֻתָּר אָסוּר. דָּבָר אַחֵר: **כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים** אֵין יוֹצֵא יְדֵי עוֹלָמוֹ עַד שֶׁיּוֹרֶה צֶדֶק בְּהוֹרָאָתוֹ.

יא **וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים**, אֵין יוֹצֵא יְדֵי עוֹלָמוֹ עַד שֶׁיּוֹדֵעַ מַה שֶּׁמְּדַבֵּר. דָּבָר אַחֵר: **לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט** – בְּמֻמוֹן, **לֹא תַכִּיר פָּנִים** – בַּדִּין. דָּבָר אַחֵר: **לֹא תַכִּיר פָּנִים** – בְּכָבוֹד, שֶׁלֹּא תוֹשִׁיב הָרָאוּי לְמַטָּה לְמַעְלָה הָרָאוּי לְמַעְלָה לְמַטָּה.

יב (דברים טז כ) **צֶדֶק תִּרְדֹּף**, מִנַּיִן יָצָא מִבֵּית דִּין זַכַּי אֵין מַחֲזִירִים אוֹתוֹ לְחוֹבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף**.

יג יָצָא חַיָּב מִנַּיִן שֶׁמַּחֲזִירִים אוֹתוֹ לִזְכוּת? שֶׁנֶּאֱמַר: **צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף**.

יד דָּבָר אַחֵר: **צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף**, רִדֹּף אַחַר בֵּית דִּין שֶׁדִּינוֹ יָפֶה, אַחַר בֵּית דִּינוֹ שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּי וְאַחַר בֵּית דִּינוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

טו **לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ**, מְלַמֵּד שֶׁמִּנּוּי הַדַּיָּנִים כְּדַי הוּא לְהַחֲיוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, וּלְהוֹשִׁיבָם עַל אַדְמָתָם, וְשֶׁלֹּא לְהַפִּילָם בַּחֶרֶב.

פיסקא קמה

א (דברים טז כא) **לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ**, מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַנּוֹטֵעַ אֲשֵׁרָה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וּמִנַּיִן לַנּוֹטֵעַ אִילָן בְּהַר הַבַּיִת שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ**.

ב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֵין עוֹשִׂים אַכְסַדְרָה בָּעֲזָרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ**, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: **אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָּךְ** – לְרַבּוֹת בָּמָה.

ג **לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה**, אָמְרָה תוֹרָה (דברים יב ג): "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ" – קַל וָחוֹמֶר שֶׁלֹּא יִטַּע! וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יְקִימֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תִטַּע לָךְ** – מִכָּל מָקוֹם.

ד דָּבָר אַחֵר: אֲפִלּוּ בַּיִת, אֲפִלּוּ

פיסקא קמו

א (דברים טז כב) **וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה**, אֵין לִי אֶלָּא מַצֵּבָה. עֲבוֹדָה זָרָה מִנַּיִן? וְדִין הוּא: וּמָה מַצֵּבָה, שֶׁאַהוּבָה לָאָבוֹת – שְׂנוּאָה לַבָּנִים, עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁשְּׂנוּאָה לָאָבוֹת – דִּין הוּא שֶׁתְּהֵא שְׂנוּאָה לַבָּנִים!

פיסקא קמז

א (דברים יז א) **לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יָכוֹל הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת בַּדָּרוֹם יְהֵא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם** – עַל מוּם עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵין הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת בַּדָּרוֹם עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת בַּדָּרוֹם עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

ב יָכוֹל הַמַּקְדִּים קָדָשִׁים זֶה לָזֶה, עוֹלָה לְחַטָּאת, פֶּסַח לְתָמִיד, מוּסָפִים לְתָמִידִים – יְהֵא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יב יז): "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ"; (דברים טז ה) "לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ"; **לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם** – עַל אֵלּוּ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵין מַקְדִּים קָדָשִׁים זֶה לָזֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

ג **אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם**, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנּוֹלַד תָּם וְנַעֲשָׂה בַּעַל מוּם, נוֹלַד בַּעַל מוּם מִמְּעֵי אִמּוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כֹּל דָּבָר רָע**.

ד מִנַּיִן בַּעַל גֶּרֶב, בַּעַל יַבֶּלֶת וּבַעַל חֲזָזִית? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מוּם כֹּל דָּבָר רָע**. מִנַּיִן לְזָקֵן וְחוֹלֶה וּמְוֻסָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שׁוֹר וָשֶׂה... כֹּל דָּבָר רָע**.

ה מִנַּיִן לַקֳּדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָם חוּץ לִזְמַנָּם וְחוּץ לִמְקוֹמָם, שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **דָּבָר**, שֶׁתָּלוּי בְּדָבָר.

ו מִנַּיִן לְרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע וּמוֹקֶצֶה וְנֶעֱבָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תּוֹעֲבַת ה׳ אֱלֹהֶיךָ הוּא**. מִנַּיִן לְאֶתְנָן וּמְחִיר וְכִלְאַיִם וּטְרֵפָה וְיוֹצֵא דֹּפֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי תוֹעֲבַת**. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הִיא תּוֹעֵבָה וְאֵין הַוָּלָד תּוֹעֵבָה.

ז רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע שֶׁהֵם פְּסוּלִים בִּבְהֵמָה, יָכוֹל אַף בָּאָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הוּא**; בַּזָּבַח דִּבַּרְתִּי, וְלֹא דִּבַּרְתִּי בַּזּוֹבֵחַ.

פיסקא קמח

א (דברים יז ב) **כִּי יִמָּצֵא** – בְּעֵדִים. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (דברים יט טו) ״עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר״ זֶה בְּנִין אָב, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״יִמָּצֵא״ – בִּשְׁנֵי עֵדִים וּבִשְׁלֹשָׁה עֵדִים.

ב **בְּקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ**, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז ה) ״וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל שְׁעָרֶיךָ״, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁעַר שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ – וְשֶׁעַר שֶׁנִּדּוֹנוּ בוֹ! תַּלְמוּד לוֹמַר: ״שְׁעָרֶיךָ״ ״שְׁעָרֶיךָ״ לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה ״שְׁעָרֶיךָ״ הָאָמוּר לְהַלָּן – שֶׁעַר שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ וְלֹא שֶׁעַר שֶׁנִּדּוֹנוּ בוֹ, אַף ״שְׁעָרֶיךָ״ הָאָמוּר כָּאן – שֶׁעַר שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ וְלֹא שֶׁעַר שֶׁנִּדּוֹנוּ בוֹ.

ג לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהַנִּדָּחִים בְּסֵיף, יָכוֹל אַף הַמַּדִּיחִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יז ה): ״אֶת הָאִישׁ אוֹ אֶת הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ״.

ד לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁאֵין עוֹשִׂים עִיר הַנִּדַּחַת לֹא עַל פִּי אֶחָד וְלֹא עַל פִּי אִשָּׁה, יָכוֹל יְהוּ פְּטוּרִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אִישׁ אוֹ אִשָּׁה**.

ה **אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ**, קְרוּי חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת: חֵרֶם, תּוֹעֵבָה, שְׁנָאוּי, מְשֻׁקָּץ וְעָוֶל, וְהַמָּקוֹם קָרָא לוֹ חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת: רַע, וּמֵפֵר בְּרִית, מְנָאֵץ, מַכְעִיס, וּמַמְרֶה, וְגוֹרֵם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים: מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ, וּמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה, וּמַפִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב, וּמַגְלֶה אוֹתָם מֵאַרְצָם.

ו אֵין לִי אֶלָּא זֶה בִּלְבַד, עוֹבֵד מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יז ג): ״וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים״, מִנַּיִן אַף הַמִּשְׁתַּחֲוֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי״.

ז (דברים כח יד) **לְעָבְדָם** – לְהָבִיא אֶת הַמְּשַׁתֵּף.

ח רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד יט) ״אֲשֶׁר חָלַק ה׳ אֱלֹהֶיךָ אוֹתָם לְכֹל הָעַמִּים״ יָכוֹל שֶׁחָלְקָם לָאֱמוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כט כה): ״אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם״.

ט רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֶלְעָזָר בְּנִי אוֹמֵר בּוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים (ירמיה יט ה): ״אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי״ – בַּתּוֹרָה, ״וְלֹא דִבַּרְתִּי״ – בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, ״וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי״ – שֶׁיִּקְרִיב אָדָם אֶת בְּנוֹ עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ.

י אֲחֵרִים אוֹמְרִים: ״אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי״ – עַל יִפְתָּח, ״וְלֹא דִבַּרְתִּי״ – עַל מֵישַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב, ״וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי״ – שֶׁיַּקְרִיב אַבְרָהָם בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ.

פיסקא קמט

א (דברים יז ד) **וְהֻגַּד לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב**, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים יג טו) ״וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב״ – הֵיטֵב הֵיטֵב לִגְזֵרָה שָׁוָה. מְלַמֵּד שֶׁבּוֹדְקִים אוֹתוֹ בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת. אֵין לִי אֶלָּא חֲקִירוֹת, בְּדִיקוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר**.

ב אִם סוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת בְּדִיקוֹת, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר חֲקִירוֹת? חֲקִירוֹת, אָמַר אֶחָד אֵינִי יוֹדֵעַ – עֵדוּתָם בְּטֵלָה. בְּדִיקוֹת, אָמַר אֶחָד אֵינִי יוֹדֵעַ, וַאֲפִלּוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים אֵין אָנוּ יוֹדְעִים – עֵדוּתָם קַיֶּמֶת. אֶחָד חֲקִירוֹת וְאֶחָד בְּדִיקוֹת, בִּזְמַן שֶׁמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה – עֵדוּתָם בְּטֵלָה.

ג **בְּיִשְׂרָאֵל**, אֵין לִי אֶלָּא יִשְׂרָאֵל; גֵּרִים וְנָשִׁים וַעֲבָדִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יז ה): ״וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא״.

ד (דברים יז ה) **אֶל שְׁעָרֶיךָ**, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁעַר שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ וְשֶׁעַר שֶׁנִּדּוֹנוּ בוֹ! תַּלְמוּד לוֹמַר: ״שְׁעָרֶיךָ״ ״שְׁעָרֶיךָ״ לִגְזֵרָה שָׁוָה; נֶאֱמַר כָּאן שְׁעָרֶיךָ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יז ב) שְׁעָרֶיךָ, מַה שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר לְהַלָּן – שֶׁעַר שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ וְלֹא שֶׁעַר שֶׁנִּדּוֹנוּ בוֹ, אַף שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר כָּאן – שֶׁעַר שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ וְלֹא שֶׁעַר שֶׁנִּדּוֹנוּ בוֹ.

ה **הַהוּא** וְלֹא אָנוּס, וְלֹא שׁוֹגֵג, וְלֹא מֵטָעֶה;

ו **הַהוּא** וְלֹא אֲנוּסָה וְלֹא שׁוֹגֶגֶת וְלֹא מוּטָעֵת.

ז **וְסָקַלְתָּם בָּאֲבָנִים**, יָכוֹל בַּאֲבָנִים מְרֻבּוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כ כז): "בָּאֶבֶן". אִי בָּאֶבֶן, יָכוֹל בְּאֶבֶן אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בָּאֲבָנִים**, אֱמֹר מֵעַתָּה: לֹא מֵת בָּרִאשׁוֹנָה – יָמוּת בַּשְּׁנִיָּה.

פיסקא קנ

א (דברים יז ו) **עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת**, יָכוֹל אֵין לִי אֶלָּא זֶה בִּלְבַד? מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר הַמּוּמָתִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת**.

ב מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְלַמֵּד עֵד אֶחָד חוֹבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד**.

ג וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יְלַמֵּד תַּלְמִיד חוֹבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד**.

פיסקא קנא

א (דברים יז ז) **יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ** – מִצְוָה בָּעֵדִים לַהֲמִיתוֹ.

ב מִנַּיִן לֹא מֵת בְּיַד הָעֵדִים – יָמוּת בְּיַד כָּל אָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרֹנָה**.

ג **וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ** – בַּעַר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל!

פיסקא קנב

א (דברים יז ח) **כִּי יִפָּלֵא** – מְלַמֵּד שֶׁבְּמַפְלֵא הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

ב **מִמְּךָ** – זוֹ עֵצָה.

ג **דָּבָר** – זוֹ הֲלָכָה.

ד **לַמִּשְׁפָּט** – זֶה הַדִּין.

ה **בֵּין דָּם לְדָם** – בֵּין דָּם נִדָּה לְדַם יוֹלֶדֶת לְדַם זִיבָה.

ו **בֵּין דִּין לְדִין** – בֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת לְדִינֵי מַכּוֹת.

ז **בֵּין נֶגַע לָנֶגַע** – בֵּין נִגְעֵי אָדָם לְנִגְעֵי בְגָדִים לְנִגְעֵי בָתִּים.

ח **דִּבְרֵי** – אֵלּוּ עֲרָכִים וַחֲרָמִים וְהֶקְדֵּשׁוֹת.

ט **רִיבוֹת** – זוֹ הַשְׁקָיַת סוֹטָה וַעֲרִיפַת עֶגְלָה וְטָהֳרַת מְצוֹרָע.

י **בִּשְׁעָרֶיךָ** – זֶה לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה.

יא **וְקַמְתָּ** – מִיָּד.

יב **וְקַמְתָּ** – בְּבֵית דִּין,

יג מִכָּן אָמְרוּ (סנהדרין פ״א מ״ב): שִׁלְשָׁה בָּתֵּי דִינִים הָיוּ שָׁם, אֶחָד עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, וְאֶחָד עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וְאֶחָד בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית.

יד בָּאִים לְזֶה שֶׁל שַׁעַר הַר הַבַּיִת וְאוֹמֵר: ״כָּךְ דָּרַשְׁתִּי וְכָךְ דָּרְשׁוּ חֲבֵרַי, כָּךְ לִמַּדְתִּי וְכָךְ לִמְּדוּ חֲבֵרַי״. אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם, וְאִם לָאו – בָּאִים לְזֶה שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה וְאוֹמֵר: ״כָּךְ דָּרַשְׁתִּי וְכָךְ דָּרְשׁוּ חֲבֵרַי, כָּךְ לִמַּדְתִּי וְכָךְ לִמְּדוּ חֲבֵרַי״. אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם, וְאִם לָאו – אִלּוּ וָאִלּוּ בָּאִים לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל

שֶׁבִּלְשְׁכַּת הַגָּזִית, שֶׁמִּשָּׁם תּוֹרָה יוֹצְאָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: **מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳**.

טו **וְקָמְתָּ וְעָלִיתָ**, מַגִּיד שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

פיסקא קנג

א (דברים יז ט) **וּבָאתָ** – לְרַבּוֹת בֵּית דִּין שֶׁבְּיַבְנֶה.

ב **אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם**, מִצְוָה בְּבֵית דִּין שֶׁיִּהְיוּ בּוֹ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם.

ג יָכוֹל מִצְוָה, וְאִם אֵין בּוֹ יְהֵא פָּסוּל? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאֶל הַשֹּׁפֵט** – אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם כָּשֵׁר.

ד **אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם**, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: וְכִי עָלְתָה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁתֵּלֵךְ אֵצֶל שׁוֹפֵט שֶׁאֵינוֹ בְּיָמֶיךָ? אֶלָּא שׁוֹפֵט שֶׁהוּא כָּשֵׁר וּמֻחְזָק בְּאוֹתָם הַיָּמִים. הָיָה קָרוֹב וְנִתְרַחֵק – כָּשֵׁר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ז י): ״אַל תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא מֵחָכְמָה שָׁאַלְתָּ עַל זֶה״.

ה **וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט** – אֵלּוּ דִּקְדּוּקֵי מִשְׁפָּט.

פיסקא קנד

א (דברים יז י) **וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר**, עַל הוֹרַאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם חַיָּבִים מִיתָה, וְאֵין חַיָּבִים מִיתָה עַל הוֹרַאַת בֵּית דִּין שֶׁבְּיַבְנֶה.

ב (דברים יז יא) ״עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ״, עַל דִּבְרֵי תוֹרָה חַיָּבִים מִיתָה וְאֵין חַיָּבִים מִיתָה עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים.

ג **וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה** – מִצְוַת עֲשֵׂה.

ד **לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ** – מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה.

ה **יָמִין וּשְׂמֹאל** – אֲפִילּוּ מַרְאִים בְּעֵינֶיךָ עַל יָמִין שֶׁהוּא שְׂמֹאל וְעַל שְׂמֹאל שֶׁהוּא יָמִין – שְׁמַע לָהֶם!

פיסקא קנה

א (דברים יז יב) **וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן**, אֲשֶׁר לֹא שָׁמַע מִפִּי בֵּית דִּין וּמוֹרֶה.

ב **אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה** – עַל מַעֲשֶׂה הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הוֹרָיָה.

ג **בְזָדוֹן** – עַל זָדוֹן הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל שְׁגָגָה.

ד **לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ** – וְלֹא שׁוֹמֵעַ מִפִּי שׁוֹמֵעַ.

ה **אֶל הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֵת**, מַגִּיד שֶׁאֵין שְׁרוּת כָּשֵׁר אֶלָּא מֵעוֹמֵד. הָא אִם יָשַׁב וְעָבַד – עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה.

ו **אוֹ אֶל הַשּׁוֹפֵט** – זֶהוּ שֶׁאָמַרְנוּ: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם כָּשֵׁר.

ז **וּמֵת הָאִישׁ** – בְּסָתָם מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, בְּחֶנֶק.

ח **הַהוּא** – לֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא מֻטְעֶה.

ט **וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל** – בַּעֵר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל!

פיסקא קנו

א (דברים יז יד) **כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ** – עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ תִּכָּנֵס לָאָרֶץ.

ב **אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ** – בִּזְכוּתְךָ.

ג **וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ** – בִּשְׂכַר שֶׁתִּירַשׁ תֵּשֵׁב.

ד **וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ**, רַבִּי נְהוֹרַי אוֹמֵר: חֲרֵי זֶה דִּבֵּר גְּנַי לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ח ז): ״כִּי לֹא אוֹתְךָ מָאָסוּ כִּי אוֹתִי מָאֲסוּ מִמְּלֹךְ עֲלֵיהֶם״.

ה אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לִשְׁאוֹל לָהֶם מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז טו): ״שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ״! לָמָּה נֶעֱנְשׁוּ בִּימֵי שְׁמוּאֵל? לְפִי שֶׁהִקְדִּימוּ עַל יֶדֶם.

ו **כְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי**, רַבִּי נְהוֹרַי אוֹמֵר: לֹא בִקְּשׁוּ לָהֶם מֶלֶךְ אֶלָּא לְהַעֲבִידָם עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ח כ): ״וְהָיִינוּ גַּם אֲנַחְנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם וּשְׁפָטָנוּ מַלְכֵּנוּ וְיָצָא לְפָנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת מִלְחֲמֹתֵינוּ״.

פיסקא קנז

א (דברים יז טו) **שׂוֹם תָּשִׂים**, מֵת – מַגִּיד אַחַר תַּחְתָּיו.

ב **מֶלֶךְ** – וְלֹא מַלְכָּה.

ג **אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ** – עַל פִּי נָבִיא.

ד **מִקֶּרֶב** – וְלֹא מִחוּצָה לָאָרֶץ.

ה **אָחִיךָ** – וְלֹא מֵאֲחֵרִים.

ו **תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ**, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר **שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ**, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ**? שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ! מִכָּן אָמְרוּ: מֶלֶךְ אֵין רוֹכְבִים עַל סוּסוֹ וְאֵין יוֹשְׁבִים עַל כִּסְאוֹ וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּשַׁרְבִּיטוֹ וְאֵין רוֹאִים אוֹתוֹ עָרוֹם וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּר וְלֹא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ.

ז דָּבָר אַחֵר: **שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ** – מִצְוַת עֲשֵׂה.

ח **לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי** – מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה.

ט **אִישׁ נָכְרִי** – מִכָּן אָמְרוּ: הָאִישׁ מְמַנִּים פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, וְאֵין מְמַנִּים הָאִשָּׁה פַּרְנָסֶת עַל הַצִּבּוּר.

י (סוטה פ״ז מ״ח) **אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא**, כְּשֶׁהָיָה אַגְרִיפַּס מַגִּיעַ לְפָסוּק זֶה הָיָה בּוֹכֶה, וְהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לוֹ: ״אַל תִּירָא אַגְרִיפַּס, אָחִינוּ אַתָּה, אָחִינוּ אַתָּה!״

פיסקא קנח

א (דברים יז טז) **רַק לֹא יַרְבֶּה לּוֹ סוּסִים**, יָכוֹל לֹא יַרְבֶּה לְמֶרְכַּבְתּוֹ וּלְפָרָשָׁיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לוֹ, לוֹ** אֵינוֹ מַרְבֶּה אֲבָל מַרְבֶּה הוּא לְמֶרְכַּבְתּוֹ וּלְפָרָשָׁיו.

ב אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס**? סוּסִים בְּטֵלִים.

ג מִנַּיִן אֲפִלּוּ סוּס אֶחָד וְהוּא בָּטֵל, כְּדֵי הוּא שֶׁיַּחֲזִיר אֶת הָעָם לְמִצְרַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **רַק לֹא יַרְבֶּה לּוֹ סוּסִים וְלֹא יָשׁוּב**

ד וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה מִצְרַיִם, שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה עָלֶיהָ, עֲבֵרָה מַחֲזִירָתָהּ לְשָׁם, שְׁאָר אֲרָצוֹת, שֶׁאֵין הַבְּרִית כְּרוּתָה עֲלֵיהֶן – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

פיסקא קנט

א (דברים יז יז) **וְלֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים** – אֶלָּא שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה.

ב רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַרְבֶּה הוּא לוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהוּ מְסִירוֹת אֶת לִבּוֹ.

ג רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אַחַת וְהִיא מְסִירָה אֶת לִבּוֹ – לֹא יִשָּׂאֶנָּה. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **לֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים**? אֲפִלּוּ כַּאֲבִיגַיִל. **לֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים** – אֲפִלּוּ כַּאֲבִיגַיִל וְחַבְרוֹתֶיהָ, שֶׁהֵן כְּשֵׁרוֹת, לֹא יִשָּׂאֶנָּה. וּכְגוֹן אִיזֶבֶל וְחַבְרוֹתֶיהָ, שֶׁהֵן רָעוֹת – הֵיא מְסִירָה לִבּוֹ.

ד **וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה לּוֹ מְאֹד**, יָכוֹל לֹא יִרְבֶּה לוֹ כְּדֵי לִתֵּן לָאַפְּסַנְיָא? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יַרְבֶּה לּוֹ**, לוֹ אֵינוֹ מַרְבֶּה, אֲבָל מַרְבֶּה הוּא לָאַפְּסַנְיוֹת. וְכֵן עָשָׂה דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כב יד): "וְהִנֵּה בְעָנְיִי הֲכִינוֹתִי לְבֵית ה'" אֲבָל שְׁלֹמֹה שִׁנָּה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י כז): "וַיִּתֵּן אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַם כָּאֲבָנִים".

פיסקא קס

א (דברים יז יח) **וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ** – אִם עוֹשֶׂה הוּא כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן, כְּדַי הוּא שֶׁיֵּשֵׁב עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ.

ב **וְכָתַב לוֹ** – לִשְׁמוֹ; שֶׁלֹּא יְהֵא נֵאוֹת בְּשֶׁל אֲבוֹתָיו.

ג **מִשְׁנֶה**, אֵין לִי אֶלָּא מִשְׁנֶה תּוֹרָה, שְׁאָר דִּבְרֵי תוֹרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יז יט): "לִשְׁמֹר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **מִשְׁנֶה הַתּוֹרָה**? – שֶׁעֲתִידָה לְהִשְׁתַּנּוֹת!

ד אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֵין קוֹרְאִים בְּיוֹם הַקָּהֵל אֶלָּא מִשְׁנֶה תּוֹרָה בִּלְבַד.

ה **עַל סֶפֶר** – וְלֹא עַל הַלּוּחַ, **עַל סֶפֶר** – וְלֹא עַל הַנְּיָר, אֶלָּא עַל הַמְּגִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: **עַל סֵפֶר**.

ו **מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם**, שֶׁתְּהֵא מַגַּהַת מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם.

ז **עַל סֵפֶר**, עַל גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וּמַגִּיהִים לוֹ מִסֵּפֶר עֶזְרָה עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד.

ח **מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם**, מִכָּן דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ שֶׁסּוֹף תּוֹרָה עֲתִידָה לְהִשְׁתַּכֵּחַ.

פיסקא קסא

א (דברים יז יט) **וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו**, מִכָּן אָמְרוּ (סנהדרין ב ד): הַמֶּלֶךְ יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה וְהוּא עִמּוֹ, נִכְנָס וְהוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בַּדִּין וְהוּא אֶצְלוֹ, מֵסֵב וְהוּא בְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר **וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו**.

ב **יְמֵי חַיָּיו** – הַיָּמִים, **כָּל יְמֵי חַיָּיו** – הַלֵּילוֹת.

ג **לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהָיו**, מְלַמֵּד שֶׁהַמּוֹרָא מֵבִיא לִידֵי מִקְרָא, מִקְרָא מֵבִיא לִידֵי תַּרְגּוּם, תַּרְגּוּם מֵבִיא לִידֵי מִשְׁנָה, מִשְׁנָה מְבִיאָה לִידֵי תַּלְמוּד, תַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, מַעֲשֶׂה מֵבִיא לִידֵי יִרְאָה. לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁשָּׁוֶה הֶדְיוֹט לַמֶּלֶךְ בְּדִבְרֵי תוֹרָה, יִשָּׁוֶה לוֹ בִּדְבָרִים אֲחֵרִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לִשְׁמֹר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת**, לְדִבְרֵי תוֹרָה שָׁוֶה לוֹ, וְאֵין שָׁוֶה לוֹ לִדְבָרִים אֲחֵרִים.

ד מִכָּן אָמְרוּ (סנהדרין פ"ב מ"ד): מֶלֶךְ פּוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ – וְאֵין מְמַחִים בְּיָדוֹ, לְהַרְחִיב לוֹ סְטַרְטָיָאוֹת – וְאֵין מְמַחִים בְּיָדוֹ. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ – אֵין לוֹ שִׁיעוּר, וְכָל הָעָם בּוֹזְזִים וְנוֹתְנִים לְפָנָיו וְהוּא נוֹטֵל חֵלֶק בָּרֹאשׁ.

ה דָּבָר אַחֵר: **וְאֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה** – אֵלֶּה חֻקֵּי מַלְכוּת.

פיסקא קסב

א (דברים יז כ) **לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֶחָיו** – וְלֹא מִשֶּׁל הֶקְדֵּשׁ.

ב **וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול** – שֶׁלֹּא יָסוּר מִן הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול.

ג **לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ**, אִם עוֹשֶׂה הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב בָּעִנְיָן – כְּדַי הוּא שֶׁיַּאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ.

ד **הוּא וּבָנָיו** – שֶׁאִם מֵת, בְּנוֹ עוֹמֵד תַּחְתָּיו. וְאֵין לִי אֶלָּא זֶה בִּלְבַד, מִנַּיִן לְכָל פַּרְנְסֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּנֵיהֶם עוֹמְדִים תַּחְתֵּיהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל** – כָּל שֶׁהוּא בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל – בְּנוֹ עוֹמֵד תַּחְתָּיו.

ה רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: חֲבֵרַי הוּא אוֹמֵר (מלכים א ג יג): "גַּם אֲשֶׁר לֹא שָׁאַלְתָּ נָתַתִּי לָךְ גַּם עֹשֶׁר גַּם כָּבוֹד" – עַל מַה שֶׁלֹּא הִתְנֵיתִי בַּתּוֹרָה לִתֵּן – נָתַתִּי לָךְ, עַל מַה שֶׁהִתְנֵיתִי לִתֵּן – אֵינִי נוֹתֵן לְךָ אֶלָּא אִם כֵּן עָשִׂיתָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א ג יד): "וְאִם תֵּלֵךְ בִּדְרָכַי...".

פיסקא קסג

א (דברים יח א) **לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל שֵׁבֶט לֵוִי**, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח ז) "וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו" אֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִים, בַּעֲלֵי מוּמִים מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כָּל שֵׁבֶט לֵוִי**.

ב **חֵלֶק** – זוֹ בִּזָּה.

ג **וְנַחֲלָה** – זוֹ נַחֲלַת הָאָרֶץ.

ד **אִשֵּׁי ה'** – אֵלּוּ קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ; קָדְשֵׁי הַגְּבוּל מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן**.

פיסקא קסד

א (דברים יח ב) **וְנַחֲלָה** – זוֹ נַחֲלַת שִׁלֹּשָׁה.

ב **לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו** – זוֹ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה.

ג **ה' הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לוֹ** – לְהַגִּיד מָה גָּרַם.

פיסקא קסה

א (דברים יח ג) **וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים** – מְלַמֵּד שֶׁהַמַּתָּנוֹת יוֹצְאוֹת בְּדַיָּנִים.

ב יָכוֹל אַף קָדָשִׁים יִהְיוּ חַיָּבִים בְּמַתָּנוֹת? וְדִין הוּא: וּמָה חֻלִּין, שֶׁאֵין חַיָּבִים בִּחְזֶה וָשׁוֹק, חַיָּבִים בַּמַּתָּנוֹת – קָדָשִׁים, שֶׁחַיָּבִים בִּחְזֶה וָשׁוֹק, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּהְיוּ חַיָּבִים בַּמַּתָּנוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים**.

ג **מֵאֵת הָעָם** – וְלֹא מֵאֵת אֲחֵרִים. **מֵאֵת הָעָם** – וְלֹא מֵאֵת הַכֹּהֲנִים.

ד **מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח** – פָּרַט לַשְּׁרָפָה.

ה **מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח** – אֵין לוֹ בּוֹ אֶלָּא בִּשְׁעַת זְבִיחָה בִּלְבַד. מִכָּן אָמְרוּ (חולין פ"י מ"ד): גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ פָּרָה, נִשְׁחֲטָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר – פָּטוּר; מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר – חַיָּב. סָפֵק – פָּטוּר, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

ו **אִם שׁוֹר אִם שֶׂה** – לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם, **אִם שׁוֹר אִם שֶׂה** – בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וַהֲלֹא דִין הוּא: חַיֶּיב כָּאן וְחַיֶּיב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; מַה מָּצִינוּ בְּרֵאשִׁית הַגֵּז, נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ – אַף מַתָּנוֹת נוֹהֲגוֹת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ! אוֹ כְּלָךְ לְדָרָךְ זוֹ: חַיֶּיב כָּאן וְחַיֶּיב בִּתְרוּמַת רֵאשִׁית; מַה תְּרוּמַת רֵאשִׁית, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בָּאָרֶץ – אַף מַתָּנוֹת אֵינָן נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בָּאָרֶץ!

ז נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה? דָּנִים דָּבָר שֶׁאֵין תָּלוּי בָּאָרֶץ וּבְקָדֶשׁ מִדָּבָר שֶׁאֵין תָּלוּי בָּאָרֶץ וּבְקָדֶשׁ, וְאַל תּוֹכִיחַ תְּרוּמַת רֵאשִׁית, שֶׁהִיא תְּלוּיָה בָּאָרֶץ וּבַקָּדֶשׁ.

ח אוֹ כְּלָךְ לְדָרָךְ זוֹ: דָּנִים דָּבָר שֶׁנּוֹהֵג בֵּין בַּמְּרֻבֶּה בֵּין בַּמּוּעָט מִדָּבָר שֶׁנּוֹהֵג בַּמְּרֻבֶּה וּבַמּוּעָט, וְאַל יוֹכִיחַ רֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בַּמְּרֻבֶּה.

ט תַּלְמוּד לוֹמַר: **אִם שׁוֹר אִם שֶׂה**, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

י **וְנָתַן לַכֹּהֵן** – לַכֹּהֵן עַצְמוֹ.

יא **הַזְּרוֹעַ** – זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין.

יב **וְהַלְּחָיַיִם** – זֶה לְחִי הַתַּחְתּוֹן.

יג **וְהַקֵּבָה** – כְּמַשְׁמָעָהּ.

יד רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אוֹמְרִים: נָתַן לוֹ זְרוֹעַ תַּחַת הַיָּד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כה ז): ״וַיָּקָם מִתּוֹךְ הָעֲדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ״; וְהַלְּחָיַיִם תַּחַת תְּפִלָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קו ל) ״וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל״; הַקֵּבָה תַּחַת קֵיבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה ח): ״וְאֶל הָאִשָּׁה אֶל קֳבָתָהּ״!

פיסקא קסו

א (דברים יח ד) **רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ**, מִלַּמֵּד שֶׁאֵין תּוֹרְמִים אוֹתוֹ אֶלָּא מִן הַמֻּבְחָר. מַה מָּצִינוּ בִּשְׁנֵי מִינִים שֶׁבָּאִילָן – אֵין תּוֹרְמִים מִזֶּה עַל זֶה, כָּךְ שְׁנֵי מִינִים שֶׁבַּתְּבוּאָה וְשֶׁבֶּיָרָק – אֵין תּוֹרְמִים מִזֶּה עַל זֶה.

ב **רֵאשִׁית הַגֵּז** וְלֹא רֵאשִׁית שֶׁטֶף.

ג **רֵאשִׁית הַגֵּז** פֵּרֵט לַטְּרַפָּה.

ד **רֵאשִׁית הַגֵּז** בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

ה **צֹאנְךָ**, וְלֹא שֶׁל אֲחֵרִים. מִכָּן אָמְרוּ (חולין פי״א מ״ב): הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל נָכְרִי – פָּטוּר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז. לָקַח גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אִם שִׁיֵּר הַמּוֹכֵר – חַיָּב, וְאִם לָאו – הַלּוֹקֵחַ חַיָּב.

ו **תִּתֶּן לוֹ**, שֶׁיְּהֵא בּוֹ כְּדֵי מַתָּנָה. מִיכָּן אָמְרוּ (שם): כַּמָּה נוֹתֵן לוֹ? מִשְׁקַל חֲמֵשׁ סְלָעִים בִּיהוּדָה, שֶׁהֵם עֶשֶׂר בַּגָּלִיל, מִלֶּבֶן וְלֹא צוֹף, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ בֶּגֶד קָטָן, שֶׁנֶּאֱמַר: **תִּתֶּן לוֹ** שֶׁיְּהֵא בּוֹ כְּדֵי מַתָּנָה.

ז כַּמָּה צֹאן יִהְיֶה לוֹ, וְיִהְא חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? בֵּית שַׁמַּי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי רְחֵלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו ז כא): ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יְחַיֶּה אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר וּשְׁתֵּי צֹאן״.

ח וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: חָמֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כה יח): ״וְחָמֵשׁ צֹאן עֲשׂוּיוֹת״.

ט רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: **רֵאשִׁית הַגֵּז** – שְׁתַּיִם, **צֹאנְךָ** – אַרְבַּע, **תִּתֶּן לוֹ** – חֲרֵי חָמֵשׁ.

פיסקא קסז

א (דברים יח ה) **כִּי בוֹ בָחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבָטֶיךָ** – מַגִּיד שֶׁאֵין שֵׁרוּת כָּשֵׁר בּוֹ אֶלָּא מֵעוֹמֵד; הָא אִם יָשַׁב וְשֵׁרֵת – עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה.

ב **הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים** – בֵּין בָּאָרֶץ וּבֵין בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

פיסקא קסח

א (דברים יח ו) **וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי**, יָכוֹל בְּבֶן לֵוִי וַדַּי הַכָּתוּב מְדַבֵּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ**, מִי שֶׁלֹּא נָטְלוּ שְׁעָרֵיהֶם בְּמָקוֹם אַחֵר; יָצְאוּ לְוִיִּם, שֶׁנָּטְלוּ שְׁעָרֵיהֶם בְּמָקוֹם אַחֵר. (דברים יח ז) ״וְשֵׁרֵת״ – בָּרְאוּי לְשָׁרֵת; יָצְאוּ לְוִיִּם, שֶׁאֵין רְאוּיִים לְשָׁרֵת.

ב (דברים יח ו) **מִכָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוּא גָּר שָׁם** – בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם.

ג **וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ**, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר, כֹּהֵן בָּא וְנוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו בְּמִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ**.

ד מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁוִים בְּקָרְבָּנוֹת הֶרֶגֶל הַבָּאִים מֵחֲמַת הֶרֶגֶל? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ**. יָכוֹל לְעוֹלָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ**, בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְכֻנָּסִים בְּשַׁעַר אֶחָד, בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים.

פיסקא קסט

א (דברים יח ז) **וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה׳ אֱלֹהָיו**, עַל גַּבֵּי הָרְצָפָה. מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר (זבחים פ״ב מ״א): עָרֵל, טָמֵא, יוֹשֵׁב, עוֹמֵד עַל גַּבֵּי כֵּלִים, אוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה אוֹ עַל גַּבֵּי רַגְלֵי חֲבֵרוֹ – פָּסוּל.

ב מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר (סוכה פ״ה מ״ז) כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁוִים בְּאֵימוּרֵי רְגָלִים וּבְחִלּוּק לֶחֶם הַפָּנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יח ח): ״חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ״, חֵלֶק לֶאֱכוֹל, חֵלֶק לַעֲבוֹד; חֵלֶק לָאֲכִילָה כְּחֵלֶק לָעֲבוֹדָה.

ג יָכוֹל כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁוִים בְּקָרְבָּנוֹת הָרֶגֶל הַבָּאִים שֶׁלֹּא מֻחְמֶצֶת הָרֶגֶל? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לְבַד מִמְכָּרָיו עַל הָאָבוֹת״. מַה מָּכְרוּ אָבוֹת זֶה לָזֶה? אַתָּה שַׁבַּתְּךָ וַאֲנִי שַׁבַּתִּי.

פיסקא קע

א (דברים יח ט) **כִּי אַתָּה בָּא אֶל הָאָרֶץ**, עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ תִּכָּנֵס לָאָרֶץ.

ב **אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ** – בִּזְכוּתְךָ.

ג **לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם הָהֵם** – יָכוֹל אִי אַתָּה רַשַּׁי לִלְמוֹד לְהוֹרוֹת וּלְהָבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לַעֲשׂוֹת** – לַעֲשׂוֹת אִי אַתָּה לָמֵד, אֲבָל אַתָּה לָמֵד לְהוֹרוֹת וּלְהָבִין!

פיסקא קעא

א (דברים יח י) **לֹא יִמָּצֵא בְךָ**, לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ.

ב **מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ**, אֵין לִי אֶלָּא בְּנוֹ וּבִתּוֹ; בֶּן בְּנוֹ וּבֶן בִּתּוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כ ד): ״בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ״

ג עֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: כָּאן בָּאֵשׁ וּלְהַלָּן לַמֹּלֶךְ; מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר כָּאן לְהַלָּן וְאֶת הָאָמוּר לְהַלָּן כָּאן? נֶאֱמַר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה לְגִזֵּרָה שָׁוָה: מָה הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה כָּאן בָּאֵשׁ – אַף הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בָּאֵשׁ, וּמָה הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן – אַף הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה כָּאן מוֹלֶךְ. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּמְסוֹר וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ וּבְמוֹלֶךְ, הָא עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי כְתוּבִים, וְאִם לָאו – לֹא שָׁמַעְנוּ.

ד **קוֹסֵם קְסָמִים**, אֶחָד קֶסֶם מְרֻבֶּה וְאֶחָד קֶסֶם מוּעָט, לְחַיֵּב עַל כָּל קֶסֶם וְקֶסֶם.

ה אֵיזֶהוּ קוֹסֵם? זֶה הָאוֹחֵז בְּמַקְלוֹ וְאוֹמֵר: אִם אֵלֵךְ – אִם לֹא אֵלֵךְ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (הושע ד יב): ״עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ״. דָּבָר אַחֵר: שׁוֹעֵל בִּימִינוֹ וּמְשַׁמֵּאלוֹ.

ו דָּבָר אַחֵר: **מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ** – זֶה הַבּוֹעֵל אַרְמִית וּמַעֲמִיד מְמֻנֶּה בֵּן אוֹכֵל לַמָּקוֹם. עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ! תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ**. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: זֶה שֶׁהוּא מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה וְכוֹרַת עִמָּהּ בְּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לד יח): ״הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו״.

ז **מְעוֹנֵן**, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: זֶה הַמְעַבֵּיר עַל הָעַיִן;

ח רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: אֵלּוּ נוֹתְנֵי הָעִתִּים, כְּגוֹן אֵלּוּ הָאוֹמְרִים: לְמוּדֵי עַרְבִית שְׁבִיעִיּוֹת לִהְיוֹת חִטִּים יָפוֹת, עֲקוּרוֹת קְטָנִיּוֹת לִהְיוֹת רָעוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵלּוּ אוֹחֲזֵי הָעֵינַיִם.

ט **וּמְנַחֵשׁ**, אֵיזֶהוּ מְנַחֵשׁ? כְּגוֹן הָאוֹמֵר: נָפְלָה פִּתִּי מִפִּי, נָפְלָה מַקֵּלִי מִיָּדִי, עָבַר נָחָשׁ מִימִינִי, וְשׁוּעָל מִשְּׂמֹאלִי, וּפָסַק צְבִי אֶת הַדֶּרֶךְ לְפָנַי,

י אַל תַּתְחֵל בִּי, שַׁחֲרִית הוּא, רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא, מוֹצָאֵי שַׁבָּת הוּא.

יא **וּמְכַשֵּׁף**, הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, וְלֹא הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר מִשֵּׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: שְׁנַיִם מְלַקְּטִים קְשׁוּאִים, אֶחָד מְלַקֵּט וְהוּא פָּטוּר, וְאֶחָד מְלַקֵּט וְהוּא חַיָּב. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חַיָּב, הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם פָּטוּר.

פיסקא קעב

א (דברים יח יא) **וְחֹבֵר חָבָר**, אֶחָד חוֹבֵר מְרֻבֶּה וְאֶחָד חוֹבֵר מוּעָט, וְאֶחָד חוֹבֵר אֶת הַנָּחָשׁ וְאֶת הָעַקְרָב.

ב (סנהדרין פ״ז מ״ז) **וְשֹׁאֵל אוֹב** – זֶה פִּיתוֹם הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחְיוֹ.

ג **יִדְּעוֹנִי** – הַמְדַבֵּר בְּפִיו.

ד הֵם עַצְמָם בִּסְקִילָה, וְהַנִּשְׂאָל בָּהֶם – בְּאַזְהָרָה.

ה **וְדָרַשׁ אֶל הַמֵּתִים**, אֶחָד הַמַּעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ וְאֶחָד הַנִּשְׂאָל בְּגַלְגֹּלֶת. מַה בֵּין מַעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ לְנִשְׂאָל בְּגַלְגֹּלֶת? מַעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ אֵין עוֹלֶה כְּדַרְכּוֹ וְאֵין נִשְׂאָל בְּשַׁבָּת, וְהַנִּשְׂאָל בְּגַלְגֹּלֶת עוֹלֶה כְּדַרְכּוֹ וְנִשְׂאָל בְּשַׁבָּת.

פיסקא קעג

א (דברים יח יב) **כִּי תוֹעֲבַת ה׳ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה**, יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבוֹר עַל כֻּלָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה** אֲפִלּוּ עַל אַחַת מֵהֶם.

ב **וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה ה׳ אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ**, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מְלַמֵּד שֶׁהִוְזְהָרוּ כְּנַעֲנִים עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ, שֶׁאֵין עוֹנְשִׁים אֶת הָאָדָם עַד שֶׁמַּזְהִירִים אוֹתוֹ. כְּשֶׁהָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַגִּיעַ לְפָסוּק זֶה הָיָה אוֹמֵר: חֲבָל עָלֵינוּ, וּמָה מִי שֶׁמַּדְבִּק בַּשְּׁמָאָה – רוּחַ טֻמְאָה שׁוֹרָה עָלָיו, הַמְּדַבֵּק בַּשְּׁכִינָה – דִּין הוּא שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ! וּמִי גָּרַם? (ישעיה נט ב) ״עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם וּבֵין אֱלֹהֵיכֶם״.

ג (דברים יח יג) **תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, כְּשֶׁאַתָּה תָּם – חֶלְקְךָ עִם ה׳ אֱלֹהֶיךָ. וְכֵן דָּוִד אָמַר (תהלים כו יא): ״וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלֵךְ – פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי״, (תהלים מא יג) ״וַאֲנִי בְּתֻמִּי – תָּמַכְתָּ בִּי וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם״.

ד **תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, אִם עָשִׂיתָ כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן – הֲרֵי אַתָּה תָּמִים לַה׳ אֱלֹהֶיךָ.

פיסקא קעד

א (דברים יח יד) **כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם**, עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ אַתָּה יוֹרֵשׁ אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה.

ב **אֶל מְעוֹנְנִים וְאֶל קוֹסְמִים יִשְׁמָעוּ**, שְׁמָא תֹּאמַר: לָהֶם יֵשׁ בַּמֶּה לְהִשָּׁאֵל וְלִי אֵין לִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאַתָּה לֹא כֵן: נָתַן לְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ**. נָתַן לְךָ – לְךָ נִתְּנָה, וְאַתָּה מַנִּיחַ דִּבְרֵי תוֹרָה וּמִתְעַסֵּק בְּבִטּוּלָהּ?

פיסקא קעה

א (דברים יח טו) **נָבִיא מִקִּרְבְּךָ** – וְלֹא מֵחוּצָה לָאָרֶץ. **מֵאַחֶיךָ** – וְלֹא מֵאֲחֵרִים. **יָקִים לְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ** – וְלֹא לַגּוֹיִם. וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (ירמיה א ה) ״נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ״? בְּנוֹהֵג מִנְהַג גּוֹיִם.

ב **אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן**, אֲפִלּוּ אוֹמֵר לְךָ עֲבֹר עַל אַחַת מִן הַמִּצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה כְּאֵלְיָהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל – לְפִי שָׁעָה – שְׁמַע לוֹ!

פיסקא קעו

א (דברים יח טז) **כְּכֹל אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ מֵעִם ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב** בָּזוֹ זָכוּ שֶׁיַּעַמְדוּ לָהֶם נְבִיאִים: **לֹא אוֹסִיף לִשְׁמֹעַ אֶת קוֹל ה׳ אֱלֹהָי**.

ב (דברים יח יז) **וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלַי הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ** – כִּוְּנוּ לְרַעְתִּי, **נָבִיא אָקִים לָהֶם**. הָא לָמַדְתָּ שֶׁבִּשְׁכַר יִרְאָה שֶׁיָּרְאוּ – זָכוּ שֶׁיַּעַמְדוּ לָהֶם נְבִיאִים.

ג (דברים יח יח) **וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו** – דְּבָרַי בְּפִיו אֲנִי נוֹתֵן, אֲבָל אֵינִי מְדַבֵּר עִמּוֹ פָּנִים בְּפָנִים. דָּבָר אַחֵר: **וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו**, מִכָּן וָאֵילָךְ הֲוֵי יוֹדֵעַ הֵיאַךְ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִתֶּנֶת בְּפִי הַנְּבִיאִים.

ד **וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם** – שֶׁלֹּא לְהוֹשִׁיב אֶת הַתּוּרְגְּמָן.

ה **אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ** – אוֹמֵר עַל רִאשׁוֹן וְרִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן.

פיסקא קעז

א (דברים יח יט) **וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרַי** – שְׁלֹשָׁה מִיתָתָם בִּידֵי שָׁמַיִם: הַכּוֹבֵשׁ נְבוּאָתוֹ, כְּיוֹנָה בֶן אֲמִתַּי, וְהַמְּוַתֵּר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, כַּחֲבֵירוֹ שֶׁל מִיכָה, וְנָבִיא שֶׁעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ כְּעִידּוֹא. וּשְׁלֹשָׁה מִיתָתָם בְּבֵית דִּין: הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע, כִּצְדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה; וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ, כַּחֲנַנְיָה בֶן עַזּוּר, שֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ דְּבָרִים מִפִּי יִרְמְיָה שֶׁהָיָה מִתְנַבֵּא בַּשּׁוּק הָעֶלְיוֹן וְחוֹזֵר וּמִתְנַבֵּא בַּשּׁוּק הַתַּחְתּוֹן; וְהַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה וְאוֹמֵר: כָּךְ אָמְרָה עֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ כֵּן אֶת הַהֲלָכָה לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר!

פיסקא קעח

א (דברים יח כ) **אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי וּמֵת** – בְּסָתָם מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, בְּחֶנֶק.

ב (דברים יח כא) **וְכִי תֹאמַר**, עַתִּידִים אַתֶּם לוֹמַר **אֵיכָה נֵדַע הַדָּבָר**; יִרְמְיָה אָמַר: הִנֵּה כְּלֵי בֵית ה׳ הוֹלְכִים בָּבֶלָה (ראו ירמיה כז כב) וַחֲנַנְיָה אוֹמֵר (ירמיה כז טז): ״הִנֵּה כְּלֵי בֵית ה׳ מוּשָׁבִים מִבָּבֶל״, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי אֶשְׁמַע! תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יח כב): **אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם ה׳ וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא דִבְּרוֹ ה׳**. אֵיזֶהוּ דָבָר שֶׁדִּבְּרוֹ הַמָּקוֹם? זֶה שֶׁאוֹמֵר וּבָא. **בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא**, עַל זָדוֹן הוּא חַיָּב, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל שְׁגָגָה.

ג **לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ**, אַל תִּמְנַע עַצְמְךָ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה.

פיסקא קעט

א (דברים יט א) **כִּי יַכְרִית ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם**, בִּזְכוּתְךָ.

ב **וִירִשְׁתָּם וְיָשַׁבְתָּ בְעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם**, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר **וְיָשַׁבְתָּ בְעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם** יָכוֹל אִי אַתָּה רַשַּׁי לְהוֹסִיף עַל הַבִּנְיָן? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יב כט): ״וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם״; כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לִבְנוֹת – בְּנֵה!

פיסקא קפ

א (דברים יט ב) **שָׁלֹשׁ עָרִים**, עָרִים וְלֹא טִירִים, עָרִים וְלֹא כְּרַכִּים, עָרִים וְלֹא כְּפָרִים.

ב **תַּבְדִּיל לָךְ** – וְלֹא לַאֲחֵרִים.

ג **בְּתוֹךְ אַרְצֶךָ** – וְלֹא בַּסְּפָר.

ד **אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ**, מַה שֶּׁתִּירַשׁ – תִּכְבֹּשׁ.

ה (דברים יט ג) **תָּכִין לְךָ הַדָּרֶךְ**, תָּכִין לְךָ סְטָרְטָיָאוֹת שֶׁיִּהוּ מְפֹרָשׁוֹת לְתוֹכָהּ.

ו **וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אַרְצֶךָ**, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְפֻזָּרוֹת אֶלָּא יִהְיוּ מְכֻוָּנוֹת, כִּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁבַּכֶּרֶם.

ז **אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ** – לְרַבּוֹת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן.

ח **וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל רוֹצֵחַ**, שֶׁלֹּא יִהְיֶה גּוֹלָה מֵעִיר לְעִיר.

פיסקא קפא

א (דברים יט ד) **וְזֶה דְּבַר הָרוֹצֵחַ**, מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר (מכות ב ח) רוֹצֵחַ שֶׁגּוֹלָה מֵעִיר לְעִיר מִקְלָט.

ב מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט ו) ״פֶּן יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרוֹצֵחַ״, אֵין לִי אֶלָּא רוֹדֵף וְגוֹאֵל; רוֹדֵף וְלֹא גוֹאֵל, גּוֹאֵל וְלֹא רוֹדֵף, לֹא רוֹדֵף וְלֹא גוֹאֵל מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: רֹצֵחַ רֹצֵחַ, רַבָּה.

ג מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר ״כִּי יֵחַם לְבָבוֹ״, אֵין לִי אֶלָּא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמוּת הַלֵּב; הָאָב אֶת הַבֵּן וְהַבֵּן אֶת הָאָב מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: רֹצֵחַ רֹצֵחַ, רַבָּה.

ד מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **שָׁמָּה שָׁמָּה שָׁמָּה** שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים? שָׁם תְּהֵא דִירָתוֹ, שָׁם תְּהֵא מִיתָתוֹ, שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ.

ה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **רֵעֵהוּ רֵעֵהוּ רֵעֵהוּ** שְׁלֹשׁ פְּעָמִים? רֵעֵהוּ – פְּרָט לָאֲחֵרִים, רֵעֵהוּ – פְּרָט לְגֵר תּוֹשָׁב, רֵעֵהוּ – כְּבָר קְרָאתִיו הַתּוֹרָה רֵעֵהוּ! **אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בִּכְלִי בַרְזֶל וְהוּא לֹא שָׁנָא לוֹ**, הָא אִם שׁוֹנֵא לוֹ – אֵינוֹ גוֹלֶה.

ו **מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תְּמוֹל – שְׁנַיִם, שִׁלְשֹׁם – שְׁלֹשָׁה.

פיסקא קפב

א (דברים יט ה) **וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר**, מָה יַּעַר, רְשׁוּת לַנִּזָּק וְלַמַּזִּיק לִכָּנֵס שָׁם – אַף כָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנִּזָּק וְלַמַּזִּיק לִכָּנֵס לְשָׁם. יָצְאת חָצֵר שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאֵין רְשׁוּת לַנִּזָּק וְלַמַּזִּיק לִכָּנֵס שָׁם.

ב **לַחְטֹב עֵצִים**, אַבָּה שָׁאוּל אוֹמֵר: מַה חֲטִיבַת עֵצִים רְשׁוּת – אַף כָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת, יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין.

פיסקא קפג

א **וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרוֹת הָעֵץ**, מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר: נִתְכַּוֵּן לָקוֹץ אֶת הָאִילָן וְנָפַל עַל אָדָם וַהֲרָגוֹ – הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה.

ב **וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ** הַמְבַקֵּעַ, רַבִּי אוֹמֵר: **מִן הָעֵץ** הַמִּתְבַּקֵּעַ.

ג **וּמָצָא**, בְּמִצּוּי. מִכָּן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִם מִשֶּׁיָּצְאת אֶבֶן מִיָּדוֹ הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ – הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

ד **הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי**, שֶׁלֹּא יְהֵא גּוֹלֶה מֵעִיר לְעִיר.

ה (דברים יט ו) **פֶּן יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרוֹצֵחַ**, מִצְוָה בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם לִרְדֹּף.

ו **כִּי יֵחַם לְבָבוֹ וְהוּא לֹא שָׂנֵא הוּא לוֹ**, הָא אִם שׂוֹנֵא – אֵינוֹ גוֹלֶה.

ז **מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם**, זוֹ שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תְּמוֹל – שְׁנַיִם; שִׁלְשׁוֹם – שְׁלֹשָׁה.

ח (דברים יט ז) **עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר** – לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ.

פיסקא קפד

א (דברים יט ח) **וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ**, עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ.

ב **כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ** – הַכֹּל בִּזְכוּת אֲבוֹתֶיךָ.

ג **וְנָתַן לְךָ אֶת כָּל הָאָרֶץ** – הַכֹּל בִּזְכוּת אֲבוֹתֶיךָ.

פיסקא קפה

א (דברים יט ט) **כִּי תִשְׁמֹר אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ... וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה**, מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ עָרִים הִפְרִישׁ מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וּכְשֶׁבָּאוּ לָאָרֶץ הִפְרִישׁוּ עוֹד שָׁלֹשׁ וְלָעָתִיד לָבוֹא מַפְרִישִׁים עוֹד שָׁלֹשׁ; שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ – הֲרֵי שֵׁשׁ, וְעוֹד שָׁלֹשׁ – הֲרֵי תֵּשַׁע.

ב רַבִּי נְהוֹרַי אוֹמֵר: **שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ**, **וְעוֹד** – הֲרֵי תֵּשַׁע, **עַל הַשָּׁלֹשׁ** – הֲרֵי שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה.

ג רַבִּי שָׁאוּל אוֹמֵר: **שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ**, **וְעוֹד** – הֲרֵי תֵּשַׁע, **עַל הַשָּׁלֹשׁ** – הֲרֵי שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, **הָאֵלֶּה** – הֲרֵי חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה.

פיסקא קפו

א (דברים יט י) **וְלֹא יִשָּׁפֵךְ דָּם נָקִי... וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים** – לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ.

ב (דברים יט יא) ״כִּי יִהְיֶה אִישׁ שׂוֹנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו״, מִכָּן אָמְרוּ: עָבַר אָדָם עַל מִצְוָה קַלָּה – סוֹפוֹ לַעֲבוֹר עַל מִצְוָה חֲמוּרָה. עָבַר עַל (ויקרא יט יח) ״וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ״ – סוֹפוֹ לַעֲבוֹר עַל ״לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר״, וְעַל (ויקרא יט יז) ״לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ״, וְעַל (ויקרא כה לו) ״וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ״ עַד שֶׁיָּבֹא לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים! לְכָךְ נֶאֱמַר ״כִּי יִהְיֶה אִישׁ שׂוֹנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו״.

פיסקא קפז

א מִכָּן הָיָה רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַהוֹרֵג אֶת הַנֶּפֶשׁ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד – הַכֹּל מַקְדִּימִים לְעָרֵי מִקְלָט, בֵּית דִּין שׁוֹלְחִים וּמְבִיאִים אוֹתָם מִשָּׁם.

ב מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה – הֲרָגוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אוֹתוֹ מִשָּׁם".

ג מִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב מִיתָה – פְּטָרוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה כה): "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרוֹצֵחַ".

ד מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת – מַחֲזִירִים אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְהֵשִׁיבוּ אוֹתוֹ הָעֵדָה".

ה רַבִּי אוֹמֵר: רוֹצֵחַ גּוֹלֶה לְעִיר מִקְלָט, כְּסָבוּר שֶׁקּוֹלַטְתּוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹלַטְתּוּ שׁוֹגֵג; זִקְנֵי הָעִיר שׁוֹלְחִים וּמְבִיאִים אוֹתוֹ מִשָּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ".

ו וּמֵת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם, מִנַּיִן לֹא מֵת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם – יָמוּת בְּיַד כָּל אָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יט יב-יג): "וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת, לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם הַנָּקִי".

ז שֶׁמָּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְנֶהֱרַג זֶה, לָמָּה אָנוּ בָּאִים לָחוּב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם הַנָּקִי** – בַּעַר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל!

פיסקא קפח

א (דברים יט יד) **לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ**, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא יט יג) "לֹא תִגְזֹל", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לֹא תַסִּיג**? מְלַמֵּד שֶׁכָּל הָעוֹקֵר תְּחוּמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִים.

ב יָכוֹל בְּחוּצָה לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל**. בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִים, בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא מִשּׁוּם לָאו אֶחָד בִּלְבַד.

ג מִנַּיִן לָעוֹקֵר תְּחוּמִים שֶׁל שִׁבְטִים שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ**. מִנַּיִן לְמַחֲלִיף דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְלָאוֹמֵר עַל טָמֵא טָהוֹר וְעַל טָהוֹר טָמֵא – שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ**. מִנַּיִן לְמוֹכֵר קֶבֶר אֲבוֹתָיו שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ**. יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא נִקְבַּר בּוֹ אָדָם מֵעוֹלָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל**, הָא אִם קָבַר בּוֹ אֲפִלּוּ נֶפֶל אֶחָד בִּרְשׁוּת – עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

ד (דברים יט טו) **לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בָּאִישׁ**, אֵין לִי אֶלָּא לְדִינֵי נְפָשׁוֹת, לְדִינֵי מָמוֹנוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לְכָל עָוֹן**,

ה לְקָרְבָּנוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּלְכָל חַטָּאת**.

ו לְמַכּוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא**.

ז לְהַעֲלוֹת לְכְהוּנָּה וּלְהוֹרִיד מִן הַכְּהוּנָּה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת**.

ח אֵין לִי אֶלָּא לְעֵדוּת אִישׁ, לְעֵדוּת אִשָּׁה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא**. אִם סוֹפְנוּ לְרַבּוֹת אִשָּׁה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **אִישׁ**? לְעָוֹן אֵינוֹ קָם, קָם הוּא בְּאִשָּׁה לְהַשִּׂיאָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

ט רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעָוֹן אֵינוֹ קָם, קָם הוּא לִשְׁבוּעָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: קַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים – וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין פִּיו מִצְטָרֵף עִם פִּי עֵד אֶחָד לְמִיתָה, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עַל פִּי עַצְמוֹ. מָקוֹם שֶׁפִּיו מִצְטָרֵף עִם פִּי עֵד אֶחָד לְמָמוֹן, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא נִשְׁבָּע עַל פִּי עַצְמוֹ? לָאו! מָה לְנִשְׁבָּע עַל פִּי עַצְמוֹ, שֶׁכֵּן מְשֻׁלָּם עַל פִּי עַצְמוֹ. יִשָּׁבַע עַל פִּי עֵד אֶחָד, שֶׁכֵּן אֵין מְשֻׁלָּם עַל פִּי עֵד אֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לְכָל עָוֹן**, לְעָוֹן אֵינוֹ קָם, קָם הוּא לִשְׁבוּעָה!

י **עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר**, לֹא עַל פִּי כְתָבָם וְלֹא עַל פִּי תוּרְגְּמָן.

יא **עַל פִּי שְׁנַיִם**, מִכָּן אָמְרוּ: הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְקַנְּא עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה עַל פִּי עֵד אֶחָד. שֶׁהָיָה בַּדִּין: מָה אִם עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁאֵינָהּ אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם – אֵין מִתְקַיֶּמֶת פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם, עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה, שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם – אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּם בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעֵד אֵין בָּהּ", כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה.

פיסקא קפט

א (דברים יט טז) **כִּי יָקוּם עֵד חָמָס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה** – אֵין חָמָס אֶלָּא גַּזְלָן. **לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה**, אֵין סָרָה אֶלָּא עֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יג ו): ״כִּי דִבֶּר סָרָה״, וְאוֹמֵר (ירמיה כח טז): ״הַשָּׁנָה אַתָּה מֵת כִּי סָרָה דִבַּרְתָּ עַל ה׳״.

ב **[לַעֲנוֹת בּוֹ]**, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכְחִישׁ אֶת עַצְמוֹ. מִכָּן אָמְרוּ (מכות פ״א מ״ד): אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִים עַד שֶׁיָּזוֹמוּ אֶת עַצְמָם. כֵּיצַד? מֵעִיד אֲנִי בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ וְכוּ׳.

פיסקא קצ

א (דברים יט יז) **וְעָמְדוּ**, הַדַּיָּנִים יוֹשְׁבִים וּבַעֲלֵי דִינִים עוֹמְדִים. דָּבָר אַחֵר: אַזְהָרָה לְבַעַל דִּין, שֶׁלֹּא יַשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לַדַּיָּן קוֹדֶם שֶׁיָּבֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ. **וְעָמְדוּ** – מִצְוָה בַּנִּדּוֹנִים שֶׁיַּעַמְדוּ.

ב **שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים**, אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵם שְׁנֵי אֲנָשִׁים; אִישׁ עִם אִשָּׁה, וְאִשָּׁה עִם אִישׁ, שְׁתֵּי נָשִׁים זוֹ עִם זוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב״, מִכָּל מָקוֹם.

ג יָכוֹל אַף אִשָּׁה תְּהֵא כְּשֵׁרָה לְעֵדוּת? – נֶאֱמַר כָּאן ״שְׁנֵי״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יט טו) ״שְׁנֵי״, מַה שְׁנֵי הָאָמוּר כָּאן, אֲנָשִׁים וְלֹא נָשִׁים – אַף שְׁנֵי הָאָמוּר לְהַלָּן אֲנָשִׁים וְלֹא נָשִׁים.

ד **אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב**, יָבוֹא בַּעַל הַשּׁוֹר וְיַעֲמֹד עַל שׁוֹרוֹ.

ה **לִפְנֵי ה׳** – הֵם סְבוּרִים לִפְנֵי בֶּשֶׂר וָדָם הֵם עוֹמְדִים, וְאֵינָם אֶלָּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם!

ו **לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם**, זוֹ הִיא שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: וְכִי עָלְתָה עַל דַּעְתֵּנוּ שׁוֹפֵט שֶׁאֵינוֹ בְיָמֶיךָ? אֶלָּא שׁוֹפֵט שֶׁהוּא כָּשֵׁר וּמֻחְזָק לְךָ בְּאוֹתָם הַיָּמִים. הָיָה קָרוֹב וְנִתְרַחֵק – כָּשֵׁר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ז י): ״אַל תֹּאמַר מֶה הָיָה״.

ז (דברים יט יח) **וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב**, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים יז ד): ״וְהֻגַּד לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב״ – הֵיטֵב הֵיטֵב לִגְזֵרָה שָׁוָה, מְלַמֵּד שֶׁבּוֹדְקִים אוֹתוֹ בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת. אֵין לִי אֶלָּא חֲקִירוֹת, בְּדִיקוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יג טו): ״וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר״.

ח מִנַּיִן שֶׁהָעֵד עוֹשֶׂה עַצְמוֹ שַׁקָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד**.

ט וּמִנַּיִן שֶׁעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ שַׁקָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעִד**. יָכוֹל אַף מִשֶּׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָם בְּבֵית דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שֶׁקֶר עָנָה בְאָחִיו**. אֱמֹר מֵעַתָּה: כָּל זְמַן שֶׁבֵּית דִּין צְרִיכִים לָהֶם, וְלֹא מִשֶּׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָם בְּבֵית דִּין. כְּשֶׁתִּמְצָא אוֹמֵר זוֹמֵם מִזּוֹמֵם וַאֲפִלּוּ הֵם מֵאָה.

י (דברים יט יט) **וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו**, אִם מָמוֹן – מָמוֹן; אִם מַכּוֹת – מַכּוֹת; אִם עוֹנָשִׁים – עוֹנָשִׁים.

יא עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר [(שמות כ יג): ״לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר״].

יב **וַעֲשִׂיתֶם לוֹ**, מִכָּן אָמְרוּ: אֵין עֵדִים זוֹמְמִים נֶהֱרָגִים עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין, שֶׁהֲרֵי צַדּוּקִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיֵּהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט כא): ״נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ״.

יג רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו**? לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּכָל עוֹנָשִׁים שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהַשָּׁוָה מִיתַת הָאִישׁ לְמִיתַת הָאִשָּׁה – וְזוֹמְמֵיהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם. אֲבָל בַּת כֹּהֵן וּבוֹעֲלָהּ – לֹא הִשְׁוָה מִיתַת הָאִישׁ לְמִיתַת הָאִשָּׁה, אֶלָּא מִיתַת הָאִישׁ בְּחֶנֶק וּמִיתַת הָאִשָּׁה בִּשְׂרֵפָה. אֲבָל זוֹמְמִים, לֹא שָׁמַעְנוּ מַה יֵּעָשֶׂה לָהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו** – כְּמִיתַת אָחִיו מִיתָתוֹ, וְלֹא כְּמִיתַת אַחוֹתוֹ!

יד וּמִנַּיִן שֶׁהַמְבַיֵּשׁ מְשַׁלֵּם מָמוֹן? נֶאֱמַר כָּאן (דברים יט כא) ״לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כה יב) ״לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ״, מַה ״לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ״ הָאָמוּר לְהַלָּן – מָמוֹן, אַף ״לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ״ הָאָמוּר כָּאן – מָמוֹן.

טו רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן ״יָד וָרֶגֶל״, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות כא כד) ״יָד וָרֶגֶל״, מַה ״יָד וָרֶגֶל״ הָאָמוּר לְהַלָּן – מָמוֹן, אַף ״יָד וָרֶגֶל״ הָאָמוּר כָּאן – מָמוֹן.

טז רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַד שֶׁיִּהוּ לוֹ יָדִים וְרַגְלַיִם וְעֵינַיִם וְשִׁנַּיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יט כא-כ א): **לֹא תָחוֹס עֵינְךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ וְגוֹ' כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה**.

יז אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה, אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה הַכֹּל יוֹצְאִים, אֲפִלּוּ (יואל ב טז) "חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ". [(דברים כ א) **סוּס וָרֶכֶב**,] כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם – כָּל הַגּוֹיִם נַעֲשִׂים לְפָנֵיהֶם כְּסוּס אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו א): "סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם". וְכִי סוּס אֶחָד הָיָה כו'.

יח **כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ** – בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

יט **עַל אוֹיְבֶיךָ** – כְּנֶגֶד אוֹיְבֶיךָ אַתָּה נִלְחָם.

כ **וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב**, מָה הֵם יוֹצְאִים עָלֶיךָ בְּסוּס וָרֶכֶב – אַף אַתָּה צֵא עֲלֵיהֶם בְּסוּס וָרֶכֶב. מָה הֵם יוֹצְאִים עָלֶיךָ בְּעַם רַב – אַף אַתָּה צֵא עֲלֵיהֶם בְּעַם רַב.

כא **לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם**, מִי שֶׁהֶעֱלָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא עִמָּךְ בְּעֵת צָרָה.

פיסקא קצא

א (דברים כ ב) **וְהָיָה כְּקָרַבְכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה**, יָכוֹל זֶה יוֹם הַקְרִיבָם בּוֹ לַמִּלְחָמָה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים כ ג) "וְאָמַר אֲלֵיהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה" הֲרֵי יוֹם הַקְרִיבָם בּוֹ לַמִּלְחָמָה אָמוּר! וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וְהָיָה כְּקָרַבְכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה**? כֵּיוָן שֶׁמַּגִּיעִים לַפֶּרֶק – כֹּהֵן מַתְנֶה עִמָּהֶם כָּל הַתְּנָאִים הָאֵלּוּ וְאוֹמֵר אֲלֵיהֶם "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל".

פיסקא קצב

א (דברים כ ח) "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב... וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים", לָמָּה נֶאֶמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ? שֶׁלֹּא יְהוּ עָרֵי יִשְׂרָאֵל נְשַׁמּוֹת, כְּדִבְרֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּי. בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חָס הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, מִפְּנֵי הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב כְּשֶׁהוּא חוֹזֵר, יֹאמְרוּ: שֶׁמָּא בָּנָה בַיִת, שֶׁמָּא נָטַע כֶּרֶם, שֶׁמָּא אֵרַס אִשָּׁה, וְכֻלָּם הָיוּ צְרִיכִים לְהָבִיא עֵדוּתָם – חוּץ מִן הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב, שֶׁעֵדְיוֹ עִמּוֹ. שָׁמַע קוֹל הֲגָפַת תְּרִיסִים – וְנִבְעַת, קוֹל צַהֲלַת סוּסִים – וּמְרַתֵּת, קוֹל לְעוּז קְרָנַיִם – וְנִבְהָל, רוֹאֶה שְׁמוּט סְיָפִים – וּמַיִם יוֹרְדִים בֵּין בִּרְכָּיו.

ב דָּבָר אַחֵר: (דברים כ ג) **וְאָמַר אֲלֵיהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם**, וְלֹא עַל אַחֵיכֶם; לֹא יְהוּדָה עַל שִׁמְעוֹן, וְלֹא שִׁמְעוֹן עַל יְהוּדָה, שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם יְרַחֲמוּ עֲלֵיכֶם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים כא ג): "וַיֹּאמְרוּ לָמָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָיְתָה זֹאת בְּיִשְׂרָאֵל" וְחָזְרוּ וַיַּשִּׁיבוּ אֶת הַשֶּׁבֶט בְּמִקּוֹמוֹ. וְלֹא כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב כח ח): "וַיִּשְׁבּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֲחֵיהֶם מָאתַיִם אֶלֶף נָשִׁים בָּנִים וּבָנוֹת, וְשָׁם הָיָה נָבִיא לַה' עוֹדֵד שְׁמוֹ, וַיֵּצֵא לִפְנֵי הַצָּבָא הַבָּא לְשֹׁמְרוֹן וַיֹּאמֶר לָהֶם: הִנֵּה בַּחֲמַת ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם עַל יְהוּדָה נְתָנָם בְּיֶדְכֶם, וַתַּהַרְגוּ בָם בְּזַעַף עַד לַשָּׁמַיִם הִגִּיעַ. וְעַתָּה בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יְרוּשָׁלַם אַתֶּם אוֹמְרִים לִכְבֹּשׁ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת לָכֶם, וְעַתָּה שִׁמְעוּנִי וְהָשִׁיבוּ הַשִּׁבְיָה אֲשֶׁר שְׁבִיתֶם מֵאֲחֵיכֶם", כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (דברי הימים ב כח טו) "וַיָּקֻמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַּשִּׁבְיָה, וְכָל מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלָל, וַיַּלְבִּשׁוּם וַיַּנְעִלוּם וַיַּאֲכִלוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסָכוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל כּוֹשֵׁל, וַיְבִיאוּם יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים אֵצֶל אֲחֵיהֶם, וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹנָה"; עַל אוֹיְבֵיכֶם אַתֶּם הוֹלְכִים, שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם אֵין מְרַחֲמִים עֲלֵיכֶם.

ג **אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם. אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם** – מִפְּנֵי צַהֲלַת סוּסִים, **אַל תִּירְאוּ** – מִפְּנֵי הֲגָפַת תְּרִיסִים וְשִׁפְעַת עֲקַלְגָּסִים, **וְאַל תַּחְפְּזוּ** – מִקּוֹל הַקְּרָנוֹת, **וְאַל תַּעַרְצוּ** – מִקּוֹל הַצְּוָחָה. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂים: מְגִיפִים וּמְרִיעִים וְצוֹוְחִים וְרוֹמְסִים. **כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם**: הֵם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם.

פיסקא קצג

א (דברים כ ד) **כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם**, מִי שֶׁהָיָה עִמָּכֶם בַּמִּדְבָּר – הוּא יִהְיֶה עִמָּכֶם בְּעֵת צָרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות יד יד): "ה' יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן".

ב **לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אוֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם** – מְשָׁרְפִים וְעַקְרַבִּים וְרוּחוֹת הָרָעִים.

ג [(דברים כ ה) **וְדִבְּרוּ הַשּׁוֹטְרִים**], עַד כָּאן מִשּׁוּחַ מִלְחָמָה מְדַבֵּר. מִכָּן אֵילָךְ – **וְדִבְּרוּ הַשּׁוֹטְרִים**.

ד [(דברים כ ז) אֲשֶׁר נָשָׂא אִשָּׁה –] אֲפִלּוּ אַלְמָנָה, אֲפִלּוּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, אֲפִלּוּ שָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ אָחִיו בַּמִּלְחָמָה – חוֹזֵר.

ה [**יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ**,] הַכֹּל שׁוֹמְעִים דִּבְרֵי כֹהֵן מֵעֶרְכֵי הַמִּלְחָמָה וְהֵם חוֹזְרִים, וּמְסַפְּקִים מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם, וּמְתַקְּנִים אֶת הַדְּרָכִים.

ו **וְדִבְּרוּ הַשּׁוֹטְרִים**, יָכוֹל דְּבָרִים אֲחֵרִים? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים כ ח) "וְיָסְפוּ הַשּׁוֹטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם" מִלַּמֵּד שֶׁהֵם הַדְּבָרִים. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וְדִבְּרוּ הַשּׁוֹטְרִים**? כְּיָון שֶׁהִתְחִיל שׁוֹטֵר לְדַבֵּר – כֹּהֵן מַשְׁמִיעַ לָהֶם כַּתְּנָאִים הַלָּלוּ.

פיסקא קצד

א (דברים כ ה) **מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה**, אֵין לִי אֶלָּא בָּנָה. יָרַשׁ, לָקַח, נִתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה**.

ב **בַּיִת**, אֵין לִי אֶלָּא בַּיִת. מִנַּיִן לְרַבּוֹת בּוֹנָה בֵּית הַתֶּבֶן, וּבֵית הַבָּקָר, וּבֵית הָעֲצִים, וּבֵית הָאוֹצָרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר בָּנָה**. יָכוֹל אַף הַבּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר, אַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּיִת** – מָה בַּיִת מְיֻחָד, שֶׁהוּא בֵּית דִּירָה – יָצְאוּ אֵלּוּ, שֶׁאֵינָם בֵּית דִּירָה.

ג **וְלֹא חֲנָכוֹ** – פָּרַט לְגַזְלָן.

ד **יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ** – יֵלֵךְ וְיִשְׁמַע דִּבְרֵי כֹהֵן מֵעֶרְכֵי מִלְחָמָה וְיַחֲזֹר.

ה **פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה**, אִם אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְדִבְרֵי כֹהֵן – לְסוֹף הוּא מֵת בַּמִּלְחָמָה.

ו **וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ**, יָכוֹל דּוֹדוֹ וּבֶן דּוֹדוֹ? נֶאֱמַר כָּאן "אַחֵר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כ ז) "אַחֵר", מָה אַחֵר הָאָמוּר לְהַלָּן נָכְרִי, אַף אַחֵר הָאָמוּר כָּאן נָכְרִי.

פיסקא קצה

א (דברים כ ו) **וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע**, אֵין לִי אֶלָּא נָטַע. יָרַשׁ, לָקַח, נִתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע**.

ב **כֶּרֶם**, אֵין לִי אֶלָּא כֶּרֶם. מִנַּיִן לִנְטִיעַת חֲמִשָּׁה אִילָנֵי מַאֲכָל, וַאֲפִלּוּ מֻחֲמֶשֶׁת הַמִּינִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר נָטַע**. יָכוֹל אַף הַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה אִילָנֵי מַאֲכָל וַחֲמִשָּׁה אִילָנֵי סָרָק? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כֶּרֶם**.

ג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין לִי בְּמַשְׁמָע אֶלָּא כֶּרֶם.

ד **וְלֹא חִלְּלוֹ** – פָּרַט לְמַבְרִיךְ; **וְלֹא חִלְּלוֹ** – פָּרַט לְמַרְכִּיב.

ה **יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ** – יֵלֵךְ וְיִשְׁמַע דִּבְרֵי כֹהֵן מֵעֶרְכֵי הַמִּלְחָמָה וְיַחֲזֹר.

ו **פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה** – אִם לֹא יִשְׁמַע לְדִבְרֵי כֹהֵן, לְסוֹף הוּא מֵת בַּמִּלְחָמָה.

ז **וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ** – יָכוֹל דּוֹדוֹ וּבֶן דּוֹדוֹ? נֶאֱמַר כָּאן "אַחֵר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כ ז) "אַחֵר", מָה אַחֵר הָאָמוּר לְהַלָּן נָכְרִי, אַף אַחֵר הָאָמוּר כָּאן נָכְרִי.

פיסקא קצו

א (דברים כ ז) **וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה**, אֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הָאַלְמָנָה, וַאֲפִלּוּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, וַאֲפִלּוּ שָׁמַע שֶׁמֵּת אָחִיו בַּמִּלְחָמָה חוֹזֵר וּבָא לוֹ.

ב **וְלֹא לְקָחָהּ** – בְּאִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ; פָּרַט לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, וְאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל וּבַת יִשְׂרָאֵל לְנָתִין וּלְמַמְזֵר.

ג **יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ** – יֵלֵךְ וְיִשְׁמַע דִּבְרֵי כֹהֵן מֵעֶרְכֵי מִלְחָמָה וְיַחֲזֹר.

פיסקא קצז

א (דברים כ ח) **וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ**, לְמַדְנוּ שֶׁהֵם הַדְּבָרִים.

ב **מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב** – שֶׁיֵּשׁ עֲבֵרָה בְּיָדוֹ בַּסֵּתֶר, **יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ**.

ג רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: **הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב** כְּמַשְׁמָעוֹ. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: **הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב** – שֶׁהוּא בַּעַל מוּם.

ד **וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ**, מְלַמֵּד שֶׁאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם מִתְיָרֵא מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ – כֻּלָּם חוֹזְרִים וּבָאִים.

פיסקא קצח

א (דברים כ ט) **וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים**, בְּעֲקַבָּם שֶׁל עָם מַעֲמִידִים זְקֵפִים מִלְּפָנֵיהֶם וְאַחֲרֵיהֶם, וְכַשִּׁילִים שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶם, וְכָל הַמְבַקֵּשׁ לַחֲזֹר – הָרְשׁוּת בְּיָדָם לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו, שֶׁתְּחִלַּת נְפִילָה נִיסָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ד יז): ״נָס יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וְגַם מַגֵּפָה גְּדוֹלָה הָיְתָה בָעָם״. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה הַכֹּל יוֹצְאִים, אֲפִלּוּ (יואל ב טז) חָתָן מֵחֲדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ!

פיסקא קצט

א (דברים כ י) **כִּי תִקְרַב אֶל עִיר**, בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

ב **אֶל עִיר** – וְלֹא לִכְרָךְ.

ג **אֶל עִיר** – וְלֹא לִכְפָּר.

ד **לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ** – וְלֹא לְהַרְעִיבָהּ וְלֹא לְהַצְמִיאָהּ, וְלֹא לַהֲמִיתָהּ מִיתַת תַּחֲלוּאִים.

ה **וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם**. גָּדוֹל שָׁלוֹם, שֶׁאֲפִלּוּ מֵתִים צְרִיכִים שָׁלוֹם. גָּדוֹל שָׁלוֹם, שֶׁאֲפִלּוּ בְּמִלְחֶמְתָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים שָׁלוֹם. גָּדוֹל שָׁלוֹם, שֶׁדָּרֵי רוּם צְרִיכִים שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כה ב): ״עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו״. גָּדוֹל שָׁלוֹם, שֶׁחוֹתְמִים בּוֹ בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. וְאַף מֹשֶׁה הָיָה אוֹהֵב שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ב כו): ״וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם״.

פיסקא ר

א (דברים כ יא) **וְהָיָה אִם שָׁלוֹם תַּעֲנְךָ**, יָכוֹל אַף מִקְצָתָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּפָתְחָה לָךְ**, כֻּלָּהּ וְלֹא מִקְצָתָהּ.

ב **וְהָיָה כָּל הָעָם הַנִּמְצָא בָהּ** – לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ.

ג **יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ**, אָמְרוּ: ״מְקַבְּלִים אָנוּ עָלֵינוּ מִסִּים וְלֹא שִׁעְבּוּד״, ״שִׁעְבּוּד וְלֹא מִסִּים״ – אֵין שׁוֹמְעִים לָהֶם, עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם זוֹ וָזוֹ.

ד (דברים כ יב) **וְאִם לֹא תַּשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה**, הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁאִם אֵינָהּ מַשְׁלֶמֶת עִמְּךָ – לְסוֹף שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה.

ה **וְצַרְתָּ עָלֶיהָ**, אַף לְהַרְעִיבָהּ, אַף לְהַצְמִיאָהּ, אַף לַהֲמִיתָהּ בְּמִיתַת תַּחֲלוּאִים!

ו (דברים כ יג) **וּנְתָנָהּ ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ**, אִם עָשִׂיתָ אֶת כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן – לְסוֹף שֶׁה׳ אֱלֹהֶיךָ נוֹתְנָהּ בְּיָדֶךָ.

ז **וְהִכִּיתָ אֶת כָּל זְכוּרָהּ לְפִי חָרֶב**, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַקְּטַנִּים שֶׁבְּתוֹכָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כ יד): **רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה**. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא טַף שֶׁל נְקֵבוֹת? אָמַרְתָּ: וּמָה מִדָּיָן, שֶׁהֵמִית אֶת הַגְּדוֹלוֹת, הֶחֱיָה אֶת הַקְּטַנּוֹת, כָּאן שֶׁהֶחֱיָה אֶת הַגְּדוֹלוֹת, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּחַיֶּה אֶת הַקְּטַנּוֹת? הָא אֵינוֹ אוֹמֵר כָּאן טַף – אֶלָּא טַף שֶׁל זְכָרִים, מִנַּיִן שֶׁעוֹשֶׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָּעִיר כָּל שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ**, יָכוֹל תְּהֵא בְזָתָם אֲסוּרָה לָךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תָּבֹז לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת שְׁלַל אוֹיְבֶיךָ**.

פיסקא רא

א (דברים כ טו) **כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל הֶעָרִים הָרְחֹקֹת**, הָרְחוֹקוֹת בַּתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֵין הַקְּרוֹבוֹת בַּתּוֹרָה הַזֹּאת.

ב **אֲשֶׁר לֹא מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה**, אֵין עָרֵי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה בַּתּוֹרָה הַזֹּאת. (דברים כ טז) "רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה" – בְּסִיף.

ג (דברים כ יז) **כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם**, יָכוֹל תְּהֵא בִּזָּתָם אֲסוּרָה לְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ו יא): "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב".

ד **הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי**, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ** – לְרַבּוֹת אֶת הַגִּרְגָּשִׁי.

פיסקא רב

א (דברים כ יח) **לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת**, מְלַמֵּד שֶׁאִם עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה אֵין נֶהֱרָגִים.

ב **וַחֲטָאתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם**, אִם לֹא עֲשִׂיתֶם כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן – נִקְרָאִים אַתֶּם חַטָּאִים לַה' אֱלֹהֵיכֶם.

פיסקא רג

א (דברים כ יט) **כִּי תָצוּר אֶל עִיר**, בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

ב **אֶל עִיר** – וְלֹא לִכְרַךְ;

ג **אֶל עִיר** – וְלֹא לִכְפָּר.

ד **יָמִים רַבִּים, יָמִים** – שְׁנַיִם, **רַבִּים** – שְׁלֹשָׁה. מִכָּן אָמְרוּ: אֵין צָרִים עַל עִיר שֶׁל גּוֹיִם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לַשַּׁבָּת.

ה **לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ** – וְלֹא לִשְׁבּוֹתָהּ.

ו **לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן**, אֵין לִי אֶלָּא גַּרְזֶן. מִנַּיִן אַף לְמַשּׁךְ הַיְמָנָה אַמַּת הַמַּיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ**, בְּכָל דָּבָר.

ז דָּבָר אַחֵר: **כִּי תָצוּר אֶל עִיר**, מַגִּיד שֶׁתְּוֹבֵעַ שָׁלוֹם שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה יָמִים, עַד שֶׁלֹּא נִלְחָם בָּהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל ב א א): "וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּצִקְלַג יָמִים שְׁנָיִם". וְאֵין צָרִים עַל עִיר בַּתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת, אֶלָּא קוֹדֶם לַשַּׁבָּת שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְאִם הִקִּיפוּהָ וְאֵרָעָה שַׁבָּת לִהְיוֹת – אֵין הַשַּׁבָּת מַפְסֶקֶת מִלְחַמְתָּהּ. זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁדָּרַשׁ שַׁמַּי הַזָּקֵן: אֵין מַפְלִיגִים אֶת הַסְּפִינָה לַיָּם הַגָּדוֹל אֶלָּא קוֹדֶם לַשַּׁבָּת שְׁלֹשָׁה יָמִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, אֲבָל בְּדֶרֶךְ קְרוֹבָה מַפְלִיגִים אוֹתָהּ.

ח **כִּי מֵמֶנּוּ תֹאכַל** – מִצְוַת עֲשֵׂה; **וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת** – מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה.

ט **כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה**, מְלַמֵּד שֶׁחַיָּיו שֶׁל אָדָם אֵינָם אֶלָּא מִן הָאִילָן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מִכָּן חָס הַמָּקוֹם עַל פֵּרוֹת הָאִילָן קַל וָחוֹמֶר מֵאִילָן, וּמָה אִילָן שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת – הַזְהִירְךָ הַכָּתוּב עָלָיו, פֵּרוֹת עַצְמָם – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

י **לָבוֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר**, הָא אִם מְעַכֶּבְךָ לָבוֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר – קָצְצֵהוּ!

פיסקא רד

א (דברים כ כ) **רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע** – זֶה אִילָן מַאֲכָל.

ב **כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא** – זֶה אִילָן סְרָק. אִם סוֹפְנוּ לְרַבּוֹת אֶת אִילָן מַאֲכָל, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **עֵץ מַאֲכָל**? מְלַמֵּד שֶׁאִילָן סְרָק קוֹדֵם לְאִילָן מַאֲכָל. יָכוֹל אֲפִלּוּ מְעֻלֶּה בְּדָמִים, וּכְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָה**,

ג עוֹשֶׂה אַתָּה מִמֶּנּוּ תְּיָקִים וּנְדָבְיָאוֹת.

ד **וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל הָעִיר** – עוֹשֶׂה אַתָּה לָהּ מִינֵי מַטְרְנְיָאוֹת,

ה מֵבִיא אַתָּה לָהּ מִינֵי בַּלְסְטָרָאוֹת.

ו **עַד רַדָּתָהּ** – וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת.

פיסקא רה

א (דברים כא א) **כִּי יִמָּצֵא** – וְלֹא בְּשָׁעָה שֶׁמְּצוּי. מִכָּן אָמְרוּ (סוטה ט ט): מִשֶּׁרַבּוּ הָרַצְחָנִים בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה, מִשֶּׁבָּא אֶלְעָזָר בֶּן דִּינַאי וּתְחִינָה בֶּן פְּרִישָׁה. [״בֶּן פְּרִישָׁה״] הָיָה נִקְרָא – חָזְרוּ לְקָרוֹתוֹ ״בֶּן הָרַצְחָן״.

ב **חָלָל** – וְלֹא חָנוּק. **חָלָל** – וְלֹא מְפֻרְפָּר.

ג **בָּאֲדָמָה**, וְלֹא טָמוּן בַּגֵּל.

ד **נֹפֵל** – וְלֹא תָּלוּי בָּאִילָן.

ה **בַּשָּׂדֶה** – וְלֹא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם.

ו **אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ** – לְרַבּוֹת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן.

ז רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בְּכֻלָּם הָיוּ עוֹרְפִים! אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה: וְכִי אֵינוֹ אֶלָּא חָנוּק וּמֻשְׁלָךְ בַּשָּׂדֶה, שֶׁמָּא הָיוּ עוֹרְפִים? אֶלָּא בְּכֻלָּם אִם הָיָה חָלָל – עוֹרְפִים.

ח **לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ**, הָא אִם נוֹדַע מִי הִכָּהוּ, וַאֲפִלּוּ אֶחָד מֵהֶן רָאָהוּ – לֹא הָיוּ עוֹרְפִים.

ט רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן רָאוּהוּ בֵּית דִּין שֶׁהָרַג, וְלֹא הָיוּ מַכִּירִים אוֹתוֹ – לֹא הָיוּ עוֹרְפִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה אֶת הַדָּם הַזֶּה״ וְגוֹ׳.

י (דברים כא ב) **וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ, זְקֵנֶיךָ** – שְׁנַיִם, **וְשֹׁפְטֶיךָ** – שְׁנַיִם, אֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל – מוֹסִיפִים עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן חֲמִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: **זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ** – שְׁנַיִם, אֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל – מוֹסִיפִים עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן שִׁלְשָׁה.

יא **וּמָדְדוּ אֶל הֶעָרִים**, מִן הֶחָלָל אֶל הֶעָרִים, וְלֹא מִן הֶעָרִים אֶל הֶחָלָל. מִכָּן אָמְרוּ: נִמְצָא רֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד וּגוּפוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר – מוֹלִיכִים אֶת הָרֹאשׁ אֵצֶל הַגּוּף, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ. נִמְצָא סָמוּךְ לַסָּפָר, אוֹ לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גּוֹיִם, אוֹ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין – לֹא הָיוּ מוֹדְדִים. אֵין מוֹדְדִים אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין!

פיסקא רו

א (דברים כא ג) **וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה** – הַקְּרוֹבָה שֶׁבַּקְּרוֹבוֹת. מִכָּן אָמְרוּ (סוטה ט ב): נִמְצָא מְכֻוָּן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָירוֹת – שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֶגְלוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עִיר אַחַת מְבִיאָה, וְאֵין שְׁתֵּי עֲיָירוֹת מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֶגְלוֹת, וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה.

ב **וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִיא** – וְלֹא זְקֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם.

ג **עֶגְלַת בָּקָר**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ, וּפָרָה בַּת שְׁתַּיִם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עֶגְלָה בַּת שְׁתַּיִם, וּפָרָה בַּת שָׁלֹשׁ וּבַת אַרְבַּע. דָּבָר אַחֵר: **עֶגְלַת בָּקָר** – שֶׁיְּהֵא בָּהּ שְׁנֵי דְרָכִים. הָא כֵּיצַד? בַּת שְׁתַּיִם **עֶגְלַת בָּקָר**.

ד דָּבָר אַחֵר: רְחִיצָה בַּזְּקֵנִים וְכִפָּרָה בַּכֹּהֲנִים.

ה **אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ** – כָּל עֲבוֹדָה. מִנַּיִן בְּעוֹל? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל**.

פיסקא רז

א (דברים כא ד) **וְהוֹרִידוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִיא** – מִצְוָה בִּזְקֵנֵי הָעִיר הַהִיא.

ב **אֶת הָעֶגְלָה אֶל נַחַל אֵיתָן** – כְּמַשְׁמָעוֹ, קָשֶׁה; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אֵיתָן – כָּשֵׁר.

ג עוֹרְפִים אוֹתָהּ בְּקוֹפִּין מֵאֲחוֹרֶיהָ, וּמְקוֹמָהּ אָסוּר מִלְּזָרוֹעַ וּמִלַּעֲבוֹד. יָכוֹל יְהֵא אָסוּר לִסְרוֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר שָׁם אֶת הָאֲבָנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרַע**, זְרִיעָה בִּכְלָל הָיְתָה, וְלָמָּה יָצָאת? לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ – מָה זְרִיעָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא עֲבוֹדַת קַרְקַע; יָצְאוּ אֵלּוּ, שֶׁאֵין עֲבוֹדַת קַרְקַע.

ד **וְעָרְפוּ שָׁם**, נֶאֱמַר כָּאן עֲרִיפָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות יג יג) עֲרִיפָה, מָה עֲרִיפָה הָאֲמוּרָה כָּאן – עוֹרְפָהּ בְּקוֹפִּין מֵאֲחוֹרֶיהָ, וְקוֹבְרָהּ, וַאֲסוּרָה בַּהֲנָיָה, אַף עֲרִיפָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן – עוֹרְפָהּ בְּקוֹפִּין מֵאֲחוֹרֶיהָ, וְקוֹבְרָהּ, וַאֲסוּרָה בַּהֲנָיָה.

ה **בַּנָּחַל** – אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אֵיתָן.

פיסקא רח

א (דברים כא ה) **וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי**, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח ז) "וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו", אֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִים, בַּעֲלֵי מוּמִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר **בְּנֵי לֵוִי**. **כִּי בָם בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ [לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשִׁמוֹ]**, מַגִּיד שֶׁאֵין בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כְּשֵׁרָה בְּבַעֲלֵי מוּמִים.

ב **לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם ה'**, מַקִּישׁ בְּרָכָה לְשֵׁרוּת: מַה שֵּׁרוּת בַּעֲמִידָה – אַף בְּרָכָה בַּעֲמִידָה.

ג **וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נֶגַע**, מַקִּישׁ רִיבִים לִנְגָעִים: מַה נְּגָעִים בַּיּוֹם – אַף רִיבִים בַּיּוֹם, מַה רִיבִים בַּיּוֹם, שֶׁלֹּא בִּקְרוֹבִים – אַף נְגָעִים שֶׁלֹּא בִּקְרוֹבִים.

ד אוֹ, מָה רִיבִים בִּשְׁלֹשָׁה אַף נְגָעִים בִּשְׁלֹשָׁה? וְדִין הוּא, אִם מָמוֹנוֹ בִּשְׁלֹשָׁה גּוּפוֹ לֹא יְהֵא בִּשְׁלֹשָׁה? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יג ב): "אוֹ אֶל אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים", לְלַמֶּדְךָ שֶׁכֹּהֵן אֶחָד רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים!

פיסקא רט

א (דברים כא ו) **וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא**, וַאֲפִלּוּ הֵם מֵאָה. לְפִי שֶׁאָמַרְנוּ לְהַלָּן שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשָּׁה, יָכוֹל אַף כָּאן כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר **וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא**, וַאֲפִלּוּ הֵם מֵאָה.

ב **יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנָּחַל**, עַל מְקוֹם עֲרִיפָתָהּ שֶׁל עֶגְלָה. יָכוֹל יַעֲלוּ מִן הַנַּחַל וְיֹאמְרוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּנָּחַל**, שֶׁתְּהֵא עֵנְיָתָם וַאֲמִירָתָם בַּנַּחַל.

פיסקא רי

א (דברים כא ז) **וְעָנוּ וְאָמְרוּ**, בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

ב **יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה**, וְכִי עָלַת עַל לִבֵּנוּ שֶׁזִּקְנֵי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם? אֶלָּא שֶׁלֹּא בָא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה.

ג (דברים כא ח) הַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים: **כַּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל**.

ד כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה'**, מְלַמֵּד שֶׁכַּפָּרָה זוֹ מְכַפֶּרֶת עַל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם.

ה **כַּפֶּר לְעַמְּךָ** – אֵלּוּ הַחַיִּים;

ו **אֲשֶׁר פָּדִיתָ** – אֵלּוּ הַמֵּתִים, מַגִּיד שֶׁהַמֵּתִים צְרִיכִים כַּפָּרָה. נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁשּׁוֹפְכֵי דָמִים חוֹטֵא עַד יוֹצְאֵי מִצְרַיִם.

ז **אֲשֶׁר פָּדִיתָ** – עַל מְנָת כֵּן פְּדִיתָנוּ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ בֵּינֵינוּ שׁוֹפְכֵי דָמִים. דָּבָר אַחֵר: עַל מְנָת כֵּן פְּדִיתָנוּ, שֶׁאִם נֶחֱטָא – אַתָּה מְכַפֵּר עָלֵינוּ.

ח וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת: כָּל זְמַן שֶׁתַּעֲשׂוּ כָּכָה – הַדָּם מִתְכַּפֵּר לָכֶם.

ט (דברים כא ט) **וְאַתָּה תְּבַעֵר** – בַּעֵר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל!

פיסקא ריא

א (דברים כא י) **כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה** – בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

ב **עַל אִיבֶיךָ** – כְּנֶגֶד אוֹיְבֶיךָ.

ג **וּנְתָנוֹ ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ**, אִם עָשִׂיתָ כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן – סוֹף שֶׁה׳ אֱלֹהֶיךָ נוֹתְנוֹ בְּיָדֶךָ.

ד **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** – לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ.

ה (דברים כא יא) **וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה** – בִּשְׁעַת שִׁבְיָה.

ו **אֵשֶׁת** – וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֵשֶׁת אִישׁ.

ז **יְפַת תֹּאַר**, אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהִיא נָאָה, מְנַיִן אֲפִילּוּ הִיא כְּעוּרָה? – תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ**, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ יְפַת תֹּאַר.

ח **וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה**, שֶׁלֹּא תֹּאמַר ׳חֲרֵי זוֹ לְאַבָּהּ׳, ׳חֲרֵי זוֹ לְאָחִי׳.

פיסקא ריב

א (דברים כא יב) **וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ** – וְלֹא לְבֵית אַחֵר.

ב **וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תָּקוֹץ. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: תְּגַדֵּל.

ג אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: נֶאֱמְרָה עֲשִׂיָּה בְּרֹאשׁ וְנֶאֱמְרָה עֲשִׂיָּה בַּצִּפָּרְנַיִם, מָה עֲשִׂיָּה הָאֲמוּרָה בְּרֹאשׁ – הַעֲבָרָה, אַף עֲשִׂיָּה הָאֲמוּרָה בַּצִּפָּרְנַיִם – הַעֲבָרָה!

ד רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: נֶאֱמְרָה עֲשִׂיָּה בְּרֹאשׁ וְנֶאֱמְרָה עֲשִׂיָּה בַּצִּפָּרְנַיִם, מָה עֲשִׂיָּה הָאֲמוּרָה בְּרֹאשׁ – נִוּוּל, אַף עֲשִׂיָּה הָאֲמוּרָה בַּצִּפָּרְנַיִם – נִוּוּל. וּרְאָיָה לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (שמואל ב יט כה): ״וּמְפִיבֹשֶׁת בֶּן שָׁאוּל יָרַד לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ לֹא עָשָׂה רַגְלָיו וְלֹא עָשָׂה שְׂפָמוֹ״.

פיסקא ריג

א (דברים כא יג) **וְהֵסִירָה אֶת שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ**, מְלַמֵּד שֶׁמַּעֲבִיר מִמֶּנָּה בְּגָדִים נָאִים וּמַלְבִּישָׁהּ בִּגְדֵי אַלְמָנוּת, שֶׁהַגּוֹיִם, אֲרוּרִים הֵם, בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בַּמִּלְחָמָה בִּשְׁבִיל לְהַזְנוֹת אֲחֵרִים אַחֲרֵיהֶן.

ב **וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ** – בְּבֵית שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ; נִתְקָל בָּהּ וְנִכְנָס, נִתְקָל בָּהּ וְיוֹצֵא; דּוֹמָה לְקֵרוּיָה וְרוֹאָה בְּנִוּוּלָהּ.

ג **וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרֵחַ יָמִים** – אָבִיהָ וְאִמָּהּ מַמָּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: אֵין אָבִיהָ וְאִמָּהּ אֶלָּא עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו ב כז): ״אוֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה״.

ד **יָרֵחַ יָמִים** – שְׁלֹשִׁים יוֹם. דָּבָר אַחֵר: **יָרֵחַ** – אֶחָד, **יָמִים** – שְׁנַיִם, חֲרֵי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים כְּדֵי בִּגְדֵי נוֹיָהּ שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ וַחֲמָדָהּ, וְתִקּוּן הַוָּלָד, כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה, בֵּין זֶרַע רִאשׁוֹן לְזֶרַע שֵׁנִי.

ה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: **יָרֵחַ יָמִים** כְּמַשְׁמָעוֹ, וְכָל כָּךְ לָמָּה? שֶׁתְּהֵא בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂמֵחָה וְזוֹ בוֹכָה, בַּת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשֶּׁטֶת וְזוֹ מִתְנַוֶּלֶת.

ו **וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ**, הָא אִם לֹא עָשָׂה בָּהּ אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ, וּבָא עָלֶיהָ – הֲרֵי זוֹ בְּעִילַת זְנוּת.

ז **וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ**, אֵין לְךָ בָּהּ אֶלָּא מִצְוַת בְּעִילָה.

ח **וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה**, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא י): ״שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע״.

פיסקא ריד

א (דברים כא יד) **וְהָיָה אִם לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ**, הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁאַתָּה עָתִיד לִשְׂנאוֹתָהּ.

ב **וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ** – וְלֹא לְבֵית אֱלֹהֶיהָ.

ג **וְשִׁלַּחְתָּהּ** – בְּגֵט, כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן; וְאִם הָיְתָה חוֹלָה – יַמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתַּבְרִיא, קַל וָחוֹמֶר לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵן קְדוֹשׁוֹת וּטְהוֹרוֹת.

ד וּמְכוֹר לֹא תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנָּה בְּכֶסֶף, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִתְּנֶנָּה בְּמַתָּנָה, וְלֹא יַעֲשֶׂה בָּהּ טוֹבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר **וּמָכֹר לֹא תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף**.

ה **לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ** – שֶׁלֹּא תִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ. דָּבָר אַחֵר: **לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ** – כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן. דָּבָר אַחֵר: הֲרֵי זוֹ אֲזָהָרָה לְבֵית דִּין.

ו **תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ**, אֲפִלּוּ לְאַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי.

פיסקא רטו

א (דברים כא טו) **כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים** – שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הֲוָיָה. יָצְאוּ שִׁפְחָה וְנָכְרִית שֶׁאֵין בָּהֶם הֲוָיָה. מַשְׁמָע מוֹצִיא אֶת אֵלּוּ וּמוֹצִיא אֶת הַיְבָמָה וּמוֹצִיא אֶת הָאֲרוּסָה, שֶׁאֵין לָהֶן הֲוָיָה, [תַּלְמוּד לוֹמַר: **שְׁתֵּי נָשִׁים**].

ב רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, מַגִּיד שֶׁסּוֹפוֹ לִהְיוֹת שׂוֹנֵא אוֹתָהּ וְאוֹהֵב אַחֶרֶת.

ג **וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים**, לְהוֹצִיא אֶת הַסָּפֵק בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן.

ד אֵין לִי אֶלָּא הַיּוֹצֵא מִמְּקוֹם הַלֵּידָה. יוֹצֵא דֹּפֶן מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְיָלְדוּ לוֹ**, מִכָּל מָקוֹם.

ה דָּבָר אַחֵר: **כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים**, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהֵן שְׁתַּיִם. מִנַּיִן אֲפִלּוּ הֵן מְרֻבּוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **נָשִׁים**.

ו אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵן מְרֻבּוֹת, וּמִקְצָתָן אֲהוּבוֹת וּמִקְצָתָן שְׂנוּאוֹת, מִנַּיִן אֲפִלּוּ כֻּלָּן אֲהוּבוֹת, כֻּלָּן שְׂנוּאוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲהוּבָה – הָאֲהוּבָה, שְׂנוּאָה – הַשְּׂנוּאָה**, רִבָּה הַכָּתוּב.

ז אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵן מְרֻבּוֹת, וְכֻלָּן אֲהוּבוֹת אוֹ כֻּלָּן שְׂנוּאוֹת, מִנַּיִן אֲפִלּוּ הֵן שְׁתַּיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שְׁתֵּי נָשִׁים**.

ח אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵן **שְׁתֵּי נָשִׁים**, **אַחַת אֲהוּבָה וְאַחַת שְׂנוּאָה**, מִנַּיִן אֲפִלּוּ אַחַת וְהִיא אֲהוּבָה, אֲפִלּוּ אַחַת וְהִיא שְׂנוּאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲהוּבָה – אֲהוּבָה, שְׂנוּאָה – שְׂנוּאָה**; רִבָּה הַכָּתוּב.

ט אֵיזוֹ הִיא **אֲהוּבָה**? אֲהוּבָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם; **שְׂנוּאָה**? שְׂנוּאָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם. יָכוֹל אֵין לִי אֶלָּא אֲנוּסָה וּמְפֻתָּה, שֶׁאֵינָן לוֹ כְּדֶרֶךְ כָּל הַנָּשִׁים, מִנַּיִן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שְׂנוּאָה – שְׂנוּאָה**; רִבָּה אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁהֵן בִּלֹּא תַעֲשֶׂה.

י וַעֲדַיִן לֹא אֲרַבָּה אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שְׂנוּאָה – שְׂנוּאָה**, רִבָּה אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם; וַעֲדַיִן לֹא אֲרַבָּה אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן מִיתַת בֵּית דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שְׂנוּאָה – שְׂנוּאָה**, רִבָּה.

יא יָכוֹל אֲפִלּוּ שִׁפְחָה, אֲפִלּוּ נָכְרִית? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ**, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהֶן הֲוָיָה; יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין בָּהֶן הֲוָיָה.

יב **וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים**, מִי שֶׁהַוְלָדוֹת שֶׁלּוֹ; יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין הַוְלָדוֹת שֶׁלּוֹ.

יג דָּבָר אַחֵר: **וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים** – הַבָּנִים בַּתּוֹרָה הַזֹּאת, וְאֵין הַבָּנוֹת בַּתּוֹרָה הַזֹּאת. לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהַבָּנוֹת נִכְנָסוֹת לְנַחֲלָה תַּחַת הָאַחִים, לַחֲלוֹק בְּשָׁוֶה, יָכוֹל תְּהֵא בְכוֹרָה נוֹהֶגֶת בָּהֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים**, הַבָּנִים בַּתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֵין הַבָּנוֹת בַּתּוֹרָה הַזֹּאת.

יד **וְהָיָה הַבֵּן** – וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס.

טו **הַבְּכוֹר** – וְלֹא הַסָּפֵק.

טז **לִשְׂנִיאָה** – הַכָּתוּב מְבַשֵּׂרְךָ שֶׁבֵּן הַבְּכוֹר לִשְׂנִיאָה.

פיסקא רטז

א (דברים כא טז) **וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו**, בְּיוֹם מַפִּילִים נַחֲלוֹת וְאֵין מַפִּילִים נַחֲלוֹת בַּלַּיְלָה.

ב **אֵת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ**, מְלַמֵּד שֶׁאֵבִיהוּ רַשַּׁי לְבַכֵּר. יָכוֹל לֹא יְבַכֵּר, וְאִם בִּכֵּר – יְהֵא מְבֻכָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יוּכַל לְבַכֵּר**, הָא אִם בִּכֵּר – אֵינוֹ מְבֻכָּר.

ד **אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה**, כֵּינָן שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּחַיִּים – פּוֹטֵר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו מִן הַבְּכוֹרָה.

ה **עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר** – אַף עַל פִּי שֶׁבֵּן הַבְּכוֹר לַשְּׂנוּאָה.

פיסקא ריז

א (דברים כא יז) **כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר** – יַכִּירֵנּוּ לַאֲחֵרִים, מְלַמֵּד שֶׁנֶּאֱמָן אָדָם לוֹמַר ׳זֶה בְּנִי בְּכוֹר׳. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן אָדָם לוֹמַר ׳זֶה בְּנִי בְּכוֹר׳, כָּךְ נֶאֱמָן לוֹמַר ׳זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה וְזֶה בֶּן חֲלוּצָה׳, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ נֶאֱמָן.

ב **לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם** – פִּי שְׁנַיִם בּוֹ. אוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכָל הַנְּכָסִים? הֲרֵי אַתָּה דָן: הוֹאִיל וְנוֹחֵל עִם אֶחָד וְנוֹחֵל עִם חֲמִשָּׁה, מַה מָּצִינוּ כְּשֶׁנּוֹחֵל עִם אֶחָד – פִּי שְׁנַיִם בּוֹ, אַף כְּשֶׁנּוֹחֵל עִם חֲמִשָּׁה – פִּי שְׁנַיִם בְּאֶחָד מֵהֶם.

ג אוֹ כַּלֵּךְ לְדַרְכְּךָ זוֹ: הוֹאִיל וְנוֹחֵל עִם אֶחָד וְנוֹחֵל עִם חֲמִשָּׁה, מַה מָּצִינוּ כְּשֶׁנּוֹחֵל עִם אֶחָד – פִּי שְׁנַיִם בְּכָל הַנְּכָסִים, אַף כְּשֶׁנּוֹחֵל עִם חֲמִשָּׁה – פִּי שְׁנַיִם בְּכָל הַנְּכָסִים! תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו", רַבָּה נַחֲלָה לַבָּנִים.

ד אַחֵר שֶׁלָּמַדְנוּ שֶׁרַבָּה נַחֲלָה לַבָּנִים, הָא אֵין עָלֶיךָ לָדוּן אֶלָּא כַּדִּין הָרִאשׁוֹן: הוֹאִיל וְנוֹחֵל עִם אֶחָד וְנוֹחֵל עִם חֲמִשָּׁה, מַה מָּצִינוּ כְּשֶׁנּוֹחֵל עִם אֶחָד – פִּי שְׁנַיִם בּוֹ אַף כְּשֶׁנּוֹחֵל עִם חֲמִשָּׁה – פִּי שְׁנַיִם בְּאֶחָד מֵהֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית מח כב): "וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ", וְאוֹמֵר (דברי הימים א ה א-ב): "וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר" וְאוֹמֵר: "כִּי יְהוּדָה גָּבַר בְּאֶחָיו וּלְנָגִיד מִמֶּנּוּ, וְהַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף".

ה הוֹאִיל וּמָצִינוּ שֶׁהַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף וּבְכוֹרָה לְדוֹרוֹת, מַה בְּכוֹרָה הָאֲמוּרָה לְיוֹסֵף – פִּי שְׁנַיִם בּוֹ, אַף בְּכוֹרָה הָאֲמוּרָה לְדוֹרוֹת – פִּי שְׁנַיִם בְּאֶחָד מֵהֶם.

ו **בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ**, מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּרְאוּי כְּבַמּוּחְזָק.

ז **כִּי הוּא רֵאשִׁית אוֹנוֹ** – וְלֹא רֵאשִׁית אוֹנָהּ שֶׁל אִשָּׁה.

ח **לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה** – מְלַמֵּד שֶׁהַבְּכוֹרָה יוֹצְאָה בְּדָיָנִים.

פיסקא ריח

א (דברים כא יח) **כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן** – וְלֹא כְּשֶׁיִּהְיֶה בֵּן לְאִשָּׁה.

ב **בֵּן** – וְלֹא בַת.

ג **בֵּן** – וְלֹא אִישׁ. קָטָן פָּטוּר, שֶׁלֹּא בָא לִכְלַל מִצְוֹת.

ד **סוֹרֵר** – שְׁתֵּי פְּעָמִים. **וּמוֹרֶה** – שׁוֹטֶה. דָּבָר אַחֵר: **סוֹרֵר** – מִין, שֶׁמּוֹרֶה לְעַצְמוֹ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת.

ה דָּבָר אַחֵר: בִּשְׁבִיל שֶׁאָכַל זֶה מָמוֹן אָבִיו, אָמַרְתָּ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה יָמוּת? אֶלָּא נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ: מוּטָב יָמוּת זַכַּאי, וְאַל יָמוּת חַיָּב! אָבִיו שֶׁל זֶה חָשַׁק יְפַת תֹּאַר, וְהִכְנִיס שָׁטָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, וְסוֹפוֹ לַהֲמִיתוֹ מִיתָה מְשֻׁנָּה. (דברים כא כב) "כִּי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמָת" – לֹא בְּשַׁבָּת וְלֹא בְּיָמִים טוֹבִים.

ו דָּבָר אַחֵר: **סוֹרֵר** – עַל דִּבְרֵי אָבִיו, **וּמוֹרֶה** – עַל דִּבְרֵי אִמּוֹ. **סוֹרֵר** – עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, **וּמוֹרֶה** – עַל דִּבְרֵי הַנְּבִיאִים. **סוֹרֵר** – עַל דִּבְרֵי עֵדִים, **וּמוֹרֶה** – עַל דִּבְרֵי דַיָּנִים.

ז אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָח לִי זְעֵירָא מִשּׁוּם אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַם – סוֹטָה, אִם רָצָה בַּעְלָהּ לְמָחוֹל לָהּ – מוֹחֵל. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, אִם רָצוּ אָבִיו וְאִמּוֹ לְמָחוֹל לוֹ – מוֹחֲלִים. זָקֵן מַמְרֶא עַל פִּי בֵּית דִּין, אִם רָצוּ חֲבֵרָיו לְמָחוֹל לוֹ – מוֹחֲלִים.

ח וּכְשֶׁבָּאתִי וְהִרְצֵיתִי הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה, עַל שְׁנַיִם הוֹדָה לִי וְעַל אֶחָד לֹא הוֹדָה לִי. עַל סוֹטָה וְעַל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הוֹדָה לִי, עַל זָקֵן מַמְרֶא עַל פִּי בֵּית דִּין לֹא הוֹדָה לִי, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מַעֲמִיד מַחֲלוֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל.

ט **אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ**, יָכוֹל אֲפִלּוּ אָמְרוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ לְהַדְלִיק אֶת הַגֵּר וְלֹא הִדְלִיק? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ**, לִגְזֵרָה שָׁוָה: מָה **אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ** הָאָמוּר לְהַלָּן – זוֹלֵל וְסוֹבֵא, אַף **אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ** הָאָמוּר כָּאן – זוֹלֵל וְסוֹבֵא. וּמָה **אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ** הָאָמוּר לְהַלָּן – עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ, אַף **אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ** הָאָמוּר כָּאן – עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ.

י **וְיִסְּרוּ אֹתוֹ** – בְּמַכּוֹת.

יא **וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם** – מְלַמֵּד שֶׁמַּלְקִים אוֹתוֹ בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה.

פיסקא ריט

א (דברים כא יט) **וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ** – מְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ אָב וָאֵם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ רְאוּיָה לְאָבִיו – אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה.

ב **וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל שַׁעַר מְקוֹמוֹ** – מִצְוָה בִּזְקֵנֵי עִירוֹ וּבְשַׁעַר מְקוֹמוֹ.

ג (דברים כא כ) **וְאָמְרוּ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה** – זֶהוּ שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם, מְלַמֵּד שֶׁאִם מֵת אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ נִסְקָל.

ד הָיָה אֶחָד מֵהֶם גִּדֵּם אוֹ חִגֵּר אוֹ אִלֵּם אוֹ סוּמָא אוֹ חֵרֵשׁ – אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְתָפְשׂוּ בוֹ" – וְלֹא גִּדֵּמִים, "וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ" – וְלֹא חִגְּרִים, **וְאָמְרוּ** – וְלֹא אִלְּמִים, **בְּנֵנוּ זֶה** – וְלֹא סוּמִים, **אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקֹלֵנוּ** – וְלֹא חֵרְשִׁים. מַתְרִים בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה וּמַלְקִים אוֹתוֹ; חָזַר וְקִלְקֵל – נִדּוֹן בְּעֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ, וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיִּהוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: **בְּנֵנוּ זֶה** – זֶהוּ שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם. **זוֹלֵל וְסֹבֵא** – זוֹלֵל בְּבָשָׂר וְסוֹבֵא בְּיַיִן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר – זְכֹר לַדָּבָר (משלי כג כ): "אַל תְּהִי בְסֹבְאֵי יָיִן בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ", וְאוֹמֵר (משלי כג כא): "כִּי זוֹלֵל וְסֹבֵא יִוָּרֵשׁ, וּקְרָעִים תַּלְבִּישׁ נוּמָה".

פיסקא רכ

א (דברים כא כא) **וּרְגָמֻהוּ כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ**, וְכִי כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ רוֹגְמִים אוֹתוֹ? אֶלָּא בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ.

ב **בָּאֲבָנִים**, יָכוֹל בַּאֲבָנִים מְרֻבּוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כ ב): "בָּאֶבֶן". יָכוֹל בְּאֶבֶן אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בָּאֲבָנִים**, אֱמֹר מֵעַתָּה: לֹא מֵת בָּרִאשׁוֹנָה – יָמוּת בַּשְּׁנִיָּה.

ג אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה תַּרְטִימַר בָּשָׂר וְשָׁתָה חֲצִי לוֹג יַיִן הוּא נִסְקָל? אֶלָּא הִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף עִנְיָנוֹ שֶׁל זֶה, וְאָמְרָה יָמוּת זַכַּי וְאַל יָמוּת חַיָּב. שֶׁמִּיתָתָם שֶׁל רְשָׁעִים – הֲנָיָה לָהֶם וַהֲנָיָה לָעוֹלָם, וְשֶׁל צַדִּיקִים – רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. יַיִן וְשֵׁנָה לָרְשָׁעִים – הֲנָיָה לָהֶם וַהֲנָיָה לָעוֹלָם, וְלַצַּדִּיקִים – רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. שֵׁקֶט לָרְשָׁעִים – רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם, וְלַצַּדִּיקִים – הֲנָיָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם.

ד **וּבִעַרְתָּ הָרָע** – בַּעַר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל!

פיסקא רכא

א (דברים כא כב) **וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמָת**, הָאִישׁ נִתְלֶה, וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הָאִשָּׁה נִתְלֵית.

ב אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וַהֲלֹא שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח תָּלָה נָשִׁים בְּאַשְׁקְלוֹן! אָמְרוּ לוֹ: שְׁמוֹנִים נָשִׁים תָּלָה, וְאֵין דָּנִים שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד! אֶלָּא שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה, לְלַמֵּד בָּהּ אֶת אֲחֵרִים.

ג **וְתָלִיתָ אוֹתוֹ**, יָכוֹל יְהוּ כָּל הַנִּסְקָלִים נִתְלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כא כג): "כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי" – אַחַר שֶׁרְבָּה הַכָּתוּב מִיעֵט! הֲרֵי אָנוּ לְמֵדִים אוֹתוֹ מִן הַמְגַדֵּף: מָה מְגַדֵּף מְיֻחָד, שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ בָּעִקָּר, וַהֲרֵי הוּא נִתְלֶה – כָּךְ כָּל הַפּוֹשֵׁט יָדוֹ בָּעִקָּר הֲרֵי הוּא נִתְלֶה! רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מָה מְגַדֵּף מְיֻחָד, שֶׁהוּא נִסְקָל וַהֲרֵי הוּא נִתְלֶה – כָּךְ כָּל הַנִּסְקָלִים נִתְלִים. יָכוֹל יְהוּ תּוֹלִים אוֹתוֹ חַי כִּדְרָכָהּ שֶׁהַמַּלְכוּת עוֹשָׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ**.

ד **אֹתוֹ** – וְלֹא אֶת כֵּלָיו; **אֹתוֹ** – וְלֹא אֶת עֵדָיו; **אֹתוֹ** – וְלֹא אֶת זוֹמְמָיו; **אֹתוֹ** – וְלֹא שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד!

ה **עַל עֵץ**, יָכוֹל בְּעֵץ הַתָּלוּשׁ. אוֹ בְּעֵץ הַמְחֻבָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כא כג): "כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ" – בְּעֵץ שֶׁנִּקְבָּר עִמּוֹ, אֶמֹר מֵעַתָּה: בְּעֵץ הַתָּלוּשׁ וְלֹא בְּעֵץ הַמְחֻבָּר.

ו מִנַּיִן לַמֵּלִין אֶת מֵתוֹ שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ**. הֵלִינוּ לְכְבוֹדוֹ, לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִים, יָכוֹל יְהֵא עוֹבֵר עָלָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַל הָעֵץ** – מָה עֵץ מְיֻחָד, שֶׁהוּא נִוּוּל לוֹ – אַף כָּל שֶׁהוּא נִוּוּל לוֹ. יָצָא הַמֵּלִין לִכְבוֹדוֹ, שֶׁאֵין נִוּוּל לוֹ.

ז **לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ** – מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. **כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ** – מִצְוַת עֲשֵׂה. כֵּיצַד עוֹשִׂים לוֹ? מַמְתִּינִים לוֹ עַד חֲשֵׁכָה, וְתוֹלִים לוֹ – וּמַתִּירִים אוֹתוֹ, וְאִם לָן – עוֹבְרִים עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: **לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ**.

ח **כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי**, כְּלוֹמַר: מִפְּנֵי מָה זֶה תָּלוּי? מִפְּנֵי שֶׁקִּלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל.

ט הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם, וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, אֶלָּא שֶׁהָאִישׁ – תּוֹלִים אוֹתוֹ וּפָנָיו כְּלַפֵּי הָעָם וַאֲחוֹרָיו כְּלַפֵּי הָעֵץ, וְהָאִשָּׁה – פָּנֶיהָ כְּלַפֵּי הָעֵץ וַאֲחוֹרֶיהָ כְּלַפֵּי הָעָם. הָאִישׁ – סָרֵט אֶחָד מִלְּפָנָיו, וְהָאִשָּׁה – שְׁנֵי סְרָטִים: אֶחָד מִלְּפָנֶיהָ וְאֶחָד מֵאַחֲרֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁכַּלָּה עֶרְוָה.

י **וְלֹא תְטַמֵּא אֶת אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ נַחֲלָה** – לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ.

פיסקא רכב

א (שמות כג ה) "כִּי תִרְאֶה", יָכוֹל אֲפִלּוּ רָחוֹק מִמֶּנּוּ מְלֹא מִיל? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כג ד): "כִּי תִפְגַּע". אִי "כִּי תִפְגַּע", שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי תִרְאֶה". הָא כֵּיצַד? שְׁעָרוּ חֲכָמִים אֶחָד מִשִּׁבְעָה וּמֶחֱצָה בַּמִּיל, שֶׁהוּא רִיס.

ב ["וְחָדַלְתָּ מֵעָזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ",] נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה.

ג עָזוֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ – זוֹ פְּרִיקָה; **הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ** – זוֹ טְעִינָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה.

ד (דברים כב א) **לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ** – מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שמות כג ד) "כִּי תִפְגַּע" – מִצְוַת עֲשֵׂה.

ה **שׁוֹר אָחִיךָ**, אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹר אָחִיךָ; שׁוֹר אוֹיִבְךָ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כג ד): "אוֹיִבְךָ", מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **אָחִיךָ**? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁלֹּא דִבְּרָה תוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד הַיֵּצֶר.

ו **אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נֹדֵחַ** – כְּדֶרֶךְ הַדָּחָתָם. מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר (ב"מ פ"ב מ"ט): אֵיזוֹ הִיא אֲבֵדָה? מָצָא חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִים בַּדֶּרֶךְ – אֵין זוֹ אֲבֵדָה. חֲמוֹר וְכֵלָיו הַפּוּכִים, פָּרָה וְרָצָה בֵּין הַכְּרָמִים – הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה.

ז **וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם** – פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וּפְעָמִים שֶׁאֵין אַתָּה מִתְעַלֵּם. כֵּיצַד? הָיָה כֹּהֵן – וְהִיא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אוֹ שֶׁהָיָה זָקֵן – וְאֵינוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה שָׁלוֹ מְרֻבָּה מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ – פָּטוּר; לְכָךְ נֶאֱמַר: **וְהִתְעַלַּמְתָּ** – פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וּפְעָמִים שֶׁאֵין אַתָּה מִתְעַלֵּם.

ח **הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם**, הֶחֱזֵירָהּ וּבָרְחָה, אֲפִלּוּ חָמֵשׁ פְּעָמִים – חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: **הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם**; הֶחֱזֵירָהּ לְמָקוֹם שֶׁרָאוּיָה אֲחֵרִים, לֹא יַטְפְּלוּ בָהּ. נִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה – חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ. לְעוֹלָם חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ, עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנָּה לִרְשׁוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: **הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ**.

פיסקא רכג

א (דברים כב ב) **וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ**, אֵין לִי אֶלָּא קָרוֹב. רָחוֹק מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלֹא יְדַעְתּוֹ**.

ב **וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ** – וְלֹא לְבֵית אַחֵר.

ג **וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ**, וְכִי עָלְתָה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לוֹ עַד שֶׁלֹּא יִתֵּן סִימָנִים? אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ**? עַד שֶׁתִּדְרֹשׁ אֶת אָחִיךָ אִם רַמַּי הוּא אִם אֵינוֹ רַמַּי.

ד **וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ** – אַף אֶת עֲצָמוֹ אַתָּה מֵשִׁיב לוֹ!

פיסקא רכד

א (דברים כב ג) **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמורו**, הָיְתָה חֲמוֹר – עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת;

ב כְּסוּת – מְנַעֲרָהּ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, שׁוֹטְחָהּ לְצָרְכָהּ אֲבָל לֹא לִכְבוֹדוֹ;

ג כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי נְחֹשֶׁת – מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְצָרְכָם, אֲבָל לֹא לְשֻׁחֲקָם;

ד כְּלֵי עֵץ – מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָקְבוּ.

ה אַף הַשִּׁמְלָה הָיְתָה בִּכְלַל כָּל אֵלּוּ, וְלָמָּה יָצְאת? לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ – מָה שִׂמְלָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁיֵּשׁ לָהּ סִימָנִים וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִים – כָּךְ כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ סִימָנִים וְיֵשׁ לוֹ תּוֹבְעִים. אִין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, שְׁאָר אֲבֵדָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ**.

ו **אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ** – פָּרַט לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: **וּמְצָאתָ[הּ]** – לְרַבּוֹת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה!

ז **לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם** – לִתֵּן עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה.

פיסקא רכה

א (דברים כב ד) **לֹא תִרְאֶה** – מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה; וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שמות כג ה): "כִּי תִרְאֶה" – מִצְוַת עֲשֵׂה.

ב **חֲמוֹר אָחִיךָ**, אֵין לִי אֶלָּא חֲמוֹר אָחִיךָ; חֲמוֹר שׁוֹנַאֲךָ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כג ה): "חֲמוֹר שׂוֹנַאֲךָ" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **אָחִיךָ**? מְלַמֵּד שֶׁלֹּא דִבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד הַיֵּצֶר.

ג **נֹפְלִים** – וְלֹא עוֹמְדִים.

ד **בַּדֶּרֶךְ** – וְלֹא בָּרֶפֶת. מִכָּן אָמְרוּ (בבא מציעא פ"ב מ"י): מְצָאָהּ בָּרֶפֶת אֵין חַיָּב בָּהּ, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּב בָּהּ.

ה **וְהִתְעַלַּמְתָּ** – פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וּפְעָמִים שֶׁאֵין אַתָּה מִתְעַלֵּם. כֵּיצַד? הָיָה כֹּהֵן – וְהֵם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת; אוֹ שֶׁהָיָה זָקֵן – וְאֵינוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה אֲבֵדָה שֶׁלּוֹ מְרֻבָּה מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: **וְהִתְעַלַּמְתָּ**, פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וּפְעָמִים שֶׁאֵין אַתָּה מִתְעַלֵּם.

ו **הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ**, הֶעֱמִידָהּ – וְנָפְלָה, הֶעֱמִידָהּ – וְנָפְלָה, אֲפִלּוּ חָמֵשׁ פְּעָמִים – חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: **הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ**. הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ, וְאָמַר לוֹ: הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לְהָקִים – תָּקִים – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: **הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ**. יָכוֹל אֲפִלּוּ זָקֵן, וַאֲפִלּוּ חוֹלֶה, וַאֲפִלּוּ מֻכֶּה שְׁחִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ**.

פיסקא רכו

א (דברים כב ה) **לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה**, וְכִי מָה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁלֹּא תִּלְבַּשׁ אִשָּׁה כְּלֵי לְבָנִים וְהָאִישׁ לֹא יִתְכַּסֶּה צְבָעוֹנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תּוֹעֲבָה**, דָּבָר הַבָּא לִידֵי תּוֹעֲבָה. זֶהוּ כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: שֶׁלֹּא תִּלְבַּשׁ אִשָּׁה כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאִישׁ לוֹבֵשׁ וְתֵלֵךְ לְבֵין הָאֲנָשִׁים, וְהָאִישׁ לֹא יִתְקַשֵּׁט בְּתַכְשִׁיטֵי נָשִׁים וְיֵלֵךְ לְבֵין הַנָּשִׁים.

ב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא תִּלְבַּשׁ אִשָּׁה כְּלֵי זַיִן וְתֵצֵא לַמִּלְחָמָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה**. וְהָאִישׁ לֹא יִתְקַשֵּׁט בְּתַכְשִׁיטֵי נָשִׁים? – תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה**.

ג **כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה**, קְרוּי חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת: חֵרֶם, תּוֹעֵבָה, שָׁנְאוּי, מְשֻׁקָּץ, וְעָוֶל.

פיסקא רכז

א (דברים כב ו) **כִּי יִקָּרֵא** – פָּרָט לַמְזַמָּן.

ב מְעוּט אֶפְרוֹחִים – שְׁנַיִם, מְעוּט בֵּיצִים – שְׁנַיִם. מִנַּיִן אֵין שָׁם אֶלָּא אֶפְרוֹחַ אֶחָד אוֹ בֵּיצָה אַחַת חַיָּב לְשַׁלֵּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **קֵן** – קֵן מִכָּל מָקוֹם.

ג מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר **בַּדֶּרֶךְ וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים**, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַוָּזִים וְתַרְנְגוֹלִים שֶׁקִּנְּנוּ בַּפַּרְדֵּס? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לָךְ**,

ד אֵין לִי אֶלָּא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּדֶּרֶךְ**.

ה עַל הָאִילָנוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּכָל עֵץ**.

ו עַל הָאָרֶץ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אוֹ עַל הָאָרֶץ**.

ז **וְהָאֵם רוֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרוֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים**, מָה אֶפְרוֹחִים בְּנֵי קַיְמָא – אַף בֵּיצִים בְּנֵי קַיְמָא, יָצְאוּ מוּזָרוֹת. מָה בֵּיצִים צְרִיכוֹת לְאַמֵּן – אַף אֶפְרוֹחִים צְרִיכִים לְאַמֵּם; יָצְאוּ הַמַּפְרִיחִים, שֶׁאֵין צְרִיכִים לְאַמֵּם.

ח **וְהָאֵם רוֹבֶצֶת** – כְּשֶׁהִיא רוֹבֶצֶת עֲלֵיהֶם, פָּרָט לִמְעוּפָּפֶת. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁכְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בַּקֶּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהָאֵם רוֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרוֹחִים**, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עִמָּהֶם.

ט יָכוֹל עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר, וְעוֹף טָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא, יְהֵא חַיָּב לְשַׁלֵּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהָאֵם רוֹבֶצֶת**, עַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם מִין אֶחָד.

י **לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים**, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יד ד) "וְלָקַח לַמְטַהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהוֹרוֹת", יָכוֹל יִקָּחֶנָּה לְטַהֵר בָּהּ אֶת הַמְּצוֹרָע? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים**, אֲפִלּוּ לְטַהֵר בָּהּ אֶת הַמְּצוֹרָע.

יא **לֹא תִקַּח הָאֵם** – מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה.

פיסקא רכח

א (דברים כב ז) **שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח** – מִצְוַת עֲשֵׂה. שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה, שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה, אֲפִלּוּ חָמֵשׁ פְּעָמִים – חַיָּב לְשַׁלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: **שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח**.

ב הָאַוָּזִים וְתַרְנְגוֹלִים שֶׁמָּרְדוּ וְשָׁקְנָנוּ בַּפַּרְדֵּס – חַיָּב לְשַׁלְּחָן; בַּבַּיִת – פָּטוּר מִלְּשַׁלְּחָן.

ג (דברים כב ו) **אֶפְרוֹחִים אוֹ בֵיצִים**, מָה אֶפְרוֹחִים שֶׁיֵּשׁ בָּם צוֹרֶךְ – יָצְאוּ מֵתִים שֶׁאֵין בָּהֶם צוֹרֶךְ, אַף בֵּיצִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם צוֹרֶךְ – יָצְאוּ בֵּיצִים מוּזָרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם צוֹרֶךְ. מְעוּט אֶפְרוֹחִים שְׁנַיִם, מְעוּט בֵּיצִים שְׁנַיִם, וַאֲפִלּוּ אֵין שָׁם אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת אוֹ אֶפְרוֹחַ אֶחָד – חַיָּב לְשַׁלֵּחַ. דָּבָר אַחֵר: **כִּי יִקָּרֵא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ** מִכָּל מָקוֹם.

ד **בַּדֶּרֶךְ בְּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ**, מַה דֶּרֶךְ רְשׁוּת – יָצְאוּ מְקֻשָּׁרִים שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת אַחֵר.

ה דָּבָר אַחֵר: (דברים כב ז) **שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח** בְּטָהוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר; אוֹ אַף בִּטְמֵאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ" זֶה בִּנְיַן אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר **צִפּוֹר** – בִּטְהוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, כְּדִבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, הָא אִם שִׁלְּחָהּ וְהֶחְזִיר בַּדֶּרֶךְ אֶת פָּנָיו – פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ.

ו **שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח** – בִּנְקֵבוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְלֹא בַּזְּכָרִים.

ז קוֹרֵא זָכָר – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב בְּשִׁלּוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: **שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח**, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: **הָאֵם** – פָּרָט לְקוֹרֵא זָכָר.

ח הַנּוֹטֵל אֵם מֵעַל הַבָּנִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מְשַׁלֵּחַ וְאֵינוֹ לוֹקֶה וְכוּ' מַתְנִי' עַד מְצוֹוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה.

פיסקא רכט

א (דברים כב ח) **כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ**, אֵין לִי אֶלָּא בּוֹנֶה. לָקַח, יָרַשׁ, וְנִתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּיִת**, מִכָּל מָקוֹם.

ב **לֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ**, אֵין לִי אֶלָּא בַּיִת. מִנַּיִן לְבוֹנֶה בֵּית הַתֶּבֶן, בֵּית הַבָּקָר, בֵּית הָעֵצִים, בֵּית הָאוֹצָרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ**.

ג יָכוֹל אַף הַבּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר אַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּיִת**, מָה בַּיִת מְיֻחָד, שֶׁהוּא בֵּית דִּירָה – יָצְאוּ אֵלּוּ, שֶׁאֵינָם בֵּית דִּירָה.

ד **וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ**, אֵין לִי אֶלָּא גַּג. מִנַּיִן לְרַבּוֹת בּוֹרוֹת, שִׂיחִים, וּמְעָרוֹת, חֲרִיצִים וּנְעִיצִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ**. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **גַּג**? פָּרָט לְכֶבֶשׁ. **בַּיִת** – לְרַבּוֹת הֵיכָל. **גַּג** – פָּרָט לָאוּלָם.

ה **חָדָשׁ**, רַבִּי אוֹמֵר: מִשְּׁעַת חִדּוּשׁוֹ עָשָׂה לוֹ מַעֲקֶה. כַּמָּה הוּא מַעֲקֶה? מַעֲגִילוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, בֵּית דָּרְסוֹ עֲשָׂרָה.

ו **וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ** – מִצְוַת עֲשֵׂה. **וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ** – מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה.

ז **כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ**, רָאוּי זֶה שֶׁיִּפּוֹל ! אֶלָּא מְגַלְגְּלִים זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּי וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב.

ח **מִמֶּנּוּ** – וְלֹא לְתוֹכוֹ; שֶׁאִם הָיָה רְשׁוּת הָרַבִּים גָּבוֹהַּ מִמֶּנּוּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְנָפַל מִמֶּנּוּ לְתוֹכוֹ – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: **מִמֶּנּוּ** וְלֹא לְתוֹכוֹ.

ט דָּבָר אַחֵר: **כִּי תִבְנֶה**, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין אָדָם יוֹדֵעַ כֵּיצַד הוּא נִדּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ט יב): "כִּי לֹא יֵדַע הָאָדָם אֶת עִתּוֹ, כַּדָּגִים שֶׁנֶּאֱחָזִים בִּמְצוֹדָה".

י **בַּיִת** מִכָּן אָמְרוּ: בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע – פָּטוּר מִן הַמַּעֲקֶה וּמִן הַמְּזוּזָה וּמִן הָעֲרוּבִּין, וְאֵין עוֹשִׂים אוֹתוֹ עִבּוּר לָעִיר, וְלֹא טְבוּל לַמַּעֲשְׂרוֹת, וְאֵין נוֹתְנִים לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת לְפִתְחוֹ; הַנּוֹדֵר מִן הַבַּיִת מֻתָּר לֵישֵׁב בּוֹ; וְאֵין מִטַּמֵּא בְּנִגְעִים, וְאֵין צָמִית בַּיּוֹבֵל, וְאֵין חוֹזְרִים עָלָיו מֵעֲרֵכֵי הַמִּלְחָמָה.

פיסקא רל

א (דברים כב ט) **לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם**, מָה אֲנִי צָרִיךְ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא יט יט) "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם"! מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמְקֻיָּם כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִים.

ב אֵין לִי אֶלָּא כֶּרֶם שָׂלֵם. מִנַּיִן אֲפִלּוּ גֶּפֶן יְחִידִי וְעוֹשָׂה פֵּרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר **כֶּרֶם**, מִכָּל מָקוֹם.

ג מִנַּיִן לְכֹלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁאֲסוּרִים בַּהֲנָיָה? נֶאֱמַר כָּאן **תִּקְדָּשׁ**, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא ה טו) "קֹדֶשׁ" – מָה קֹדֶשׁ הָאָמוּר לְהַלָּן אָסוּר בַּהֲנָיָה, אַף קֹדֶשׁ הָאָמוּר כָּאן אָסוּר בַּהֲנָיָה.

ד **פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע**, מֵאֵימָתַי הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע מִתְקַדֶּשֶׁת? – מִשֶּׁתִּשְׁרִישׁ, וַעֲנָבִים? – מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ כְּפוֹל לָבָן.

ה **הַזֶּרַע** – פְּרָט לְזֶרַע שֶׁיָּצָא עִם הַזְּבָלִים אוֹ עִם הַמַּיִם, הַזּוֹרֵעַ וְהָרוּחַ מְסַיַּעְתּוֹ. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא הַזּוֹרֵעַ וְהָרוּחַ מְסַיַּעְתּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר תִּזְרָע**.

ו הַמְקֻיָּם קוֹצִים בַּכֶּרֶם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: קָדַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר **אֲשֶׁר תִּזְרָע**, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: **זֶרַע** פְּרָט לַמְקֻיָּם קוֹצִים בַּכֶּרֶם.

ז **וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם**, מֵאֵימָתַי הַתְּבוּאָה מִתְקַדֶּשֶׁת? מִשֶּׁתַּשְׁרִישׁ, וַעֲנָבִים מִשֶּׁיַּעֲלוּ כְּפוֹל לָבָן.

ח אֵין לִי אֶלָּא כֶּרֶם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, כֶּרֶם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כֶּרֶם**, מִכָּל מָקוֹם. אֵין לִי אֶלָּא כֶּרֶם שֶׁלְּךָ, כֶּרֶם שֶׁל אֲחֵרִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם**, מִכָּל מָקוֹם.

ט הַמּוֹתֵחַ זְמוֹרָה שֶׁל גֶּפֶן עַל גַּבֵּי זְרָעִים, אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה – הַגֶּפֶן אֲסוּרָה וּפֵירוֹתֶיהָ.

י [(דברים כב י) **לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וָחֲמֹר** –] יָכוֹל לֹא יַחֲרֹשׁ עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **יַחְדָּו**. אֲבָל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ – מֻתָּר.

יא דָּבָר אַחֵר: "כִּלְאַיִם" – לְחַיֵּב מִשּׁוּם כֶּרֶם וּמִשּׁוּם שָׂדֶה.

יב דָּבָר אַחֵר: "פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה" – פֶּן תֵּאָסֵר הַמְּלֵאָה, כְּדִבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה.

יג **אֲשֶׁר תִּזְרָע**, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁזָּרַע הוּא. זָרַע חֲבֵירוֹ וְרָצָה לְקַיְּמוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תִּזְרָע**, מִכָּל מָקוֹם.

פיסקא רלא

א (דברים כב י) **לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וָחֲמֹר יַחְדָּו**, יָכוֹל לְעוֹלָם? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות כג יב) "לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ" – כְּבָר שׁוֹר וַחֲמוֹר עוֹשִׂים מְלָאכָה! אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וָחֲמוֹר**? זֶה עִם זֶה. שׁוֹר וַחֲמוֹר, אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹר וַחֲמוֹר; מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף כְּיוֹצֵא בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תַחֲרֹשׁ**, מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר**? – בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר אִי אַתָּה חוֹרֵשׁ, אֲבָל אַתָּה חוֹרֵשׁ בְּאָדָם וּבַחֲמוֹר!

ב **לֹא תַחֲרֹשׁ**, אֵין לִי אֶלָּא חוֹרֵשׁ; מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַדָּשׁ וְהַמְּנַהִיג? תַּלְמוּד לוֹמַר: **יַחְדָּו**, מִכָּל מָקוֹם. רַבִּי מֵאִיר פּוֹטֵר בַּיּוֹשֵׁב.

ג **יַחְדָּו** – פְּרָט לְרָמְךָ. **יַחְדָּו** – פְּרָט לְקוֹשֵׁר אֶת הַסּוּס לְצִדֵּי הַקָּרוֹן אוֹ לְאַחַר הַקָּרוֹן, וְאֶת הַלַּבְדְּקָס לַגְּמַלִּים.

פיסקא רלב

א (דברים כב יא) **לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז**, יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ גִּיזֵי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שַׁעַטְנֵז**, דָּבָר שֶׁשּׁוֹעֵט טָווּי וְנָווּז. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נָלוּז וּמְלִיז הוּא אֶת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם עָלָיו.

ב **לֹא תִלְבַּשׁ**, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ; מְנַיִן שֶׁלֹּא יִתְכַּסֶּה? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט יט): "לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ". יָכוֹל לֹא יַפְשִׁילֶנּוּ בְּקוּפָּה לְאַחֲרָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תִלְבָּשׁ**, לְבִישָׁה בְּכָל הֶיתֵּה, וְלָמָּה יָצָאת? לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ וְלוֹמַר לָךְ: מַה לְּבִישָׁה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא הֲנָיַת הַגּוּף – אַף כָּל שֶׁהוּא הֲנָיַת הַגּוּף.

ג **יַחְדָּו**, יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ חָלוּק שֶׁל צֶמֶר עַל גַּבֵּי חָלוּק שֶׁל פִּשְׁתָּן וְחָלוּק שֶׁל פִּשְׁתָּן עַל גַּבֵּי חָלוּק שֶׁל צֶמֶר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **יַחְדָּו**.

ד רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מְנַיִן שֶׁלֹּא יִקְשֹׁר סֶרֶט שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן, לַחְגּוֹר בּוֹ אֶת מָתְנָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהָרְצוּעָה בָּאֶמְצַע? תַּלְמוּד לוֹמַר: **יַחְדָּו**, מִכָּל מָקוֹם. כְּשֶׁתִּמְצָא אוֹמֵר: הַשַּׁק וְהַקֵּפָּה מְצָרְפִים אֶת הַכִּלְאַיִם.

ה **צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו**, אֲבָל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ מֻתָּר. הַלְּבָדִים אֲסוּרִים מִשּׁוּם כִּלְאַיִם; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם מִשּׁוּם אָרִיג, יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם שׁוּעַ.

פיסקא רלג

א (דברים כב יא-יב) **לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז... גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ** – שְׁנֵיהֶם נֶאֶמְרוּ בְּדִבּוּר אֶחָד. (שמות כ ח) "זָכוֹר" (דברים ה יב) וְ"שָׁמוֹר" – שְׁנֵיהֶם נֶאֶמְרוּ בְּדִבּוּר אֶחָד.

ב (שמות לא יד) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", (במדבר כח ט) "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה" – שְׁנֵיהֶם נֶאֶמְרוּ בְּדִבּוּר אֶחָד.

ג (ויקרא יח טז) "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה" (דברים כה ה), "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ", שְׁנֵיהֶם נֶאֶמְרוּ בְּדִבּוּר אֶחָד.

ד (במדבר לו ח) "וְכָל בַּת יוֹרֶשֶׁת נַחֲלָה" (במדבר לו ט), "וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה אֶל מַטֶּה", שְׁנֵיהֶם נֶאֶמְרוּ בְּדִבּוּר אֶחָד.

ה מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם לוֹמַר שְׁנֵי דְבָרִים כְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סב יב): "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים, שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְנוּ".

פיסקא רלד

א (דברים כב יב) **גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו לח) "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית", שׁוֹמֵעַ אֲנִי: יַעֲשֶׂה חוּט אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **גְּדִלִים**.

ב כַּמָּה **גְּדִלִים** נַעֲשִׂים? אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה חוּטִים, כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מֵאַרְבָּעָה חוּטִים שֶׁל תְּכֵלֶת וְאַרְבָּעָה חוּטִים שֶׁל לָבָן, שֶׁל אַרְבַּע אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת.

ג וַהֲלָכָה כִּדְבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּתְּחִלָּה; אֲבָל בִּשְׁיָרֶיהָ וּבְגַרְדּוּמֶיהָ – כָּל שֶׁהוּא.

ד **עַל אַרְבַּע** – יָצְאוּ בַּעֲלֵי שְׁלֹשָׁה וּבַעֲלֵי חֲמֵשׁ וּבַעַל שֵׁשׁ וּבַעַל שֶׁבַע וּבַעֲלֵי שְׁמוֹנָה. דָּבָר אַחֵר: **גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ** – זֶה לָבָן. מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הַתְּכֵלֶת? תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר טו לח): "וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת".

ה **תַּעֲשֶׂה** – וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי, שֶׁלֹּא יוֹצִיא נִימִּים מִן הַטַּלִּית וְיַעֲשֶׂה. **עַל אַרְבַּע** – וְלֹא עַל שְׁמוֹנָה. **כְּסוּתְךָ** – פְּרָט לְטָלִית, וּלְתוֹבְלָא, וּלְתִיבְלָטִירִים, לְתַקְרָקִים לְבוּרְסִים לְבוּרְדְּסִים, לְפִי שֶׁאֵינָם מְרֻבָּעִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מְנַיִן שֶׁלֹּא יִתֵּן עַל אֶמְצַע בֶּגֶד, אֶלָּא עַל שְׁפָתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת**.

ו **כְּסוּתְךָ** – פְּרָט לְכַר; **כְּסוּתְךָ** – פְּרָט לְסָדִין. **תְּכַסֶּה** – פְּרָט לְסָגוֹס.

ז **בָּהּ** – פְּרָט לְמַעֲפוֹרֶת שֶׁלֹּא תְכַסֶּה רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ.

פיסקא רלה

א (דברים כב יג) **כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא עָלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם בָּא עָלֶיהָ – לוֹקֶה, וְאִם לָאו – אֵינוֹ לוֹקֶה.

ב **וּשְׁנֵאָה**, מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר: עָבַר אָדָם עַל מִצְוָה קַלָּה – סוֹפוֹ לַעֲבוֹר עַל מִצְוָה חֲמוּרָה. עָבַר עַל (ויקרא יט יח) ״וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ״ – סוֹפוֹ לַעֲבוֹר עַל ״לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר״ וְעַל (ויקרא יט יז) ״לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ״ וְעַל ״וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ״ וְעַל (ויקרא כה לו) ״וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ״, עַד שֶׁבָּא לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים. לְכָךְ נֶאֱמַר **כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה**.

ג (דברים כב יד) **וְשָׂם לָהּ עֲלִילוֹת דְּבָרִים**, יָכוֹל אֲפִלּוּ אָמַר לָהּ הִקְדַּחְתִּ הַתַּבְשִׁיל וְהִיא לֹא הִקְדִּיחָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עֲלִילוֹת דְּבָרִים**, (דברים כב יז) ״עֲלִילוֹת דְּבָרִים״ – לְגֶזֶרָה שָׁוָה. מָה עֲלִילוֹת דְּבָרִים הָאָמוּר לְהַלָּן – טַעֲנַת בְּתוּלִים, אַף עֲלִילוֹת דְּבָרִים הָאָמוּר כָּאן – טַעֲנַת בְּתוּלִים. אִי מָה עֲלִילוֹת דְּבָרִים הָאָמוּר לְהַלָּן – מְקוֹם בְּתוּלִים, אַף עֲלִילוֹת דְּבָרִים הָאָמוּר כָּאן – מְקוֹם בְּתוּלִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת בִּיאָה אַחֶרֶת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע**.

ד **וְאָמַר אֶת הָאִשָּׁה הַזֹּאת** – מְלַמֵּד שֶׁאֵין אוֹמֵר דְּבָרָיו אֶלָּא בַּעֲמִידָתָהּ.

ה **לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים** – חֲרֵי עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה בְּבֵית אָבִיהָ!

ו **כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ י) ״אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ״, אַחַת שֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים בְּבֵית בַּעְלָהּ שֶׁזִּנְּתָה בְּבֵית אָבִיהָ וְאַחַת שֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים בְּבֵית אָבִיהָ שֶׁזִּנְּתָה בְּבֵית אָבִיהָ, מַשְׁמַע שֶׁתְּהֵא נִדּוֹנֶת עַל שַׁעַר הָעִיר? וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיא אֶת שֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים בְּבֵית בַּעְלָהּ שֶׁזִּנְּתָה בְּבֵית אָבִיהָ שֶׁתְּהֵא נִדּוֹנֶת עַל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ! לְכָךְ נֶאֱמַר **כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה**.

ז **וּשְׁנֵאָהּ**, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: בּוֹא וּרְאֵה מַה שִּׂנְאָה גּוֹרֶמֶת, שֶׁהִיא מְבִיאָה לִידֵי לָשׁוֹן הָרָע.

ח (דברים כב טו) **וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ** – אֵין לִי אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהּ אָב וְאֵם, יֵשׁ לָהּ אָב וְלֹא אֵם, אֵם וְלֹא אָב, לֹא אָב וְלֹא אֵם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **נַּעֲרָה**, מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר **אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ**? הֵם, שֶׁגִּדְּלוּ גְּדוֹלִים רָעִים – יָבוֹאוּ וְיִתְנַוְּלוּ עִם גְּדוֹלֵיהֶם.

ט **וְהוֹצִיאוּ אֶת בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה** – כְּמַשְׁמָעוֹ.

י (דברים כב טז) **וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל הַזְּקֵנִים**, מִכָּן שֶׁאֵין רְשׁוּת לָאִשָּׁה לְדַבֵּר בְּמְקוֹם הָאִישׁ.

יא **אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה**, מְלַמֵּד שֶׁהָרְשׁוּת לָאָב לְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ קְטַנָּה.

פיסקא רלו

א **לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ** (דברים כב יג), **וְהִנֵּה הוּא שָׂם לָהּ עֲלִילוֹת דְּבָרִים לֵאמֹר: לֹא מָצָאתִי לְבִתֵּךְ בְּתוּלִים, וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי** – חֲרֵי עֵדִים לְהַזִּים עֵדָיו שֶׁל זֶה.

ב רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב לְעוֹלָם אֶלָּא אִם כֵּן בָּעַל.

ג **וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה**, מְלַמֵּד שֶׁתּוֹבֵעַ מַתְחִיל בַּדְּבָרִים תְּחִלָּה.

ד (דברים כב כב) **בְּעֻלַת בַּעַל**, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ עַל הַיְּבָמָה שֶׁהַבָּא עָלֶיהָ – אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁתִּבָּעֵל.

פיסקא רלז

א (דברים כב יז) **וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה** – יְחַזְּרוּ דְּבָרִים כַּשִּׂמְלָה. זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה בְּמָשָׁל. כַּיּוֹצֵא בוֹ (שמות כב ב): ״אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ״, וְכִי עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת? וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ״? מָה הַשֶּׁמֶשׁ – שָׁלוֹם לָעוֹלָם, אַף זֶה, אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא שָׁלוֹם מְמֻנּוּ וַהֲרָגוֹ – חֲרֵי זֶה חַיָּב. כַּיּוֹצֵא בוֹ (שמות כא יט): ״אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ״ – עַל בּוּרְיוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר **וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה** – יְחַזְּרוּ דְּבָרִים כַּשִּׂמְלָה.

ב רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר **וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר** – נִמְצְאוּ עֵדֵי הַבַּעַל זוֹמְמִים. **וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה**, יָבוֹאוּ עֵדָיו שֶׁל זֶה וְעֵדָיו שֶׁל זֶה, וְיֹאמְרוּ דִּבְרֵיהֶם **לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר**.

ג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: דְּבָרִים כִּכְתָבָם.

פיסקא רלח

א (דברים כב יח) **וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָאִישׁ** – וְלֹא אֶת הַקָּטָן.

ב **וְיִסְּרוּ אֹתוֹ** – בְּמַכּוֹת.

ג (דברים כב יט) **וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ** – מָמוֹן.

ד **מֵאָה כָּסֶף** – כֶּסֶף צוֹרִי.

ה **וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה** – שֶׁיְּהוּ שֶׁלּוֹ.

ו **וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה** – וְלֹא לַאֲבִי הַבּוֹגֶרֶת. **וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה** – פְּרָט לְגִיּוֹרֶת שֶׁהָיְתָה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה וְלִידָתָהּ בִּקְדֻשָּׁה, שֶׁאֵין לָהּ מֵאָה כֶּסֶף.

ז **כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע**, לֹא עַל זוֹ בִּלְבַד הוֹצִיא שֵׁם רָע, אֶלָּא עַל כָּל בְּתוּלוֹת יִשְׂרָאֵל.

ח **וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה**, מְלַמֵּד שֶׁשּׁוֹתֶה בַּעֲצִיצוֹ; וַאֲפִלּוּ הִיא חִגֶּרֶת, וַאֲפִלּוּ הִיא סוּמָה, וַאֲפִלּוּ הִיא מֻכַּת שְׁחִין! נִמְצָא בָּהּ דְּבַר זְמָה, אוֹ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָבוֹא בְּיִשְׂרָאֵל, יָכוֹל יְהֵא רַשַּׁי לְקַיְּמָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה**, אִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ.

ט **לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו** – וַאֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן.

י [**כָּל יָמָיו**] – מְשַׁלְּחָהּ הוּא לְיָמָיו.

פיסקא רלט

א (דברים כב כ) **וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר**, אֵין לִי אֶלָּא כְּדַרְכָּהּ; שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הָיָה**. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה בִּיאָה בְּמָקוֹם אַחֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הַזֹּאת**.

ב **לֹא נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָה** – אֵין עֵדִים לְהָזִם עֵדָיו שֶׁל זֶה.

ג (דברים כב כא) **וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ**, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהּ אָב וְיֵשׁ לָהּ פֶּתַח בֵּית אָב, יֵשׁ לָהּ פֶּתַח בֵּית אָב וְאֵין לָהּ אָב מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ**? – מִצְוָה.

פיסקא רמ

א (דברים כב כא) **וּסְקָלוּהָ** כָּל אַנְשֵׁי עִירָהּ, וְכִי כָּל אַנְשֵׁי עִירָהּ רוֹגְמִים אוֹתָהּ? אֶלָּא בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירָהּ.

ב **בָּאֲבָנִים**, יָכוֹל בַּאֲבָנִים מְרֻבּוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כ ב): "בָּאֶבֶן". אִי בָּאֶבֶן, יָכוֹל בְּאֶבֶן אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בָּאֲבָנִים**. אֶמֹר מֵעַתָּה: אִם לֹא מֵתָה בָּרִאשׁוֹנָה תָּמוּת בַּשְּׁנִיָּה.

ג **כִּי עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל**, לֹא עַצְמָהּ בִּלְבַד נְוֵלָה, אֶלָּא כָּל בְּתוּלוֹת יִשְׂרָאֵל.

ד **לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ**, נֶאֱמַר כָּאן "אָבִיהָ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא כא ט) "אָבִיהָ", מָה אָבִיהָ הָאָמוּר לְהַלָּן, זְנוּת עִם זִיקַת הַבַּעַל – אַף אָבִיהָ הָאָמוּר כָּאן, זְנוּת עִם זִיקַת הַבַּעַל.

ה **וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ** – בַּעֲר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל!

פיסקא רמא

א (דברים כב כב) **כִּי יִמָּצֵא אִישׁ** – בְּעֵדִים. **שֹׁכֵב עִם אִשָּׁה** – כָּל שְׁכִיבָה. **בְּעֻלַת בַּעַל**, לְהָבִיא אֶת שֶׁנִּבְעֲלָה בְּבֵית אָבִיהָ וַעֲדַיִן הִיא אֲרוּסָה.

ב **וּמֵתוּ** – בְּסָתָם מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, בְּחֶנֶק.

ג **שְׁנֵיהֶם**, וְלֹא הָעוֹשִׂים מַעֲשֶׂה הִירוֹדָס,

ד כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **גַּם שְׁנֵיהֶם** לְרַבּוֹת הַבָּאִים מֵאַחֲרֵיהֶם.

ה **הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם הָאִשָּׁה**, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה.

ו **וְהָאִשָּׁה**, אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְעֲלָה לְקָטָן.

ז **וּבְעַרְתָּ הָרָע**, בַּעֵר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל!

פיסקא רמב

א (דברים כב כג) **כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ** – מְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ.

ב **וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר**, אֲלוּ לֹא יָצְאת בָּעִיר לֹא הָיָה מְסִתַּפֵּק לָהּ.

ג **בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ**, מְלַמֵּד שֶׁהַפִּרְצָה קוֹרְאָה לַגַּנָּב.

ד **וְהוֹצֵאתֶם אֶת שְׁנֵיהֶם אֶל שַׁעַר הָעִיר הַהוּא**, זוֹ הִיא שֶׁאָמַרְנוּ שַׁעַר שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ וְלֹא שַׁעַר שֶׁנִּדּוֹנוּ בוֹ.

ה **וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים**, יָכוֹל בָּאֲבָנִים מְרֻבּוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כ כז): "בָּאֶבֶן". אִי "בָּאֶבֶן", יָכוֹל אֲפִלּוּ בְּאֶבֶן אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בָּאֲבָנִים**. אֱמֹר מֵעַתָּה: אִם לֹא מֵתוּ בָּרִאשׁוֹנָה, יָמוּתוּ בַּשְּׁנִיָּה.

ו **אֶת הַנַּעֲרָה עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא צָעֲקָה**. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **עַל דְּבַר** עַל פִּי הַתּוֹרָה, לְהָבִיא אֶת הַמְּזִידָה בְּהַתְרַאת עֵדִים.

ז **וְאֶת הָאִישׁ עַל דְּבַר אֲשֶׁר עִנָּה אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ**, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **עַל דְּבַר** – עַל פִּי הַתּוֹרָה.

ח (דברים כב כה) אֵין לִי אֶלָּא בָּעִיר, בַּשָּׂדֶה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כב כה): **וְאִם בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ**.

ט **וְשָׁכַב עִמָּהּ**, פֵּרַט לְשֶׁאָחַד מַחֲזִיק וְאָחַד שׁוֹכֵב, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

י **וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ**, הָרִאשׁוֹן בִּסְקִילָה וְהַשֵּׁנִי בְּחֶנֶק.

פיסקא רמג

א (דברים כב כו) **וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר** – מְלַמֵּד שֶׁפְּטָרָהּ הַכָּתוּב מִן הַמִּיתָה. מִנַּיִן אַף מִן הַקְּרָבָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **חֵטְא**. מִנַּיִן אַף מִן הַמַּכּוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **חֵטְא מָוֶת**.

ב **כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ**, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֲנוּסִים שֶׁבַּתּוֹרָה פְּטוּרִים וּמַצִּילִים אוֹתָם בְּנַפְשָׁם. אֵין לִי אֶלָּא זֶה, מִנַּיִן אַף הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ וְאַחַר הַזְּכוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה**. יָכוֹל אַף הָרוֹדֵף אַחַר הַבְּהֵמָה וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הַזֶּה** – זֶה בִּסְקִילָה וְאֵין כָּל אֵלּוּ בִּסְקִילָה.

ג (דברים כב כז) **כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ**, יָכוֹל בָּעִיר חַיֶּבֶת, בַּשָּׂדֶה תְּהֵא פְּטוּרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ**. הָא אִם יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ, בֵּין בָּעִיר בֵּין בַּשָּׂדֶה חַיֶּבֶת, וְאִם אֵין לָהּ מוֹשִׁיעַ, בֵּין בָּעִיר בֵּין בַּשָּׂדֶה פְּטוּרָה.

ד **צָעֲקָה**, פֵּרַט לְשֶׁאָמְרָה הַנַּח לוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

פיסקא רמד

א (דברים כב כח) **כִּי יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָה בְתוּלָה**, נֶאֱמַר כָּאן בְּתוּלָה וְנֶאֱמַר בְּתוּלָה בַּמִּפְתֶּה, מָה אוֹנֶס חָמוּר אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל בְּתוּלָה, מִפְתֶּה הַקַּל אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל בְּתוּלָה? אוֹ חִלּוּף, אִם מִפְתֶּה הַקַּל הֲרֵי הוּא חַיָּב עַל בְּתוּלָה וְעַל שֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה, אוֹנֶס חָמוּר אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל הַבְּתוּלָה וְעַל שֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בְּתוּלָה בָּאוֹנֶס? שֶׁיָּכוֹל לֹא יְהֵא נוֹתֵן לְאָבִיהָ אֲבָל יְהֵא נוֹתֵן לָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּתוּלָה** פֵּרַט לִבְעוּלָה. אֵין לִי אֶלָּא בְּעוּלָה,

מַכַּת עֵץ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בְּתוּלָה** פְּרָט לְמַכַּת עֵץ. נֶאֱמַר כָּאן **אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה** וְנֶאֱמַר בַּמְפַתֶּה "אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה", מָה אוֹנֶס חָמוּר אֵינוֹ חַיָּב עַל שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה, מְפַתֶּה הַקַּל אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב עַל שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה? אוֹ חִלּוּף, מָה אִם מְפַתֶּה הַקַּל חֲרֵי הוּא חַיָּב עַל שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה, אוֹנֶס חָמוּר אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה** בְּאוֹנֶס? שֶׁיָּכוֹל לֹא יְהֵא נוֹתֵן לְאָבִיהָ אֲבָל יְהֵא נוֹתֵן לָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה** שְׁתֵּי פְּעָמִים, שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹתֵן לֹא לָהּ וְלֹא לְאָבִיהָ. נֶאֱמַר כָּאן **נַעֲרָה** וְלֹא נֶאֱמַר **נַעֲרָה** בַּמְפַתֶּה, מָה אוֹנֶס חָמוּר אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הַנַּעֲרָה, מְפַתֶּה הַקַּל אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל הַנַּעֲרָה? אוֹ חִלּוּף, מָה מְפַתֶּה הַקַּל חֲרֵי הוּא חַיָּב עַל נַעֲרָה וְעַל שֶׁאֵינָהּ נַעֲרָה, אוֹנֶס חָמוּר אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל נַעֲרָה וְעַל שֶׁאֵינָהּ נַעֲרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְנָתַן לַאֲבִי הַנַּעֲרָה** וְלֹא לַאֲבִי הַבּוֹגֶרֶת. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אוֹנֶס חָמוּר אֵינוֹ חַיָּב עַל הַבּוֹגֶרֶת, מְפַתֶּה הַקַּל אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב עַל הַבּוֹגֶרֶת? לְהַחֲלִיף אֶת הַדִּין אִי אַתָּה יָכוֹל שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר **נַעֲרָה נַעֲרָה** שְׁתֵּי פְּעָמִים.

ב **וְשָׁכַב עִמָּהּ**, כָּל שִׁכְיָבָה.

ג **וְנִמְצָאוּ**, בְּעֵדִים.

פיסקא רמה

א (דברים כב כט) **וְנָתַן הָאִישׁ** – וְלֹא הַקָּטָן.

ב **הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ**, כָּל שִׁכְיָבָה. **לַאֲבִי הַנַּעֲרָה**, שֶׁיִּהוּ שֶׁלּוֹ.

ג **לַאֲבִי הַנַּעֲרָה**, וְלֹא לַאֲבִי הַבּוֹגֶרֶת.

ד **חֲמִשִּׁים כֶּסֶף**, כֶּסֶף צוֹרִי.

ה **וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה**, מְלַמֵּד שֶׁשּׁוֹתֶה בַּעֲצִיצוֹ, וַאֲפִלּוּ הִיא חִגֶּרֶת, וַאֲפִלּוּ הִיא סוּמָה, וַאֲפִלּוּ הִיא מֻכַּת שְׁחִין. נִמְצָא בָּהּ דְּבַר זְמָה, אוֹ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָבוֹא בְּיִשְׂרָאֵל, יָכוֹל יְהֵא רַשַּׁי לְקַיְּמָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה**, בְּאִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ.

ו **תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ**, לְרַבּוֹת אֶת הַיְתוֹמָה. מִכָּן אָמְרוּ: יְתוֹמָה שֶׁנִּתְאָרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָאוֹנֵס חַיָּב וְהַמְפַתֶּה פָּטוּר.

ז **לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו**, מְשֻׁלָּחָה הוּא לְיָבָם.

פיסקא רמו

א (דברים כג א) **לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו** – מִכָּאן אָמְרוּ: נוֹשְׂאִים עַל הָאֲנוּסָה וְעַל הַמְּפוּתָּה, וְהָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה עַל הַנְּשׂוּאָה חַיָּב. נוֹשֵׂא אָדָם אֲנוּסַת אָבִיו וּמְפוּתַּת אָבִיו, אֲנוּסַת בְּנוֹ וּמְפוּתַּת בְּנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר בַּאֲנוּסַת אָבִיו וּבִמְפוּתַּת אָבִיו, לְכָךְ נֶאֱמַר **לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו**.

פיסקא רמז

א (דברים כג ב) **לֹא יָבֹא פְצוּעַ דַּכָּא**, אֵיזֶהוּ פְּצוּעַ דַּכָּא? כָּל שֶׁנִּפְצְעוּ הַבֵּיצִים שֶׁלּוֹ, וַאֲפִלּוּ אַחַת מֵהֶן. אֵין לִי אֶלָּא כֵּלָּן, מִנַּיִן אַף מִקְצָתָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: [דַּכָּא].

ב **וּכְרוּת שָׁפְכָה** כָּל שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד.

ג אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה: שָׁמַעְתִּי בְּכֶרֶם בְּיַבְנֶה, מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת זֶהוּ סְרִיס חַמָּה. מַה בֵּין פְּצוּעַ דַּכָּא לִכְרוּת שָׁפְכָה? אֶלָּא שֶׁפְּצוּעַ דַּכָּא חוֹזֵר וּכְרוּת שָׁפְכָה אֵינוֹ חוֹזֵר, זוֹ הִלְכַת רוֹפְאִים.

ד **בִּקְהַל ה'**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַרְבַּע קְהִלּוֹת הֵן: קְהַל כֹּהֲנִים קְהַל לְוִיִּם קְהַל יִשְׂרָאֵל קְהַל גֵּרִים.

ה וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שָׁלֹשׁ.

פיסקא רמח

א (דברים כג ג) **לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה׳**, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. **לֹא יָבֹא מַמְזֵר**, כָּל שֶׁהוּא מַמְזֵר.

ב אֵיזֶהוּ מַמְזֵר? כָּל שְׁאֵר בָּשָׂר שֶׁהוּא בְּ״לֹא יָבוֹא״, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָה. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג א): ״לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו״, (דברים כג ג) ״לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה׳״ – מַה אֵשֶׁת אָב מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא שְׁאֵר בָּשָׂר שֶׁהוּא בְּ״לֹא יָבוֹא״ וְהַוָּלָד מַמְזֵר, כָּךְ כָּל שְׁאֵר בָּשָׂר שֶׁהוּא בְּ״לֹא יָבוֹא״ הַוָּלָד מַמְזֵר.

ג שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר: כָּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם הַוָּלָד מַמְזֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג א): ״לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו״, (דברים כג ג) ״לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה׳״ – מָה אֵשֶׁת אָב מְיֻחֶדֶת שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם הַוָּלָד מַמְזֵר, כָּךְ כָּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם הַוָּלָד מַמְזֵר.

ד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין הַוָּלָד מַמְזֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג א): ״לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו״, וּכְתִיב (דברים כג ג): ״לֹא יָבֹא מַמְזֵר״ – מָה אֵשֶׁת אָב מְיֻחֶדֶת שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין וְהַוָּלָד מַמְזֵר, כָּךְ כָּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין הַוָּלָד מַמְזֵר.

ה **דּוֹר עֲשִׂירִי**, נֶאֱמַר כָּאן דּוֹר עֲשִׂירִי וְנֶאֱמַר לְהַלָּן דּוֹר עֲשִׂירִי, מַה דּוֹר עֲשִׂירִי הָאָמוּר לְמַטָּה עַד עוֹלָם אַף דּוֹר עֲשִׂירִי הָאָמוּר כָּאן עַד עוֹלָם.

פיסקא רמט

א (דברים כג ד) **לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה׳** – בִּזְכָרִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְלֹא בִנְקֵבוֹת, עַמּוֹנִי וְלֹא עַמּוֹנִית מוֹאָבִי וְלֹא מוֹאָבִית, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: ״עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם״, מִי דַרְכּוֹ לְקַדֵּם? אֲנָשִׁים וְלֹא נָשִׁים.

ב שֶׁהָיָה בַדִּין: וּמַה מַּמְזֵר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ ״עַד עוֹלָם״ עָשָׂה בּוֹ נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים, עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ״עַד עוֹלָם״, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּעֲשֶׂה בָהֶם נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים? אוֹ חִלּוּף: מַה עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ״עַד עוֹלָם״ לֹא עָשָׂה בָהֶם נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים, מַמְזֵר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ ״עַד עוֹלָם״ אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה בּוֹ נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא יָבֹא מַמְזֵר״, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה.

ג אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב מִיעֵט, הָא אֵין עָלֶיךָ לָדוּן אֶלָּא כְּדִין הָרִאשׁוֹן: וּמַה מַּמְזֵר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ ״עַד עוֹלָם״ עָשָׂה בּוֹ נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים, עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ״עַד עוֹלָם״ אֵינוֹ דִין שֶׁנַּעֲשֶׂה בָהֶם נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״עַמּוֹנִי״ וְלֹא עַמּוֹנִית, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

ד אִם נֶאֱמַר **דּוֹר עֲשִׂירִי** לָמָּה נֶאֱמַר **עַד עוֹלָם**? מוּפְנֶה לְהַקִּישׁ וְלָדוּן גְּזֵרָה שָׁוָה. נֶאֱמַר כָּאן ״דּוֹר עֲשִׂירִי״ וְנֶאֱמַר לְמַעְלָה ״דּוֹר עֲשִׂירִי״, מַה דּוֹר עֲשִׂירִי הָאָמוּר כָּאן עַד עוֹלָם, אַף דּוֹר עֲשִׂירִי הָאָמוּר לְמַעְלָה עַד עוֹלָם.

פיסקא רנ

א (דברים כג ה) **עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם**, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **עַל דְּבַר** אַף עַל הָעִצָּה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מיכה ו ה): ״עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב״.

ב **בַּדַּרֶךְ**, בִּשְׁעַת טֵרוּפְכֶם.

ג **בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם**, בִּשְׁעַת גְּאֻלַּתְכֶם.

ד **וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר**, חֲרֵי דִבֵּר נוֹי לִבִלְעָם.

ה (דברים כג ו) **וְלֹא אָבָה ה׳ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם**, מְלַמֵּד שֶׁהַמְקַלֵּל הוּא הַמְקֻלָּל. **וַיַּהֲפֹךְ ה׳ אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה** מְלַמֵּד שֶׁאַף הַמְקַלֵּל מִתְקַלֵּל. מִפְּנֵי מָה? **כִּי אֲהֵבְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ**.

פיסקא רנא

א (דברים כג ז) **לֹא תִדְרוֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם**, מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כ י): ״כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם״, יָכוֹל אַף כָּאן כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תִדְרוֹשׁ שְׁלֹמָם**.

ב **וְטוֹבָתָם**, מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג יז): ״בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ״, יָכוֹל אַף כָּאן כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְטוֹבָתָם**.

ג **כָּל יָמֶיךָ לְעוֹלָם**, וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים.

פיסקא רנב

א (דברים כג ח) **לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי**, מִפְּנֵי מָה? **כִּי אָחִיךָ הוּא**, וּגְדוֹלָה אַחְוָה.

ב **לֹא תְתַעֵב מִצְרִי**, מִפְּנֵי מָה? **כִּי גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ**. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הַמִּצְרִים לֹא קִבְּלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְצֹרֶךְ עַצְמָם, וְקָבַע לָהֶם הַמָּקוֹם שָׂכָר. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: אִם מִי שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן לְזַכּוֹת וְזָכָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ זָכָה, הַמִּתְכַּוֵּן לְזַכּוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ג רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִצְרִים הֵם טִבְּעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּמַּיִם, וַאֲדוֹמִים קִדְּמוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב וְלֹא אֲסָרָם הַכָּתוּב וְלֹא אֲסָרָם הַכָּתוּב אֶלָּא עַד שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים מִפְּנֵי שֶׁנָּטְלוּ עֵצָה לְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל אֲסָרָם הַכָּתוּב אִסּוּר עוֹלָם, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַמַּחֲטִיא אֶת הָאָדָם קָשֶׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוֹ, שֶׁהַהוֹרְגוֹ אֵין מוֹצִיאוֹ אֶלָּא מִן הָעוֹלָם הַזֶּה, וְהַמַּחֲטִיאוֹ מוֹצִיאוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא.

פיסקא רנג

א (דברים כג ט) **בָּנִים**, בָּנִים וְלֹא בָּנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: **אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם** לְרַבּוֹת אֶת הַבָּנוֹת.

ב אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: קַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאָסַר זְכָרִים אִסּוּר עוֹלָם הִתִּיר אֶת הַנְּקֵבוֹת מִיָּד, מָקוֹם שֶׁלֹּא אָסַר אֶת הַזְּכָרִים אֶלָּא עַד שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת אֵינוֹ דִין שֶׁנַּתִּיר אֶת הַנְּקֵבוֹת מִיָּד? אָמְרוּ לוֹ: אִם הֲלָכָה נְקַבֵּל, וְאִם לְדִין יֵשׁ תְּשׁוּבָה. אָמַר לָהֶם: לֹא כִי, הֲלָכָה אֲנִי אוֹמֵר וְהַכָּתוּב מְסַיְּעֵנִי, **בָּנִים** וְלֹא בָּנוֹת.

ג **דּוֹר שְׁלִישִׁי**, יָכוֹל רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי מֻתָּר וּשְׁלִישִׁי יֵהָא אָסוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה׳**. אֱמֹר מֵעַתָּה רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי אָסוּר וּשְׁלִישִׁי מֻתָּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בִּנְיָמִן גּוּר מִצְרִי הָיָה לִי חָבֵר מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאָמַר: אֲנִי גֵּר מִצְרִי וְנָשׂוּי אֲנִי אִשָּׁה גִּיּוֹרֶת מִצְרִית, וַהֲרֵינִי הוֹלֵךְ לְהַשִּׂיא אֶת בְּנִי אִשָּׁה בַּת גִּיּוֹרֶת מִצְרִית כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בֶּן בְּנִי רָאוּי לָבֹא בַקָּהָל, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: **דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה׳**.

פיסקא רנד

א (דברים כג י) **כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶיךָ**, כְּשֶׁתְּהֵא יוֹצֵא יֵצֵא מְיֻצָּא בְּמַחֲנֶה.

ב **עַל אֹיְבֶיךָ**, כְּנֶגֶד אוֹיְבֶיךָ אַתָּה נִלְחָם.

ג **וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע**, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּטָהֳרוֹת וּבְטֻמְאוֹת וּבְמַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: עֶרְוָה. אֵין לִי אֶלָּא עֶרְוָה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וּשְׁפִיכַת דָּמִים וְקִלְקֻלַת הַשֵּׁם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע**. אִי **וְנִשְׁמַרְתָּ**, יָכוֹל בְּטָהֳרוֹת וּבְטֻמְאוֹת וּבְמַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: עֶרְוָה – מָה עֶרְוָה מְיֻחֶדֶת מַעֲשֶׂה שֶׁגָּלוּ עָלָיו כְּנַעֲנִים וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה, כָּךְ כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁגָּלוּ עָלָיו כְּנַעֲנִים וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה.

ד כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **דָּבָר** אַף עַל לָשׁוֹן הָרַע. דָּבָר אַחֵר: **וְנִשְׁמַרְתָּ**, הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תְהַרְהֵר בַּעֲבֵרָה וְתָבֹא לִידֵי קֶרִי.

פיסקא רנה

א (דברים כג יא) **כִּי יִהְיֶה בְךָ**, וְלֹא בַּאֲחֵרִים.

ב **אִישׁ**, פֵּרַט לְקָטָן.

ג **אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה לָיְלָה**, אֵין לִי אֶלָּא קֶרִי לַיְלָה, קֶרִי יוֹם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **מִקְרֵה לָיְלָה**? מַגִּיד שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה.

ד **וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה**, מִצְוַת עֲשֵׂה.

ה **לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה**, מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: **וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה** זוֹ מַחֲנֵה לֵוִי, **לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה**, זוֹ מַחֲנֵה שְׁכִינָה.

פיסקא רנו

א (דברים כג יב) **וְהָיָה לִפְנוֹת עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם**, מְלַמֵּד שֶׁהַקֳּרִי פּוֹטֵר בַּזִּיבָה מִיָּד לְעֵת.

ב **וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ**, בִּיאַת שִׁמְשׁוֹ מְעַכַּבְתּוֹ לִיכָּנֵס לִפְנִים מִן הַמַּחֲנֶה וְאֵין זִיבָתוֹ מְעַכַּבְתּוֹ לִיכָּנֵס לִפְנִים מִן הַמַּחֲנֶה.

פיסקא רנז

א (דברים כג יג) **וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה**, אֵין יָד אֶלָּא מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ש״א טו יב): ״וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד״, וְאוֹמֵר (במדבר ב יז): ״אִישׁ עַל יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם״.

ב **וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ**, וְלֹא בְּעַמִּידָה.

ג (דברים כג יד) **וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ**, אֵין אָזְנְךָ אֶלָּא מָקוֹם זֵינֶךָ.

ד **וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ**, וְלֹא בִּישִׁיבָה.

ה **וְחָפַרְתָּ בָּהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צֹאָתֶךָ**, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא חוֹפֵר בְּאַחַת וּמְכַסֶּה בְּאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְחָפַרְתָּ בָּהּ**.

ו רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם הוֹפֵךְ מָתְנָיו כְּלַפֵּי דָּרוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כג יד): **וְחָפַרְתָּ בָּהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צֹאָתֶךָ**.

פיסקא רנח

א (דברים כג טו) **כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ**, מִכָּן אָמְרוּ לֹא יִקְרָא אָדָם אֶת שְׁמַע בְּצַד מִשְׁרָה שֶׁל כּוֹתִים, וְלֹא יִכָּנֵס לֹא לַמֶּרְחָץ וְלֹא לַבֵּרְסְקִי וּסְפָרִים וּתְפִלִּין בְּיָדוֹ.

ב **לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אוֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ**, אִם עָשִׂיתָ כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן לְסוֹף שֶׁהוּא מַצִּילְךָ וְנוֹתֵן אֶת אוֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ.

ג **וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ**, קְדֻשָּׁהוּ. מִכָּן אָמְרוּ: לֹא יִכָּנֵס אָדָם לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ וּבְמִנְעָלוֹ וּבַאֲפֻנְדָּתוֹ וּבְאָבָק שֶׁעַל גַּבֵּי רַגְלָיו.

ד **וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ**, מְלַמֵּד שֶׁעֲרָיוֹת מְסַלְּקוֹת אֶת הַשְּׁכִינָה.

פיסקא רנט

א (דברים כג טז) **לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו**, מִכָּן אָמְרוּ: הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְגוֹיִם אוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ יָצָא בֶן חוֹרִים.

ב **אֲשֶׁר יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו**, לְרַבּוֹת גֵּר תּוֹשָׁב.

ג (דברים כג יז) **עִמְּךָ יֵשֵׁב**, וְלֹא בָּעִיר עַצְמוֹ. **בְּקִרְבְּךָ**, וְלֹא בַּסְּפָר.

ד **בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר**, בַּמָּקוֹם שֶׁפַּרְנָסָתוֹ יוֹצְאָה.

ה **בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ**, בִּשְׁעָרֶיךָ וְלֹא בִּירוּשָׁלַיִם. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ** שֶׁלֹּא יְהֵא גּוֹלֶה מֵעִיר לְעִיר.

ו **בַּטּוֹב לוֹ**, מְגֻוֶּה הֲרָע לְגֻוֶּה הַיָּפֶה.

ז **לֹא תוֹנֶנּוּ**, זוֹ הוֹנָאַת דְּבָרִים.

ח דָּבָר אַחֵר: **לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו**, בְּגוֹי שֶׁנִּצַּל מֵעֲבוֹדָה זָרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

פיסקא רס

א (דברים כג יח) **לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל**, אִי אַתָּה מַזְהָר עָלֶיהָ בָּאֵמוֹת. **וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ** אִי אַתָּה מַזְהָר עָלָיו בָּאֵמוֹת. שֶׁהָיָה בַדִּין: וּמָה אִם קְדֵשָׁה קַלָּה אַתָּה מַזְהָר עָלֶיהָ בְּיִשְׂרָאֵל, קָדֵשׁ חָמוּר אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא מַזְהָר עָלָיו בְּיִשְׂרָאֵל? אוֹ חִלּוּף: אִם קָדֵשׁ חָמוּר אִי אַתָּה מַזְהָר עָלָיו בָּאֵמוֹת, קְדֵשָׁה קַלָּה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תְּהֵא מַזְהָר עָלֶיהָ בָּאֵמוֹת? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **קָדֵשׁ**? צָרִיךְ לְאָמְרוֹ, שֶׁאִלּוּ נֶאֱמַר קְדֵשָׁה וְלֹא נֶאֱמַר קָדֵשׁ, הָיִיתִי אוֹמֵר: אִם קְדֵשָׁה קַלָּה אַתָּה מַזְהָר עָלֶיהָ בְּיִשְׂרָאֵל, קָדֵשׁ חָמוּר אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא מַזְהָר עָלָיו בָּאֵמוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל**, אִי אַתָּה מַזְהָר עָלֶיהָ בָּאֵמוֹת, **וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ**, אִי אַתָּה מַזְהָר עָלָיו בָּאֵמוֹת.

ב [דָּבָר אַחֵר **לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה**] זוֹ אַזְהָרָה לַמַּפְנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לח כא): "לֹא הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה".

פיסקא רסא

א (דברים כג יט) **לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה**, אֵין לִי אֶלָּא אֶתְנַן זוֹנָה, אֶתְנַן כָּל הָעֲרָיוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֶתְנַן** מִכָּל מָקוֹם. אֵיזֶה הוּא אֶתְנַן זוֹנָה? הָאוֹמֵר לְזוֹנָה: הֵילָךְ טָלֶה זֶה בִּשְׂכָרֵךְ, אֲפִלּוּ מֵאָה, כֻּלָּם אֲסוּרִים. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֵילָךְ טָלֶה זֶה וְתָלִין שִׁפְחָתְךָ אֵצֶל עַבְדִּי, רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ אֶתְנָן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶתְנָן.

ב **וּמְחִיר כֶּלֶב**, אֵיזֶהוּ מְחִיר כֶּלֶב? הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ הֵילָךְ טָלֶה זֶה תַּחַת כֶּלֶב זֶה. יָכוֹל אֲפִילּוּ הֶעֱבִירוֹ בְּרִגְלוֹ בָּעֲזָרָה יְהֵא חַיָּב? נֶאֱמַר כָּאן תּוֹעֵבָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן תּוֹעֵבָה, מַה תּוֹעֵבָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן לְשֵׁם זֶבַח, אַף תּוֹעֵבָה הָאֲמוּרָה כָּאן לְשֵׁם זֶבַח.

ג **נֶדֶר**, פְּרָט לְדָבָר הַנִּדּוּר. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **לְכָל נֶדֶר** לְרַבּוֹת בָּמָה.

ד **בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ**, פְּרָט לְפָרַת חַטָּאת שֶׁאֵינָהּ בָּאָה לַבַּיִת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לְהָבִיא אֶת הָרְקוּעִים.

ה **לְכָל נֶדֶר**, לְהָבִיא אֶת הָעוֹף. שֶׁהָיָה בְדִין, וּמַה מֻקְדָּשִׁים שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶם אֵין אֶתְנָן וּמְחִיר חָל עֲלֵיהֶם, עוֹף שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהֵא אֶתְנָן וּמְחִיר חָל עֲלֵיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר: **לְכָל נֶדֶר** לְהָבִיא אֶת הָעוֹף. יָכוֹל אֲפִלּוּ שִׂכַּר פִּקְעָתָהּ יְהֵא אָסוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר **כִּי תוֹעֲבַת ה' גַּם שְׁנֵיהֶם**, שְׁנַיִם וְלֹא אַרְבָּעָה;

ו הֵם, וְלֹא וְלָדוֹתֵיהֶם וְלֹא חֲלִיפֵיהֶם.

פיסקא רסב

א (דברים כג כ) **לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ**, זֶה לֹוֶה, מַלְוֶה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כה לו): "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית".

ב מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "כַּסְפְּךָ" וְלֹא כֶּסֶף אֲחֵרִים, "אָכְלְךָ" וְלֹא אֹכֶל אֲחֵרִים, אוֹ "כַּסְפְּךָ" וְלֹא כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, "אָכְלְךָ" וְלֹא אֹכֶל בְּהֵמָה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **נֶשֶׁךְ כֶּסֶף** לְרַבּוֹת כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, **נֶשֶׁךְ אֹכֶל** לְרַבּוֹת אָכְלֵי בְהֵמָה. אֵין לִי אֶלָּא **נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל**, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ**.

ג רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: צֵא וּשְׁאַל שְׁלוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ דַּע אִם בָּא אִישׁ פְּלוֹנִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: **נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ**.

פיסקא רסג

א (דברים כג כא) **לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ, לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ** מִצְוַת עֲשֵׂה. **וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ**, מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה.

ב רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ**, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר **לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ**, אֶלָּא יֵשׁ רִבִּית מֻקְדֶּמֶת וְיֵשׁ רִבִּית מְאֻחֶרֶת. כֵּיצַד? נָתַן עֵינָיו לִלְווֹת מִמֶּנּוּ וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ וְאוֹמֵר בְּשָׂבִיל שֶׁיַּלְוֶנּוּ – זֶה הוּא רִבִּית מֻקְדֶּמֶת; לָוָה הֵימֶנּוּ וְהֶחֱזִיר לוֹ מְעוֹתָיו וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ וְאוֹמֵר בְּשָׂבִיל מָעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלוֹת אֶצְלִי – זֶה הוּא רִבִּית מְאֻחֶרֶת.

ג **לְמַעַן יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ**, קָבַע לוֹ הַכָּתוּב בְּרָכָה בִּשְׁלִיחוּת יָד.

ד **עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ**, בִּשְׂכַר שֶׁתִּבָּא תִּירַשׁ.

פיסקא רסד

א (דברים כג כב) **כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַה׳**, נֶאֱמַר כָּאן נֶדֶר וְנֶאֱמַר לְהַלָּן נֶדֶר, מַה נֶּדֶר הָאָמוּר לְהַלָּן נֶדֶר וּנְדָבָה אַף נֶדֶר הָאָמוּר כָּאן נֶדֶר וּנְדָבָה, וּמַה נֶּדֶר הָאָמוּר כָּאן **לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ** אַף נֶדֶר הָאָמוּר לְהַלָּן לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ.

ב **לַה׳ אֱלֹהֶיךָ**, אֵלּוּ עֲרָכִים וַחֲרָמִים וְהֶקְדֵּשׁוֹת.

ג **לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ**, הוּא וְלֹא חֲלוּפָיו.

ד **כִּי דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ**, אֵלּוּ חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת.

ה **ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, זֶה הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת.

ו **מֵעִמָּךְ**, זֶה לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה.

ז **וְהָיָה בְךָ חֵטְא**, בְּךָ חֵטְא וְלֹא בְּקָרְבָּנְךָ חֵטְא.

פיסקא רסה

א (דברים כג כג) **וְכִי תֶחְדַּל לְנְדֹר**, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר (קהלת ה ד): ״טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדֹּר מִשֶּׁתִּדֹּר וְלֹא תְשַׁלֵּם״, טוֹב מִזֶּה וּמִזֶּה שֶׁלֹּא תִדֹּר כָּל עִקָּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: ״טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדֹּר״, טוֹב מִזֶּה וּמִזֶּה נוֹדֵר וּמְשַׁלֵּם.

ב (דברים כג כד) **מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ**, מִצְוַת עֲשֵׂה.

ג **תִּשְׁמֹר**, מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה.

ד **וְעָשִׂיתָ**, חֲרִי זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין שֶׁיְּעַשְּׂוּךָ.

ה **כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ**, זֶה נֶדֶר.

ו **לַה׳ אֱלֹהֶיךָ**, אֵלּוּ עֲרָכִים וַחֲרָמִים וְהֶקְדֵּשׁוֹת.

ז **נְדָבָה**, זוֹ נְדָבָה.

ח **אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ**, זֶה הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת.

ט **בְּפִיךָ**, זוֹ צְדָקָה.

פיסקא רסו

א (דברים כג כה) **כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ**, יָכוֹל לְעוֹלָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן**, בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לְתוֹךְ כֶּלְיוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

ב **רֵעֶךָ**, פָּרַט לַאֲחֵרִים. **רֵעֶךָ**, פָּרַט לַגַּבּוֹהַּ.

ג **וְאָכַלְתָּ**, וְלֹא מְמַצֶּה.

ד **עֲנָבִים**, וְלֹא תְּאֵנִים. מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר: הָיָה עוֹשֶׂה בַּתְּאֵנִים לֹא יֹאכַל בָּעֲנָבִים, בָּעֲנָבִים לֹא יֹאכַל בַּתְּאֵנִים, אֲבָל מוֹנֵעַ אֶת עַצְמוֹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְמָקוֹם הַיָּפוֹת וְאוֹכֵל.

ה רַבִּי אֶלְעָזָר חִסְמָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאכַל פּוֹעֵל יוֹתֵר עַל שְׂכָרוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כְּנַפְשְׁךָ**. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: **שָׂבְעָךְ** מְלַמֵּד שֶׁאוֹכֵל פּוֹעֵל יוֹתֵר עַל שְׂכָרוֹ.

ו **וְאָל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן** בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לְתוֹךְ כֶּלְיוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

פיסקא רסז

א (דברים כג כו) **כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ**, יָכוֹל לְעוֹלָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְחָרְמֵשׁ לֹא תָנִיף**, בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מֵנִיף חֶרְמֵשׁ עַל קָמַת בַּעַל הַבַּיִת.

ב **רֵעֶהוּ**, פֹּרֶט לַאֲחֵרִים. **רֵעֶהוּ**, פֹּרֶט לַגָּבוֹהַּ.

ג **וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ**, שֶׁלֹּא תְהֵא קוֹצֵר בְּמַגָּל.

ד **וְחָרְמֵשׁ לֹא תָנִיף**, בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מֵנִיף חֶרְמֵשׁ עַל קָמַת בַּעַל הַבַּיִת.

פיסקא רסח

א (דברים כד א) **כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ**, מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּכֶסֶף. שֶׁהָיָה בַדִּין: וּמָה אָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁאֵינָהּ נִקְנֵית בִּבְעִילָה נִקְנֵית בְּכֶסֶף, אִשָּׁה שֶׁנִּקְנֵית בִּבְעִילָה אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא נִקְנֵית בְּכֶסֶף? יָכֹל תּוֹכִיחַ, שֶׁנִּקְנֵית בִּבְעִילָה וְאֵינָהּ נִקְנֵית בְּכֶסֶף, וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל הָאִשָּׁה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּקְנֵית בִּבְעִילָה שֶׁלֹּא תְהֵא נִקְנֵית בְּכֶסֶף; תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה**, מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּכֶסֶף.

ב **וּבְעָלָהּ**, מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה נִקְנֵית בִּבְעִילָה. שֶׁהָיָה בַדִּין, וּמָה יְבָמָה שֶׁאֵין נִקְנֵית בְּכֶסֶף נִקְנֵית בִּבְעִילָה, אִשָּׁה שֶׁנִּקְנֵית בְּכֶסֶף אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא נִקְנֵית בִּבְעִילָה? אָמָה הָעִבְרִיָּה תּוֹכִיחַ, שֶׁנִּקְנֵית בְּכֶסֶף וְאֵין נִקְנֵית בִּבְעִילָה, וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל הָאִשָּׁה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּקְנֵית בְּכֶסֶף שֶׁלֹּא תְהֵא נִקְנֵית בִּבְעִילָה; תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּבְעָלָהּ**, מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה נִקְנֵית בִּבְעִילָה.

ג מִנַּיִן אַף בִּשְׁטָר? דִּין הוּא: וּמָה כֶּסֶף שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא חֲרֵי הוּא קוֹנֶה, שְׁטָר שֶׁהוּא מוֹצִיא אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא קוֹנֶה? לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּכֶסֶף שֶׁקּוֹנֶה הֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, תֹּאמַר בִּשְׁטָר שֶׁאֵין קוֹנֶה הֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ, וְיָצְאָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר**, מַקִּישׁ הֲוָיָתָהּ לְזֶה לִיצִיאָתָהּ מִזֶּה: מַה יְצִיאָתָהּ מִזֶּה בִּשְׁטָר, אַף הֲוָיָתָהּ לָזֶה בִּשְׁטָר.

פיסקא רסט

א **וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו**, מִכָּן הָיוּ בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לֹא יִגְרֹשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן מָצָא בָּהּ עֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר**. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֲפִלּוּ הִקְדִּיחָה תַּבְשִׁילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: **דָּבָר**.

ב אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: אִם נֶאֱמַר **דָּבָר** לָמָּה נֶאֱמַר **עֶרְוָת**, וְאִם נֶאֱמַר **עֶרְוָת** לָמָּה נֶאֱמַר **דָּבָר**? שֶׁאִם נֶאֱמַר **דָּבָר** וְלֹא נֶאֱמַר **עֶרְוָת**, הָיִיתִי אוֹמֵר הַיּוֹצְאָה מִפְּנֵי דָּבָר תְּהֵא מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא, וְהַיּוֹצְאָה מִפְּנֵי עֶרְוָה לֹא תְהֵא מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא, וְאַל תִּתְמַהּ, אִם נֶאֶסְרָה מִן הַמַּתָּר לָהּ לֹא תְהֵא אֲסוּרָה מִן הָאָסוּר לָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: **עֶרְוַת וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר**. וְאִם נֶאֱמַר **עֶרְוָת** וְלֹא נֶאֱמַר **דָּבָר**, הָיִיתִי אוֹמֵר מִפְּנֵי עֶרְוָה תֵּצֵא, מִפְּנֵי דָּבָר לֹא תֵּצֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר: **דָּבָר וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ**.

ג רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֲפִלּוּ מָצָא אַחֶרֶת נָאָה הֵימֶנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: **וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו**.

ד **וְכָתַב לָהּ**, לִשְׁמָהּ. מִכָּן אָמְרוּ: כָּל גֵּט שֶׁנִּכְתַּב שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִשָּׁה פָּסוּל. כֵּיצַד? הָיָה עוֹבֵר בַּשּׁוּק כּוֹתֵל׳ מַתְנִי׳.

ה **וְכָתַב**, אֵין לִי אֶלָּא כָּתַב בִּדְיוֹ, בְּסַם וּבְסִיקְרָא בְּקוֹמוֹס וּבְקַנְקַנְתּוֹם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְכָתַב** מִכָּל מָקוֹם.

ו **סֵפֶר**, אֵין לִי אֶלָּא סֵפֶר, מִנַּיִן עֲלֵי קָנִים עֲלֵי אֱגוֹז עֲלֵי זַיִת עֲלֵי חָרוּב? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְנָתַן** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **סֵפֶר**? מַה סֵּפֶר מְיֻחָד שֶׁהוּא שֶׁל קַיְמָא, יָצָא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיְמָא. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר: מַה סֵּפֶר מְיֻחָד שֶׁהוּא תָּלוּשׁ מִן הַקַּרְקַע, יָצָא דָּבָר שֶׁמְּחֻבָּר לַקַּרְקַע.

ז **כְּרִיתוּת**, שֶׁיְּהֵא כְּרִיתוּת. מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר: הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ חֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁלֹּא תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ לְעוֹלָם, עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּשְׁתִּי יַיִן לְעוֹלָם, אֵין זֶה כְּרִיתוּת. עַל מְנָת שֶׁלֹּא תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּשְׁתִּי יַיִן מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, חֲרֵי זֶה כְּרִיתוּת. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ חֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם אֶלָּא לְפְלוֹנִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר וַחֲכָמִים אוֹסְרִים. לְאַחַר מִיתָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִכְנְסוּ אַרְבָּעָה זְקֵנִים לְהָשִׁיב עַל דְּבָרָיו: רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא.

ח נַעֲנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר: הָלְכָה וְנִשֵּׂאת לְאָחִיו וּמֵת בְּלֹא וָלָד, הֱיאַךְ מִתְיַבֶּמֶת? לֹא נִמְצָא מַתָּנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְכָל הַמַּתָּנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל. הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֵין זֶה **קְרִיתוּת**.

ט אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: הֵיכָן מָצִינוּ בַּתּוֹרָה שֶׁמַּתֶּרֶת לְאֶחָד וַאֲסוּרָה לְאַחֵר? אֶלָּא מַתֶּרֶת לְאֶחָד מֵהֶן לְכָל אָדָם, אֲסוּרָה לְאֶחָד מֵהֶן לְכָל אָדָם. הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֵין זֶה **קְרִיתוּת**.

י אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: **קְרִיתוּת** – דָּבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ לְבֵינָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה.

יא רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: וְכִי בַּמֶּה הֶחְמִירָה תּוֹרָה, בִּגְרוּשָׁה אוֹ בְאַלְמָנָה? חֲמוּרָה גְּרוּשָׁה מֵאַלְמָנָה. מָה אַלְמָנָה קַלָּה נֶאֱסְרָה מִן הַמַּתָּר לָהּ, גְּרוּשָׁה חֲמוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא אֲסוּרָה מִן הָאָסוּר לָהּ? הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֵין זֶה **קְרִיתוּת**.

יב דָּבָר אַחֵר: הָלְכָה וְנִשֵּׂאת לְאֶחָד וְהָיוּ לוֹ בָנִים מְמֶנָּה וָמֵת, וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת לָזֶה, לֹא נִמְצְאוּ בָנָיו שֶׁל רִאשׁוֹן מַמְזֵרִים? הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֵין זֶה **קְרִיתוּת**.

יג **בְּיָדָהּ**, אֵין לִי אֶלָּא בְּיָדָהּ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת גַּבָּהּ חֲצֵרָהּ וְחַרְבָתָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְנָתַן** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **בְּיָדָהּ**? מַה יָּדָהּ מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא רְשׁוּתָהּ, כָּךְ כָּל דָּבָר שֶׁהוּא רְשׁוּתָהּ.

יד **וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ**, כְּיָן שֶׁנּוֹתְנוֹ בְּיָדָהּ מְשַׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ. מִכָּן אָמְרוּ: הַזּוֹרֵק גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְהִיא בְתוֹךְ בֵּיתָהּ אוֹ בְתוֹךְ חֲצֵרָהּ הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת וְכוּ׳ מַתְנִי׳, אָמַר לָהּ: כִּנְסִי שְׁטַר חוֹב זֶה, אוֹ שֶׁמְּצָאתוֹ מֵאַחֲרַיִּי וְכוּ׳ מַתְנִי׳.

פיסקא רע

א (דברים כד ב) **וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ**, מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה יוֹצְאָה מִלִּפְנֵי הָאִישׁ.

ב **וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר**, שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא עִמּוֹ בִּשְׁכוּנָה.

ג **אַחֵר**, כְּבָר קְרָאַתּוּ הַתּוֹרָה אַחֵר.

ד (דברים כד ג) **וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן**, הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁאַתָּה עָתִיד לִשָּׂנְאתָהּ.

ה **אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן**, הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁעֲתִידָה לִקָּבְרוֹ.

ו אֵין לִי אֶלָּא גְּרוּשָׁה, אַלְמָנָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן**. אִם סוֹפְנוּ לְרַבּוֹת אַלְמָנָה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר גְּרוּשָׁה? אַלְמָנָה מֻתֶּרֶת לַיָּבָם, גְּרוּשָׁה אֲסוּרָה לַיָּבָם.

ז יָכוֹל אַף שֶׁקִּלְקְלָה עַל בַּעְלָהּ לְאַחַר שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה תְּהֵא אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כד א): ״וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְיָצְאָה״, הַיּוֹצְאָה בְּגֵט תְּהֵא אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לוֹ, וְלֹא שֶׁקִּלְקְלָה עַל בַּעְלָהּ לְאַחַר שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה תְּהֵא אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לוֹ.

ח (דברים כד ד) מִנַּיִן לְנוֹתֵן גֵּט לִיבִמְתּוֹ שֶׁאָסוּר לַחֲזוֹר עָלֶיהָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן**. מִנַּיִן לְאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם וְאָמְרוּ לָהּ ״מֵת בַּעְלֵיךְ״ וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעְלָהּ, שֶׁתֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה וּצְרִיכָה גֵּט מִזֶּה וּמִזֶּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ**, לֹא יוּכַל לָשׁוּב לָקַחַת אֶת אֲשֶׁר שִׁלַּח.

ט **אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ**, אֵין לִי אֶלָּא מִן הַנְּשׂוּאִים לַנְּשׂוּאִים מִן הָאֵרוּסִים לָאֵרוּסִים מִן הָאֵרוּסִים לַנְּשׂוּאִים מִן לַנְּשׂוּאִים לָאֵרוּסִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן**, לֹא יוּכַל הָרִאשׁוֹן לְקַחַת אֶת אֲשֶׁר שִׁלַּח.

י רַבִּי יוֹסֵי בֶּן כִּיפָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מִן הָאֵרוּסִים מֻתֶּרֶת, מִן הַנְּשׂוּאִים אֲסוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה**. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין מִן הָאֵרוּסִים בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִים אֲסוּרָה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה**, לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה.

יא וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ג א): ״הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ״.

יב **כִּי תוֹעֵבָה הִיא**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הִיא תּוֹעֵבָה וְאֵין הַוָּלָד תּוֹעֵבָה.

יג **וְלֹא תַחֲטִיא אֶת הָאָרֶץ**, לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ.

פיסקא רעא

א (דברים כד ה) **כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה**, אֵין לִי אֶלָּא בְּתוּלָה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אַלְמָנָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **חֲדָשָׁה**? מִי שֶׁחֲדָשָׁה לוֹ, פָּרַט לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, וְאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין.

ב **לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא**, יָכוֹל לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא אֲבָל יְסַפֵּק כְּלֵי זַיִן וּמַיִם וּמָזוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר**. אִי "לֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר", יָכוֹל אֲפִלּוּ בָּנָה בַיִת וְלֹא חֲנָכוֹ, נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ, אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עָלָיו**, עָלָיו אֵינוֹ עוֹבֵר, עוֹבֵר הוּא עַל כָּל אֵלּוּ.

ג **נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ**, זֶה בֵּיתוֹ.

ד **יִהְיֶה**, זֶה כַּרְמוֹ.

ה **וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ**, זוֹ אִשְׁתּוֹ.

ו **אֲשֶׁר לָקָח**, לְהָבִיא אֶת יְבִמְתּוֹ.

פיסקא רעב

א (דברים כד ו) **לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב**, אֵין לִי אֶלָּא רֵחַיִם וָרֶכֶב הַמְיֻחָדִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל**, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **רֵחַיִם וָרָכֶב**? מָה רֵחַיִם וָרֶכֶב מְיֻחָדִים שֶׁהֵם שְׁנֵי כֵלִים וּמְשַׁמְּשִׁים מְלָאכָה אַחַת, וְחַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כָּךְ כָּל שְׁנֵי כֵלִים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁים מְלָאכָה אַחַת, חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

ב **כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל**, לְהַגִּיד מַה גָּרַם.

פיסקא רעג

א (דברים כד ז) **כִּי יִמָּצֵא**, בְּעֵדִים.

ב **אִישׁ**, פָּרַט לְקָטָן.

ג **גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו**, וְלֹא מֵאֲחֵרִים.

ד **מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, לְהָבִיא הַגּוֹנֵב אֶת בְּנוֹ וּמוֹכְרוֹ שֶׁהוּא חַיָּב, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַגּוֹנֵב אֶת בְּנוֹ וּמוֹכְרוֹ פָּטוּר.

ה **וְהִתְעַמֶּר בּוֹ**, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּכַנִּיסֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: **וְהִתְעַמֶּר בּוֹ וּמְכָרוֹ**.

ו **וּמֵת הַגַּנָּב**, בְּסָתָם מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה בְּחֶנֶק.

ז **הַהוּא**, וְלֹא הַגּוֹנֵב אֶת הָעֶבֶד.

ח **הַהוּא**, וְלֹא הַגּוֹנֵב מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין.

ט **וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ**, בַּעֲר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל!

פיסקא רעד

א (דברים כד ח) **הִשָּׁמֶר**, בְּלֹא תַּעֲשֶׂה.

ב **בְּנֶגַע**, זֶה שֵׂעָר לָבָן.

ג **הַצָּרַעַת**, זוֹ מִחְיָה, אֵין לִי אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה, מִשֶּׁנִּזְקַק לְטֻמְאָה וְאַחַר הַפְּטוּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: **לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת**.

ד אֵין לִי אֶלָּא נִגְעֵי אָדָם, נִגְעֵי בְגָדִים וְנִגְעֵי בָתִּים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם**.

ה אֵין לִי אֶלָּא מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: **כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִים**.

ו אֵין לִי אֶלָּא כֻּלָּם, מִנַּיִן אַף מִקְצָתָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לִשְׁמוֹר. וְלַעֲשׂוֹת** – עוֹשֶׂה אַתָּה בָּהּ וְהוֹלֵךְ וְאִי אַתָּה חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא הָלְכָה לָהּ צָרַעְתּוֹ.

פיסקא רעה

א (דברים כד ט) **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם**, וְכִי מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה? נְתָנוֹ הָעִנְיָן לוֹ לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין נִגְעִים בָּאִים אֶלָּא עַל לְשׁוֹן הָרָע, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה מִרְיָם שֶׁלֹּא דִבְּרָה אֶלָּא שֶׁלֹּא בְּפָנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְלַהֲנָיָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וּלְשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם וּלְבִנְיָנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּךְ נֶעֱנְשָׁה, הַמְדַבֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיֵּעָנֵשׁ.

ב **בְּדֶרֶךְ**, בִּשְׁעַת טֵרוּפְכֶם.

ג **בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם**, בִּשְׁעַת גְּאֻלַּתְכֶם, אֶלָּא שֶׁתְּלָה הַכָּתוּב בְּמִרְיָם לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיוּ הַדְּגָלִים נוֹסְעִים לֹא הָיוּ הוֹלְכִים עַד שֶׁמִּרְיָם מַקְדֶּמֶת לִפְנֵיהֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מיכה ו ד): "וָאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם".

פיסקא רעו

א (דברים כד י) **כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ**, אֵין לִי אֶלָּא מִלְוָה, מִנַּיִן לְרִבּוֹת שְׂכַר שְׂכִיר וְהַקֶּפֶת חֲנוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מַשַּׁאת מְאוּמָה**.

ב **לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ**, יָכוֹל לֹא יִמְשְׁכְנֶנּוּ מִבַּחוּץ, תַּלְמוּד לוֹמַר: **לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ בַּחוּץ**. יָכוֹל לֹא יִמָּשְׁכְנֶנּוּ מִבַּחוּץ אֲבָל יִמָּשְׁכְנֶנּוּ מִבִּפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּחוּץ תַּעֲמֹד**.

ג כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **וְהָאִישׁ** – לְרַבּוֹת שְׁלִיחַ בֵּית דִּין.

פיסקא רעז

א (דברים כד יב) **וְאִם אִישׁ עָנִי הוּא**, אֵין לִי אֶלָּא עָנִי, עָשִׁיר מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאִם אִישׁ**, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **עָנִי**? מְמַהֵר אֲנִי לְפָרַע עַל יְדֵי עָנִי יוֹתֵר מִן הֶעָשִׁיר.

ב **לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבטוֹ**, וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּשְׁכַּב בַּעֲבוֹטוֹ? אֶלָּא שֶׁלֹּא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ.

ג (דברים כד יג) **הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הֲעֲבוֹט**, מְלַמֵּד שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ כְּלֵי יוֹם בַּיּוֹם וּכְלֵי לַיְלָה בַּלַּיְלָה, סָגוֹס בַּלַּיְלָה וּמַחְרֶשָׁה בַּיּוֹם אֲבָל לֹא סָגוֹס בַּיּוֹם וּמַחְרֶשָׁה בַּלַּיְלָה.

ד **וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרַכְךָ**, מְלַמֵּד שֶׁהוּא מְצֻוֶּה לְבָרְכְךָ. יָכוֹל אִם בֵּרַכְךָ אַתָּה מְבֹרָךְ וְאִם לָאו אִי אַתָּה מְבֹרָךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה**, מֵעַצְמְךָ אַתָּה עוֹשֶׂה צְדָקָה.

ה **וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה**, מְלַמֵּד שֶׁהַצְּדָקָה עוֹלָה לִפְנֵי כִסֵּא הַכָּבוֹד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים פה יד): "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו".

פיסקא רעח

א (דברים כד יד) **לֹא תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן**, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא יט יג) "לֹא תְגֹזֹל"? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לֹא תַעֲשֹׁק**? מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר עוֹבֵר מִשּׁוּם אַרְבָּעָה לָאוִים: מִשּׁוּם (ויקרא יט יג) בַּל תַּעֲשֹׁק וּבַל תִּגְזֹל וּבַל תָּלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר, וּמִשּׁוּם **בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבֹא עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ**.

ב מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר **וְאֵלָיו הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ**, אֵין לִי אֶלָּא מְלָאכָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּנַפְשׁוֹ, מְלָאכָה שֶׁאֵין עוֹשֶׂה בְּנַפְשׁוֹ מִנַּיִן? גַּרְדִּי וְסוֹרֵק מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תַעֲשֹׁק** מִכָּל מָקוֹם. אֵין לִי אֶלָּא עָנִי וְאֶבְיוֹן, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל אָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תַעֲשֹׁק** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **עָנִי וְאֶבְיוֹן**? מְמַהֵר אֲנִי לְיפָרַע עַל יְדֵי עָנִי וְאֶבְיוֹן יוֹתֵר מִכָּל אָדָם.

ג **מֵאַחֶיךָ**, וְלֹא מֵאֲחֵרִים.

ד **אוֹ מִגֵּרְךָ**, זֶה גֵּר צֶדֶק, מְלַמֵּד שֶׁעוֹבֵר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִים. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִשּׁוּם בַּל תַּעֲשֹׁק.

ה **בִּשְׁעָרֶיךָ**, זֶה גֵּר תּוֹשָׁב. אֵין לִי אֶלָּא שְׂכַר אָדָם, שְׂכַר בְּהֵמָה שְׂכַר כֵּלִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ** – כָּל שֶׁבְּאַרְצְךָ.

פיסקא רעט

א (דברים כד טו) **בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ**, מְלַמֵּד שֶׁשְּׂכַר לַיְלָה גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם, וּשְׂכַר יוֹם גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה. מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט יג): "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר".

ב **וְלֹא תָבֹא עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא**, פָּרָט לְשֶׁפָּסַק מֵעִמּוֹ.

ג **וְאֵלָיו הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ**, וְכִי לָמָּה עָלָה זֶה בַּכְּבֶשׁ וּמָסַר לְךָ אֶת נַפְשׁוֹ, לֹא שֶׁתִּתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ בּוֹ בַּיּוֹם? אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **וְאֵלָיו הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ**? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשׁוֹ.

ד **וְלֹא יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל ה'**, יָכוֹל מִצְוָה שֶׁלֹּא לִקְרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טו ט): "וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה'". יָכוֹל אִם קָרָא עָלֶיךָ יְהֵא בְךָ חֵטְא וְאִם לֹא קָרָא עָלֶיךָ לֹא יְהֵא בְךָ חֵטְא? תַּלְמוּד לוֹמַר **וְהָיָה בְךָ חֵטְא** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה'"? מְמַהֵר אֲנִי לִיפָּרַע עַל יְדֵי קוֹרֵא יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא.

פיסקא רפ

א (דברים כד טז) **לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים**, וְכִי מָה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל יְדֵי בָנִים וְלֹא בָנִים עַל יְדֵי אָבוֹת, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר **אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ** אֶלָּא שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת בְּעֲדוּת בָּנִים וְלֹא בָנִים בְּעֲדוּת אָבוֹת.

ב כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **וּבָנִים** לְרַבּוֹת אֶת הַקְּרוֹבִים, וְאֵלּוּ הֵם הַקְּרוֹבִים: אָחִיו וַאֲחִי אָבִיו וַאֲחִי אִמּוֹ וּבַעַל אֲחוֹתוֹ וּבַעַל אֲחוֹת אָבִיו וּבַעַל אֲחוֹת אִמּוֹ וּבַעַל אִמּוֹ וְחָמִיו וְגִיסוֹ.

ג **אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ**, אָבוֹת מֵתִים בַּעֲוֹן עַצְמָם וּבָנִים מֵתִים בַּעֲוֹן עַצְמָם.

פיסקא רפא

א (דברים כד יז) **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר**, מָה אֲנִי צָרִיךְ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים טז יט) "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט וְלֹא תַכִּיר פָּנִים"! אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמַּטֶּה דִּינוֹ שֶׁל גֵּר עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִים, וְאִם הָיָה גֵּר יָתוֹם עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִים.

ב **וְלֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד אַלְמָנָה**, בֵּין עֲנִיָּה בֵּין עֲשִׁירָה, וַאֲפִלּוּ הִיא כְּמָרְתָא בַּת בַּיְתוֹס.

ג רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: דְּבָרִים שֶׁאַתָּה חוֹבֵל בָּאִישׁ אֵין אַתָּה מַחֲזִיר לְאִשָּׁה, שֶׁלֹּא תְּהֵא הוֹלֵךְ וּבָא אֶצְלָהּ שֶׁלֹּא לְהַשִּׂיאָהּ שֵׁם רָע.

פיסקא רפב

א (דברים כד יט) **כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ**, פָּרָט לְשֶׁקִּצְּרוּהוּ לִיסְטִים וְקֻרְסְמוּהוּ נְמָלִים וּשְׁבָרַתְהוּ הָרוּחַ אוֹ בְּהֵמָה.

ב **קְצִירְךָ**, פָּרָט לְשֶׁקִּצְּרוּהוּ גּוֹיִם. מִכָּן אָמְרוּ: נָכְרִי שֶׁקִּצֵּר אֶת שָׂדֵהוּ וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר, פָּטוּר מִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הַפֵּאָה. רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בַּשִּׁכְחָה, שֶׁאֵינָהּ שִׁכְחָה אֶלָּא בִּשְׁעַת הָעֹמּוּר. **קְצִירְךָ**, פָּרָט לַאֲחֵרִים. **קְצִירְךָ**, פָּרָט לְהֶקְדֵּשׁ. כְּשֶׁתִּמְצֵי אוֹמֵר: קָצַר הֶקְדֵּשׁ וְלָקַח יִשְׂרָאֵל, פְּטוּרָה. קָצַר גּוֹי וְלָקַח יִשְׂרָאֵל, פְּטוּרָה.

ג רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד יט): **כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר**, כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ קָצִיר יֵשׁ לוֹ עֹמֶר וְיֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה, כָּל זְמַן שֶׁאֵין לוֹ קָצִיר אֵין לוֹ עֹמֶר וְאֵין לוֹ שִׁכְחָה. כְּשֶׁתִּמְצֵי אוֹמֵר: קָצַר הֶקְדֵּשׁ וְלָקַח יִשְׂרָאֵל פְּטוּרָה, קָצַר גּוֹי וְלָקַח יִשְׂרָאֵל פְּטוּרָה.

ד **בְּשָׁגָךְ**, פְּרָט לִמְעַמֵּר בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים מְחַיְּבִים. מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר: הָעֹמֶר שֶׁשְּׁכָחוּהוּ פּוֹעֲלִים וְלֹא שְׁכָחוֹ בַּעַל הַבַּיִת, שִׁכְחוֹ בַּעַל הַבַּיִת וְלֹא שְׁכָחוּהוּ פּוֹעֲלִים, עָמְדוּ הָעֲנִיִּים בְּפָנָיו אוֹ שֶׁחִפּוּהוּ בְקַשׁ, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ שִׁכְחָה.

פיסקא רפג

א **וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר**, וְלֹא הַגָּדִישׁ. יָכוֹל אַף לֹא שְׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר **לַגֵּר וְלַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה**. מִכָּן אָמְרוּ: שְׁנֵי עֳמָרִים שִׁכְחָה, שְׁלֹשָׁה אֵינָם שִׁכְחָה; שְׁנֵי צִבּוּרֵי זֵיתִים וְחָרוּבִים שִׁכְחָה, שְׁלֹשָׁה אֵינָם שִׁכְחָה; שְׁנֵי גַּרְגְּרִים פֶּרֶט, שְׁלֹשָׁה אֵינָם פֶּרֶט.

ב **בַּשָּׂדֶה**, פְּרָט לַטְּמוּנִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: **בַּשָּׂדֶה** לְרַבּוֹת אֶת הַטְּמוּנִים. **בַּשָּׂדֶה**, לְרַבּוֹת אֶת הַמֻּקָּמָה, שֶׁהָיָה בַדִּין: וּמָה עֹמֶר שֶׁהוּרַע כֹּחַ עָנִי בּוֹ יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה, קֻמָּה שֶׁיָּפָה כֹּחַ עָנִי בָּהּ אֵינוֹ דִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁכְחָה? לֹא, אִם אָמַרְתָּ בָּעֹמֶר שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל לֹא אֶת הָעֹמֶר וְאֶת הַקֻּמָּה, תֹּאמַר בַּקֻּמָּה שֶׁהִיא מַצֶּלֶת אֶת הָעֹמֶר וְאֶת הַקֻּמָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּשָּׂדֶה** לְרַבּוֹת אֶת הַקֻּמָּה.

ג **לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ**, פְּרָט לְרִאשֵׁי שׁוּרוֹת. מִכָּן אָמְרוּ: רָאשֵׁי שׁוּרוֹת – הָעֹמֶר שֶׁכְּנֶגְדּוֹ מוֹכִיחַ, וְהָעֹמֶר שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לָעִיר וּשְׁכָחוֹ – מוֹדִים שֶׁאֵין שִׁכְחָה.

ד **לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ**, כֻּלּוֹ כְּאֶחָד. וְכַמָּה יְהֵא בּוֹ? שִׁעֲרוּ חֲכָמִים בְּעוֹשֶׂה סָאתַיִם. מִכָּן אָמְרוּ: הָעֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סָאתַיִם וּשְׁכָחוֹ, אֵינוֹ שִׁכְחָה. שְׁנֵי עֳמָרִים וּבָהֶם סָאתַיִם, רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לְבַעַל הַבַּיִת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לָעֲנִיִּים. כּוּלֵּי מַתְנִי׳.

ה **לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ**, מִכָּן אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: שִׁבֹּלֶת שֶׁבַּקָּצִיר וְרֹאשָׁהּ מַגִּיעַ לַקֻּמָּה, אִם נִקְצֶרֶת עִם הַקֻּמָּה הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְאִם לָאו הֲרֵי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים. בַּעַל הַבַּיִת הַמּוֹצִיא מֵעֲנִיִּים עָלָיו לְהָבִיא הָרְאָיָה, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וּמִנַּיִן שֶׁסְּפֵק לֶקֶט לֶקֶט, סְפֵק שִׁכְחָה שִׁכְחָה, סְפֵק פֵּאָה פֵּאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה**.

ו אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מִנַּיִן לִמְאַבֵּד סֶלַע מִתּוֹךְ יָדוֹ וּמָצָאָהּ עָנִי וְהָלַךְ וְנִתְפָּרְנֵס בָּהּ, מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ זָכָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה**, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: אִם מִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִזְכוֹת וְזָכָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ זָכָה, הַמִּתְכַּוֵּן לִזְכוֹת וְזָכָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

פיסקא רפד

א (דברים כד כ) **כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ**, הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ חוֹבְטִים זֵיתֵיהֶם וְהָיוּ נוֹהֲגִים בָּהֶם עַיִן יָפָה. מִכָּן אָמְרוּ: הַזַּיִת שֶׁהוּא עוֹמֵד עַל שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל שְׁנֵי מַלְבְּנִים וּשְׁכָחוֹ – אֵינוֹ שִׁכְחָה.

ב **זֵיתְךָ**, פְּרָט לָאֲחֵרִים. **זֵיתְךָ**, פְּרָט לְהֶקְדֵּשׁ.

ג **לֹא תְפָאֵר**, לֹא תִתְפָּאֵר לָעָנִי בּוֹ. מִכָּן אָמְרוּ: מִי שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ אֶת הָעֲנִיִּים לְלַקֵּט, אוֹ שֶׁמַּנִּיחַ אֶחָד וְאֶחָד אֵינוֹ מַנִּיחַ, אוֹ שֶׁמְּסַיֵּעַ אֶת אֶחָד מֵהֶם, הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (משלי כב כח): ״אַל תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם״.

ד **אַחֲרֶיךָ**, מְלַמֵּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁכְחָה.

ה **אַחֲרֶיךָ**, מְלַמֵּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֵּאָה.

ו **לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה**, נֶאֱמַר כָּאן גֵּר וְיָתוֹם וְנֶאֱמַר לְהַלָּן גֵּר וְיָתוֹם, מַה גֵּר וְיָתוֹם הָאָמוּר לְהַלָּן בְּעוֹשֶׂה סָאתַיִם אַף גֵּר וְיָתוֹם הָאָמוּר כָּאן בְּעוֹשֶׂה סָאתַיִם.

פיסקא רפה

א (דברים כד כא) **כִּי תְבַצֹּר כַּרְמְךָ**, מִכָּן הָיָה רַבִּי אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר: כֶּרֶם שֶׁכִּלּוּ עוֹלְלוֹת – לְבַעַל הַבַּיִת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לָעֲנִיִּים.

ב **לֹא תְעוֹלֵל**, אֵיזוֹ הִיא עוֹלֶלֶת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כֶתֶף וְלֹא נָטֶף. יֵשׁ לָהּ כֶּתֶף וְאֵין לָהּ נָטֶף, יֵשׁ לָהּ נָטֶף וְאֵין לָהּ כֶּתֶף, הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת; וְאִם לָאו, הֲרֵי הֵם שֶׁל עֲנִיִּים.

ג **אַחֲרֶיךָ**, מִלַּמֵּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁכְחָה. **אַחֲרֶיךָ**, מִלַּמֵּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּאָה. מִכָּן אָמְרוּ: אֵיזוֹ הִיא שִׁכְחָה בֶּעָרִיס? כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִטְלָהּ. בָּרִגְלִיּוֹת, מִשֶּׁיַּעֲבֹר הֵימֶנָּה.

ד **גֵּר יָתוֹם**, נֶאֱמַר כָּאן גֵּר וְיָתוֹם וְנֶאֱמַר לְהַלָּן גֵּר וְיָתוֹם, מַה גֵּר וְיָתוֹם הָאָמוּר לְהַלָּן בְּעוֹשֶׂה סָאתַיִם אַף גֵּר וְיָתוֹם הָאָמוּר כָּאן בְּעוֹשֶׂה סָאתַיִם.

פיסקא רפו

א (דברים כה א) **כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים**, אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית יג ז): "וַיְהִי רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי מִקְנֵה לוֹט", מִי גָּרַם לְלוֹט לִפָּרֵשׁ מִן הַצַּדִּיק? הֱוֵי אוֹמֵר מְרִיבָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: **כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים**, מִי גָּרַם לָזֶה לִלְקוֹת? הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ מְרִיבָה.

ב **בֵּין אֲנָשִׁים**, אֵין לִי אֶלָּא אֲנָשִׁים, אִישׁ עִם אִשָּׁה וְאִשָּׁה עִם אִישׁ וּשְׁתֵּי נָשִׁים זוֹ עִם זוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְנִגְּשׁוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט** מִכָּל מָקוֹם.

ג **וּשְׁפָטוּם**, בְּעַל כָּרְחָם.

ד **וְהִצְדִּיקוּ**, יָכוֹל כָּל הַמַּרְשִׁיעִים לוֹקִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כה ב): **וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע**, פְּעָמִים לוֹקֶה פְּעָמִים אֵינוֹ לוֹקֶה. וַעֲדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ אֵלּוּ הֵם הַלּוֹקִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כה ד): "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", מַה חֲסִימַת שׁוֹר מְיֻחֶדֶת מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה וַהֲרֵי הוּא לוֹקֶה, כָּךְ כָּל מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה הֲרֵי הוּא לוֹקֶה. אוֹ כָּל מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה יְהֵא לוֹקֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר", מַה חֲסִימַת שׁוֹר מְיֻחֶדֶת שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה וַהֲרֵי הוּא לוֹקֶה, כָּךְ כָּל מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה הֲרֵי הוּא לוֹקֶה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: **וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק**, צַדְּקֵהוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לוֹקֶה. **וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע**, פְּעָמִים לוֹקֶה פְּעָמִים אֵינוֹ לוֹקֶה.

ה **וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט**, אֵין מַלְקִים מְעוֹמָד.

ו **וְהִכָּהוּ**, מַלְקֶה שְׁלִישׁ לְפָנָיו וּשְׁתֵּי יָדוֹת מֵאַחֲרָיו.

ז **לְפָנָיו**, שֶׁיְּהֵא לוֹקֶה וְעֵינָיו בּוֹ, וְלֹא שֶׁיְּהֵא לוֹקֶה וְעֵינָיו בְּדָבָר אַחֵר. יָכוֹל יְהֵא לוֹקֶה וָמֵת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ**, אֵין לוֹקֶה וָמֵת. יָכוֹל יְהֵא לוֹקֶה וּמְשֻׁלָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ**, אֵין לוֹקֶה וּמְשֻׁלָּם.

ח (דברים כה ג) **אַרְבָּעִים**, יָכוֹל אַרְבָּעִים שְׁלֵמוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אַרְבָּעִים בְּמִסְפָּר**, מִנְיַן שֶׁהוּא סוֹכֵם אֶת הָאַרְבָּעִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַרְבָּעִים שְׁלֵמוֹת, הֵיכָן הוּא לוֹקֶה אֶת הַיִּתְרָה? בֵּין כְּתֵפָיו.

ט **יַכֶּנּוּ**, וְלֹא עַל הַקַּרְקַע. **יַכֶּנּוּ**, וְלֹא עַל כְּסוּתוֹ. **יַכֶּנּוּ**, אֵין מַלְקִים שְׁנַיִם כְּאֶחָד.

י **לֹא יֹסִיף**, אִם הוֹסִיף עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. אֵין לִי אֶלָּא בְּזַמַּן שֶׁמּוֹסִיף עַל הַמִּנְיָן עַל כָּל אֹמֶד וְאֹמֶד שֶׁאָמְדוּהוּ בֵּית דִּין מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **פֶּן יֹסִיף** מִכָּל מָקוֹם.

יא **מַכָּה רַבָּה**, אֵין לִי אֶלָּא מַכָּה רַבָּה, מַכָּה מוּעֶטֶת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **עַל אֵלֶּה**. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **מַכָּה רַבָּה**? מְלַמֵּד שֶׁאֵין הָרִאשׁוֹנָה מַכָּה רַבָּה.

יב **וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ**, מִכָּן אָמְרוּ: נִתְקַלְקֵל בֵּין בִּרְעִי בֵּין בְּמֵימֵי פָּטוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָאִישׁ בִּרְעִי וְהָאִשָּׁה בְּמֵימֵי.

יג דָּבָר אַחֵר: **וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ**, מִשֶּׁלָּקָה הֲרֵי הוּא אָחִיךָ. מִכָּן אָמְרוּ: כָּל חַיְבֵי כְרֵתוֹת שֶׁלָּקוּ נִפְטְרוּ מִידֵי כָּרֵתָם.

יד רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל הַיּוֹם הַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתוֹ רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה ב): **וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע**, אֲבָל מִשֶּׁלָּקָה הַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתוֹ אָחִיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה ג): **וְנִקְלָה אָחִיךָ**.

טו רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִמְּקוֹמוֹ הוּא מֵכְרָע, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח כט): "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשׂוֹת מִקֶּרֶב עַמָּם", וְאוֹמֵר (ויקרא יח ה): "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת מוּעֶטֶת, הַנִּטְפָּל בְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה דִּינוֹ כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, הַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

טז רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים יב כג): "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם", מָה הַדָּם שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם חָתָה מִמֶּנּוּ, הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ מְקֻבָּל שָׂכָר טוֹב, גָּזֵל וַעֲרָיוֹת שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוָּה לָהֶם וּמְחַמַּדְתָּן, הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּזָכֶה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

יז רַבִּי אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (תהלים טו א-ה): ״ה׳ מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ, הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק, לֹא רָגַל עַל לְשׁוֹנוֹ, נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס, כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ״, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (יחזקאל יח ה): ״וְאִישׁ כִּי יִהְיֶה צַדִּיק״ וְגוֹ׳, וּבְסוֹף הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל יח ט): ״צַדִּיק הוּא חָיֹה יִחְיֶה״, וְכִי מַה עָשָׂה זֶה? הָא כָּל הַיּוֹשֵׁב וְאֵינוֹ עוֹבֵר עֲבֵרָה נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה.

פיסקא רפז

א (דברים כה ד) **לֹא תַחְסֹם שׁוֹר**, אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹר, מְנַיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף כַּיּוֹצֵא בַּשּׁוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תַחְסֹם** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **שׁוֹר**? שׁוֹר אִי אַתָּה חוֹסֵם, חוֹסֵם אַתָּה אֶת הָאָדָם.

ב **בְּדִישׁוֹ**, אֵין לִי אֶלָּא דִּישׁ, מְנַיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תַחְסֹם** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **בְּדִישׁוֹ**, מַה דִּישׁ מְיֻחָד שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ וְתָלוּשׁ מִן הַקַּרְקַע בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה בְּשָׁעָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חֲרֵי הוּא אוֹכֵל, כָּךְ כָּל דָּבָר שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ וְתָלוּשׁ מִן הַקַּרְקַע בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה בְּשָׁעָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חֲרֵי הוּא אוֹכֵל.

ג רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מָה דִּישׁ מְיֻחָד דָּבָר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו וּבְגוּפוֹ, יָצָא הָעוֹשֶׂה בְּיָדָיו אֲבָל לֹא בְּרַגְלָיו, בְּרַגְלָיו אֲבָל לֹא בְּגוּפוֹ.

פיסקא רפח

א (דברים כה ה) **כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים**, פָּרָט לְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ. מִכָּן אָמְרוּ: שְׁנֵי אַחִים וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וְנוֹלַד לָהֶם אָח, וְאַחַר כָּךְ יִבֵּם הַשֵּׁנִי, כּוֹיֵ׳ מַתְנִי׳.

ב **יַחְדָּו**, פָּרָט לְאָחִיו מֵאִמּוֹ. לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיֵּשׁ אַחִים בַּתּוֹרָה שֶׁעָשָׂה בָּהֶם אָח מִן הָאָב כְּאָח מִן הָאֵם, יָכוֹל אַף כָּאן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **יַחְדָּו**, פָּרָט לְאָחִיו מֵאִמּוֹ.

ג **וּמֵת אַחַד מֵהֶם**, אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵם שְׁנַיִם וּמֵת אֶחָד מֵהֶם, מְנַיִן אֲפִלּוּ הֵם מְרֻבִּים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּמֵת אַחַד מֵהֶם**. מְנַיִן אֲפִלּוּ מֵתוּ כֻּלָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּמֵת אַחַד מֵהֶם**. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **אַחַד מֵהֶם**? אֵשֶׁת אֶחָד מִתְיַבֶּמֶת וְלֹא אֵשֶׁת שְׁנַיִם. מִכָּן אָמְרוּ: שְׁלֹשָׁה אַחִים נְשׂוּאִים שְׁלֹשׁ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וְעָשָׂה בָהּ שֵׁנִי מַאֲמָר וּמֵת, חֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. **וּבֵן אֵין לוֹ**, אֵין לִי אֶלָּא בֵּן, בֶּן הַבֵּן וּבַת הַבֵּן וּבֶן הַבַּת וּבַת הַבַּת מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּבֵן אֵין לוֹ** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **וּבֵן אֵין לוֹ**? פָּרָט לְשֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית.

ד **לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר**, לָמָּה אֲנִי צָרִיךְ? לְפִי שֶׁאָמַרְנוּ לְהַלָּן אֵשֶׁת אֶחָד מִתְיַבֶּמֶת וְלֹא אֵשֶׁת שְׁנַיִם, יָכוֹל אַף כָּאן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר**, כֵּיצַד הִיא עוֹשָׂה? אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. הַנּוֹתֵן גֵּט לִיבִמְתּוֹ פְּסָלָהּ לְעַצְמוֹ וּפְסָלָהּ עַל יְדֵי אֲחִים, יָכוֹל יְהֵא גֵּט פּוֹטְרָהּ? וְדִין הוּא, וּמָה חֲלִיצָה שֶׁאֵינָהּ פּוֹטֶרֶת בְּאִשָּׁה פּוֹטֶרֶת בַּיָּבָם, גֵּט שֶׁפּוֹטֵר בְּאִשָּׁה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּפְטֹר בַּיָּבָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר** אֶלָּא בַּחֲלִיצָה.

ה **יָבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ**, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, וַאֲפִלּוּ הוּא שׁוֹגֵג וְהִיא מְזִידָה הוּא מֵזִיד וְהִיא שׁוֹגֶגֶת.

ו וְלָקַח **וּלְקָחָהּ**, וְיִבֵּם **וְיִבְּמָהּ** — פָּרָט לְצָרַת כָּל הָעֲרָיוֹת. מִכָּן אָמְרוּ: חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.

פיסקא רפט

א (דברים כה ו) **וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד**, יָכוֹל אִם הָיָה שְׁמוֹ יוֹסֵי יִקָּרֵא שְׁמוֹ יוֹסֵי, הָיָה שְׁמוֹ יוֹחָנָן יִקָּרֵא שְׁמוֹ יוֹחָנָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד**? מְלַמֵּד שֶׁמִּצְוָה בַּגָּדוֹל לְיַבֵּם.

ב **אֲשֶׁר תֵּלֵד**, פָּרָט לְאֵילוֹנִית שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְיַלֵּד.

ג **יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו**, וְלֹא עַל שֵׁם אֲבִיו.

ד **הַמֵּת**, לְפִי שֶׁאָמַרְנוּ לְהַלָּן אֵשֶׁת אֶחָד מִתְיַבֶּמֶת וְלֹא אֵשֶׁת שְׁנַיִם, מְנַיִן מֵת רִאשׁוֹן יְיַבֵּם שֵׁנִי, מֵת שֵׁנִי יְיַבֵּם שְׁלִישִׁי, תַּלְמוּד לוֹמַר: **הַמֵּת הַמֵּת** רִבָּה.

ה **וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל**, פָּרָט לְסָרִיס שֶׁכְּבָר שְׁמוֹ מָחוּי.

ו (דברים כה ז) **וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ**, וְלֹא שֶׁלֹּא חָפֵץ בָּהּ הַמָּקוֹם. מוֹצִיא אֲנִי אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן מִיתַת בֵּית דִּין, וַעֲדַיִן לֹא אוֹצִיא עֲרָיוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר: **מֵאֵן יָבָמִי**, וְלֹא שֶׁמֵּאֵן בָּהּ הַמָּקוֹם. מוֹצִיא אֲנִי אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם, וַעֲדַיִן לֹא אוֹצִיא אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא אָבָה יַבְמִי**, וְלֹא שֶׁלֹּא אָבָה בָּהּ הַמָּקוֹם.

ז **לָקְחַת אֶת יְבִמְתּוֹ**, מָה אֲנִי צָרִיךְ? מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד", יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא עֲקָרָה וּזְקֵנָה וּקְטַנָּה שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לֵילֵד, תַּלְמוּד לוֹמַר: **יְבִמְתּוֹ יְבִמְתּוֹ** רִבָּה.

ח **וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה**, מִצְוָה בְּבֵית דִּין שֶׁיְּהֵא בַּגָּבוֹהַּ שֶׁבָּעִיר וְשֶׁיְּהֵא בִּזְקֵנִים.

ט **מֵאֵן יָבָמִי**, וְלֹא שֶׁמֵּאֵן בָּהּ הַמָּקוֹם. **לְהָקִים לְאָחִיו**, פָּרַט לְסָרִיס שֶׁאִם רָצָה לְהָקִים אֵינוֹ יָכוֹל. **שֵׁם**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן שֵׁם וְנֶאֱמַר לְהַלָּן שֵׁם, מַה שֵּׁם הָאָמוּר לְהַלָּן נַחֲלָה אַף שֵׁם הָאָמוּר כָּאן נַחֲלָה, וּמַה שֵּׁם הָאָמוּר כָּאן זֶרַע אַף שֵׁם הָאָמוּר לְהַלָּן זֶרַע.

י **בְּיִשְׂרָאֵל**, וְלֹא בְּגֵרִים. מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר: שְׁנֵי אַחִים גֵּרִים שֶׁהָיְתָה הוֹרָתָם שֶׁלֹּא בְּקִדֵּשָׁה וְלִידָתָם בִּקְדֵשָׁה, פְּטוּרִים מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: **בְּיִשְׂרָאֵל** וְלֹא בְּגֵרִים.

יא **לֹא אָבָה יַבְמִי**, וְלֹא שֶׁלֹּא אָבָה בָּהּ הַמָּקוֹם.

פיסקא רצ

א (דברים כה ח) **וְקָרְאוּ לוֹ זִקְנֵי עִירוֹ**, מִצְוָה בִּזְקֵנֵי עִירוֹ.

ב **וְדִבְּרוּ אֵלָיו**, בְּהוֹוֶנֶת לוֹ, שֶׁאִם הָיָה הוּא יֶלֶד וְהִיא זְקֵנָה, הוּא זָקֵן וְהִיא יַלְדָּה, אוֹמְרִים לוֹ כַּלֵּךְ אֵצֶל כְּמוֹתֵךְ וְלָמָּה לָךְ לְהַכְנִיס קְטָטָה לְבֵיתֵךְ.

ג **וְעָמַד וְאָמַר**, מְלַמֵּד שֶׁאֵין אוֹמֵר דְּבָרָיו אֶלָּא בַּעֲמִידָה.

ד **לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ**, וְלֹא שֶׁלֹּא חָפֵץ בָּהּ הַמָּקוֹם.

פיסקא רצא

א (דברים כה ט) **וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְיָרְקָה בְּפָנָיו**, רַק הַנִּרְאֶה לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים, מְלַמֵּד שֶׁמִּתְיַחֶדֶת עִמּוֹ לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים.

ב **וְחָלְצָה נַעֲלוֹ**, אֵין לִי אֶלָּא נַעֲלוֹ שֶׁלּוֹ, שֶׁל אֲחֵרִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "חֲלוּץ הַנַּעַל" (דברים כה י) מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **וְחָלְצָה נַעֲלוֹ**? פָּרַט לְגָדוֹל שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַלֵּךְ בּוֹ, וְקָטָן שֶׁאֵין חוֹפָה אֶת רֹב רַגְלוֹ, וְסוֹלְיָס שֶׁאֵין לוֹ עָקֵב, שֶׁחֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה.

ג **מֵעַל רַגְלוֹ**, נֶאֱמַר כָּאן רַגְלוֹ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יד יד) רַגְלוֹ, מַה רַגְלוֹ הָאָמוּר לְהַלָּן יָמְנִית אַף רַגְלוֹ הָאָמוּר כָּאן יְמָנִית. **מֵעַל רַגְלוֹ**, מִכָּן אַתָּה אוֹמֵר: מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַטָּה חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה, מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַעְלָה חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה.

ד **וְיָרְקָה בְּפָנָיו**, יָכוֹל בְּפָנָיו מַמָּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים**, רַק הַנִּרְאֶה לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים. מִכָּן אָמְרוּ: חָלְצָה וְרָקְקָה וְלֹא קָרְאָתָה – חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. קָרְאָתָה וְרָקְקָה וְלֹא חָלְצָה – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. חָלְצָה וְקָרְאָתָה וְלֹא רָקְקָה – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. וַרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה.

ה **וְעָנְתָה וְאָמְרָה**, נֶאֱמְרָה כָּאן עֲנִיָּה וְנֶאֱמְרָה לְהַלָּן עֲנִיָּה, מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אַף עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

ו **כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲשֶׁר לֹא בָנָה וַאֲשֶׁר לֹא עָתִיד לִבְנוֹת.

ז **[כָּכָה יֵעָשֶׂה]** אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: **כָּכָה יֵעָשֶׂה** – בְּדָבָר שֶׁמַּעֲשֶׂה מְעַכֵּב. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָה: מִשָּׁם רְאָיָה? **כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ** דָּבָר שֶׁמַּעֲשֶׂה בָּאִישׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חֲלִיצָה מְעַכֶּבֶת וּרְקִיקָה מְעַכֶּבֶת. **וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל**, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: חֲלִיצָה בִּשְׁכִיבָה וּרְקִיקָה כְּדֵי שִׁכְבַת זֶרַע.

ח **וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל**, נֶאֱמַר כָּאן בְּיִשְׂרָאֵל וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּיִשְׂרָאֵל, מַה בְּיִשְׂרָאֵל הָאָמוּר לְהַלָּן פָּרַט לְבֵית דִּין שֶׁל גֵּרִים, אַף בְּיִשְׂרָאֵל הָאָמוּר כָּאן פָּרַט לְבֵית דִּין שֶׁל גֵּרִים.

ט **בֵּית חָלוּץ הַנָּעַל**, מִצְוָה בַּדַּיָּנִים וְלֹא מִצְוָה בַּתַּלְמִידִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לוֹמַר: **חָלוּץ הַנָּעַל חָלוּץ הַנָּעַל**. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: פַּעַם אַחַת הָיִינוּ יוֹשְׁבִים לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן, וְאָמַר לָנוּ: עֲנוּ כֻלְּכֶם וְאִמְרוּ: **חָלוּץ הַנָּעַל חָלוּץ הַנָּעַל**.

פיסקא רצב

א (דברים כה יא) **כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים**, אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ נִצּוּת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית יג ז): "וַיְהִי רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי מִקְנֵה לוֹט", מִי גָּרַם לְלוֹט שֶׁיִּפְרוֹשׁ מֵאוֹתוֹ צַדִּיק? הֲוֵי אוֹמֵר זוֹ מְרִיבָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים כה א): "כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים", מִי גָּרַם לָזֶה לְלָקוֹת? הֲוֵי אוֹמֵר זוֹ מְרִיבָה.

ב **אֲנָשִׁים**, אֵין לִי אֶלָּא אֲנָשִׁים, אִישׁ עִם אִשָּׁה אִשָּׁה עִם אִישׁ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: **יַחְדָּו** מִכָּל מָקוֹם.

ג **אִישׁ וְאָחִיו**, פֵּרַט לַעֲבָדִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחְוָה.

ד **וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד**, וְלֹא אֵשֶׁת שְׁלִישׁ בֵּית דִּין. **לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ**, רַבִּי אוֹמֵר: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיֵּשׁ מַזִּיקִים בַּתּוֹרָה שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶם שֶׁאֵין מִתְכַּוְּנִין כְּמִתְכַּוְּנִין, יָכוֹל אַף כָּאן, תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו**, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד הַבּוֹשֶׁת עַד שֶׁיִּתְכַּוְּנִין.

ה **בִּמְבוּשָׁיו**, אֵין לִי אֶלָּא מְבוּשָׁיו, מִנַּיִן לְרַבּוֹת דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהֶחֱזִיקָה** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **מְבוּשָׁיו**? מַה מְּבוּשָׁיו מְיֻחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת וַהֲרֵי הוּא בְּ"וְקִצּוֹתָה אֶת כַּפָּהּ", אַף כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת הֲרֵי הוּא בְּ"וְקִצּוֹתָה אֶת כַּפָּהּ".

פיסקא רצג

א (דברים כה יב) **וְקִצִּתָּה אֶת כַּפָּהּ**, מְלַמֵּד שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַצִּילָהּ בְּכַפָּהּ. מִנַּיִן אִם אֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַצִּיל אוֹתָהּ בְּכַפָּהּ הַצִּילָהּ בְּנַפְשָׁהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ**.

ב רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן **לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יט כא) "לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ", מַה "לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" הָאָמוּר לְהַלָּן מָמוֹן, אַף **לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ** הָאָמוּר כָּאן מָמוֹן.

פיסקא רצד

א (דברים כה יג) **לֹא יִהְיֶה לְךָ בְכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן**, יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה לִיטְרָא וַחֲצִי לִיטְרָא וּרְבִיעַ לִיטְרָא? תַּלְמוּד לוֹמַר: **גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה**, גְּדוֹלָה שֶׁהִיא מַכְחֶשֶׁת אֶת הַקְּטַנָּה, שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹטֵל בַּגְּדוֹלָה וּמַחֲזִיר בַּקְּטַנָּה.

ב רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֵין עוֹשִׂים סֶלַע פָּחוּת מִשֶּׁקֶל וְלֹא דִּינָר פָּחוּת מִסַּרְפָּעִיקָא? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יִהְיֶה לְךָ**.

ג רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם קַיְמְתָּ, הֲרֵי הוּא בְּ**לֹא יִהְיֶה לְךָ**.

ד (דברים כה יד) **לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה**, יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה תַּרְקָב וַחֲצִי תַּרְקָב וּרְבִיעַ תַּרְקָב? תַּלְמוּד לוֹמַר: **גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה**, גְּדוֹלָה שֶׁהִיא מַכְחֶשֶׁת אֶת הַקְּטַנָּה, שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹטֵל בַּגְּדוֹלָה וּמַחֲזִיר בַּקְּטַנָּה.

ה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אָדָם מִדָּה בַּת אַרְבַּעַת קַבִּים לִהְיוֹת מוֹדֵד בָּהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יִהְיֶה לְךָ**.

ו מִנַּיִן שֶׁאֵין מְעַיְּנִים בְּמָקוֹם שֶׁמַּכְרִיעִים וְאֵין מַכְרִיעִים בְּמָקוֹם שֶׁמְּעַיְּנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֶבֶן שְׁלֵמָה**. יָכוֹל אֲפִלּוּ אָמַר הֲרֵינִי מְעַיֵּן בְּמָקוֹם שֶׁמַּכְרִיעִים לְפָחוֹת לוֹ מִן הַדָּמִים אוֹ לְהַכְרִיעַ בְּמָקוֹם שֶׁמְּעַיְּנִים לְהוֹסִיף לוֹ עַל הַדָּמִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וָצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ**.

ז מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִגְדּוֹשׁ בְּמָקוֹם שֶׁמּוֹחֲקִים וְלֹא יִמְחוֹק בְּמָקוֹם שֶׁגּוֹדְשִׁים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֶבֶן שְׁלֵמָה**. יָכוֹל אִם אָמַר הֲרֵינִי מוֹחֵק בְּמָקוֹם שֶׁגּוֹדְשִׁים עַל מְנָת לְפָחוֹת לוֹ מִן הַדָּמִים, אוֹ הֲרֵינִי גּוֹדֵשׁ בְּמָקוֹם שֶׁמּוֹחֲקִים עַל מְנָת לְהוֹסִיף לוֹ עַל הַדָּמִים, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִים לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וָצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ**.

ח **יִהְיֶה לָךְ**, מַגִּיד אַגְרוֹנוֹמוֹס עַל כָּךְ, מִכָּן אָמְרוּ: הַסִּיטוֹן מְקַנֵּחַ מִדּוֹתָיו אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבַעַל הַבַּיִת אַחַת לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְכוּ' מַתְנִי'

ט אֶלְעָזָר בֶּן חֲנַנְיָה בֶּן חִזְקִיָּה בֶּן גָּרוֹן אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (יחזקאל מו יא): "אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְאֵיפָה לַכֶּבֶשׂ", וְכִי מִדַּת פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים אַחַת הִיא? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (במדבר כט ג): "שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ"! אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁאֵיפָה גְּדוֹלָה וְאֵיפָה קְטַנָּה

קְרוּיָה אֵיפָה.

פיסקא רצה

א **לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ**, זוֹ אַחַת מִמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמַה גְּרוֹגֶרֶת שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא אֶחָד מִמֵּאָה בְּאֹסֶר, נָתְנָה תּוֹרָה אֲרִיכוּת יָמִים עָלֶיהָ, שְׁאָר מִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן כִּיס עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ב (דברים כה טז) **כִּי תוֹעֲבַת ה׳ אֱלֹהֶיךָ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה**, יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבֹר עַל כֻּלָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה** אֲפִלּוּ אַחַת מֵהֶם.

ג [**כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל**], מִכָּן אָמְרוּ: אֵין מְעָרְבִין פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת חֲדָשִׁים בִּישָׁנִים, וַאֲפִלּוּ סְאָה בְּדִינָר וּסְאָה בָּפָה דִּינָר וּטְרִיסִית לֹא יְעָרְבֵם וְיִמְכְּרֵם סְאָה בְּדִינָר.

ד **כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל**, קְרוּי חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת: חֵרֶם, תּוֹעֵבָה, מְשֻׁקָּץ, שָׁנוּי, עָוֶל.

פיסקא רצו

א (דברים כה יז) **זָכוֹר**, בְּפֶה, **אַל תִּשְׁכָּח** בַּלֵּב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות טו יד): ״שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן״.

ב **בַּדָּרֶךְ**, בִּשְׁעַת טֵרוּפְכֶם.

ג **בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם**, בִּשְׁעַת גְּאֻלַּתְכֶם.

ד (דברים כה יח) **אֲשֶׁר קָרְךָ**, אֵין קָרְךָ אֶלָּא שֶׁנִּזְדַּמֵּן לְךָ.

ה **וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ**, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה הוֹרֵג בָּהֶם אֶלָּא בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּמְשְׁכוּ מִדַּרְכֵי מָקוֹם וְנֶחְשְׁלוּ מִתַּחַת כַּנְפֵי הֶעָנָן.

ו **וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים**, בַּמִּדָּה שֶׁמְּדַדְתָּ בָּהּ מָדְדוּ לְךָ: מָה אַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים, אַף הוּא עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים.

ז (דברים כה יט) **וְהָיָה בְּהָנִיחַ ה׳ אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב**, שֶׁלֹּא תֹאמַר עָלַיִךְ אֲגַדָּה.

ח **בָּאָרֶץ אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ**, מַה שֶּׁתִּירַשׁ תִּכְבֹּשׁ.

ט **תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק**, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שמות יז יד): ״כִּי מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק״, וְאוֹמֵר (שם יז טז): ״כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַה׳ בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר״.

פיסקא רצז

א (דברים כו א) **וְהָיָה כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ**, אֵין ״וְהָיָה״ אֶלָּא מִיָּד. **כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ**, עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן שֶׁבִּשְׁכָרָהּ תִּכָּנֵס לָאָרֶץ.

ב **אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ**, מַה שֶּׁתִּירַשׁ תִּכְבֹּשׁ.

ג **וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ**, מִשֶּׁתִּירַשׁ תֵּשֵׁב.

ד (דברים כו ב) **וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה**, יָכוֹל כָּל הַפֵּרוֹת יְהוּ חַיָּבִים בַּבִּכּוּרִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מֵרֵאשִׁית** וְלֹא כָּל רֵאשִׁית. וַעֲדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִין חַיָּב וְאֵיזֶה מִין פָּטוּר. חֲרִינִי דָן: נֶאֱמַר הָבֵא בִּכּוּרֵי צִבּוּר וְהָבֵא בִּכּוּרֵי יָחִיד, מַה בִּכּוּרֵי צִבּוּר הָאֲמוּרִים לְהַלָּן (ויקרא כג יז) מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים, אַף בִּכּוּרֵי יָחִיד הָאֲמוּרִים כָּאן מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים. מַה לְּהַלָּן חִטִּים וּשְׂעוֹרִים, אַף כָּאן חִטִּים וּשְׂעוֹרִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מִינִים? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כג יט): ״בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ״ רִבָּה. אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב מִעֵט, הָא אֵין עָלֶיךָ לָדוּן אֶלָּא כַּדִּין הָרִאשׁוֹן: נֶאֱמַר הָבֵא בִּכּוּרֵי צִבּוּר וְהָבֵא בִּכּוּרֵי יָחִיד, מַה בִּכּוּרֵי צִבּוּר מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים הָאֲמוּרִים בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ, אַף בִּכּוּרֵי יָחִיד מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים הָאֲמוּרִים בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ. וְאֵלּוּ הֵם (דברים ח ח): ״חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ״.

ה זַיִת זֶה זַיִת אֲגוּרִי.

ו וּדְבָשׁ זֶה דְּבַשׁ תְּמָרִים.

ז **מֵרֹאשִׁית**, אֲפִלּוּ אֶשְׁכּוֹל אֶחָד וַאֲפִלּוּ גַּרְגִּיר אֶחָד.

ח **פְּרִי**, פְּרִי אַתָּה מֵבִיא בִּכּוּרִים וְאִי אַתָּה מֵבִיא יַיִן וְשֶׁמֶן בִּכּוּרִים.

ט **הָאֲדָמָה**, פָּרָט לַעֲרִיסִים וְלַחֲכוֹרוֹת וְלַסְּקְרִיקוֹן וְלַגַּזְלָן שֶׁאֵין מְבִיאִים מִשּׁוּם אוֹתוֹ הַטַּעַם שֶׁנֶּאֱמַר "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ". יָכוֹל אַתָּה מֵבִיא כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה קוֹרֵא? תַּלְמוּד לוֹמַר: **אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצֶךָ**, כָּל זְמַן שֶׁהֵם מְצוּיִים עַל פְּנֵי אַרְצְךָ. יָכוֹל שֶׁאַתָּה קוֹרֵא כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה מֵבִיא? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְאָמַרְתָּ... וְשָׂמַחְתָּ**, אֵין קְרִיאָה אֶלָּא בְּשִׂמְחָה. כְּשֶׁתִּמְצָא אוֹמֵר: מֵעֲצֶרֶת וְעַד הֶחָג מֵבִיא וְקוֹרֵא, מֵהֶחָג וְעַד חֲנֻכָּה מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר: מֵבִיא וְקוֹרֵא.

י **אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ**, פָּרָט לִנְוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּמַבְרִיךְ בְּתוֹךְ שֶׁל יָחִיד אוֹ בְּתוֹךְ שֶׁל רַבִּים, וְהַמַּבְרִיךְ מִתּוֹךְ שֶׁל רַבִּים אוֹ מִתּוֹךְ שֶׁל יָחִיד לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְהַנּוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהַמַּבְרִיךְ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְדָרָךְ הָרַבִּים וְדָרָךְ הַיָּחִיד בָּאֶמְצַע – חֲרֵי זֶה אֵינוֹ מֵבִיא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בָּזֶה מֵבִיא. מֵאֵיזֶה טַעַם אֵינוֹ מֵבִיא? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג יט): "בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ" – עַד שֶׁיִּהוּ כָּל הַגִּדּוּלִים מֵאַדְמָתְךָ.

פיסקא רצח

א **וְשַׂמְתָּ בַטֶּנָא**, מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִים כְּלִי.

ב **וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ**, זֶה שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים.

ג (דברים כו ג) **וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם**, זוֹ הִיא שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: וְכִי עָלְתָה עַל דַּעְתֵּנוּ כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ בְּיָמֶיךָ? אֶלָּא כֹּהֵן שֶׁהוּא כָּשֵׁר וּמֻחְזָק לְךָ בְּאוֹתָם הַיָּמִים. הָיָה קָרוֹב וְנִתְרַחֵק – כָּשֵׁר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ז י): "אַל תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה".

פיסקא רצט

א **וְאָמַרְתָּ אֵלָיו**, וְלֹא כְּפוּי טוֹבָה.

ב **הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי**, פַּעַם אַחַת אַתָּה קוֹרֵא בַּשָּׁנָה וְאֵין אַתָּה קוֹרֵא פְּעָמַיִם בַּשָּׁנָה.

ג **כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבוֹתֵינוּ**, פָּרָט לַגֵּרִים.

ד **לָתֶת לָנוּ**, פָּרָט לָעֲבָדִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: פָּרָט לְעֶבֶר הַיָּרְדֵּן שֶׁנִּטְּלָתוֹ מֵעַצְמְךָ.

פיסקא ש

א (דברים כו ד) **וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָא מִיָּדֶךָ**, מִכָּן אָמְרוּ: הָעֲשִׁירִים מְבִיאִים בִּכּוּרֵיהֶם בְּקַלָּתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וְהָעֲנִיִּים מְבִיאִים בְּסַלֵּי נְצָרִים שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָה, וְהַסַּלִּים וְהַבִּכּוּרִים נִתָּנִים לַכֹּהֲנִים בִּשְׁבִיל לְרַבּוֹת מַתָּנָה לַכֹּהֲנִים.

ב **מִיָּדֶךָ**, מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִים תְּנוּפָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. **וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ**, כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לְךָ מִזְבֵּחַ יֵשׁ לְךָ בִּכּוּרִים, וְכָל זְמַן שֶׁאֵין לְךָ מִזְבֵּחַ אֵין לְךָ בִּכּוּרִים. **וְהִנִּיחוֹ**, מִכָּן אָמְרוּ: נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָם. נִטְמְאוּ בָּעֲזָרָה, נוֹפֵץ וְאֵינוֹ קוֹרֵא.

פיסקא שא

א (דברים כו ה) **וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ**, נֶאֱמַר כָּאן עֲנִיָּה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן עֲנִיָּה, מַה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אַף עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

ב מִכָּן אָמְרוּ: בָּרְאשׁוֹנָה כָּל מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לִקְרוֹת קוֹרֵא, וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת מַקְרִים אוֹתוֹ. נִמְנְעוּ מִלְּהָבִיא. הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מַקְרִים אֶת הַיּוֹדֵעַ וְאֶת מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ. סָמְכוּ עַל הַמִּקְרָא: **וְעָנִית**, אֵין עֲנִיָּה אֶלָּא מִפִּי אֲחֵרִים.

ג **וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי**, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד אָבִינוּ יַעֲקֹב לְאֶרֶם אֶלָּא עַל מְנָת לֶאֱבֹד, וּמַעֲלָה עַל לָבָן הָאֲרַמִּי כְּאִלּוּ אִבְּדוֹ.

ד **וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה**, מִלַּמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד לְהִשְׁתַּקֵּעַ אֶלָּא לָגוּר שָׁם, שֶׁמָּא תֹּאמַר שֶׁיָּרַד לִטֹּל כֶּתֶר מַלְכוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר: **וַיָּגָר שָׁם**. יָכוֹל בְּאוּכְלוֹסִים הַרְבֵּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: **בִּמְתֵי מְעָט**, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י כב): "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה".

ה **וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל**, מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִים שָׁם.

ו **וַיָּרַע אֶת עָנְיֵנוּ**, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם א טז): "וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנָיִם".

ז **וְאֶת עָמָלֵנוּ**, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות א כב): "כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ" וְכוּ'.

כה רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִימָן: דְּצַ"ךְ עֲדַ"שׁ בְּאַחַ"ב.

כו (דברים כו ט) **וַיְבִאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה**, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אוֹ יָכוֹל זֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **וַיִּתֶּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת**, הֲרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲמוּרָה. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וַיְבִאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה**? בִּשְׂכַר בִּיאָתֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה נָתַן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת.

כז **אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ**, נֶאֱמַר כָּאן **אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות יג ה) "אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ", מָה "אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ" הָאֲמוּרָה לְהַלָּן חֲמֵשֶׁת עֲמָמִים אַף **אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ** הָאֲמוּר כָּאן אֶרֶץ חֲמֵשֶׁת עֲמָמִים. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֵין מְבִיאִים בִּכּוּרִים מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן, שֶׁאֵינוֹ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ.

כח (דברים כו י) **וְעַתָּה**, מִיָּד.

כט **הִנֵּה**, בְּשִׂמְחָה.

ל **הֵבֵאתִי**, מִשֶּׁלִּי.

לא **אֶת רֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה**, מִכָּן אָמְרוּ: יוֹרֵד אָדָם לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, אֶשְׁכּוֹל שֶׁבִּכֵּר, רִמּוֹן שֶׁבִּכֵּר, קוֹשְׁרִים אוֹתוֹ בְּגֶמִי וְאוֹמֵר: הֲרֵי אֵלּוּ בִּכּוּרִים.

לב **אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי ה'**, מִכָּן אָמְרוּ: הָאַפּוֹטְרוֹפִּיס וְהָעֶבֶד וְהַשָּׁלִיחַ אִשָּׁה וְטוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מְבִיאִים וְלֹא קוֹרִים, שֶׁאֵין יְכוֹלִים לוֹמַר "אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי ה'".

לג **וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ**, מִלַּמֵּד שֶׁטְּעוּנִים הַנָּחָה שְׁתֵּי פְּעָמִים, אַחַת בִּשְׁעַת קְרִיאָה וְאַחַת בִּשְׁעַת הִשְׁתַּחֲוָיָה.

לד (דברים כו יא) **וְשָׂמַחְתָּ**, בְּכָל מִינֵי שִׂמְחוֹת.

לה **בְּכָל הַטּוֹב**, זֶה הַשִּׁיר.

לו **אֲשֶׁר נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ**, מִלַּמֵּד שֶׁאָדָם מֵבִיא בִּכּוּרִים מִנִּכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְקוֹרֵא.

לז **אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ**, מִכָּן אָמְרוּ: יִשְׂרָאֵל מַמְזֵרִים מִתְרַוְּדִים, אֲבָל לֹא גֵּרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ.

פיסקא שב

א (דברים כו יב) **כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר**, יָכוֹל בַּחֲנֻכָּה? הֲרֵי אַתָּה דָן: נֶאֱמַר כָּאן קֶץ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים לא ז) קֶץ, מַה קֶץ הָאָמוּר לְהַלָּן רֶגֶל, אַף קֶץ הָאָמוּר כָּאן רֶגֶל. אִי מַה קֶץ הָאָמוּר לְהַלָּן חַג הַסֻּכּוֹת, אַף קֶץ הָאָמוּר כָּאן חַג הַסֻּכּוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר**, רֶגֶל שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת כָּלִים בּוֹ, יָצְאוּ אוֹמֵר זֶה פֶּסַח. מִכָּן אָמְרוּ: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאֲחָרוֹן שֶׁל פֶּסַח שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיָה הַבַּעוּר. **בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית**, יָכוֹל אַף שְׁנַת שְׁבוּעַ תְּהֵא חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר**, שָׁנָה שֶׁחַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר, יָצְאת שְׁנַת שְׁבוּעַ שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר. יָכוֹל יְהוּ שְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת נוֹהֲגִים בָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר**, מַעֲשֵׂר אֶחָד נוֹהֵג בָּהּ וְאֵין שְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת נוֹהֲגִים בָּהּ. אֵין לִי אֶלָּא מַעֲשֵׂר עָנִי שֶׁבּוֹ דִּבֶּר הַכָּתוּב, מִנַּיִן לְרִבּוֹת שְׁאָר מַעֲשְׂרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **מַעְשַׂר תְּבוּאָתֶךָ**, רִבָּה.

פיסקא שג

א **וְנָתַתָּ לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה**, תֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי חֶלְקוֹ.

ב **וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ**, תֵּן לָהֶם כְּדֵי שָׂבְעָם. מִכָּן אָמְרוּ: אֵין פּוֹחֲתִים לָעָנִי בַּגֹּרֶן מֵחֲצִי קַב חִטִּים אוֹ קַב שְׂעוֹרִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי אוֹמֵר: חֲצִי קַב.

ג אָמְרוּ: מִשְׁפַּחַת בֵּית נִבְלָטָה הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְנָתְנוּ לָהֶם חֲכָמִים שֵׁשׁ מֵאוֹת כִּכְּרֵי כֶסֶף, וְלֹא רָצוּ לְהוֹצִיאָם מִירוּשָׁלַיִם.

ד (דברים כו יג) **וְאָמַרְתָּ**, בְּכָל לָשׁוֹן.

ה **לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ**, זֶה וִדּוּי מַעֲשֵׂר.

ו **בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת**, זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי.

ז **וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי**, זֶה מַעֲשֵׂר לֵוִי. **וְגַם נְתַתִּיו**, זוֹ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר.

ח **לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה**, זֶה מַעֲשַׂר עָנִי לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְעַכְּבִים אֶת הַוִּידּוּי.

ט **מִן הַבַּיִת**, זוֹ חַלָּה.

י דָּבָר אַחֵר **מִן הַבַּיִת**, כְּיָון שֶׁהִפְרַשְׁתּוֹ מִן הַבַּיִת אֵין אַתָּה נִזְקָק לוֹ לְכָל דָּבָר.

יא **כְּכָל מִצְוָתֶךָ**, שֶׁאִם הִקְדִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לָרִאשׁוֹן אֵין בְּכָךְ כְּלוּם.

יב **אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי**, לֹא נִתַּתִּיו לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ.

יג **לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ**, לֹא הִפְרַשְׁתִּי מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, לֹא מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמְחֻבָּר וְלֹא מִן הַמְחֻבָּר עַל הַתָּלוּשׁ, וְלֹא מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ.

יד **וְלֹא שָׁכַחְתִּי**, לֹא שָׁכַחְתִּי מִלְּבָרֵךְ וּמִלְהַזְכִּיר שִׁמְךָ עָלָיו.

טו (דברים כו יד) **לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ**, הָא אִם אֲכָלוֹ בַּאֲנִינָה אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת.

טז **וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא**, לֹא שֶׁאֲנִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר וְלֹא שֶׁאֲנִי טָהוֹר וְהוּא טָמֵא.

יז **וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת**, לֹא לָקַחְתִּי מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִים לְמֵת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם לְמֵת, אַף לְחַי אָסוּר. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לְמֵת**? שֶׁלֹּא הֶחֱלַפְתִּיו אֲפִלּוּ בְּדָבָר טָהוֹר.

יח **שָׁמַעְתִּי בְקוֹל ה׳ אֱלֹהָי**, וְהֵבֵאתִיו לְבֵית הַבְּחִירָה.

יט **עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי**, שָׂמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי בּוֹ.

כ (דברים כו טו) **הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ**, עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ: **הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ** וְכוּ׳.

פיסקא שד

א (דברים לא יד) **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת**, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת, אָדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים, שֶׁאֵין עִוְלָה וּמַשָּׂא פָּנִים לְפָנָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מיכה ז ה): ״אַל תַּאֲמִינוּ בְרֵעַ וְאַל תִּבְטְחוּ בְאַלּוּף״.

ב מֹשִׁיב מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וַאֲנִי נִפְטָר בִּנְסִיס גָּדוֹל מִן הָעוֹלָם, הַרְאֵנִי אָדָם נֶאֱמָר שֶׁיַּעֲמֹד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵצֵא יְדֵיהֶם לְשָׁלוֹם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כז יז): ״אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם״, וְאוֹמֵר (במדבר כז יח): ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן״, וְאוֹמֵר (שה״ש ח ח): ״אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ״ – אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת מוֹשְׁלוֹת בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל וְאֵין בָּהֶם חָכָם וְאֵין בָּהֶם נָבוֹן, בִּימֵי אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּבִימֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל נְפוֹצִים עַל הֶהָרִים כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רוֹעֶה (במדבר כז יז): ״וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה׳ כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה״.

פיסקא שה

א (במדבר כז יח) **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן – קַח לְךָ** גְּבִרְתָּן כְּמוֹתְךָ. **קַח לְךָ** אֵינוֹ אֶלָּא בִּלְקִיחָה, לְפִי שֶׁאֵין חָבֵר נִקְנֶה אֶלָּא בְּקֶשִׁי קְשָׁיִן. מִכָּאן אָמְרוּ: יִקָּנֶה אָדָם חָבֵר לְעַצְמוֹ שֶׁיְּהֵא קוֹרֵא עִמּוֹ וְשׁוֹנֶה עִמּוֹ אוֹכֵל עִמּוֹ וְשׁוֹתֶה עִמּוֹ וְגוֹלֶה לוֹ סְתָרָיו, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ד ט): ״טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד״, (קהלת ד יב) ״וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק״. מֵשִׁיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמֵר לוֹ לְמֹשֶׁה: תֵּן לוֹ תּוּרְגְּמָן לִיהוֹשֻׁעַ וְיֵהָא שׁוֹאֵל וְדוֹרֵשׁ וּמוֹרֶה הוֹרָיוֹת בְּחַיֶּיךָ, שֶׁכְּשֶׁתִּפָּטֵר מִן הָעוֹלָם לֹא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לוֹ: בְּחַיֵּי רַבָּךְ לֹא הָיִיתָ מְדַבֵּר וְעַכְשָׁיו אַתָּה מְדַבֵּר? וְיֵשׁ אוֹמְרִים: הֶעֱמִידוֹ מִן הָאָרֶץ וְהוֹשִׁיבוֹ בֵּין בִּרְכָיו, וְהָיָה מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל מַגְבִּיהִים רָאשֵׁיהֶם לִשְׁמֹעַ דְּבָרָיו שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ. מַה הָיָה אוֹמֵר? בָּרוּךְ ה׳ אֲשֶׁר נָתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. כָּךְ הָיוּ דְּבָרָיו שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ.

ב רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: הָיָה מֹשֶׁה מִתְעַצֵּב בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא עָמַד אֶחָד מִבָּנָיו. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בַּמָּה אַתָּה מִתְעַצֵּב בְּלִבְּךָ שֶׁלֹּא עָמַד אֶחָד מִבָּנֶיךָ? וַהֲלֹא בְּנֵי אַהֲרֹן אֲחִיךָ כְּאִלּוּ בָּנֶיךָ הֵם. אַף אָדָם שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד עַל יִשְׂרָאֵל יֵלֵךְ וְיַעֲמֹד עַל פִּתְחוֹ שֶׁל אֶלְעָזָר. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן וְלֹא הָיָה רָאוּי לַמַּלְכוּת, נָטַל הַמַּלְכוּת מִמֶּנּוּ וּנְתָנוֹ לְבֶן אוֹהֲבוֹ. אָמַר לוֹ: אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַתִּי לְךָ גְּדֻלָּה, לְךָ וַעֲמֹד עַל פִּתְחוֹ שֶׁל בְּנִי. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיהוֹשֻׁעַ: אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַתִּי לְךָ גְּדֻלָּה, לְךָ וַעֲמֹד עַל פִּתְחוֹ שֶׁל אֶלְעָזָר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כז כא): ״וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד״. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְגַּבֵּר כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְהָיָה מְחַזֵּק אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא ז): **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ**. אָמַר לוֹ: עַם זֶה שֶׁאֲנִי מוֹסֵר לְךָ עֲדַיִן גְּדִיִּים הֵם, עֲדַיִן תִּינוֹקוֹת הֵם, אַל תַּקְפִּיד עֲלֵיהֶם עַל כָּל מַה שֶּׁהֵם עוֹשִׂים, שֶׁאַף רִבּוֹנָם לֹא הִקְפִּיד עֲלֵיהֶם עַל כָּל מַה שֶּׁעָשׂוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (הושע יא א): ״כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ״. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אֵין לִי רְשׁוּת, הָא יֵשׁ לִי רְשׁוּת אַכְנִיסֵם בְּצַד אֲהֳלֵי רוֹעִים שֶׁיְּהוּ יוֹשְׁבִים בּוֹ.

ג וּמַעֲשֶׂה בְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְהָיוּ תַּלְמִידָיו מְהַלְּכִים אַחֲרָיו, וְרָאָה רֵיבָה אַחַת מְלַקֶּטֶת שְׂעוֹרִים מִתַּחַת רַגְלֵי בְּהֶמְתָּם שֶׁל עַרְבִיִּים. כֵּיוָן שֶׁרָאָתָה אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי נִתְעַטְּפָה בִּשְׂעָרָהּ וְעָמְדָה לְפָנָיו, וְאָמְרָה לוֹ: רַבִּי, פַּרְנְסֵנִי! אָמַר לָהּ: בַּת מִי אַתְּ? אָמְרָה לוֹ: בִּתּוֹ שֶׁל נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן אֲנִי. אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, זָכוּר אַתָּה כְּשֶׁחָתַמְתָּ בִּכְתֻבָּתִי? אָמַר לָהֶם רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו: אֲנִי חָתַמְתִּי עַל כְּתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ, וְהָיִיתִי קוֹרֵא בָּהּ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינָרֵי זָהָב שֶׁל בֵּית חָמִיהָ, וְשֶׁל בֵּית רֵיבָה זוֹ לֹא הָיוּ נִכְנָסִים לְהִשְׁתַּחֲוֹוֹת בְּהַר הַבַּיִת עַד שֶׁהָיוּ פּוֹרְסִים לָהֶם כְּלֵי מִילַת תַּחַת רַגְלֵיהֶם, נִכְנָסִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְחוֹזְרִים לְבָתֵּיהֶם בְּשִׁמְחָה, וְכָל יָמֵי בִּקַּשְׁתִּי מִקְרֶא זֶה וּמְצָאתִיו (שה״ש א ח): **אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים**, אַל תְּהִי קוֹרֵא **גְּדִיֹּתַיִךְ** אֶלָּא ״גְּוִיּוֹתַיִךְ״, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין כָּל אֻמָּה וּמַלְכוּת שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, וּכְשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מוֹסְרָם בְּיַד אֻמָּה שְׁפֵלָה, וְלֹא בְּיַד אֻמָּה שְׁפֵלָה אֶלָּא תַּחַת רַגְלֵי בְּהֶמְתָּם שֶׁל אֻמָּה שְׁפֵלָה.

ד בְּשָׁנָה אַחַת מֵתוּ שְׁלֹשָׁה צַדִּיקִים, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם, שׁוּב לֹא מָצְאוּ יִשְׂרָאֵל נַחַת רוּחַ אַחֲרֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יא ח): ״וָאַכְחִיד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרֹעִים בְּיֶרַח אֶחָד״, וְכִי בְּיֶרַח אֶחָד מֵתוּ? וַהֲלֹא בְּשָׁנָה אַחַת מֵתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מז י): ״נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם״, אֶלָּא מַתָּה מִרְיָם – בָּטְלָה הַבְּאֵר, וְחָזְרָה בִּזְכוּת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן; מֵת אַהֲרֹן – בָּטַל עַמּוּד עָנָן, וְחָזְרוּ שְׁנֵיהֶם בִּזְכוּת מֹשֶׁה; מֵת מֹשֶׁה – בָּטְלוּ שִׁלְשָׁתָם וְלֹא חָזְרוּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִפּוֹצִים וַעֲרוּמִים מִכָּל מִצְוֹת, נִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֵצֶל מֹשֶׁה וְאָמְרוּ לוֹ: אַהֲרֹן אָחִיךָ הֵיכָן הוּא? אָמַר לָהֶם: אֱלֹהִים גְּנָזוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְלֹא הָיוּ מַאֲמִינִים לוֹ, אָמְרוּ לוֹ: אָנוּ יוֹדְעִים בְּךָ שֶׁאַכְזָרִי אַתָּה, שֶׁמָּא אָמַר לְפָנֶיךָ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן וְקָנַסְתָּ עָלָיו מִיתָה? מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? הֵבִיא מִטָּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּתְלָאָהּ בִּשְׁמֵי שָׁמַיִם, וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹמֵד בְּהֶסְפֵּד עָלָיו, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עוֹנִים אַחֲרָיו, וּמַה הָיוּ אוֹמְרִים (מלאכי ב ו): ״תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן״.

ה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת: לֵךְ וְהָבֵא לִי נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. הָלַךְ וְעָמַד לְפָנָיו, אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה, תֵּן לִי נִשְׁמָתְךָ. אָמַר לוֹ: בְּמָקוֹם שֶׁאֲנִי יוֹשֵׁב אֵין לְךָ רְשׁוּת לַעֲמֹד, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי תֵּן לִי נִשְׁמָתְךָ? גָּעַר בּוֹ וְיָצָא בְּנִזְיפָה. הָלַךְ מַלְאַךְ הַמָּוֶת וְהֵשִׁיב דְּבָרִים לִפְנֵי הַגְּבוּרָה. שׁוּב אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֵךְ וְהָבֵא לִי נִשְׁמָתוֹ. הָלַךְ לְמָקוֹמוֹ וּבִקְּשׁוֹ וְלֹא מְצָאוֹ. הָלַךְ אֵצֶל הַיָּם, אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה – רָאִיתָ אוֹתוֹ? אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה – לֹא רָאִיתִי אוֹתוֹ? אָמַר לוֹ: מִיּוֹם שֶׁהֶעֱבִיר אֶת יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכִי לֹא רְאִיתִיו. הָלַךְ אֵצֶל הָרִים וּגְבָעוֹת, אָמַר לָהֶם: מֹשֶׁה – רְאִיתֶם אוֹתוֹ? אָמְרוּ לוֹ: מִיּוֹם שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה עַל הַר סִינַי לֹא רָאִינוּ אוֹתוֹ. הָלַךְ אֵצֶל גֵּיהִנֹּם, אָמַר לָהּ: מֹשֶׁה – רָאִית אוֹתוֹ? אָמְרָה לוֹ: שְׁמוֹ שָׁמַעְתִּי, אוֹתוֹ לֹא רָאִיתִי. הָלַךְ אֵצֶל מַלְאֲכֵי שָׁרֵת, אָמַר לָהֶם: מֹשֶׁה – רְאִיתֶם אוֹתוֹ? אָמְרוּ לוֹ: לֵךְ אֵצֶל בְּנֵי אָדָם. הָלַךְ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם: מֹשֶׁה – רְאִיתֶם אוֹתוֹ? אָמְרוּ לוֹ: אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכּוֹ, אֱלֹהִים גְּנָזוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יוֹדַעַת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד ו): ״וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּיְא״.

ו וְכֵיוָן שֶׁמֵּת מֹשֶׁה הָיָה יְהוֹשֻׁעַ בּוֹכֶה וּמִצְטַעֵר וּמִתְאַבֵּל עָלָיו בְּמֶרֶר וְהָיָה אוֹמֵר: אָבִי אָבִי, רַבִּי רַבִּי, אָבִי שֶׁגִּדְּלַנִי, רַבִּי שֶׁלִּמְּדַנִי תּוֹרָה. וְהָיָה מִתְאַבֵּל עָלָיו יָמִים רַבִּים, עַד שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיהוֹשֻׁעַ: יְהוֹשֻׁעַ, עַד כַּמָּה אַתָּה מִתְאַבֵּל וְהוֹלֵךְ? וְכִי לְךָ בִּלְבַד מֵת מֹשֶׁה? וַהֲלֹא לֹא מֵת אֶלָּא לִי! שְׁמִיּוֹם שֶׁמֵּת

אֲבָל גָּדוֹל הוּא לְפָנַי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כב יב): ״וַיִּקְרָא אֲדֹנָי ה׳ צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד״ וְגוֹ׳ אֶלָּא מֻבְטָח לוֹ שֶׁבֶּן הָעוֹלָם הַבָּא הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא טז): **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם**.

פיסקא שו

א (דברים לב א) **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה**, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל זַכָּאִים – הֵם הָיוּ מְעִידִים בְּעַצְמָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד כב): ״וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם עֵדִים אַתֶּם בָּכֶם״. קִלְקְלוּ בְּעַצְמָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יב א): ״סְבָבוּנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל״ – הֵעִיד בָּהֶם שֵׁבָט יְהוּדָה וּבִנְיָמִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה ג-ד): ״וְעַתָּה יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ יְהוּדָה שִׁפְטוּ נָא בֵּינִי וּבֵין כַּרְמִי מַה לַּעֲשׂוֹת עוֹד לְכַרְמִי״. קִלְקְלוּ שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִן, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ב יא): ״בָּגְדָה יְהוּדָה״ – הֵעִיד בָּהֶם אֶת הַנְּבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מ״ב יז יג): ״וַיָּעַד ה׳ בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד כָּל נְבִיאָיו״. קִלְקְלוּ בַּנְּבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דה״ב לו טז): ״וַיִּהְיוּ מַלְעִיבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים״ – הֵעִיד בָּהֶם אֶת הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד כו): ״הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ״. קִלְקְלוּ בַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ז יז): ״הַאֵינְךָ רֹאֶה מָה הֵם עֹשִׂים״, וְאוֹמֵר (שם ז יח): ״הַבָּנִים מְלַקְּטִים עֵצִים וְהָאָבוֹת מְבַעֲרִים אֶת הָאֵשׁ וְהַנָּשִׁים לָשׁוֹת בָּצֵק לַעֲשׂוֹת כַּוָּנִים לִמְלֶכֶת הַשָּׁמָיִם״ – הֵעִיד בָּהֶם אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו יט): ״שִׁמְעִי הָאָרֶץ הִנֵּה אָנֹכִי מֵבִיא רָעָה״. קִלְקְלוּ בָּאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יב יב): ״גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי״ – הֵעִיד בָּהֶם אֶת הַדְּרָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ו טז): ״כֹּה אָמַר ה׳ עִמְדוּ עַל דְּרָכִים וּרְאוּ״. קִלְקְלוּ בַּדְּרָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז כה): ״אֶל כָּל רֹאשׁ דֶּרֶךְ בָּנִית רָמָתֵךְ״ – הֵעִיד בָּהֶם אֶת הַגּוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ו יח): ״לָכֵן שִׁמְעוּ הַגּוֹיִם וּדְעִי עֲדָה אֶת אֲשֶׁר בָּם״. קִלְקְלוּ בַּגּוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו לה): ״וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם״ – הֵעִיד בָּהֶם אֶת הֶהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ו ב): ״שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה׳״. קִלְקְלוּ בֶּהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד יג): ״עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים יְזַבֵּחוּ״ – הֵעִיד בָּהֶם אֶת הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א ג): ״יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ״. קִלְקְלוּ בַּבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו כ): ״וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב״ – הֵעִיד בָּהֶם אֶת הָעוֹפוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ח ז): ״גַּם חֲסִידָה בַשָּׁמַיִם יָדָעָה מוֹעֲדֶיהָ״. קִלְקְלוּ בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבָעוֹפוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ח י): ״וָאָבוֹא וָאֵרְאֶה וְהִנֵּה כָּל תַּבְנִית רֶמֶשׂ וּבְהֵמָה שֶׁקֶץ״ – הֵעִיד בָּהֶם אֶת הַדָּגִים, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב ח): ״אוֹ שִׂיחַ לָאָרֶץ וְתוֹרֶךָּ וִיסַפְּרוּ לְךָ דְּגֵי הַיָּם״. קִלְקְלוּ בַּדָּגִים, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק א יד): ״וַתַּעֲשֶׂה אָדָם כִּדְגֵי הַיָּם״ – הֵעִיד בָּהֶם אֶת הַנְּמָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו ו): ״לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל״, (שם ו ח) ״תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עָלוּב הָיָה אָדָם זֶה שֶׁצָּרִיךְ לִלְמֹד מִן הַנְּמָלָה. אִלּוּ לָמַד וְעָשָׂה – עָלוּב הָיָה, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לִלְמֹד מִדְּרָכֶיהָ וְלֹא לָמַד.

ב עֲתִידָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁתֹּאמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲרֵי עֵדֵי קַיָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ״. אוֹמֵר לָהּ: חֲרִינִי מַעֲבִירָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סה יז): ״כִּי הִנְנִי בוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וָאָרֶץ חֲדָשָׁה״. אוֹמֶרֶת לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, חֲרִינִי רוֹאָה מְקוֹמוֹת שֶׁקִּלְקַלְתִּי וּבוֹשָׁתִי, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב כג): ״רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגֵּיא״. אוֹמֵר לָהּ: חֲרִינִי מַעֲבִירָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ ד): ״כָּל גַּיְא יִנָּשֵׂא״. אוֹמֶרֶת לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, חֲרִי שְׁמִי קַיָּם. אוֹמֵר לָהּ: חֲרִינִי מַעֲבִירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סב ב): ״וְקָרָא לָךְ שֵׁם חָדָשׁ״. אוֹמֶרֶת לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, חֲרִי שְׁמִי קָרוּי עַל שֵׁם הַבְּעָלִים. אוֹמֵר לָהּ: חֲרִינִי מַעֲבִירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב יט): ״וַהֲסִרוֹתִי אֶת שְׁמוֹת הַבְּעָלִים״. אוֹמֶרֶת לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַף עַל פִּי כֵן בְּנֵי בַּיִת מַזְכִּירִים אוֹתוֹ. אוֹמֵר לָהּ (הושע ב יט): ״וְלֹא יִזָּכְרוּ עוֹד בִּשְׁמָם״. שׁוּב לְמָחָר עֲתִידָה שֶׁתֹּאמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּבָר כָּתַבְתָּ (ירמיה ג א): ״לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר הֲיָשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד״. אוֹמֵר לָהּ: כְּלוּם כָּתַבְתִּי אֶלָּא אִישׁ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (הושע יא ט): ״כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ״. דָּבָר אַחֵר: וְכִי גְּרוּשִׁים אַתֶּם לִי בֵּית יִשְׂרָאֵל? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה נ א): ״כֹּה אָמַר ה׳ אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מִנּוֹשַׁי אֲשֶׁר מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ״.

ג דָּבָר אַחֵר **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם** מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁמָּסַר אֶת בְּנוֹ לְפִידָגוֹג לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְּרוֹ. אָמַר אוֹתוֹ הַבֵּן כְּסָבוּר אַבָּא שֶׁהוֹעִיל כְּלוּם שֶׁמְּסָרַנִי לְפִידָגוֹג, עַכְשָׁיו חֲרִינִי מְשַׁמְּרוֹ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה וְיִישַׁן וְאֵלֵךְ אֲנִי וְאֶעֱשֶׂה צְרָכַי. אָמַר לוֹ אָבִיו: אַף אֲנִי לֹא מְסַרְתִּיךָ לְפִידָגוֹג אֶלָּא שֶׁלֹּא יְהֵא מְזִיזְךָ. כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: שָׁמָּא אַתֶּם סְבוּרִים לִבְרֹחַ מִתַּחַת כַּנְפֵי שְׁכִינָה אוֹ לָזוּז מֵעַל הָאָרֶץ? וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהַשָּׁמַיִם כּוֹתְבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כ כז): ״יְגַלּוּ שָׁמַיִם עֲוֹנוֹ״. וּמִנַּיִן שֶׁאַף הָאָרֶץ מוֹדַעַת? שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״וְאֶרֶץ מִתְקוֹמָמָה לוֹ״. עֲתִידָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲמֹד בְּדִין לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאוֹמֶרֶת לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵינִי יוֹדַעַת מִי קִלְקֵל בְּמִי וּמִי שָׁנָה בְּמִי, אִם יִשְׂרָאֵל קִלְקְלוּ בַּמָּקוֹם, אִם הַמָּקוֹם שִׁנָּה בָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (תהלים נ ו): ״וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ״, הֱוֵי, יִשְׂרָאֵל קִלְקְלוּ בַּמָּקוֹם וְאֵין הַמָּקוֹם שִׁנָּה בָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלאכי ג ו): ״כִּי אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי״.

ד דָּבָר אַחֵר **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם** רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי אַפּוֹטְרוֹפִּים בְּמְדִינָה, וְהִשְׁלִים לָהֶם אֶת שֶׁלּוֹ וּמְסַר לָהֶם אֶת בְּנוֹ, וְאָמַר לָהֶם: כָּל זְמַן שֶׁבְּנִי עוֹשֶׂה רְצוֹנִי הֱיוּ מְעַדְּנִים אוֹתוֹ וּמַאֲכִילִים אוֹתוֹ וּמַשְׁקִים אוֹתוֹ, וּכְשֶׁאֵין בְּנִי עוֹשֶׂה רְצוֹנִי אַל יִטְעֹם מִשֶּׁלִּי כְּלוּם. כָּךְ בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל

עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם (דברים כח יב): "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם", וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם (שם יא יז): "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ".

ה דָּבָר אַחֵר **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם**, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁיָּצָא בְּנוֹ לְתַרְבּוּת רָעָה, הִתְחִיל קוֹבֵל עָלָיו לְאֶחָיו, וְהִתְחִיל קוֹבֵל עָלָיו לְאוֹהֲבָיו, וְהִתְחִיל קוֹבֵל עָלָיו לִשְׁכֵנָיו, וְהִתְחִיל קוֹבֵל עָלָיו לִקְרוֹבָיו. לֹא זָז הָאָב הַהוּא לִהְיוֹת קוֹבֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁאָמַר: שָׁמַיִם וָאָרֶץ לְמִי אֶקְבַּל עָלֶיךָ חוּץ מֵאֵלּוּ? לְכָךְ נֶאֱמַר: **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה**.

ו דָּבָר אַחֵר **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם** רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִלּוּ אֵין דַּיָּן שֶׁל צַדִּיקִים אֶלָּא שֶׁמַּרְוִיחִים אֶת הָעוֹלָם שֶׁהֵם בְּתוֹכוֹ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם (דברים כח יב): "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם", וְאֵין פְּתִיחָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַרְוָחָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כט לא): "וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ". וְאִלּוּ אֵין דַּיָּן שֶׁל רְשָׁעִים אֶלָּא שֶׁהוֹחֲקִים אֶת הָעוֹלָם שֶׁהֵם בְּתוֹכוֹ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם (דברים יא יז): "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם", וְאֵין עֲצִירָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַחֲסֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כ יח): "כִּי עָצֹר עָצַר ה'".

ז דָּבָר אַחֵר **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה**, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, הִסְתַּכְּלוּ בַּשָּׁמַיִם שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֶּשְׁכֶם, שֶׁמָּא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם, אוֹ שֶׁמָּא אָמַר גַּלְגַּל חַמָּה אֵינִי עוֹלֶה מִן הַמִּזְרָח וּמֵאִיר לְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, אֶלָּא כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א ה): "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהוּא שָׂמֵחַ לַעֲשׂוֹת לִי רְצוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט ו): "וְהוּא כְּחָתָן יוֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ".

ח **וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי**, הִסְתַּכְּלוּ בָּאָרֶץ שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֶּשְׁכֶם, שֶׁמָּא שִׁנְּתָה אֶת מִדָּתָהּ? שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם בָּהּ וְלֹא צְמְחָה, אוֹ שֶׁמָּא זַרְעֶתֶם חִטִּים וְהֶעֱלָת שְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁמָּא אָמְרָה פָּרָה זוֹ: אֵינִי דָּשָׁה וְאֵינִי חוֹרֶשֶׁת הַיּוֹם, אוֹ שֶׁמָּא אָמַר חֲמוֹר זֶה: אֵינִי טוֹעֵן וְאֵינִי הוֹלֵךְ? וְכֵן לְעִנְיַן הַיָּם הוּא אוֹמֵר (ירמיה ה כב): "הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ נְאֻם ה' אִם מִפָּנַי לֹא תָחִילוּ אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם", שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁגָּזַרְתִּי עָלָיו, שֶׁמָּא שִׁנָּה אֶת מִדָּתוֹ וְאָמַר: אֶעֱלֶה וְאָצִיף אֶת הָעוֹלָם, אֶלָּא כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח י-יא): "וָאֶשְׁבֹּר עָלָיו חֻקִּי וָאָשִׂים בְּרִיחַ וּדְלָתָיִם. וָאֹמַר עַד פֹּה תָּבוֹא וְלֹא תֹסִיף וּפֹא יָשִׁית בִּגְאוֹן גַּלֶּיךָ". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמִּצְטַעֵר וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְגָּעֲשׁוּ וְלֹא יוּכְלוּ". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אִלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ לֹא לְשָׁכָר וְלֹא לְהֶפְסֵד, אִם זוֹכִים אֵין מְקַבְּלִים שָׂכָר וְאִם חוֹטְאִים אֵין מְקַבְּלִים פֻּרְעָנוּת, וְאֵין חָסִים עַל בְּנֵיהֶם וְעַל בְּנוֹתֵיהֶם – לֹא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם, אַתֶּם שֶׁאִם זְכִיתֶם אַתֶּם מְקַבְּלִים שָׂכָר וְאִם חֲטָאתֶם אַתֶּם מְקַבְּלִים פֻּרְעָנוּת, וְאַתֶּם חָסִים עַל בְּנֵיכֶם וְעַל בְּנוֹתֵיכֶם – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאַתֶּם צְרִיכִים שֶׁלֹּא תְּשַׁנּוּ אֶת מִדּוֹתֵיכֶם.

ט דָּבָר אַחֵר **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם**, הָיָה רַבִּי בְּנָיָה אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁאָדָם מִתְחַיֵּב בַּדִּין אֵין פּוֹשְׁטִים בּוֹ יָד תְּחִלָּה אֶלָּא עֵדִיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז ז): "יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה", וְאַחַר כָּךְ בְּנֵי אָדָם מְמַשְׁמְשִׁים וּבָאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרוֹנָה". כָּךְ בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם (שם יא יז): "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם", וְאַחַר כָּךְ פֻּרְעָנֻיּוֹת מְמַשְׁמְשׁוֹת וּבָאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה". וּבִזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם (הושע ב כג): "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' אֶעֱנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם", וְאוֹמֵר (שם ב כה): "וּזְרַעְתִּיהָ לִּי בָּאָרֶץ".

י דָּבָר אַחֵר **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה** הָיָה רַבִּי יְהוּדָה בֶּן חֲנַנְיָה אוֹמֵר: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה** הָיוּ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם דּוֹמְמִים, וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר **וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי** הָיְתָה הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ דּוֹמְמִים, וְאִם תָּמַהּ אַתָּה עַל הַדָּבָר, צֵא וּרְאֵה מַה נֶּאֱמַר בִּיהוֹשֻׁעַ (יהושע י יב-יד): "וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ וְיָרֵחַ עָמָד. וְלֹא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו" וְגוֹ', נִמְצֵינוּ לְמֵדִים שֶׁהַצַּדִּיקִים שׁוֹלְטִים בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

יא דָּבָר אַחֵר: **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם** – לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה קָרוֹב לַשָּׁמַיִם, לְפִיכָךְ אָמַר: **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם**, וּלְפִי שֶׁהָיָה רָחוֹק מִן הָאָרֶץ אָמַר: **וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי**. בָּא יְשַׁעְיָה וְסָמַךְ לַדָּבָר (ישעיה א ב): "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם" – שֶׁהָיָה רָחוֹק מִן הַשָּׁמַיִם, "וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ" – שֶׁהָיָה קָרוֹב לָאָרֶץ.

יב דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁהַשָּׁמַיִם מְרֻבִּים פָּתַח לָהֶם בִּלְשׁוֹן מְרֻבֶּה, וּלְפִי שֶׁהָיְתָה הָאָרֶץ מוּעֶטֶת פָּתַח לָהּ בִּלְשׁוֹן מוּעָט, **וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי**. בָּא יְשַׁעְיָה וְסָמַךְ לַדָּבָר: "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אָרֶץ", לִתֵּן אֶת הַמְּרֻבֶּה לַמְּרֻבִּים וְאֶת הַמְּעוּטָה לַמְּעוּטִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבָּאִים הָעֵדִים וּמְעִידִים, אִם נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִים כְּאֶחָד עֵדוּתָם קַיֶּמֶת, וְאִם לָאו אֵין עֵדוּתָם קַיֶּמֶת. כָּךְ אִלּוּ אָמַר מֹשֶׁה **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם** וְשָׁתַק, הָיוּ שָׁמַיִם אוֹמְרִים: לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא בְּהַאֲזָנָה, וְאִלּוּ אָמַר **וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי** הָיְתָה הָאָרֶץ אוֹמֶרֶת: לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלָּא בִּשְׁמִיעָה. בָּא יְשַׁעְיָה וְסָמַךְ לַדָּבָר: "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אָרֶץ", לִתֵּן הַאֲזָנָה וּשְׁמִיעָה לַשָּׁמַיִם וְהַאֲזָנָה וּשְׁמִיעָה לָאָרֶץ.

יג דָּבָר אַחֵר **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה**, עַל שֵׁם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ יט): "אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם". **וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי**, שֶׁעָלֶיהָ עָמְדוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ (שם כד ז): "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע".

יד דָּבָר אַחֵר **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם** שֶׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל מִצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם, וְאֵלּוּ הֵן מִצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם: עִבּוּר שָׁנִים וְקִבּוּעוּת חֳדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א יד): ״וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים״. **וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ**, שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם בָּאָרֶץ, וְאֵלּוּ הֵן מִצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם בָּאָרֶץ: לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת שְׁמִטִּים וְיוֹבְלוֹת.

טו דָּבָר אַחֵר **הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם** שֶׁלֹּא עָשׂוּ כָּל מִצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם, **וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי** שֶׁלֹּא עָשׂוּ כָּל מִצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם בָּאָרֶץ. מֹשֶׁה הֵעִיד בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל יט): ״הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ״, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵעִיד בָּהֶם אֶת הַשִּׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא יט): ״וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת״. אֵין אָנוּ יוֹדְעִים עֲדוּתוֹ שֶׁל מִי קַיֶּמֶת, אִם שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם שֶׁל מֹשֶׁה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים לא כא): ״וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד״, הָא שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַיֶּמֶת אֶת שֶׁל מֹשֶׁה, וְלֹא שֶׁל מֹשֶׁה מְקַיֶּמֶת אֶת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּמִפְּנֵי מָה הֵעִיד בָּהֶם מֹשֶׁה בְּיִשְׂרָאֵל שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהֵם חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים? אָמַר, אֲנִי בָּשָׂר וָדָם וּלְמָחָר אֲנִי מֵת, מָה אִם יִרְצוּ יִשְׂרָאֵל לוֹמַר לֹא קִבַּלְנוּ אֶת הַתּוֹרָה, מִי מַכְחִישָׁם? לְפִיכָךְ הֵעִיד בָּהֶם שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהֵם חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵעִיד בָּהֶם אֶת הַשִּׁירָה, אָמַר, הַשִּׁירָה תָּעִיד בָּהֶם מִלְּמַטָּה וַאֲנִי מִלְמַעְלָה. וּמִנַּיִן שֶׁהַמָּקוֹם קָרוּי עֵד? שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג ה): ״וְקָרַבְתִּי אֲלֵיכֶם לַמִּשְׁפָּט וְהָיִיתִי עֵד מְמַהֵר״, וְאוֹמֵר (ירמיה כט כג): ״וְאָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד נְאֻם ה׳״, וְאוֹמֵר (מיכה א ב): ״וִיהִי ה׳ אֱלֹהִים בָּכֶם לְעֵד ה׳ מֵהֵיכַל קָדְשׁוֹ״.

טז (דברים לב ב) **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי**, אֵין **לֶקַח** אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד ב): ״כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ״, וְאוֹמֵר (משלי ח י): ״קְחוּ מוּסָרִי וְאַל כָּסֶף״, וְאֵין מוּסָר אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א ח): ״שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ״, וְאוֹמֵר (משלי ח לג): ״שִׁמְעוּ מוּסָר וַחֲכָמוּ וְאַל תִּפְרָעוּ״, וְאוֹמֵר (משלי ד יג): ״הַחֲזֵק בַּמּוּסָר אַל תֶּרֶף״, וְאוֹמֵר (הושע יד ג): ״קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ״, וְאֵין דְּבָרִים אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה יט): ״אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר ה׳ אֶל כָּל קְהַלְכֶם״.

יז **כַּמָּטָר**, מַה מָּטָר חַיִּים לָעוֹלָם, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה חַיִּים לָעוֹלָם. אִי מַה מָּטָר מְקֻצָּת עוֹלָם שְׁמֵחִים בּוֹ וּמְקֻצָּת עוֹלָם מְצֻרִים בּוֹ, מִי שֶׁבּוֹרוֹ מָלֵא יַיִן וְגָרְנוֹ לְפָנָיו מְצֻרִים בּוֹ, יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תְּוַל כַּטַּל אִמְרָתִי**, מַה טַּל כָּל הָעוֹלָם שְׂמֵחִים בּוֹ, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה כָּל הָעוֹלָם שְׂמֵחִים בָּהֶם.

יח **כִּשְׂעִירִם עָלֵי דֶשֶׁא**, מָה שְׂעִירִים הַלָּלוּ יוֹרְדִים עַל הָעֲשָׂבִים וּמַעֲלִים אוֹתָם וּמְגַדְּלִים אוֹתָם, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מַעֲלִים אוֹתְךָ וּמְגַדְּלִים אוֹתְךָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ד ח): ״סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ״.

יט **וְכִרְבִיבִים עָלֵי עֵשֶׂב**, מָה רְבִיבִים הַלָּלוּ יוֹרְדִים עַל הָעֲשָׂבִים וּמְעַדְּנִים אוֹתָם וּמְפַנְּקִים אוֹתָם, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְעַדְּנִים אוֹתְךָ וּמְפַנְּקִים אוֹתְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א ט): ״כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ״, וְאוֹמֵר (משלי ד ט): ״תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת חֵן״.

כ דָּבָר אַחֵר **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי** הָיָה רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם הֱוֵי כּוֹנֵס דִּבְרֵי תוֹרָה כְּלָלִים. יָכוֹל כְּדַרְכְּךָ שֶׁאַתָּה כּוֹנְסָם כְּלָלִים תְּהֵא מוֹצִיאָם כְּלָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי**, וְאֵין יַעֲרֹף אֶלָּא לְשׁוֹן כְּנָעָנִי, מָשָׁל אֵין אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ ״פְּרוֹט לִי סֶלַע זֶה״ אֶלָּא ״עֲרוֹף לִי סֶלַע זֶה״, כָּךְ הֱוֵי כּוֹנֵס דִּבְרֵי תוֹרָה כְּלָלִים וּפוֹרֵט וּמוֹצִיא כְּטִפִּים הַלָּלוּ שֶׁל טַל וְלֹא כְּטִפִּים הַלָּלוּ שֶׁל מָטָר שֶׁהֵן גְּדוֹלוֹת, אֶלָּא כְּטִפִּים הַלָּלוּ שֶׁל טַל שֶׁהֵן קְטַנּוֹת.

כא **כִּשְׂעִירִם עָלֵי דֶשֶׁא**, מָה שְׂעִירִים הַלָּלוּ יוֹרְדִים עַל עֲשָׂבִים וּמְפַשְׁפְּשִׁים בָּהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יַתְלִיעוּ, כָּךְ הֱוֵי מְפַשְׁפֵּשׁ בְּדִבְרֵי תוֹרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁכָּחֵם. וְכָךְ אָמַר לוֹ רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי חֲנִילַאי לְרַבִּי: בּוֹא וּנְפַשְׁפֵּשׁ בַּהֲלָכוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ חֲלוּדָה.

כב **וְכִרְבִיבִים עָלֵי עֵשֶׂב**, מָה רְבִיבִים הַלָּלוּ יוֹרְדִים עַל עֲשָׂבִים וּמְנַקִּים אוֹתָם וּמְפַטְּמִים אוֹתָם, כָּךְ הֱוֵי מְפַטֵּם דִּבְרֵי תוֹרָה וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁלֵּשׁ וּמְרַבֵּעַ.

כג דָּבָר אַחֵר **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֵין **יַעֲרֹף** אֶלָּא לְשׁוֹן הֲרִיגָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא ד): ״וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל״. עַל מָה עֶגְלָה מְכַפֶּרֶת? עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְכַפְּרִים עַל כָּל עֲבֵרוֹת.

כד **כִּשְׂעִירִם עָלֵי דֶשֶׁא**, וְעַל מַה שְׂעִירִים מְכַפְּרִים – עַל חַטָּאוֹת, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְכַפְּרִים עַל חֲטָאוֹת. **וְכִרְבִיבִים עָלֵי עֵשֶׂב**, מָה רְבִיבִים בָּאִים תְּמִימִים וּמְכַפְּרִים, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְכַפְּרִים עַל כָּל עֲוֹנוֹת וַעֲבֵרוֹת.

כה דָּבָר אַחֵר **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי**, חֲכָמִים אוֹמְרִים: אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, שָׁמָּא אֵין אַתֶּם יוֹדְעִים כַּמָּה צַעַר נִצְטַעַרְתִּי עַל הַתּוֹרָה, וְכַמָּה עָמָל עָמַלְתִּי בָּהּ, וְכַמָּה יְגִיעָה יָגַעְתִּי בָּהּ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד כח): ״וַיְהִי שָׁם עִם ה׳ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה״, וְאוֹמֵר (דברים ט ט): ״וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה״, נִכְנַסְתִּי לִבֵּין הַמַּלְאָכִים וְנִכְנַסְתִּי לִבֵּין הַחַיּוֹת וְנִכְנַסְתִּי לִבֵּין הַשְּׂרָפִים שֶׁאֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לִשְׂרֹף כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ עַל יוֹשְׁבָיו, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר

(ישעיה ו ב): ״שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ״, נַפְשִׁי נָתַתִּי עָלֶיהָ, דְּמִי נָתַתִּי עָלֶיהָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁלָּמַדְתִּי אוֹתָהּ בְּצַעַר כָּךְ תְּהוּ לְמֵדִים אוֹתָהּ בְּצַעַר, אוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתֶּם לְמֵדִים אוֹתָהּ בְּצַעַר כָּךְ תְּהוּ מְלַמְּדִים אוֹתָהּ בְּצַעַר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **תְּזַל כַּשַּׁל אִמְרָתִי**, תְּהוּ רוֹאִים אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא בְּזוֹל, אֶחָד מִשָּׁלֹשׁ וְאַרְבַּע סְאִים בְּסֶלַע.

כו כְּשָׂעִירִם עֲלֵי דֶשֶׁא, כְּשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה תְּחִלָּה נוֹפֶלֶת עָלָיו כְּשָׂעִיר, וְאֵין שָׂעִיר אֶלָּא שֵׂד, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לד יד): ״וּפָגְשׁוּ צִיִּים אֶת אִיִּים וְשָׂעִיר עַל רֵעֵהוּ יִקְרָא״, וְאוֹמֵר (ישעיה יג כא): ״וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם״.

כז דָּבָר אַחֵר **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי**, הָיָה רַבִּי בְּנָיָה אוֹמֵר: אִם עָשִׂיתָ דִּבְרֵי תוֹרָה לִשְׁמָם, דִּבְרֵי תוֹרָה חַיִּים לָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד כב): ״כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם״ וְאִם לֹא עָשִׂיתָ דִּבְרֵי תוֹרָה לִשְׁמָם, הֵם מְמִיתִים אוֹתְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי**, וְאֵין עֲרִיפָה אֶלָּא לְשׁוֹן הֲרִיגָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא ד): ״וְעָרְפוּ שָׁם אֶת עֶגְלָה בַּנָּחַל״, וְאוֹמֵר (משלי ז כו): ״כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֲגֶיהָ״.

כח דָּבָר אַחֵר **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי**, רַבִּי דוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם כָּנַסְתָּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּדֶרֶךְ שֶׁכּוֹנְסִים הַמַּיִם בַּבּוֹר, לַסּוֹף שֶׁאַתָּה זוֹכֶה וְרוֹאֶה אֶת מִשְׁנָתְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ה טו): ״שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ״. וְאִם כָּנַסְתָּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּדֶרֶךְ שֶׁכּוֹנְסִים מָטָר בְּבוֹרוֹת שִׂיחִים וּמְעָרוֹת, לַסּוֹף שֶׁאַתָּה מְנַוֵּל וּמַשְׁקֶה אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״וְנוֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ״, וְאוֹמֵר (שם ה טז): ״יָפוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה״.

כט דָּבָר אַחֵר **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי**, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יֶהֱוֵי כּוֹנֵס דִּבְרֵי תוֹרָה כְּלָלִים, שֶׁאִם אַתָּה כוֹנְסָם פְּרָטִים מְיַגְּעִים אוֹתְךָ וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָלַךְ לְקִיסְרִי וְצָרִיךְ מֵאָה זוּז אוֹ מָאתַיִם זוּז הוֹצָאָה, אִם נוֹטְלָם פְּרָט – מְיַגְּעִים אוֹתוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת, אֲבָל מִצְרָפָם וְעוֹשֶׂה אוֹתָם סְלָעִים וּפוֹרֵט וּמוֹצִיא בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן מִי שֶׁהוֹלֵךְ לְבֵית אִילָנֵיס לַשּׁוּק וְצָרִיךְ מֵאָה מָנֶה אוֹ שְׁתֵּי רִבּוֹא הוֹצָאָה, אִם מְצָרָפָם סְלָעִים – מְיַגְּעִים אוֹתוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת, אֲבָל מְצָרָפָם וְעוֹשֶׂה אוֹתָם דִּינְרֵי זָהָב וּפוֹרֵט וּמוֹצִיא בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה.

ל כְּשָׂעִירִם עֲלֵי דֶשֶׁא, כְּשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה תְּחִלָּה אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת עַד שֶׁשּׁוֹנֶה שְׁנֵי סְפָרִים אוֹ שְׁנֵי סְדָרִים וְאַחַר כָּךְ נִמְשֶׁכֶת אַחֲרָיו כִּרְבִיבִים. לְכָךְ נֶאֱמַר: **כִּרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב**.

לא דָּבָר אַחֵר **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי**, מַה מָּטָר זֶה יוֹרֵד עַל הָאִילָנוֹת וְנוֹתֵן בָּהֶם מַטְעַמִּים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַה שֶּׁהוּא: בְּגֶפֶן לְפִי מַה שֶּׁהוּא, בְּזַיִת לְפִי מַה שֶּׁהוּא, בְּתְאֵנָה לְפִי מַה שֶּׁהִיא – כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּלָלוֹ אֶחָת, וְיֵשׁ בָּהּ מִקְרָא וּמִשְׁנָה תַּלְמוּד הֲלָכוֹת וְהַגָּדוֹת.

לב כְּשָׂעִירִם עֲלֵי דֶשֶׁא, מַה שְּׂעִירִם הַלָּלוּ יוֹרְדִים עַל הָעֲשָׂבִים וּמַעֲלִים אוֹתָם, וְיֵשׁ מֵהֶם אֲדֻמִּים וְיֵשׁ מֵהֶם שְׁחוֹרִים וְיֵשׁ מֵהֶם לְבָנִים, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה יֵשׁ בָּהֶם בְּנֵי אָדָם חֲכָמִים, בְּנֵי אָדָם כְּשֵׁרִים, בְּנֵי אָדָם צַדִּיקִים, בְּנֵי אָדָם חֲסִידִים.

לג דָּבָר אַחֵר: מָה מָּטָר זֶה אִי אַתָּה רוֹאֶה לוֹ עַד שֶׁבָּא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מ״א יח מה): ״וַיְהִי עַד כֹּה וְעַד כֹּה וְהַשָּׁמַיִם הִתְקַדְּרוּ עָבִים״, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַה הוּא עַד שֶׁיִּשְׁנֶה מִדְרָשׁ הֲלָכוֹת וְהַגָּדוֹת וְעַד שֶׁיִּתְמַנֶּה פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר.

לד דָּבָר אַחֵר **יַעֲרֹף כַּמָּטָר**, לֹא כְּמָטָר זֶה שֶׁבָּא מִן הַדָּרוֹם שֶׁכֵּלּוֹ לְשַׁדְּפוֹן וְכֵלּוֹ לִירֵקוֹן וְכֵלּוֹ לִקְלָלָה, אֶלָּא כְּמָטָר זֶה שֶׁבָּא מִן הַמַּעֲרָב שֶׁכֵּלּוֹ לִבְרָכָה. הָיָה רַבִּי סִימַיי אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הֵם מֹשֶׁה בִּישְׂרָאֵל שָׁמַיִם וָאָרֶץ כָּךְ הֵעִיד בָּהֶם אַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי** – זוֹ רוּחַ מַעֲרָבִית שֶׁהִיא עֶרְפּוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁכֵּלּוֹ לִבְרָכָה, **תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי** – זוֹ רוּחַ צְפוֹנִית שֶׁהִיא עוֹשָׂה אֶת הָרָקִיעַ נְקִיָּה כַּזָּהָב, **כִּשְׂעִירִם עֲלֵי דֶשֶׁא** – זוֹ רוּחַ מִזְרָחִית שֶׁמַּשְׁחֶרֶת אֶת הָרָקִיעַ כִּשְׂעִירִים, **וְכִרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב** – זוֹ רוּחַ דְּרוֹמִית שֶׁמְּאָרֶגֶת אֶת הָרָקִיעַ כְּרָבִיב.

לה דָּבָר אַחֵר **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי**, וְכֵן הָיָה רַבִּי סִימַי אוֹמֵר: לֹא נֶאֶמְרוּ אַרְבַּע רוּחוֹת אֵלּוּ אֶלָּא כְּנֶגֶד אַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם. צְפוֹנִית – בֵּימוֹת הַחַמָּה יָפָה וּבֵימוֹת הַגְּשָׁמִים קָשָׁה, דְּרוֹמִית – בֵּימוֹת הַחַמָּה קָשָׁה וּבֵימוֹת הַגְּשָׁמִים יָפָה, מִזְרָחִית – לְעוֹלָם קָשָׁה, מַעֲרָבִית – לְעוֹלָם יָפָה. צְפוֹנִית – יָפָה לַחִטִּים בְּשָׁעָה שֶׁמַּכְנִיסִים שְׁלִישׁ וְקָשָׁה לַזְּיתִים בְּשָׁעָה שֶׁחוֹנְטִים, דְּרוֹמִית – קָשָׁה לַזְּיתִים בִּזְמַן שֶׁמַּכְנִיסִים שְׁלִישׁ וְיָפָה לַחִטִּים בְּשָׁעָה שֶׁחוֹנְטִים. וְכֵן הָיָה רַבִּי סִימַי אוֹמֵר: כָּל בְּרִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הַשָּׁמַיִם – נַפְשָׁם וְגוּפָם מִן הַשָּׁמַיִם, וְכָל בְּרִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָאָרֶץ – נַפְשָׁם וְגוּפָם מִן הָאָרֶץ, חוּץ מֵאָדָם זֶה, שֶׁנַּפְשׁוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וְגוּפוֹ מִן הָאָרֶץ. לְפִיכָךְ אִם עָשָׂה אָדָם תּוֹרָה וְעָשָׂה רְצוֹן אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, הֲרֵי הוּא כִּבְרִיּוֹת שֶׁל מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פב ו): ״אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם״. לֹא עָשָׂה תּוֹרָה וְלֹא עָשָׂה רְצוֹן אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, הֲרֵי הוּא כִּבְרִיּוֹת שֶׁל מַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם פב ז): ״אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן״. וְכֵן הָיָה רַבִּי סִימַי אוֹמֵר: אֵין לְךָ פְּרָשָׁה שֶׁאֵין בָּהּ תְּחִיַּת מֵתִים, אֶלָּא שֶׁאֵין בָּנוּ כֹּחַ לִדְרֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם נ ד): ״יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ״. ״יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל״ זוֹ נְשָׁמָה, ״וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ״ זֶה הַגּוּף, מִי דָּנָן עִמּוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים? שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לז ט): ״מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בּוֹאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה״.

לו **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא**, מְצִינוּ שֶׁלֹּא הִזְכִּיר מֹשֶׁה שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא לְאַחַר עֶשְׂרִים וְאֶחָד דָּבָר. מִמִּי לָמַד? מִמַּלְאָכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מַזְכִּירִים אֶת הַשֵּׁם אֶלָּא לְאַחַר שָׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ו ג): ״וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה׳ צְבָאוֹת״. אָמַר מֹשֶׁה: דַּיֵּי שֶׁאֶהְיֶה בְּפָחוֹת מִשִּׁבְעָה כְּמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמַה מֹשֶׁה שֶׁהוּא חָכָם חֲכָמִים וְנָדוֹל שֶׁבַּגְּדוֹלִים וַאֲבִי הַנְּבִיאִים, לֹא הִזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם אֶלָּא לְאַחַר עֶשְׂרִים וְאֶחָד דָּבָר, הַמַּזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם בְּחִנָּם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם ״לַה׳ עוֹלָה״, ״לַה׳ מִנְחָה״, ״לַה׳ שְׁלָמִים״, אֶלָּא ״עוֹלָה לַה׳״, ״מִנְחָה לַה׳״, שְׁלָמִים לַה׳? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא א ב): ״קָרְבָּן לַה׳״. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמַה אֵלּוּ שֶׁהֵם מֻקְדָּשִׁים לַשָּׁמַיִם אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא יוּחַל שְׁמִי עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיְּקַדְּשׁוּ, הַמַּזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִנָּם וּבְמָקוֹם בְּזָיוֹן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

לז **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא**, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִנַּיִן לָעוֹמְדִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאוֹמְרִים ״בָּרְכוּ אֶת ה׳ הַמְבוֹרָךְ״ שֶׁעוֹנִים אֲחֲרֵיהֶם ״בָּרוּךְ ה׳ הַמְבוֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד״, שֶׁנֶּאֱמַר: **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ**. אָמַר לוֹ רַבִּי נְהוֹרַאי: הַשָּׁמַיִם! דֶּרֶךְ אֶרֶץ הִיא, גּוֹלְיָירִים מִתְגָּרִים בַּמִּלְחָמָה וְגִבּוֹרִים נוֹצְחִים. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מְזַמְּנִים אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ**. וּמִנַּיִן שֶׁעוֹנִים אָמֵן אַחַר הַמְבָרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: **הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ**. וּמִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים ״בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד״, שֶׁנֶּאֱמַר: **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא**. וּמִנַּיִן לָאוֹמְרִים ״יְהֵא שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מְבוֹרָךְ״ שֶׁעוֹנִים אַחֲרֵיהֶם ״לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים״, שֶׁנֶּאֱמַר: **הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ**. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יָרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִסִּים וּגְבוּרוֹת וּבִשְׁבִיל לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב כג-גד): ״וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרָיִם״, וְאוֹמֵר: ״וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ״, וְאוֹמֵר: **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ**. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא הֵבִיא הַמָּקוֹם פֻּרְעָנוּת וְלֹא הֵבִיא עֶשֶׂר מַכּוֹת עַל פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בָּעוֹלָם? שֶׁמִּתְחִלַּת הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר (שם ה ב): ״מִי ה׳ אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ״, וּבְסוֹף הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר (שם ט כז): ״ה׳ הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים״. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא עָשָׂה הַמָּקוֹם נִסִּים וּגְבוּרוֹת עַל הַיָּם וּבַיַּרְדֵּן וּבְנַחֲלֵי אַרְנוֹן אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה א): ״וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי״ וְגוֹ׳, וְכֵן רָחָב אוֹמֶרֶת לְשִׁלּוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ (שם ב י): ״כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה׳ אֶת מֵי יַם סוּף מִפְּנֵיכֶם״, תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא**. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יָרַד דָּנִיֵּאל לְגוֹב אֲרָיוֹת אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּעָשֶׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִסִּים וּגְבוּרוֹת וּבִשְׁבִיל לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: **כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא**, וְאוֹמֵר (דניאל ו כז): ״מִן קֳדָמַי שִׂים טְעֵם דִּי בְכָל שָׁלְטָן מַלְכוּתִי לֶהֱוֹן זָיְעִין וְדָחֲלִין מִן קֳדָם אֱלָהֵהּ דִּי דָנִיֵּאל״. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יָרְדוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִסִּים וּגְבוּרוֹת בִּשְׁבִיל לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ג לב-לג): ״אֲתַיָּא וְתִמְהֵיָא דִּי עֲבַד עִמֵּי אֱלָהָא שְׁפַר קֳדָמַי לְהַחֲוָיָה״, וְאוֹמֵר: ״אִתּוֹהִי כְּמָה רַבְרְבִין וְתִמְהוֹהִי כְּמָה תַּקִּיפִין״. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַזְכִּירִים שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִלְמַעְלָה עַד שֶׁיַּזְכִּירוּ יִשְׂרָאֵל מִלְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו ד): ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד״, וְאוֹמֵר (איוב לח ז): ״בְּרֹן יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר״ וַהֲדַר (שם): ״וַיָּרִיעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים״, ״כּוֹכְבֵי בֹקֶר״, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשׁוּלִים בַּכּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב יז): ״וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם״; ״וַיָּרִיעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים״, אֵלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב א ו): ״וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה׳״.

פיסקא שז

א (דברים לב ד) **הַצּוּר**, הַצַּיָּר שֶׁהוּא צָר אֶת הָעוֹלָם תְּחִלָּה וְיָצַר בּוֹ אֶת הָאָדָם שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב ז): ״וַיִּיצֶר ה׳ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם״.

ב **תָּמִים פָּעָלוֹ**, פְּעֻלָּתוֹ שְׁלֵמָה עִם כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם, וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר מַעֲשָׂיו אֲפִלּוּ עִלָּה שֶׁל כְּלוּם, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם שֶׁיִּסְתַּכֵּל וְיֹאמַר: אִלּוּ הָיוּ לִי שָׁלֹשׁ עֵינַיִם וְאִלּוּ הָיוּ לִי שָׁלֹשׁ יָדַיִם וְאִלּוּ הָיוּ לִי שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם וְאִלּוּ הָיִיתִי מְהַלֵּךְ עַל רֹאשִׁי וְאִלּוּ הָיוּ פָנַי הֲפוּכוֹת לַאֲחוֹרַי — כַּמָּה הָיָה נָאֶה לִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט**, יוֹשֵׁב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד בַּדִּין וְנוֹתֵן לוֹ מַה שֶּׁהוּא רָאוּי לוֹ.

ג **אֵל אֱמוּנָה**, שֶׁהָאֱמִין בָּעוֹלָם וּבְרָאוֹ.

ד **וְאֵין עָוֶל**, שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ בְּנֵי אָדָם לִהְיוֹת רְשָׁעִים אֶלָּא צַדִּיקִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ז כט): ״לְבַד רְאֵה זֶה מָצָאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר וְהֵמָּה בִּקְשׁוּ חִשְׁבֹּנוֹת רַבִּים״.

ה **צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא**, מִתְנַהֵג בְּיִשְׁרוּת עִם כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם.

ו דָּבָר אַחֵר **הַצּוּר**, הַתַּקִּיף. **תָּמִים פָּעָלוֹ**, פְּעֻלָּתוֹ שְׁלֵמָה עִם כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם, וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר מַעֲשָׂיו אֲפִלּוּ עִלָּה שֶׁל כְּלוּם, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם שֶׁיִּסְתַּכֵּל וְיֹאמַר: מָה רָאוּ אַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל לְהִשְׁטֵף בַּמַּיִם, וּמָה רָאוּ אַנְשֵׁי מִגְדָּל שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וּמָה רָאוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם לְהִשָּׁטֵף בְּאֵשׁ וְגָפְרִית, וּמָה רָאָה

אַהֲרֹן לִטֹּל אֶת הַכַּהֻנָּה, וּמָה רָאָה דָּוִד לִטֹּל אֶת הַמַּלְכוּת, וּמָה רָאוּ קֹרַח וַעֲדָתוֹ שֶׁתִּבָּלַעַם הָאָרֶץ, תַּלְמוּד לוֹמַר: **כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט**, יוֹשֵׁב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּדִין, וְנוֹתֵן לוֹ מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ. **אֵל אֱמוּנָה**, בַּעַל הַפִּקָּדוֹן.

ז **וְאֵין עָוֶל**, גּוֹבֶה שֶׁלּוֹ בְּאַחֲרוֹנָה, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מַפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ כִּיס שֶׁל מָאתַיִם וְיֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ מָנֶה, כְּשֶׁהוּא בָּא לִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ, אוֹמֵר לוֹ: צֵא מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדֶךָ, וְהֵי לְךָ אֶת הַשְּׁאָר. וְכֵן פּוֹעֵל שֶׁעָשָׂה אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת וְיֵשׁ לוֹ בְּיָדוֹ דִּינָר, כְּשֶׁהוּא בָּא לִטֹּל אֶת שְׂכָרוֹ, אוֹמֵר לוֹ: צֵא דִּינָר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדֶךָ וְהֵי לְךָ אֶת הַשְּׁאָר, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא **אֵל אֱמוּנָה** בַּעַל הַפִּקָּדוֹן, **וְאֵין עָוֶל**, גּוֹבֶה אֶת שֶׁלּוֹ בָּאַחֲרוֹנָה.

ח **צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא**, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יא ז): "כִּי צַדִּיק ה' צְדָקוֹת אָהֵב".

ט דָּבָר אַחֵר **הַצּוּר**, הַתַּקִּיף.

י **תָּמִים פָּעֳלוֹ**, פְּעֻלָּתָם שֶׁל בְּאֵי הָעוֹלָם שְׁלֵמָה לְפָנָיו, מַתַּן שְׂכָרָם שֶׁל צַדִּיקִים וּמַחַת פֻּרְעָנוּתָם שֶׁל רְשָׁעִים, אֲלוּ לֹא נָטְלוּ כְּלוּם מִשֶּׁלָּהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵלּוּ לֹא נָטְלוּ כְּלוּם מִשֶּׁלָּהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא נָטְלוּ צַדִּיקִים כְּלוּם מִשֶּׁלָּהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לא כ): "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ". וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא נָטְלוּ רְשָׁעִים כְּלוּם מִשֶּׁלָּהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב לד): "הֲלֹא הוּא כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם בְּאוֹצְרֹתָי". אִי מָתַי אֵלּוּ וְאֵלּוּ נוֹטְלִים, **כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט** לְמָחָר כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִּין יוֹשֵׁב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּדִין וְנוֹתֵן לוֹ מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ.

יא **אֵל אֱמוּנָה**, כְּשֵׁם שֶׁמְּשַׁלֵּם לְצַדִּיק גְּמוּר שְׂכַר מִצְוָה שֶׁעָשָׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה לָעוֹלָם הַבָּא, כָּךְ מְשַׁלֵּם לָרָשָׁע גְּמוּר שְׂכַר מִצְוָה קַלָּה שֶׁעָשָׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה בָּעוֹלָם הַזֶּה. וּכְשֵׁם שֶׁנִּפְרָע מֵרָשָׁע גְּמוּר עַל עֲבֵרָה שֶׁעָשָׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה לָעוֹלָם הַבָּא, כָּךְ נִפְרָע מִצַּדִּיק גְּמוּר עַל עֲבֵרָה קַלָּה שֶׁעָשָׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה בָּעוֹלָם הַזֶּה.

יב **וְאֵין עָוֶל**, כְּשֶׁאָדָם נִפְטָר מִן הָעוֹלָם בָּאִים כָּל מַעֲשָׂיו וְנִפְרָטִים לְפָנָיו וְאוֹמְרִים לוֹ: כָּךְ וְכָךְ עָשִׂיתָ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְכָךְ וְכָךְ עָשִׂיתָ בְּיוֹם פְּלוֹנִי. אַתָּה מַאֲמִין בַּדְּבָרִים הַלָּלוּ? וְהוּא אוֹמֵר: הֵן. אוֹמְרִים לוֹ: חֲתוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לז ז): "בְּיַד כָּל אָדָם יַחְתּוֹם לָדַעַת כָּל אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂהוּ".

יג **צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא**, וְהוּא מַצְדִּיק אֶת הַדִּין וְאוֹמֵר: יָפָה נִדְנְתִּי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים נא ו): "לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ".

יד דָּבָר אַחֵר **הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ** כְּשֶׁתָּפְסוּ אֶת רַבִּי חֲנִינָה בֶּן תְּרַדְיוֹן נִגְזְרָה עָלָיו גְּזֵרָה לִשָּׂרֵף עִם סִפְרוֹ. אָמְרוּ לוֹ: נִגְזְרָה גְּזֵרָה לִשָּׂרֵף עִם סִפְרֵךְ. קָרָא הַמִּקְרָא הַזֶּה: **הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ**. אָמְרוּ לְאִשְׁתּוֹ: נִגְזְרָה עַל בַּעְלֵךְ גְּזֵרָה לִשָּׂרֵף וְעָלַיִךְ לְהָרֵג. קָרְאָה הַמִּקְרָא הַזֶּה: **אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל**. אָמְרוּ לְבִתּוֹ: נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל אָבִיךְ לִשָּׂרֵף וְעַל אִמֵּךְ לְהָרֵג וְעָלַיִךְ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה. קָרְאָה הַמִּקְרָא הַזֶּה (ירמיה לב יט): "גְּדוֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילְיָה אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְּקוּחוֹת". אָמַר רַבִּי: כַּמָּה גְּדוֹלִים צַדִּיקִים אֵלּוּ, שֶׁבִּשְׁעַת צָרָתָם הִזְמִינוּ שִׁלְשָׁה פְּסוּקִים שֶׁל צִדּוּק הַדִּין, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכָל הַכְּתוּבִים, כִּוְּנוּ שְׁלָשְׁתָּם אֶת לִבָּם וְצִדְּקוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין. עָמַד פִּילוֹסוֹפוֹס עַל אַפַּרְכְיָא שֶׁלּוֹ, אָמַר לוֹ: מָרִי, אַל תְּזוּחַ דַּעְתְּךָ שֶׁשָּׂרַפְתָּ אֶת הַתּוֹרָה, שְׁמִמָּקוֹם שֶׁיָּצְאת חָזְרָה לָהּ לְבֵית אָבִיהָ. אָמַר לוֹ: לְמָחָר אַף דִּינְךָ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. אָמַר לוֹ: בִּשְׂרַתְנִי בְּשׂוֹרָה טוֹבָה שֶׁמָּחָר יְהֵא חֶלְקִי עִמָּהֶם לָעוֹלָם הַבָּא.

טו דָּבָר אַחֵר **הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ**, כְּשֶׁיָּרַד מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי נִתְקַבְּצוּ יִשְׂרָאֵל אֵצְלוֹ, אָמְרוּ לוֹ: רַבֵּינוּ מֹשֶׁה, אֱמֹר לָנוּ מַה הִיא מִדַּת הַדִּין לְמַעְלָה. אָמַר לָהֶם: אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְהַחֲלִיף בַּדָּבָר **אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל**.

פיסקא שח

א (דברים לב ה) **שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם**, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְלֵאִים מוּמִים קְרוּיִים בָּנִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: **בָּנָיו מוּמָם**. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין בָּהֶם מוּמִים שֶׁנֶּאֱמַר **לֹא בָּנָיו מוּמָם**, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה א ד): "זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים", אִם כְּשֶׁמַּשְׁחִיתִים קְרוּיִים בָּנִים, אֲלוּ לֹא הָיוּ מַשְׁחִיתִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כַּיּוֹצֵא בוֹ (ירמיה ד כב): "חֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע", וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמַה כְּשֶׁהֵם מְרֵעִים קְרוּיִים חֲכָמִים, אֲלוּ הָיוּ מְטִיבִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כַּיּוֹצֵא בוֹ (שם): "בָּנִים סְכָלִים הֵמָּה", וּמַה כְּשֶׁהֵם סְכָלִים קְרוּיִים בָּנִים, אֲלוּ הָיוּ נְבוֹנִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כַּיּוֹצֵא בוֹ (יחזקאל לג לא): "וְיָבֹאוּ אֵלֶיךָ כְּמְבוֹא עָם וְיֵשְׁבוּ לְפָנֶיךָ עַמִּי וְשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרֶיךָ", יָכוֹל שׁוֹמְעִים וְעוֹשִׂים? תַּלְמוּד לוֹמַר (שם): "וְאוֹתָם לֹא יַעֲשׂוּ". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמַה כְּשֶׁהֵם שׁוֹמְעִים וְאֵינָם עוֹשִׂים קְרוּיִים עַמִּי, אֲלוּ שׁוֹמְעִים וְעוֹשִׂים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ב מְשׁוּם אַבָּה הַדּוֹרֵס אָמְרוּ: שִׁחֲתוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל לָאוִים שֶׁבַּתּוֹרָה, וְכָל כָּךְ לָמָּה, שֶׁלֹּא לִתֵּן פֶּתְחוֹן פֶּה לָרְשָׁעִים לוֹמַר: כָּל זְמַן שֶׁאָנוּ חוֹטְאִים לְפָנָיו אָנוּ מְצֻטְעָרִים לְפָנָיו. לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאֶחָד שֶׁיָּצָא לְצָלַב וְאָבִיו בּוֹכֶה עָלָיו וְאִמּוֹ מִתְחַבֶּטֶת לְפָנָיו, זֶה אוֹמֵר: אוֹי לִי! וְזֶה אוֹמֵר: אוֹי לִי! אֲבָל אֵין זֶה הֶוֶה

אֶלָּא עַל אוֹתוֹ שֶׁיָּצָא לְצָלֵב. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ג ט): ״אוֹי לְנַפְשָׁם כִּי גָמְלוּ לָהֶם רָעָה״.

ג **דּוֹר עִקֵּשׁ וּפִתַלְתֹּל**, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: עַקְמָנִים אַתֶּם, פְּתַלְתָּנִים אַתֶּם, וְאֵין אַתֶּם הוֹלְכִים אֶלָּא לְאוֹר. לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאֶחָד שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַקֵּל מְעֻקָּם וּנְתָנוֹ לְאַמָּן לְתַקְּנוֹ, מְתַקְּנוֹ בָּאוֹר, וְאִם לָאוֹ מְכַוְּנוֹ בַּמַּעְגִּילָה, וְאִם לָאוֹ מְפַסְּלוֹ בַּמַּעְצָד וּמַשְׁלִיכוֹ לָאוּר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כא לו): ״וּנְתַתִּיךְ בְּיַד אֲנָשִׁים בֹּעֲרִים חָרָשֵׁי מַשְׁחִית״.

ד דָּבָר אַחֵר: אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, בְּמִדָּה שֶׁמְּדַדְתֶּם בָּהּ מָדַדְתִּי לָכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ש״ב כב כז): ״עִם נָבָר תִּתָּבָר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל״, **דּוֹר עִקֵּשׁ וּפִתַלְתֹּל**.

פיסקא שט

א (דברים לב ו) **הֲלַה׳ תִּגְמְלוּ זֹאת**, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְצוֹהֵב כְּנֶגֶד בּוּלְיוּטוֹס בַּשּׁוּק. אָמְרוּ לוֹ הַשּׁוֹמְעִים: שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, כְּנֶגֶד בּוּלְיוּטוֹס אַתָּה עוֹמֵד וְצוֹהֵב? מָה אִם רָצָה לְהַכּוֹתְךָ אוֹ לִקְרֹעַ אֶת כִּסּוּתְךָ אוֹ לְחָבְשְׁךָ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, שֶׁמָּא אַתְּ יָכוֹל לוֹ? אִם הָיָה קַטְרוֹן שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, אִם הָיָה הַפִּתְקוֹס שֶׁגָּדוֹל מִשְּׁנֵיהֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ב דָּבָר אַחֵר: **הֲלַה׳ תִּגְמְלוּ זֹאת**, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאֶחָד שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְצוֹהֵב כְּנֶגֶד אָבִיו בַּשּׁוּק. אָמְרוּ לוֹ הַשּׁוֹמְעִים: שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, כְּנֶגֶד מִי אַתָּה עוֹמֵד וְצוֹהֵב? כְּנֶגֶד אָבִיךָ! שְׁמַע כַּמָּה עָמָל בְּךָ וְכַמָּה יְגִיעָה יָגַע בְּךָ! אִם לֹא כִבַּדְתּוֹ לְשֶׁעָבַר, צָרִיךְ אַתָּה לְכַבְּדוֹ עַכְשָׁיו, שֶׁלֹּא יְהֵא כוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים. כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: אִם אֵי אַתֶּם זְכוּרִים נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁעָשָׂה לָכֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, הִזָּכְרוּ כַּמָּה טוֹבוֹת עָתִיד לִתֵּן לָכֶם לָעוֹלָם הַבָּא.

ג **עַם נָבָל וְלֹא חָכָם, נָבָל** לְשֶׁעָבַר. **וְלֹא חָכָם**, לֶעָתִיד לָבוֹא. כַּיּוֹצֵא בוֹ (ישעיה א ג): ״יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע״ לְשֶׁעָבַר, ״עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן״ לֶעָתִיד, וּמִי גָּרַם לְיִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת מְנֻבָּלִים וּמְטֻפָּשִׁים? שֶׁלֹּא הֶחְכִּמוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב ד כא): ״הֲלֹא נָסַע יִתְרָם בָּם, יָמוּתוּ וְלֹא בְחָכְמָה״.

ד **הֲלֹא הוּא אָבִיךָ קָנָךְ**, שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אוֹמֵר: שֶׁאִם הָיָה חַלָּשׁ מִלְּמַעְלָה וּגְבוֹר מִלְּמַטָּה, מִי נוֹצַחַ? שֶׁמָּא אַתָּה יָכוֹל לוֹ? וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהַגִּבּוֹר מִלְּמַעְלָה וְהַחַלָּשׁ מִלְּמַטָּה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ה א): ״אַל תְּבַהֵל עַל פִּיךָ וְלִבְּךָ אַל יְמַהֵר לְהוֹצִיא דָּבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ״.

ה **הֲלֹא הוּא אָבִיךָ קָנָךְ**, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: חֲבִיבִים אַתֶּם לוֹ, קִנְיָן אַתֶּם לוֹ, וְאִי אַתֶּם יְרוּשָּׁה לוֹ. מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהוֹרִישׁוֹ אָבִיו עֶשֶׂר שָׂדוֹת, וְעָמַד וְקָנָה שָׂדֶה אַחַת מִשֶּׁלּוֹ, וְהָיָה אוֹהֵב אוֹתָהּ מִכָּל שָׂדוֹת שֶׁהוֹרִישׁוֹ אָבִיו. וְכֵן מִי שֶׁהוֹרִישׁוֹ אָבִיו עֶשֶׂר פַּלְטְרָיָאוֹת וְעָמַד וְקָנָה פַּלְטְרָיָא אַחַת מִשֶּׁלּוֹ, וְאוֹתָהּ הָיָה אוֹהֵב מִכָּל פַּלְטְרָיָאוֹת שֶׁהִנְחִילוֹ אָבִיו. כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: חֲבִיבִים אַתֶּם לוֹ, קִנְיָן אַתֶּם לוֹ, וְאִי אַתֶּם יְרוּשָּׁה לוֹ.

ו **קָנָךְ**, זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה שֶׁנִּקְרְאוּ קִנְיָן לַמָּקוֹם: תּוֹרָה נִקְרֵאת קִנְיָן לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח כב): ״ה׳ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ״. יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ קִנְיָן לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: **הֲלֹא הוּא אָבִיךָ קָנָךְ**. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִקְרָא קִנְיָן לַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים עח נד): ״הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ״.

ז **הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ**, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּרֻכָּא דְּכוּלָּא בֵּיהּ: כֹּהֲנִים מִתּוֹכוֹ, נְבִיאִים מִתּוֹכוֹ, חֲכָמִים מִתּוֹכוֹ, סוֹפְרִים מִתּוֹכוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (זכריה י ד): ״מִמֶּנּוּ פִּנָּה מִמֶּנּוּ יָתֵד״. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עָשְׂךָ כְּוִין כְּוִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: הוֹשִׁיבְךָ עַל בְּסִיסְךָ, הִלְעִיטְךָ בְּזֵת שִׁבְעָה עֲמָמִים, וְנָתַן לְךָ מַה שֶּׁנִּשְׁבַּע לְךָ, וְהוֹרִישְׁךָ מַה שֶּׁהִבְטִיחֲךָ. רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: עָשְׂךָ כְּנוּנִים כְּנוּנִים מִבִּפְנִים, שֶׁאִם תַּעֲלֶה אַחַת מֵהֶם עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ אִי אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד.

פיסקא שי

א (דברים לב ז) **זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם**, אָמַר לָהֶם: הִזָּכְרוּ מַה שֶּׁעָשִׂיתִי לַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, מַה שֶּׁעָשִׂיתִי לְאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל, וּמַה שֶּׁעָשִׂיתִי לְאַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלָּגָה, וּמָה שֶּׁעָשִׂיתִי לְאַנְשֵׁי סְדוֹם.

ב **בִּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר**, אֵין לְךָ דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל, וְאֵין לְךָ דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּאַנְשֵׁי סְדוֹם, אֶלָּא שֶׁנִּדּוֹן כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַעֲשָׂיו.

ג **שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ**, אֵלּוּ נְבִיאִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (מ״ב ב יב): ״וֶאֱלִישָׁע רֹאֶה וְהוּא מְצַעֵק אָבִי אָבִי״.

ד **זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ**, אֵלּוּ זְקֵנִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא טז): ״אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל״.

ה דָּבָר אַחֵר **זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם**, אָמַר לָהֶם, כָּל זְמַן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא עֲלֵיכֶם יִסּוּרִים, הִזָּכְרוּ כַּמָּה טוֹבוֹת וְנֶחָמוֹת עָתִיד לִתֵּן לָכֶם לָעוֹלָם הַבָּא.

ו **בִּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר**, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עב ה): ״יִירָאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים״.

ז **שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ**, לְמָחָר עֲתִידִים יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת רוֹאִים וְשׁוֹמְעִים כְּשׁוֹמְעִים מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל כא): ״וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר״, וְאוֹמֵר (שם ל כ): ״לֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ״.

ח **זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ**, מַה שֶּׁהֶרְאִיתִי לַזְּקֵנִים בָּהָר, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד א): ״וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה׳״.

פיסקא שיא

א (דברים לב ח) **בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם**, עַד שֶׁלֹּא בָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ כִּבְיָכוֹל הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּן אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת אַכְזָרִיּוּת. חָטְאוּ אַנְשֵׁי מַבּוּל – הֶצִיפָם כְּזִיקִים עַל פְּנֵי הַמַּיִם. חָטְאוּ אַנְשֵׁי מִגְדָּל – פִּזָּרָם מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. חָטְאוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם – שְׂטָפָם בְּגָפְרִית וָאֵשׁ. אֲבָל מִשֶּׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ לָעוֹלָם זָכָה לְקַבֵּל יִסּוּרִים וְהִתְחִילוּ מְמַשְׁמְשִׁים וּבָאִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב י): ״וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה״. וְאִם תֹּאמַר, מִפְּנֵי מָה יִסּוּרִים בָּאִים? מִפְּנֵי חִבָּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, **יַעֲב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**.

ב דָּבָר אַחֵר **בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם**, כְּשֶׁהִנְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹלָם לָאֻמּוֹת פֵּרֵשׁ תְּחוּמָהּ שֶׁל כָּל אֻמָּה וְאֻמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ מְעָרְבִים: שִׁלַּח בְּנֵי גֹמֶר לְגֹמֶר, בְּנֵי מָגוֹג לְמָגוֹג, בְּנֵי מָדַי לְמָדַי, בְּנֵי יָוָן לְיָוָן, בְּנֵי תֻבַל לְתֻבַל, פֵּרֵשׁ תְּחוּמָן שֶׁל אֻמּוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, **יַעֲב גְּבֻלֹת עַמִּים**.

ג דָּבָר אַחֵר **בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם**, כְּשֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עָמַד וְצָפָה וְנִסְתַּכֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג ו): ״עָמַד וַיְמַדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם״, וְלֹא הָיְתָה אֻמָּה בָּאֻמּוֹת שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, **יַעֲב גְּבֻלֹת עַמִּים**.

ד דָּבָר אַחֵר **בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם**, כְּשֶׁהִנְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹלָם לָאֻמּוֹת חִלְקָם בְּגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לב כב): ״שָׁם אַשּׁוּר וְכָל קְהָלָהּ״, (שם לב ל) ״שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן וְכָל צִידוֹנִי״, (שם לב כט) ״שָׁמָּה אֱדוֹם מְלָכֶיהָ״. וְאִם תֹּאמַר, מִי נוֹטֵל עָשְׁרָם וּכְבוֹדָם שֶׁל אֵלּוּ? הֱוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, **יַעֲב גְּבֻלֹת עַמִּים**.

ה דָּבָר אַחֵר **בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם**, כְּשֶׁהִנְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִן הָאֻמּוֹת יִרְאֵי חֵטְא וּכְשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם, **בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם**, זֶה דּוֹר הַפַּלָּגָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יא ט): ״וּמִשָּׁם הֱפִיצָם ה׳״. **יַעֲב גְּבֻלֹת עַמִּים**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שיר השירים ו ח): ״שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים״, שִׁשִּׁים וּשְׁמֹנִים חֲרֵי מֵאָה וְאַרְבָּעִים. אֲבוֹתֵינוּ לֹא יָרְדוּ לְמִצְרַיִם אֶלָּא בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י כב): ״בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ״, וְכֵן הוּא אוֹמֵר **גְּבֻלֹת עַמִּים**, גְּבוּלֵי עַמִּים אֵין כָּתוּב כָּאן אֶלָּא **גְּבֻלֹת עַמִּים**, זְכוּ אֻמּוֹת לְטוֹל שְׁנֵי חֲלָקִים **בְּמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**.

פיסקא שיב

א (דברים לב ט) **כִּי חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ**, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ שָׂדֶה וּנְתָנָהּ לַעֲרִיסִים. הִתְחִילוּ עֲרִיסִים גּוֹנְבִים אוֹתָהּ, נְטָלָהּ מֵהֶם וּנְתָנָהּ לִבְנֵיהֶם. הִתְחִילוּ לִהְיוֹת רָעִים מִן הָרִאשׁוֹנִים, נְטָלָהּ מִבְּנֵיהֶם וּנְתָנָהּ לִבְנֵי בְנֵיהֶם. חָזְרוּ לִהְיוֹת רָעִים יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים, נוֹלַד לוֹ בֵּן, אָמַר לָהֶם: צְאוּ מִתּוֹךְ שֶׁלִּי, אִי אֶפְשִׁי שֶׁתִּהְיוּ בְתוֹכָהּ, תְּנוּ לִי חֶלְקִי שֶׁאֶהֱא מַכִּירוֹ. כָּךְ כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ לָעוֹלָם יָצְאָה מִמֶּנּוּ פְּסוֹלֶת, יִשְׁמָעֵאל וְכָל בְּנֵי קְטוּרָה. בָּא יִצְחָק לָעוֹלָם יָצְאָה מִמֶּנּוּ פְּסוֹלֶת, תְּנוּ לִי חֶלְקִי שֶׁאֶהֱא מַכִּירוֹ. כָּךְ כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ לָעוֹלָם יָצְאָה מִמֶּנּוּ פְּסוֹלֶת, יִשְׁמָעֵאל וְכָל בְּנֵי קְטוּרָה. בָּא יִצְחָק לָעוֹלָם יָצְאָה מִמֶּנּוּ פְּסוֹלֶת, עֵשָׂו וְכָל אַלּוּפֵי אֱדוֹם. חָזְרוּ לִהְיוֹת רָעִים יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים. וּכְשֶׁבָּא יַעֲקֹב לֹא יָצְאָה מִמֶּנּוּ פְּסוֹלֶת, אֶלָּא נוֹלְדוּ כָּל בָּנָיו כְּשֵׁרִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה כז): ״וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים״. מֵהֵיכָן הַמָּקוֹם מַכִּיר אֶת חֶלְקוֹ? מִיַּעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: **כִּי חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ**, וְאוֹמֵר (תהלים קלה ד): ״כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ״. וַעֲדַיִן הַדָּבָר תָּלוּי בִּדְלָא תָּלוּי, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּחַר בְּיַעֲקֹב אִם יַעֲקֹב בָּחַר בַּקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? תַּלְמוּד לוֹמַר (שם): ״יִשְׂרָאֵל לְסְגֻלָּתוֹ״. וַעֲדַיִן הַדָּבָר תָּלוּי בִּדְלָא תָּלוּי, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּחַר לוֹ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ וְאִם יִשְׂרָאֵל בָּחֲרוּ בַּקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד ב): ״וּבְךָ בָּחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה״. וּמִנַּיִן שֶׁאַף יַעֲקֹב בָּחַר בּוֹ בְּיָהּ? שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה י טז): ״לֹא כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב״.

ב **יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ**, אֵין חֶבֶל אֶלָּא גּוֹרָל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים טז ו): ״חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בַּנְּעִימִים״, וְאוֹמֵר (יהושע יז ה): ״וַיִּפְּלוּ חַבְלֵי מְנַשֶּׁה עֲשָׂרָה״, [וְאוֹמֵר] (יהושע יט ט): ״מֵחֶבֶל בְּנֵי יְהוּדָה נַחֲלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן״. דָּבָר אַחֵר: מַה חֶבֶל זֶה מְשֻׁלָּשׁ, כָּךְ הָיָה יַעֲקֹב שְׁלִישֵׁי לָאָבוֹת וְקִבֵּל שְׂכַר כֻּלָּם. כְּשֶׁנּוֹלַד אַבְרָהָם מַהוּ אוֹמֵר (משלי יז יז): ״וְאָח לְצָרָה יִוָּלֵד״, וּכְשֶׁנּוֹלַד יִצְחָק מַהוּ אוֹמֵר (קהלת ד ט): ״טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד״, וּכְשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב מַהוּ אוֹמֵר (קהלת ד יב): ״וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק״.

פיסקא שיג

א (דברים לב י) יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר, זֶה אַבְרָהָם. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁיָּצָא הוּא וַחֲיָילוֹתָיו לַמִּדְבָּר, הִנִּיחוּהוּ חֲיָילוֹתָיו בְּמָקוֹם הַצָּרוֹת, בְּמָקוֹם הַגַּיָּסוֹת, בְּמָקוֹם הַלִּסְטִים, וְהָלְכוּ לָהֶם. נִתְמַנָּה לוֹ גִּבּוֹר אֶחָד, אָמַר לוֹ: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, אַל יִפֹּל לִבְּךָ עָלֶיךָ וְאַל יְהִי עָלֶיךָ אֵימָה שֶׁל כְּלוּם, חַיֶּיךָ שֶׁאֵינִי מְנִיחֲךָ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְפַלְטֵרִים שֶׁלְּךָ וְתִישַׁן עַל מִטָּתְךָ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו ז): "וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים".

ב **יְסוֹבְבֶנְהוּ**, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב א): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ".

ג **יְבוֹנְנֶהוּ**, עַד שֶׁלֹּא בָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ לָעוֹלָם כְּבָיְכוֹל לֹא הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֶלֶךְ אֶלָּא עַל הַשָּׁמַיִם בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כד ז): "ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקָחַנִי", אֲבָל מִשֶּׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ לָעוֹלָם הִמְלִיכוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם כד ג): "וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ".

ד **יְצָרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ**, אֲפִלּוּ בְּקֶשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵאַבְרָהָם אָבִינוּ גַּלְגַּל עֵינוֹ הָיָה נוֹתֵן לוֹ, וְלֹא גַּלְגַּל עֵינוֹ בִּלְבַד אֶלָּא אַף נַפְשׁוֹ שֶׁחֲבִיבָה עָלָיו מִן הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב ב): "קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֶת יִצְחָק", וַהֲלֹא יָדוּעַ שֶׁהוּא בְּנוֹ יְחִידוֹ? אֶלָּא זוֹ נֶפֶשׁ שֶׁנִּקְרֵאת יְחִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כב כא): "הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד כֶּלֶב יְחִידָתִי".

ה דָּבָר אַחֵר **יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר**, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ט י): "כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי יִשְׂרָאֵל".

ו **וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁימֹן**, בְּמָקוֹם הַצָּרוֹת, בְּמָקוֹם הַגַּיָּסוֹת, בְּמָקוֹם הַלִּסְטִים.

ז **יְסוֹבְבֶנְהוּ**, לִפְנֵי הַר סִינַי, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט יב): "וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב לֵאמֹר".

ח **יְבוֹנְנֶהוּ**, בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, מְלַמֵּד שֶׁכְּשֶׁהָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיוּ יִשְׂרָאֵל רוֹאִים אוֹתוֹ וּמַשְׁכִּילִים בּוֹ, וְיוֹדְעִים כַּמָּה מִדְרָשׁ יֵשׁ בּוֹ, וְכַמָּה הֲלָכָה יֵשׁ בּוֹ, וְכַמָּה קַלִּים וַחֲמוּרִים יֵשׁ בּוֹ, וְכַמָּה גְּזֵרוֹת שָׁווֹת יֵשׁ בּוֹ.

ט **יְצָרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ**, הוֹלְכִים שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל וְחוֹזְרִים שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר, וְלֹא הָיוּ נִרְתָּעִים לֹא מִן הַקּוֹלוֹת וְלֹא מִן הַלַּפִּידִים.

י דָּבָר אַחֵר **יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר**, הַכֹּל מָצוּי וּמְסֻפָּק לָהֶם בַּמִּדְבָּר: בְּאֵר עוֹלָה לָהֶם, מָן יוֹרֵד לָהֶם, שְׂלָו מָצוּי לָהֶם, עַנְנֵי כָבוֹד מַקִּיפוֹת עֲלֵיהֶם. **וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן**, בְּמָקוֹם הַצָּרוֹת, בְּמָקוֹם הַגַּיָּסוֹת, בְּמָקוֹם הַלִּסְטִים.

יא **יְסוֹבְבֶנְהוּ**, בִּדְגָלִים: שְׁלֹשָׁה מִן הַצָּפוֹן, שְׁלֹשָׁה מִן הַדָּרוֹם, שְׁלֹשָׁה מִן הַמִּזְרָח, שְׁלֹשָׁה מִן הַמַּעֲרָב.

יב **יְבוֹנְנֶהוּ** בִּשְׁתֵּי מַתָּנוֹת, שֶׁכְּשֶׁהָיָה אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת פּוֹשֵׁט יָדוֹ לִקְמוֹץ מִן הַמָּן – לֹא הָיָה עוֹלֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם, לְמַלֹּאת מַיִם מִן הַבְּאֵר – לֹא הָיָה עוֹלֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם.

יג **יְצָרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ**, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י לה): "קוּמָה ה' וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ".

יד דָּבָר אַחֵר **יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר**, זֶה לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב טז): "לָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל לִבָּהּ".

טו **וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁימֹן**, אֵלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח טו): "הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא".

טז **יְסוֹבְבֶנְהוּ**, בְּזִקְנִים. **יְבוֹנְנֶהוּ**, בִּנְבִיאִים. **יְצָרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ**, מְשַׁמְּרָם מִן הַמַּזִּיקִים שֶׁלֹּא יַזִּיקוּם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ב יב): "כִּי הַנּוֹגֵעַ בָּכֶם נוֹגֵעַ בְּבָבַת עֵינוֹ".

פיסקא שיד

א (דברים לב יא) **כְּנָשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ**, מַה נָּשֶׁר זֶה אֵין נִכְנָס לְקִנּוֹ מִיָּד עַד שֶׁהוּא מְטָרֵף אֶת בָּנָיו בִּכְנָפָיו בֵּין אֵילָן לַחֲבֵרוֹ בֵּין סֶלַע לַחֲבֵרְתָּהּ, בִּשְׁבִיל שֶׁיִּתְעוֹרְרוּ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בָהֶם כֹּחַ לְקַבְּלוֹ, כָּךְ כְּשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְתֵת תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶם מֵרוּחַ אַחַת אֶלָּא מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג ב): "וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ", אֵיזוֹ הִיא רְבִיעִית? (חבקוק ג ג): "אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא".

ב **יִפְרוֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ**, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א לא): "וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ".

ג **יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ**, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט ד): "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים".

ד דָּבָר אַחֵר **כְּגֶשֶׁר יָעִיר קָנּוֹ**, זֶה לְעָתִיד לָבוֹא שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ב ח): ״קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא״.

ה **יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו**, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג ו): ״אוֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל תִּכְלָאִי״.

ו **יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ**, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מט כב): ״וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן״.

פיסקא שטו

א (דברים לב יב) **ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ**, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כְּדַרְכּוֹ שֶׁיְּשַׁבְּחָם יְחִידִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא נֶהֱנִיתֶם מִן הָאֻמּוֹת כְּלוּם, כָּךְ אֲנִי עָתִיד לְהוֹשִׁיב אֶתְכֶם יְחִידִים לֶעָתִיד וְאֵין אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת נֶהֱנֶה מִכֶּם כְּלוּם.

ב **וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר**, שֶׁלֹּא תְּהֵא רְשׁוּת לְאֶחָד מִשָּׂרֵי הָאֻמּוֹת לָבוֹא וְלִשְׁלֹט בָּכֶם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל י כ): ״וַאֲנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שַׂר יָוָן בָּא״, (דניאל י יג) ״וְשַׂר מַלְכוּת פָּרַס עֹמֵד לְנֶגְדִּי״, (דניאל י יג) ״אֲבָל אַגִּיד לְךָ אֶת הָרָשׁוּם בִּכְתָב אֱמֶת״.

ג דָּבָר אַחֵר: **ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ**, עָתִיד אֲנִי לְהוֹשִׁיב אֶתְכֶם נוֹחֲלִים מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל מח ב): ״מִפְּאַת קָדִים עַד פְּאַת יָמָּה אָשֵׁר אֶחָד״, (שם מח ו) ״מִפְּאַת קָדִים וְעַד פְּאַת יָמָּה רְאוּבֵן אֶחָד״, (שם מח ז) ״מִפְּאַת קָדִים וְעַד פְּאַת יָם יְהוּדָה אֶחָד״. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אָשֵׁר אֶחָד״, ״רְאוּבֵן אֶחָד״, ״יְהוּדָה אֶחָד״? שֶׁעֲתִידִים יִשְׂרָאֵל לִטֹּל אֹרֶךְ מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב עַל רֹחַב עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁת אֲלָפִים קָנִים, שִׁעוּרָם שִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה מִיל.

ד **וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר**, שֶׁלֹּא יְהוּ בָכֶם בְּנֵי אָדָם עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה כז ט): ״לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן יַעֲקֹב״.

ה דָּבָר אַחֵר: **ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ**, עָתִיד אֲנִי לְהוֹשִׁיב אֶתְכֶם בְּנַחַת רוּחַ בָּעוֹלָם.

ו **וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר**, שֶׁלֹּא יִהְיוּ בָכֶם בְּנֵי אָדָם עֲסוּקִים בִּפְרַקְמַטְיָא שֶׁל כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עב טז): ״יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ״, שֶׁיִּהְיוּ חִטִּים מוֹצִיאִים גְּלֶסְקָאוֹת כְּמִלֹּא פִּסָּה זוֹ שֶׁל יָד. (שם) ״יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ״, שֶׁיִּהְיוּ חִטִּים שָׁפוֹת זוֹ בְּזוֹ וּמַשִּׁירוֹת סָלְתָן בָּאָרֶץ, וַאֲתָה בָא וְנוֹטֵל מִמֶּנָּה מְלֹא פִּסַּת יָד וּבָא כְּדֵי פַּרְנָסָתְךָ.

פיסקא שטז

א (דברים לב יג) **יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ**, זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁגְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג ל): ״עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ״, וְאוֹמֵר (במדבר יג כא): ״וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת הָאָרֶץ״, ״וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן״, וְאוֹמֵר (בראשית מה כה): ״וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם״.

ב **וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי**, אֵלּוּ פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם קַלִּים לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹת כָּל הָאֲרָצוֹת.

ג **וַיֵּנִיקֵהוּ דְבַשׁ מִסָּלַע**, כְּגוֹן סִכְנִי וְחַבְרוֹתֶיהָ. מַעֲשֶׂה שֶׁאָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְבָנוֹ: צֵא וְהָבֵא לִי קְצִיעוֹת מִן הֶחָבִית. אָמַר לוֹ: אַבָּא, שֶׁל דְּבַשׁ הִיא. אָמַר לוֹ: הַשְׁקַע יָדְךָ לְתוֹכָהּ וְאַתָּה מַעֲלֶה קְצִיעוֹת מְתוּקָה.

ד **וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר**, אֵלּוּ זֵיתִים שֶׁל גּוּשׁ חָלָב. מַעֲשֶׂה שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסֵי לְבָנוֹ בְּצִפּוֹרִי: עֲלֵה וְהָבֵא לָנוּ זֵיתִים מִן הָעֲלִיָּה. הָלַךְ וּמָצָא אֶת הָעֲלִיָּה שֶׁצָּפָה בְּשֶׁמֶן.

פיסקא שיז

א (דברים לב יד) **חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן**, זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (מ״א ה ג): ״עֲשָׂרָה בָקָר בְּרִיאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן״. **עִם חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים**, זֶה הָיָה בִּימֵי עֶשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ו ד): ״וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן וַעֲגָלִים מִתּוֹךְ מַרְבֵּק״. **עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה**, זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (מ״א ה ב): ״וַיִּהְיוּ לֶחֶם שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כֹּר סֹלֶת״. **וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר**, זֶה הָיָה בִּימֵי עֶשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ו ו): ״הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יָיִן״.

ב דָּבָר אַחֵר: **יַרְכִּיבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ**, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁגְּבוֹהַּ מִכָּל הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז ח): ״וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם״, וְאוֹמֵר (ישעיה ב ג): ״וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה׳״. **וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי**, אֵלּוּ סַלֵּי בִּכּוּרִים. **וַיֵּנִיקֵהוּ דְבַשׁ מִסָּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר**, אֵלּוּ נִסְכֵּי שֶׁמֶן. **חֶמְאַת**

בָּקָר וָחֵלֶב צֹאן עִם חֶלֶב כָּרִים, זוֹ חַטָּאת וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים תּוֹדָה וְאָשָׁם וְקָדָשִׁים קַלִּים. **עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה**, אֵלּוּ סְלָתוֹת. **וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר**, אֵלּוּ נְסָכֵי יַיִן.

ג דָּבָר אַחֵר **יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ**, זוֹ תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח כב): "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ". **וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי**, זֶה מִקְרָא. **וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסָּלַע**, זוֹ מִשְׁנָה. **וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר**, זֶה תַּלְמוּד. **חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם חֶלֶב כָּרִים**, אֵלּוּ קַלִּים וַחֲמוּרִים וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת וְדִינִים וּתְשׁוּבוֹת. **עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה**, אֵלּוּ הֲלָכוֹת שֶׁהֵן גּוּפָהּ שֶׁל תּוֹרָה. **וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר**, אֵלּוּ הַגָּדוֹת שֶׁהֵם מוֹשְׁכוֹת לִבּוֹ שֶׁל אָדָם כַּיַּיִן.

ד דָּבָר אַחֵר **יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ**, זֶה הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פ יד): "יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר". **וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי**, אֵלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת. **וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסָּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר**, אֵלּוּ מְצִיקִים שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהֵם קָשִׁים לְהוֹצִיא מֵהֶם פְּרוּטָה כְּצוּר, לְמָחָר חֲרֵי יִשְׂרָאֵל יוֹרְשִׁים נִכְסֵיהֶם וְהֵם עֲרֵבִים עֲלֵיהֶם כְּשֶׁמֶן וְכִדְבַשׁ.

ה **חֶמְאַת בָּקָר**, אֵלּוּ הַפִּיטָקִים וְהַגְּמוֹנִים שֶׁלָּהֶם. **עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת**, אֵלּוּ כְּלִירִיקִים שֶׁלָּהֶם. **וְאֵילִים**, אֵלּוּ קִינְטַרוֹנִים שֶׁלָּהֶם. **בְּנֵי בָשָׁן**, אֵלּוּ בְּנֵי פִּיקְרִין הַמּוֹצִיאִים מִבֵּין שִׁנַּיִם. **וַעֲתוּדִים**, אֵלּוּ סְנוּקְלִיטִים שֶׁלָּהֶם. **עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה**, אֵלּוּ מַטְרוֹנְיָאוֹת שֶׁלָּהֶם. **וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר**, לְמָחָר חֲרֵי יִשְׂרָאֵל יוֹרְשִׁים נִכְסֵיהֶם וַעֲרֵבִים לָהֶם כְּשֶׁמֶן וּדְבַשׁ.

ו דָּבָר אַחֵר, **כִּלְיוֹת חִטָּה** עֲתִידָה כָּל חִטָּה וְחִטָּה שֶׁתְּהֵא כִּשְׁתֵּי כְלָיוֹת שֶׁל שׁוֹר גָּדוֹל מִשְׁקַל אַרְבָּעָה לִיטְרִים בְּצִפּוֹרִי. וְאִם תָּמַהּ אַתָּה עַל הַדָּבָר, הִסְתַּכֵּל בְּרָאשֵׁי לְפָתוֹת. מַעֲשֶׂה וְשָׁקְלוּ רֹאשׁ שֶׁבַּלֶּפֶת שְׁלֹשִׁים לִיטְרִים בְּצִפּוֹרִי. וּמַעֲשֶׂה וְקִנֵּן שׁוּעָל בְּרֹאשׁ הַלֶּפֶת. מַעֲשֶׂה בְּשִׁיחִין בְּקָלַח שֶׁל חַרְדָּל שֶׁהָיוּ בוֹ שְׁלֹשָׁה בַּדִּים, וְנִפְשַׁח אֶחָד מֵהֶם וְסִכְּכוּ בוֹ סֻכַּת יוֹצְרִים, וַחֲבָטוּהוּ וּמָצְאוּ בוֹ תִּשְׁעָה קַבִּים חַרְדָּל. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפְתָּא: קֶלַח שֶׁל כְּרוּב הָיָה בְתוֹךְ בֵּיתִי, וְהָיִיתִי עוֹלֶה וְיוֹרֵד בּוֹ כְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד בְּסֻלָּם.

ז דָּבָר אַחֵר, **וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר**, שֶׁלֹּא תְּהוּ יְגֵעִים לֹא לִדְרוֹךְ וְלֹא לִבְצֹר אֶלָּא אַתָּה מְבִיאָהּ בָּעֲגָלָה וְזוֹקְפָהּ בַּזָּוִית וּמְסָתֶפֶק וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹתֶה מִמֶּנָּה כְּשׁוֹתֶה מִן הַפִּיטָס.

פיסקא שיח

א (דברים לב טו) **וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט**, לְפִי שֹׂבַע מוֹרְדִים. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁלֹּא מָרְדוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּמִתּוֹךְ שַׁלְוָה, וּמַה נֶּאֱמַר בָּהֶם (איוב כא ט) – "בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד" וְכוּ' "בָּרִיתָא כִּי הֵיכִי דִּכְתִיבָא בְּאֶלֶּה הַדְּבָרִים. וְכֵן מָצִינוּ בְּאַנְשֵׁי מִגְדָּל, שֶׁלֹּא מָרְדוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מִתּוֹךְ שַׁלְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יא א): "וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת". וְכֵן מָצִינוּ בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם, שֶׁלֹּא מָרְדוּ אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כח ה): "אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא לָחֶם" וְכוּ' מַתְנִי'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל טז מח): "חַי אָנִי נְאֻם ה' אִם עָשְׂתָה סְדֹם". וּכְבָר הָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא נִכְנָסִים לִרוֹמִי וְכוּ' בָּרִיתָא בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי מִדְבָּר, שֶׁלֹּא מָרְדוּ אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב ו): "וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק". מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם (שמות לב ח) – "סָרוּ מַהֵר מִן הַדֶּרֶךְ". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁאַתֶּם נִכְנָסִים לָאָרֶץ אִי אַתֶּם עֲתִידִים לִמְרֹד אֶלָּא מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּמִתּוֹךְ שַׁלְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא כ) "כִּי אֲבִיאֶנּוּ אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים". אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: כְּשֶׁאַתֶּם נִכְנָסִים לָאָרֶץ אֵין אַתֶּם עֲתִידִים לִמְרֹד אֶלָּא מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּמִתּוֹךְ שַׂלְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח יב) "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ", (דברים ח יג) "וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן", (דברים ח יד) "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ".

ב וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּבָנָיו וּבִבְנוֹתָיו שֶׁל אִיּוֹב, שֶׁלֹּא בָאָה עֲלֵיהֶם פֻּרְעָנוּת אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב א יח): "עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה", וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁלֹּא גָלוּ אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וְשַׁלְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ו ד): "הַשֹּׁכְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן", (עמוס ו ו) "הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן", (עמוס ו ז) "לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ שֶׁאֵין עֲתִידִים לִמְרֹד אֶלָּא מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ".

ג מָשָׁל לְאָחָד שֶׁהָיָה לוֹ עֵגֶל וְהָיָה מְפַשְׁפְּשׁוֹ וּמְגָרְדוֹ וּמַאֲכִילוֹ כַּרְשִׁינִים בְּשָׁבִיל שֶׁיִּהְא חוֹרֵשׁ בּוֹ. כְּשֶׁהִגְדִּיל הָעֵגֶל נָתַן בְּעָלָיו עֹל עָלָיו וְקָרְטֵעַ וְשִׁבֵּר אֶת הָעֹל וּפָסַק אֶת הַסְּמָלוֹנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה כח יג): "מוֹטֹת עֵץ שָׁבָרְתָּ וְעָשִׂיתָ תַחְתֵּיהֶן מֹטוֹת בַּרְזֶל".

ד **שָׁמַנְתָּ** בִּימֵי יַרְבְעָם, **עָבִיתָ** בִּימֵי אַחְאָב, **כָּשִׂיתָ** הַכֹּל בִּימֵי יֵהוּא.

ה דָּבָר אַחֵר: **שָׁמַנְתָּ בִּימֵי אָחִז, עָבִיתָ בִּימֵי מְנַשֶּׁה, כָּשִׁיתָ** הַכֹּל בִּימֵי צִדְקִיָּהוּ.

ו דָּבָר אַחֵר: **שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׁיתָ** – כְּשֶׁאָדָם שָׁמֵן מִבִּפְנִים עוֹשֶׂה כְּסָלִים מִבַּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב טו כז): "כִּי כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ וַיַּעַשׂ פִּימָה עַלֵי כָסֶל".

ז דָּבָר אַחֵר **שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׁיתָ**, אִלּוּ שְׁלוֹשָׁה דוֹרוֹת שֶׁלִּפְנֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב ז-ח): "וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ סוּסִים וְאֵין קֵצֶה לְמַרְכְּבֹתָיו וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ כֶּסֶף וְזָהָב וְאֵין קֵצֶה לְאֹצְרֹתָיו וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ אֱלִילִים לְמַעֲשֵׂה יָדָיו יִשְׁתַּחֲווּ לַאֲשֶׁר עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו".

ח **וַיִּשֹׁשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ**, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ב יג): "כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי". אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בְּמִדָּה שֶׁמְּמַדַּדְתֶּם בִּי מָדַדְתִּי לָכֶם (ירמיה יב ז): "עָזַבְתִּי אֶת בֵּיתִי, נָטַשְׁתִּי אֶת נַחֲלָתִי", (תהלים עח ס) "וַיִּשֹׁשׁ מִשְׁכַּן שִׁלוֹ", וְאוֹמֵר (ישעיה ב ו): "כִּי נָטַשְׁתָּ עַמְּךָ בֵּית יַעֲקֹב".

ט דָּבָר אַחֵר: **וַיִּשֹׁשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ**, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ח טז): "וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית וְהִנֵּה פֶתַח הֵיכַל ה' בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אֲחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'".

י רַבִּי דּוֹסְתַּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: אַל תְּהִי קוֹרֵא "וַיִּשֹׁשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל" אֶלָּא "וַיְנַבֵּל צוּר יְשׁוּעָתוֹ", כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יד כא): "אַל תְּנִאֵץ לְמַעַן שִׁמְךָ אַל תְּנַבֵּל כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ".

יא (דברים לב טז) **יַקְנִיאֻהוּ בְּזָרִים**, שֶׁהָלְכוּ וְעָשׂוּ דְּבָרִים שֶׁל זָרוּת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מ"א טו יג): "וְגַם אֶת מַעֲכָה אִמּוֹ וַיְסִירָהּ מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לָאֲשֵׁרָה".

יב **בְּתוֹעֵבוֹת יַכְעִיסוּהוּ**, זֶה מִשְׁכַּב זָכוּר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא יח כב): "וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִיא", וְאוֹמֵר (מ"א יד כד): "וְגַם קָדֵשׁ הָיָה בָּאָרֶץ".

יג (דברים לב יז) **יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ**, אִלּוּ הָיוּ עוֹבְדִים לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה לַכּוֹכָבִים וְלַמַּזָּלוֹת וְלִדְבָרִים שֶׁהֵם צֹרֶךְ לָעוֹלָם וַהֲנָיָה לָעוֹלָם בָּהֶם, לֹא הָיְתָה קְנָאָה כְּפוּלָה, אֶלָּא הֵם עוֹבְדִים לְדָבָרִים שֶׁאֵין מְטִיבִים לָהֶם אֶלָּא מְרֵעִים לָהֶם. **לַשֵּׁדִים**, מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל שֵׁד? נִכְנָס בָּאָדָם וְכוֹפֶה אוֹתוֹ.

יד **אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם**, שֶׁאֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם מַכִּירִים אוֹתָם. **חֲדָשִׁים מִקָּרוֹב בָּאוּ**, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֶחָד מִן הָאֻמּוֹת רוֹאֶה אוֹתוֹ, אוֹמֵר: צֶלֶם יְהוּדִים הוּא זֶה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה י י): "כַּאֲשֶׁר מָצְאָה יָדִי לְמַמְלְכוֹת הָאֱלִיל וּפְסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלַם וּמִשֹּׁמְרוֹן", מְלַמֵּד שֶׁיִּרוּשָׁלַם וְשֹׁמְרוֹן מְסַפָּקוֹת דְּפוּס לְכָל בָּאֵי הָעוֹלָם.

טו **לֹא שְׁעָרוּם אֲבוֹתֵיכֶם**, שֶׁלֹּא עָמְדָה שַׁעֲרַת אֲבוֹתֵיכֶם בִּפְנֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר, **לֹא שְׁעָרוּם אֲבוֹתֵיכֶם**, שֶׁלֹּא שְׁעָרוּם אֲבוֹתֵיכֶם לֵידַע אִם יֵשׁ בָּהֶם צֹרֶךְ אִם לָאו.

טז דָּבָר אַחֵר: **לֹא שְׁעָרוּם אֲבוֹתֵיכֶם** – אַל תְּהִי קוֹרֵא "לֹא שְׁעָרוּם אֲבוֹתֵיכֶם" אֶלָּא "לֹא שָׁעוּם אֲבוֹתֵיכֶם", שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמְּזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים לָהֶם לֹא הָיוּ יְרֵאִים מֵהֶם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד ה): "וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה".

פיסקא שיט

א (דברים לב יח) **צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי**, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עֲשִׂיתֶם אוֹתִי כְּאִלּוּ אֲנִי זָכָר מְבַקֵּשׁ לֵילֵד, אִלּוּ הָיְתָה חַיָּה יוֹשֶׁבֶת עַל הַמִּשְׁבֵּר לֹא הָיְתָה מְצַטַּעֶרֶת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (מ"ב יט ג): "כִּי בָאוּ בָנִים עַד מַשְׁבֵּר וְכֹחַ אֵין לָלֶדֶת"? אִלּוּ הָיְתָה חוֹלָה וּמַבְכִּירָה לֹא הָיְתָה מְצַטַּעֶרֶת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ד לא): "כִּי קוֹל כְּחוֹלָה שָׁמַעְתִּי צָרָה כְּמְבַכִּירָה"? אִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם בְּמֵעֶיהָ לֹא הָיְתָה מְצַטַּעֶרֶת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשי' כה כב): "וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ"? אִלּוּ הָיָה זָכָר, שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֵילֵד וּמְבַקֵּשׁ לֵילֵד, לֹא הָיָה צַעַר כָּפוּל וּמְכֻפָּל, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ל ו): "שַׁאֲלוּ נָא וּרְאוּ אִם יֹלֵד זָכָר"?

ב **צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי**, שְׁכַחְתֶּם אוֹתִי בִּזְכוּת אֲבוֹתֵיכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה נא א): "הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֻצַּבְתֶּם וְאֶל מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם".

ג דָּבָר אַחֵר **צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי**, כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ לְהֵיטִיב לָכֶם אַתֶּם מַתִּישִׁים כֹּחַ שֶׁל מַעְלָה, עַמַּדְתֶּם עַל הַיָּם וַאֲמַרְתֶּם (שמות טו ב): "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ", בִּקַּשְׁתִּי לְהֵיטִיב לָכֶם – חֲזַרְתֶּם בָּכֶם וַאֲמַרְתֶּם (במדבר יד ד): "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה"; עַמַּדְתֶּם לִפְנֵי הַר סִינַי וַאֲמַרְתֶּם (שמות כד ז): "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", בִּקַּשְׁתִּי לְהֵיטִיב לָכֶם – חֲזַרְתֶּם בָּכֶם וַאֲמַרְתֶּם לָעֵגֶל (שם לב ד): "אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל"; הֲוֵי, כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ לְהֵיטִיב לָכֶם אַתֶּם מַתִּישִׁים כֹּחַ שֶׁל מַעְלָה.

ד **וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ**, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵל שֶׁהֵחִיל בְּךָ, אֵל שֶׁנִּצְטַעֵר בְּךָ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מח ז): "חִיל כַּיּוֹלֵדָה". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁעָשָׂךְ מְחִילִים מְחִילִים.

ה דָּבָר אַחֵר **וַתִּשְׁכַּח אֶל מְחוֹלְלֶךָ**, אֵל שֶׁהַחִיל שְׁמוֹ עָלֶיךָ מַה שֶּׁלֹּא הֵחִיל עַל כָּל אֻמָּה וּמַלְכוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות כ ב): ״אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם״. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אֵל עָשְׂךָ חוֹלִים עַל כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה אֶת הַתּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים כט ג-ט): ״קוֹל ה׳ עַל הַמָּיִם״ עַד ״קוֹל ה׳ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת״.

ו דָּבָר אַחֵר **וַתִּשְׁכַּח אֶל מְחוֹלְלֶךָ**, אֵל שֶׁמּוֹחֵל לְךָ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֶיךָ.

פיסקא שכ

א (דברים לב יט) **וַיַּרְא ה׳ וַיִּנְאָץ**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִמַּה שֶׁהִנְאִם מִשָּׁלוֹ מְנָאֲצִים לְפָנָיו.

ב רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מַכְעִיס בָּנָיו וּבְנוֹתָיו. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה בִּזְמַן שֶׁמַּכְעִיסִים קְרוֹבִים בָּנִים, אִלּוּ לֹא הָיוּ מַכְעִיסִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ג (דברים לב כ) **וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם**, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: חֲרִיתִי מְסַלֵּק שְׁכִינָתִי מִבֵּינֵיהֶם. **אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם**, וְאֵדַע מַה סּוֹפָם.

ד דָּבָר אַחֵר: חֲרִיתִי מוֹסָרָם בְּיַד אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת שֶׁיִּהְיוּ מְשַׁעְבְּדִים אוֹתָם.

ה **אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם**, אִדְעֶה מָה בְּסוֹפָם. **כִּי דוֹר תַּהְפֻּכוֹת הֵמָּה**, דּוֹר הָפוּךְ, ״דּוֹר תַּהְפֻּךְ״ אֵין כָּתוּב כָּאן אֶלָּא **דוֹר תַּהְפֻּכוֹת**, הַמַּכְפִּכָנִים הֵם, פּוֹרְנִים הֵם.

ו **בָּנִים לֹא אֵמֶן בָּם**, בָּנִים אַתֶּם שֶׁאֵין בָּכֶם אֱמוּנָה, עֲמַדְתֶּם עַל הַר סִינַי וַאֲמַרְתֶּם (שמות כד ז): ״כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע״, (תהלים פב ו): ״אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם״, כֵּיוָן שֶׁאָמַרְתֶּם לָעֵגֶל (שמות לב ד): ״אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל״, אַף אֲנִי אָמַרְתִּי לָכֶם (תהלים פב ז): ״אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן״; הִכְנַסְתִּי אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם וּבָנִיתִי לָכֶם בֵּית הַבְּחִירָה וְאָמַרְתִּי שֶׁלֹּא תִהְיוּ גּוֹלִים מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁאָמַרְתֶּם (ש״ב כ א): ״אֵין לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד״, אַף אֲנִי אָמַרְתִּי (עמוס ז יז): ״וְיִשְׂרָאֵל גָּלֹה יִגְלֶה מֵעַל אַדְמָתוֹ״. רַבִּי דוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: אַל תְּהִי קוֹרֵא **לֹא אֵמֶן בָּם** אֶלָּא ״לֹא אָמֵן בָּם״, שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר הַנְּבִיאִים בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ מְבָרְכִים אוֹתָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יא ה): ״לְמַעַן הָקִים אֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ כַּיּוֹם הַזֶּה״, וְלֹא הָיָה בָהֶם אֶחָד שֶׁפָּתַח פִּיו וְעָנָה אָמֵן, עַד שֶׁבָּא יִרְמְיָה וְעָנָה אָמֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״וָאַעַן וָאֹמַר אָמֵן ה׳״.

ז (דברים לב כא) **הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא אֵל כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם**, יֵשׁ לְךָ אָדָם עוֹבֵד לְצֶלֶם דָּבָר הָרוֹאֶה אוֹתוֹ, אֲבָל הֵם עוֹבְדִים לְבָבוּאָה, וְלֹא לְבָבוּאָה בִּלְבַד אֶלָּא לְהֶבֶל זֶה שֶׁעוֹלֶה מִן הַקְּדֵרָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר **כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם**.

ח **וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא עָם**, אַל תְּהִי קוֹרֵא בְּלֹא עָם אֶלָּא בְּלוּי עָם, אִלּוּ הַבָּאִים מִתּוֹךְ הָאֻמּוֹת וּמַלְכֻיּוֹת וּמוֹצִיאִים אוֹתָם מִתּוֹךְ בָּתֵּיהֶם.

ט דָּבָר אַחֵר: אִלּוּ הַבָּאִים מִבַּרְבַּרְיָא וּמִמַּרְטַנְיָא וּמְהַלְכִים עֲרוּמִים בַּשּׁוּק. אֵין לְךָ אָדָם בָּזוּי וּפָגוּם בָּעוֹלָם אֶלָּא הַמְהַלֵּךְ עָרוֹם בַּשּׁוּק.

י בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם, אִלּוּ הַמִּינִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים יד א): ״אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים״

יא (דברים לב כב)**כִּי אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי**, כְּשֶׁהַפֻּרְעָנוּת יוֹצְאָה מִלְּפָנַי אֵין יוֹצְאָה אֶלָּא בְּאַף. וּמִנַּיִן אַף בְּתוֹךְ גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: **וְתִיקַד עַד שְׁאוֹל תַּחְתִּית**.

יב **וְתֹאכַל אֶרֶץ וְיבוּלָהּ**, זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, **וְתֶלַּהֵט מוֹסְדֵי הָרִים**, זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכה ב): ״יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ״.

יג דָּבָר אַחֵר **וְתֹאכַל אֶרֶץ וְיבוּלָהּ**, זֶה הָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ, **וְתֶלַּהֵט מוֹסְדֵי הָרִים**, אִלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, וְאוֹמֵר (זכריה ו א) ״וְהִנֵּה אַרְבַּע מַרְכָּבוֹת״ וְגוֹ׳.

פיסקא שכא

א (דברים לב כג) **אַסְפֶּה עָלַימוֹ רָעוֹת**, חֲרִיתִי מַכְנִיס וּמֵבִיא עֲלֵיהֶם כָּל הַפֻּרְעָנֻיּוֹת כֻּלָּם כְּאַחַת. דָּבָר אַחֵר, חֲרִיתִי כּוֹנְסָם כֻּלָּם לְתוֹךְ מְצוּדָה וּמֵבִיא עֲלֵיהֶם כָּל פֻּרְעָנֻיּוֹת כֻּלָּם כְּאַחַת.

ב דָּבָר אַחֵר: ״אָסוֹף עָלַימוֹ רָעוֹת״, אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא **אַסְפָּה**, שֶׁיִּהוּ כָּל פֻּרְעָנֻיּוֹת כָּלוֹת וְהֵם אֵינָם כָּלִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: **חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם**, ״חִצַּי יְכַלּוּ אוֹתָם״ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא **חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם**, חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים.

ג דָּבָר אַחֵר: **חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם** – אִלּוּ חִצֵּי רָעָב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל ה טז): ״בְּשַׁלְּחִי אֶת חִצֵּי הָרָעָב הָרָעִים בָּהֶם״.

ד (דברים לב כז) **מְנֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רָשָׁף**, שֶׁיִּהְיוּ מֵזָּאִים בָּרָעָב וּמַשְׁלָכִים בַּחוּצוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יד טז): ״וְהָעָם אֲשֶׁר הֵמָּה נִבְּאִים לָהֶם יִהְיוּ מְשֻׁלָּכִים בְּחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם״.

ה **וְקֶטֶב מְרִירִי**, לְפִי דַּרְכְּךָ אַתָּה לָמֵד שֶׁכָּל מִי שֶׁהִשִּׁיד בּוֹ הוּא מֵרִיר.

ו **וְשֶׁן בְּהֵמוֹת**, אַל תְּהִי קוֹרֵא **וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם**, אֶלָּא ״וְשֶׁן בַּהֲמוּת אֲשַׁלַּח בָּם״, שֶׁיִּהוּ מִתְחַמְּמִים וּמְחַזְּרִים עַל כָּל עֲבֵרוֹת.

ז דָּבָר אַחֵר, שֶׁיִּהְא אֶחָד מֵהֶם מִתְחַמֵּם וּמוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וּמַעֲלֶה נֶמִי וּמֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דָּבָר אַחֵר, **וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם**, שֶׁתְּהֵא בְּהֶמְתּוֹ נוֹשֶׁכְתּוֹ וּמַעֲלָה נֶמִי וּמֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. אָמְרוּ, מַעֲשֶׂה הָיָה שְׁרָחֵלִים נוֹשְׁכִים וּמְמִיתִים.

ח **עִם חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר**, שֶׁיִּהְיוּ מוּזָּחָלִין בֶּעָפָר. רַבִּי אוֹמֵר: אֵלּוּ עַכְנָאִים שֶׁאֵין שִׁלְטוֹנָם אֶלָּא בֶּעָפָר.

ט (דברים לב כה) **מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב**, מִכָּן אָמְרוּ: בְּשָׁעַת מִלְחָמָה כְּנֹס אֶת הָרֶגֶל, וּבְשָׁעַת רָעָב פַּזֵּר אֶת הָרֶגֶל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יד יח): ״אִם יָצָאתִי הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה חַלְלֵי חָרֶב וְאִם בָּאתִי הָעִיר וְהִנֵּה תַּחֲלוּאֵי רָעָב״, וְאוֹמֵר (יחזקאל ז טו): ״אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב יָמוּת, וַאֲשֶׁר בָּעִיר רָעָב וָדֶבֶר יֹאכְלֻנּוּ״.

י **וּמֵחֲדָרִים אֵימָה**, הָיָה רוֹאֶה אֶת הַחֶרֶב שֶׁהִיא בָּאָה לַשּׁוּק, אִם יָכוֹל לִבְרוֹחַ וּלְהִמָּלֵט מִמֶּנָּה אָז חֲדָרֵי לִבּוֹ נוֹקְפִים עָלָיו נֶמִי וּמֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ.

יא דָּבָר אַחֵר: **מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב** עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יא יג): ״כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה וּמִסְפַּר חֲצוֹת יְרוּשָׁלַם שַׂמְתֶּם מִזְבְּחוֹת לַבֹּשֶׁת״. **וּמֵחֲדָרִים אֵימָה**, עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל ח יב): ״הֲרָאִיתָ בֶּן אָדָם אֲשֶׁר זְקֵנֵי בֵית יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתוֹ וְאֹמְרִים אֵין ה׳ רֹאָה אֹתָנוּ עָזַב ה׳ אֶת הָאָרֶץ״.

יב **גַּם בָּחוּר גַּם בְּתוּלָה**, הָא וְתֵרָה לְאֵלּוּ, אֶלָּא **יוֹנָק עִם אִישׁ שֵׂיבָה**, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ו יא): ״גַּם אִישׁ עִם אִשָּׁה יִלָּכְדוּ זָקֵן עִם מְלֵא יָמִים״.

יג דָּבָר אַחֵר: **גַּם בָּחוּר** – אַתֶּם גְּרַמְתֶּם לִי לִשְׁלוֹחַ יָד בִּבְחִירַי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר יא כח): ״יַיעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו״.

יד **גַּם בְּתוּלָה**, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מְנֻקִּים מִן הַחֵטְא כִּבְתוּלָה זוֹ שֶׁלֹּא טָעֲמָה טַעַם חֵטְא מִיָּמֶיהָ. **יוֹנָק**, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יוֹנְקִים דִּבְרֵי תוֹרָה כְּיוֹנֵק זֶה שֶׁיּוֹנֵק חָלָב מִדַּדֵּי אִמּוֹ. **עִם אִישׁ שֵׂיבָה**, אַל תְּהִי קוֹרֵא **אִישׁ שֵׂיבָה** אֶלָּא ״אִישׁ יְשִׁיבָה״, מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּם רְאוּיִם לֵישֵׁב בִּישִׁיבָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מ״ב כד טז): ״הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה״, וְכִי מַה גְּבוּרָה עוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם הַהוֹלְכִים בַּגּוֹלָה, וּמַה מִּלְחָמָה עוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם זְקוּקִים בְּזִקִּים וְהַנְּתוּנִים בְּשַׁלְשְׁלָאוֹת? אֶלָּא ״גִּבּוֹרִים״ – אֵלּוּ גִּבּוֹרֵי תוֹרָה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קג כ): ״בָּרְכוּ ה׳ מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ״. ״עֹשֵׂי מִלְחָמָה״, שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּמִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא יד): ״עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה׳״, וְאוֹמֵר (מ״ב כד טז): ״וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף״ – חָרָשׁ אֶחָד מְדַבֵּר וְהַכֹּל שׁוֹתְקִים; ״וְהַמַּסְגֵּר״, הַכֹּל יוֹשְׁבִים לְפָנָיו וּלְמֵדִים הֵימֶנּוּ, אֶחָד פּוֹתֵחַ וְאֶחָד סוֹגֵר, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ישעיה כב כב): ״וּפָתַח וְאֵין סֹגֵר וְסָגַר וְאֵין פּוֹתֵחַ״.

פיסקא שכב

א (דברים לב כו) **אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם**, אָמַרְתִּי בְּאַפִּי אֵיֵה הֵם.

ב **אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם**, אָמַרְתִּי לֹא יִהְיוּ בָּעוֹלָם, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה לָהֶם

ג (דברים לב תהלים קכד א-ב) **לוּלֵי ה׳ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם**.

ד דָּבָר אַחֵר: אָמַרְתִּי בְּאַפִּי אֵיֵה הֵם, אַשְׁבִּית מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם שֶׁלֹּא יִהְיוּ בָּעוֹלָם, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה (ישעיה א ט): ״לוּלֵי ה׳ צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד״. דָּבָר אַחֵר: **אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם** לוּלֵי שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו כג): ״וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו״.

ה (דברים לב כז) **לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר**, מִי גָּרַם לָהֶם לִיפָּרַע מֵאֹיְבוֹ? כַּעַס אֻמּוֹת שֶׁהָיָה כָּנוּס בְּתוֹךְ מֵעֵיהֶם.

ו **אָגוּר** אֵין אָגוּר אֶלָּא כָּנוּס, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ל א): ״דִּבְרֵי אָגוּר בֶּן יָקֶה״, וְאוֹמֵר (תהלים נה טז): ״יַשִּׁי מָוֶת עָלֵימוֹ יֵרְדוּ שְׁאוֹל חַיִּים כִּי רָעוֹת בְּמְגוּרָם בְּקִרְבָּם״.

ז **פֶּן יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ**, בְּשָׁעַת צָרָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֻמּוֹת הָעוֹלָם מְנַכְּרִים אוֹתָם וְעוֹשִׂים עַצְמָם כְּאִלּוּ אֵין מַכִּירִים אוֹתָם מֵעוֹלָם. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁבִּקְּשׁוּ לִבְרֹחַ כְּלַפֵּי צָפוֹן, לֹא הָיוּ מְאַסְּפִים אֲלֵיהֶם אֶלָּא הָיוּ מַסְגִּירִים אוֹתָם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס א ט): ״כֹּה אָמַר ה׳ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי צֹר וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל הַסְגִּירָם גָּלוּת שְׁלֵמָה לֶאֱדוֹם״. בִּקְּשׁוּ לִבְרֹחַ לְדָרוֹם וְהָיוּ מַסְגִּירִים אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס א ו): ״כֹּה אָמַר ה׳ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי עַזָּה עַל הַגְלוֹתָם גָּלוּת שְׁלֵמָה לְהַסְגִּיר

לֶאֱדוֹם״. בִּקְשׁוּ לִבְרֹחַ לְמִזְרָח וְהָיוּ מַסְגִּירִים אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס א ג): ״כֹּה אָמַר ה׳ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי דַמֶּשֶׂק״. בִּקְשׁוּ לִבְרֹחַ לַמַּעֲרָב וְהָיוּ מַסְגִּירִים אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כא יג): ״מַשָּׂא בַּעֲרָב בַּיַּעַר בַּעֲרָב תָּלִינוּ אֹרְחוֹת דְּדָנִים״.

ח בְּשָׁעַת טוֹבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֻמּוֹת הָעוֹלָם מַכְחִישִׁים לָהֶם וְעוֹשִׂים עַצְמָם כְּאִלּוּ הֵם אַחִים, וְכֵן עֵשָׂו אָמַר לְיַעֲקֹב (בראשית לג ט): ״יֶשׁ לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ״, וְכֵן חִירָם אָמַר לִשְׁלֹמֹה (מ״א ט יג): ״מָה הֶעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי אָחִי״. **פֵּן יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְלֹא ה׳ פָּעַל כָּל זֹאת**, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ אוֹתָם הַשּׁוֹטִים (עמוס ו יג): ״הֲלֹא בְחָזְקֵנוּ לָקַחְנוּ לָנוּ קַרְנָיִם״.

ט (דברים לב כח) **כִּי גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה**, רַבִּי יְהוּדָה הוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל, רַבִּי נְחֶמְיָה הוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי אֻמּוֹת הָעוֹלָם. רַבִּי יְהוּדָה הוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל: אִבְּדוּ יִשְׂרָאֵל עֵצָה טוֹבָה שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם, וְאֵין עֵצָה אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח יד): ״לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה״.

י **וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה**, אֵין אֶחָד מֵהֶם שֶׁיִּסְתַּכֵּל וְיֹאמַר: אֶמֶשׁ אֶחָד מִמְּנוּ רוֹדֵף מִן הָאֻמּוֹת אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה, וַעֲכְשָׁיו אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת רוֹדֵף מִמֶּנּוּ אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה, **אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם**.

יא רַבִּי נְחֶמְיָה הוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי הָאֻמּוֹת: אִבְּדוּ הָאֻמּוֹת שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּתַּתִּי לָהֶם,

יב **וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה**, אֵין אֶחָד מֵהֶם שֶׁיִּסְתַּכֵּל וְיֹאמַר: עַכְשָׁיו אֶחָד מִמֶּנּוּ רוֹדֵף מִיִּשְׂרָאֵל אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה, לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל רוֹדֵף מֵהֶם אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה, **אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם**. מַעֲשֶׂה בְּפוּלְמוֹס שֶׁבִּיהוּדָה שֶׁרַץ דִּיקְרִיּוֹן אֶחָד אַחַר בֶּן יִשְׂרָאֵל בְּסוּס לְהָרְגוֹ וְלֹא הִגִּיעוֹ, עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעוֹ יָצָא נָחָשׁ וְנָשַׁךְ לוֹ עַל עֲקֵבוֹ. אָמַר לוֹ: לֹא תִּהְיוּ סְבוּרִים לוֹמַר מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ גִּבּוֹרִים נִמְסְרוּ בְיָדֵינוּ, **אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם**.

פיסקא שכג

א (דברים לב כט) **לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת**, אִלּוּ הִסְתַּכְּלוּ יִשְׂרָאֵל בְּדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁנִּתַּתִּי לָהֶם לֹא שָׁלְטָה בָהֶם אֻמָּה וּמַלְכוּת, וְאֵין ״זֹאת״ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד מד): ״וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה״. דָּבָר אַחֵר **לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת**, אִלּוּ הִסְתַּכְּלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַה שֶׁאָמַר לָהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם לֹא שָׁלְטָה בָהֶם אֻמָּה וּמַלְכוּת. וּמָה אָמַר לָהֶם – קַבְּלוּ עֲלֵיכֶם מַלְכוּת שָׁמַיִם, וְהַכְרִיעוּ זֶה אֶת זֶה בִּירֻאַת שָׁמַיִם, וְהִתְנַהֲגוּ זֶה עִם זֶה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים.

ב (דברים לב ל) **אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף**, אִם לֹא עֲשִׂיתֶם אֶת הַתּוֹרָה הֵיאַךְ אֲנִי עוֹשֶׂה הַבְטָחָתְכֶם? שֶׁהֱיִיתֶם מְבַקְּשִׁים שֶׁאֶחָד מִכֶּם יִרְדֹּף אֶלֶף מִן הָאֻמּוֹת וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה, וְעַכְשָׁיו אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת רוֹדֵף אֶלֶף מִכֶּם וּשְׁנַיִם מֵהֶם יָנִיסוּ רְבָבָה.

ג **אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם וַה׳ הִסְגִּירָם**, אֵינִי מַסְגִּיר אֶתְכֶם עַל יְדֵי עַצְמִי אֶלָּא עַל יְדֵי אֲחֵרִים. וּכְבָר הָיָה מַעֲשֶׂה שֶׁהַזְּבוּבִים מָסְרוּ אוֹתָם בִּיהוּדָה. רַבִּי חֲנִינָה אִישׁ טְבִעִין אוֹמֵר: מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: עֶבֶד קִירִי אֲנִי מוֹכֵר לְךָ. אָבָל אֲנִי אֵינִי כֵן, אֶלָּא מוֹכֵר אֲנִי וּמַסְגִּיר אֲנִי מֵיָּד. [דָּבָר אַחֵר **וַה׳ הִסְגִּירָם** אֲנִי מוֹסֵר] אֶתְכֶם כִּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים. אוֹ [אֵינוֹ] אֶלָּא כִּטְהוֹרִים בְּיַד טְמֵאִים, הָא אֵין מַסְגִּירִים אֶלָּא טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יג ד): ״וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים״.

ד (דברים לב לא) **כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם**, לֹא כְּתַקֶּף שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לָנוּ אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם, שֶׁכְּשֶׁאַתָּה נוֹתֵן לָנוּ אֶת הַתַּקֶּף אָנוּ מִתְנַהֲגִים עִמָּהֶם בְּמִדַּת רַחֲמִים, וּכְשֶׁאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתַּקֶּף הֵם מִתְנַהֲגִים עִמָּנוּ בְּמִדַּת אַכְזָרִיּוּת, הוֹרְגִים מִמֶּנּוּ וְשׁוֹרְפִים מִמֶּנּוּ וְצוֹלְבִים מִמֶּנּוּ.

ה **וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים**, כְּתַבְתָּ בַּתּוֹרָה שֶׁאוֹיֵב לֹא דָן וְלֹא מֵעִיד (במדבר לה כג): וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ יְעִידֶנּוּ (שם), וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ יְדִינֶנּוּ; וְאַתָּה מִנִּיתָ עָלֵינוּ אוֹיְבִים עֵדִים וְדַיָּנִים.

ו (דברים לב לב) **כִּי מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם**, רַבִּי יְהוּדָה הוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל, רַבִּי נְחֶמְיָה הוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

ז רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וְכִי מִגֶּפֶן סְדוֹם אַתֶּם אוֹ מִמַּטָּעָתָהּ שֶׁל עֲמוֹרָה אַתֶּם? וַהֲלֹא אֵי אַתֶּם אֶלָּא מִמַּטָּע קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב כא): ״וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק כֻּלּוֹ זֶרַע אֱמֶת״.

ח **עֲנָבֵימוֹ עִנְבֵי רוֹשׁ**, בָּנָיו שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן אַתֶּם, שֶׁקִּנַּסְתִּי עָלָיו מִיתָה וְעַל תּוֹלְדוֹתָיו הַבָּאִים אַחֲרָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

ט **אַשְׁכְּלוֹת מְרֹרֹת לָמוֹ**, הַגְּדוֹלִים שֶׁבָּכֶם מָרָתָם פְּרוּסָה בָּהֶם כְּאֶשְׁכּוֹל, וְאֵין אֶשְׁכּוֹל אֶלָּא גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ז א): ״אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי״.

י (דברים לב לג) **חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם**, הַחֲסִידִים וְיִרְאֵי שָׁמַיִם שֶׁבָּכֶם חֲמָתָם כְּתַנִּינִים. **וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר**, שֶׁיִּהוּ רָאשִׁים שֶׁבָּכֶם כְּפֶתֶן זֶה שֶׁהוּא אַכְזָרִי.

יא דָּבָר אַחֵר: **חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם**, שֶׁהַמְּתוּנִים וְיִרְאֵי חֵטְא שֶׁבָּכֶם חֲמָתָם כְּתַנִּינִים. **וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר**, רָאשִׁים שֶׁבָּכֶם כְּפֶתֶן זֶה שֶׁהוּא אַכְזָרִי.

יב רַבִּי נְחֶמְיָה הוֹרֵשׁוֹ כְּלַפֵּי אֻמּוֹת הָעוֹלָם: וַדַּי מִגֻּפָּן שֶׁל סְדוֹם אַתֶּם, וּמִמַּטְעָתָהּ שֶׁל עֲמוֹרָה אַתֶּם, תַּלְמִידָיו שֶׁל נָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי אַתֶּם שֶׁהִטְעָה אֶת אָדָם וְחַוָּה.

יג **אַשְׁכְּלוֹת מְרוֹרוֹת לָמוֹ**, שֶׁהַגְּדוֹלִים שֶׁבָּכֶם מָרָתָם פְּרוּסָה בָּהֶם כְּנָחָשׁ, **אַשְׁכְּלוֹת מְרוֹרוֹת לָמוֹ**, וְאֵין אֶשְׁכּוֹל אֶלָּא גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל״.

פיסקא שכד

א (דברים לב לד) **הֲלֹא הוּא כָּמַס עִמָּדִי**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כּוֹס שֶׁהָיָה כָּמוּס וּמְחֻסָּר, יָכוֹל דֵּהֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר (תהלים עה ט): ״חָמַר״, יָכוֹל שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא חֻצְיוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מָלֵא מֶסֶךְ״, יָכוֹל שֶׁאֵינוֹ חָסֵר אֲפִלּוּ טִפָּה אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וַיַּגֵּר מִזֶּה״, מֵאוֹתָהּ טִפָּה שֶׁתּוּ מִמֶּנָּה דּוֹר הַמַּבּוּל וְדוֹר הַפַּלָּגָה וְאַנְשֵׁי סְדוֹם וּפַרְעֹה וְכָל חֵילוֹ סִיסְרָא וְכָל הֲמוֹנוֹ סַנְחֵרִיב וְכָל אֲנַפָּיו נְבוּכַדְנֶצַּר וְכָל חֵילוֹ, וּמֵאוֹתָהּ טִפָּה עֲתִידִים לִשְׁתּוֹת כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה כה ו): ״וְעָשָׂה ה׳ צְבָאוֹת לְכָל הָעַמִּים בָּהָר הַזֶּה מִשְׁתֵּה שְׁמָנִים מִשְׁתֵּה שְׁמָרִים״, יָכוֹל שְׁמָנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם צָרֶךְ וּשְׁמָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם צָרֶךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״שְׁמָנִים מְמֻחִים שְׁמָרִים מְזֻקָּקִים״, שְׁמָנִים שֶׁאֵין בָּהֶם כְּלוּם אֶלָּא פְּקָטִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה נא ז): ״כּוֹס זָהָב בָּבֶל בְּיַד ה׳ מְשַׁכֶּרֶת כָּל הָאָרֶץ״, מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל זָהָב לְאַחַר שְׁנִשְׁבַּר יֵשׁ לוֹ רְפוּאָה, כָּךְ כְּשֶׁתִּפָּסֵק הַפֻּרְעָנוּת מִן הָאֻמּוֹת עֲתִידָה לַחֲזוֹר לָהֶם. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל מַהוּ אוֹמֵר (יחזקאל כג לד): ״וְשָׁתִית אוֹתָהּ וּמָצִית וְאֶת חַרְשֶׁיהָ תְּגָרֵמִי״, מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל חֶרֶס זֶה לְאַחַר שֶׁנִּשְׁבַּר אֵין לוֹ רְפוּאָה, כָּךְ כְּשֶׁתִּפָּסֵק הַפֻּרְעָנוּת מִן יִשְׂרָאֵל אֵין עֲתִידָה לַחֲזוֹר לָהֶם.

ב **חָתוּם בְּאוֹצְרוֹתַי**, מָה אוֹצָר זֶה חָתוּם וְאֵין מְגַדֵּל פֵּרוֹת, כָּךְ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים אֵין מְגַדְּלִים פֵּרוֹת. אִם אָמַרְתָּ כֵּן מְאַבְּדִים הָיוּ אֶת הָעוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ג יא): ״אוֹי לְרָשָׁע רָע כִּי גְמוּל יָדָיו יֵעָשֶׂה לוֹ״, אֲבָל מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים עוֹשִׂים פֵּרוֹת וּפְרֵי פֵּרוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם ג י): ״אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ״.

ג דָּבָר אַחֵר: מָה אוֹצָר זֶה חָתוּם וְאֵין חָסֵר כְּלוּם, כָּךְ צַדִּיקִים לֹא נָטְלוּ כְּלוּם מִמַּה שֶּׁלָּהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא נָטְלוּ צַדִּיקִים כְּלוּם מִמַּה שֶּׁלָּהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה? שֶׁנֶּאֱמַר: **הֲלֹא הוּא כָּמַס עִמָּדִי**. אֵימָתַי אֵלּוּ וָאֵלּוּ נוֹטְלִים? לְמָחָר כְּשֶׁתָּבוֹא גְּאֻלָּה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר **לִי נָקָם וְשִׁלֵּם**.

פיסקא שכה

א (דברים לב לה) **לִי נָקָם וְשִׁלֵּם**, אֲנִי נִפְרָע מֵהֶם בְּעַצְמִי לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׂלִיחַ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג י): ״וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה״, וְאוֹמֵר (מ״ב יט לה): ״וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה׳ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר״.

ב דָּבָר אַחֵר: **לִי נָקָם וְשִׁלֵּם** אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא **לִי נָקָם וְשִׁלֵּם**, מְשַׁלֵּם אֲנִי שְׂכַר מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁעָשׂוּ אֲבוֹתֵיהֶם לְפָנַי בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה סה ו): ״לֹא אֶחֱשֶׁה כִּי אִם שִׁלַּמְתִּי״, וְאוֹמֵר (ירמיה טז יח): ״וְשִׁלַּמְתִּי רִאשׁוֹנָה מִשְׁנֶה עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם״.

ג **לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם**, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו ו): ״תִּרְמְסֶנָּה רֶגֶל רַגְלֵי עָנִי פַּעֲמֵי דַלִּים״. **כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם**, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אִם מִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם **כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם**, חֲרֵי פֻּרְעָנֻיּוֹת מְמַשְׁמְשׁוֹת וּבָאוֹת, מִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ישעיה כד כב): ״וּמֵרֹב יָמִים יִפָּקְדוּ״, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ד **וְחָשׁ עֲתִידוֹת לָמוֹ**, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא פֻּרְעָנוּת עַל הָאֻמּוֹת מַרְעִישׁ עֲלֵיהֶם אֶת הָעוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (חבקוק א ח): ״יָעֲפוּ מִנְּשֶׁר חָשׁ לֶאֱכוֹל״, וְאוֹמֵר (ישעיה ה יט): ״הָאֹמְרִים יְמַהֵר יָחִישָׁה מַעֲשֵׂהוּ לְמַעַן נִרְאֶה וְתִקְרַב וְתָבוֹאָה״. וּכְשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא יִסּוּרִים עַל יִשְׂרָאֵל אֵין מֵבִיא עֲלֵיהֶם מִיָּד אֶלָּא מַמְתִּין. הָא כֵּיצַד? מוֹסֶרֶם לְאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת שֶׁיִּהוּ מְשַׁתַּעְבְּדִים בָּהֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה א ח): ״אַל תִּירָא כִּי אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם ה׳ לְהַצִּילֶךָ״.

פיסקא שכו

א (דברים לב לו) **כִּי יָדִין ה׳ עַמּוֹ**, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּן אֶת הָאֻמּוֹת שִׁמְחָה הִיא לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: **כִּי יָדִין ה׳ עַמּוֹ**, וּכְשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כִּבְיָכוֹל תְּהוֹת הִיא לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: **וְעַל עֲבָדָיו יִתְנָחָם**, וְאֵין נֶחָמָה אֶלָּא תְּהוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו ז): ״כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם״, וְאוֹמֵר (ש״א טו יא):

״נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שָׁאוּל לְמֶלֶךְ״.

ב **כִּי יְרָאָה כִּי אָזְלַת יָד**, כְּשֶׁרוֹאֶה כְּלָיָה שֶׁלָּהֶם עַל הַשִּׁבְיָה שֶׁהָיוּ כֻּלָּם מְהַלְּכִים.

ג דָּבָר אַחֵר **כִּי יְרָאָה** כְּשֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִן הַגְּאֻלָּה.

ד דָּבָר אַחֵר: **כִּי אָזְלַת יָד וְאָפֵס עָצוּר וְעָזוּב** – כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁתִּכְלֶה פְּרוּטָה מִן הַכִּיס, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל יב ז): ״וּכְכַלּוֹת נַפֵּץ יַד עַם קֹדֶשׁ תִּכְלֶינָה כָּל אֵלֶּה״. דָּבָר אַחֵר: **כִּי יְרָאָה כִּי אָזְלַת יָד** – כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין בָּהֶם בְּנֵי אָדָם שֶׁמְּבַקְּשִׁים עֲלֵיהֶם רַחֲמִים כְּמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו כג): ״וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ״.

ה דָּבָר אַחֵר: **כִּי יְרָאָה** – כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין בָּהֶם בְּנֵי אָדָם שֶׁמְּבַקְּשִׁים עֲלֵיהֶם רַחֲמִים כְּאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז יג): ״וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה״.

ו דָּבָר אַחֵר **כִּי יְרָאָה**, כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין בָּהֶם בְּנֵי אָדָם שֶׁמְּבַקְּשִׁים עֲלֵיהֶם רַחֲמִים כְּפִינְחָס, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו ל): ״וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל״.

ז דָּבָר אַחֵר **כִּי יְרָאָה כִּי אָזְלַת יָד וְאָפֵס עָצוּר וְעָזוּב**, אֶפֶס עָצוּר וְאֶפֶס עָזוּב וְאֵין עוֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל.

פיסקא שכז

א (דברים לב לז) **וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ**, רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נְחֶמְיָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

ב רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עֲתִידִים יִשְׂרָאֵל שֶׁאוֹמְרִים לָהֶם לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם: הֵיכָן הַפִּיטָקִים וְהַגְּמוֹנִים שֶׁלָּכֶם?

פיסקא שכח

א (דברים לב לח) **אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ**, שֶׁהָיִינוּ נוֹתְנִים לָהֶם אַפְּסַנְיוֹת וְעוֹשִׂים לָהֶם דּוֹנָאטִיבִי וּמַעֲלִים לָהֶם סְלָנְיָא.

ב **יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם**, ״יָקוּמוּ וְיַעְזְרוּ אֶתְכֶם״ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא **יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם**. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: זֶה טִיטוּס הָרָשָׁע בֶּן אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַסְפַּסְיָנוֹס, שֶׁנִּכְנַס לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וְגָדַר שְׁתֵּי פָּרוֹכוֹת בְּסַיִף, וְאָמַר: אִם אֱלוֹהַּ הוּא יָבוֹא וְיִמְחֶה.

ג **אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ**, אָמַר: הַלָּלוּ מֹשֶׁה הִטְעָם וְאָמַר לָהֶם: בְּנוּ לָכֶם מִזְבֵּחַ וְהַעֲלוּ עָלָיו עוֹלוֹת וְהַסְּכוּ עָלָיו נְסָכִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כח ד) ״אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם״.

ד **יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה**, עַל הַכֹּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹחֵל, עַל חִלּוּל הַשֵּׁם פּוֹרֵעַ מִיָּד.

פיסקא שכט

א (דברים לב לט) **רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא**, זוֹ תְּשׁוּבָה לְאוֹמְרִים אֵין רָשׁוּת בַּשָּׁמַיִם. הָאוֹמֵר שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת בַּשָּׁמַיִם, מְשִׁיבִים אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ: וַהֲלֹא כְּבָר כָּתוּב **וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי**. אוֹ כְּעִנְיָן שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ לֹא לְהָמִית וְלֹא לְהַחֲיוֹת וְלֹא לְהָרַע וְלֹא לְהֵיטִיב? תַּלְמוּד לוֹמַר: **רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה**, וְאוֹמֵר (ישעיה מד ו): ״כֹּה אָמַר ה׳ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ ה׳ צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים״.

ב דָּבָר אַחֵר, **אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה**, זֶה אֶחָד מֵאַרְבַּע הַבְטָחוֹת שֶׁנִּתַּן לָהֶם רֶמֶז לִתְחִיַּת הַמֵּתִים.

ג **אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה**, (במדבר כג י) ״תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים״, (דברים לג) ״יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת״, (הושע ו ב) ״יְחַיֵּנוּ מִיּוֹמָיִם״, שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִיתָה בְּאֶחָד וְחַיִּים בְּאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: **מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא**, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכָּה וּרְפוּאָה בְּאֶחָד כָּךְ מִיתָה וְחַיִּים בְּאֶחָד.

ד **וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל**, אֵין אָבוֹת מַצִּילִים אֶת הַבָּנִים, לֹא אַבְרָהָם מַצִּיל אֶת יִשְׁמָעֵאל וְלֹא יִצְחָק מַצִּיל אֶת עֵשָׂו. אֵין לִי אֶלָּא אָבוֹת שֶׁאֵין מַצִּילִים אֶת הַבָּנִים, אַחִים אֶת אַחִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (תהלים מט ח): ״אָח לֹא פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ״, לֹא יִצְחָק מַצִּיל אֶת יִשְׁמָעֵאל וְלֹא יַעֲקֹב מַצִּיל אֶת עֵשָׂו. וַאֲפִלּוּ נוֹתֵן אָדָם לוֹ כָּל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם אֵין נוֹתְנִין לוֹ כָּפָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״אָח לֹא פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ וְיִקַּר פִּדְיוֹן נַפְשָׁם״. יְקָרָה הִיא נֶפֶשׁ זוֹ, שֶׁכְּשֶׁאָדָם חוֹטֵא בָּהּ אֵין לָהּ תַּשְׁלוּמִים.

פיסקא של

א (דברים לב מ) **כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי**, כְּשֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם לֹא בְרָאוֹ אֶלָּא בִּמַאֲמָר וְלֹא בְרָאוֹ אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, וּמִי גָּרַם לוֹ לִשָּׁבַע? מְחַסְּרֵי אֲמָנָה הֵם גָּרְמוּ לוֹ לִשָּׁבַע, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו כו): ״וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר״ (יחזקאל לו ז): ״אֲנִי נָשָׂאתִי אֶת יָדִי אֶל הַגּוֹיִם״ וְגוֹ׳.

ב **וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם**, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִדַּת בָּשָׂר וָדָם הַפִּיטְקִי נִכְנָס לְתוֹךְ אַפַּרְכְיָא שֶׁלּוֹ, אִם יָכוֹל לִפָּרַע מִן הַפִּיטְקִי שֶׁלּוֹ הוּא נִפְרָע, וְאִם לָאו אֵין יָכוֹל לִיפָּרַע. אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן, אִם אֵינוֹ נִפְרָע מִן הַחַיִּים נִפְרָע מִן הַמֵּתִים, אִם אֵינוֹ נִפְרָע בָּעוֹלָם הַזֶּה נִפְרָע לָעוֹלָם הַבָּא.

פיסקא שלא

א (דברים לב מא) **אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי**, כְּשֶׁפֵּרְעָנוּת יוֹצְאָה מִלְּפָנַי קַלָּה הִיא כַּבָּרָק, אַף עַל פִּי כֵן – **וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי**.

ב **אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי** הֲרֵי אֶחָד, **וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם** הֲרֵי שְׁנַיִם.

ג דָּבָר אַחֵר **אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי** אֵלּוּ כּוּתִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא ד א): ״וַיִּשְׁמְעוּ צָרֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִן״.

ד **וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם**, אֵלּוּ הַמִּינִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קלט כא): ״הֲלֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה׳ אֶשְׂנָא וּבִתְקוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט״.

פיסקא שלב

א (דברים לב מב) **אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם**, וְכִי אִפְשָׁר לָהֶם לְחִצִּים שֶׁיִּשְׁתַּכְּרוּ מִדָּם? אֶלָּא הֲרֵינִי מַשְׁכִּיר אֶת אַחֵרִים מִמַּה שֶּׁחִצַּי עוֹשִׂים.

ב **וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר**, וְכִי אִפְשָׁר לְחֶרֶב שֶׁתֹּאכַל בָּשָׂר? אֶלָּא הֲרֵינִי מַאֲכִיל אֲחֵרִים מִמַּה שֶּׁחַרְבִּי עוֹשָׂה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל לט יז): ״וְאַתָּה בֶן אָדָם אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל כָּנָף״, וְאוֹמֵר: ״וַאֲכַלְתֶּם חֵלֶב לְשָׂבְעָה וּשְׁתִיתֶם דָּם״, וְאוֹמֵר: ״בְּשַׂר גִּבּוֹרִים תֹּאכֵלוּ״, וְאוֹמֵר: ״וּשְׂבַעְתֶּם עַל שֻׁלְחָנִי סוּס וָרָכֶב״, וְאוֹמֵר (ישעיה לד ו): ״חֶרֶב לַה׳ מָלְאָה דָם הֻדַּשְׁנָה מֵחֶלֶב״, מִפְּנֵי מָה? ״כִּי זֶבַח לַה׳ בְּבָצְרָה וָטֶבַח גָּדוֹל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם״.

ג **מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה**. מִמַּה שֶּׁעָשׂוּ בְּחַלְלֵי עַמִּי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ח כג): ״מִי יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם וְעֵינִי מְקוֹר דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֵת חַלְלֵי בַת עַמִּי״.

ד **וְשִׁבְיָה**, מִמַּה שֶּׁעָשׂוּ בִּשְׁבֵי עַמִּי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה יד ב): ״וְהָיוּ שֹׁבִים לְשֹׁבֵיהֶם וְרָדוּ בְנֹגְשֵׂיהֶם״.

ה **מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב**, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא פֻּרְעָנוּת עַל אֻמּוֹת אֵין מֵבִיא עֲלֵיהֶם שֶׁלָּהֶם לְבַדָּם, אֶלָּא שֶׁלָּהֶם וְשֶׁל אֲבוֹתֵיהֶם מִנְּמְרוֹד וָאֵילָךְ. כְּשֶׁמֵּבִיא טוֹבוֹת עַל יִשְׂרָאֵל מֵבִיא עֲלֵיהֶם שֶׁלָּהֶם וְשֶׁל אֲבוֹתֵיהֶם מֵאַבְרָהָם וָאֵילָךְ.

ו דָּבָר אַחֵר **מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב**, מָה רָאוּ לִתְלוֹת בְּרֹאשׁ פַּרְעֹה כָּל פַּרְעַנֻיּוֹת? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה תְּחִלָּה לְשִׁעְבּוּדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

פיסקא שלג

א (דברים לב מג) **הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ**, לְמָחָר כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא גְּאֻלָּה לְיִשְׂרָאֵל, אֻמּוֹת הָעוֹלָם מִתְרַגְּזִים לְפָנָיו, וְלֹא זוֹ תְּחִלָּה לָהֶם, שֶׁכְּבָר רָגְזוּ מִקֶּדֶם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו יד): ״שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן״.

ב דָּבָר אַחֵר **הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ**, עֲתִידִים אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְהָיוֹת מְקַלְּסִים לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: **הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ**. וְאַף שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מד כג): ״רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה ה׳ הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ״. מִנַּיִן אַף הָרִים וּגְבָעוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה יב): ״הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה״. מִנַּיִן אַף הָאִילָנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה יב): ״וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף״. מִנַּיִן אַף אֲבָנוֹת וְאַמָּהוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב יא): ״יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ״.

ג **כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו**, שִׁתֵּי נְקָמוֹת, נָקָם עַל הַדָּם וְנָקָם עַל הֶחָמָס. מִנַּיִן שֶׁכָּל חָמָס שֶׁחָמְסוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֶת יִשְׂרָאֵל מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ דָּם נָקִי שָׁפְכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ד): ״וְקִבַּצְתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְהוֹרַדְתִּים אֶל עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתָּם שָׁם עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל״, (שם ד יט) ״מִצְרַיִם לְשִׁמָּמָה תִּהְיֶה וֶאֱדוֹם לְמִדְבַּר שְׁמָמָה, מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִי בְּאַרְצָם״. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (שם), ״וִיהוּדָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וִירוּשָׁלַיִם לְדוֹר וָדוֹר וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי וַה׳ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן״.

ד **וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ**, מִנַּיִן שֶׁהֲרִיגָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּיַד אֻמּוֹת הָעוֹלָם כַּפָּרָה לָהֶם לָעוֹלָם הַבָּא? שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עט א): ״מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ נָתְנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ שָׁפְכוּ דָמָם כַּמַּיִם״. דָּבָר אַחֵר **וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ**, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁיְּרִידָתָם שֶׁל רְשָׁעִים לְגֵיהִנֹּם כַּפָּרָה הִיא לָהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג ג): ״נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ מֵאָשֶׁר יָקַרְתָּ בְעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ״. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְכֻפֶּרֶת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לג כד): ״לֹא יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ נְשֵׂא עָוֹן״. עַדַיִן הַדָּבָר תָּלוּי בִּדְלָא תָּלוּי, אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם פּוֹרְקִים עֲוֹנוֹתֵיהֶם עָלֶיהָ וְאִם נוֹשְׂאִים עֲוֹנוֹתֵיהֶם עָלֶיהָ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ** הֲרֵי פּוֹרְקִים עֲוֹנוֹתֵיהֶם עָלֶיהָ וְאֵין נוֹשְׂאִים עֲוֹנוֹתֵיהֶם עָלֶיהָ. וְכֵן הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וּמְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הֲרֵי הוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא.

ה אָמַרְתָּ, גְּדוֹלָה שִׂירָה זוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עַכְשָׁיו, וְיֵשׁ בָּהּ לֶעָתִיד לָבוֹא, וְיֵשׁ בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְיֵשׁ בָּהּ לָעוֹלָם הַבָּא.

פיסקא שלד

א (דברים לב מד) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה**, נֶאֱמַר כָּאן **וַיָּבֹא מֹשֶׁה** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים לא א) ״וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה״. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר **וַיָּבֹא מֹשֶׁה** שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר ״וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה״, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר ״וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה״ שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר **וַיָּבֹא מֹשֶׁה**. אֱמוֹר מֵעַתָּה, בָּא דִּיּוֹתִיכוֹס שֶׁלּוֹ, וְהָרְשׁוּת נִתְּנָה בְּיַד אַחֵר.

ב **וַיְדַבֵּר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם**, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְשַׁקְּעָם בְּאָזְנֵיהֶם.

ג **הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן**, לָמָּה אֲנִי צָרִיךְ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (במדבר יג טז): ״וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ״! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן**? לְהוֹדִיעַ צִדְקוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ. שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁצָּפְתָה דַּעְתּוֹ עָלָיו מִשֶּׁנִּתְמַנָּה בָּרָשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן**, הוֹשֵׁעַ בְּצִדְקוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַנָּה פַּרְנָס עַל יִשְׂרָאֵל הוּא הוֹשֵׁעַ בְּצִדְקוֹ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמות א ה): ״וְיוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרָיִם״, וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁיּוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרַיִם? אֶלָּא לְהוֹדִיעַ צִדְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף שֶׁהָיָה רוֹעֶה אֶת צֹאן אָבִיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַנָּה מֶלֶךְ בְּמִצְרַיִם הוּא יוֹסֵף בְּצִדְקוֹ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ש״א יז יד): ״וְדָוִד הוּא הַקָּטָן״, וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁדָּוִד הוּא הַקָּטָן? אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ צִדְקוֹ שֶׁל דָּוִד שֶׁהָיָה רוֹעֶה אֶת צֹאן אָבִיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַנָּה מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, הוּא דָּוִד בְּקָטְנוֹ.

פיסקא שלה

א (דברים לב מו) **וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם**, צָרִיךְ אָדָם לְהָיוֹת לִבּוֹ וְעֵינָיו וְאָזְנָיו מְכֻוָּנִים לְדִבְרֵי תוֹרָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל מ ד): ״בֶּן אָדָם רְאֵה בְעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע אֶל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרֶאֶה אֹתְךָ אֶל מְבוֹא הַבַּיְתָה״. קַל וָחֹמֶר, וּמַה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּרְאֶה בְּעֵינַיִם וְנִמְדַּד בְּיָד צָרִיךְ אָדָם שֶׁיְּהוּ לִבּוֹ וְעֵינָיו וְאָזְנָיו מְכֻוָּנִים, דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁהֵם כַּהֲרָרִים הַתְּלוּיִים בִּשְׂעָרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ב **אֲשֶׁר תְּצַוֶּם אֶת בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר**, אָמַר לָהֶם, צָרִיךְ אֲנִי לְהַחֲזִיק לָכֶם טוֹבָה שֶׁתְּקַיְּמוּ אֶת הַתּוֹרָה אַחֲרַי, אַף אַתֶּם צְרִיכִים שֶׁתַּחֲזִיקוּ טוֹבָה לִבְנֵיכֶם שֶׁיְּקַיְּמוּ אֶת הַתּוֹרָה אַחֲרֵיכֶם. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּא רַבֵּינוּ מִלְּדִיקְיָא וְנִכְנַס רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ לְפָנָיו. אָמַר לָהֶם: קִרְבוּ לָכֶם, אֲנִי צָרִיךְ לְהַחֲזִיק לָכֶם טוֹבָה שֶׁתְּקַיְּמוּ אֶת הַתּוֹרָה אַחֲרַי, אַף אַתֶּם צְרִיכִים שֶׁתַּחֲזִיקוּ טוֹבָה לִבְנֵיכֶם שֶׁיְּקַיְּמוּ אֶת הַתּוֹרָה אַחֲרֵיכֶם. אִלּוּ אֵין מֹשֶׁה גָּדוֹל וְאַלּוּלֵא אֲחֵרִים קִבְּלוּ תוֹרָה עַל יָדוֹ לֹא הָיְתָה שָׁנָה, [אָנוּ] עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְכָךְ נֶאֱמַר: **אֲשֶׁר תְּצַוֶּם אֶת בְּנֵיכֶם**.

פיסקא שלו

א (דברים לב מז) **כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם**, אֵין לְךָ דָּבָר רֵיקָם בַּתּוֹרָה שֶׁאִם תִּדְרְשֶׁנּוּ שֶׁאֵין בּוֹ מַתָּן שָׂכָר בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. תֵּדַע שֶׁכֵּן, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ לָמָּה נִכְתַּב (בראשית לו כב) ״וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע״, (שם יב) ״וְתִמְנַע הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ״? לְפִי שֶׁאָמְרָה אֵינִי כְדַאי שֶׁאֶהֱא לוֹ לְאִשָּׁה, אֶהֱא לוֹ פִּילֶגֶשׁ. וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְהוֹדִיעֲךָ חִבָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, הָיוּ שֶׁלֹּא רוֹצִים מַלְכוּת וְשׁוּלְטָנוּת וְרָצִים לְהִדָּבֵק בּוֹ. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה עָשׂוּ שֶׁאֵין בְּיָדוֹ אֶלָּא מִצְוָה אַחַת שֶׁכִּבֵּד אֶת אָבִיו, הָיוּ מְלָכִים וְשַׁלְטוֹנִים רְצִים לְהִדָּבֵק בּוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁהָיוּ רָצִים לְהִדָּבֵק בְּיַעֲקֹב הַצַּדִּיק שֶׁקִּיֵּם אֶת הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה כז): ״וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים״.

ב **וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים**, זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהָעוֹשֶׂה אוֹתָם אוֹכֵל פֵּירוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וַאֲרִיכוּת יָמִים לָעוֹלָם הַבָּא, וּמִפֹּרֶשׁ כָּאן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, בְּכִבּוּד אָב וָאֵם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כ יב): ״כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ״. בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן כָּתוּב (דברים כב ז): ״שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים״. בַּהֲבָאַת שָׁלוֹם כָּתוּב (ישעיה נד יג): ״וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה׳ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ״.

פיסקא שלז

א (דברים לב מח) **וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה**, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר **בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה**. נֶאֱמַר (בראשית ז יג) ״בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה״ בְּנֹחַ, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דוֹר נֹחַ אוֹמְרִים: כָּךְ מִכָּךְ, אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁים בּוֹ אֵין אָנוּ מַנִּיחִים אוֹתוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִים כַּשִּׁילִים וְקַרְדֳּמוֹת וּמְבַקְּעִים עָלָיו אֶת הַתֵּבָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: חֲרִינִי מַכְנִיסוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת יָבֹא וְיִמְחֶה. וּמַה רָאָה לוֹמַר בְּמִצְרַיִם (שמות יב מא) ״בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת ה׳״? לְפִי שֶׁהָיוּ מִצְרִיִּים אוֹמְרִים: כָּךְ מִכָּךְ, אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁים בָּהֶם אֵין אָנוּ מַנִּיחִים אוֹתָם, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאָנוּ נוֹטְלִים סַיָּפִים וַחֲרָבוֹת וְהוֹרְגִים אוֹתָם בָּהֶם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: חֲרִינִי מוֹצִיאָם בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת יָבֹא וְיִמְחֶה. וּמַה רָאָה לוֹמַר כָּאן **בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה**? לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: כָּךְ מִכָּךְ, אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁים בּוֹ אֵין אָנוּ מַנִּיחִים אוֹתוֹ, אָדָם שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן וְהִגִּיז לָנוּ אֶת הַשְּׂלָו וְעָשָׂה לָנוּ נְסִים וּגְבוּרוֹת, אֵין אָנוּ מַנִּיחִים אוֹתוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: חֲרִינִי מַכְנִיסוֹ לַמְּעָרָה בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת יָבֹא וְיִמְחֶה. לְכָךְ נֶאֱמַר **וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר**.

פיסקא שלח

א (דברים לב מט) **עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה**, עֲלֵיהּ הֵיא לְךָ וְאֵינָהּ יְרִידָה.

ב **הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה**, שְׁנִקְרָא אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת: הַר הָעֲבָרִים, הַר נְבוֹ, הֹר הָהָר, רֹאשׁ הַפִּסְגָּה. וְלָמָּה קוֹרִים אוֹתוֹ הַר נְבוֹ? שֶׁנִּקְבְּרוּ בוֹ שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים הַלָּלוּ שֶׁמֵּתוּ שָׁלֹא מִידֵי עֲבֵרָה, וְאֵלּוּ הֵם: מֹשֶׁה, אַהֲרֹן, וּמִרְיָם.

ג **אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב** מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ שַׁלְשֶׁלֶת הַמְּלָכִים שֶׁעֲתִידִים לַעֲמֹד מֵרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה. **אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרִיחוֹ**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ שַׁלְשֶׁלֶת הַנְּבִיאִים שֶׁעֲתִידִים לַעֲמֹד מֵרָחָב הַזּוֹנָה. **וַיַּרְאֵהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶצְבָּעוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיְתָה לוֹ מְטַטְרוֹן לְמֹשֶׁה, וְהֶרְאָהוּ כָּל קְרֵיֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: עַד כָּאן תְּחוּמוֹ שֶׁל אֶפְרַיִם, עַד כָּאן תְּחוּמוֹ שֶׁל מְנַשֶּׁה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ רָאָה אוֹתָהּ. הָא כֵּיצַד? נָתַן כֹּחַ בְּעֵינָיו שֶׁל מֹשֶׁה וְרָאָה מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ.

פיסקא שלט

א (דברים לב נ) **וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָּׁמָּה**, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לָמָּה אֲנִי מֵת? לֹא טוֹב שֶׁיֹּאמְרוּ טוֹב מֹשֶׁה מִמַּרְאֵה מֹשֶׁיאמְרוּ טוֹב מֹשֶׁה מִשְׁמוּעָה? לֹא טוֹב שֶׁיֹּאמְרוּ זֶה מֹשֶׁה שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן וְעָשָׂה לָנוּ נְסִים וּגְבוּרוֹת מֹשֶׁיאמְרוּ כָּךְ וְכָךְ הָיָה מֹשֶׁה כָּךְ וְכָךְ עָשָׂה מֹשֶׁה? אָמַר לוֹ: כַּלֵּךְ מֹשֶׁה, גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁהִיא שָׁוָה בְּכָל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט יד): ״זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל״, וְאוֹמֵר (ש״ב ז יט): ״וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם ה׳ אֱלֹהִים״. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לָמָּה מֵת אָדָם הָרִאשׁוֹן? אָמַר לָהֶם: שֶׁלֹּא עָשָׂה פְּקוּדַי. אָמְרוּ לְפָנָיו: וַהֲרֵי מֹשֶׁה עָשָׂה פְּקוּדֶיךָ! אָמַר לָהֶם: גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שָׁוָה בְּכָל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל״.

ב **וְהַאֲסֹף אֶל עַמֶּיךָ**, אֵצֶל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, אֵצֶל עַמְרָם וּקְהָת, אֵצֶל מִרְיָם וְאַהֲרֹן אָחִיךָ.

ג **כַּאֲשֶׁר מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ**, מִיתָה שֶׁחָמַדְתָּ לָהּ. וּמֵהֵיכָן חִמֵּד מֹשֶׁה מִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן? בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (במדבר כ כה): ״קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ״, (שם כו) ״וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו״, אֵלּוּ בִּגְדֵי כְהֻנָּה, הַלְבִּישֵׁם לְאֶלְעָזָר, וְכֵן שְׁנֵי וְכֵן שְׁלִישִׁי. אָמַר לוֹ: הִכָּנֵס לַמְּעָרָה, וְנִכְנַס. עָלָה לַמִּטָּה, וְעָלָה. פְּשֹׁט יָדֶיךָ, וּפָשַׁט. פְּשֹׁט רַגְלֶיךָ, וּפָשַׁט. קְמֹץ פִּיךָ, וְקָמַץ. עָצֹם עֵינֶיךָ, וְעָצַם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה: אַשְׁרֵי מִי שֶׁמֵּת בְּמִיתָה זוֹ! לְכָךְ נֶאֱמַר **כַּאֲשֶׁר מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ**, מִיתָה שֶׁחָמַדְתָּהּ לָהּ.

פיסקא שמ

א (דברים לב נא) **עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי**, אַתֶּם גְּרַמְתֶּם לְמֹעֵל בִּי. **עַל אֲשֶׁר לֹא קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי**, אַתֶּם גְּרַמְתֶּם שֶׁלֹּא לְקַדֵּשׁ אוֹתִי. (במדבר כז יד) **כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי**, אַתֶּם גְּרַמְתֶּם לַמְּרוֹת פִּי.

ב אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: לֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לָךְ (שמות ד ב): ״מַה זֶּה בְיָדֶךָ״ (שם ג) ״הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה״, וְהִשְׁלַכְתָּ, מָה אוֹתוֹת שֶׁבְּיָדְךָ לֹא עִכַּבְתָּה, דָּבָר הַקַּל הַזֶּה הָיָה לְךָ לְעַכֵּבוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא נִפְטַר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁצִּוָּרָהּ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְנָפָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ יב): ״לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקָּהָל

הַזֶּה״.

פיסקא שמא

א (דברים לב נב) **כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא**, נֶאֱמַר כָּאן **וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים לד ד) ״וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר״. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר ״וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר״, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר **וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא**, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר **וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא** שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר ״וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר״. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִם אֵינִי נִכְנָס לָהּ מֶלֶךְ, אֶכָּנֵס לָהּ הֶדְיוֹט; אִם אֵינִי נִכְנָס לָהּ חַי, אֶכָּנֵס לָהּ מֵת. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: **וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא**, ״וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר״ – לֹא מֶלֶךְ וְלֹא הֶדְיוֹט, לֹא חַי וְלֹא מֵת.

פיסקא שמב

א (דברים לג, א) **וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה**, לְפִי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל דְּבָרִים קָשִׁים תּוֹכָחָה (דברים לב כד-כה) ״מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף״, ״מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב״, (דברים ט ז-ח) ״וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת ה׳״, ״מַמְרִים הֱיִיתֶם״, חָזַר וְאָמַר לָהֶם דִּבְרֵי נִחוּמִים: **וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה**,

ב וּמִמֶּנּוּ לָמְדוּ כָּל הַנְּבִיאִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לְיִשְׂרָאֵל דְּבָרִים קָשִׁים תּוֹכָחָה וְחוֹזְרִים וְאוֹמְרִים לָהֶם דִּבְרֵי נִיחוּמִים. וְאֵין לְךָ בְּכָל הַנְּבִיאִים שֶׁהָיוּ דְּבָרָיו קָשִׁים כְּהוֹשֵׁעַ. תּוֹכַחַת דְּבָרָיו אָמַר לָהֶם (הושע ט יד): ״תֵּן לָהֶם ה׳ מַה תִּתֵּן תֵּן לָהֶם רֶחֶם מַשְׁכִּיל״, וְחָזַר וְאָמַר לָהֶם דִּבְרֵי נִיחוּמִים (הושע יד ז-ח): ״יֵלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו וְיִהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן״, וְאוֹמֵר: ״יָשׁוּבוּ יוֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן״, וְאוֹמֵר (שם ה-ו): ״אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה, אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה״. וְכֵן יוֹאֵל אָמַר לָהֶם (יואל א ב-ד): ״שִׁמְעוּ זֹאת הַזְּקֵנִים וְהַאֲזִינוּ כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הֶהָיְתָה זֹּאת בִּימֵיכֶם וְאִם בִּימֵי אֲבוֹתֵיכֶם, עָלֶיהָ לִבְנֵיכֶם סַפֵּרוּ״, וְאוֹמֵר: ״יֶתֶר הַגָּזָם אָכַל הָאַרְבֶּה״, וְחָזַר וְאָמַר לָהֶם דִּבְרֵי נִיחוּמִים (יואל ב כה): ״וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק הֶחָסִיל וְהַגָּזָם״. וְכֵן עָמוֹס אָמַר לָהֶם (עמוס ד א): ״שִׁמְעוּ הַדָּבָר הַזֶּה פָּרוֹת הַבָּשָׁן אֲשֶׁר בְּהַר שֹׁמְרוֹן הָעֹשְׁקוֹת דַּלִּים הָרֹצְצוֹת אֶבְיוֹנִים הָאֹמְרוֹת לַאֲדֹנֵיהֶם הָבִיאָה וְנִשְׁתֶּה״, וְחָזַר וְאָמַר לָהֶם דִּבְרֵי נִיחוּמִים (שם ט יג): ״הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקּוֹצֵר״. וְכֵן מִיכָה אָמַר לָהֶם (מיכה ג ב): ״שֹׂנְאֵי טוֹב וְאֹהֲבֵי רָעָה גֹּוְזֵלִי״, וְאוֹמֵר (שם ג): ״וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי וְעוֹרָם מֵעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ״, וְחָזַר וְאָמַר לָהֶם דִּבְרֵי נִיחוּמִים (מיכה ז יח-כ): ״מִי אֵל כָּמוֹךָ נוֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא, יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם, תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם״. וְכֵן יִרְמְיָה אָמַר לָהֶם (ירמיה ז לד): ״וְהִשְׁבַּתִּי מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמֵחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה״, וְחָזַר וְאָמַר לָהֶם דִּבְרֵי נִיחוּמִים (שם לא יב): ״אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל״.

ג יָכוֹל מְשֶׁאוֹמְרִים לָהֶם דִּבְרֵי נִחוּמִים חוֹזְרִים וְאוֹמְרִים לָהֶם דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר (ירמיה נא סד): ״וְאָמַרְתָּ כָּכָה תִּשְׁקַע בָּבֶל וְלֹא תָקוּם מִן הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵבִיא עָלֶיהָ עַד הֵנָּה דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ״. הֲוֵי, מְשֶׁאוֹמְרִים לָהֶם דִּבְרֵי נִחוּמִים אֵין אוֹמְרִים לָהֶם דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת.

ד **וְזֹאת הַבְּרָכָה**, חֲרֵי זוֹ מוֹסִיף עַל בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁבֵּרְכָם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם (בראשית מט כח): ״וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם״. נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁמִּמָּקוֹם שֶׁסִּיֵּם יַעֲקֹב אָבִינוּ לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל מִשָּׁם הִתְחִיל מֹשֶׁה לְבָרְכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: **וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ**. **וְזֹאת הַבְּרָכָה** חֲרֵי זֶה מוֹסִיף עַל בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, וְאֵיזוֹ הִיא? (תהלים צ א): ״תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים״. וַעֲדַיִן הַדָּבָר תָּלוּי, אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם תְּפִלָּה קוֹדֶמֶת לִבְרָכָה אִם בְּרָכָה קוֹדֶמֶת לִתְפִלָּה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **וְזֹאת הַבְּרָכָה** חֲזִי תְּפִלָּה קוֹדֶמֶת לִבְרָכָה, וְאֵין בְּרָכָה קוֹדֶמֶת לִתְפִלָּה.

ה **אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה**, אִלּוּ אֲחֵרִים בֵּרְכוּ אֶת יִשְׂרָאֵל כְּדַי הִיא בִּרְכָתָם, אֶלָּא בִּרְכָם מֹשֶׁה. נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁכְּדֵי מֹשֶׁה שֶׁיְּבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וּכְדַי יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּבָרְכָם מֹשֶׁה.

ו **אִישׁ הָאֱלֹהִים**, זֶה אֶחָד מֵעֶשְׂרָה שֶׁנִּקְרְאוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים. מֹשֶׁה נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים: ״תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים״. אֶלְקָנָה נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים (ש״א ב כז): ״וַיָּבֹא אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל עֵלִי״. שְׁמוּאֵל נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט ו): ״הִנֵּה נָא אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּעִיר הַזֹּאת״. דָּוִד נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה יב כד): ״בְּמִצְוַת דָּוִיד אִישׁ הָאֱלֹהִים״. שְׁמַעְיָה נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מ״א יב כב): ״וַיְהִי דְּבַר ה׳ אֶל שְׁמַעְיָה אִישׁ הָאֱלֹהִים לֵאמֹר״. עִדּוֹא נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יג א): ״וְהִנֵּה אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא מִיהוּדָה בִּדְבַר ה׳״. אֲלִיָּהוּ נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מ״ב א יג): ״אִישׁ הָאֱלֹהִים תֵּיקַר נָא נַפְשִׁי״. אֱלִישָׁע נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד ט): ״הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא״. מִיכָה נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מ״א כ

כח): ״וַיִּגַּשׁ אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל״. אָמוֹץ נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דהי״ב כה ז): ״וְאִישׁ אֱלֹהִים בָּא אֵלָיו לֵאמֹר הַמֶּלֶךְ אַל יָבֹא עִמְּךָ צְבָא יִשְׂרָאֵל״.

ז **לְפָנַי מוֹתוֹ**, וְכִי עָלְתָה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁלְּאַחַר מוֹתוֹ הָיָה מֹשֶׁה מְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל? אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לְפָנַי מוֹתוֹ**? סְמוּךְ לְמוֹתוֹ. כַּיּוֹצֵא בוֹ (מלאכי ג כג): ״הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה׳״, וְכִי עָלְתָה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁלְּאַחַר בִּיאָה אֵלִיָּהוּ מִתְנַבֵּא לָהֶם? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה׳״? סְמוּךְ לַבִּיאָה.

פיסקא שמג

א (דברים לג ב) **וַיֹּאמַר ה׳ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר**, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֶׁפָּתַח מֹשֶׁה לֹא פָּתַח בְּצָרְכָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה עַד שֶׁפָּתַח בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם. מָשָׁל לְלוֹטְיָר שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל הַבָּמָה וְנִשְׁבַּר לְאֶחָד לְדַבֵּר עַל יָדָיו, וְלֹא פָּתַח בְּצָרְכֵי אוֹתוֹ הָאִישׁ תְּחִלָּה עַד שֶׁפָּתַח בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ: אַשְׁרֵי עוֹלָם מִמַּלְכּוֹ, אַשְׁרֵי עוֹלָם מִדַּיָּנוֹ, עֲלֵינוּ זָרְחָה חַמָּה, עֲלֵינוּ זָרְחָה לְבָנָה, וְהֵיוּ אֲחֵרִים מְקַלְסִים עִמּוֹ, וַאֲחַר כֵּן פָּתַח בְּצָרְכּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ וְחָזַר וְחָתַם בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא פָּתַח בְּצָרְכֵי יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁפָּתַח בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: **וַיֹּאמַר ה׳ מִסִּינַי בָּא**, וַאֲחַר כָּךְ פָּתַח בְּצָרְכָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל: ״וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ״, חָזַר וְחָתַם בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם: ״אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן״.

ב וְאַף דָּוִד הַמֶּלֶךְ פָּתַח בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמט א): ״הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַה׳ שִׁיר חָדָשׁ״, וַאֲחַר כָּךְ פָּתַח בְּשִׁבְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל (תהלים קמט ד): ״כִּי רוֹצֶה ה׳ בְּעַמּוֹ״, וְחָזַר וְחָתַם בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם (תהלים קנ א): ״הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ״. וְאַף שְׁלֹמֹה בְּנוֹ פָּתַח בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם תְּחִלָּה (דהי״ב ו יד): ״אֵין כָּמוֹךָ אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ שׁוֹמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד״, וַאֲחַר כָּךְ פָּתַח בְּצָרְכָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל (דהי״ב ו כח): ״רָעָב כִּי יִהְיֶה בָאָרֶץ״, וְחָזַר וְחָתַם בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם (דהי״ב ו מא): ״קוּמָה ה׳ אֱלֹהִים לְנוּחֶךָ״.

ג וְאַף שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת שֶׁתִּקְּנוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיִּהוּ יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִים בְּכָל יוֹם לֹא פָּתְחוּ בְּצָרְכָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁפָּתְחוּ בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם: ״הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ״, וַאֲחַר כָּךְ ״מַתִּיר אֲסוּרִים״ וַאֲחַר כָּךְ ״רוֹפֵא חוֹלִים״, וַאֲחַר כָּךְ ״מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ״.

ד **וַיֹּאמַר ה׳ מִסִּינַי בָּא**, כְּשֶׁנִּגְלָה הַמָּקוֹם לְתֵת תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, לֹא מֵרוּחַ אַחַת נִגְלָה אֶלָּא מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: **וַיֹּאמַר ה׳ מִסִּינַי בָּא, וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ, הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן**, וְאֵיזוֹ הִיא רוּחַ רְבִיעִית? (חבקוק ג ג) ״אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא״.

ה דָּבָר אַחֵר: כְּשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְתֵת תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, לֹא בְּלָשׁוֹן אֶחָד אָמַר לָהֶם אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה לְשׁוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג ב): **וַיֹּאמַר ה׳ מִסִּינַי בָּא** – זֶה לְשׁוֹן עִבְרִי, **וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ** – זֶה לְשׁוֹן רוֹמִי, **הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן** – זֶה לְשׁוֹן עֲרָבִי, **וְאָתָה מֵרִבְבוֹת קֹדֶשׁ** – זֶה לְשׁוֹן אֲרָמִי.

ו דָּבָר אַחֵר **וַיֹּאמַר ה׳ מִסִּינַי בָּא**, כְּשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְתֵת תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, לֹא עַל יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד הוּא נִגְלָה אֶלָּא עַל כָּל הָאֻמּוֹת. תְּחִלָּה הָלַךְ אֵצֶל בְּנֵי עֵשָׂו, אָמַר לָהֶם: מְקַבְּלִים אַתֶּם אֶת הַתּוֹרָה? אָמְרוּ לוֹ: מַה כָּתוּב בָּהּ? אָמַר לָהֶם (שמות כ יג): ״לֹא תִרְצָח״. אָמְרוּ, כָּל עַצְמָם שֶׁל אוֹתָם הָאֲנָשִׁים וַאֲבִיהֶם רוֹצֵחַ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז כב): ״וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו״, (שם כז מ) ״וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה״. הָלַךְ אֵצֶל בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב, אָמַר לָהֶם: מְקַבְּלִים אַתֶּם אֶת הַתּוֹרָה? אָמְרוּ לוֹ: מַה כָּתוּב בָּהּ? אָמַר לָהֶם (שמות שם): ״לֹא תִנְאָף״. אָמְרוּ לוֹ, כָּל עַצְמָהּ שֶׁל עֶרְוָה לָהֶם הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יט לו): ״וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת לוֹט מֵאֲבִיהֶן״. הָלַךְ אֵצֶל בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לָהֶם: מְקַבְּלִים אַתֶּם אֶת הַתּוֹרָה? אָמְרוּ לוֹ: מַה כָּתוּב בָּהּ? אָמַר לָהֶם (שמות שם): ״לֹא תִגְנֹב״. אָמְרוּ לוֹ, כָּל עַצְמָם אֲבִיהֶם לִיסְטִים הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טז יב): ״וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם״. וְכֵן לְכָל אֻמָּה וְאֻמָּה שֶׁאַל לָהֶם אִם מְקַבְּלִים אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלח ד): ״יוֹדוּךָ ה׳ כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ״, יָכוֹל שָׁמְעוּ וְקִבְּלוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר (מיכה ה יד): ״וְעָשִׂיתִי בְאַף וּבְחֵמָה נָקָם אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא שָׁמֵעוּ״, לֹא דַּיָּם שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ אֶלָּא אֲפִלּוּ שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ לֹא יָכְלוּ לַעֲמֹד בָּהֶם עַד שֶׁפֵּרְקוּם. כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּךְ, נָתְנָם לְיִשְׂרָאֵל. מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁשִּׁלַּח אֶת חֲמוֹרוֹ וְכַלְבּוֹ לַגֹּרֶן, וְהִטְעִינוּ לַחֲמוֹר לֶחֶם וְלַכֶּלֶב שְׁלֹשׁ סְאִים. הָיָה הַחֲמוֹר מְהַלֵּךְ וְהַכֶּלֶב מַלְחִית. פָּרַק מִמֶּנּוּ סְאָה וּנְתָנוֹ עַל הַחֲמוֹר. וְכֵן שֵׁנִי וְכֵן שְׁלִישִׁי. כָּךְ יִשְׂרָאֵל קִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּפֵרוּשֶׁיהָ וּבִדְקְדּוּקֶיהָ, אַף אוֹתָם שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁלֹּא יָכְלוּ בְּנֵי נֹחַ לַעֲמֹד בָּהֶם וּפֵרְקוּם בָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְקִבְּלוּם. לָכֵךְ נֶאֱמַר: **וַיֹּאמַר ה׳ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ**.

ז דָּבָר אַחֵר, **וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ**, כְּשֶׁעוֹמֵד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפָרַע מִשֵּׂעִיר עָתִיד לְהַרְעִישׁ אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ עַל יוֹשְׁבָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְעִישׁ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה ד): ״ה׳ בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה גַּם שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם שְׁחָקִים יִזְּלוּ מָיִם״, וְאוֹמֵר (בראשית כה כו): ״וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב״. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן נִכְנָסֶת בֵּינֵיכֶם.

ח מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ לִתֵּן מַתָּנָה לְאֶחָד מִבָּנָיו, וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מִתְיָרֵא מִפְּנֵי אֶחָיו וּמִפְּנֵי אוֹהֲבָיו וּמִפְּנֵי קְרוֹבָיו. מֶה עָשָׂה אוֹתוֹ הַבֵּן? עָמַד וּפָרְכֵּס אֶת עַצְמוֹ, וְסִפֵּר אֶת שְׁעָרוֹ. אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: לְךָ אֲנִי נוֹתֵן מַתָּנָה. כָּךְ כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ לָעוֹלָם יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה, חָזְרוּ לִהְיוֹת רָעִים יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים. וּכְשֶׁבָּא יִצְחָק, יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת עֵשָׂו וְכָל אַלּוּפֵי אֱדוֹם, חָזְרוּ לִהְיוֹת רָעִים יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים. וּכְשֶׁבָּא יַעֲקֹב, לֹא יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת אֶלָּא נוֹלְדוּ כָּל בָּנָיו תְּמִימִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה כז): "וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לְךָ אֲנִי נוֹתֵן אֶת הַתּוֹרָה. לְכָךְ נֶאֱמַר: **ה' מְסִינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ**.

ט דָּבָר אַחֵר, **מְסִינַי בָּא** כְּשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן אֶת הַתּוֹרָה הִרְעִישׁ כָּל הָעוֹלָם עַל יוֹשְׁבָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט ג): "קוֹל ה' עַל הַמָּיִם", וְאוֹמֵר: "קוֹל ה' בַּכֹּחַ". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַבְּצוּ כָּל הָאֻמּוֹת אֵצֶל בִּלְעָם, אָמְרוּ לוֹ: כְּמֵדֵּמִים אָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם בַּמַּיִם. אָמַר לָהֶם (בראשית ט טו): "לֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל". אָמְרוּ לוֹ: מַה הַקּוֹל הַזֶּה? אָמַר לָהֶם (תהלים כט יא): "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן", וְאֵין עֹז אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב טז): "עִמּוֹ עֹז וְתוּשִׁיָּה". אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן (תהלים כט יא) "ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם".

י **הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן**, אַרְבַּע הוֹפָעוֹת הֵם: רֹאשׁוֹנָה בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פ ב): "רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה"; שְׁנִיָּה בְּשָׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן"; שְׁלִישִׁית לִימוֹת גּוֹג וּמָגוֹג, שֶׁנֶּאֱמַר (שם צד א): "אֵל נְקָמוֹת ה' אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ"; רְבִיעִית לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם נ ב): "מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ".

יא **וְאָתָא מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ**, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִשְׁתֶּה לִבְנוֹ וּכְשֶׁהוּא שָׂמֵחַ בְּחֻפָּתוֹ מַרְאֶה הוּא אֶת גְּנָזָיו וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא **וְאָתָא מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ**, וְלֹא כָּל רִבְבוֹת קֹדֶשׁ.

יב דָּבָר אַחֵר **וְאָתָא מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ**, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ פַּלְטֵרְיָא שֶׁלּוֹ, יֵשׁ בָּהּ בְּנֵי אָדָם נָאִים מִמֶּנּוּ, בְּנֵי אָדָם מְשֻׁבָּחִים מִמֶּנּוּ, בְּנֵי אָדָם גִּבּוֹרִים מִמֶּנּוּ. אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא **וְאָתָא מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ** אוֹת הוּא בְּתוֹךְ רִבְבוֹת קֹדֶשׁ. וּכְשֶׁנִּגְלָה עַל הַיָּם מִיָּד הִכִּירוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו ב): "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ". כָּךְ הָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שׁוֹאֲלִים אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים לָהֶם (שיר השירים ה ט): "מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד" שֶׁכָּךְ אַתֶּם מוּמָתִים עָלָיו, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם א ג): "עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךְ", וְאוֹמֵר (תהלים מד כג): "כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם", כֻּלְּכֶם נָאִים, כֻּלְּכֶם גִּבּוֹרִים, בֹּאוּ וְנִתְעָרֵב יַחַד. וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: נֹאמַר לָכֶם מְקֻצָּת שִׁבְחוֹ וְאַתֶּם מַכִּירִים אוֹתוֹ (שיר השירים ה י-טז): "דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם, רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז, עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מָיִם, לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם, יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב, שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים". כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם נוֹיוֹ וְשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמְרוּ לָהֶם: נָבֹא עִמָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו א): "אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ". מָה יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם? אֵין לָהֶם חֵלֶק בּוֹ, (שם ו ג) "אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים".

יג **מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ**, כְּשֶׁהָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה יוֹצֵא דֶּרֶךְ יְמִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְעוֹקֵב אֶת מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, וְחוֹזֵר וּבָא דֶּרֶךְ יְמִינָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבְּלוֹ בִּימִינוֹ וְחוֹקְקוֹ בַּלּוּחַ, וְהָיָה קוֹלוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט ז): "קוֹל ה' חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ".

יד **מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ**, מַגִּיד שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה מְשׁוּלִים בָּאֵשׁ: מָה אֵשׁ נִתְּנָה מִן הַשָּׁמַיִם כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה נִתְּנוּ מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ יט): "אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם"; מָה אֵשׁ חַיִּים לָעוֹלָם כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה חַיִּים לָעוֹלָם; מָה אֵשׁ קָרוֹב לָהּ אָדָם נִכְוֶה רָחוֹק מִמֶּנָּה צוֹנֵן, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה כָּל זְמַן שֶׁאָדָם עָמֵל בָּהֶם חַיִּים הֵם לוֹ, פֶּרֶשׁ מֵהֶם מִמְיתִים אוֹתוֹ; מָה אֵשׁ מִשְׁתַּמֶּשֶׁת בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מִשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וּלְעוֹלָם הַבָּא; מָה אֵשׁ כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עוֹשֶׂה גּוּפוֹ רֹשֶׁם, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם עוֹשֶׂה גּוּפוֹ רֹשֶׁם; מָה אֵשׁ עֲמֵלִים בָּהּ נִכָּרִים בֵּין הַבְּרִיּוֹת, כָּךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים נִכָּרִים בַּהֲלִיכָתָם וּבְדִבּוּרָם וּבַעֲטִיפָתָם בַּשּׁוּק.

טו **אֵשׁ דָּת לָמוֹ**, אִלּוּלֵא דָּת שֶׁנִּתְּנָה עִמָּהּ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהּ.

פיסקא שמד

א (דברים לג ג) **אַף חוֹבֵב עַמִּים**, מְלַמֵּד שֶׁחִבֵּב הַמָּקוֹם אֶת יִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁלֹּא חִבֵּב כָּל אֻמָּה וּמַלְכוּת.

ב **כָּל קְדוֹשָׁיו בְּיָדֶךָ**, אֵלּוּ פַּרְנָסֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנּוֹתְנִים אֶת נַפְשָׁם עַל יִשְׂרָאֵל. בְּמֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר (שמות לב לב): "וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ". בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (דהי"א כא יז): "הֲלֹא אֲנִי אָמַרְתִּי לִמְנוֹת בָּעָם".

ג **וְהֵם תֵּכֹּו לְרַגְלֶיךָ**, אַף עַל פִּי שֶׁאֲנוּסִים, אַף עַל פִּי שֶׁלּוֹקִים, אַף עַל פִּי שֶׁבְּזוּזִים. **יִשָּׂא מִדְּבְרוֹתֶיךָ**, מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם וְאוֹמְרִים (שמות כד ז): ״כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע״.

ד דָּבָר אַחֵר **אַף חֹבֵב עַמִּים** מְלַמֵּד שֶׁלֹּא חָלַק לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִבָּה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם כְּדֶרֶךְ שֶׁחָלַק לְיִשְׂרָאֵל. תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ: גְּזֵלוֹ שֶׁל נָכְרִי מֻתָּר וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל אָסוּר. וּכְבָר שָׁלְחָה מַלְכוּת שְׁנֵי סַרְדִּיטָאוֹת וְאָמְרָה לָהֶם: לְכוּ וַעֲשׂוּ עַצְמְכֶם יְהוּדִים וּרְאוּ תּוֹרָתָם מַה טִּיבָהּ. הָלְכוּ אֵצֶל רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְאוּשָׁא, וְקָרְאוּ אֶת הַמִּקְרָא וְשָׁנוּ אֶת הַמִּשְׁנָה מִדָּרָשׁ הֲלָכוֹת וְהַגָּדוֹת. בְּשָׁעַת פְּטִירָתָם אָמְרוּ לָהֶם: כָּל הַתּוֹרָה נָאָה וּמְשֻׁבַּחַת חוּץ מִדָּבָר אֶחָד וְזֶה שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים: גְּזֵלוֹ שֶׁל גּוֹי מֻתָּר וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל אָסוּר, וְדָבָר זֶה אֵין אָנוּ מוֹדִיעִים לַמַּלְכוּת.

ה **כָּל קְדוֹשָׁיו בְּיָדֶיךָ**, אֵלּוּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּתְמַשְׁכְּנִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בִּיחֶזְקֵאל (יחזקאל ד ד-ו): ״וְאַתָּה שְׁכַב עַל צִדְּךָ הַשְּׂמְאלִי וְנָתַתִּי לְךָ אֶת שְׁנֵי עֲוֹנָם לְמִסְפַּר יָמִים וְכָלִיתָ אֶת אֵלֶּה וְשָׁכַבְתָּ עַל צִדְּךָ הַיְמָנִי״.

ו **וְהֵם תֵּכֹּו לְרַגְלֶיךָ**, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מַכְעִיסִים וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם חוֹטְאִים. **יִשָּׂא מִדְּבְרוֹתֶיךָ**, מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל תּוֹרָתֶךָ (שמות כד ז): ״כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע״.

ז דָּבָר אַחֵר: **אַף חֹבֵב עַמִּים**, מְלַמֵּד שֶׁחִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁלֹּא חִבֵּב כָּל אֻמָּה וּמַלְכוּת. **כָּל קְדוֹשָׁיו בְּיָדֶיךָ**, אֵלּוּ נַפְשׁוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁהֵן נְתוּנוֹת בָּאוֹצָר, שֶׁנֶּאֱמַר (ש״א כה כט): ״וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת ה׳ אֱלֹהֶיךָ״. **וְהֵם תֵּכֹּו לְרַגְלֶיךָ**, וַאֲפִילּוּ הֵם נִרְתָּעִים לַאֲחוֹרֵיהֶם שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל וְחוֹזְרִים שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל. **יִשָּׂא מִדְּבְרוֹתֶיךָ**, מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם ״כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע״.

פיסקא שמה

א (דברים לג ד) **תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה**, צִוּוּי זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לָנוּ, אֵינוֹ אֶלָּא בַּעֲבוּרֵנוּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מ״א ח כ): ״וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם ה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל״, בַּיִת זֶה לָמָּה? לָאָרוֹן. וְאוֹמֵר (שם כא): ״וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן״. הֲרֵי, צִוּוּי זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לָנוּ, אֵינוֹ אֶלָּא בַּעֲבוּרֵנוּ.

ב דָּבָר אַחֵר: **תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה**, וְכִי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אָנוּ אוֹחֲזִים אֶת הַתּוֹרָה? וַהֲלֹא אֲבוֹתֵינוּ זָכוּ בָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר **מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב**. שׁוֹמֵעַ אֲנִי יֵרָשֶׁה לִבְנֵי מְלָכִים, יֵרָשֶׁה לִבְנֵי קְטַנִּים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כט ט): ״אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם״. דָּבָר אַחֵר: [**מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב**] אַל תְּהִי קוֹרֵא מוֹרָשָׁה אֶלָּא מְאוֹרָסָה, מְלַמֵּד שֶׁהַתּוֹרָה מְאוֹרָסָה הִיא לְיִשְׂרָאֵל, וְאִשָּׁת אִישׁ לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ו כז-כט): ״הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ וּבְגָדָיו לֹא תִשָּׂרַפְנָה? אִם יְהַלֵּךְ אִישׁ עַל הַגֶּחָלִים וְרַגְלָיו לֹא תִכָּוֶינָה? כֵּן הַבָּא אֶל אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא יִנָּקֶה כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהּ״.

ג דָּבָר אַחֵר: אַל תְּהִי קוֹרֵא מְאֹרָשָׁה אֶלָּא **מוֹרָשָׁה**, מְלַמֵּד שֶׁהַתּוֹרָה מוֹרָשָׁה לְיִשְׂרָאֵל. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְבֶן מְלָכִים שֶׁנִּשְׁבָּה כְּשֶׁהוּא קָטָן לִמְדִינַת הַיָּם, אִם מְבַקֵּשׁ לַחֲזֹר אֲפִלּוּ לְאַחַר מֵאָה שָׁנָה אֵינוֹ בוֹשׁ לַחֲזֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר: לִירֵשָׁתִי אֲנִי חוֹזֵר. כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם שֶׁפֵּרֵשׁ מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְהָלַךְ לוֹ לְדִבָּרִים אֲחֵרִים, אִם מְבַקֵּשׁ לַחֲזֹר אֲפִלּוּ לְאַחַר מֵאָה שָׁנָה אֵינוֹ בוֹשׁ לַחֲזֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר: לִירֵשָׁתִי אֲנִי חוֹזֵר. לְכָךְ נֶאֱמַר **מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב**.

פיסקא שמו

א (דברים לג ה) **וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ**, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל שָׂוִים בְּעֵצָה אַחַת מִלְמַטָּה שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מִשְׁתַּבֵּחַ מִלְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ**, אֵימָתַי? **בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם** וְאֵין אֲסִיפָה אֶלָּא רָאשֵׁי עָם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה ד): ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם״. דָּבָר אַחֵר, כְּשֶׁהַנָּשִׂיא מוֹשִׁיב זְקֵנִים בְּיִשִׂיבָה שֶׁל מַטָּה, שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מִשְׁתַּבֵּחַ מִלְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ** אֵימָתַי? **בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם** וְאֵין אֲסִיפָה אֶלָּא זְקֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא טז): ״אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל״.

ב **יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל**, כְּשֶׁהֵם עֲשׂוּיִם אֲגֻדָּה אַחַת וְלֹא כְּשֶׁהֵם עֲשׂוּיִם אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ט ו): ״הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָיו וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי סְפִינוֹת וּקְשָׁרָם בְּחוּגְנִים וּבַעֲשָׁתוֹת וְהֶעֱמִידָן בְּלֵב הַיָּם וּבָנָה עֲלֵיהֶם פַּלְטְרִין. כָּל זְמַן שֶׁהַסְּפִינוֹת קְשׁוּרוֹת זוֹ בָזוֹ – פַּלְטְרִין קַיָּמִים, פֵּרְשׁוּ סְפִינוֹת – אֵין פַּלְטְרִין קַיָּמִים. כָּךְ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁעוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם בּוֹנֶה עֲלֵיוֹתָיו בַּשָּׁמַיִם, וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ כְּבָיְכוֹל אֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות טו ב): ״זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ״, כְּשֶׁאֲנִי מוֹדֶה לוֹ הוּא נָאֶה וּכְשֶׁאֵין אֲנִי מוֹדֶה לוֹ כְּבָיְכוֹל בְּשֵׁמוֹ הוּא נָאֶה. כַּיּוֹצֵא בוֹ (דברים לב ג): ״כִּי שֵׁם ה׳ אֶקְרָא״, כְּשֶׁאֲנִי קוֹרֵא בְּשִׁמּוֹ הוּא גָּדוֹל וְאִם לָאו כְּבָיְכוֹל וְכוּ׳. כַּיּוֹצֵא בוֹ (ישעיה מג יב): ״וְאַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה׳

וַאֲנִי אֵל״, כְּשֶׁאַתֶּם עֵדַי אֲנִי אֵל וּכְשֶׁאֵין אַתֶּם עֵדַי כְּבֵיכוֹל אֵינִי אֵל. כַּיּוֹצֵא בוֹ (תהלים קכג א): ״אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם״, אִלְמָלֵא אֲנִי כְּבֵיכוֹל לֹא הָיִיתָ יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם. וְאַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר **יַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל**, כְּשֶׁהֵם עֲשׂוּיִם אֲגֻדָּה אַחַת וְלֹא כְּשֶׁהֵם עֲשׂוּיִם אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת.

פיסקא שמז

א (דברים לג ו) **יַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת**, וְכִי מָה עִנְיַן זֶה לָזֶה? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּא אֵצֶל בָּנָיו לִפְרָקִים, כְּשֶׁהוּא נִפְטָר מִבָּנָיו הָיוּ בָּנָיו וּקְרוֹבָיו מְלַוִּים אוֹתוֹ. אָמַר לָהֶם: בָּנַי, שָׁמָא צָרָךְ יֵשׁ לָכֶם לוֹמַר? שָׁמָא דָּבָר יֵשׁ לָכֶם? אִמְרוּ לִי! אָמְרוּ לוֹ: אָבִינוּ, אֵין לָנוּ צָרָךְ וְאֵין לָנוּ דָּבָר, אֶלָּא שֶׁתִּתְרַצֶּה לְאָחֵינוּ הַגְּדוֹל. כָּךְ אִלְמָלֵא שְׁבָטִים לֹא נִתְרַצָּה הַמָּקוֹם לִרְאוּבֵן. לְכָךְ נֶאֱמַר **יַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת**.

ב **יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת** – וַהֲלֹא מֵת! הוּא אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וְאַל יָמֻת** – לָעוֹלָם הַבָּא.

ג דָּבָר אַחֵר: **יְחִי רְאוּבֵן** בְּמַעֲשֵׂה יוֹסֵף, **וְאַל יָמֻת** בְּמַעֲשֵׂה בִלְהָה. רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין מַחֲלִיפִין לֹא זְכוּת בְּחוֹבָה וְלֹא חוֹבָה בִּזְכוּת, חוּץ מִשֶּׁל רְאוּבֵן וּמִשֶּׁל דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (ש״ב טז יג): ״וְשִׁמְעִי הוֹלֵךְ בְּצַלַע״, אַף עַל פִּי כֵן ״הָהָר לְעֻמָּתוֹ״. (מ״א יא כז): ״שְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת הַמִּלּוֹא״, אַף עַל פִּי כֵן ״סָגַר אֶת פֶּרֶץ עִיר דָּוִד אָבִיו״. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לְעוֹלָם אֵין מַחֲלִיפִין לֹא זְכוּת בְּחוֹבָה וְלֹא חוֹבָה בִּזְכוּת, אֶלָּא נוֹתְנִים שָׂכָר עַל הַמִּצְוֹת וְעוֹנְשִׁים עַל הָעֲבֵרוֹת. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת**? שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן תְּשׁוּבָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מֵצָל הָיָה רְאוּבֵן מֵאוֹתוֹ הַחֵטְא וְלֹא נִזְקַק לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה. אֶפְשָׁר מִי שֶׁעָתִיד לַעֲמֹד בְּרֹאשׁ שְׁבָטִים בְּהַר עֵיבָל וְאוֹמֵר (דברים כז כ): ״אָרוּר שֹׁכֵב עִם אֵשֶׁת אָבִיו״ נִזְקָק לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה? וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית מט ד): ״כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ״? שֶׁתָּבַע עֶלְבּוֹן אִמּוֹ.

ד **וַיְהִי מְתֵי מִסְפָּר**, בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁיְּמֵיו מִסְפָּר, אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא **יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת**.

ה דָּבָר אַחֵר, **וַיְהִי מְתֵי מִסְפָּר**, גִּבּוֹרִים בַּכֹּחַ, גִּבּוֹרִים בַּתּוֹרָה. גִּבּוֹרִים בַּכֹּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ג כה): ״מְתַיִךְ בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ וּגְבוּרָתֵךְ בַּמִּלְחָמָה״; גִּבּוֹרִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קג כ): ״גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ״, וְאוֹמֵר (דהי״א ה ו): ״בְּאֵרָה בְנוֹ אֲשֶׁר הֶגְלָה תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר הוּא נָשִׂיא לָרְאוּבֵנִי״.

פיסקא שמח

א (דברים לג ז) **יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת וְזֹאת לִיהוּדָה**, וְכִי מָה עִנְיַן זֶה לָזֶה? לְפִי שֶׁעָשָׂה יְהוּדָה מַה שֶּׁעָשָׂה, וְעָמַד וְאָמַר (בראשית לח כו): ״צָדְקָה מִמֶּנִּי״, כֵּיוָן שֶׁרָאָה רְאוּבֵן שֶׁהוֹדָה יְהוּדָה, עָמַד אַף הוּא וְהוֹדָה עַל מַעֲשָׂיו. הֱוֵי אוֹמֵר, יְהוּדָה גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה. עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר (איוב טו יח-יט): ״אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם, לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם״.

ב **שְׁמַע ה׳ קוֹל יְהוּדָה**, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל יְהוּדָה וְאָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל זְמַן שֶׁשִּׁבְטוֹ שֶׁל יְהוּדָה שָׁרוּי בְּצַעַר וּמִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ, אַתָּה מַעֲלֶה אוֹתוֹ מִתּוֹכָה.

ג **וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ**, שֶׁיִּקָּבֵר עִם אָבוֹת בָּאָרֶץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וְכִי עַצְמוֹת יוֹסֵף בִּלְבַד הֶעֱלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם? וַהֲלֹא כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט הֶעֱלָה עַצְמוֹת שִׁבְטוֹ מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג יט): ״וְהַעֲלֹתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם״, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִתְּכֶם״, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אִתְּכֶם״? שֶׁכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט הֶעֱלָה עַצְמוֹת שִׁבְטוֹ מִמִּצְרַיִם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ**? שֶׁנִּקְבַּר עִם אָבוֹת בִּקְבוּרָתָם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (בראשית נ ה): ״בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן״ אֲנִי נִקְבָּר בָּהּ, וְאֵין אַחֵר נִקְבָּר בָּהּ. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ״? שֶׁנִּקְבַּר עִם אָבוֹת בָּאָרֶץ.

ד **יָדָיו רָב לוֹ**, בְּשָׁעָה שֶׁהָרַג אֶת עֵשָׂו. **וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה**, בַּעֲמִידָתוֹ לִפְנֵי יוֹסֵף.

ה **וְזֹאת לִיהוּדָה**, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל זְמַן שֶׁשִּׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן שָׁרוּי בְּצַעַר וּמִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ אַתָּה מַעֲלֶה אוֹתוֹ מִתּוֹכָהּ.

ו **וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ**, שֶׁיִּקָּרְבוּ עִמּוֹ לְבִרְכָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים א ג): ״וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְשִׁמְעוֹן אָחִיו עֲלֵה אִתִּי בְגוֹרָלִי״.

ז **יָדָיו רָב לוֹ**, בְּשָׁעָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד כה): ״וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי״. **וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה**, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לה ה): ״וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים עַל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב״.

ח **וְזֹאת לִיהוּדָה**, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עַל דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל זְמַן שֶׁדָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שָׂרוּי בְּצַעַר וּמִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ, אַתָּה מַעֲלֶה אוֹתוֹ מִתּוֹכָהּ. **וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ**, שֶׁתַּחֲזִירֶהוּ אֶל אֶחָיו בְּשָׁלוֹם. **יָדָיו רָב לוֹ**, בְּשָׁעָה שֶׁהָרַג אֶת גָּלְיָת. **וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה**, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (תהלים קכא א): ״אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי״.

ט **וְזֹאת לִיהוּדָה**, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עַל מַלְכֵי בֵּית דָּוִד. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל זְמַן שֶׁמַּלְכֵי בֵּית דָּוִד שְׁרוּיִם בְּצַעַר וּמִתְפַּלְלִים לְפָנֶיךָ, אַתָּה מַעֲלֶה אוֹתָם מִתּוֹכָהּ. **וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ**, זֶה יֹאשִׁיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מ״ב כב כ): ״הִנְנִי אֹסִפְךָ אֶל אֲבֹתֶיךָ״. **יָדָיו רָב לוֹ**, זֶה מְנַשֶּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כא טז): ״וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מְאֹד״, לְסוֹף מַה נֶּאֱמַר בּוֹ (דה״ב לג יג): ״וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֵּעָתֶר לוֹ״. **וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה**, זֶה יְהוֹשָׁפָט, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט וַה׳ עֲזָרוֹ״.

פיסקא שמט

א (דברים לג ח) **וּלְלֵוִי אָמַר**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁשִּׁמְעוֹן וְלֵוִי שְׁנֵיהֶם שָׁתוּ בְּכוֹס אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט ז): ״אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל״. מָשָׁל לִשְׁנַיִם שֶׁלָּוּ מִן הַמֶּלֶךְ, אֶחָד פָּרַע לַמֶּלֶךְ וְחָזַר וְהִלְוָה אֶת הַמֶּלֶךְ, וְאֶחָד לֹא דַיּוֹ שֶׁלֹּא פָּרַע אֶלָּא חָזַר וְלָוָה. כָּךְ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי שְׁנֵיהֶם לָוּו בִּשְׁכֶם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד כה): ״וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל זָכָר״. לֵוִי פָּרַע מַה שֶּׁלָּוָה בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב כו): ״וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַה׳ אֵלַי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי״. שִׁמְעוֹן לֹא דַיּוֹ שֶׁלֹּא פָּרַע אֶלָּא חָזַר וְלָוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה יד): ״וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן סָלוּא נְשִׂיא בֵּית אָב לַשִּׁמְעֹנִי״. לָכֵן נֶאֱמַר **וּלְלֵוִי אָמַר**.

ב **חֻמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ**, מִי שֶׁעָתִיד לִלְבֹּשׁ אוּרִים וְתֻמִּים.

ג **לְאִישׁ חֲסִידֶיךָ**, לְמִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ חֲסָדִים עַל יְדֵי בָּנָיו.

ד **אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה**, הַרְבֵּה נִסְיוֹנוֹת נִסִּיתוֹ וְנִמְצָא שָׁלֵם בְּכָל נִסְיוֹנוֹת.

ה **תְּרִיבֵהוּ עַל מֵי מְרִיבָה**, סְקִיפַנְטִים נִסְתַּקְפְתָּ לוֹ, אִם מֹשֶׁה אָמַר (במדבר כ י) ״שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים״, אַהֲרֹן וּמִרְיָם מֶה עָשׂוּ?

פיסקא שנ

א (דברים לג ט) **הָאוֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו**, עָלַת עַל לֵב שֶׁלֵּוִי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות לב כו): ״וַיֵּאָסְפוּ מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה״! אֶלָּא זֶה אֲבִי אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. **וְאֶת אֶחָיו לֹא הִכִּיר**, זֶה אֲחִי אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. **וְאֶת בָּנָיו לֹא יָדָע**, זֶה בֶּן בִּתּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל.

ב **כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ**, בְּמִצְרַיִם. **וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ**, בַּמִּדְבָּר.

ג דָּבָר אַחֵר: **כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ** — בְּמִצְרַיִם, **וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ** — בַּמְּרַגְּלִים.

פיסקא שנא

א (דברים לג י) **יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב**, מְלַמֵּד שֶׁכָּל הוֹרָיוֹת אֵינָן יוֹצְאוֹת אֶלָּא מִפִּיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא ה): ״וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נֶגַע״, ״רִיב״ אֵלּוּ רִיבֵי פָרָה וְרִיבֵי עֶגְלָה וְרִיבֵי סוֹטָה; ״נֶגַע״ אֵלּוּ נִגְעֵי אָדָם וְנִגְעֵי בְגָדִים וְנִגְעֵי בָתִּים.

ב **וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל**. מְלַמֵּד שֶׁשְּׁתֵּי תוֹרוֹת נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל, אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בִּכְתָב. שָׁאַל אַגְנִיטוֹס הֶגְמוֹן אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לוֹ: כַּמָּה תוֹרוֹת נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל? אָמַר לוֹ: שְׁתַּיִם, אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בִּכְתָב.

ג **יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ**, זוֹ קְטֹרֶת שֶׁלִּפְנֵי לִפְנִים, **וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ** זוֹ מִנְחַת כֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ו טז): ״וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה״.

ד דָּבָר אַחֵר: **יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ**, זוֹ קְטֹרֶת שֶׁלִּפְנֵי לִפְנִים, **וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ**, אֵלּוּ אֵיבְרֵי עוֹלָה.

פיסקא שנב

א (דברים לג יא) **בָּרֵךְ ה׳ חֵילוֹ**, בִּנְכָסִים. מִכָּן אָמְרוּ: רֹב כֹּהֲנִים עֲשִׁירִים הֵם. מְשׁוּם אַבָּה הַדְּרוּס אָמְרוּ: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (תהלים לז כה): ״נַעַר הָיִיתִי וְגַם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֵּשׁ לָחֶם״, זֶה זַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן.

ב **וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה**, שֶׁמְּרַצֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

ג **מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו**, שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּעוֹרֵר כְּנֶגְדּוֹ עַל הַכְּהֻנָּה מִיָּד נוֹפֵל.

ד דָּבָר אַחֵר: **מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו**, זֶה קֹרַח, **וּמְשַׂנְאָיו מִן יָקוּמוּן**, זֶה עֲזַיָּהוּ.

ה (דברים לג יב) **לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה׳**, חָבִיב בִּנְיָמִן שֶׁנִּקְרָא יָדִיד לַמָּקוֹם, שֶׁהַרְבֵּה אוֹהֲבִים לַמֶּלֶךְ, וְחָבִיב מִכֻּלָּם מִי שֶׁהַמֶּלֶךְ אוֹהֲבוֹ. שִׁשָּׁה הֵם נִקְרָאוּ יְדִידִים: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא יָדִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה א): ״אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי״. אַבְרָהָם נִקְרָא יָדִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יא טו): ״מַה לִּידִידִי בְּבֵיתִי״. בִּנְיָמִן נִקְרָא יָדִיד, שֶׁנֶּאֱמַר **לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה׳**. שְׁלֹמֹה נִקְרָא יָדִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (ש״ב יב כה): ״וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יְדִידְיָהּ״. יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ יְדִידִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יב ז): ״נָתַתִּי אֶת יְדִידוּת נַפְשִׁי״. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִקְרָא יָדִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פד ב): ״מַה יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ״. יָבוֹא יָדִיד בֶּן יָדִיד וְיִבְנֶה בֵּית יָדִיד לְיָדִיד: יָבוֹאוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ יְדִידִים בְּנֵי אַבְרָהָם שֶׁנִּקְרָא יָדִיד, וְיִבְנוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא יָדִיד בְּחֵלֶק בִּנְיָמִן שֶׁנִּקְרָא יָדִיד, לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנִּקְרָא יָדִיד.

ו **יַשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו**, אֵין בֶּטַח אֶלָּא רָחְצָן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל לד כה): ״וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר לָבֶטַח וְיָשְׁנוּ בַּיְּעָרִים״.

ז **חוֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם**, זֶה בִּנְיָן רִאשׁוֹן. **כָּל הַיּוֹם** זֶה בִּנְיָן אַחֲרוֹן. **וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן**, בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבוֹא. דָּבָר אַחֵר, **חוֹפֵף עָלָיו** בָּעוֹלָם הַזֶּה. **כָּל הַיּוֹם** לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. **וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן** בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבֹא. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַבְרָהָם שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי וְרָאָה אוֹתוֹ חָרֵב וְחָזַר וְרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב יד): ״וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה׳ יִרְאֶה״ – חֲרֵי בָּנוּי, ״אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר״ – חֲרֵי חָרֵב, ״ה׳ יֵרָאֶה״ – בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבוֹא. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּיִצְחָק שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי וְרָאָה אוֹתוֹ חָרֵב וְחָזַר וְרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כז כז): ״רְאֵה רֵיחַ בְּנִי״ – חֲרֵי בָּנוּי, ״כְּרֵיחַ שָׂדֶה״ – חֲרֵי חָרֵב, ״אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה׳״ – בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלג ג) ״כִּי שָׁם צִוָּה ה׳ אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים״. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּיַעֲקֹב שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי וְרָאָה אוֹתוֹ חָרֵב וְרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח יז): ״וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה״ – חֲרֵי בָּנוּי, ״אֵין זֶה״ – חֲרֵי חָרֵב, ״כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם״ – חֲרֵי בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבֹא.

ח **וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן**, בֵּין חָרֵב בֵּין שֶׁאֵינוֹ חָרֵב. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (סוף דהי״ב): ״כָּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה׳ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם״.

ט דָּבָר אַחֵר **וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן**, מַה שׁוֹר זֶה אֵין בּוֹ גְּבוֹהַּ מִכְּתֵפָיו, כָּךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ גְּבוֹהַּ מִכָּל הָעוֹלָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים יז ח): ״וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם״, וְאוֹמֵר (ישעיה ב ג): ״וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה׳״, אֵינוֹ אוֹמֵר גֹּד מִן הַמּוְרָח וְדָן מִן הַמַּעֲרָב, אֶלָּא ״עַמִּים רַבִּים״.

י רַבִּי אוֹמֵר: בְּכָל הַתְּחוּמִים הוּא אוֹמֵר ״וְיָרַד הַגְּבוּל״ ״וְתָאַר הַגְּבוּל״, וְכָאן הוּא אוֹמֵר (יהושע טו ח): ״וְעָלָה הַגְּבוּל גֵּיא בֶּן הִנֹּם אֶל כֶּתֶף הַיְבוּסִי מִנֶּגֶב הִיא יְרוּשָׁלָם״, מְלַמֵּד שֶׁבֵּית הַבְּחִירָה הָיָה בָנוּי בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בֵּית הַבְּחִירָה הָיָה בָנוּי בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִן, וּכְרֹאשׁ תּוֹר יוֹצֵא מֵחֶלְקוֹ לְחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן״. וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (בראשית מט י): ״לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה״? זוֹ לִשְׁכַּת הַגָּזִית שֶׁנִּתְּנָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח סז-סח): ״וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וּבְשֵׁבֶט אֶפְרַיִם לֹא בָחָר וַיִּבְחַר אֶת שֵׁבֶט יְהוּדָה״, אֲבָל בֵּית הַגָּדוֹל הָיָה בָנוּי בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף בְּשִׁלֹה. [רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּתוֹךְ חֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה הָיָה,] שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ה א): ״וְאַתָּה בֵּית לֶחֶם אֶפְרָתָה צָעִיר לִהְיוֹת בְּאַלְפֵי יְהוּדָה״, וְאֵין אֶפְרָתָה אֶלָּא בֵּית לֶחֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לה יט): ״וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֶר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם״.

יא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִן בְּנָהּ מֵתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מח ז): ״וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה מֵתָה עָלַי רָחֵל״, וְאֵין אֶפְרָתָה אֶלָּא בֵּית לֶחֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ה א): ״וְאַתָּה בֵּית לֶחֶם אֶפְרָתָה״. שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף בְּנָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר (תהלים קלב ו): ״הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר״, בְּמִי שֶׁנִּמְשַׁל בְּחַיְתוֹ יַעַר, וְאֵיזֶה זֶה? בִּנְיָמִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט כז): ״בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף״. זָכָה בִנְיָמִן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ.

יב וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁחָלַק יְהוֹשֻׁעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַשְּׁבָטִים הִנִּיחַ דָּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה וּנְתָנוֹ לִבְנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב חֵלֶק בָּרֹאשׁ, וְהָיוּ אוֹכְלִים אוֹתוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מ״א ו א): ״וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה״, צֵא מֵהֶם אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ

יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, נִמְצְאוּ אוֹכְלִים אוֹתוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. וּכְשֶׁשָּׁרְתָה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִן, עָמְדוּ וּפִנּוּ אוֹתוֹ מִלְּפָנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים א טז) וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה. (במדבר י כט) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה", וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִתְרוֹ, בֹּא וְנִתֵּן לְךָ חֵלֶק בָּאָרֶץ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם) "לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל"? זוֹ דָּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים אוֹתָהּ בְּנֵי בְנֵיהֶם שֶׁל יִתְרוֹ קֹדֶם שֶׁנִּבְנָה בֵּית הַבְּחִירָה לַשָּׁבָטִים. (שם ל) "וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ", אָמַר לוֹ, לְמָחָר כְּשֶׁתֶּחֱלֹק אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַשָּׁבָטִים אֵיזֶה שֵׁבֶט מִכֶּם שֶׁיִּזְכֶּה לִי כֶּרֶם אֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אוֹ תֵּלֶם אֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא חֲרִינִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי וְאוֹכֵל פֵּרוֹת מֵאַרְצִי וְאֶשְׁתֶּה יַיִן מִכַּרְמִי. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהִנִּיחוּ מָקוֹם פֵּרוֹת וּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, וְהָלְכוּ לְעֵדֶר בַּמִּדְבָּר לִלְמֹד תּוֹרָה מִיַּעְבֵּץ, וְזֶהוּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז.

יג חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ש"ב כד כד): "וַיִּקֶן דָּוִד אֶת הַגֹּרֶן וְאֶת הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים", וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (דהי"א כא כה): "וַיִּתֵּן דָּוִיד לְאָרְנָן בַּמָּקוֹם שִׁקְלֵי זָהָב שֵׁשׁ מֵאוֹת". אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שִׁקְלֵי זָהָב שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר שִׁקְלֵי כֶסֶף, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שִׁקְלֵי כֶסֶף שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר שִׁקְלֵי זָהָב. אֱמֹר מֵעַתָּה: בְּכֶסֶף קָנָה וְזָהָב שָׁקַל. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר חֲמִשִּׁים שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר שֵׁשׁ מֵאוֹת, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֵׁשׁ מֵאוֹת שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר חֲמִשִּׁים. אֱמֹר מֵעַתָּה: כֵּיוָן שֶׁרָאָה דָּוִד מָקוֹם שֶׁרָאוּי לוֹ לִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, עָמַד וְכִנֵּס חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, נִמְצְאוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁקָלִים מִכָּל הַשְּׁבָטִים.

יד וּמִפְּנֵי מָה זָכָה בִּנְיָמִן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּא אֶצֶל בָּנָיו לִפְרָקִים, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר: אֶצְלִי הוּא שׁוֹרֶה. קָטָן שֶׁבְּכֻלָּם אָמַר: אִפְשָׁר שֶׁמִּנַּיִח אַבָּא אֵחַי הַגְּדוֹלִים וְשׁוֹרֶה אֶצְלִי? עָמַד לוֹ וּפָנָיו כְּבוּשׁוֹת וְנַפְשׁוֹ עֲגוּמָה. אָמַר: רְאִיתֶם בְּנֵי הַקָּטָן שֶׁעָמַד וּפָנָיו כְּבוּשׁוֹת וְנַפְשׁוֹ עֲגוּמָה עָלָיו? עַכְשָׁו הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה יִהֵא מִשֶּׁלָּכֶם וְלִינָתִי אֶצְלוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בֵּית הַבְּחִירָה יִהֵא בְּחֶלֶק בִּנְיָמִן, וְקָרְבָּנוֹת מִכָּל הַשְּׁבָטִים.

טו דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי מָה זָכָה בִּנְיָמִן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ? שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים נוֹלְדוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ וּבִנְיָמִן נוֹלַד בָּאָרֶץ.

טז דָּבָר אַחֵר: כָּל הַשְּׁבָטִים הָיוּ בִּמְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וּבִנְיָמִן לֹא הָיָה בִּמְכִירָתוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִם אֲנִי אוֹמֵר לָאַחִים שֶׁיִּבְנוּ לִי בֵּית הַבְּחִירָה, כְּשֶׁהֵם מִתְפַּלְּלִים לְפָנַי אֵינִי מִתְמַלֵּא רַחֲמִים עֲלֵיהֶם, שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם רַחֲמִים עַל אֲחִיהֶם.

יז דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי מָה זָכָה בִּנְיָמִן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים הַרְבֵּה, מִשֶּׁהִגְדִּילוּ הָלַךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד תָּפַשׂ אֶת מְקוֹמוֹ. קָטָן שֶׁבָּהֶם הָיָה אָבִיו אוֹהֲבוֹ, אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה עִמּוֹ, נִשְׁעָן עָלָיו וְיוֹצֵא, נִשְׁעָן עָלָיו וְנִכְנָס. כָּךְ בִּנְיָמִן הַצַּדִּיק קָטָן שֶׁבַּשְּׁבָטִים הָיָה, וְהָיָה יַעֲקֹב אָבִיו אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה עִמּוֹ, נִשְׁעָן עָלָיו וְיוֹצֵא, נִשְׁעָן עָלָיו וְנִכְנָס. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מָקוֹם שֶׁסְּמַךְ צַדִּיק זֶה יָדָיו, אֲנִי מַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי, שֶׁנֶּאֱמַר: **וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכַן**.

פיסקא שנג

א (דברים לג יג) **וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת ה' אַרְצוֹ**, מִלַּמֵּד שֶׁאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף מְבֹרֶכֶת מִכָּל הָאֲרָצוֹת.

ב **מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל**, שֶׁיִּהֵא טַל מָצוּי לָהּ בְּכָל שָׁעָה. **וּמִתְּהוֹם רוֹבֶצֶת תָּחַת**, מִלַּמֵּד שֶׁהִיא מְרַבֶּצֶת מַעְיָנוֹת.

ג (דברים לג יד) **וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ**, מַגִּיד שֶׁאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף פְּתוּחָה לַחַמָּה, וְאֵין לְךָ פֵּרוֹת יָפִים וּמְתוּקִים בָּעוֹלָם אֶלָּא הָרוֹאִים אֶת הַחַמָּה. וּכְשֵׁם שֶׁפְּתוּחָה לַחַמָּה כָּךְ פְּתוּחָה לַלְּבָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים**.

ד (דברים לג טו) **וּמֵרֹאשׁ הָרְרֵי קֶדֶם**, מִלַּמֵּד שֶׁהָרְרֵי יוֹסֵף קוֹדְמִים לְהָרְרֵי מִקְדָּשׁ, וְהָרְרֵי מִקְדָּשׁ קוֹדְמִים לְהָרְרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ה **וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם**, מִלַּמֵּד שֶׁאָבוֹת וְאִמָּהוֹת קְרוּיִם הָרִים וּגְבָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ד ו): "אֵלֵךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר וְאֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה".

ו (דברים לג טז) **וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ**, מִלַּמֵּד שֶׁאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף מְלֵאָה וְאֵינָהּ חֲסֵרָה כָּל בְּרָכָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אָדָם מַצְמִיד סְפִינָתוֹ בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין צָרִיךְ חוּץ מִמֶּנָּה כְּלוּם.

ז **וּרְצוֹן שׁוֹכְנִי סְנֶה**, שֶׁעָשָׂה רְצוֹן מִי שֶׁנִּגְלָה עַל מֹשֶׁה בַּסְּנֶה.

ח **תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף**, הוּא בָּא בְּרֹאשׁ לְמִצְרַיִם, וְהוּא יָבוֹא בְּרֹאשׁ לֶעָתִיד לָבוֹא. **וְלִקְרְקֹד נְזִיר אֶחָיו**, לְמִי שֶׁרִחֲקוּהוּ אֶחָיו וַעֲשָׂאוּהוּ נָזִיר.

ט (דברים לג יז) **בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ**, מִלַּמֵּד שֶׁנִּתַּן לוֹ הוֹד לְמֹשֶׁה וְהָדָר לִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁאִלּוּ נִתַּן הוֹד לִיהוֹשֻׁעַ לֹא הָיָה הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמוֹד בּוֹ.

י **וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו**, שׁוֹר כֹּחוֹ קָשֶׁה אֲבָל אֵין קַרְנָיו נָאוֹת, רְאֵם קַרְנָיו נָאוֹת אֲבָל אֵין כֹּחוֹ קָשֶׁה, נִתַּן לִיהוֹשֻׁעַ כֹּחוֹ שֶׁל שׁוֹר וְקַרְנוֹ שֶׁל רְאֵם.

יא **בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח**, וְכִי כָּל הָעַמִּים כְּבֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ? וַהֲלֹא לֹא כָּבַשׁ אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים! מְלַמֵּד שֶׁכָּבַשׁ מְלָכִים וְשַׁלְטוֹנִים שֶׁהָיוּ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ.

יב **יַחְדָּיו אַפְסֵי אָרֶץ**, וְכִי כָּל הָאַרְצוֹת כְּבֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ? וַהֲלֹא לֹא כָּבַשׁ אֶלָּא פַּרְטוֹס זֶה קָטָן! אֶלָּא כָּל מְלָכִים שֶׁשִּׁעְבֵּד הָיוּ מְלָכִים וְשַׁלְטוֹנִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וְכִי שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים שֶׁעִיבֵּד כֻּלָּם הָיוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים בְּרוֹמִי עַכְשָׁיו, שֶׁכָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן שֶׁלֹּא קָנָה בְּרוֹמִי פַּלְטוֹרִיּוֹת וַחֲוִילוֹת אוֹמֵר לֹא עָשִׂיתִי כְלוּם, כָּךְ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן שֶׁלֹּא קָנָה פַּלְטִירוֹת וַחֲוִילוֹת בָּאָרֶץ אוֹמֵר לֹא עָשִׂיתִי כְלוּם.

יג **וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם**, לְפִי שֶׁלֹּא מִפֹּרֶשׁ לָנוּ עָשְׁרָם שֶׁל כְּנַעֲנִיִּים מֶה הָיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שופטים א ז): "וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי בֶּזֶק שִׁבְעִים מְלָכִים בְּהֹנוֹת יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם מְקֻצָּצִים הָיוּ מְלַקְּטִים תַּחַת שֻׁלְחָנִי". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אֲדֹנִי בֶּזֶק שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהִמָּנוֹת עִם מַלְכֵי כְנַעַן הָיוּ לוֹ שִׁבְעִים מְלָכִים מְלַקְּטִים תַּחַת שֻׁלְחָנוֹ, הָא לְמוֹד וּרְאֵה מֶה הָיָה עָשְׁרָם שֶׁל כְּנַעֲנִיִּים. **וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה**, שֶׁאֵין מִפֹּרָשׁ לָנוּ כַּמָּה הָרג יְהוֹשֻׁעַ בַּכְּנַעֲנִיִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר (שופטים ח י): "וְזֶבַח וְצַלְמֻנָּע בַּקַּרְקֹר וּמַחֲנֵיהֶם עִמָּם כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף כָּל הַנּוֹתָרִים מִכֹּל מַחֲנֵה בְנֵי קֶדֶם וְהַנֹּפְלִים מֵאָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף", הֲרֵי מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר **וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה**.

פיסקא שנד

א (דברים לג יח) **וְלִזְבוּלֻן אָמַר**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז ב): "וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּיגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה", וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָם, וְזֶה אֶחָד מֵהֶם.

ב **שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ**, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה זְבוּלֻן סַרְסוּר לְאֶחָיו, וְהָיָה לוֹקֵחַ מֵאֶחָיו וּמוֹכֵר לַגּוֹיִם וּמִן הַגּוֹיִם וּמוֹכֵר לְאֶחָיו.

ג **וְיִשָּׂשכָר בְּאָהָלֶיךָ**, מְלַמֵּד שֶׁשִּׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר מִשְׁתַּבֵּחַ בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דהי"א יב לג): "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים". וְכֵן מָצִינוּ שֶׁאָבִיו מְשַׁבְּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט טו): "וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב".

ד דָּבָר אַחֵר: **וְיִשָּׂשכָר בְּאָהָלֶיךָ**, מְלַמֵּד שֶׁבֵּית הַבְּחִירָה הָיָה רָאוּי לְהִבָּנוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר.

ה (דברים לג יט) **עַמִּים הַר יִקְרָאוּ**, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהָיוּ אֻמּוֹת וּמַלְכֻיּוֹת מִתְכַּנְּסוֹת וּבָאוֹת לִפְרַגְמַטְיָא שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ אוֹמְרִים, הוֹאִיל וְנִצְטַעֲרנוּ וּבָאנוּ לְכָאן נֵלֵךְ וְנִרְאֶה פְּרַגְמַטְיָא שֶׁל יְהוּדִים מַה טִּיבָהּ. מִיָּד עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם וְרוֹאִים אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹבְדִים לְאֵל אֶחָד, וְאוֹכְלִים מַאֲכָל אֶחָד, לְפִי שֶׁהַגּוֹיִם לֹא אֱלוֹהוּ שֶׁל זֶה, וְלֹא מַאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה כְּמַאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה. וְהֵם אוֹמְרִים, אֵין יָפֶה לְהִדָּבֵק אֶלָּא בְּאֻמָּה זוֹ. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאֵין זָזִים מִשָּׁם עַד שֶׁמִּתְגַּיְּרִים וּמַקְרִיבִים זְבָחִים וְעוֹלוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: **שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק**.

ו **כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ**, שְׁנַיִם נוֹטְלִים בְּשֶׁפַע וְנוֹתְנִים בְּשֶׁפַע, וְאֵלּוּ הֵם: יָם וּמַלְכוּת, יָם נוֹתֵן בְּשֶׁפַע וְנוֹטֵל בְּשֶׁפַע, מַלְכוּת נוֹתֶנֶת בְּשֶׁפַע וְנוֹטֶלֶת בְּשֶׁפַע.

ז דָּבָר אַחֵר, **כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ**, זֶה יַמָּהּ שֶׁל חֵיפָה שֶׁגָּנוּז לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאֵין סְפִינָה אוֹבֶדֶת בַּיָּם הַגָּדוֹל וּצְרוֹר שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וּכְלֵי זְכוּכִית וְכָל כְּלֵי חֶמְדָּה – שֶׁאֵין הַיָּם הַגָּדוֹל מְקִיאָהּ לְיַמָּהּ שֶׁל חֵיפָה שֶׁגָּנוּז לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא? תַּלְמוּד לוֹמַר **כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ**. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ מִכְּזִיב לְצוֹר וּמָצָאתִי זָקֵן אֶחָד. אָמַרְתִּי לוֹ: פַּרְנָסָתְךָ בַּמֶּה? אָמַר לִי מֵחֶלְזוֹן. אָמַרְתִּי לוֹ וְכִי מָצוּי הוּא? אָמַר לִי: הַשָּׁמַיִם! שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם בַּיָּם שֶׁמַּטָּל בֶּהָרִים וּסְמָמִיּוֹת מַקִּיפוֹת אוֹתוֹ, וְאֵין לְךָ אָדָם שֶׁהוֹלֵךְ לְשָׁם שֶׁאֵין סְמָמִיּוֹת מַכִּישׁוֹת אוֹתוֹ וָמֵת וְנִמַּק בִּמְקוֹמוֹ. אָמַרְתִּי, נָכָר הוּא שֶׁגָּנוּז לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא.

ח **וּסְפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל**, סְפֻנֵי – זוֹ חִלָּזוֹן, טְמוּנֵי – זוֹ טָרִית, חוֹל – זֶה זְכוּכִית, לְפִי שֶׁשִּׁבְטוֹ שֶׁל זְבוּלוּן מִתְעַסֵּק לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאוֹמֵר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְאַחַי נָתַתָּ אֲרָצוֹת וְלִי נָתַתָּ יַמִּים, לְאַחַי נָתַתָּ שָׂדוֹת וּכְרָמִים וְלִי נָתַתָּ חִלָּזוֹן! אָמַר לוֹ: לַסּוֹף שֶׁאֲנִי מַצְרִיכָם לְיָדְךָ עַל יְדֵי חִלָּזוֹן זֶה. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי מוֹדִיעֵנִי? אָמַר לוֹ: סִימָן יִהְא בְּיָדְךָ, שֶׁכָּל מִי שֶׁגּוֹנְבְךָ לֹא יִהְא בִּפְרַגְמַטְיָא שֶׁלּוֹ כְּלוּם.

פיסקא שנה

א (דברים לג כ) **וּלְגָד אָמַר** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז ב): "וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים" וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָם, וְזֶה אֶחָד מֵהֶם.

ב **בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד**, מְלַמֵּד שֶׁתְּחוּמוֹ שֶׁל גָּד מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ כְּלַפֵּי מִזְרָח.

ג **כְּלָבִיא שָׁכַן**, מְלַמֵּד שֶׁהוּא סוֹמֵךְ לַפֶּרֶס, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא סוֹמֵךְ לַפֶּרֶס נִמְשָׁל לָאֲרָיוֹת.

ד **וְטָרַף זְרוֹעַ אַף קָדְקֹד**, טָרַף זְרוֹעַ – לְשֶׁעָבַר, אַף קָדְקֹד – לֶעָתִיד לָבוֹא.

ה (דברים לג כא) **וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ**, הוּא בָּא בָּרֹאשׁ תְּחִלָּה וְהוּא יָבוֹא בָּרֹאשׁ לֶעָתִיד לָבוֹא.

ו **כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן**, זוֹ קְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁנִּתוּנָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד. וַהֲלֹא לֹא מֵת אֶלָּא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב מט): ״עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר נְבוֹ״, וְאֵין נְבוֹ אֶלָּא חֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב לז): ״וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ וְגוֹ׳ וְאֶת נְבוֹ וְאֶת בַּעַל מְעוֹן״ וְגוֹ׳, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר **כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן**? מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוּטָל בְּכַנְפֵי שְׁכִינָה בְּאַרְבַּעַת מִילִים מֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַסְפִּידִים עָלָיו וְאוֹמְרִים: יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחַ עַל מִשְׁכָּבוֹ. וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלּוּ הֵם: קֶשֶׁת, וּמָן, בְּאֵר, וּכְתָב, מִכְתָּב, וְהַלּוּחוֹת, וּפִי הָאָתוֹן, וּפִי הָאָרֶץ, וְקִבְרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמְעָרָה שֶׁעָמַד בָּהּ מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ, וּמַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וּשְׁקֶדֶיָּה וּפְרָחֶיהָ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף בִּגְדֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף כֻּתָּנוֹת וְהַמַּזִּיקִים. רַבִּי יְאוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מִשּׁוּם אָבִיו: אַף הָאַיִל וְהַשָּׁמִיר. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אַף הָאוֹר וְהַפְּרָדָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַצָּבַת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר צְבָתָא בִּצְבָתָא תִּתְעֲבֵד, צְבָתָא קַדְמָיְיתָא מַאי חָזֵית? הָא לָאו בְּרִיָּה חָזֵית! אָמְרוּ לוֹ: וַהֲרֵי יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ בְּדִפּוּס וּלְהַתִּיכָהּ בְּתוֹכוֹ? הָא לָאו בְּרִיָּה חָזֵית!

ז **וַיֶּתֶא רֵאשֵׁי עָם**, שֶׁעָשָׂה אֶת הַתּוֹרָה תָּרִים תָּרִים.

ח דָּבָר אַחֵר: מְלַמֵּד שֶׁעָתִיד מֹשֶׁה לִכָּנֵס בְּרֹאשׁ כָּל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה: בְּרֹאשׁ חֲבוּרָה שֶׁל בַּעֲלֵי מִקְרָא, וּבְרֹאשׁ חֲבוּרָה שֶׁל בַּעֲלֵי מִשְׁנָה, וּבְרֹאשׁ חֲבוּרָה שֶׁל בַּעֲלֵי תַלְמוּד, וְנוֹטֵל שָׂכָר עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה נג יב): ״לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בָרַבִּים, וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל״.

ט **צִדְקַת ה׳ עָשָׂה**, וְכִי מַה צְּדָקָה עָשָׂה מֹשֶׁה בְּיִשְׂרָאֵל? וַהֲלֹא כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּאֵר עוֹלָה לָהֶן, וּמָן יוֹרֵד לָהֶם, וּשְׁלָו מָצוּי לָהֶם, וַעֲנָנֵי כָבוֹד מַקִּיפוֹת אוֹתָם, אֶלָּא שֶׁאָמַר (דברים טו ז): ״כִּי יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן״.

י **צִדְקַת ה׳ עָשָׂה**, מְלַמֵּד שֶׁצְּדָקָה תְּלוּיָה בַּדִּין תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נו א): ״כֹּה אָמַר ה׳ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה״.

יא (דברים לג כב) **וּלְדָן אָמַר**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז ב): ״וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקָח״, וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָם, וְזֶה אֶחָד מֵהֶם.

יב **דָּן גּוּר אַרְיֵה**, מְלַמֵּד שֶׁסָּמוּךְ לַסָּפָר וְכָל מִי שֶׁסָּמוּךְ לַסָּפָר נִמְשָׁל לָאֲרָיוֹת.

יג **יָזֹנֵק מִן הַבָּשָׁן**, מַה זִּנּוּק זֶה יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֶחָד וְנֶחֱלָק לִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, כָּךְ שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן נוֹטֵל לוֹ חֵלֶק בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יהושע יט מז): ״וַיֵּצֵא גְּבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם וַיַּעֲלוּ בְּנֵי דָן וַיִּלָּחֲמוּ״.

יד (דברים לג כג) **וּלְנַפְתָּלִי אָמַר**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז ב): ״וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים״ וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָם, וְזֶה אֶחָד מֵהֶם.

טו **נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן**, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה נַפְתָּלִי שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ בְּיַמִּים וּבְדָגִים וּבִסְפִינוֹת.

טז **וּמָלֵא בִּרְכַּת ה׳**, זוֹ בְּקִעַת גִּינוֹסַר. רַבִּי אוֹמֵר: זֶה בֵּית דִּין שֶׁל טְבֶרְיָה. וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר (תהלים קמה יט): ״רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה״.

יז **יָם**, זֶה יָם שֶׁל סוּפְנִי. **וְדָרוֹם**, זֶה יַמָּה שֶׁל טְבֶרְיָה. **יָרָשָׁה**, מְלַמֵּד שֶׁנָּטַל מִלֹּא חֶבֶל חֶלְקוֹ בַּדָּרוֹם.

יח (דברים לג כד) **וּלְאָשֵׁר אָמַר**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מ״ז ב): ״וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים״, וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָם, וְזֶה אֶחָד מֵהֶם.

יט **בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר**, אֵין לְךָ בְּכָל הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בְּבָנִים כְּאָשֵׁר.

כ **יְהִי רָצוּי אֶחָיו**, שֶׁהָיָה מִתְרַצֶּה לְאֶחָיו בְּשֶׁמֶן אַנְפִּקִינוֹן וּבְקִבְלָאוֹת וְהֵם מְרַצִּים לוֹ בִּתְבוּאָה.

כא דָּבָר אַחֵר: **יְהִי רָצוּי אֶחָיו**, כְּשֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הָלַךְ אָשֵׁר וְסִפֵּר לְאֶחָיו, וְנִזְפוּ בוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: כָּךְ אַתָּה מְדַבֵּר בְּאָחִינוּ הַגְּדוֹל? וּכְשֶׁהוֹדָה רְאוּבֵן עַל הַמַּעֲשֶׂה נִתְרַצּוּ לוֹ אֶחָיו, לְכָךְ נֶאֱמַר: **יְהִי רָצוּי אֶחָיו**.

כב דָּבָר אַחֵר: **יְהִי רָצוּי אֶחָיו** – כְּשֶׁהָיוּ שְׁבָטִים מִתְיַחְסִים, זֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הִיא לְוִיָּה וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הִיא לְוִיָּה, אָמַר לָהֶם: אִם מֵרְאוּבֵן הַכָּתוּב מְיַחֵס, שֶׁלִּי הִיא לְוִיָּה, וְאִם מִבִּנְיָמִין הַכָּתוּב מְיַחֵס, שֶׁל לֵוִי הִיא לְוִיָּה. רִצָּה אֶת אֶחָיו בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, לְכָךְ נֶאֱמַר **יְהִי רָצוּי אֶחָיו**.

כג דָּבָר אַחֵר: **יְהִי רָצוּי אֶחָיו**, אֵין בְּכָל הָאֲרָצוֹת שְׁמִשַּׁמְּטַת בַּשְּׁבִיעִית כְּאַרְצוֹ שֶׁל אָשֵׁר.

כד **וְטוֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ**, מְלַמֵּד שֶׁאַרְצוֹ שֶׁל אָשֵׁר מוֹשֶׁכֶת שֶׁמֶן כְּמַעְיַן. מַעֲשֶׂה שֶׁנִּצְטַפְּצְפוּ אַנְשֵׁי לוּדְקִיָּא בְּשֶׁמֶן וּמִנּוּ לָהֶם פּוֹלִימוֹטוֹס אֶחָד, אָמְרוּ לוֹ: לֵךְ וְקַח לָנוּ שֶׁמֶן בְּמֵאָה רִבּוֹא. הָלַךְ לוֹ לְצוֹר, אָמַר לָהֶם: שֶׁמֶן בְּמֵאָה רִבּוֹא אֲנִי צָרִיךְ. אָמְרוּ לוֹ: לֵךְ אֵצֶל פְּלוֹנִי. הָלַךְ לְבֵיתוֹ וְלֹא מְצָאוֹ, אָמְרוּ לוֹ: חֲרִי הוּא בַּשָּׂדֶה. הָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁעוֹזֵק תַּחַת הַזַּיִת, אָמַר לוֹ: שֶׁמֶן בְּמֵאָה רִבּוֹא אֲנִי צָרִיךְ. אָמַר לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁאֶגְמֹר אֶת הַזַּיִת. מִשֶּׁגָּמַר אֶת הַזַּיִת וְנָטַל אֶת כֵּלָיו וְהָיָה מְמַשְׁמֵשׁ וּבָא. אָמַר פּוֹמְלִיטוֹס: אֶפְשָׁר שֶׁיֵּשׁ לָזֶה שֶׁמֶן בְּמֵאָה רִבּוֹא? דּוֹמֶה שֶׁצָּחֲקוּ בִּי יְהוּדִים. כֵּיוָן שֶׁבָּא לְבֵיתוֹ קָרָא לְשִׁפְחָתוֹ, אָמַר לָהּ: בּוֹאִי וְרַחֲצִי אֶת רַגְלֵינוּ. מִלְּאַת סֵפֶל שֶׁמֶן וְרָחֲצָה רַגְלֵיהֶם, לְקֵיִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: **וְטוֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ**. נָתַן לְפָנָיו לֶחֶם וְאָכַל וְשָׁתָה. לְאַחַר שֶׁאָכַל וְשָׁתָה עָמַד וּמָדַד לוֹ שֶׁמֶן בְּמֵאָה רִבּוֹא. אָמַר לוֹ: רְצוֹנְךָ שׁוּב? אָמַר לוֹ: אֵין לִי מָעוֹת. אָמַר לוֹ: טֹל וַאֲנִי אֶבוֹא עִמְּךָ וְאֶטֹּל אֶת מְעוֹתַי. עָמַד וּמָדַד לוֹ שֶׁמֶן בְּשִׁמּוֹנָה עָשָׂר רִבּוֹא. אָמְרוּ: לֹא הִנִּיחַ אָדָם זֶה לֹא גָּמָל וְלֹא חֲמוֹר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא מָשְׁכוּ עִמּוֹ. הִכִּירוּ אַנְשֵׁי לוּדְקִיָּא וְקִדְּמוּ לְפָנָיו שְׁלֹשֶׁת מִילִים וְקִלְּסוּ לְפָנָיו קִלּוּס גָּדוֹל. אָמַר לָהֶם: לֹא תְקַלְּסוּ לִי קִלּוּס זֶה אֶלָּא לְאָדָם זֶה שֶׁהַכֹּל שֶׁלּוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ שִׁמּוֹנָה עָשָׂר רִבּוֹא, לְקֵיִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (משלי יג ז): ״יֵשׁ מִתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב״.

כה (דברים לג כה) **בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ**, מְלַמֵּד שֶׁאַרְצוֹ שֶׁל אָשֵׁר הָיְתָה מַנְעוּלָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

כו **וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ**, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אַרְצוֹת דּוֹבְאוֹת כֶּסֶף לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז יד): ״וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף״ וְגוֹ׳.

כז (דברים לג כו) **אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן**, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים **אֵין כָּאֵל** וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת **אֵל יְשֻׁרוּן**; יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (שמות טו יא) ״מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם ה׳״ וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (דברים לג כט) ״אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ״; יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (שם ו ד) ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד״ וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (דהי״א יז כא) ״וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד״; יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (שה״ש ב ג) ״כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר״ וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (שם ב ב) ״כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים״; יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (שמות טו ב) ״זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ״ וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (ישעיה מג כא) ״עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי״; יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (תהלים פט יח) ״כִּי תִפְאֶרֶת עֻזָּמוֹ אָתָּה״ וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (ישעיה מט ג) ״יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר״.

כח **וְרֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ**, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל יְשָׁרִים עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם **וְרֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ**, וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ, כְּבָיכוֹל **וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים**.

כט **וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים**, נִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֵצֶל מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ: רַבֵּינוּ מֹשֶׁה, אֱמֹר לָנוּ מַה הִיא מִדַּת כְּבוֹד לְמַעְלָה? אָמַר לָהֶם: מִן הַשָּׁמַיִם הַתַּחְתּוֹנִים אַתֶּם יוֹדְעִים מַה הִיא מִדַּת כָּבוֹד לְמַעְלָה.

ל מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאֶחָד שֶׁאָמַר: מְבַקֵּשׁ אֲנִי לִרְאוֹת כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. אָמְרוּ לוֹ: לֵךְ לַמִּדְינָה וְאַתָּה רוֹאֶה אוֹתוֹ. נִכְנַס וְרָאָה וִילוֹן פָּרוּס עַל פֶּתַח הַמִּדְינָה וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ, וְלֹא יָכֹל לָזוּז עֵינָיו מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנָּפַל. אָמְרוּ לוֹ: אִם וִילוֹן פָּרוּס עַל פֶּתַח הַמִּדְינָה וְשָׁם אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת לֹא יָכֹלְתָּ לָזוּז עֵינֶיךָ מֵהֶם עַד שֶׁנָּפַלְתָּ, אִלּוּ נִכְנַסְתָּ בַּמִּדְינָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! לְכָךְ נֶאֱמַר: **וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים**.

פיסקא שנו

א (דברים לג כז) **מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם**, שְׁלֹשָׁה סְפָרִים נִמְצְאוּ בָּעֲזָרָה: אֶחָד שֶׁל מְעוֹנִים, וְאֶחָד שֶׁל הֵיא הִיא, וְאֶחָד נִקְרָא סֵפֶר זַעֲטוּטִים. בְּאֶחָד כְּתִיב: ״מָעוֹן אֱלֹהֵי קֶדֶם״, וּבִשְׁנַיִם כְּתִיב **מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם**, בִּטְּלוּ חֲכָמִים אֶת הָאֶחָד וְקִיְּמוּ הַשְּׁנַיִם. בְּאֶחָד כְּתִיב תִּשְׁעָה ״הֵיא״, וּבִשְׁנַיִם כְּתִיב אַחַד עָשָׂר ״הֵיא״, בִּטְּלוּ חֲכָמִים אֶת הָאֶחָד וְקִיְּמוּ אֶת הַשְּׁנַיִם. בְּאֶחָד כְּתִיב: ״וַיִּשְׁלַח אֶת זַעֲטוּטֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, ״וְאֶל זַעֲטוּטֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, וּבִשְׁנַיִם כְּתִיב (שמות כד ה): ״וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ (שם יא) ״וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, בִּטְּלוּ חֲכָמִים אֶת הָאֶחָד וְקִיְּמוּ אֶת הַשְּׁנַיִם.

ב **וּמְתֻחַת זְרוֹעוֹת עוֹלָם**, מְלַמֵּד שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא תְּקֻפָּה שֶׁל עוֹלָם.

ג **וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב**, אִלּוּ שֶׁבֵּרְחוּ לְאַסְיָא. **וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד**, אִלּוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ד (דברים לג כח) **וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּטַח**, אֵין בָּטַח אֶלָּא רָחְצָן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל לד כה): ״וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר לָבֶטַח״.

ה **בָּדָד**, לֹא כְּבָדָד שֶׁאָמַר מֹשֶׁה (דברים לב יב): ״ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ״, וְלֹא כְּבָדָד שֶׁאָמַר יִרְמְיָה (ירמיה טו יז): ״מִפְּנֵי יָדְךָ בָּדָד יָשָׁבְתִּי״, אֶלָּא כְּבָדָד שֶׁאָמַר אוֹתוֹ רָשָׁע (במדבר כג ט): ״הֵן עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן״.

ו **עֵין יַעֲקֹב**, בִּבְרָכָה שֶׁבֵּרְכָם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מח כא): ״וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם״.

ז **אֶל אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ**, בִּבְרָכָה שֶׁבֵּרְכָם יִצְחָק אֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז כח): ״וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם״.

ח **אַף שָׁמָיו יַעַרְפוּ טָל**, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מה ח): "הַרְעִיפוּ שָׁמַיִם מִמָּעַל".

ט (דברים לג כט) **אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ**, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (שמות טו יא): "מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים", וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת **אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל. אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל**, נִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֵצֶל מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ: רַבֵּינוּ מֹשֶׁה, אֱמֹר לָנוּ מַה טּוֹבָה עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן לָנוּ לֶעָתִיד לָבוֹא. אָמַר לָהֶם: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אוֹמַר לָכֶם, אַשְׁרֵיכֶם מַה מְּתֻקָּן לָכֶם. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמָּסַר אֶת בְּנוֹ לְפֵדָגוֹג, וְהָיָה מַחְזִירוֹ וּמַרְאֶה אוֹתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: כָּל הָאֵילָנוֹת הַלָּלוּ שֶׁלְּךָ, כָּל הַגְּפָנִים הַלָּלוּ שֶׁלְּךָ, כָּל הַזֵּיתִים הַלָּלוּ שֶׁלְּךָ. כְּשֶׁיָּצָא לְהַרְאוֹתוֹ אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אוֹמַר לְךָ, אַשְׁרֶיךָ מַה מְּתֻקָּן לְךָ. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אוֹמַר לָכֶם, אַשְׁרֵיכֶם מַה מְּתֻקָּן לָכֶם, (תהלים לא כ): "מָה רַב טּוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ".

י **אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּה'**, עַם שֶׁאֵין יְשׁוּעָתוֹ אֶלָּא בַּשְּׁכִינָה, (ישעיה מה יז) "יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּה' תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים".

יא **מָגֵן עֶזְרֶךָ**, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ש"ב כב ג): "אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי".

יב **וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ**, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מֹשֶׁה, עָתִיד אֲנִי לִתֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ זַיִן שֶׁנִּטַּל מֵהֶם בְּחוֹרֵב, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג ו): "וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב", בִּשְׁבוּעָה נִשְׁבַּעְתִּי וְעָתִיד אֲנִי לְהַחֲזִירוֹ לָהֶם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מט יח) "חַי אָנִי נְאֻם ה' כִּי כֻלָּם כָּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה".

יג **וְיִכָּחֲשׁוּ אוֹיְבֶיךָ לָךְ**, בִּשְׁעַת טוֹבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֻמּוֹת הָעוֹלָם מְכַחֲשִׁים לָהֶם וְעוֹשִׂים אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵן אַחִים. וְכֵן עֵשָׂו אָמַר לְיַעֲקֹב (בראשית לג ט): "יֶשׁ לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ". וְכֵן חִירָם אָמַר לִשְׁלֹמֹה (מ"א ט יג): "מָה הֶעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי אָחִי".

יד **וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִּדְרוֹךְ**, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע י כד): "וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֶל קְצִינֵי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הֶהָלְכוּ אִתּוֹ קִרְבוּ שִׂימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צַוְּארֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה".

פיסקא שנז

א (דברים לד א) **וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב**, עֲלִיָּה הִיא וְאֵינָהּ יְרִידָה.

ב **מֵעַרְבוֹת מוֹאָב**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שַׁלְשֶׁלֶת הַמְּלָכִים הָעֲתִידִים לַעֲמֹד מֵרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה, זֶה דָּוִד וְזַרְעוֹ.

ג **אֶל הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה**, מַה פִּסְגָּה זוֹ מַפְרֶשֶׁת מִן הָאַשְׁכּוֹל וְאֵינָהּ מַתְאֶמֶת כָּךְ קְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מַתְאֶמֶת מִן הָהָר וְאֵינָהּ מַתְאֶמֶת וְהַגַּיְא בֵּינֵיהֶם. **אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרִיחוֹ**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ שַׁלְשֶׁלֶת נְבִיאִים הָעֲתִידִים לַעֲמֹד מֵרָחֹב הַזּוֹנָה.

ד **וַיַּרְאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ** מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְיֻשֶּׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

ה **אֶת הַגִּלְעָד**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מְיֻשָּׁב עַל שַׁלְוָתוֹ וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ הַמַּחֲרִיבִים לוֹ, וְאֵין גִּלְעָד אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כב ו): "גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ הַלְּבָנוֹן".

ו **עַד דָּן**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ דָּן מְיֻשֶּׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

ז דָּבָר אַחֵר **עַד דָּן** מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יח ל): "וַיָּקִימוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֶת הַפָּסֶל", וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָתִיד לַעֲמֹד הֵימֶנּוּ, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה שִׁמְשׁוֹן בֶּן מָנוֹחַ.

ח (דברים לד ב) **וְאֶת כָּל נַפְתָּלִי**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ נַפְתָּלִי מְיֻשֶּׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

ט דָּבָר אַחֵר, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ בָּרָק בֶּן אֲבִינֹעַם שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה בְּסִיסְרָא וַחֲיָלוֹת שֶׁעִמּוֹ. נֶאֱמַר כָּאן **וְאֶת כָּל נַפְתָּלִי** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שופטים ד ו): "וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי".

י **וְאֶת אֶרֶץ אֶפְרַיִם**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ אֶפְרַיִם יוֹשֶׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

יא דָּבָר אַחֵר **וְאֶת אֶרֶץ אֶפְרַיִם**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן עוֹשֶׂה מִלְחָמָה בִּכְנַעֲנִים. נֶאֱמַר כָּאן **וְאֶת אֶרֶץ אֶפְרַיִם** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר יג ח): "לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן נוּן".

יב **וּמְנַשֶּׁה**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ מְנַשֶּׁה יוֹשֶׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

יג דָּבָר אַחֵר, **וּמְנַשֶּׁה** מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ גִּדְעוֹן בֶּן יוֹאָשׁ שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה בְּמִדְיָן וַעֲמָלֵק.

יד דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁהָיָה אֶפְרַיִם צָעִיר סָמְכוֹ הַכָּתוּב לַגָּדוֹל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים ו טו) "הִנֵּה אַלְפִּי הַדַּל בִּמְנַשֶּׁה".

טו **וְאֶת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ יְהוּדָה יוֹשֶׁבֶת בְּשַׁלְוָתָהּ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

טז דָּבָר אַחֵר **וְאֶת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה** מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ דָּוִד בְּמַלְכוּתוֹ. נֶאֱמַר כָּאן **וְאֶת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דה"א כח ד): "וַיִּבְחַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּי".

יז **עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ פְּנֵי כָּל הַמַּעֲרָב יוֹשֵׁב עַל שַׁלְוָתוֹ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בּוֹ.

יח דָּבָר אַחֵר **עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן**, אַל תְּהִי קוֹרֵא **עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן** אֶלָּא "עַד הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן", מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא וְעַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים.

יט (דברים לד ג) **וְאֶת הַנֶּגֶב**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ דָּרוֹם יוֹשֵׁב עַל שַׁלְוָתוֹ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בּוֹ.

כ דָּבָר אַחֵר, **וְאֶת הַנֶּגֶב** מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה שֶׁאָבוֹת קְבוּרִים בָּהּ. נֶאֱמַר כָּאן **וְאֶת הַנֶּגֶב** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר יג כב): "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן".

כא **וְאֶת הַכִּכָּר**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד שְׁעוֹשֶׂה כֵּלִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. נֶאֱמַר כָּאן **וְאֶת הַכִּכָּר** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (מ"א ז מו): "בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ".

כב **בְּקָעַת יְרֵחוֹ**, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ גּוֹג וְכָל הֲמוֹנוֹ שֶׁעֲתִידִים לִפּוֹל בְּבִקְעַת יְרִיחוֹ.

כג דָּבָר אַחֵר: מַה בִּקְעָה זוֹ חִוָּר כְּמוֹת שֶׁהִיא וְשָׂדֶה זְרוּעָה שְׁעוֹרִים כְּמוֹת שֶׁהִיא, כָּךְ הֶרְאָהוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּבִקְעַת יְרִיחוֹ.

כד **עִיר הַתְּמָרִים** מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ גַּן עֵדֶן וְצַדִּיקִים מְטַיְּלִים בָּהּ שֻׁמְּשׁוּלִים בִּתְמָרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים צב יג): "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח". דָּבָר אַחֵר, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ סְמוּכָה מִצִּדָּהּ גֵּיהִנֹּם, שֶׁהִיא צָרָה מִלְּמַעְלָה וּרְחָבָה מִלְּמַטָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב לו טז): "וְאַף הֲסִיתְךָ מִפִּי צָר רַחַב לֹא מוּצָק תַּחְתֶּיהָ".

כה **עַד צֹעַר**, אֵלּוּ מְצִיקֵי יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן אֵלּוּ הַבַּלָּשִׁים הַדָּרִים עִם הַמַּלְכוּת וַעֲתִידִים לְאָבֵד עִמָּהֶם.

כו (דברים לד ד) **וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ**, אָמַר לוֹ: לְאָבוֹת נִשְׁבַּעְתִּי בִּשְׁבוּעָה, לְךָ **הֶרְאִיתִיךָ בְעֵינֶיךָ**.

כז **וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר**, נֶאֱמַר כָּאן **וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים לב נב) "וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר**? אָמַר מֹשֶׁה: אִם אֵינִי נִכְנָס בָּהּ חַי – אֶכָּנֵס בָּהּ מֵת. אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: "וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא". אָמַר לְפָנָיו: אִם אֵינִי נִכְנָס בָּהּ מֶלֶךְ – אֶכָּנֵס בָּהּ הֶדְיוֹט, אִם אֵינִי נִכְנָס לָהּ חַי – אֶכָּנֵס לָהּ מֵת. אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: **וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר**, לֹא מֶלֶךְ וְלֹא הֶדְיוֹט, לֹא חַי וְלֹא מֵת.

כח (דברים לד ה) **וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה**, אִפְשָׁר שֶׁמֵּת מֹשֶׁה וְכוֹתֵב **וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה**? אֶלָּא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּן וָאֵילָךְ כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים לא כד): "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת", אִפְשָׁר שֶׁנָּתַן מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה כְּשֶׁהִיא חֲסֵרָה אֲפִילּוּ אוֹת אַחַת? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה כּוֹתֵב מַה שֶּׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "כְּתֹב", כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לו יח): "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִתּוֹךְ הַמַּחֲנֶה שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, וְהָיְתָה מַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת: מֵת מֹשֶׁה. סַמַּלְיוֹן אָמַר: **וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה**. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר מְחִלָּה הָיְתָה יוֹצְאָה מִקִּבּוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְקִבּוּרָתָם שֶׁל אָבוֹת? נֶאֱמַר כָּאן **וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (בראשית מט לא): "שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לֹא מֵת מֹשֶׁה אֶלָּא עוֹמֵד וּמְשָׁרֵת לְמַעְלָה, נֶאֱמַר כָּאן **שָׁם** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות לד כח): "וַיְהִי שָׁם עִם ה'".

כט **עֶבֶד ה'**, לֹא בִּגְנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשִׁבְחוֹ, שֶׁכָּךְ מָצִינוּ בַּנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנִּקְרְאוּ עֲבָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ג ז): "כִּי לֹא יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהִים דָּבָר כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים".

ל **עַל פִּי ה'**, כְּשֶׁהַמָּקוֹם נוֹטֵל נִשְׁמָתָם שֶׁל צַדִּיקִים נוֹטְלָהּ מֵהֶם בְּנַחַת רוּחַ. מָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאֶחָד נֶאֱמָן שֶׁהָיָה בָּעִיר, וְהָיוּ הַכֹּל מַפְקִידִים אֶצְלוֹ פִּקָּדוֹן. וּכְשֶׁבָּא אֶחָד מֵהֶם לִתְבֹּעַ אֶת שֶׁלּוֹ, הָיָה מוֹצִיא וְנוֹתֵן לוֹ, לְפִי שֶׁיֵּדַע הֵיכָן הוּא. וּכְשֶׁבָּא לִשְׁלֹחַ בְּיַד בְּנוֹ, בְּיַד עַבְדּוֹ, בְּיַד שְׁלוּחוֹ, הוֹפֵךְ תַּחְתּוֹנִים עַל הָעֶלְיוֹנִים, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא. כָּךְ כְּשֶׁהַמָּקוֹם נוֹטֵל נִשְׁמָתָם שֶׁל צַדִּיקִים נוֹטְלָהּ בְּנַחַת, וּכְשֶׁהוּא נוֹטֵל נִשְׁמָתָם שֶׁל רְשָׁעִים מוֹסְרָהּ לְמַלְאָכִים רָעִים, לְמַלְאָכִים אַכְזָרִיִּים, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְטוּ אֶת נִשְׁמָתָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי יז יא): "וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי יְשֻׁלַּח בּוֹ", וְאוֹמֵר (איוב לו יד): "תָּמֹת בַּנֹּעַר נַפְשָׁם".

לא (דברים לד ו) **וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי** אִם נֶאֱמַר **בַּגַּי**, לָמָּה נֶאֱמַר **בְּאֶרֶץ מוֹאָב**? וְאִם נֶאֱמַר **בְּאֶרֶץ מוֹאָב**, לָמָּה נֶאֱמַר **בַּגַּי**? לוֹמַר שֶׁמֵּת מֹשֶׁה בְּתוֹךְ נַחֲלָתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְנִקְבַּר בִּשְׂדֵה נַחֲלָתוֹ שֶׁל גָּד.

לב **וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ** – יֵשׁ אוֹמְרִים אַף מֹשֶׁה אֵינוֹ יוֹדֵעַ מְקוֹם קְבוּרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר **וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ**, וְאֵין אִישׁ אֶלָּא מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב ג): ״וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד״. וּכְבָר שָׁלְחָה מַלְכוּת בֵּית קֵיסָר שְׁנֵי סַרְדְיוֹטוֹת, אָמְרוּ, לְכוּ וּרְאוּ קְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הֵיכָן הִיא. הָלְכוּ וְעָמְדוּ לְמַעְלָה וְרָאוּ אוֹתוֹ לְמַטָּה, יָרְדוּ לְמַטָּה וְרָאוּ אוֹתוֹ לְמַעְלָה. נֶחְלְקוּ חֶצְיָם לְמַעְלָה וְחֶצְיָם לְמַטָּה, עֶלְיוֹנִים רָאוּ אוֹתוֹ כְּלַפֵּי מַטָּה וְתַחְתּוֹנִים רָאוּ אוֹתוֹ כְּלַפֵּי מַעְלָה. לְכָךְ נֶאֱמַר **וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ**.

לג (דברים לד ז) **וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה**, זֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה שֶׁמֵּתוּ בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְאֵלּוּ הֵם: מֹשֶׁה וְהִלֵּל הַזָּקֵן וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבִּי עֲקִיבָא. מֹשֶׁה הָיָה בְּמִצְרַיִם אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּבְמִדְיָן אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּפְרָנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. הִלֵּל הַזָּקֵן עָלָה מִבָּבֶל בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְשִׁמֵּשׁ חֲכָמִים אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּפְרָנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי עָסַק בְּפַרְגְמַטְיָא אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְשִׁמֵּשׁ חֲכָמִים אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּפְרָנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. רַבִּי עֲקִיבָא לָמַד תּוֹרָה בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְשִׁמֵּשׁ אֶת חֲכָמִים אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּפְרָנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. שֵׁשׁ זוּגוֹת שֶׁשָּׁנוּ תַּיָּהֵם שָׁווֹת: רִבְקָה וּקְהָת, לֵוִי וַעֲמְרָם, יוֹסֵף וְיהוֹשֻׁעַ, שְׁמוּאֵל וּשְׁלֹמֹה, מֹשֶׁה וְהִלֵּל הַזָּקֵן, וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבִּי עֲקִיבָא.

לד **לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ**, מְלַמֵּד שֶׁעֵינֵיהֶם שֶׁל מֵתִים כֵּהוֹת.

לה **וְלֹא נָס לֵחֹה**, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אַל תְּהִי קוֹרֵא **לֹא נָס לֵחֹה** אֶלָּא ״לֹא נָס לֵחֹה״ עַכְשָׁיו, כָּל הַנּוֹגֵעַ בִּבְשָׂרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֵחָה פּוֹרַחַת אֵילָךְ וְאֵילָךְ.

לו (דברים לד ח) **וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה** הֵרִי אֶחָד, **וַיִּתְּמוּ יְמֵי** הֵרִי שְׁנַיִם, **בְּכִי אֲבֶל מֹשֶׁה** הֵרִי שְׁלֹשָׁה.

לז **שְׁלֹשִׁים יוֹם** אֵלּוּ מַה טִּיבָם? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁבָּכוּ אוֹתוֹ קֹדֶם לַמִּיתָה שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִנַּיִן לִימֵי נְזִירוּת שֶׁהֵם שְׁלֹשִׁים יוֹם? נֶאֱמַר כָּאן **יָמִים** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר ו ד) ״יְמֵי״, מַה יָּמִים הָאָמוּר כָּאן שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף יָמִים הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁלֹשִׁים יוֹם.

לח (דברים לד ט) **וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה**, מִפְּנֵי מָה? **כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו**.

לט **וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** אֵין לְךָ מִשְׁמָע גָּדוֹל מִזֶּה, **וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה**, וַעֲדַיִן לֹא נִתַּן מוֹרָאוֹ עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ד יד): ״בַּיּוֹם הַהוּא גִּדַּל ה׳ אֶת יְהוֹשֻׁעַ״, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתַּן מוֹרָאוֹ עֲלֵיהֶם.

מ (דברים לד י) **וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה** – בְּיִשְׂרָאֵל לֹא קָם, אֲבָל בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם קָם. וְאֵיזֶה זֶה? זֶה בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר. אֶלָּא הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לִנְבוּאָתוֹ שֶׁל בִּלְעָם: מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מִי מְדַבֵּר עִמּוֹ, וּבִלְעָם הָיָה יוֹדֵעַ מִי מְדַבֵּר עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד טז): ״נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל״. מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מָתַי מְדַבֵּר עִמּוֹ עַד שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ, וּבִלְעָם הָיָה יוֹדֵעַ מָתַי מְדַבֵּר עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן״. מֹשֶׁה לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה כח): ״וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי״, וּבִלְעָם הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ כְּשֶׁהוּא נוֹפֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד ד): ״מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם״. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְטַבָּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְיוֹדֵעַ כַּמָּה הוֹצָאוֹת יוֹצְאוֹת לַמֶּלֶךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ.

מא **אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה׳ פָּנִים אֶל פָּנִים**, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג יח): ״וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדֶךָ״, אָמַר לוֹ: בָּעוֹלָם הַזֶּה אִי אַתָּה רוֹאֶה, שֶׁנִּמְשַׁל בְּפָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג כ): ״לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת פָּנָי״, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה בָּעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנִּמְשַׁל בַּאֲחוֹרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג כג): ״וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי״. אֵימָתַי הֶרְאָהוּ? סָמוּךְ לַמִּיתָה. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַמִּתִּים רוֹאִים.

מב (דברים לד יא) **לְכָל הָאֹתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ ה׳ לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל עֲבָדָיו וּלְכָל אַרְצוֹ**, לְמִצְרִים בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפַרְעֹה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְלַעֲבָדָיו בִּפְנֵי עַצְמָם:

מג **וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה**, זוֹ מַכַּת בְּכוֹרוֹת. **וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל**, זוֹ קְרִיעַת יַם סוּף.

מד רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: **לְכָל הָאֹתֹת וְהַמּוֹפְתִים** וּמִנַּיִן אַף לִפְנֵי הַר סִינַי? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה**, וּמִנַּיִן אַף בַּמִּדְבָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: **וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל**, וּמִנַּיִן אַף בְּשִׁבּוּר הַלּוּחוֹת? נֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים ט יז) ״וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם״ וְכָאן הוּא אוֹמֵר **אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל**.